

वीर सेवा मन्दिर
दिल्ली

क्रम संख्या

8064

काल नं०

~~242~~ 1/1/5

खण्ड

242

बो. बी.
पेळपेली
बु. न. बाईबर
सोलापूर.

JIVARĀJA JAINA GRANTHAMĀLĀ No. 4

General Editors :

Prof. Dr. A. N. UPADHYE & Prof. Dr. HIRALAL JAIN

PRAKRIT GRAMMAR OF TRIVIKRAMA

WITH HIS OWN COMMENTARY

OR

**PRAKṚTA-SABDĀNUSĀSANAM
SAVṚTTIKAM**

*Critically Edited with Various Readings, an Introduction
and Appendices etc.*

BY

DR. P. L. VAIDYA, M.A. (Cal.), D.Litt. (Paris)

Retired Professor of Sanskrit and Allied Languages

Nowrosjee Wadia College, Poona;

Sometime Mayurbhanj Professor and Head of the Department
of Sanskrit and Pali, Banaras Hindu University

Published by

**JAINA SAMSKṚTI SAMRAKṢAKA SAMGHA,
SHOLAPUR**

1954

Price Rs. Ten only

All Rights Reserved

JĪVARĀJA JAINA GRANTHAMĀLĀ

- 1 *Tiloyapaṇṇatti* of Yativṛṣabha, an Ancient Prākṛit Text dealing with Jaina Cosmography, Dogmatics etc. Prākṛit Text and Hindi Translation, Part I, edited by Drs. A. N. Upadhye and H. L. Jain, Double Crown, pp. 38-532, Sholapur 1943. Rs. 12
- 2 *Yaśastilaka and Indian Culture*, or Somadeva's Yaśastilaka and Aspects of Jainism and Indian Thought and Culture in the 10th Century, by Prof. K. K. Handiqui, Vice-Chancellor, Gauhati University, Double Crown, pp. 8-540, Sholapur 1949. Rs. 16
- 3 *Tiloyapaṇṇatti*, as above No. 1, Part II, with Indices etc., Double Crown, pp. 116-540, Sholapur 1951, Rs. 16
- 5 *Pāṇḍavapurāṇam* of Śubhacandra, A Sanskrit Text dealing with the Pāṇḍava Tale with Hindi Translation etc.

Printed by S. R. Sardesai, B.A., LL.B., Navin Samarth Vidyalaya's
Samarth Bharat Press, 41 Budhwar Peth, Poona 2.

Published by Walchand Devachand Shaha, B.A., Hony. Secretary,
Jaina Saṁskṛti Saṁrakṣaka Sangha, Phaltan Galli, Sholapur.

श्रीत्रिविक्रमदेव-विरचितं

प्राकृतशब्दानुशासनम्

स्वोपज्ञवृत्तियुतम्

भी:

जीवराज-जैन-ग्रन्थमालायाः चतुर्थो ग्रन्थः

ग्रन्थमालासंपादकौ

प्रा. आदिनाथ उपाध्यायः * प्रा. हीरालालो जैनः

श्री-त्रिविक्रमदेव-विरचितं

प्राकृतशब्दानुशासनम्

स्वप्नेन्द्रवर्चियुतम्

तच्च

पाठान्तर-परिशिष्टादिभिः सम्प्लुतम्

पुण्यपत्तनस्थ-वाडियाकोले-निवृत्तेन

तथा काशीविश्वविद्यालयस्थमयूरभुज-प्राध्यापकपदानिवृत्तेन

संस्कृत-प्राकृतादि-भाषाप्रधानाध्यापकेन

वैद्योपाह्वश्रीपरशुरामशर्मेणा

संपादितम्

प्रकाशकः

शोलापुरीय-जैन-संस्कृति-संरक्षक-संघः

विक्रमसंवत् २०११] वीरनिर्वाणसंवत् २४८१ [ऐशवीयसंवत् १९५४

[सर्वेऽधिकाराः स्वायत्ताः]

मूल्यं दश रूपिकाः

जीवराज जैन ग्रन्थमालाका परिचय

सोलापूर निवासी ब्रह्मचारी जीवराज गौतमचन्द्रजी दोशी कई वर्षोंसे संसारसे उदासीन होकर धर्मकार्यमें अपनी वृत्ति लगा रहे हैं। सन् १९४० में उनकी यह प्रबल इच्छा हो उठी कि अपनी न्यायो-पाजित संपत्तिका उपयोग विशेष रूपसे धर्म और समाजकी उन्नति के कार्यमें करें। तदनुसार उन्होंने समस्त भारतका परिभ्रमण कर जैन विद्वानोंसे साक्षात् और लिखित सम्मतियाँ इस बातकी संग्रह कीं कि कौन से कार्य में संपत्तिका उपयोग किया जाय। स्फुट मतसंचय करलेनेके पश्चात् सन् १९४१ के ग्रीष्म कालमें ब्रह्मचारीजीने तीर्थक्षेत्र गजपंथा (नाशिक) के शीतल वातावरणमें विद्वानोंकी समाज एकत्रित की, और उद्घाटोहपूर्वक निर्णयके लिए उक्त विषय प्रस्तुत किया। विद्वत् संमेलनके फलस्वरूप ब्रह्मचारीजीने जैन संस्कृति तथा साहित्य के समस्त अंगों के संरक्षण, उद्धार और प्रचार के हेतु 'जैन संस्कृति संरक्षक संघ' की स्थापना की, और उसके लिए ३००००) तीस हजारके दानकी घोषणा कर दी। उनकी परिग्रहनिवृत्ति बढ़ती गई, और सन् १९४४ में उन्हों में लगभग २०००००) दो लाख की अपनी संपूर्ण संपत्ति संघको ट्रस्ट रूपसे अर्पण की। इसी संघके अंतर्गत 'जीवराज जैन ग्रन्थमाला' का संचालन हो रहा है। प्रस्तुत ग्रंथ इसी मालाके चतुर्थ पुष्प है।

ब्रह्मचारी जीवराज गौतमचन्द्रजी

अनुक्रमणिका

प्रधानसंपादकीयं वक्तव्यम्—GENERAL EDITORS' NOTE	vii-viii
संपादक-प्राक्-कथनम्—PREFACE	ix-x
प्रस्तावना—INTRODUCTION	xi-xxviii
संदर्भ-ग्रन्थ-लेखसूची—BIBLIOGRAPHY	xxxix-xlii
त्रिविक्रमदेव-विरचितं प्राकृतशब्दानुशासनम्	१-३४०
प्रथमं परिशिष्टम्—	
त्रिविक्रमसूत्रपाठः हेमचन्द्रायसूत्रपाठेन सह संतुलितः	३४१-३७७
द्वितीयं परिशिष्टम्—	
सूत्राणामकारादिक्रमेण सूची	३७८-३९९
तृतीयं परिशिष्टम्—	
छन्दःछायापल्लवेनाभिमतः त्रैविक्रमीयः सूत्रपाठः	४००-४१५
चतुर्थं परिशिष्टम्—	
अपभ्रंशपद्यसूची	४१६-४२१
पञ्चमं परिशिष्टम्—	
त्रिविक्रमशब्दानुशासनस्था देव्यशब्दसूची	४२२-४५६
षष्ठं परिशिष्टम्—	
धातुवादेशसूची	४५७-४७१
(अ) संस्कृत-प्राकृत	४५७-४६१
(आ) प्राकृत-संस्कृत	४६२-४७१
सप्तमं परिशिष्टम्—	
भरतनाट्यशास्त्रनिबद्धं प्राकृतभाषाणां स्वरूपम्	४७२-४७५
त्रुटिशोधनम्	४७७-४७८

GENERAL EDITORS' NOTE

MOST of the Prakrit Grammars, perhaps with the exception of Vararuci's *Prākṛta-prakāśa*, have enjoyed greater popularity only in a particular region of India. This is true of Trivikrama's Prakrit Grammar (*Prākṛta-Śabdānuśāsanam savṛttikam*) as well. It marks a new epoch of the study of Prakrit grammars in Southern India. Thorough as Trivikrama's Grammar is, it immediately attracted eminent authors like Simharāja, Lakṣmīdhara and Appaya Dikṣita, who commented on his Sūtras mostly drawing on his commentary; and thus quite a rich material has grown round about his grammar.

Trivikrama's Grammar had already attracted the attention of earliest Prakritists like Pischel, Laddu and others, but a critical edition of it was an urgent desideratum. Br. Jīvarāja Gautamachandraji earnestly desired that a critical edition of it with a Hindi digest should be published in the Jīvarāja Jaina Granthamālā which is started under his enlightened patronage. Dr. P. L. Vaidya was unquestionably the most worthy choice for editing this grammar. He has led the front of Prakrit studies for over a quarter of a century in India; and he is the veritable *pathi-kṛt* in editing Prakrit and Apabhraṃśa works. In him he admirably combines an old Paṇḍita and a modern orientalist; and by these qualities he has enriched the Prakrit studies. Dr. Vaidya has given to us a model edition, rich with useful Appendices. In his learned Introduction he confirms the view that Trivikrama himself is the author of Sūtras; and in addition, he has set forth his mature observations on the principles of text-constitution of Prakrit works.

The authorities of the Jīvarāja Jaina Granthamālā offer their sincere thanks to Dr. P. L. Vaidya, who, despite his other heavy work and physical fatigue, completed this critical edition and kindly placed it at their disposal for publication in this Series.

The General Editors record their sense of gratitude to Br. Jīvarāja Gautamachandraji for his enlightened generosity, to the members of the Trust Committee and Prabandha-samiti for their active interest in the Series, and to Dr. P. L. Vaidya for his willing and accommodative cooperation. They trust that this critical edition of Trivikrama's Grammar will give fresh impetus to the study of various problems connected with Middle-Indo-Aryan grammar and vocabulary. A Hindi Digest of Trivikrama's Grammar is being planned as a companion volume to this edition.

Vira Nirvāṇa Day }
26-10-1954 }

H. L. JAIN & A. N. UPADHYE
General Editors

PREFACE

IN the month of July 1941, my friend Dr. A. N. Upadhye, Professor of Ardhmāgadhī at the Rajaram College, Kolhapur, wrote to me to say that I should undertake a critical edition of Trivikrama's Prakrit Grammar or Prākṛta-Śabdānuśāsana with his own commentary for the Jīvarāja Jaina Granthamālā which he, along with Professor Dr. Hiralal Jain of Nagpur as Joint General Editor, was about to start at the request and under the patronage of Brahmachari Jīvarāja Gautamchandra of Sholapur. He wrote to me in that letter that though there were two earlier editions of this work in print, the one in the Grantha Pradarānī Series was incomplete and no longer in the market, and the other in the Chaukhamba Sanskrit Series of Banaras, though available in the market, was not a satisfactory edition, because the text was not critically edited, because there was no information about the manuscripts used, and further because the edition was not formally issued to the public even to this day.

It was with some reluctance that I agreed to undertake the edition of this work, chiefly on account of my long acquaintance with the General Editors. I never then thought that the work would entail so much time and trouble for me. I must however state that the delay in its publication was entirely my fault. Of course, the collection of material took some years, but there are three main reasons for this delay. First, I had just then finished my work on Puṣpa-danta's Mahāpurāṇa in Apabhraṃśa, and my experiences in editing the three big volumes of that work, almost single-handed, brought on me some fatigue. Secondly, I was called upon in 1943 to undertake the critical edition of the Karna-parvan of the Mahābhārata in the huge international undertaking of the Bhandarkar Oriental Research Institute, Poona, which has been published only in September 1954 ; and thirdly, in 1947, after my retirement from the Nowrosjee Wadia College, Poona, I had to go to the Banaras Hindu University as Mayurbhanj Professor and Head of the Department of

Sanskrit and Pali. This Office and the Banaras climate brought on me further fatigue and to some extent ill-health. It was only in 1952 that I could devote my time for this work ; and had it not been for the constant pressure and encouragement from the General Editors, I might not have completed my task at all.

I must express here my deep sense of gratitude to the two General Editors, and Brahmachari Jivarajjee, and more particularly to Dr. Upadhye, who supplied to me the transcripts from Madras and Tanjore, a manuscript in Devanāgarī script from Sholapur, collations from the Kolhapur manuscript in old Kannaḍa script, which latter was a laborious task indeed ; he further lightened my work of going through the proofs as he throughout read one proof of every page, and made several useful suggestions for the improvement of the work, so much so that the credit of goodness and thoroughness of this edition must go to him. I also am glad to express my thanks to the Librarians of the Government Mss. Library at Madras, the Saraswati Mahal Library of Tanjore, and to Professor H. R. R. Aiyengar of the Oriental Institute, Mysore, for supplying to me transcripts from their libraries.

Before concluding, I must not fail to express my gratitude to the Manager and Staff of the Samarth Bharat Press, Poona, for excellent printing.

Poona }
1st November 1954 }

P. L. VAIDYA

INTRODUCTION

THIS edition of Trivikrama's Prakrit Grammar called *Prākṛtaśabdānuśāsana* with the *Vṛtti* is based upon the following material :

1. PRINTED EDITIONS

G—This is a printed edition of the text in the *Grantha Pradarśanī* Series, Vizagapatam, 1896. It contains only the first chapter of Trivikrama's Grammar. This edition is based upon two Mss.; one is called ॠ which is a composite Ms. prepared partly from a palm-leaf manuscript in the possession of the teacher or father of the Editor, Venkata Ranganatha Śarma, and partly from the Saraswathi Mahal Library at Tanjore; the other is called ॡ, a palm-leaf manuscript belonging to one Krishnamūrti Śāstri. The Editor V. R. Śarma thought that the *Sūtras* were in a versified form, and therefore indicated in his *Sūtrapāṭha* where the stanza should end. He also used Hemacandra's Prakrit Grammar and *Deśināmā-māla* to check his text. In my opinion, he did not hesitate to go beyond his Mss. and emended his text so as to make it agree with the contents of Hemacandra's Grammar. This fact makes this edition as having no independent critical value.

B—This also is a printed edition issued by the Chauhamba Series of Banaras. It is also based on two manuscripts, the provenance of which is not known to me. One of these is called ॠ and is incomplete, and the other is called ॡ, of which the last few folios seem to be missing. This edition gives the entire text of Trivikrama's Grammar and has several appendices and a word-index. I learn that this edition is based on material collected by the late Dr. T. K. Laddu of the Government Sanskrit College, Banaras, which, after his death, was edited by the late Professor Batuk Nath Sharma with the collaboration of Professor Baldeva Upadhyaya of Banaras Hindu University. This edition is not yet formally issued and so lacks some material information about manuscripts used etc.

2. MANUSCRIPTS :

We have used for this edition two transcripts, one from the Saraswathi Mahal, Tanjore, and the other from the Government Mss. Library at Madras, and two original manuscripts, one from Kolhapur written in old Kannada script and the other from Sholapur in Devanāgarī script. There are two more manuscripts of the work in the Oriental Institute, Mysore, from which some portions in transcript were obtained, rather late in the progress of this edition, but the portion used does not indicate that my text as based on the above material is much different from the Mysore Mss. In this connection I must state that for some classes of works, transcripts, which are no better than new manuscripts, do not offer real help. Photographic copies are the best, as the Editor sees with his own eyes what the manuscript records. Further, the scribes do not always decipher the original manuscript correctly, nor do they give any help at places, where it is most needed. The transcripts which I used for this edition are :

M—This is a transcript obtained from the Government Oriental Library, Madras, from its Ms. No. 15318 (बाह्यनीति-सूत्रम् सवृत्ति) described in their Catalogue as follows :

Substance, paper ; size 11 × 8½ inches ; pages 272. Lines 20 on a page. Character Devanāgarī ; condition good. Appearance new. The commentator is Trivikrama ; breaks off in the fourth pāda of the third adhyāya.

There is another manuscript of this work in the Library bearing No. 1549 from which the missing portion in the fourth pāda is made good. Even this manuscript is in a damaged condition.

T—This is a transcript obtained from the Saraswathi Mahal Library at Tanjore. There are three manuscripts of this work in the Library bearing Nos. 10005 (T₁), 10006 (T₂) and 10007 (T₃). Of these T₁ has 155 folios, and T₂ 203 folios, and both are complete. T₃ is only fragmentary and has 25 folios. The first two Mss. are in Telugu script and T₃ in Grantha script. Further T₁ has several missing portions due to the

fact that the palm-leaves are broken and hence portions are lost. T_1 is slightly better preserved, and luckily for us, portions on broken leaves in T_1 could be filled up with the help of T_2 . T_2 breaks off at page 69 (गहरो युधः). All the three Mss. show peculiarities of these two scripts. They make hardly any discrimination between म and ह; and य and घ. Anu-svāra and repha often take the place of a double consonant. These peculiarities do not present much difficulty to the editor of a work in Sanskrit, but to the editor of a Prakrit work on the subject of Grammar, they create untold difficulties and confusion in his work.

One very interesting point about T_1 and T_2 should be specially noted here. After folio 138 in T_1 and 180 in T_2 , a portion beginning with °अहरो वार्धिः (our Text on page ३२९, (३२५) मणिगअहरो वार्धिः) upto सराहो निदा° (our text on page ३३०, (३०४) दर्पोदुरः । सराहो (३०५) निदाहुः) which constituted the contents of a folio, seems to be added, though it was out of place there. It seems to have come there because both T_1 and T_2 were copies of an older Ms. with a misplaced folio, and the copyist blindly copied the portion at a wrong place in T_1 and T_2 , and naturally missing in its proper place. As this very portion is missing in the Banaras edition, it appears that editors or the late Dr. T. K. Laddu had based his text on these manuscripts !

The original Manuscripts used for this edition are :

K—This is a palm-leaf manuscript, measuring 14.5 × 1.7 inches. It belongs to the collection of Śrī Lakṣmīśena Bhaṭṭāraka Maṭha, Kolhapur. The label on the board is Prākṛta Vyākaraṇa in the first line in black ink and Tri-vikrama-Kavi in the second line in red and black ink in Devanāgarī script; and bears No. 202. On the other board at the end we have Prākṛta Vyākaraṇa in Kannaḍa script. It is a well-preserved manuscript, but its appearance is not very old. It may be about 200 years old. It has 123 folios, 123b being blank. On one of the blank leaves of this manuscript, we find the following stanzas on the use of Prakrit dialects, taken apparently from the Ṣaḍbhāṣācandrikā (Cf. BSS edition, page 4, lines 4-8) :

अथेदानीं भाषाणां स्वरूपं विनियोगश्च कथ्यते—

भाषा द्विधा संस्कृता च प्राकृता चेति भेदतः ।

कौमारपाणिनीयादिसंस्कृता संस्कृता भवेत् ॥

इयं तु देवतादीनां मुनीनां नायकस्य च ।

विप्रक्षत्रियविदूशूदमन्त्रिकञ्चुकिनामपि ॥ etc.

The entire manuscript is written in old Kannaḍa characters. The hand-writing is uniform, and the manuscript carefully written throughout. Here and there some corrections are made in a different hand in-between the lines and also on the margin. The writing is of that usual mode—scratching with stylus and then rubbing with black soot. The written portion on a page shows three divisions, with marginal blank space on both the sides and blank space surrounding the two string-holes in-between. Each page contains six to seven lines, and each line about sixty letters. In this script, it may be noted, *i* and *ī*, accompanying consonants, are not distinguished; for instances, *Vira* and *Vīra* are similarly represented. For the nasal conjuncts, *anusvāra* is used and not *parasavarna*. The fat zero indicates that the following consonant is to be doubled. There is no special sign for *anunāsika*, *anusvāra* serving the purpose of both. The manuscript opens thus :

श्रीमत्पंचगुरुभ्यो नमः ॥ सरस्वत्यै नमः ॥ निर्विघ्नमस्तु ॥ श्रीवीरप्राच्याचलं
etc.

The colophon of the first pāda of the first adhyāya reads thus :

इति श्रीमदहर्(र्षे)नन्दित्रैविद्यश्रुतधर[मुनिचंद्र]श्रीपादप्रसादासादितसमस्त-
विद्याप्रभावश्रीविक्रमदेवविरचितप्राकृतव्याकरणवृत्तौ प्रथ(स्थ)मस्याध्यायस्य प्रथमः
पादः ॥

श्रीविक्रम in the above colophon is obviously a slip for *Tri-
vikrama*. The letters put in round brackets are first written and then struck off, and the word *Municandra* in square brackets is added above the line in a different hand. The concluding portion runs thus :

इति श्रीमदहर्नदिशैविष्यदेवभुतश्रीपादप्रसादासादितसमस्तविद्याप्रभावश्री-
मत्रिविक्रमदेवविरचितप्राकृतव्याकरणबृत्तौ तृतीयस्याध्यायस्य चतुर्थः पादः ॥ समा-
सश्च तृतीयोऽध्यायः । संपूर्णं चेदं प्राकृतव्याकरणं ॥ सप्रत्यय^० etc.; विश्वकर्मन्तः etc.;
वक्कारः संतु etc. प्राकृतव्याकरणं संपूर्णं ॥ श्रीजिनाय नमः । शुभमस्तु । भद्र-
मस्तु लेखकपाठकयोः ॥

Then in a different hand—

अपकर्तयपि संतः शुभानि कर्माणि कर्तुमीहंते ।

चित्तं सदोषकर्तरि ना यो (नरि ?) योजयत्यशुभं ॥

This verse on the palm-leaf is not covered with black soot.

S—This manuscript was procured for me by Dr. A. N. Upadhye from Sholapur. It is a modern paper manuscript, and probably prepared from K described above, as the missing portions, mistakes etc. are identical in both, though this manuscript has added a number of its own. It has got 112 folios, $12\frac{1}{2} \times 6\frac{1}{2}$ inches with 11 lines to a page and about 38 letters to a line. After the last stanza, i.e. वक्कारः सन्तु etc., the manuscript ends thus :

प्राकृतव्याकरणं संपूर्णं । शुभमस्तु । भद्रमस्तु लेखकपाठकयोः । स्वस्ति श्रीम-
स्तुरामुरवृद्धवंदितपादपाथोजश्रीमन्नेमीश्वरसमुत्पत्तिपवित्रीकृतगौतमगोत्रार्हतद्विजश्री-
मद्भंइसूरिशास्त्रितनूजश्रीमहोर्बलिजिनदासशास्त्रिणमंतेवासिना विजयचंद्राभिदे(वे)न
जैनश्रमिणेणलेखीति ॥ ॐ शान्तिः ॥ प्रभवनामसंवत्सरे काल्पुणमासे प्रथमदिवसे
सौम्यवासरे संपूर्णमाहुः ॥ ग्रंथसंख्या ३५००.

I understand that दोर्बलिजिनदासशास्त्रि mentioned in the colophon above died some 25 years back, and his pupil विजयचंद्र is still living at Śravaṇa Belgol. The manuscript thus is not more than 50-60 years old.

CONSTITUTION OF PRAKRIT TEXTS

The work of editing a text in Prakrit requires adoption of certain methods which are considerably different from those applicable to texts in the Sanskrit language. Many individual attempts have been made by conscientious editors to enunciate the principles of textual criticism as applicable to Prakrit texts, but they are only partially successful. I am making one

more such attempt, having considerable experience of editing Prakrit works, and remembering the difficulties I have experienced. These difficulties can be classified as under : (i) Want of reliable Manuscripts; (ii) Variety of Prakrit Dialects characteristics of which are not easy to determine; (iii) Conflicting directions and statements of Prakrit Grammarians divided into different schools. Under the circumstances, it is not easy to evolve a set of principles which could be universally applicable. Individual editors are thus left to their own whims and vagaries, and to the principle of eclectics. It may be said that time has not yet come to fix up the principles of textual criticism as applicable to Prakrit works. My attempt here is to clarify the situation, and suggest methods with a view that they may be of some use to future editors.

(1) *Dearth of Reliable Manuscripts*:—It is not now possible to catch hold of author's autograph copies of works in Prakrit. Copies of Prakrit works, found in libraries and private collections, are far removed from their original. The scripts in which manuscripts of Prakrit works are found, are usually limited to one or two only. I know the existence of a Śāradā manuscript of Śākuntala where Prakrit passages are found; I also know of manuscripts of Ānandavardhana's Dhvanyāloka in that script containing stanzas in Prakrit; I know also manuscripts in Bengali script of some Sanskrit dramas containing Prakrit passages; there are similar manuscripts in Telugu or old Kannada, in Tamil and Malayālam; but it is rarely that a large number of manuscripts in different scripts is ever used for the editing of a Prakrit work.

Copies of manuscripts of every successive degree are usually considerably spoiled by copyists. If they happen to be illiterate, they make an attempt to reproduce letters of the original manuscript without understanding the meaning of the text which is beyond their comprehension. If they happen to be literate and versed in Sanskrit, they are likely to be faithful in making the copy, but their prejudices are responsible for considerable Sanskritisation of the Prakrit text, and also for bringing the Prakrit text in line with Sanskrit. Take the case of Śūdraka's Mṛcchakaṭika, a drama which abounds in Prakrit

passages in a variety of dialects. We now hardly have three or four genuine manuscripts of this play in the libraries of the world. There are many Prakrit works available only in a single manuscript. The question which troubles a conscientious editor, therefore, is, whether we should faithfully reproduce the manuscript, and pass it on as the correct form as understood by, or as current in the age of, the author; or, we should use our knowledge of comparative grammar and textual criticism to modify it and bring it into line with modern trends. The question, in my opinion, should be solved on the principle of eclectics, as I shall show presently.

(2) *The variety of Prakrit Dialects and want of uniformity in their names*:—The oldest grammarian of Prakrit dialects is Vararuci. No doubt we have some information on the subject available in Bharata's Nāṭyaśāstra (XVII 7-23; 59-63) which we are giving in the seventh appendix to the present volume, but it is extremely scanty. The names which Bharata uses for Prakrit dialects seem to be discarded by Hemacandra and Trivikrama. Vararuci, thus, is the oldest grammarian of the Prakrit dialects; and has obviously influenced the subsequent grammarians of both the schools noted below. He, according to the existing text-tradition, treats of four dialects, Māhārāṣṭrī, Māgadhī, Paisāci and Śaurasenī. Some of his commentators have commented on the first eight or nine adhyāyas of his work dealing with principal Prakrit, and ignored the remaining adhyāyas. Mārkaṇḍeya mentions a still larger number of Prakrit dialects and seems to follow Bharata to some extent. Sir George Grierson says that, like Vararuci, Mārkaṇḍeya belongs to the Eastern school of Prakrit Grammarians. Puruṣottama and Rāmaśarman Tarkavāgīśa belong to this school.

Caṇḍa, Hemacandra, Trivikrama and Śrutsāgara belong to a school which is different from the above school, and according to Grierson, constitutes the Western school of Prakrit Grammarians. They classify the Prakrit dialects as Prākṛta, (corresponding to Māhārāṣṭrī), Śaurasenī, Māgadhī, Paisāci, Cūlikāpaisāci and Apabhraṃśa. Hemacandra mentions Ārsa Prākṛta, meaning thereby Ardhamāgadhi or language of the

Jaina canon. Although all these grammarians have modelled their grammars on Pāṇini, they were unable to ignore the variety of forms available in the Prakrit language, and hence unable to fix the form of the language or dialect as Pāṇini has done. There is no work of the type of Prātiśākhya for the Prakrit languages, with the result that phonetic values of sounds in Prakrit remained fluid, one using ए, ङ, ञ, and another using क, ङ, ञ for the same sound. Besides, almost all grammarians state that the rules framed by them are applicable *generally*, and characteristics of one dialect may be noticeable in another dialect. This principle has added to the chaos, initiated by scribes of manuscripts.

(3) *Conflicting Directions and Statements of Prakrit Grammarians about the Characteristics of Dialects*, associated with the two types mentioned above, are equally responsible for the chaos noticeable in manuscripts, and modern editions. I give below a list of such rules picked up from Hemacandra and Trivikrama for the present. If I bring in the rules of Vararuci, Mārkaṇḍeya, Puruṣottama and Ramaśarman Tarkavāgiśa *vis-a-vis* with their rules, one will easily see that the characteristics of Prakrit dialects had either undergone changes as time advanced, or the grammarians were not themselves quite sure about rules they have framed, or the strata of literature analysed by them was not necessarily identical. I give below a list of principal rules from Trivikrama and Hemacandra to illustrate my point of view :

(1) The word प्रायः, generally, occurring in a number of sūtras, e.g., 1.3.1; 1.1.14; 1.3.8; 3.2.63 in Trivikrama and in several sūtras of Hemacandra. This word allows a lack of rigidity in their application.

(2) The sūtra बहुलम् occurring in both Trivikrama and Hemacandra, which means कश्चिप्रवृत्तिः कश्चिदप्रवृत्तिः कश्चिद्विभाषा कश्चिदभ्यदेव, and Hemacandra's statement आर्थे तु सर्वे विधयो विकल्प्यन्ते.

(3) The word कश्चित् and वा, explicitly and implicitly, occurring in a large number of sūtras, in both Trivikrama and Hemacandra.

(4) In compound words the initial letter of the second member is allowed certain changes under the principle वाक्य-विभक्त्यपेक्षया अन्त्यस्यमनन्त्यस्य च.

(5) The principle of श्रुतिसुख as against अर्थसुख.

(6) The sūtras जो ञः and आदेशु or बादौ, occurring in Hemacandra and Trivikrama which allow retention of initial न against the compulsory change of न to ञ recommended by grammarians of the Eastern School.

(7) Application of the rule regarding यश्चुति as in 1.3.10 in Trivikrama and in i. 180 in Hemacandra.

(8) Optional doubling of consonants after ए and ओ.

(9) Shortening of ए and ओ when followed by a conjunct to इ and उ, giving us एक, एक, इक.

(10) Substitution of one vowel for another under the sūtra अचोऽचाम् in 2.4.71 in Trivikrama's Grammar.

In the case of Apabhramśa, in addition to options mentioned above, the following rules create chaos:—

- (1) प्रायोऽपभ्रंशोऽचोऽच् 3.3.1
- (2) होः स्तोत्राचारलाघवम् 3.4.64
- (3) हलस्थैकः 3.4.66
- (4) बिन्दोरन्ते 3.4.65
- (5) तद्वयस्यश्च 3.4.69

It is no wonder therefore that a variety of forms, which in no way change the meaning of the term are found in manuscripts.

In addition, want of a special sign for the अनुनासिक and for short forms of ए and ओ, have created confusion in manuscripts.

Further, scribes and the methods they adopt in preparing manuscripts are responsible for a lot of confusion. These peculiarities of scribes are classified as under :

(1) Something like the mark of अनुस्वार used to indicate the doubling of the following consonant.

(2) Non-doubling of consonants erratically.

(3) Confusion in the following pairs of letters :

ए and इ; ओ and उ; ओ and वो; ङ and ञ; ज and झ; ष and ष; स and ह; र and ल; प and व; प and य; ल and ल; ञ and ञ; ल and ल.

(4) Incorrect application of the rule पूर्वमुपरि वर्गस्य युजः, 1.4.94.

(5) Aspiration of certain letters which gives ङ for ङ; ष for ष; ज for झ promiscuously.

(6) Copies prepared from dictation.

The case of the treatment of न in Prakrit and its dialects is a point on which further discussion is necessary. The following note would be found useful by the reader :

न and ण in Prakrit :—According to Bharata न initial, medial and conjunct in Sanskrit words is changed to ण except in some local dialects (e.g., Paisācī). This rule seems to be observed by all non-Jaina writers and also by some Jaina writers. But Hemacandra and Trivikrama, both of whom are Jains, and their followers like Śrutasāgara, have laid down that initial न in Sanskrit words may be optionally changed to ण, while medial न, single and double, should be invariably changed to ण. Further, Hemacandra holds that there cannot be न, either initial or medial, in Deśī words. In his: Deśināmamālā, page 208, BSS edition, he states :

नकारादयस्तु [शब्दाः] देश्यामसंभविन एवेति न निबद्धाः । यच्च “ वादौ ” (१.२२९) इति सूत्रितमस्माभिः, तत्सं स्मृतमवप्राकृतशब्दापेक्षया न देश्यपेक्षयेति सर्वमवदातम् ।

Hemacandra's view stated in the above passage, is that a Deśī word with initial न is impossible or does not exist; that his sūtra वादौ (i.229) refers only to such Prakrit words as are derived from Sanskrit, and hence it does not refer to Deśī words at all.

Trivikrama, on the other hand, does not seem to accept the above view of Hemacandra. Under 2.4.127 Trivikrama gives निरप्यह as a चात्वादेश or Deśī root, but adds णवे निरप्यह, which latter form indicates that he believed that initial न might

occur even in Deśī words. Words like **आरनाड**, **अनिक**, **अनक** etc., having medial **क्**, are known to exist in early Prakrit works, say, in the *Ardhamāgadhī* or *Āṛṣa* dialect, and accepted as such by Hemacandra. They may be regarded as borrowed either from Sanskrit or from local dialects having the influence of *Paśācī*.

It will be seen from the above discussion that Prakrit grammarians of the so-called Western School are not unanimous with regard to the change of **क्** to **ण**. This has resulted in a state of chaos and confusion in MSS., and also in modern editions. I would suggest the following course in this respect. If the Prakrit work to be edited is a Jaina work, keep initial **क्** if the word can be traced to Sanskrit, and change medial **क्** to **ण**. Monosyllabic words like **ण** for **क्नु** should be regarded as Deśī words, but **क्ण** for **क्नुम्** may have initial **क्**. In the case of non-Jaina Prakrit works, have **ण** for **क्** everywhere. Jacobi seems to have framed a rule of his own with reference to **क्** occurring medially, that it should be **क्** if the Sanskrit word does not contain **ण**, but should be **ण** if the original Sanskrit has **ण**. For instance **दिक्** from **दन्** should retain the dental **क्**; **कन्या** should be **कन्या**; but **कर्ण** should give us **कण**. Grammarians do not give their support to Jacobi's view. Manuscripts also do not support the above view, and hence I have now come to the conclusion stated above. When this rule is followed, the vagaries of MSS. may be ignored.

These are in brief the difficulties which the editor of a work written in Prakrits is required to face. The causes noted above, and the list of vagaries in manuscripts and scribes look formidable; but he has to evolve a system out of this chaos. The following principles may guide him to some extent in this respect:

(1) Make an effort first to determine whether the work in Prakrit or its dialects belongs to the Jaina or non-Jaina school of thought. It is quite possible that non-Jaina works preserved in Jaina *Bhoṇḍāras* may present certain difficulties.

(2) Make an effort to determine the dialect or dialects used in the work. When the dialect in which the work or

passage is written is determined, proceed to see that the text you adopt conforms to the standard rules of the dialect found in a system of grammar.

(3) If the work in Prakrits comes from a Jaina source, the text should conform to the rules of Hemacandra and Trivikrama.

(4) If the Prakrit work comes from a non-Jaina source, the text should conform to the rules given by Vararuci, Puruṣottama, Mārkaṇḍeya or Rāmaśarman Tarkavāgiśa.

(5) The following categories of manuscript vagaries should be ignored while recording variants : ञ and ण; अनुस्वार and अनुनासिक; short ए and इ and ओ and ऊ; incorrect application of पूर्वसुपरि वर्गस्य युजः; अनुस्वार used to indicate doubling of the following consonant; and letters obtained merely by aspiration.

These are my ideas for the guidance of future editors of Prakrit works. It does not mean that I have followed them in editing the present text, because I want to know the reaction of scholars engaged in editing such texts to the above set of principles.

There are still some ticklish points which deserve elucidation here. The rule बहुलम् in both Hemacandra and Trivikrama has to be used with caution. The old school of grammarians did not regard this rule as creating chaos; they rather held that it should be interpreted as to yield the doctrine of व्यवस्थितविभाषा. The modern editor should follow this principle of व्यवस्थितविभाषा, and evolve certain principles based on eclectics. I give here a few specific illustrations of the application of the above doctrine.

The grammarians allow for Sanskrit सल्लु two forms in Prakrit, viz., लु and हु. Manuscripts are found to use them promiscuously; but the modern editor should see that हु should not be used, though found in his manuscripts, after an anu-svāra. For, Trivikrama says, under 3.1.54, बहुलाभिकारादनुस्वारात्परो हु न प्रयोक्तव्यः. Thus, पूर्व सल्लु in Sanskrit should be पूर्व लु and not पूर्व हु.

Similarly, we have for Sanskrit अपि several forms in Prakrit, such as पि, वि, मि, जवि. We should have in Prakrit किं पि, किमवि and even किं मि and तद् वि; but should not allow किं वि. Note in this connection अपेर्षिः पदान्ते and अनुस्वाराद् पिः as found in Puruṣottama's Prakṛtānuśāsana, IV. 3-4. The same principle should govern our choice for substitutes of इव such इव, विव, विव, मिव, व, एव. Of these विव and मिव can be used after an anusvāra; but विव and व should not be; एव can be used only after a short vowel.

The general tendency of the Prakrit languages is not to allow a conjunct consonant at the beginning of a word. व्येव or व्येव्व seems to be not quite good, but if the ending vowel of the preceding word happens to be ए or ओ, we may allow the double consonant. Thus, we have सो व्येव or सो व्येव्व; सो विव, ते वेष. The variants of such words in manuscripts may be ignored as they do not change the sense of the expression in any way. Or, if an editor wants to swell his critical apparatus, he may note all manuscript variants fixing his text according to principles stated above.

SŪTRAS ON PRAKRIT GRAMMAR

EARLIER THAN HEMACANDRA AND TRIVIKRAMA

The following passages are found in Hemacandra's Grammar : अत्र केचिद् ऋत्वादिषु (तस्य) इः इत्वारब्धवन्तः, स तु क्षौरसेनी-मागधीविषय एव दृश्यते इति नोच्यते, under रुदिते दिना ण्यः 1.209; and केचिन्नु केवलानन्तर्वाय्योर्णवरणवरि इत्येकमेव सूत्रं कुर्वते, तन्मते उभावप्युभयावौ under आगन्तये णवरि 2.188. The first of these is reproduced by Trivikrama under गर्दिना रुदिते 1.3.49 in identical terms, and the second under आगन्तये णवरिज 2.1.46 with a slight change, आहुः for कुर्वते. These quotations raise an important issue as to what works in the sūtra style Hemacandra had before him. On examination I find ऋत्वादिषु तो इः in Vararuci, 2.7. I was not able to trace the second either in Vararuci or in Puruṣottama, both of whom give separate sūtras for णवर and णवरि. In my opinion the references do not indicate the existence of Vālmikisūtras, because Hemacandra and Trivikrama cannot refer to a sage of high antiquity by the slightful term केचित्. Neither the sūtras in Hemacandra can be ascribed to Vālmiki

because Hemacandra calls them his own, nor does Trivikrama state anywhere that the sūtras belong to Vālmīki and Vṛtti alone is composed by him. On the contrary, Trivikrama, in the introductory stanza 9, says that the sūtras are his own composition (निजसूत्र) and that he writes a commentary to help those who want to understand the correct meaning of the sūtras. I feel further that the sūtras in Hemacandra are his own as also in Trivikrama. None of them, at any rate Hemacandra, can be accused of plagiarism of the so-called Vālmīki-sūtras.

Chronologically, the first reference to Vālmikisūtra is found in the following passage from a work *Śambhurahasya* (the genuineness of which is yet to be proved):

को विनिन्देदिमां भाषां भारतीमुग्धभाषिताम् ।
 यस्याः प्रचेतसः पुत्रो व्याकर्ता भगवानृषिः ॥ २६७ ॥ १३
 गार्ग्यगालवसाकस्थपाणिन्याद्या ययर्षयः ।
 शब्दराशेः संस्कृतस्य व्याकर्तारो महत्तमाः ॥ १४ ॥
 तथैव प्राकृतादीनां षड्भाषाणां महामुनिः ।
 आदिकाव्यकृदाचार्यो व्याकर्ता लोकविश्रुतः ॥ १५ ॥
 यथैव रामचरितं संस्कृतं तेन निर्मितम् ।
 तथैव प्राकृतेनापि निर्मितं हि सतां मुदे ॥ १६ ॥
 पाणिन्यादैः शिक्षितत्वात्संस्कृती व्याख्योत्तमा ।
 प्राचेतसव्याकृतत्वात्प्राकृत्यपि तथोत्तमा ॥ १७ ॥
 प्राकृतं चार्षमेवेदं यद्धि वाल्मीकिशिक्षितम् ।
 तदनाथं भवे(जदे ?)द्यौ वै प्राकृतः स्यात्स एव हि ॥ १८ ॥

The above passage, first cited by K. P. Trivedi in his Introduction (page 13) to *Ṣaḍbhāṣācandrikā* has been repeated in *Mallikāmārutam* as from *Śambhurahasya* from the Vani Vilas Press, Srirangam. The work *Śambhurahasya*, from its contents and language, cannot claim a very high antiquity, and may have grown from time to time like the Purāṇas. In my opinion, it may belong to 14th century or later. Based on this passage, perhaps, Lakṣmīdhara wrote in his *Ṣaḍbhāṣācandrikā* :

वाग्देवी जननी येषां वाल्मीकिर्मूलसूत्रकृत् ।
 भाषाप्रयोगास्ते ज्ञेयाः षड्भाषाण्यनिद्रकाण्वना ॥ १५ ॥

There is a manuscript, No. 1548, in the Government Mss. Library in Madras, called *Vālmikisūtram*. The scribe Deśikācārya seems to have added the following stanzas at the beginning of this Ms. :—

येन श्रीरामचरितमणिगम्य सुरर्षितः ।
 श्रीमद्रामायणं प्रोक्तं तस्मै वाल्मीक्ये नमः ॥ १ ॥
 येन निर्मलिता ना(गा)वः षड्भाषाकृतयो नृणाम् ।
 विमलः सूक्तकृतस्तस्मै वाल्मीक्ये नमः ॥ २ ॥
 स्वान्तस्य काव्येन गिरां च वृष्णां
 सूत्रैर्नराणां कलुषं प्रपन्था ।
 पराकरोद्यः प्रथमः कवीनां
 वाल्मीकिमेनं मुनिमानतोऽस्मि ॥ ३ ॥

These stanzas seems to be the composition of the scribe Deśikācārya who prepared the manuscript on 20th October 1883 (see Dr. Upadhye's article : *Vālmikisūtra* : A myth, in *Bhāratīya Vidyā*, Vol. II. ii. pp. 160-176). Of the three verses the first two are an imitation of the first two stanzas of Pāṇinīya Śikṣā, and the third an imitation of

योगेन चित्तस्य पदेन वाचां मलं शरीरस्य च वैद्यकेन ।
 योऽपाकरोत्तं प्रवरं मुनीनां पतञ्जलिं प्राञ्जलिरानतोऽस्मि ॥

and as such we should not attach any value to them.

Coming to Lakṣmīdhara's successor, Appaya Dīkṣita, we find the following stanzas in his *Prākṛta-Maṇi-Dīpa* (Mysore, Oriental Research Institute, Publication No. 92):

ये त्रिविक्रमदेवेन हेमचन्द्रेण चेरिताः ।
 लक्ष्मीधरेण च ग्रन्था भोजेन च महीक्षिता ॥ ४ ॥
 ये पुष्पवननाथेन ये वा वाररुचा अपि ।
 वार्तिकार्णवभाष्याद्या अप्ययञ्जकृताश्च ये ॥ ५ ॥
 ते विस्तृतवाप्रायेण संक्षेपरुचिभिर्जनः ।
 अगृहीता विलम्बन्ते संध्याकक्षिरणा इव ॥ ६ ॥
 अतः प्राकृतशब्दानामग्रे तमसि मज्जताम् ।
 प्रकाशनाय क्रियते संक्षिप्ता मणिदीपिका ॥ ७ ॥

It should be noted that Appaya Dīkṣita has mentioned by name Trivikrama, Hemacandra, Bhoja and Vararuci along with

Lakṣmīdhara and Puṣpavanānātha (who to me appears to be no other than Vasantarāja, the author of a commentary on Vararuci), but did not think worth his while to mention Vālmīki, perhaps he did not believe that the sūtras on which Trivikrama wrote a commentary, were composed by Vālmīki.

The passage from *Śambhuraḥasya* quoted above is the first indication or source of the myth that Vālmīki, the author of the Rāmāyaṇa composed the sūtras on Prakrit Grammar. As the sūtras of Trivikrama are based on those of Hemacandra, many of them identical and almost all of them giving the same substance, we have to suppose that even Hemacandra must have used the sūtras of Vālmīki; but Hemacandra calls his work of sūtras as स्वोपज्ञवृत्तिमहितम्. Trivikrama also says निजसूत्रमार्गमनुजिगमिषताम्. The myth therefore of ascribing the sūtras of Trivikrama to Vālmīki must have come into vogue later than the age of Trivikrama, and the passage from *Śambhuraḥasya* quoted above must also belong to that period. If *Śambhuraḥasya* passage belongs to 14th century A.D., Lakṣmīdhara (1541-1565 A.D.) can well say बाह्मीकिर्मूलसूत्रकृत्. I am prepared to confess that Lakṣmīdhara may not have started the canard, but, it must be said, the popularity of his work gave currency to the myth. The relative chronology of Hemacandra (1172 A.D.), Trivikrama (1236-1300 A.D.), Sinharāja (1300-1400 A.D.), Lakṣmīdhara (1541-1565 A.D.) and Appaya Dīkṣita (1554-1626 A.D.) should be noted in this connection. The champions of the theory that Vālmīki is the author of the sūtras on which Trivikrama wrote the commentary among modern scholars are Hultsch, K. P. Trivedi, Nitti-Dolci and editor of the Prakṛta-Maṇi-Dīpa; Pischel gave up the theory during his life-time as the late Dr. T. K. Laddu states in his paper on Trivikrama. Bhaṭṭanāthaswamin and Laddu held that Trivikrama was the author of both sūtras and vṛtti. Dr. A. N. Upadhye has discussed the point fully and has shown how worthless the theory is.

THE SŪTRAPĀTHA OF TRIVIKRAMA

Trivikrama's Prakṛta-Śabdānuśāsana, as presented in this edition contains 1036 sūtras. The sūtrapāṭha as given in the appendix to Śaḍbhāṣacandrikā by K. P. Trivedi, contains the

same number of sūtras with निम्नानि निमित्तानि between 1.2.46 and 1.2.48 which I have omitted, and dropping सप्तम्याम् 3.4.53 which I have added. The text of the sūtras given in *Prākṛta-Maṇi-Dīpa* has the same number of sūtras. It also omits निम्नानि निमित्तानि of Trivedi, and adds सप्तम्याम् as I have done. The छन्दःशास्त्रायाम् सप्तम्याम् published by Bhaṭṭanāthaswamin omits सप्तम्याम्.

Of these 1036 sūtras of Trivikrama, Simharāja in his *Prākṛta-Rūpavatāra* has commented on 575 sūtras and Lakṣmīdhara in his *Ṣaḍbhāṣācandrikā* on 994 sūtras, the latter thus ignoring some 42 sūtras. These 1036 sūtras of Trivikrama are divided into three adhyāyas, each adhyāya being again divided into four pādas. Trivikrama at one place proudly refers to his work on Prakrit Grammar as इदंकारदी (on page 306 under 3.4.71) on the analogy of इदंकारादी system of Pūrvamīmāṃsā. The Prakrit portion of *Siddha-Hema-Śabdānuśāsana* has only one adhyāya divided into four pādas and contains 1119 sūtras.

COMPARISON OF THE SŪTRAPĀṬHA OF TRIVIKRAMA AND HEMACANDRA

Trivikrama's Sūtrapāṭha contains 1036 sūtras divided into twelve pādas and three adhyāyas, as against 1119 in four pādas of the eighth adhyāya of Hemacandra's *Siddha-Hema-Śabdānuśāsana* (i-271; ii-218; iii-182 and iv-448). The subject-matter covered by both is almost the same. Trivikrama has newly added the following sūtras : 1.1.1-16; 1.1.38; 1.1.45; 1.2.109 (पुञ्जव्याघ्राः); 1.3.14; 1.3.77; 1.3.100; 1.3.105 (गोणव्याघ्राः); 1.4.83; 1.4.85; 1.4.107; 1.4.120; 1.4.121 (गह्विव्याघ्राः); 2.1.30 (वरहस्यगः); 2.2.9; 3.1.129; 3.4.65-67 and 3.4.72 (स्यारगः); in all 32. Of these, 17 sūtras relate to new technical terms used by Trivikrama; four sūtras relate to the groups of Deśī words for which Hemacandra has only one sūtra in his Grammar and an entire work, the *Deśināmamālā*; and the remaining sūtras add a few new words not treated by Hemacandra. Thus the subject-matter of 1119 sūtras of Hemacandra has been compressed by Trivikrama in about 1000 sūtras. This he was able to do by compressing two or more

sūtras in one. There are about 100 sūtras which have identical wording in both Hemacandra and Trivikrama; while there are a few in which Trivikrama has only changed the order of words or Ādeśas given by Hemacandra.

Hemacandra wrote his Prakrit Grammar as a continuation of his Sanskrit Grammar. The treatment of Sanskrit grammar covered seven adhyāyas, the eighth, the last, being devoted to Prakrits. He therefore had to continue the same scheme of adhyāya, pāda, sūtra, anuvṛtti and technical terms used in the first seven adhyāyas for the eighth adhyāya also. His division of the subject of Prakrit Grammar into four pādas is somewhat better or more systematic than the division adopted by Trivikrama. Hemacandra's first pāda (271 sūtras) deals with some preliminaries and treatment of vowels and single consonants; second pāda (218 sūtras) deals with the treatment of conjunct consonants (1-124); Prakrit substitutes for some Sanskrit words (125-144); some suffixes (145-173); the nipātas or Deśī words (174); and indeclinables (175-218); the third pāda deals with rules of declension (2-129); rules of syntax (130-137); conjugation and participles (138-182); and the fourth pāda gives the Dhātvādeśas (1-259); and dialects—Śaurasenī (260-286); Māgadhi (287-302); Paisāci (303-324); Cūlikāpaisāci (325-328) and Apabhramśa (329-448). Barring the huddling up the Dhātvādeśas and dialects into one pāda, we do not find anything faulty in Hemacandra's method of treatment. The case with Trivikrama, on the other hand, is different. He wrote his grammar of principal Prakrit and its dialects only. He had to frame his own terminology (1.1.1-16). He has divided his work into three adhyāyas, each adhyāya having four pādas. It was expected of him to arrange the subject-matter more systematically. It must be said, however, that the expectation is not fulfilled. The invention of technical terms like ढ, दि, स, ग etc., is not very happy. At any rate the introduction of these terms has made his sūtras less clear than those of Hemacandra. The rest of his work covers the same field as Hemacandra's work. Hemacandra refers to Deśī words under one sūtra only, viz., गोणादयः while Trivikrama has six sūtras for the same topic. It must go to the

credit of Trivikrama to have classified the Deśī words into six groups. His treatment of syntax is scanty, and he unnecessarily splits up the Dhātvādesas into two pādas in two different adhyāyas, without much reason. Again Hemacandra arranges the Ādesas according to the initial letter of the Sanskrit root, e.g., कथ्, गम्, etc. Trivikrama does not seem to have followed any system in arranging his roots. Among the list of Deśī words, we find a few which are not traceable to Deśināmamālā. Such words may be regarded as Trivikrama's contribution. In the section on Apabhraṃśa he has copied *all* the illustrations from Hemacandra, and has added nothing new excepting perhaps the Sanskrit Chāyā, but omitted several illustrations given by Hemacandra.

Trivikrama wanted to score a point over Hemacandra first by reducing the number of sūtras; reducing the volume of the text by introducing shorter terms like इ for इस्व; दि for दीर्घ; स for समास and ग for गण; and bringing all the Deśī words into the fold of grammar for which Hemacandra had to write a special book, the Deśināmamālā. All this seems to have been done under the influence of the doctrine : अर्धमात्रालाघवेन पुत्रोत्सवं मन्यन्ते वैयाकरणाः; but he seems to be unaware of the fact that a saṃjñā or technical term has the same value of a mātrā or half a mātrā, irrespective of the number of syllables it contains. So दि and दीर्घ, स and समास have the same metrical value, as सर्वनामस्थान, आर्चयामक etc. For all practical purposes, thus, the volume of Trivikrama's grammar is the same as that of Hemacandra. The clarity which Hemacandra's work has, is considerably impaired in Trivikrama's work.

COMPARISON OF TRIVIKRAMA AND LAKṢMĪDHARA

The interval between the age of Trivikrama and Lakṣmīdhara seems to be about two hundred years or so. This period created some new myths. One of them was that the sūtras on which Trivikrama wrote his commentary, were not his sūtras, but those of Vālmīki, the author of the Rāmāyaṇa; and the second was that Trivikrama's commentary was very difficult and required some elucidation. I do not subscribe to the views of Lakṣmīdhara on both the points. I know the

expression निजसूत्रमार्गमनुजिगमिषताम् is capable of being construed in two ways : (i) निजानी स्वीयानी सूत्राणां मार्गः अर्थः, and (ii) निजः स्वामाधिकः सूत्रार्थः, the first construing निज with सूत्र and the second with सूत्रार्थ. Hultzsich suggested the latter sense saying that it was natural with South Indians. Bhattanātha-swāmin has shown that Hultzsich was wrong, and yet the editor of Appaya Dīkṣita's Prākṛta-Maṇi-Dīpa supports it. It is this latter sense that gave rise to the myth that Vālmīki was the author of the sūtras. I have already discussed the question above and need not repeat my views here. Next, Lakṣmīdhara held the view that the text of Trivikrama's Vṛtti was difficult and pregnant with sense :—

वृत्तिं त्रैविक्रमीं गूढां व्याचिख्यासन्ति ये बुधाः ।

षड्भाषाचन्द्रिका तैस्तद्व्याख्यारूपा विलोक्यताम् ॥ १६ ॥

The above statement of Lakṣmīdhara may be all right if its purpose is to justify his work. I however do not find Trivikrama's work difficult; Lakṣmīdhara's so-called sub-commentary, on the other hand, is more difficult. For instance, compare Lakṣmīdhara on pages 16-17 under 1.1.39; page 91 under 2.3.31, and page 259 under 3.2.47, where his text is more difficult, and rendered so intentionally to show off his knowledge of Pūrvamīmāṃsā. In another case, while giving the senses of Deśī words, pages 163-184, he did not correctly understand Trivikrama and his methodology, and has assigned wrong senses, which are not supported by Deśināmamālā, which for this purpose is more authentic than even Trivikrama. It may be that by the time Lakṣmīdhara wrote his *Ṣaḍbhāṣā-candrikā*, the text of Trivikrama had already become corrupt; but it appears quite clear that he wrongly read Trivikrama's Vṛtti, and did not use Hemacandra's great work on Deśī words, which would have given him correct lead in cases of doubt. Lakṣmīdhara's Vārtikas on अपुष्पगाः केन, 3.1.132, are a good illustration how he lacked the critical faculty. My view is that Lakṣmīdhara had no genuine acquaintance with Prakrit works, particularly, with literary works, and he wrote his work just to show his acquaintance with the Prakrit Grammar. Lakṣmīdhara, thus, cannot be considered to be a reliable guide to Trivikrama.

PERSONAL HISTORY AND DATE OF TRIVIKRAMA

Like several writers of fame in Indian Literature, Trivikrama leaves but a scanty record about himself and about his date. He gives in the introductory and concluding stanzas of the present work some information, and it runs as follows : Trivikrama comes of a good family of Bāṇa. His grand-father was Ādityavarman. His parents are Mallinātha and Lakṣmī. He had a brother named Bhāma (variants : सोम, राम, बाम, बाम) known for his excellent behaviour and learning. Trivikrama seems to have studied under Arhanandi, a master of the sacred literature (of the Jainas), and a monk possessing three lores. Trivikrama calls himself to be a good poet (sukaviḥ), although no literary work of his has come down to us. The concluding verses of his grammar which however are not found in all the manuscripts (two Tanjore manuscripts do not give them, nor one of the two used for the Banaras edition), but can be surely considered to be his composition (मम in the second verse), state that people should mutter as a sacred mantra his Śabdānuśāsana, dealing with basic forms of words, suffixes, rules of syntax, verbal forms and deśya words, couched in short sūtras, and with an ample stock of illustrations, for the attainment of their objective. Those who appreciate works of art and the logicians will be pleased to read his poem (kāvyā, not necessarily the grammar), because the sweetness of words, entering inside, will fatten the ears; the newness of sense in every word, will please a man of good words; and the sentiment or aesthetic feeling will pervade the whole world as if on account of the greatness of the work. All persons are capable to express their own ideas; Trivikrama, however, is unique in (nicely) expressing his own ideas which faithfully represent his own views, and also in faithfully representing the ideas of others. It is a pity that no poetic work of Trivikrama has come down to us to verify the above statement.

As regards Trivikrama's religion, we can say definitely that he was a follower of Jainism, as is clear from his salutation to Vīra, i.e., Mahāvīra, in the opening verse. The references to Vīrasena and Jināsena in stanza 4 indicate, equally clearly,

his reverence to these ācāryas, and go to prove that Trivikrama was a follower of the Digambara sect of the Jainas; and his reference to Hemacandra in stanza 11 goes to suggest, that though a follower of Digambara sect, he could easily rise above the sectarian prejudices, which in those days were not as strong as they are to-day.

Hemacandra makes some distinction between Ārṣa (i.e., Arḍha-Māgadhī of the Canon of the Śvetāmbara Jainas) and Prakrit (i.e., Māhārāṣṭrī or Principal Prakrit). Trivikrama also makes reference to Ārṣa in stanza 7; but he says that Ārṣa and Deśya are rūḍha forms of the language; they are quite independent; and hence, do not stand in need of grammar; tradition alone can give information on these forms. On the contrary, the Prakrit languages, the stock of words in which can be traced to siddha and sādhyamāna Sanskrit, can be subjected to rules of grammar; and it is this stock of words which is treated in Trivikrama's grammar. Trivikrama, quite modestly, says that he has picked up only a few words from the flood of ocean of the writings of Vīrasena and Jinasena. In stanza 9, he says he writes a commentary on his own sūtras in order that men should obtain mastery over the subject, and that his commentary follows the traditional methods (of Hemacandra?). Although, Trivikrama says, he has selected only a few words, they will work like a mirror, as such is the greatness of his commentary. The method followed in treating the Prakrit forms, is the traditional method adopted by ancient masters down to Ācārya Hemacandra.

As to Trivikrama's date, we have equally scanty information. He mentions Vīrasena and Jinasena of Dhavalā and Jayadhavalā fame who belonged to the middle of the 9th century of the Christian era. He mentions Hemacandra who died in A.D. 1172. Trivikrama, thus is later than the last quarter of the 12th century, but not much later than Hemacandra. Dr. Upadhye holds that he wrote his grammar soon after A.D. 1236.

Luckily for us, we have three works, Simharāja's *Prākṛta-Rūpavatāra*, Lakṣmīdhara's *Ṣaḍbhāṣācandrikā*, and Appaya

Dikṣita's *Prākṛta-Maṇi-Dīpa*, which are later than Trivikrama. Of these, Appaya Dikṣita is the youngest, who died in A.D. 1626, and was a prolific writer. His work mentioned above cannot be his last work, but rather a work of his younger days. He died at the mature age of 72. Lakṣmīdhara is specifically mentioned in his work, who thus seems to have lived in the last quarter of the 15th century or the first quarter of the 16th century, say, between A.D. 1475 and 1525. Simharāja is not mentioned either by Lakṣmīdhara or Appaya Dikṣita, but seems to be older or almost a senior contemporary, and may be assigned to the first half of the 15th century. All these indications prove that we can safely assign Trivikrama to the latter half of the 13th century.

We have no definite data to determine the province of the residence of Trivikrama. But his being a follower of Digambara Jainism, the names of his father, brother and teacher, and above all, the popularity of his work and provenance of manuscripts of his work, go to indicate that he must have been a Southerner, probably an Andhra with close contacts with Karnāṭaka. The inclusion of some Deśya words like *दोहि* *सायंभोजनम्* which cannot be traced to Hemacandra's *Deśināma-mālā*, and may be traced in the Dravidian languages, goes to confirm the above view.

* * * *

THE APPENDICES

There are in this Volume seven appendices. The first of these gives the Sūtrapāṭha of Trivikramaśābdānuśāsana in which Sūtras are given in their natural order, divided into adhyāyas and pādas. Below on the same page I have given corresponding sūtras from Hemacandra's Grammar with their pāda and sūtra numbers. It is easy for the reader to compare and judge how far Trivikrama has based his sūtras on those of Hemacandra, and what new additions he has made. The second appendix gives the sūtras of Trivikrama in the alphabetical order with page references as also the adhyāya, pāda and sūtra number. In the third appendix I have given

the so-called metrical form of the sūtras of Trivikrama from Bhaṭṭanātha Swamin's pamphlet with suitable changes to agree with our sūtra text. A special note on this appendix is given below. The fourth appendix gives in alphabetical order the first line of the Apabhraṃśa verses which Trivikrama has taken from Hemacandra's Grammar along with their references to the latter. The fifth appendix gives, in alphabetical order, the Deśya or Deśī words found in Trivikrama's work together with suitable references to HD or Hemacandra's *Deśināmamālā*, whenever possible. A special note on this appendix is given below. The sixth appendix gives the so-called Dhātuvādeśas. See also a special note below. The seventh appendix gives the text of Metrical Grammar of Prakrits found in Bharata's *Nāṭyaśāstra*, XVII. 7-25; 59-63. The text given is from the GOS edition, Vol. II, with some emendations (marked with *) and a summary of his teachings in English for the benefit of the reader who may not be able to follow the text of Bharata.

It was possible for me to give a general index of all Prakrit words with their equivalents in Sanskrit; but I dropped the idea because we have now several dictionaries of Prakrit available, and the reader can use them with ease.

The third appendix gives the sūtras of Trivikrama in a metrical form. Although I do not consider that Trivikrama wrote his Prakrit Grammar in verse, I thought it fit to discuss this question, because in the Sanskrit introduction to Trivikrama's Grammar in the Grantha Pradarśanī Series, the learned editor, Paṇḍita Venkaṭa Ranganātha Sharma, and Bhaṭṭanātha Swamin in his article on Trivikrama in IA, have stated that the sūtras of Trivikrama are metrical in form. See for instance, Pandit Sharma's statement :

एकमध्यायत्रयात्मकस्याप्यस्य व्याकरणस्य सर्वाणि सूत्राणि छन्दोबद्धा-
पञ्चानीत्ययमंशोऽस्मत्पितृव्यपादानां श्री श्रीनिवासभट्टनायाचार्यार्यवरगुरुणा मुपज्ञा ।
अत एव एतस्मिन्मुद्रणे सूत्रपाठस्तः शोधितमातृकानुसारेणैव मुद्रितः ॥

It appears that there was some tradition which indicated that Trivikrama's Grammar was written in a metrical form. This tradition seems to have been translated into action by

this editor. Bhaṭṭanātha Swamin also published, at the request of the late Dr. T. K. Laddu, the sūtras in the metrical form in a pamphlet. I have reproduced this metrical form of the sūtras with some necessary modification so that the sūtras should agree in wording with those in this edition.

I must admit that there have been instances of grammatical sūtras being written in a metrical form. Bharata, for instance, wrote his description of the characteristics of the Prakrit Language and its dialects in a metrical form (See Appendix VII to this volume). Mārkaṇḍeya wrote his *Prākṛta-Sarvasva* in Kārikās. Rāmaśarmatarkavāgīśa also wrote his *Prākṛta-Kalpataru* in a metrical form. In all these instances, the versification, though the subject-matter is terse and dry, seem to possess some qualities of verse. The topics are treated in a suitable metrical form, and their versification has some characteristics and qualities of musical tunes. Trivikrama's sūtras, as given in this appendix, do not possess even a shade of these qualities. I must, however, admit that there are some sūtras of Trivikrama, for instance, प्राचो हिति न विकल्पः 1. 1. 14, which lend support to the view that such sūtras have metrical tunes; but the vast majority of the sūtras do not possess any such characteristics. There are no introductory nor concluding stanzas. Most of the sūtras are put, mechanically, into the form of Āryā or Anuṣṭubh metre. The sūtras are cut up anywhere, e.g., see the stanzas 19, 20, 23, 33, 48, 92, 96, 97, 100, 104, 126, 135, 136, 143, 148, 153, 159, 161, 165, 167, 173, 174, 183, 184, 185, 187, 188, 189, 191, 194, 196, 197, 198. The adhyāya ends and pāda ends have no indication, and the stanza is not completed at such places; e.g., see 1. 1.; 1. 3; 1. 4; 2. 1; 2. 2; 2. 4; 3. 1; 3. 2; 3. 3; and 3. 4. Even the last stanza of the work is left incomplete. I would, therefore, request the reader to compare the versification of Trivikrama's sūtras with that of Bharata, Mārkaṇḍeya and Rāmaśarma Tarkavāgīśa, and decide for himself whether he agrees with the views of Bhaṭṭanāthaswamin.

Trivikrama claims for his verification the qualities of a sweet and pleasing sound :

विशङ्कन्तः श्रोत्रं पदमधुरिमा मेदुरयति.

Let the reader judge for himself whether the metrical form of the sūtras as printed in this appendix would justify this claim. Even the Kārikās giving the list of anit roots, सक्कृपच्, etc., are more sonorous than the Kārikās of Trivikrama. I therefore do not think that Trivikrama ever wrote his sūtras in that form.

The fifth Appendix contains some 1600 Deśya or Deśī words which are recorded in Trivikrama's Grammar. About the implications of the term Deśya or Deśī, the reader is referred to my article : *Observations on Hemacandra's Deśī-nāmamālā*, ABORI, VIII. pp. 63-71, and more particularly to Hemacandra's definition of Deśī :

जे लक्खणे ण सिद्धा ण पसिद्धा सक्कयाहिहाणेषु ।

ण य गउणलक्खणासत्तिसंभवा ते इह णिबद्धा ॥

देसविसेसपसिद्धीइ भण्णमाणा अणन्तया हुन्ति ।

तम्हा अणाइपाइअपयट्ठभासाविसेसओ देसी ॥ HD. I. 3-4.

Modern philology has made considerable advance in recent years to find fault with the above definition of the term Deśī; but, we owe to Hemacandra a deep debt of gratitude to have preserved for us a tremendously exhaustive list of such words and their senses. It is possible to discover a few more Deśī words, some of which we find incorporated in Trivikrama's Grammar. It is easy to prove that Trivikrama has drawn largely upon Hemacandra's vocabulary of such Deśī words, and I have tried to trace as many of such words as was possible for me to do; but I was not able to trace some, because my manuscripts could not give me any clue as to their correct form, or because Trivikrama has added them anew from contemporary sources or sources later than Hemacandra.

Trivikrama gives the Deśī words in a classified form as under :

(1) वा पुआय्यायाः 1. 2. 109, saying that it is possible to explain the forms as derived from Sanskrit due to change in the vowel-structure : स्वराद्यादेशविशेषिताः ;

(2) गोणाद्याः 1. 3. 105, saying that he does not attempt to trace the original basic word or its prefixes and suffixes or changes in the form due to dropping or change of letters :

अनुक्रमकृतिप्रत्ययलोपागमवर्णविकाराः ;

(3) गहिआद्याः 1. 4. 121, saying that some sort of Etymological explanation can be found for words in the list :
निर्वचनगोचराः ;

(4) वरइत्तगास्तुनाथैः 2. 1. 30, saying that the words listed have some Taddhita pratyayas or suffixes, coupled with some changes in vowels etc : स्वराद्यादेशविशेषिताः ;

(5) अपुण्णगाः केन 3. 1. 132, saying that the list contains past passive participles in क्, either from roots traceable to Sanskrit or Deśī stock : कप्रत्ययेन सह निपात्यन्ते; and

(6) झाडगास्तु देस्याः सिद्धाः 3. 4. 72, saying that the words listed are pure deśī words known to exist in popular literature and no attempt is made to trace them to Sanskrit : देशविशेष-
व्यवहारादुपलभ्यमानाः सिद्धाः निष्पन्नाः प्रसिद्धा वा. It is words listed here which have come down to us in the most corrupt form, and my attempt to trace them to HD have failed in some cases.

The Sixth Appendix contains the Dhātuvādeśas arranged alphabetically. It is divided into two parts, Part I giving Sanskrit roots with their Prakrit Substitutes, and Part II giving Prakrit substitutes for Sanskrit roots. Hemacandra has given the list of these substitutes in his Grammar in the fourth pāda, and has arranged the roots according to the initial letter in their Sanskrit form such as कथ्, गम् etc. Trivikrama does not seem to follow any definite principle in giving these substitutes ; he has cut them up into 2. 4 and 3. 1, and also in 3. 4. I have collected all the so-called substitutes from Trivikrama and given them in the two parts. It would not be very difficult for the reader to compare the Prakrit substitutes in Part II with a similar list from Hemacandra's Grammar given at the end on pages 117*-128* of the revised edition of the work published as Appendix to Kumārapālacarita in Bombay Sanskrit and Prakrit Series, No. LX, or on pages 407-416 in its reprint to be soon published.

In this connection it should be noted that Hemacandra held that the so-called Dhātuvādesās were in reality roots drawn from the stock of Deśī vocables, and that they were shown technically as substitutes for Sanskrit roots with the simple object that they could, that way, be used to form verbal derivatives with the help of suffixes. Note particularly the following passage from Hemacandra :

एते चान्यैर्देशीषु पठिता अपि अस्माभिर्वात्वादेशीकृताः विविधेषु प्रत्ययेषु प्रतिष्ठन्तामिति । तथा च—वज्जरिभो कथितः । वज्जरिअण कथयित्वा । वज्जरणं कथयन् । वज्जरन्तो कथयन् । वज्जरिअस्व कथयितव्यम् । इति रूपसहस्राणि च सिद्ध्यन्ति । संस्कृतधातुवच्च प्रत्ययलोपागमादिविधिः ॥ हेम्या—4. 2.

* * * *

BIBLIOGRAPHY

A—TEXTS ON PRAKRIT GRAMMAR

Audāryacintāmaṇi of Śrutasāgara (Sūtrapāṭha only) by Bhaṭṭa-nāthaswamin (pp. 29-44). No date.

Prākṛta-Kalpataru of Rāmaśarman Tarkavāgīśa, edited by L. Nitti-Dolci, Śākhā I, Paris 1939.

Prākṛta-Lakṣaṇam of Caṇḍa, ed. by Hærnle, A. S. B., Calcutta, 1880.

Prākṛtaprakāśa of Vararuci with the Manoramā Comm. of Bhāmaha, ed. by E. B. Cowell, Hertford, England; 1st Edition 1854; 2nd edition 1868; Revised edition in Poona Oriental Series by Dr. P. L. Vaidya, Poona, 1931; with Commentaries *Prākṛtasamjivani* by Vasantarāja, and *Subodhinī* by Sadānanda, Sarasvati Bhavan Series, Benaras, 1927.

Prākṛta-Maṇi-Dīpa of Appaya Dīkṣita, Part I, Oriental Research Institute, Mysore, Publication No. 92, ed. by T. T. Srinivasagopalacarya with his subcommentary, 1953.

Prākṛtamañjarī, attributed to Kātyāyana, N. S. Press, Bombay, 1913.

Prākṛta-Rūpāvatāra of Siṃharāja, ed. by E. Hultzsch, Royal Asiatic Society, Prize Publication Fund, No. 1. London, 1909.

Prākṛta-Sarvasva of Mārkaṇḍeya, ed. by S. P. Bhaṭṭanāthaswamin, Grantha Pradarśanī, Vizagapatam, 1927.

Prākṛtānuśāsana of Puruṣottama, ed. by L. Nitti-Dolci, Paris, 1938.

Prākṛta-Vyākaraṇa of Trivikrama, Adhyāya I, ed. in Grantha Pradarśanī, Vizagapatam, 1896.

Siddha-Hema-Śabdānuśāsana or *Hemacandra's Prakrit Grammar* (HG; ३३४), ed. by R. Pischel, Halle, 1877-1880; BSPS No, LX (Appendix to Kumārapālacarita), ed. by S. P. Pandit; Revised edition, 1936, by Dr. P. L. Vaidya.

Ṣaḍbhāṣācandrikā (C) of Laṣkmiḍhara, ed. by K. P. Trivedi, BSPS, No. LXXI, Poona, 1916.

Trivikrama-Sūtrapāṭha (metrical) Published by Bhaṭṭanāthaswamin, pages 1-28. No date.

B—GENERAL WORKS ON PRAKRIT GRAMMAR

LASSEN C. *Institutiones Linguae Pracriticae*, Bonn, 1837.

MEHENDALE M. A., *Historical Grammar of Inscriptional Prakrits*, Poona 1948.

NITTI-DOLCI L. *Les Grammariens Prakrits*, Paris, 1938.

PISCHEL R. *Grammatik der Prakrit Sprachen (Grundriss)*, Strassburg, 1900.

SIRCAR D. C. *A Grammar of the Prakrit Language*, University of Calcutta, 1943.

SUKUMAR SEN, *Comparative Grammar of Middle Indo-Aryan* Linguistic Society of India, Calcutta 1951.

TAGARE G. V. *Historical Grammar of Apabhraṃśa*, Poona 1948.

C—SELECT ARTICLES AND PAPERS ON PRAKRITS

ALSDORF L. *A Specimen of Archaic Jaina-Mahārāṣṭrī*, Indian and Iranian Studies presented to G. A. Grierson, School of Oriental Studies, London, VIII, 1936.

ALSDORF L. *Apabhraṃśa Studien*, Leipzig 1937.

A. BANERJĠ-ŚĀSTRĠ. *The Evolution of Māgadhī*, Oxford 1922.

BHAṬṬANĀTHASWAMIN, *Trivikrama and his followers*, IA, XL, pp. 219-223.

BLOCH TH. *Vararuci und Hemacandra*, Gutersloh 1893.

CHATTERJĠ S. K. *Calcutta Hindusthani: A study of Jargon dialect*, Lahore, 1931.

CLERK W. E. *Māgadhī and Ardhamāgadhī*, JAOS, XLIV.

GHATAGE A. M. *Māhārāṣṭrī Language and Literature*, Journal of the Uni. of Bombay, IV, 6, May 1936.

GHATAGE A. M. *Introduction to Ardhamāgadhī*, Kolhapur, 1942.

- GHOSH M. M. *Prakrit Verses of Bharata-Nāṭyaśāstra*, IHQ VIII, 1932.
- GHOSH M. M. *Māhārāṣṭrī*, a later phase of Śaurasenī, *Journal of the Dept. of Letters, Calcutta University*, XXIII, 1933.
- GRIERSON G. A. *The Prakrit Vibhāṣās*, JRAS. 1918, pp. 489–517.
- GRIERSON G. A. *The Śaurasenī and Māgadhi Stabakas of Prākṛita-Kalpataru*, IA. LVI–LVII. (Supplement).
- GRIERSON G. A. *The Eastern School of Prakrit Grammarians*, *Sir Asutosh Mukerji Silver Jubilee Vol. III ii*, pp. 119–141.
- GRIERSON G. A. *The Prakrit Dhātvādeśas*, *Mem. Asiatic Society of Bengal*, VIII, No. 2, 1924.
- GRIERSON G. A. *Paiśācī and Cūlikāpaiśācī*, IA. LII, pp. 16–17.
- GRIERSON G. A. *The Apabhraṃśa Stabakas of Prākṛita-Kalpataru*, IA, LI, pp. 13–28 ; LII, 197 ff.
- GRIERSON G. A. *Paiśācī in Prākṛita-Kalpataru*, IA., pp. 114 ff.
- GRIERSON G. A. *Apabhraṃśa according to Mārkaṇḍeya and Dhakki Prakrit*, JRAS 1913, pp. 875–883.
- GRIERSON G. A. *The Pronunciation of Prakrit Palatals*, JRAS. 1913, pp. 391–396.
- GRIERSON G. A. *The Bṛhatkathā in Mārkaṇḍeya*, JRAS. 1913, p. 319.
- HULTZSCH E. *Neue Beiträge Zur Kenntnis der Śaurasenī*, ZDMG, 66 (1912) pp. 709–726.
- KATRE S. M. *Prakrit Languages and their Contribution to Indian Culture*, *Bhāratīya Vidyā Bhavan*, Bombay, 1945.
- LADDU T. K. *Prolegomena Zu Trivikramas Prakrit Grammatik*, Halle, 1912 ; English translation by P. V. Ramanujaswamin, ABORI, X, pp. 177–218.
- PISCHEL R. *Materialen Zur Kenntnis des Apabhraṃśa*, Berlin, 1902.
- RAMANUJASWAMIN P. V. *Hemacandra and Paiśācī Prakrit*, IA. 1922, pp. 51–54.

- RANGANATHASWAMIN *Paiśācī Dialect*, IA 1920, p. 114.
- SCHMIDT R. *Elementarbuch der Śaurasenī*, Hannover, 1924.
- UPADHYE A. N. *Kanarese Words in Deśī Lexicons*, ABORI, XII, 3, pp. 274-284.
- UPADHYE A. N. A Note on Trivikrama's Date, ABORI, XIII, pp. 171-172.
- UPADHYE A. N. *Paiśācī Language and Literature*, ABORI, XXI, pp. 1-37.
- UPADHYE A. N. *Vālmikisūtra : A Myth*, Bhāratīya Vidyā, Vol. II ii, pp. 160-176.
- UPADHYE A. N. Śubhacandra and his Prakrit Grammar, ABORI, XIII, pp. 37-58.
- VAIDYA P. L. Observations on Hemacandra's *Deśināmamālā*, ABORI, VIII, pp. 63-71.
- VAIDYA P. L. On the use of Prakrit Dialects in Sanskrit Dramas, ABORI, XXXIII, pp. 15-25.
- WOOLNER A. C. *Introduction to Prakrit*, Lahore, 1917.

D—MISCELLANEOUS

- Deśināmamālā* (HD) of Hemacandra, ed. by R. Pischel and G. Bühler, BSS. No. XVII ; Revised edition by P. V. Ramanujaswami, Poona, 1938.
- Pāṣalacchī Nāmamālā* of Dhanapāla, ed. G. Bühler, Gottingen, 1879.
-

॥ श्रीः ॥
श्रीत्रिविक्रमदेवविरचितं
स्वोपज्ञवृत्तियुक्तं
प्राकृतशब्दानुशासनम् ।

श्रीवीरप्राच्याचलसमुदितमखिलप्रकाशकं वन्दे ।
 दिव्यध्वनिपटुर्दीधितिमहमक्षरपद्धतिप्राप्त्यै ॥ १ ॥
 श्रुतभर्तुरर्हन्निर्धैविषमुनेः पदाम्बुजभ्रमरः ।
 श्रीबाणसुकुलकमलद्युमणेरादित्यवर्मणः पौत्रः ॥ २ ॥
 श्रीमल्लिनाथपुत्रो लक्ष्मीगर्भामृताम्बुधिसुधांशुः ।
 भामस्य वृत्तविद्याधाम्नो भ्राता त्रिविक्रमः सुकविः ॥ ३ ॥
 श्रीवीरसेनजिनसेनार्यादिवचःपयोधिपूरात्कतिचित् ।
 प्राकृतपदरत्नानि प्रकृतिकृती सुकृतिभूषणाय चिनोति ॥ ४ ॥

Of the six Mss. consulted for this edition, K begins :
 श्रीमत्पंचगुह्यो नमः ॥ सरस्वत्यै नमः ॥ निर्विघ्नमस्तु. M begins : श्रीः ।
 प्राकृतव्याकरणं त्रैविक्रमीयम्. S begins : श्रीवीतरागाय नमः । शुभमस्तु ।
 निर्विघ्नमस्तु । त्रिविक्रमविरचितं प्राकृतव्याकरणम्. T श्रीः । प्राकृतव्याकरणम् । हरिः
 ॐ । शुभमस्तु । ॐ. INTRODUCTORY STANZAS : 1. (cd) S 'प्राप्तै
 for 'प्राप्त्यै; T₁ दिव्यध्वनिपटु...प्राप्त्यै; T₂ दिव्यध्वन्यपरदीधितिमहमक्षर".
 2. (a) K श्रुतभक्तिर्; M श्रीमर्तुर्; S श्रुतभक्तिर् for श्रुतभर्तुर्. T₁ damaged;
 (c) GM श्रीबाणसकुल* for श्रीबाणसुकुल*. (d) K 'द्युमणिर् corr. to 'द्युम
 णेर्; S 'द्युमणिर् for 'द्युमणेर्. K 'वर्मणः for 'वर्मणः. 3. (b) M 'गर्भाम्बुधि'
 for 'गर्भामृताम्बुधि'. (c) G सोमस्य; KS रामस्य; T₁ चास्य; T₂ चामस्य;
 T₃ वामस्य for भामस्य. M वृत्ति* for कृत*. (d) M स कविः for सुकविः
 4. (a) M 'जिनार्यादि' for 'जिनसेनार्यादि'. (b) T₂ वाच्य* for
 'वचः'. K 'पयोधेः पारात्; M 'पयोधिहारात्; S पयोनिधेः पारात्; T₂
 'पयोनिधेः पूरात् for 'पयोधिपूरात्. K S om. कतिचित्. (c) G प्राकृतकृतिः
 K प्राकृतिकृतिः; S प्रकृतिकृतिः; T₁ प्रकृतीकृती for प्रकृतिकृती. (d) T₁ सुकृती
 for सुकृति*. M चिनोमि; T₂ विचिनोति for चिनोति.

अनल्पार्थः सुखोच्चारः शब्दः साहित्यजीवितम् ।

स च प्राकृतमेवेति मतं सूत्रानुवर्तिनाम् ॥ ५ ॥

प्राकृतं तत्समं देश्यं तद्भवं चेत्यदक्षिणा ।

तत्समं संस्कृतसमं नेयं संस्कृतलक्षणा ॥ ६ ॥

देश्यमार्षं च रूढत्वात्स्वतन्त्रत्वाच्च भूयसा ।

लक्ष्म नापेक्षते, तस्य संप्रदायो हि बोधकः ॥ ७ ॥

प्राकृतेः संस्कृतात्साध्यमानात्सिद्धाच्च यद्भवेत् ।

प्राकृतस्यास्य लक्ष्यानुरोधि लक्ष्म प्रचक्षमहे ॥ ८ ॥

प्राकृतपदार्थसार्थप्राप्त्यै निजसूत्रमार्गमनुजिगमिषताम् ।

वृत्तिर्यथार्थसिद्ध्यै त्रिविक्रमेणागमक्रमात्क्रियते ॥ ९ ॥

तद्भवतत्समदेश्यप्राकृतरूपाणि पश्यतां विदुषाम् ।

दर्पणति येयमवनौ वृत्तिलैविक्रमी जयति ॥ १० ॥

प्राकृतरूपाणि यथा प्राच्यैरा हेमचन्द्रार्यात् ।

विवृतानि तथा तानि प्रतिबिम्बन्तीह सर्वाणि ॥ ११ ॥

5. (a)G अनल्पार्थसुखोच्चारः. (b) B शब्दसाहित्य* for शब्दः साहित्य*. (d) KS सूक्तानु* for सूत्रानु*. 6. (d) GS *लक्षणात् for *लक्ष्मणा. 7. (a) Gp देश्यमार्षसवृक्षत्वात् (sic). (c) BT नापेक्ष्यते for नापेक्षते. 9. (a) K *पदार्थस्यार्थप्राप्त्यै for पदार्थसार्थप्राप्त्यै. (d) GM *णागमक्रमेण क्रियते; K *भागमः क्रियते for *णागमक्रमात्क्रियते. 10. (a) G तत्समतद्भवं*; T₁ तद्भवतत्स-देश्य* for तद्भवतत्सम*. (c) BM दर्पणतयेयमवनौ; K दर्पणयति येयमवनौ; T₁ दर्पणतर्ममवनौ; T₂₋₃ दर्पणतयेयमवनौ. (d) B जयतु for जयति. 11. (b) B T₁ प्राच्यैरा हेमचन्द्रास्यात्; G प्राच्यैराहेमचन्द्रमाचार्यैः; Gp प्राचेतसहेमचन्द्राद्यात्; S प्राच्यैरा हेमचन्द्रार्यात्. (d) After सर्वाणि Gp adds : छाया गोर्वाणवाप्याः षट् सर्वलोकसमर्चिताः । प्रतिमान्ति सदा श्रीदा गायत्र्या इव कुक्षयः ॥१॥ मनुष्याणां हि सर्वेषां वागर्थमनुवर्तते । कवीनां तु समर्थानां वाचमर्थोऽनुवर्तते ॥ २ ॥

सिद्धिलोकाच्च ॥ १ ॥

सिद्धिरिह प्रस्तुता प्राकृतशब्दसंबन्धिनी परिगृह्यते । सा च लोका-
द्भवति । यस्मात् ऋलृवर्णाभ्यामैकारौकाराभ्यामसंयुक्तद्वयकाराभ्यां शषाभ्यां
द्विवचनादिना च रहितः शब्दोच्चारो लोकव्यवहारादेवोपलभ्यते, देश्याश्च
शब्दाः, तस्मात्सिद्धिलोकादिति वेदितव्यम् । चकाराद्वक्ष्यमाणाच्च लक्षणादनै-
कान्ताच्च ॥ १ ॥

अनुक्तमन्यशब्दानुशासनवत् ॥ २ ॥

यदिह स्वरादिसंज्ञात्वेन संधिप्रभृतिकार्यत्वेन चानुक्तं तदन्यशब्दानु-
शासनवत् । कौमारजैनेन्द्रपाणिनीयप्रभृतिषु व्याकरणेषु यथोक्तं तथैव
वेदितव्यम् ॥ २ ॥

संज्ञा प्रत्याहारमयी वा ॥ ३ ॥

इह प्राकृतव्याकरणे संज्ञा प्रत्याहारस्वरूपा व्यवहियते । वाग्रहणा-
द्वक्ष्यमाणाच्च । पुनः प्रत्याहारग्रहणं भूयोव्यवहारप्रदर्शनार्थम् । यथा—स्वरः
अच् ; ए ओ एङ् ; ऐ औ ऐच् ; व्यञ्जनं हल् ; र्वादिः सुप् ; त्यादिः तिङ् ;
इत्यादि ॥ ३ ॥

Sūtra 1. K om. सिद्धिरिह. B om. प्रस्तुता. BT, प्राकृतसंबन्धिनी;
KST_{2,3} प्राकृतशब्दार्थसंबन्धिनी; M प्राकृतपदसंबन्धिनी for प्राकृतशब्दसंबन्धिनी.
B गृह्यते; K परिगृह्यते for परिगृह्यते. KS चैकारोकाराभ्यां; M ऐऔभ्यां for
ऐकारौकाराभ्यां. B असंयुक्त* for असंयुक्त*; M om. असंयुक्त*. M om.
शषाभ्यां. B om. च. K विरहितः for रहितः. M वक्ष्यमाणाल्लक्षणात् for
वक्ष्यमाणल्लक्षणात्. GT, अनेकान्ताल्लक्षणाच्च for अनेकान्ताच्च. 2. B om. संधि-
प्रभृतिकार्यत्वेन च. T_{1,2} *नानुक्तं for चानुक्तं. BMT_{1,2} तत्सर्वमन्य* for तदन्य.*
KS *पाणिनीयादिव्याक* ; T₃ *जैनेन्द्रब्राह्मचन्द्रपाणिनीय* for *पाणिनीयप्रभृतिषु
व्याक*. BT_{1,2} तत्तथैवेति for तथैव. 3. T₃ प्रत्याहाररूपा for प्रत्याहार-
स्वरूपा. M वक्ष्यमाणाल्लक्षणाच्च for वक्ष्यमाणाच्च. M पुनर्ग्रहणं for पुनःप्रत्याहार-
ग्रहणं. G व्यवहारस्य दर्शनार्थम् ; T व्यवहारदर्शनार्थम् for व्यवहारप्रदर्शनार्थम्.
K स्वादिषु सुप् for स्वादिः सुप्.

सुप्स्वादिरन्त्यहला ॥ ४ ॥

सुप्सु स्वादिषु विभक्तिषु आदिर्वर्णो वचनं वा अन्त्यहला अन्त्य-
व्यञ्जनेन सह इत्संज्ञो भवति । यथा—सु औ जस्, सुस्; अम् औट् शस्, अस्;
एवं टास्, डेस्, डसिस्, डम्, डिप् । पञ्चम्या डस् इति वक्तव्ये डसिस्
इति डस्: षष्ठ्यैकवचनस्य संदेहार्थम् ॥ ४ ॥

हो ह्रस्वः ॥ ५ ॥

एकमात्रो यो वर्णो ह्रस्व इति प्रसिद्धस्तस्य ह इति संज्ञा ॥ ५ ॥

दिर्दीर्घः ॥ ६ ॥

द्विमात्रो यो वर्णो दीर्घ इति रूढस्तस्य दिः इति संज्ञा ॥ ६ ॥

शषसाः शुः ॥ ७ ॥

श ष स इत्येते वर्णाः शुसंज्ञका भवन्ति ॥ ७ ॥

सः समासः ॥ ८ ॥

समासः ससंज्ञको भवति ॥ ८ ॥

4. S सुप्स्वादेषु for सुप्सु स्वादिषु. K आदिर्वर्णो for आदिर्वर्णो. T सहसंज्ञा भवन्ति for सहसंज्ञो भवति. KS om. यथा. B om. एवं. B reads: टा भ्यां मिस् टास्; डे, भ्यां भ्यस् डेस्; डसि भ्यां भ्यस् डसिस्; इस् ओस् आम् डम्; डि ओस् सुप् डिप् for टास्...डिप्. B om. वक्तव्ये. M S इति तु for इति. 5. For Sūtras 5 and 6, M reads दि दीर्घः हो ह्रस्वः, but the order of the Com. is as in our text. M एकमात्रवर्णो for एकमात्रो यो वर्णो. G वर्णो यो; S om. वर्णो. S हा इति. for ह इति. T, adds भवति after संज्ञा. 6. K M S दि दीर्घः for the Sūtra. B GT, यो द्विमात्रो; M यो द्विमात्रको for द्विमात्रो यो. G प्रसिद्धः for रूढः. K M दि; ST दी for दिः. 7. M शुम्; T, शु for शुः in the Sūtra. G इत्येते त्रयो वर्णाः for इत्येते वर्णाः. K M शुसंज्ञा; S सुसंज्ञा for शुसंज्ञका. 8 K M S ससंज्ञो for ससंज्ञको.

आदिः खुः ॥ ९ ॥

आदिर्वर्णः खुसंज्ञको भवति ॥ ९ ॥

गो गणपरः ॥ १० ॥

आदिरिति वर्तते । गणप्रधानो य आदिशब्दः स गसंज्ञको भवति ।
यथा गुणादिरित्यादौ गुणग इत्यादि ॥ १० ॥

द्वितीयः फुः ॥ ११ ॥

शब्दस्य द्वितीयो वर्णः फुसंज्ञको भवति ॥ ११ ॥

संयुक्तं स्तु ॥ १२ ॥

व्यञ्जनेन युक्तं संयुक्तम्, तस्य स्तु इति संज्ञा ॥ १२ ॥

तु विकल्पे ॥ १३ ॥

विकल्पे विभाषायां तु शब्दः प्रयुज्यते वाशब्दवत् ॥ १३ ॥

प्रायो लिति न विकल्पः ॥ १४ ॥

यः कार्यार्थं सूत्रेऽनुबध्यते न तु प्रयोगे दृश्यते स इत् । अनुबन्ध
इति व्याकरणान्तरे लक्षणम् । लकारः इत् यस्यासौ णित् । लिति कार्ये विकल्पः
प्रायो न भवति ॥ १४ ॥

शिति दीर्घः ॥ १५ ॥

शानुबन्धे कार्ये सति पूर्वस्य स्वरस्य दीर्घो भवति । यथा ' शि स्तुङ्
न पुनरि तु [१-१-२८] । अत्र नपुनःशब्दे अन्त्यव्यञ्जनस्य शानुबन्धे-
कारलोपयोः पूर्वस्याचो दीर्घः । णउणाइ, णउणा ॥ १५ ॥

9. T₁ आदि ओ for the Sūtra. G आदि वर्णः; MS om. वर्णः. S खुसंज्ञो;
T₁ असंज्ञको for खुसंज्ञको. 10. G आदिरित्यनुवर्तते. Gp तस्य गसंज्ञा भवति; K
M S स गसंज्ञो भवति. 11. M फुः for फुः in the Sūtra. M फुसंज्ञो; S
फुसंज्ञो for फुसंज्ञको. 12. B Gp T संयुक्तः स्तुः; M संयुक्तस्तु for the Sūtra.
G व्यञ्जनेन संयुक्तो वर्णः स्तुसंज्ञको भवति; M व्यञ्जनेन युक्तस्य स्तु इति संज्ञा. 14.
T₁, प्रत्ययो for प्रायो in the Sūtra. B om. प्रयोगे. BT_{1,2} सोऽनुबन्ध इति
व्याकरणान्तरे लक्षणम्. G यस्य स for यस्यासौ. 15. S शिति for शिति in the
Sūtra. G पूर्वस्याचो for पूर्वस्य स्वरस्य. K M S शानुबन्धोरीकारलोपयोः
for शानुबन्धेकारलोपयोः. M om. णउणाइ णउणा; B T add पक्षे णउणा
after णउणा.

सानुनासिकोच्चारं डित् ॥ १६ ॥

ढकारानुबन्धं कार्यं सानुनासिकोच्चारं भवति । यथा—‘कामुक-
यमुनाचामुण्डातिमुक्तके मो ड्लुङ्’ [१.३.११] काउँओ । जउँणा । अत्र
मकारस्य अनुबन्धे लोपे शेषस्य स्वरस्य सानुनासिक उच्चारः ॥ १६ ॥

बहुलम् ॥ १७ ॥

अधिकारोऽयमा शास्त्रपरिसमाप्तेः । यत्प्राकृते लक्षणमुच्यते तद्वहुलं
भवतीति वेदितव्यम् । ततश्च ‘क्वचिदप्रवृत्तिः क्वचिदप्रवृत्तिः क्वचिद्विभाषा
क्वचिदन्यदेव’ भवति । तच्च यथास्थानं दर्शयिष्यामः ॥ १७ ॥

दिहौ मिथः से ॥ १८ ॥

से समासे दिहौ दीर्घह्रस्वौ मिथः अन्योन्यस्य बहुलं भवतः । तत्र ह्रस्वस्य
दीर्घः—अन्तर्वेदिः अन्तावेई । सप्तविंशतिः सत्तावीसा ॥ क्वचिद्विकल्पः—
वारिमती वारीमई वारिमई । पतिगृहं पईहरं पइहरं । युवतिजनः जुवईजणो
जुवइजणो । वेणुवनं वेणुवणं वेणुवणं ॥ दीर्घस्य ह्रस्वः—णिअम्बसिल-
खलिअवीइमालस्स, नितम्बशिलास्खलितवीचिमालस्य । यमुनातटं जउँणअडं

16. B यत्कार्यं तत् for कार्यं. K S अनुनासिकोच्चारं for सानुनासिकोच्चारं. S
मोत् (?) for मो ड्लुङ्. K S काउँओ for काउँओ; in fact Mss do not show
the अनुनासिक sign even where it is needed. After जउँणा G adds
अणिउँत्तओ चाउँण्डा. K S अनुबन्धो लोपः for अनुबन्धे लोपे. S अनुनासिक उच्चारः.
G सानुनासिकोच्चारः for सानुनासिक उच्चारः. 17. B प्राकृतलक्षणं for प्राकृते
लक्षणं. S om. क्वचिदप्रवृत्तिः. After क्वचिदन्यदेव, G adds: विधेविधानं बहुधा
समीक्ष्य चतुर्विधं बाहुल्यं वदन्ति. G M om. भवति. 18. M om. से;
After मिथः M adds परस्परं. B अन्योन्यं for अन्योन्यस्य. After अन्तावेई
B adds अन्तवेई. After सत्तावीसा B adds सत्तवीसा. B M S om. क्वचिद्वि-
कल्पः. G K वारिमयी for वारिमई. S om. वारिमइ. K M पईघरं पइघरं for पइहरं
S om. पइहरं. After जुवइजणो G M add: ताम्यति युवतिसार्थकः, तम्मइ
जुवईसत्थओ (रत्ना. १.१६); Gp भम्मइ जुवईसत्थओ इति प्रचुरः पाठः. After
वेणुवणं G adds: सितासितं सिआसिअं सीआसीअं । भुजयन्त्रं भुअयन्तं भुआयन्तं.

जउँणाअडं । नदीस्रोतः णईसोत्तं णईसोत्तं । गौरीगृहं गोरिघरं गोरीघरं ।
बधूसुखं बहुमुहं बहुमुहं ॥ १८ ॥

संधिस्त्वपदे ॥ १९ ॥

संस्कृतोक्तः संधिः सर्वः प्राकृते भवति तु, अपदे एकपदे न भवति ।
तुशब्दो विकल्पार्थः । व्यासर्षिः वासेसी वासइसी । विसमातपः विसमाअवो
विसमआअवो । कवीश्वरः कईसरो कईसरो । स्वादूदकं साउअअं साउअअं ।
अपद इति किम् । मुद्राए मुद्राइ मुग्धायाः । वच्छाओ वच्छाउ वृक्षात् ।
महइ महति, पूजयतीत्यर्थः ॥ बहुलाधिकारात्काचिदेकपदेऽपि ॥ करिष्यति
काही काहिइ । द्वितीयः बीओ बिइओ ॥ १९ ॥

न यण् ॥ २० ॥

संधिरित्यनुवर्तते । 'इको यणचि' [पा० ६.१.७७] इति यः
संस्कृते यणादेशः संधिरुक्तः स प्राकृते न भवति । इवर्णस्य यत्वमुवर्णस्य च
वत्वं न भवतीत्यर्थः ॥ यणिति यवरलानां परिग्रहेऽपि प्राकृते ऋवर्णलृवर्णयोः
प्रयोगाभावाच्चत्ववयरेवयं निषेधः । नखप्रभावत्यरुणः णहप्पहावलिअरुणो ।
संव्यावच्चवगूढः, संज्ञावहुअवऊढो ॥ यणिति किम् । गूढोदरतामरसानुसारिणी,
गूढोअरतामरसानुसारिणी ॥ २० ॥

K जउणअडं for जउँणअड. K om. णईसोत्तं. K गउरिघरं for गोरिघरं. After
बधूसुई G adds: सखीजनः सहोअणो सहिअणो (कर्णपूरं कण्णऊरं कण्णउरं-
पीतापीतं पीआपीअं पिआपिअं, लक्ष्मीपतिः लच्छोवई लच्छिवई). 19. B M om.
अपदे. S om. साउअअं, After इति किम्, G adds: (पाओ पादः । पई
पतिः) B S T वच्छाइ वत्साः; K वत्साइ वत्साओ वत्साः. B om महति. B एक-
पदे च for एकपदेऽपि. G बीओ बिइओ (बिइज्जो) द्वितीयः for द्वितीयः बिइओ.
20. B om. संधिरित्यनुवर्तते. G M यणादेशरूपः for यणादेशः. B T om.
संधिरुक्तः. K om. च. B भवति for भवतीत्यर्थः. G ऋलृवर्णभावात् for
ऋलृवर्णयोः प्रयोगाभावात्. S om. 'वत्व.' After निषेधः, G adds: (न वेरि-
वगो वि अवआसो, न वैरिवर्गेऽप्यवकाशः) वन्देमि अउजवइरं, वन्दे आर्यवैरम्
(वज्रम् ?). B S T om. गूढोदरतामरसानुसारिणी. K adds: गूढोअर
in marg.

एडः ॥ २१ ॥

नेत्यनुवर्तते । एडित्येदोतौ । एदोतोः संस्कृतोक्तः संधिः प्राकृते न भवति । देवीए आसणं । पंचालादो आगओ । देवो अहिणंदणो ॥ अहो अच्छरिअं इत्यादयः संस्कृतवदेव ॥ २१ ॥

झेपेऽन्यच्चः ॥ २२ ॥

युक्तस्य हलो लोपे योऽवशिष्यतेऽच् स शेषः, तस्मिन्नचि परे अचः संधिर्न भवति । गगन एव गन्धकुटी कुर्वन्ति, गअणे च्चिअ गन्धउडिं कुणन्ति । फणामणिप्रदीपाः, फणामणिप्यईवा । ज्योत्स्नापूरितकोशः, जोष्णाऊरिअकोसो ॥ बहुलाधिकारात्कचिद्विकल्पः । कुम्भकारः कुम्भआरो कुम्भारो । सुपुरुषः सुउरिसो सूरिसो ॥ कचिःसंधिरेव । शातवाहनः सालाहणो । चक्रवाकः चक्काओ ॥ सालवाहणो चक्काओ इत्येतौ प्रायोग्रहणादस्य लोपाभावे भवतः । बलोपे तु संधिरेव ॥ २२ ॥

तिडः ॥ २३ ॥

अच इत्यनुवर्तते, अचीति च । तिडिति तिबादिविभक्तिः । तिङ्-संबन्धिनोऽचः अचि परे संधिर्न भवति । भवतीह, होइ इह । पिबउदकं, पिबउ उदअं ॥ २३ ॥

लोपः ॥ २४ ॥

अचः अचि परे बहुलं लोपो भवति । त्रिदशेशः तिअसीसो । निआसोच्छासौ णीसासूसासा ॥ २४ ॥

21. S T om. एडित्येदोतौ. B om, पंचालादो आगओ. After आगओ, G adds लब्धो (?) and K adds उक्कोओ. S देहो for देवो. KS T अच्छरिअं for अच्छरिअं. 22. M om. युक्तस्य. B योऽच् शिष्यते for योऽवशिष्यते. M तस्मिन्नपरे for तस्मिन्नचि परे. B गगणे for गअणे. B*ऊरिद° for *ऊरिअ. K *ओसो for *कोसो Gp विभाषा for विकल्पः. B*ग्रहणाच्च वस्य for *ग्रहणादस्य. B K M T लोपे for बलोपे. M om. दु; K च for तु. 23. B अच इत्येतदनुवर्तते. S. T. २, अचीति वा for अचीति च. तिडिभक्तिः for तिबादिविभक्तिः. GM पिज्जउ for पिबउ. 24. B णीसासूसासी; KST २, ३ णीसासूसासो for *सासा.

अन्यहलोऽश्रदुदी ॥ २५ ॥

लोप इत्यनुवर्तते । शब्देष्वन्यहलः अन्यव्यञ्जनस्य लोपो भवति ।
अश्रदुदी अदित्यव्ययमुदित्युपसर्गं वर्जयित्वा । यावत् जाव । यशस् जसो ।
तमस् तमो । जन्मन् जग्मो ॥ अश्रदुदीति किम् । अद्वा सद्वा । श्रद्धाति
सद्दहइ । श्रद्धानं सद्दहणं । उद्गतं उग्गाअं । उन्नतं उण्णाअं ॥ समासे तु
वाक्यविभक्त्यपेक्षया अन्यत्वमनन्त्यत्वं च । तेनोभयमपि भवति । सद्भिभुः
सम्भिक्खु सम्भिक्खु । सज्जनः सज्जणो सजणो । एतद्गुणाः एअग्गुणा
एअगुणा । तद्गुणाः तग्गुणा तगुणा ॥ २५ ॥

निर्दुरि वा ॥ २६ ॥

निर् दुस् इत्येतयोरुपसर्गयोरन्यहलो वा लोपो भवति । निःसहं
णिस्सहं णिसहं । निर्घोषः णिग्घोसो णिघोसो । दुःसहः दुस्सहो दूसहो ।
दुःखितः दुक्खितो दुह्मिओ । दुर्भगः दुब्भओ दूहवो ॥ २६ ॥

अन्तरि च नाचि ॥ २७ ॥

अन्तर्शब्दे चकारान्निर्दुरोश्च अन्यहलोऽचि परे लोपो न भवति ।
अन्तरङ्गो । निरवसेसं । दुरन्तरं । दुरवगाहं ॥ क्वचित् अन्ताउवरि इति च दृश्यते ॥

शि श्लुक् नपुनरि तु ॥ २८ ॥

नपुनर्शब्दे अन्यव्यञ्जनस्य शानुबन्ध इकार श्लुक् च वा भवति ।
शित्त्वात्पूर्वस्य दीर्घः । णउणाइ णउणा ॥ पक्षे णउण । पुनर्शब्देऽपि
पुणाइ इति दृश्यते ॥ २८ ॥

25. M अश्रदुति; P अश्रदुदि for अश्रदुदी in the Sūtra. K आव for जाव. K असो for असो. G सद्दहाणं for सद्दहणं. M वाक्यविभक्त्यपेक्षायां for *पेक्षायां. G चेति for च. M om. भवति. T एअग्गुणा for एअग्गुणा. B M om. तद्गुणा तग्गुणा तगुणा. 26. G निर् दुस् for निम् दुस्. K लोपो वा for वा लोपो. B om. Sk equivalents निःसहं, दुःसहं, दुःखितः and दुर्भगः. G निःसहः णिस्सहो णिसहो for निःसहं etc. B दुब्भवो for दुब्भओ. 27. T नाचिः for नाचि in the Sūtra. After भवति G reads: अन्तरात्मा अन्तरप्या । निरन्तरं निरन्तरं. G om. अन्तरङ्गो. M अन्तउपरि; K S अन्ताउपरि for अन्ताउवरि. G वर्तते for दृश्यते. 28. B G M T लृक्. for श्लुक्. B om. पक्षे; M om. पक्षे णउण. After णउण G K add णउणो. M पुणा for पुणाइ.

अविद्युति स्त्रियामाल् ॥ २९ ॥

स्त्रीलिङ्गे वर्तमानस्यान्त्यहल आत्वं भवति । लानुबन्धान्नित्यम् । अवि-
द्युति विशुच्छब्दं वर्जयित्वा । लोपापवादः । सरित् सरिआ । प्रतिपद् पडि-
वया । संपद् संपआ ॥ बहुलाधिकारादीन्स्पृष्ट्यश्रुतिरपि । सरिया ।
पडिवया । संपया ॥ अविद्युतीति किम् । विज्जू । विज्जुल ॥ २९ ॥

रो रा ॥ ३० ॥

स्त्रियां वर्तमानस्यान्त्यरेफस्य रा इत्ययमादेशो भवति । गिर्, गिरा ।
पुर्, पुरा । धुर्, धुरा ॥ ३० ॥

हः क्षुत्ककुभि ॥ ३१ ॥

क्षुष् ककुम् इत्येनयोरन्त्यहलो हकारो भवति । छुहा । कउहा ॥ ३१ ॥

धनुषि वा ॥ ३२ ॥

ह इत्यनुवर्तते । धनुःशब्देऽन्त्यहलो हो वा भवति । धणुहं धणू ॥ ३२ ॥

सशाशिषि ॥ ३३ ॥

वेत्यनुवर्तते । आशिश्शब्देऽन्त्यहलः सशादेशो वा भवति । शित्वा-
न्पूर्वस्य दीर्घः । आसीमा आसी ॥ ३३ ॥

स आयुरप्सरसोः ॥ ३४ ॥

वेत्यनुवर्तते । आयुष् अप्सरस् अनयोरन्त्यव्यञ्जनस्य सकारो वा
भवति । दीहाउसो दीहाऊ । अच्छरसा अच्छरा ॥ ३४ ॥

29. T सरीआ for सरिआ. G om. सरिया । पडिवया । संपया. G अविद्युति
किम् for अविद्युतीति किम्. 30. S अन्त्यस्य रेफस्य for अन्त्यरेफस्य. T om.
अन्त्य°. K M om. गिर्, पुर्, धुर्. S पूः for पुर्. S om. धुर्. 31. K M
छुत् for क्षुष्. K ककुप् for ककुम्. M हकारादेशो for हकारो. 32. M
ह इति वर्तते for ह इत्यनु°. 33. G सादेशो; M सकारो for सशादेशो. M
आसिसा for आसीसा. K om. आसी. After आसी G adds: पश्चे आत्वम् ।
आसीआ. 34. G M om. वेत्यनुवर्तते. G om. आयुष् अप्सरस्. G आउसो आऊ
for दीहाउसो दीहाऊ. T अच्छरा अच्छरसा अप्सराः for अच्छरेसा...

दिक्प्रावृषि ॥ ३५ ॥

स इति वर्तते । दिक् प्रावृष इत्येतयोरन्यहलः सो भवति । योग-
विभागानित्यम् । दिसा । पाउसो ॥ ३५ ॥

शरदामत् ॥ ३६ ॥

शरत्प्रकाराणामन्यहलोऽत्वं भवति । शरद्, सरओ । मिषक्,
भिसओ ॥ ३६ ॥

तु सक्खिणभवन्तजम्मणमहन्ताः ॥ ३७ ॥

साक्ष्यादयः शब्दा विहितान्त्यव्यञ्जनादेशा वा निपात्यन्ते । सक्खिणो
सक्खी । भवन्तो भवं । जम्मणं जम्मो । महन्तो महं ॥ ३७ ॥

यत्तत्सम्यग्विष्वक्पृथक्को मल् ॥ ३८ ॥

यदादीनामव्ययानामन्यस्य हलो मकारो भवति । लित्वानित्यम् ।
यत्, जं । तत्, तं । सम्यक्, सम्मं । विष्वक्, वीसुं । पृथक्, पिहं ॥ ३८ ॥

मोऽचि वा ॥ ३९ ॥

म इति वर्तते । अन्यमकारस्याचि परे मकारो वा भवति । लोपाप-
वादः । उसहमजिअं च वन्दे । वन्दे उसहं अजिअं ॥ ३९ ॥

विन्दुल् ॥ ४० ॥

शब्दानामन्यमकारस्य विन्दुर्भवति । लित्वानित्यम् । फलं । वच्छं ।
सव्वं । गिरिं । वहुं ॥ ४० ॥

35. M दिक्प्रावृषोः for दिक् प्रावृष् इत्येतयोः. 36. Gp reads अल् for अत् in the sūtra. K om. शरद्. 37. M T सक्खि-
णादयः for साक्ष्यादयः. G M om. वा. After निपात्यन्ते G M
add: तुशब्दो विकल्पार्थः G gives साक्षी, भवान्, जन्मन् and महान्
before their Pr. equivalents. 38. B om. हलो. G M T
लित्वाञ्च विकल्पः for लित्वानित्यम्. B K S om. Sk words. Gp विस्स
for वीसुं. Gp पुहं for पिहं. 39 G S T अजअं for अजिअं. 40. P reads
विन्दुल् for the sūtra. G लित्वाञ्च विकल्पः for लित्वानित्यम्. G फलं
भवं गिरिं हरिं for फलं...वहुं. K वत्स for वच्छं. T om. वच्छं. विच्छं
for सव्वं.

हलि ङवणनाम् ॥ ४१ ॥

म इति निवृत्तम् । ङ अ ण न इत्येतेषां हलि व्यञ्जने परे बिन्दु-
र्भवति । ङस्य—पङ्क्तिः, पंती । पराङ्मुखः परंमुहो ॥ ङस्य—कञ्चुकः, कंचुओ ।
लाञ्छनम्, लंछणं ॥ णस्य—पप्पुखः, छंमुहो । उत्कण्ठा, उक्कंठा ॥ नस्य-
सन्ध्या, संज्ञा । विन्ध्यः, विंज्ञो ॥ ४१ ॥

स्वरेभ्यो वक्रादौ ॥ ४२ ॥

वक्रादिषु प्रथमादिभ्यः स्वरेभ्यो यथादर्शनं बिन्दुर्भवति । वकं वक्रम् ।
कुमलं कुड्मलम् । बुंघणं बुघ्नम् । पुंछं पुच्छम् । मुंढा मूर्धा । गुंछं गुच्छम् ।
कंकोडो ककौटः । गिंठी गृष्टिः । दंसणं दर्शनम् । फंसो स्पर्शः । अंसू अश्रु ।
मंसू स्मश्रु । तंसं त्र्यश्रम् । मंजारो मार्जारः । विंछिओ वृश्चिकः । एषु
प्रथमात् ॥ मणंसिणी मनस्विनी । मणंसिला मनःशिला । वअंसो वयस्यः ।
पंसतं पार्श्वस्थम् । पडंसुआ प्रतिश्रुत् । एषु द्वितीयात् ॥ उअरि उपरि ।
अणिउंतअं अतिमुक्तकम् । अनयोस्तृतीयात् ॥ कचिच्छन्दः पूरणेऽपि । देव-
णाअसुवत्तं देवनागसुवक्त्रम् ॥ कचित् गिंटी, मजारो, मणासिला मणोसिला
इति च दृश्यते ॥ ४२ ॥

41. G ङवणनानाम् for ङवणनाम् in the Sūtra. G अन्त्यहल इति for म इति. B K S T ङ for ङस्य, अ for अस्य, ण for णस्य and न for नस्य. B छंमुहो for छंमुओ. K om. विन्ध्यः. 42. K om. Sk. equivalents of Pr. words. G कुमलं; K गुणलं for कुमलं. K बुंघे for बुंघण. B पुंछं; G पुंछो for पुंछं. B गुंछं; G गुंछो for गुंछं. BT ककौटः for ककौटः. B om. गिंठी गृष्टिः; K गुंठि गृष्टि for गिंठी गृष्टिः. B om. फंसो...मूर्धो. K om. वअंसो. G K om. पंसतं पार्श्वस्थम्. B पडंसिआ; Gp पडंसुआ; M पडंसुआ for पडंसिआ. B उपरि; K उअरि for उअरि. Gp K अइमुंत अं for अणिउंतअं. B gives the list of words in वक्रादिगण in a versified form as: पुंछाश्रुधनदर्शनकुड्मलपार्श्वस्थगुच्छककौटः । पशु (?) इमश्रु-
वयस्यप्रतिश्रुदतिमुक्तगृष्टिमार्जारः ॥ स्पर्शनमनःशिलोपरिमनस्विवृश्चिकमनस्विनी त्र्यश्रः ।
मूर्धंति च.....पूर्तौ तु देवनागोऽपि; G K M give these words in prose. K om. कचित्

क्त्वासुपोस्तु सुणात् ॥ ४३ ॥

क्त्वाप्रत्ययस्य सुपञ्च संबन्धिनः सुकाराणकाराच्च परोबिन्दुर्भवति तु । सुकारात्-वच्छेसु वच्छेसु । अम्हेसु अम्हेसु । तुम्हेसु तुम्हेसु ॥ क्त्वाप्रत्ययस्य णकारात्-काऊण काऊण । काउआणं काउआण ॥ सुपः संबन्धिनो णकारात्-वच्छेणं वच्छेण । वच्छाणं वच्छाण । ममाणं ममाण । तुम्हाणं तुम्हाण ॥ अम्हाणं अम्हाण ॥ सुणादिति किम् । करिअ । अग्गिणो ॥ ४३ ॥

लुङ् मांसादौ ॥ ४४ ॥

वेति वर्तते । बिन्दुरित्यधिकृतः । तस्य बिन्दोरिति षष्ठ्यन्तपरिणामः । बिन्दोर्मांसादिषु लुङ्वा भवति । मासं मंसं । मासलं मैसलं । पासू पंसू । कासं कंसं । कहं कहं । इआणि इआणि । दाणि दाणि । किं करोमि किं करोमि । समुहं संमुहं । नूण नूणं । एव एवं ॥ ४४ ॥

संस्कृतसंस्कारे ॥ ४५ ॥

लुगिति वर्तते । संस्कृतसंस्कारयोर्बिन्दोर्लुङ् भवति । योगविभागा-
नित्यम् । सक्रअं । सकारो ॥ ४५ ॥

डे तु किंशुके ॥ ४६ ॥

किंशुके बिन्दोः डानुबन्ध एकारो भवति तु । केसुओ किंसुओ ॥ ४६ ॥

43. B वा बिन्दुर्भवति for बिन्दुर्भवति तु. K om. तु । सुकारात्. S om. अम्हेसु अम्हेसु । तुम्हेसु तुम्हेसु. G क्त्वासंबन्धिनः for क्त्वाप्रत्ययस्य. K om. णकारात्. B om. काऊण. B om. सुपः संबन्धिनो णकारात्. K om. ममाणं ममाण । तुम्हाणं तुम्हाण. After अग्गिणो K adds अग्गेः. 44. G M त्विति for वेति. K S बिन्दुरित्यधिकृतस्य बिन्दोरिति. M भवति तु for वा भवति. G om. करोमि in both places. K नूण नूणं. for नूण नूणं. G एव एवं. K gives Sk equivalents of Pr. words at the end, while B reads: मांसा-
दिस्तु तदानीं कथमेवं किं करोमि नूनमिदानीम् । कांस्यमांसलसंमुखपांसुलपांसव (?)
इति । अतो हि गणः 45. G लुगित्यनुवर्तते for लुगिति वर्तते. B M S om. योगविभागा-
नित्यम्. 46. B. डेत्. M दे for डे in the sūtra. B G M om. तु. T किंसुओ for किंसुओ.

वर्गेऽन्त्यः ॥ ४७ ॥

त्वित्यनुवर्तते । बिन्दोर्वर्गे परे प्रत्यासन्नस्तस्यैव वर्गस्यान्यो भवति
तु । पङ्को पङ्को । अङ्गणं । अंगणं । लञ्छणं लंछणं । सञ्ज्ञा संज्ञा । कण्ठओ
कंठओ । मण्डणं मंडणं । अन्तरं अन्तरं । पन्थो पंथो । छन्दो छंदो । बन्धू
बंधू । कम्पइ कंपइ । आरम्भो आरंभो ॥ वर्ग इति किम् । संसओ ॥ नित्य-
मिच्छन्त्यन्ये ॥ ४७ ॥

विंशतिषु त्या श्लोपल् ॥ ४८ ॥

विंशतिप्रकारेषु ति इत्यवयवेन सह बिन्दोलोपो भवति । शित्वा-
त्पूर्वस्य दीर्घः । लिट्वाजित्यम् । वीसा विंशतिः । तीसा त्रिंशत् । तेवीसा
त्रयोविंशतिः । तेत्तीसा त्रयस्त्रिंशत् । दाढा दंष्ट्रा । सीहो सिंहः । सिंहो सिंघो
इति च दृश्यते ॥ नाम्नि-सिंहदन्तो । सिंहराओ ॥ ४८ ॥

लमदामशिरोनभो नरि ॥ ४९ ॥

लं सान्तं नान्तं च शब्दरूपं नरि पुंलिङ्गे प्रयोक्तव्यम् । अदामशिरोनभः ।
दामन्, शिरस्, नभस् इत्येतान्वर्जयित्वा ॥ सान्तं यथा—जसो यशः । तमो तमः ।
उरो उरः । तेओ तेजः । पओ पयः ॥ नान्तं यथा—जम्मो जन्म । कम्मो
कर्म । वम्मो वर्म ॥ अदामशिरोनभः इति किम् । दामं । सिरं । णहं ॥ यच्च

47 G M त्विति वर्तते for त्वित्यनुवर्तते. B S परे सति तस्यैव for
परे प्रत्यासन्नस्तस्यैव. B T om. तु; after तु G adds वङ्को वङ्को. After
अंगणं S adds अङ्गणं अङ्गणं. G om. पन्थो पंथो. S T चंदो चन्दो for छन्दो
छंदो. G K S om. बन्धू बंधू. After कंपइ K adds कंपइ चम्पइ. 48 S om.
श्लोपल् in the Sūtra. T शोपल् for श्लोपल् in the Sūtra. B इत्यनेन;
G इत्यव्ययेन for इत्यवयवेन. K S स्यात् for भवति. K does not
give Sk equivalents of Pr. words. G om. तेवीसा तेत्तीसा. K बावीसा for तेत्तीसा. B सिन्धो for सिंघो. After दृश्यते B reads an
additional sūtra. नाम्नि सिंहदन्तः । सिंहदन्तो ॥ नाम्नीति किम् ।
सीहरवो सिग्घरवो. G सिंहदन्तो for सिंहदत्तो. सिघरओ K T, सिंघराओ
for सिंहराओ. 49 B सन् T सिन; for लं in the Sūtra. B सन् for

सदस् सञ्जं । वयस् वञ्जं, सुमनस् सुमणं, शर्म सम्मं इति च दृश्यते तद्वदु-
ल्लाधिकारात् ॥ ४९ ॥

शरत्प्रावृट् ॥ ५० ॥

नरीत्यनुवर्तते । शरत्प्रावृष्टौ पुंसि प्रयोक्तव्यौ । सरजो । पाउसो
॥ ५० ॥

अक्ष्यर्थकुलाद्या वा ॥ ५१ ॥

नरीति वर्तते । अक्षिपर्यायाः कुलादयश्च शब्दाः पुल्लिङ्गे वा
प्रयोक्तव्याः । अक्ष्यर्थाः—एस अच्छी । णञ्चाविआइँ तेणम्ह अच्छीइँ, नर्तिते
तेनास्माकमक्षिणी ॥ अञ्जल्यादिपाठात्स्त्रीलिङ्गेऽपि । एसा अच्छी ॥ चक्खु
चक्खुइँ । नअणा नअणाइँ । लोअणा लोअणाइँ ॥ कुलादिः—कुलो कुलं ।
वअणो वअणं । माहणो माहणं । दुक्खो दुक्खं । भाअणो भाअणं । विज्जुला
विज्जुलाइँ । छन्दो छन्दं ॥ कुलादिः—कुल, वचन, माहात्म्य, दुःख, भाजन,
विद्युत्, छन्दस् इत्यादि ॥ नेता नेताइँ, कमला कमलाइँ इत्यादि संस्कृत-
वदेव ॥ ५१ ॥

४९. B सान्तः for सान्तं. B K om. यथा. After तमः B adds सदो मणो.
B नान्तः for नान्तं. B K om. यथा. G मम्मो for कम्मो; S om. कम्मो.
S चम्मो for वम्मो. B अन्यच्च for यच्च. B K om. वयस् वञ्जं. B om. तद्.
50. S reads शरत्प्रावृट् for the Sūtra. B M om. नरीत्यनुवर्तते; K
नरि इति वर्तते. B T प्रयोज्यौ for प्रयोक्तव्यौ. 51. M कुलाद्याः for कुलादयः
B T प्रयोज्याः for प्रयोक्तव्याः G M S अक्ष्यर्थः for अक्ष्यर्थाः B णञ्चाविआ
तेणम्हाणमच्छी. G K कुलादि for कुलादिः. B हाअणा हाअणाइँ for भाअणो
भाअणं; K भाअणाइँ for भाअणो. G विज्जुणा विज्जुण; M विज्जुणा विज्जुण for
विज्जुला विज्जुलाइँ B T read कुलादिः । कुलगो विद्युच्छन्दोभाजनमाहात्म्यदुःख-
वचनानि in place of the list in prose. B K M om. कमला कमलाइँ.

झीबे गुणमाः ॥ ५२ ॥

वेत्यनुवर्तते । गुणादयः शब्दा नपुंसके वा प्रयोक्तव्याः । गुणान् गुणा । देवान् देवा । मण्डलग्ं मण्डलग्मो । खग्ं खग्मो । बिन्दुं बिन्दुणो । कररुहं कररुहो । रुक्खां रुक्खा । गुणादयः—गुण, देव, मण्डलाग्र, खङ्ग, बिन्दु, कररु, हवृक्ष इत्यादि ॥ ५२ ॥

स्त्रियामिमाञ्जलिगाः ॥ ५३ ॥

इमान्ता अञ्जल्यादयश्च शब्दाः स्त्रीलिङ्गे वा प्रयोक्तव्याः । एसा गरिमा एस गरिमो । एसा महिमा एस महिमो । एसा णिल्लज्जिमा एस णिल्लज्जिमो । एसा धुत्तिमा एस धुत्तिमो ॥ अञ्जल्यादिः—एसा अञ्जली एस अहली । बलीए बलिणा । णिहीए णिहिणा । रसीए रस्सिणा । पण्हा पण्हो । अच्छीए अच्छिगा । गण्ठीए गण्ठिणा । कुच्छीए कुच्छिणा । चोरिआ चोरिअं । विहीए विहिणा । पिट्ठी पिट्ठं । पृष्ठमित्ते कृते स्त्रियामेवेत्येके ॥ अञ्जल्यादिः—अञ्जलि बलि निधि रश्मि प्रश्न अक्षि ग्रन्थि कुक्षि चौर्य विधि पृष्ठ इत्यादि ॥ इमेति तन्त्रेण त्वादशस्य डिमा इत्यस्य पृथ्व्यादेरिमनिचश्च संप्रहः । त्वादशस्य स्त्रीत्वमेवेच्छन्त्येके ॥ ५३ ॥

इति श्रीमदहर्नन्दिनैविविचदेवश्रुतधरश्रीपादप्रसादासादितसमस्तत्रिद्याप्रभाव-

श्रीमत्रिविक्रमदेवविरचितप्राकृतव्याकरणवृत्तौ

प्रथमाध्यायस्य प्रथमः पादः ॥ १ ॥

52. M om. वेत्यनुवर्तते; S त्वनुवर्तते. BT प्रयोज्याः for प्रयोक्तव्याः B T read: गुणदेवमण्डलाग्राः खङ्गो बिन्दुश्च कररुहो वृक्षः for the list. 53. M om. शब्दाः. BT प्रयोज्याः for प्रयोक्तव्याः. S om. एसा महिमा एस महिमो. B T णिल्लज्जिमा for णिल्लज्जिमा. B युग्मिमा युग्मिमो for धुत्तिमा धुत्तिमो. Bp गण्ठीए गण्ठिणो; K गण्डीए गण्ठिणो; M दिट्ठीए दिट्ठिणा for गण्ठीए गण्ठिणा. B T read for the list कुक्षिबलनिधिरश्मिप्रश्नाक्षिग्रन्थिचौर्यविधिपृष्ठाः Colophon: K om देव°. T मुनिचन्द्र° for श्रुतधर° in s. m. B T इति. श्रीत्रिविक्रमदेव°; B श्रीविक्रमदेव°; M त्रैविक्रम° for त्रिविक्रम°. M प्रथम-स्याध्यायस्य for प्रथमाध्यायस्य.

द्वितीयः पादः ॥

निष्प्रती ओत्परी माल्यस्थोर्वा ॥ १ ॥

निर् प्रति इत्येतावुपसर्गौ माल्यशब्दे स्थाधातौ च परे ओत् परि इत्येवंरूपौ यथासंख्यं वा भवतः । ओमल्लं णिम्मल्लं निर्माल्यम् । ओमाल्यं वहइ । परिहा पइहा प्रतिष्ठा । परिट्ठिअं पइट्ठिअं प्रतिष्ठितम् ॥ १ ॥

आदेः ॥ २ ॥

आदेरित्यधिकारोऽयम् 'अस्तोरखोरचः' [१.३.७] इति सूत्रा-
त्प्राग्विशेषेण वेदितव्यः ॥ २ ॥

लुगव्ययत्यदाद्यात्तदचः ॥ ३ ॥

अव्ययात्त्यदादेश्च परस्य तदचः तयोरेवाव्ययत्यदाद्योरादेरचो बहुलं
लुग्भवति । अम्हे एत्य अम्हेत्य, वयमत्र । जइ इमा जइमा, यदीमाः । जइ
अहं जइहं, यच्चहम् ॥ ३ ॥

वालान्वरण्ये ॥ ४ ॥

लुगित्यनुवर्तते । अलाबू अरण्य इत्येतयोरादेर्लुग्वा भवति । लाऊ
अलाऊ । रण्णं अरण्णं ॥ ४ ॥

अपेः पदात् ॥ ५ ॥

वेति वर्तते । पदात्परस्यापीत्युपसर्गस्यादेर्लुग्वा भवति । किं पि
क्लिम्वि । तं पि तम्वि । केण वि केणावि । कहं पि कहम्वि ॥ पदादिति
किम् । अवि णाम ॥ ५ ॥

1. T, नीष्प्रती for निष्प्रती in the Sūtra. B ओपरी for ओत्परी in the Sūtra. G K S परयोः for परे. B ओ for ओत्. B om. *रूपौ. Gp प्राप्तुतः for भवतः. B om. ओमाल्यं वहइ. S वइट्ठिअं for पइट्ठिअं. K om. निर्माल्यम्, प्रतिष्ठा, प्रतिष्ठितम्. 2. Gp om. सूत्रात्. B T_{1,2} पृथग्विशेषेण वेदितव्यम् for प्राग्विशेषेण वेदितव्यः. 3. G *त्यदाद्यात्तदचः for त्यदाद्यात्तदचः in the Sūtra. G त्यदाद्यात् for त्यदादेः. B T om. तदचः. 4. B om. आदेः. B om. बहुलं. Gp adds वा after बहुलं. 5. G अनुवर्तते for वर्तते. G अव्ययस्य for उपसर्गस्य.

इतेः ॥ ६ ॥

पदादिति वर्तते । पदात्परस्य इतिशब्दस्यादेर्लुग्भवति । योगविभागा-
न्नित्यम् । किमिति किं ति । यदिति जं ति । तदिति तं ति । युक्तमिति जुक्तं
ति ॥ पदादित्येव ॥ इअ विञ्जगुहाणिलआए, इति विन्ध्यगुहानिलयायाः ॥ ६ ॥

तोऽचः ॥ ७ ॥

अचः स्वरात्परस्य इतिशब्दस्यादेरिकारस्य तकारो भवति । तह स्ति
तथेति । झ स्ति झटिति । पिओ स्ति प्रिय इति ॥ अच इति किम् ।
किं ति ॥ ७ ॥

शोर्लुप्तयवरशोर्दिः ॥ ८ ॥

शोः शषसानां लुप्तयवरशोः लुप्तयवरशषसानामादेः स्वरस्य दिर्दीर्घो
भवति । संयोगे उपर्यधो वा वर्तमानानां यवरशषसानां लोपे सति येऽवशिष्टाः
शषसाः तेषामादेरचो दीर्घो भवतीत्यर्थः । शस्य यलोपे—कश्यपः कासवो ।
आवश्यकम् आवासयं । पश्यति पासइ ॥ वलोपे—अश्वः आसो । विश्वासः
वीसासो । विश्वसिति वीससइ ॥ रलोपे—विश्रामः वीसामो । विश्राम्यति वीसामइ ।
मिश्रम् मीसं । संस्पर्शः संफासो ॥ शलोपे—दुश्शासनः दूसासणो । मनश्शिला
मणासिला ॥ पस्य यलोपे—शिष्यः सीसो । पुष्यः पूसो । मनुष्यः मणूसो ॥
बलोपे—विष्वाणः वीसाणो । विष्वक् वीसुं ॥ रलोपे—कर्षकः कासओ । वर्षा
वासा । वर्षः वासो ॥ पलोपे—निष्पिक्तः णीसित्तो ॥ सस्य यलोपे—सस्यम् सासं ।
कस्यचित् कासइ ॥ वलोपे—विकस्वरः विआसरो । निस्त्वः णीसो ॥ रलोपे—

6. T, इत विन्ध्य* for इति विन्ध्य*. 7. B om. स्वरात्. K S तकारादेशो for तकारो. K झटिति for झटिति. B S पिओ स्ति for पिओ स्ति. 8. Before शोः G adds अच इत्यस्य षष्ठ्यन्तविपरिणामः. B om. लुप्तयवरशोः. B परस्य for स्वरस्य. B T उपर्यधोभावेन वर्तमानानां for उपर्यधो वा वर्त*. B T, om. यवरशषसानां. K लोपो भवति for लोपे सति. T₂ ये अवशिष्टाः for येऽवशिष्टाः. G कासओ; T कासपो. B T वस्य लोपे for वलोपे. B वीससइ for वीससइ. B सप्तासां for संफासो. After दूसासणो S adds सुदर्शनः सुदासणो. G विष्वासं वीसाणं for विष्वाणः वीसाणो.

उक्तः ऊसो । विस्रम्यः वीस्रमो ॥ सलोपे—निस्सहः णीसहो ॥ बहुलाधिकारा-
इलोपे कचिदन्यस्याच आदेर्दीर्घः । जिह्वा जीहा ॥ ‘ दीर्घान ’ [१०४८७]
इति प्रतिषेधात् ‘ शेषादेशस्याहोऽचोऽखोः ’ [१०४८६] इति सूत्रोक्तं
द्वित्वं न भवति ॥ ८ ॥

हे दक्षिणेऽस्य ॥ ९ ॥

दिरित्यनुवर्तते । दक्षिणशब्दे अस्य अवर्णस्य दीर्घो भवति हे क्षस्य
हकारे सति । दाहिणो ॥ हे इति किम् । दक्षिणो ॥ ९ ॥

तु समृद्धयादौ ॥ १० ॥

अस्येत्यनुवर्तते । समृद्धयादिषु शब्देषु आदेरवर्णस्य दीर्घो भवति तु ।
सामिद्धी सामिद्धी समृद्धिः । पाडिसिद्धी पडिसिद्धी प्रतिसिद्धिः । सारिच्छो
सरिच्छो सदृशः । माणंसी मणंसी मनस्वी । पासुत्तो पसुत्तो प्रसुप्तः । पाडिप्पद्धी
पडिप्पद्धी प्रतिपद्धी । पाडिवआ पडिवआ प्रतिपत् । पावासू पवासू प्रवासी ।
आहिआई अहिआई अभिजातिः । पाअडं पअडं प्रकटम् । पाअअं पअअं
प्रकृतम् । पासिद्धी पसिद्धी प्रसिद्धिः । पारकेरं परकेरं पारकं परकं परकी-
यम् । चाउरन्तं चउरन्तं चतुरन्तम् । आफंसो अफंसो अस्पर्शः । पावअणं
पवअणं प्रवचनम् । पारोहो परोहो प्ररोहः । इत्यादि ॥ १० ॥

K adds भोजनं after वीसाणो. B T₂ वीसं; T₁ वीसी for वीसु. G om.
बलोपे. S पिकस्वरः पिकासरो for विकस्वरः विआसरो. T अन्यस्य च for
अन्यस्याचः. 9. G हि for हे in the Sūtra and Com. T दक्षिणे अस्य
for दक्षिणेऽस्य in the Sūtra. K हे क्षस्य for the Sūtra. 10. B om.
शब्देषु. BT माणंसिणी मणंसिणी मनस्विनी for माणंसी ...मनस्वी. BT पाडिप्पद्धी
पडिप्पद्धी; G प्रतिसिद्धिः; T₂ पाडिप्पत्थी पडिप्पत्थी for पाडिप्फद्धी पडिप्फद्धी.
B T आमिआई अभिआई for आहिआई अहिआई. K S om. पाअडं पअडं
प्रकटम्. G om. पाअअं पअअं प्रकृतम्. B om. पारकं परकं. K reads परकरं
twice for परकं. B T आपंसो अपंसो for आफंसो अफंसो. B T add:
प्रसिद्धिसदृशमनस्विनीप्रसुप्तप्रवासिचतुरन्ताः । अभिजात्यस्पर्शप्रवचनप्ररोहपरकीयाः ।
प्रतिपत्प्रकटप्रकृताः सह प्रतिसर्भिना समृद्ध्यादिः.

स्वप्नादाविल ॥ ११ ॥

स्वप्नादिषु शब्देष्वादेरवर्णस्य इत्वं भवति । छित्वात्रित्यम् । सिक्विणो
सिमिणो स्वप्नः । विअणं व्यजनम् । विलिअं व्यलीकम् । किविणो कृपणः ।
मिइङ्गो मृदङ्गः । ईसि ईषत् । वेडिसो वेतसः । दिण्णं दत्तम् । उत्तिमो उत्तमः ।
मिरिअं मरिचम् ॥ बहुलाधिकाराण्णत्वाभावे दत्ते तु इत्वं न भवति । दत्तं ॥ ११ ॥

पक्काङ्गारललाटे तु ॥ १२ ॥

पक्क अङ्गार ललाट इत्येतेषु आदेरस्य इत्वं भवति तु । पिकं पक्कं ।
इङ्गारो अङ्गारो । णिडालं णडालं ॥ १२ ॥

सप्तपणं फोः ॥ १३ ॥

सप्तपणं फोः द्वितीयस्य इत्वं भवति तु । छत्तिवण्णो छत्तवण्णो ॥ १३ ॥

मध्यमकतमे च ॥ १४ ॥

चकारः फोरित्यस्यानुवृत्त्यर्थम् । मध्यमकतमयोर्द्वितीयस्याच इत्वं भवति ।
पृथग्योगान्नित्यम् । मज्झिमो । कइमो ॥ १४ ॥

हरे त्वी ॥ १५ ॥

हरशब्दस्यादेरच इत्वं भवति तु । हीरो । हरो ॥ १५ ॥

उल ध्वनिगवयविष्वचो वः ॥ १६ ॥

ध्वनिगवयविष्वक्शब्देषु वकारसंवन्धिनः अवर्णस्य उत्वं लिङ्गवति ।
झुणी । गउओ । वीसुं ॥ १६ ॥

11. B T विलिअं for विलिअं. G मुहंगो; T माहंगो for मिइङ्गो.
After मरिचम् G adds इत्यादि. B S T om. दत्ते तु. S om.
दत्तं. After दत्ते B T add : वेतसकृपणमृदङ्गोत्तमदत्तेष्वलीकमरिचाच्च ।
व्यजन (व्यजन !) मीत स्वप्नादिर्भाषाविद्भिः समाख्यातः. 12. G
अवर्णस्य; K S अकारस्य for अस्य. T₂ पक्कं पिकं for पिकं पक्कं. G K
इङ्गालो अङ्गालो for इङ्गारो अङ्गारो. T णीडालं for णिडालं. 13. T₁ सप्तपणं
in the Sūtra and Com. for सप्तपणं. S छत्तिवण्णो छत्तवण्णो for
छत्तिवण्णो छत्तवण्णो. 14. G *नुवृत्त्यर्थः; K S *नुवृत्त्यर्थम् for *नुवृत्त्यर्थम्.
T द्वितीयस्यास्य for द्वितीयस्याच. G इद्ववति for इत्वं भवति. K S पृथ-
ग्योगो नित्यार्थः; T पृथक्प्रयोगान्नित्यम्. 15. T₁ त्वि; T₂ त्वं for त्वी in
the Sūtra. G अवर्णस्य; T अस्य for अच. 16. B T *विष्वचि for
*विष्वचो in the Sūtra. B T अस्य for अवर्णस्य. B T झुणी; S माणि
for झुणी. B T गउओ; K गवुओ for गउओ.

ज्ञो णोऽभिज्ञादौ ॥ १७ ॥

उत्वं मनुवर्तते । अभिज्ञादिषु ज्ञकारादेशस्य णस्य संबन्धिनः अवर्णस्य उत्वं भवति । अहिण्णू अभिज्ञः । सव्वण्णू सर्वज्ञः । अणमण्णू आगमज्ञः । कजण्णू कृतज्ञः ॥ ण इति किम् । अहिज्जो अभिज्ञः ॥ अभिज्ञादाविति किम् । पण्णो प्राज्ञः । अहिण्णा अभिज्ञा ॥ येषां ज्ञादेशणकारसंबन्धिनः अस्य उत्वं दृश्यते तेऽभिज्ञादयः ॥ १७ ॥

स्तावकसास्ने ॥ १८ ॥

स्तावकसास्नाशब्दयोरादेरस्य उत्वं भवति । थुवओ । सुण्हा ॥ १८ ॥

चण्डखण्डिते णा वा ॥ १९ ॥

चण्डखण्डितशब्दयोर्णकारेण सहितरयादेरवर्णस्य उद्भवति तु । चुडं चण्डं । खुडिओ खण्डिओ ॥ १९ ॥

प्रथमे प्योः ॥ २० ॥

प्रथमशब्दे पकारयकारसंबन्धिनोऽवर्णस्य युगपत्कमेण च उत्वं भवति तु । पुढुमं पढुमं पुढमं पढमं ॥ २० ॥

आर्यायां र्यः श्वश्र्वामूल् ॥ २१ ॥

श्वश्र्वाचिन्यार्याशब्दे र्यकारसंबन्धिनोऽवर्णस्य उत्वं लिङ्भवति । अज्जू ॥ श्वश्र्वामिति किम् । अज्जा माता ॥ २१ ॥

17. S अस्य for अवर्णस्य. G लिङ्भवति for भवति. B K T अभिण्णू for अहिण्णू. B T आभमण्णू for आगमण्णू. S अभिजो for अहिज्जो. G om. अभिज्ञादाविति किम् । पण्णो प्राज्ञः । अहिण्णा अभिज्ञा. B T अहिण्णो अभिज्ञः for अहिण्णा अभिज्ञा. T एषां for येषां. 18. G लिङ्भवति for भवति. T₁ थुवयो for थुवओ. 19. G अस्य for अवर्णस्य. G K उत्वं वा भवति for उद्भवति. B S om. तु. After चण्डं K S add चुडं खण्डं. T₂ खुडिअं खण्डिअं for खुडिओ खण्डिओ. 20. B पयोः for प्योः in the Sūtra. K पकारयकारयोः; S प्रोः for *यकारसंबन्धिनोः. B S om. तु. B T पुढुमं पढुमं पुढमं पढमं; S पुढुमं पढुमं पुढमं पढमं; K पुढुमं for पुढुमं etc. 21. B S यकार* for र्यकार*. T₁ अम्मू; T₂ अंजू for अज्जू. B om. माता.

आसारो तु ॥ २२ ॥

आसारे आदेरवर्णस्य ऊत्वं भवति तु । ऊसारो आसारो ॥ २२ ॥
तोऽन्तर्येन् ॥ २३ ॥

अन्तरशब्दे तकारसंबन्धिनोऽवर्णस्य एवं लिङ्गवति । अन्तःपुरम्
अन्तेउरं । अन्तश्चारी अन्तेआरी ॥ कचिन्न भवति । अन्तर्गतम् अन्तर्गगञ् ।
अन्तोवीसम्भणिवेसिआण अन्तर्विग्रम्भनिवेशितानाम् ॥ २३ ॥

पारावते तु फोः ॥ २४ ॥

पारावतशब्दे फोर्द्वितीयस्यास्य एवं भवति तु । पारेवओ पारावओ ॥ २४ ॥
उत्करवल्लीद्वारमात्रचः ॥ २५ ॥

उत्करवल्लीद्वारशब्देषु मात्रच्प्रत्यये आदेरवर्णस्य एवं वा भवति ।
उक्तेरो उक्करो । वेल्ली वल्ली । देरं दारं । पक्षे दुआरं ॥ मात्रच्—एत्तिअमेत्तं
एत्तिअमत्तं एतावन्मात्रम् ॥ बहुलाधिकारान्मात्रशब्देऽपि । भोअणमेत्तं भोजन-
मात्रम् ॥ २५ ॥

शय्यादौ ॥ २६ ॥

शय्यादिष्वादेरवर्णस्य एवं भवति । पृथग्योगान्नित्यम् । सेज्जा शय्या ।
एत्थ अज । गेज्जं ग्राह्यम् । गेन्दुअं कन्दुकम् ॥ २६ ॥

त्वाद्रे उदोत् ॥ २७ ॥

आर्द्रशब्दे आदेरवर्णस्य उत्त्वमोत्वं च वा भवतः । उल्लं ओल्लं । पक्षे
अल्लं अदं । बाहसल्लिण्वहेण ओल्लेइ, बाणसल्लिप्रवाहेणार्द्रयति ॥ २७ ॥

22. Before माता G adds संस्कृते. 23. S एत् for एल् in the Sūtra. S om. लिङ्, K अन्तेचारि for अन्तेआरी. After अन्तेआरी B adds अन्तसहम् अन्तेसई. B अन्तवीसम्भन्; Gp अन्तावीसम्भन् for अन्तो-
वीसम्भन्. 24. K पारावते for पारावतशब्दे. 25. B *द्वारमात्रचि for *मात्रचः
in the Sūtra. T *द्वारशब्दे for *द्वारशब्देषु. G *प्रत्ययेऽपि आदे* for
प्रत्यये वादे. T, om. उक्करो. G दुआरं; S वैरं, पक्षे वैरं, वारं दुआरं for वेल्ली...
दुआरं. G om. मात्रच्. B S om. एत्तिअमत्तं. G om. बहुलाधिकारात्. 26.
After एवं T, adds नित्यं. T गेन्दुअं for गेन्दुअं. 27. B S T वाद्रे for
स्वाद्रे in the Sūtra. S इदोत् for उदोत् in the Sūtra. S इत्वं for उत्वं
G भवति for भवतः. G *पवाहेण for *पवहेण.

स्वपि ॥ २८ ॥

उदोदित्यनुवर्तते । स्वपिधातोरादेरवर्णस्य उदोतौ भवतः । पृथग्योगा-
नित्यम् । सुवह सोवह ॥ २८ ॥

ओदाल्यां पङ्क्तौ ॥ २९ ॥

पङ्क्तौ पङ्क्तिवाचिन्यालीशब्दे आदेरवर्णस्य ओत्वं भवति । ओली ॥
पङ्क्ताविति किम् । आली सखी ॥ २९ ॥

फोः परस्परनमस्कारे ॥ ३० ॥

ओदित्यनुवर्तते । परस्परनमस्कारशब्दयोः फोर्द्वितीयस्यास्य ओत्वं
भवति । परोष्परं । णमोकारो ॥ ३० ॥

पञ्चे मि ॥ ३१ ॥

पञ्चशब्दे आदेरवर्णस्य मकारे परे ओत्वं भवति । पोम्म् ॥ मीति किम् ।
पदुमं ॥ ३१ ॥

त्वपौ ॥ ३२ ॥

अपौ अर्पयतौ धातावादेरस्य ओद्भवति तु । ओप्पेइ अप्पेइ । ओप्पिअं
अप्पिअं ॥ ३२ ॥

ईल् खल्वाटस्त्यानयोरातः ॥ ३३ ॥

खल्वाटस्त्यानयोरादेराकारस्य ईत्वं लिङ्भवति । खल्लीडो । ठीणं ॥ संखाअ-
मिति तु 'स्त्यः समः खा' [२.४.१२४] इति खादेशे क्तप्रत्ययान्ते
सिद्धम् ॥ ३३ ॥

28. G. उदोदित् बर्तते. 29. T₁ दोल्या for ओदाल्या in the Sūtra. B om. पेक्ती in Com. 31. T₁ मी for मि in the Sūtra. G ओद्भवति for ओत्वं भवति. G पउमं for पदुमं. 32. B T om. अपौ. G: अर्पयतौ for अर्पयतौ धातौ. Gp ओत्वं for ओद्. 33. T₁ ईल् for ईल् in the Sūtra. G *स्त्यान आतः for *स्त्यानयो-
रातः in the Sūtra. B T₁ अवर्णस्य; G आतः for आकारस्य. G om. लिङ्. After भवति G adds लिङ्वाभित्यम्. K ठीणं थोणं; B थोणं for ठीणं. B om. त after संखाअमिति. After खादेशे K S add क्ते. S adds रूप after क्तप्रत्ययान्ते.

इषु सदादौ ॥ ३४ ॥

आत इत्यनुवर्तते । सदा इत्यादिष्वादेराकारस्य इत्वं भवति तु । सइ
सआ सदा । कुप्सिओ कुप्पासो कूर्पासः । णिसिओ णिसाओ निशाकरः ।
इत्यादि ॥ ३४ ॥

आचार्ये चो हश्च ॥ ३५ ॥

आचार्यशब्दे चकारसंबन्धिन आतो हो ह्रस्वो भवति । चकारादित्वं
च । आअरिओ आइरिओ ॥ ३५ ॥

श्यामाके मः ॥ ३६ ॥

ह इत्यनुवर्तते । श्यामाके मकारस्यातो हो ह्रस्वो भवति । सामओ ॥ ३६ ॥

न वाव्ययोत्खातादौ ॥ ३७ ॥

अव्ययेषु उत्खातादिषु च आदेरातो ह्रस्वो न वा भवति । अव्यये-जह
जहा यथा । तह तहा तथा । अहव अहवा अथवा । व वा । ह हा इत्यादि ॥
उत्खातादिः—उक्खअं उक्खाअं उत्खातम् । कुमरो कुमारो कुमारः । खइरं
खाइरं खादिरम् । बलआ बलाआ बलाका । पअअं पाअअं प्राकृतम् । चमरो
चामरो चामरः । कलओ कालाओ कलादः स्वर्णकारः । हल्लिओ हाल्लिओ
हाल्लिकः कृषीवलः । णराओ णाराओ नाराचः । तलविण्टं तालविण्टं तालवृन्तम् ।
ठविओ ठाविओ स्थापितः । पट्ठविओ पट्ठाविओ प्रस्थापितः । संठविओ
संठाविओ संस्थापितः । इत्यादि ॥ केचिद् ब्राह्मणपूर्वाह्योरपीच्छन्ति । बम्हणो
बाम्हणो । पुव्वण्हो पुव्वाण्हो ॥ ३७ ॥

34. B T आदित्यनुवर्तते for आत इत्यनुवर्तते. S क्पिसिओ for
कुप्सिओ. 35. B K T आचार्ये for आचार्यशब्दे. B G om. हो. B
T₁ om. चकारादित्वं च. T₁ आअरिओ for आअरिओ. 36. B G T
om. हो. 37. B T अव्यये for अव्ययेषु. B T उत्खातादौ for उत्खातादिषु.
B om. Sk equivalents promiscuously. After तथा G adds
सिअ सिआ ' स्याद्भव्यवैत्य ' [१०४.१००] इत्यादिना इत्वम्. After तालविटं
G T add तलवेटं तालवेटं । तलवोटं तालवोटं. T₂ तलहंटं तालहंटं for तलविटं
तालविटं. After पुव्वाण्हो B T add: उत्खातान्ययमथवा ह हा यथातथेत्यपि च ।
प्राकृतकुमारचामरसंस्थापिततालवृन्तनाराचाः । प्रस्थापितसंस्थापितकलादिर-
हाल्लिकबलाकाः । संयोगे हो न स्वाद् ब्राह्मणपूर्वाह्योर्दीर्घः.

बन्नि वा ॥ ३८ ॥

घञ्निमित्तो यो वृद्धिरूप आकारस्तस्यादिभूतस्य ह्रस्वो वा भवति ।
पुनर्वाग्रहणादुत्तरत्र न विकल्पः । पवाहो पवाहो प्रवाहः । पहारो पहारो प्रहारः ।
पजारो पजारो प्रकारः प्रचारो वा । पत्याओ पत्याओ प्रस्तावः ॥ काचिन्न भवति ।
रागः राजो । भागः भाओ ॥ ३८ ॥

स्वरस्य बिन्द्वमि ॥ ३९ ॥

बिन्दौ अमि द्वितीयैकवचने च परे स्वरस्य ह्रस्वो भवति । बिन्दौ—
मांसम् मंसं । मांसलम् मंसलं । पांसुः पंसू । कांस्यम् कंसं । वांशिकः वंसिओ ।
काञ्चनम् कंचणं । लाङ्गुनम् लंङ्गुणं ॥ अमि—गाङ्गं । मालं । नई । वहुं ।
वच्छं ॥ ३९ ॥

संयोगे ॥ ४० ॥

संयोगे परे पूर्वस्य स्वरस्य ह्रस्वो भवति । आ—आभ्रम् अभ्रं । ताम्रम्
तभ्रं । विरहाम्निः विरहमी । अमात्यः अमच्चो । काव्यम् कव्वं ॥ ई—मुनीन्द्रः
मुणिन्दो । तीर्थम् तित्थं । शीघ्रम् सिग्घं ॥ ऊ—चूर्णम् चुण्णं । सूत्रम् सुत्तं ।
पूर्वम् पुव्वं ॥ ए—नरेन्द्रः णरिन्दो । ग्लेच्छः मिलिच्छो ॥ ऐ—दृष्टैकस्तनपट्टम्
दिष्टैकत्यणवट्टं ॥ ओ—अधरोष्ठः अहरुट्टो । नीलोत्पलम् णीलुपलं ॥ एदोतोः
काचित्स्वरूपेणैव ह्रस्वः । एकः ऐको । नेत्रम् णैत्तं । ग्राह्यम् गेज्झं । स्तोकम्
थोक्कं । तुण्डम् तौण्डं । इत्यादि ॥ ४० ॥

38. S घञ्निमित्तो for 'निमित्तो. B T पत्याओ for पत्याओ. 39. B
बन्ना for बिन्दौ. T, पसू for पंसू. T, om. नई बहु वच्छं; T, reads
नलं बहु पेच्छं for नई...वच्छं. 40. B T अमच्चो for अमच्चो. B T चूर्णः
चुण्णो for चूर्णं चुण्णं. B T 'यणवट्टं for 'यणवट्टं. B T स्वरूपेण ह्रस्वः for
स्वरूपेणैव ह्रस्वः. No MS. gives any mark for short ए and ओ.
B थोक्कं for थोक्कं.

त्वेदितः ॥ ४१ ॥

संयोग इति वर्तते । आदेरिकारस्य संयोगे परे एत्वं तु भवति ।
पेण्डं पिण्डम् । धम्मेल्लं धम्मिल्लम् । सेन्दूरं सिन्दूरं सिन्दूरम् । बेल्लं विल्लं विल्वम् ।
वेण्डू विण्डू विण्णुः ॥ क्वचिन्न भवति । चिन्ता ॥ ४१ ॥

मिरायां लिट् ॥ ४२ ॥

इत इत्यनुवर्तते एदिति च । मिराशब्दे इतः एत्वं लिङ्भवति । मेरा
सीमा ॥ ४२ ॥

मूषिकविभीतकश्चिरद्रापथिपृथिवीप्रतिश्रुत्यत् ॥ ४३ ॥

मूषिकादिष्वादेरिकारस्य अकारादेशो भवति । मूषिकः मूसओ ।
विभीतकः वहेडओ । हरिद्रा हलदी । पथि पहो । अकारान्ते सत्यपि पयशब्दे
पयिशब्दस्य रूपान्तरनिवृत्त्यर्थोऽयं योगः । पृथिवी पुहवी पुहवी । प्रतिश्रुत
पडंसुआ प्रतिच्वनिः ॥ ४३ ॥

रस्तित्तिरौ ॥ ४४ ॥

अदित्यनुवर्तते । तित्तिरिशब्दे रसंबन्धिन इकारस्य अत्वं भवति ।
त्तित्तिरो ॥ ४४ ॥

इतौ तो वाक्यादौ ॥ ४५ ॥

वाक्यादिभूते इतिशब्दे तकारसंबन्धिन इतः अङ्गवति । इअ विअसिअ-
कुसुमसरो, इति विकसितकुसुमशरः ॥ वाक्यादाविति किम् । पिओ ति ॥
३।४५॥

41. BT वेण्डू विण्डू for वेण्डू विण्डू. 42. B T सोमेति यावत्
for सीमा. 43. B T अकार for अकारादेशो. S पयिशब्दनिवृत्त्यर्थो
for पयिशब्दस्य रूपान्तरनिवृत्त्यर्थो. B *निवृत्त्यर्थम् for *निवृत्त्यर्थो. G
पडंसुआ for पडंसुआ. After पतिच्वनिः K adds इत्यर्थः. 44. T
रेफसेबन्धिनः for रसंबन्धिनः. G स्यात् for भवति. 45. G S इतौ तो for
इतौ तो in the Sūtra. B T विअसिअकुसुमसरो for *कुसुमसरो. B T
विकसितकुसुमशरः for *कुसुमशरः.

वेङ्गुदशिथिलयोः ॥ ४६ ॥

इङ्गुदशिथिल्योरादेरित अत्वं वा भवति । अङ्गुअं इङ्गुअं । सडिलं सिडिलं । पसडिलं पसिडिलं ॥ णिग्माअं णिग्मिअं इत्येतौ निर्मातृ-
निर्मिताभ्यां भविष्यतः ॥ ४६ ॥

उ युधिष्ठिरे ॥ ४७ ॥

वेत्यनुवृत्तिः । युधिष्ठिरे आदेरित उत्वं वा भवति । जुहुट्टिलो
जुहिट्टिलो ॥ ४७ ॥

दिनीक्षुप्रवासिषु ॥ ४८ ॥

उत्त्वमित्यनुवर्तते । दिशब्दे नीत्युपसर्गे इक्षुप्रवासिशब्दयोश्च आदेरित
उत्वं भवति । पृथग्योगान्न विकल्पः ॥ दिमात्रः दुमत्तो । द्विजातिः दुआई ।
द्विविधः दुविहो । द्विरफः दुरेहो । द्विवचनम् दुवअणं । दुहा वि सो सुरवहू-
सत्यो, द्विधापि स सुरवधूसार्यः ॥ बहुलाधिकारात्कचिद्विकल्पः । दुउणो विउणो
द्विगुणः । दुइओ विइओ द्वितीयः ॥ कचिन्न भवति । द्विजः दिओ । द्विरदः
दिरओ । द्विधागतः । दिहागओ ॥ कचिदोत्वमपि । द्विवचनम् दोवअणं ॥
नि-शुमज्जइ । निमज्जइ । शुमन्तो निमन्त्रः ॥ कचिन्न भवति । निपतति
णित्रडइ ॥ इक्षुः उच्छू । प्रवासी पवासू ॥ ४८ ॥

46. T वेङ्गुदि* in the Sūtra and Com. T, अकारत्वं for अत्वं. B
णिग्मअं for णिग्मिअं. G T निर्मातृ* for निर्मातृ*. 47. KT, उत् for उ in
the Sūtra. B K T om. वेत्यनुवृत्तिः. B K जुहुट्टिलो जहिट्टिलो; T, जुहु-
ट्टिरो जहिट्टिरो for जुहुट्टिलो जुहिट्टिलो. 48. B उत्त्वमनुवर्तते; T उ इत्यनुवर्तते.
B T पृथग्योगाज्जित्यम् for *योगाज्ज विकल्पः. B T द्विधाविधः दुहाविओ;
K द्विधामतः विहामओ for द्विविधः दुविहो After दुउओ B T add दिउणो.
T om. दुहावि...सार्यः. G द्विधागतः दिहागई for द्विधागतः दिहागओ.
B om. शुमन्तो निमन्त्रः; G notes a p शुमओ BT add उच्छू after इक्षुः.
After पवासू B adds पावासू.

तु निर्झरद्विधाकृजोरोभा ॥ ४९ ॥

निर्झरशब्दे द्विधाकृजशब्दे च आदेरितो नकारेण सह ओत्वं तु भवति । ओज्झरो णिज्झरो निर्झरः । दोहाकिज्झ दुहाकिज्झ द्विधाक्रियते । दोहाइअं दुहाइअं द्विधाकृतम् ॥ कृजिति किम् । दिहागअं द्विधागतम् ॥ ४९ ।

ईतः काश्मीरहरीतवयोर्लाँ ॥ ५० ॥

काश्मीरहरीतकीशब्दयोरीकारस्य आ अ इत्येतौ लितौ यथासंख्येन भवतः । कम्हारो । हरडई ॥ ५० ॥

गभीरग इत् ॥ ५१ ॥

ईत इत्यनुवर्तते । गभीरादिष्वादेरीकारस्य इत्वं भवति । गहिरो गभीरः । सिरिसो शिरीषः । आणिअं आनीतम् ॥ स्त्रियामीकारोऽपि दृश्यते । आणीदा भुअण्णुएक्कजणणी [कर्पूर० १.२५], आनीता भुवनादभुतैकजननी ॥ गहिअं गृहीतम् । विलिअं व्रीडितम् । विइओ द्वितीयः । पईविअं प्रदोषितम् । तइओ तृतीयः । जिअओ जीवन् । ओसिअन्तो अवसीदन् । पसिअ प्रसीद । वम्मिओ वल्मीकः इत्यादि ॥ तआणि इति तु तदानींशब्दस्य 'स्वररय बिन्दुमि' [१.२.३९] इति ह्रस्वे सिद्धम् ॥ ५१ ॥

वा पानीयगे ॥ ५२ ॥

पानीयादिष्वादेरीकारस्य इत्वं वा भवति । पाणिअं पाणीअं पानीयम् । अलिअं अलीअं अलीकम् । करिसं करीसं करीषम् । उवणिअं उवणीअं उपनीतम् । जिअइ जीअइ जीवतीत्यादि ॥ ५२ ॥

49. Gp त्वीर्निर्झर°; T त्वो निर्झर° in the Sūtra. S °द्विधाकृजो in the Sūtra. B दोहाकिअं दुहाकिअं द्विधाकृतम् for दोहाइअं दुहाइअं. K om. दुहाइअं. S कृजिति for कृजिति. G om. द्विधागतम्. 50. B T यथासंख्यं for यथासंख्येन. B कम्हारो; T₂ कोम्हारो for कम्हारो. 51. G इतः for ईतः in the Sūtra. T_{1,2} आणीअं for आणिअं. After व्रीडितम् G adds विलिअं व्रीडितम्. B T₁ पडिअं; T₂ पडिविअं for पईविअं. G जिअओ जीवन्; K जीअंओ for जिअओ जीवन्. T₁ पसीअ for पसिअ. 52. B T स्यात् for भवति. B पाणिअं पाणीअं for पाणिअं पाणीअं. T₁ करीसं for करीसं. T₁ om. उवणिअं.

उल् जीर्णे ॥ ५३ ॥

जीर्णशब्दे ईत ऊत्वं भवति । लिट्वाच्च विकल्पः । जुष्णं ॥ कचिन ।
जिष्णे भोजनमात्रे, जीर्णे भोजनमात्रे ॥ ५३ ॥

तीर्थे झूल् ॥ ५४ ॥

तीर्थे ईत ऊत्वं भवति हि हकारे सति । त्रहं ॥ हीति किम् ।
तित्यं ॥ ५४ ॥

विहीनहीने वा ॥ ५५ ॥

विहीनहीनयोरीत ऊत्वं वा भवति । विहूणं विहीणं । हूणं हीणं ॥
अनयोरिति किम् । पहीणजरमरणा ॥ ५५ ॥

एल् पीठनीडकीदृशपीयूषविभीतकेदृशपीडे ॥ ५६ ॥

पीठादिष्वादेरीत एत्वं भवति । लिट्वाच्च विकल्पः । पेढं । नेढं ।
केरिसो । पेऊसं । वहेडओ । एरिसो । आमेलो ॥ बहुलाधिकाराच्च पीठनीड-
योर्विकल्पः । पीढं । नीढं ॥ ५६ ॥

त्वदुत उपरिगुरुके ॥ ५७ ॥

उपरिगुरुकयोरादेरुकारस्य अत्वं तु भवति । अवरि उवरि । गरुओ
गरुओ ॥ कप्रत्ययपरिग्रहाद्गुरौ न भवति । गुरू ॥ ५७ ॥

53. B T लिट्वाञ्जित्यम् for लिट्वाच्च विकल्पः. After कचिन G adds भवति; T adds 'स्यात्. T₁ om. जिष्णे ... मात्रे. 54. G झूल् for झूल्. Gp तीर्थशब्दे for तीर्थे. T ऊत्वं for ऊत्वं. G om. भवति. T त्रहं for त्रहं. 55 BT तु for वा. T₁ om. विहीनं and हीनम्. S वहिण* for पहीण*. S *मरणो for *मरणा 56. T adds लिट् after एत्वं. B लिट्वाञ्जित्यम्; T om. लिट्वाच्च विकल्पः. T₁ पेड्; T₂ पेड for पेड. G नेडुड for नेड. S आपेलो for आमेलो. 57. B अद्भवति तु; T₂ अत्वं भवति तु. T₁ om. तु. G om. गुरू.

मुकुलादौ ॥ ५८ ॥

उत इत्यनुवर्तते, अदिति च । मुकुलादिष्वादेरुकारस्य भ्रष्टवति । पृथ-
ग्योगान्न विकल्पः ॥ मउलं मुकुलम् । मउढं मुकुटम् ॥ मकुटं यद्यपि संस्कृते
तथाप्ययं योगो मुकुटशब्दस्य रूपान्तरनिवृत्त्यर्थः ॥ मउरं मुकुरम् । अगारु
अगुरुः । गलोई गुह्वची । गरुई गुर्वी । जहुड्डिलो युधिष्ठिरः । सोअमल्लं सौकुमा-
र्यम् । इत्यादि ॥ बहुलाधिकारात्कचिदात्वमपि भवति । विद्रुतः विद्वाओ ॥ ५८ ॥

रो भ्रुकुटिपुरुषयोरित् ॥ ५९ ॥

अनयो रेफसंबन्धिन उकारस्य इत्वं भवति । भिउडी । पुरिसो । पउ-
रिसं पौरुषम् ॥ ५९ ॥

क्षुत ईत् ॥ ६० ॥

क्षुत उत ईत्वं भवति । छीअं ॥ ६० ॥

दोदोऽनुत्साहोत्सन्न ऊच्छसि ॥ ६१ ॥

उदियुपसर्गस्य उतः शकारसकारयोः परयोर्दा दकारेण सह ऊत्वं
भवति उत्साहोत्सन्नशब्दौ वर्जयित्वा । उच्छ्वासः उत्सासो । उच्छ्वासिति ऊस-
सह । उद्रताः शुका यस्मिन्स उच्छुकः ऊसुओ । उत्सुकः ऊसुओ । उत्सवः
ऊसओ । उत्सरति ऊसरइ । उत्सिक्तः ऊसित्तो ॥ अनुत्साहोत्सन्न इति किम् ।
उच्छाहो । उच्छण्णो ॥ ६१ ॥

58. B om. मकुटम्. B मुकुरः for मुकुरम्. B गुलूची. T
गरुई for गुर्वी. B T₁ om. अपि. B विद्वाओ for विद्वाओ. 59. T,
रुत् भ्रुकुटिपुरुषयोः; T_{2,3} र इत् भ्रुकुटिपुरुषयोः for the Sūtra. B
भ्रुकुटी* in the Sūtra. B T भ्रुकुटिपुरुषयोः for अनयोः. T₁ पुरिसो for
पुरिसो. 60. S क्षुम for क्षुत in the Sūtra. B इत् for ईत् in the Sūtra.
After छीअं B T add पक्षे छुअं. 61. K तो तो in the Sūtra before
correction. T दो तो in the Sūtra. T उतः उदियुप*. B om. उतः. K
परयोस्तकारेण before correction. B T om. दा. G om. उत्सुकः ऊसुओ;
K ऊसुवो for ऊसुओ. After उच्छण्णो Gp adds शसीति किम् । वृग्वओ
उग्वओ.

दुरो रलुकि तु ॥ ६२ ॥

उदित्यनुवर्तते । दुर इत्युपसर्गस्य रलुकि रेफलोपे सति आदेरुत ऊद्वा भवति । दुरसहो दुसहो दुःसहः । दूहओ दुहओ दुर्मगः ॥ रलुकीति किम् । दुस्सहो विरहो ॥ ६२ ॥

सुभगमुसलयोः ॥ ६३ ॥

उदित्यनुवर्तते । सुभगमुसलयोरुत ऊद्वा भवति । सूहओ सुहओ सुभगः । मूसलं मुसलं मुसलम् ॥ ६३ ॥

हथौत्कुतूहले ॥ ६४ ॥

कुतूहले आदेरुत ओत्वं भवति हथ तत्संनियोगेन ऊतो ह्रस्वश्च । कोउहलं कुऊहलं कोउहलं कुतूहलम् ॥ ६४ ॥

स्तौ ॥ ६५ ॥

ओदिति वर्तते । स्तौ संयुक्ते परे आदेरुत ओत्वं भवति । तुण्डम् तोण्डं । पुष्करम् पोक्खरं । कुडिमम् कोडिमं । पुस्तकम् पोत्थअं । मुस्ता मोत्या । मुद्गरः मोग्गरो । पुद्गलः पोग्गलो । कुन्दम् कोन्दं । व्युत्क्रान्तम् वोक्कन्तं ॥ ६५ ॥

सूक्ष्मेऽद्वोतः ॥ ६६ ॥

सूक्ष्मशब्दे ऊत अत्वं वा भवति । सण्हं सुण्हं ॥ ६६ ॥

अल् दुकूले ॥ ६७ ॥

ऊत इत्यनुवर्तते । दुकूले ऊत अल् इत्यादेशो भवति । लकारो नानुबन्धः । दुअल्लं दुऊलं ॥ ६७ ॥

62. T om. उदित्यनुवर्तते. B T om. दुःसहः. B T om. दूहओ दुहओ दुर्मगः. B T om. विरहो. 63. B K S T *मुसले for *मुसलयोः in the Sūtra. K त्वित्यनुवर्तते for उदित्यनु*. G उद्भवति तु for ऊद्वा भवति. T₂ सूहवो for सूहओ. B T om. सुभगः. B T om. मुसलम्. 64. T₁ हथौत् for हथौत् in the Sūtra. K कुतूहलशब्दे for कुतूहले. K कोउहलं कुऊहलं; S कोउहलं. B om. कोउहलं; K कुऊहलं; S कोउहलं for कोउहलं. 65. B T ओदित्यनुवर्तते for ओदिति वर्तते. After तोण्डं G K add मुण्डं मोण्डं. S पोत्थओ for पोत्थअ. B T मुक्कगरः मोसअरो for मुद्गरः मोग्गरो. B T पुद्गरः for पुद्गलः. K S कुन्तं कोन्तं for कुन्दं कोन्दं. 67. G वोत for ऊत.

ईदुद्यूदे ॥ ६८ ॥

उद्वषूदे उत ईत्वं वा भवति । उव्वीढं उव्वूढं ॥ ६८ ॥

उल् कण्डूयहनूमद्रातूले ॥ ६९ ॥

कण्डूयतौ धातौ हनूमद्रातूलयोश्च आदेरुत उत्वं लिङ्गवति । कण्डु-
अइ । हणुमन्तो । वाउलो ॥ ६९ ॥

वा मधूके ॥ ७० ॥

मधूके उत उत्वं वा भवति । महुअं महुअं ॥ ७० ॥

इदेन्नूपुरे ॥ ७१ ॥

वेत्यनुवर्तते । नूपुरे उत इदेतौ वा भवतः । णिउरं णेउरं णूउरं ॥ ७१ ॥

ओल् स्थूणातूणमूल्यतूणीरकूर्परगुडूचीकूष्माण्डीताम्बूलीषु ॥ ७२ ॥

एषु उत ओत्वं लिङ्गवति । थोणा । तोणं । मोळं । तोणीरं । कोप्परं ।
गलोई । कोहण्डी । तम्बोली ॥ बहुलाधिकारात्स्थूणातूणयोर्विकल्पः । थूणा ।
तूणं ॥ ७२ ॥

ऋतोऽत् ॥ ७३ ॥

आदेः ऋकारस्य अत्वं भवति । घृतं घअं । तृणं तणं । कृतं कअं ।
वृषभः वसहो । मृगः मओ ॥ ७३ ॥

आद्वा मृदुत्वमृदुककुशासु ॥ ७४ ॥

ऋत इत्यनुवर्तते । एषु आदेः ऋकारस्य आत्वं वा भवति । माउत्तं
मउत्तं । माउअं मउअं । कासा कसा ॥ ७४ ॥

68. T, ईदुद्यूदे for the Sūtra. 69. B कण्डूयति* for कण्डूय* in the Sūtra.
72. Gp splits this Sūtra into two and so reads as follows:—
ओत्त् स्थूणातूणे । अनयोरुत ओत्वं वा भवति । थोणा थूणा । तोणे तूणे ॥ कूर्परमूख-
कूष्माण्डताम्बूलगुडूचीतूणारे ॥ एषु उत ओद्भवति । पृथग्योगाच्च विकल्पः । कोप्परं ।
मोळं । कोहण्डी । तम्बोलं । गलोई । तोणीरं. K कोहण्डी कोहली; T, कोम्हडी;
T₂ कं ण्डी for कोहण्डी. 74. K मृदुतादिषु; T, मृदुतादिषु; T₂ मृदुत्वादिषु
for एषु. G T₂ माउत्तणं मउत्तणं for माउत्तं मउत्तं. K माउत्तं मउत्तं मृदुकम्;
S माउत्तं मउत्तं. S काशा कशा for कासा कसा.

इल कृपगे ॥ ७५ ॥

कृप इत्यादिषु शब्देषु आदेः ऋत इत्वं भवति । लित्वाञ्ज विकल्पः ।
 किवो कृपः । णिवो नृपः । किवा कृपा । किवणो कृपणः । किवाणो कृपाणः ।
 किसो कृशः । किसाणू कृशानुः । किई कृतिः । विसो वृषः । मूसिओ
 मूषिकः । किसरो कृसरः विलेपविशेषः । किच्छं कृच्छम् । किसओ कृषकः ।
 तिसिओ तृषितः । इसी ऋषिः । धिई धृतिः । विच्छिओ विच्छुओ वृश्चिकः ।
 वित्तं वृत्तम् । विती वृत्तिः । पिच्छी पृथ्वी । किवा कृत्या । घुसिणं घुसणम् ।
 घिणा घृणा । इद्दी ऋद्धिः । समिद्दी समृद्धिः । गिद्दी गृद्धिः । विद्धकई
 वृद्धकपिः । छिहा स्पृहा । बिसी वृसी । हिअं हृदयम् । उकिडं उत्कृ-
 ष्टम् । मिडं मृष्टं रस एव, अन्यत्र मट्टं । दिट्टं दृष्टम् । विण्हो वितृष्णः ।
 सह सकृत् । दिट्ठी दृष्टिः । गिट्ठी गृष्टिः । सिट्ठी सृष्टिः । सिआलो
 शालाः । वाहितं व्याहृतम् । बिहिअं बृंहितम् । तिप्पं तृप्पम् । सिडं सृष्टम् ।
 सिङ्गारो शृङ्गारः । भिङ्गो भृङ्गः । मिओ मृगः । मिऊ भृगुः । भिङ्गारो
 भृङ्गारः इत्यादि ॥ ७५ ॥

शृङ्गमृगाङ्गमृत्युवृष्टमसृणेषु वा ॥ ७६ ॥

शृङ्गादिषु ऋत इत्वं वा भवति । सिङ्गं सङ्गं । मिअङ्गो मअङ्गो ।
 मिच्चू मच्चू । धिट्ठो धट्ठो । मसिणं मसणं ॥ ७६ ॥

पृष्ठेऽनुत्तरपदे ॥ ७७ ॥

पृष्ठशब्दे अनुत्तरपदे ऋत इत्वं वा भवति । पिट्ठं पट्ठं ॥ अनुत्तरपद
 इति किम् । महिवट्ठं महीपृष्ठम् ॥ ७७ ॥

75. B T om. आदेः. B T लित्वाञ्जित्यम् for लित्वाञ्ज विकल्पः. B
 T om. विसो वृषः. T gives Sk. equivalents at the end. Gp
 किसरा कृशरा. B T om. विलेपविशेषः. G किसिओ कृषिकः for
 किसओ कृषकः. G om. तिसिओ तृषितः. B विच्छिओ for विच्छिओ.
 B पिहो for पिच्छो. B किच्छा for किवा. G adds दुर्गा after
 कृत्या. B गिट्ठो for गिद्दी; G गिट्ठी गृष्टिः for गिद्दी. B K T वृद्धकविः
 for *कपिः. B पिहो for छिहा. After दृष्टम् G adds हिअं हृदयम्. B तृप्पम्.
 for तृप्पम्. After तृप्पम् G adds दुःखं मोघं अधर्मः पापं काष्ठं आज्यं वा. G om.
 मिओ मृगः. 76. B T स्यात् for भवति. 77. G पिट्ठी पिट्ठिपरिट्ठिभिः; S पिट्ठं
 पट्ठि; T पिट्ठी पट्ठं. B T महिपट्ठं for महिवट्ठं.

त्रि.पा.३

उद् वृषमे वुः ॥ ७८ ॥

वृषमे वृ इत्येतस्य उत्वं वा भवति । उसहो वसहो ॥ ७८ ॥

वुन्दारकनिवृत्तयोः ॥ ७९ ॥

उदित्यनुवर्तते । अनयोः ऋत उद्वा भवति । वुन्दारओ वन्दारओ ।
णिउत्तं णिअत्तं ॥ ७९ ॥

ऋतुगे ॥ ८० ॥

ऋत्वादिषु शब्देषु आदेः ऋत उत्वं भवति । पृथग्योगान्नित्यम् ।
उऊ ऋतुः । उसहो ऋषभः । पाहुडं प्राभृतम् । पहुडि प्रभृति । भुई
भृतिः । णिहुअं निभृतम् । परहुअं परभृतम् । विउअं विवृतम् । संवुअं
संवृतम् । णिउअं निर्वृतम् । णिवुई निर्वृतिः । णिउत्ती निवृत्तिः । पउत्ती
प्रवृत्तिः । पाउसो प्रावृट् । वुत्तन्तो वृत्तान्तः । वुन्दं वृन्दम् । वुन्दावणं वृन्दा-
वनम् । पुहई पृथिवी । वुद्धो वृद्धः । उज्जू ऋजुः । मुणालं मृणालम् । पुट्टो
पृष्टः । पउट्टो प्रवृष्टः । वुट्टी वृष्टिः । परामुट्टो परामृष्टः । भाउओ भ्रातृकः ।
पिउओ पितृकः । जामाउओ जामातृकः । माउआ मातृका । इत्यादि ॥ ८० ॥

गौणान्त्यस्य ॥ ८१ ॥

गौणपदस्य योऽन्त्य ऋत् तरय उद्भवति । माउमण्डलं मातृमण्डलम् ।
माउहरं मातृगृहम् । पिउहरं पितृगृहम् । माउसिआ माउच्छा मातृध्वसा ।
पिउसिआ पिउच्छा पितृध्वसा । पिउवणं पितृवनम् । पिउवई पितृपतिः ॥ ८१ ॥

78. S इत्यस्यावयवस्य for इत्येतस्य. B T स्यात् for भवति.
79. B S T om. वा. K निवृत्तं निवृत्तं for णिउत्तं णिअत्तं.
80. K उद् ऋतः for ऋतुगे for the Sūtra. S हुई हृतिः for भुई
भृतिः. T परीहुअं for परहुअं. B om. विउअं विवृतम्. T निउअं निवृतम्
for विउअं विवृतम्. B om. णिउअं निर्वृतम्. णिवुई निर्वृतिः. G पुहवी for
पुहई. G om. वुद्धो वृद्धः. T उज्जू for उज्जू. After ऋजुः B adds तैलादि-
त्वाद् द्वित्वम्. B T स्पृष्टः for पृष्टः. B T वुट्टी वृष्टिः for वुड्डी वृद्धिः. T,
भ्रातृकं for भ्रातृकः. After मातृका B adds पाउडं प्राकृतम् । प्रत्यादित्वात्तस्य
डः. 81. B T गौणस्य उपसर्जनस्य; K गौणशब्दस्य उपसर्जनपदस्य असंख्यस्य; S
गौणशब्दस्य for गौणपदस्य B T ऋकारः for ऋत्. B om. Sk. equi-
valents. T, माउमण्डणं for *मण्डलं. T, om. from पिउहरं down to
पितृपतिः. BT_{1,3} माउघरं; T₂ माइघरं for माउहरं. BT om. पिउहरं.

इदुन्मातुः ॥ ८२ ॥

गौणस्य मातृशब्दस्य ऋत इदुतौ भवतः । माइहरं माउहरं मातृ-
गृहम् ॥ कचिदगौणस्यापि । माईणं माऊणं मातृणाम् ॥ ८२ ॥

वृष्टिपृथक्मृदङ्गनप्तृकवृष्टे ॥ ८३ ॥

इदुदित्यनुवर्तते । वृष्ट्यादिषु ऋत इदुतौ भवतः । विट्टी वुट्टी वृष्टिः ।
पिहं पुहं पृथक् । मिअङ्गो मुअङ्गो मृदङ्गः । णत्तिओ णत्तुओ नप्तृकः । विट्टी
वुट्टी वृष्टिः ॥ ८३ ॥

तु बृहस्पतौ ॥ ८४ ॥

बृहस्पतौ ऋत इदुतौ तु भवतः । बिहप्फई बुहप्फई बहप्फई ॥ ८४ ॥

उदूदोल् मृषि ॥ ८५ ॥

मृषाशब्देः ऋत उत्वं ओत्वं ईत्वं च भवति । लिच्चान्न विकल्पः ।
मुसा मूसा मोसा । मुसावाओ मूसावाओ मोसावाओ मृषावादः ॥ ८५ ॥

वृन्त इदेङ् ॥ ८६ ॥

वृन्ते ऋत इदेङ् वा भवति । ए ओ एङ्, इच्च एङ् च इदेङ् । इत्व-
मेवमोत्वमित्यर्थः । विण्ठं वेण्ठं वोण्ठं ॥ ८६ ॥

डिराहते ॥ ८७ ॥

आहते ऋतो डिरादेशो भवति । आडिओ ॥ ८७ ॥

82. T₁ उदुन्मातुः for इदुन्मातुः in the Sūtra. T₁ मातृकाशब्दस्य
for मातृशब्दस्य. B माइहरं माउघरं for माइहरं माउहरं. BT om. मातृगृहम्.
BT om. माऊण. After मातृणाम् Gp adds माईआ माउआ मातृका. 83. B
वुड्डी; S उट्टी for वुट्टी. T₁ पीहं for पिहं. G T₁ मिइङ्गो मुइङ्गो. S उट्टो for
वुट्टो. 84. B T om. बृहस्पतौ in Com. T₁ बिहप्फई उहप्फई for बिहप्फई
बुहप्फई. 85. G भवन्ति for भवति. B T om. मूसावाओ मोसावाओ. 86.
G इदेङ् वा भवतः for इदेङ् वा भवति. S om. एओ एङ्, इच्च एच्च इदेङ्. G
इदेङ्गी for इदेङ्. T₁ विं वं वों for विण्ठं etc. 87. T₁ डीराहते; T₂₋₃
डिराहते for the Sūtra. T डीरादेशो for डिरादेशो. T₁ आडिओ; T₂
आडिओ; for आडिओ.

दृप्तेऽरि ष्ठा ॥ ८८ ॥

दृप्ते ऋतः पकारतकाराम्यां सह अरि इत्यादेशो भवति । दरिओ ।
दरिअसीहेण ॥ ८८ ॥

केवलस्य रिः ॥ ८९ ॥

ऋतः केवलस्य व्यञ्जनेनासंपृक्तस्य रि इत्यादेशो भवति । रिद्धी ऋद्धिः ।
रिच्छो ऋक्षः ॥ ८९ ॥

दृश्यक्सकिपि ॥ ९० ॥

अक् क्स किप् इत्येतदन्ते दृशिवातौ ऋनो रित्वं भवति । अक्-सरिसो
सदृगः ॥ क्स-सरिच्छो सदृक्षः । किप्-सरी सदृक् । सरिवण्णो सरिरूखो ॥
एवं एआरिसो । मवारिसो । जारिसो । तारिसो । केरिसो । एरिसो । तुम्हा-
रिसो ॥ अक्सयोः साहचर्यात् व्यदादिविहितः किप् इह परिगृह्यते ॥ ९० ॥

ऋनुऋनुऋणऋषिऋषभे वा ॥ ९१ ॥

एषु ऋतो रित्वं वा भवति । रिऊ उऊ । रिज्जू उज्जू । रिणं अणं ।
रिसो इसी । रिसहो उसहो ॥ ९१ ॥

कल्लस इलिः ॥ ९२ ॥

कल्लस इत्यत्र आदेरच इलि इत्यादेशो भवति । किलितं । किलितकुसु-
मोवअरेसु, कल्लसकुसुमोपचारेषु ॥ ९२ ॥

88. T₁ दृप्तेरि ष्ठा for the Sūtra. T₁₋₂ दरिओ for दरिओ.
T₂ अवसतेण; T₃ दरिअवसतेण for दरिअसीहेण. 89. T₁ रिः for
रिः in the Sūtra. T री for रि. B T₁ om. रिद्धी रिद्धिः.
T₁ रिच्छो for रिच्छो. 90. Bp. दृशि टक् सक् किपि for the Sūtra.
B *किपि; T *सक्पि in the Sūtra. T₁ टक् for अक्. T₁ सक्.
for क्स. B T₂ किन् for किप्. G om. सरी सदृक्. B T सक्किनोः साहचर्यात्
व्यदादीत्यादिसूत्रविहितः कन् (T₁ कप्; T₂ किन्) इह परिगृह्यते. 91. B T
स्यात् for भवति. B T रिज्जू उज्जू for रिज्जू उज्जू. BT उणं for अणे. BT
उसी for इसी. 92. B T om. किलितकुसुमोवअरेसु down to *पचारेषु. K
*वहारेषु... *पहारेषु for किलित...वअरेसु...पचारेषु.

चपेटाकेसरदेवरसैन्यवेदनास्वेचस्त्वित् ॥ ९३ ॥

एषु एचः संध्यक्षराणामित्वं भवति तु । चविडा चवेडा चपेटा ।
किसरं केसरं केसरम् । दिअरो देअरो देवरः । सिन्नं सेन्नं ॥ दैत्यादित्वात्
[१०२०१०३] सइन्नं सैन्यम् । विअणा वेअणा वेदना ॥ महिला महेला
इत्येतौ तत्समावेव ॥ ९३ ॥

सैन्धवशनैश्चरे ॥ ९४ ॥

एच इत्यनुवर्तते । सैन्धवशनैश्चरयोरादेरेच इत्वं भवति । पृथग्योगा-
नित्यम् । सिन्धवं । सणिच्छरो ॥ ९४ ॥

त्वत्सरोरुहमनोहरप्रकोष्ठातोद्यान्योन्ये वश्च क्तोः ॥ ९५ ॥

एषु एचः अत्वं तु भवति, तत्संनियोगे यथासंभवं ककारतकारयोश्च
वकारादेशः । सररुहं सरोरुहं । मणहरं मणोहरं । पवट्टो पओट्टो । आवज्जं
आओज्जं । अण्णण्णं अण्णोण्णं ॥ सिरवेअणा सिरोवेअणा इत्येतौ शिरोवेदनायाः
साध्यमानसिद्धावन्ययोरेव भवतः ॥ ९५ ॥

कौक्षेयक उत् ॥ ९६ ॥

कौक्षेयक आदेरेच उत्वं भवति तु । कुच्छेअअं कोच्छेअअं ॥ ९६ ॥

शौण्डगेषु ॥ ९७ ॥

शौण्डादिष्वादेरेच उत्वं भवति । योगविभागान्न विकल्पः । सुण्डो
शौण्डः । सुद्धोअणी शौद्धोदनिः । मुञ्जाअणो मौञ्जायनः । सुन्देरं सुन्दरिअं
सौन्दर्यम् । सुगन्धत्तणं सौगन्ध्यम् । दुवारिओ दौवारिकः । सुवणिओ सौव-
र्णिकः । पुलोमी पौलोमी ॥ इत्यादि ॥ ९७ ॥

93.S *केशर* in the Sūtra. 94. K S इद्ववति for इत्वं भवति. B T सणिच्छरो for सणिच्छरो. 95. B T भवति तु for तु भवति. B तत्संनियोगेन for *संनियोगे. B T क्तकारयोश्च for ककारतकारयोश्च. After वकारादेशः B T add भवति. K gives Sk equivalents of all Pr. words in Com. 96. K कौक्षेयकस्य for कौक्षेयक. 97. B T₁₋₃ सुद्धोअणी शौण्डोदनिः for सुद्धोअणी शौद्धोदनिः. B T om. सुन्दरिअं.

गव्यउदाईत् ॥ ९८ ॥

गोशब्दे एचः अउ आई इत्येतौ भवतः । गउओ हरस्स । एसा
गाई ॥ ९८ ॥

ऊ स्तेने वा ॥ ९९ ॥

स्तेने संध्यक्षरस्य ऊत्वं वा भवति । थूणो थेणो ॥ ९९ ॥

सोच्छ्वासो ॥ १०० ॥

सोच्छ्वासशब्दे एच ऊ भवति । पृथग्योगान्न विकल्पः । सूसासो ॥

॥ १०० ॥

एच एङ् ॥ १०१ ॥

एचः ऐकारौकारयोः एङ् एकारौकारौ यथासंख्यं भवतः । ऐ-शैलः
सेलो । त्रैलोक्यं तेल्लोकं । ऐरावणः एरावणो । कैलासः केलासो । वैद्यः वेजो ।
कैटभः केडवो । वैधव्यं वेहव्वं ॥ औ-कौमुदी कोमुई । यौवनं जोव्वणं ।
कौस्तुभः कोत्थुहो । कौशाम्बी कोसम्बी । कौश्रः कोञ्चो । कौशिकः
कोसिओ ॥ १०१ ॥

अइ तु वैरादौ ॥ १०२ ॥

एच इत्यनुवर्तते । वैरादिष्वादेरैच अइ इत्यादेशो भवति तु । वैरम् वइरं
चेरं । वैशंपायनः वइसंपाअणो वेसंपाअणो । वैशिकम् वइसिअं वेसिअं ।
वैश्रवणः वइसवणो वेसवणो । चैत्रः चइत्तो चेत्तो । कैलासः कइलासो केलासो ।
वैतालिकः वइआलिओ वेआलिओ । कैरवम् कइरवं केरवं । दैवम् दइवं देवं ।
इत्यादि ॥ १०२ ॥

100. G K ऊद्ववति for ऊ भवति. B T पृथग्योगान्नित्यम् for
पृथग्योगान्न विकल्पः. 101. S एच in the Sūtra and Com. for
एङ्. B कइलासो for केलासो. K केडवो for केडवो. G कौशाम्बी कोसम्बी
for कौशाम्बी कोसम्बी. 102. K S om. वैशंपायनः वइसंपाअणो वेसंपाअणो.
G वैदेशिकं वइसिअं वेसिअं for वैशिकं...वेसिअं. After केलासो B T add
वैद्यः वइज्जो वेजो । कैटभः कइडहो केडहो । वैधव्यं वइहव्वं वेहव्वं. After दइवं
G adds दइव्वं. After देवं G adds देव्वं.

दैत्यादौ ॥ १०३ ॥

दैत्यादिष्वादैरैच अइ इत्यादेशो भवति ॥ पृथग्योगान्न विकल्पः । दइच्चो दैत्यः । दइण्णं दैन्यम् । दइवअं दैवतम् । कइअवं कैतवम् । वइअब्भो वैदर्भः । वइसाहो वैशाखः । अइसरिअं ऐश्वर्यम् । वइअण्णो वैज्जननः । भइरओ भैरवः । वइण्सो वैदेशः । वइसाणरो वैश्वानरः । वइदेहो वैदेहः । वइसालो वैशालः । सइरं स्वैरम् । चइत्तं चैत्यम् ॥ चैत्ये विश्लेषे न भवति । चेइअं ॥ १०३ ॥

नाव्यावः ॥ १०४ ॥

नौशब्दे ऐचः आव इत्यादेशो भवति । णावा ॥ १०४ ॥

गौरव आत् ॥ १०५ ॥

गौरवे ऐच आत्वं भवति । गारवं ॥ १०५ ॥

पौरगे चाउत् ॥ १०६ ॥

पौरादिषु चकाराद्वौरवे च ऐच अउ इत्यादेशो भवति । पउरो पौरः । सउरो सौरः । मउली मौलिः । कउरवो कौरवः । गउडो गौडः । कउलो कौलः । कउसलं कौशलम् । पउरिसं पौरुम् । कउच्छेअं कौक्षेयकम् । सउहं सौधम् । मउणं मौनम् । गउरवं गौरवम् ॥ १०६ ॥

उच्चैर्नीचैसोरअः ॥ १०७ ॥

उच्चैर्नीचैःशद्वयोरैच अअ इत्यादेशो भवति । उच्चअं णीचअं ॥ उच्चनीचाभ्यां कप्रत्यये सिद्धं तथापि उच्चैर्नीचसो रूपान्तरनिवृत्त्यर्थं वचनम् ॥ १०७ ॥

103. T Bp दैत्येषु for the Sūtra. B T इत्ययमादेशो for इत्यादेशो. B T पृथग्योगाक्षित्यम् for *योगाक्ष विकल्पः. B T read Sk equivalents first and Pr. word thereafter under this Sūtra. B S T वइअण्णो for वइअण्णो. After वैशालः G adds विशालायां भवः. B S T चैत्यविशेषे for चैत्ये विश्लेषे. 107. B सिद्धेऽपि for सिद्धं तथापि; G om. तथापि. B S T उच्चैर्नीचसोस्तु for उच्चैर्नीचसो.

ई धैर्ये ॥ १०८ ॥

धैर्ये ऐच ईत्वं भवति । धीरं । धीरं हरह विसाओ, धैर्यं हरति
विषादः ॥ १०८ ॥

वा पुआय्याद्याः ॥ १०९ ॥

पुआई इत्यादयः शब्दाः स्वराद्यादेशविशेषिता वा निपात्यन्ते । (१)
पुआई पिशाच उन्मत्तश्च । (२) ऊणं दिअं आनन्दितम् । (३) टोंबरो
तुम्बुरुः । (४) माहिवाओ माघवातः । (५) सइकोडी शतकोटिः । (६)
माइन्दो माकन्दः । (७) ओन्दुरो उन्दुरुः । (८) अलिआ आली । (९)
तणसोळं तणशूलम् मल्लिकेत्यर्थः । (१०) रिट्टो अरिट्टो दैत्यः काको वा ।
(११) हुलिअं लघु शीघ्रमित्यर्थः । (१२) किरो किरिः । वराह इत्यर्थः ।
(१३) वामरोरो वामलूरः वल्मीकम् । (१४) वन्दं वृन्दम् । (१५) हेरिम्बो
हेरम्बः । (१६) चिक्कं स्तोकम् । (१७) चलणाओहो चरणायुधः ।

108. BT om. धैर्यं हरति-विषादः. 109. (1) HD. 6.80. B
पुआयी for पुआई. (2) HD. 1.141. (3) HD. 4.3. B तोब्बरो. G टिब्बह;
T₂ टोंबरो; T₃ दोंबरो for टोंबरो. (4) HD. 6.131. (5) Sk शतकोटिः
(6) HD. 6.128. (7) Sk उन्दुरुः. G उंदुरो. (8) HD. 1.16. Gp.
आलिआ. (9) HD. 5.6. G तणसोली; 'T' तळसोळं तणशून्यम् for तणसोळं.
GT मल्लिका for मल्लिकेत्यर्थः. (10) HD. 7.6. BST अरिट्टो for रिट्टो. S
om. काको वा. (11) Sk लघुकम्. BT दरिअं for हुलिअं. (12) HD. 2.30.
(13) Sk BST वामलूरो; Gp हमलूरो for वामरोरो. After वल्मीकम्
BT add वसो वृक्षः, मूसिओ मूषिकः; Gp विसो वृषः मूषिकः. (14) HG. 2.79.
B T वंतं वृन्दम्; Gp बिबं वृन्दम् for वन्दं वृन्दम्. (15) HD. 8.72. (16)
HD. 3.21. G चिक्का for चिक्कं. After स्तोकम् BT add स्पृष्टं च. (17)
HD 3.7. (चलणाउहो). G चलणाउहो for ओहो.

(१८) पुआइणिआ पिशाचिनी । (१९) मूसलं मांसलम् । (२०)
महालवक्खो महालयपक्षः । (२१) चंचरिओ चञ्चरीकः ॥ १०९ ॥

इति श्रीमदर्हानन्दित्रैविद्यदेवश्रीपादप्रसादासादितसमस्तविद्याप्रभाव-
श्रीमत्त्रिविक्रमदेवविरचिनप्राकृतव्याकरणवृत्तौ
प्रथमाध्यायस्य द्वितीयः पादः ॥

(18) HD. 6.54. B उअणिआ, G पुआइणी; S पुआइणिसा;
T, पुआइणीआ; T₂, पुआइणीआ for पुआइणिआ. After पिशाचिनी
BT add उन्मत्ता दुःशीला च. Gp उन्मत्तादुःशील्योर्वयणिया. (19)
HD. 6.117. After मांसलम् BT add मूसलं. (20) HD. 6.127.
BT महालवक्खो; S महालपवखो for महालववखो. (21) HD. 3.6.
BT चंचरीओ for चंचरिओ. Colophon: BKS om. from 'मदर्हानन्दि
down to श्रीमत्; T has only प्रथमाध्यायस्य द्वितीयः पादः.

तृतीयः पादः ॥

एत् साज्जला त्रयोदशमेऽचः ॥ १ ॥

आदेरित्यनुवर्तते । त्रयोदशादिष्वादेरचः साज्जला सस्वरव्यञ्जनेन परेण सह एवं भवति । तेरह त्रयोदश । थेरो स्यविरः, वृद्धो ब्रह्मा वा । एकारो अयस्कारः । वेङ्गलं विचकिञ्चम् ॥ मुद्गविअइलपसूणपुञ्जा [कर्पूर० १.१९] इति च दृश्यते ॥ तेवीसा त्रयोविंशतिः, तेत्तीसा त्रयस्त्रिंशत् । इत्यादि ॥ १ ॥
कदले तु ॥ २ ॥

एत्साज्जलेत्यनुवर्तते । कदले आदेरचः परेण सस्वरव्यञ्जनेन सह एद्भवति तु । केळं कअलं । केळी कअली ॥ २ ॥

कर्णिकारे फोः ॥ ३ ॥

कर्णिकारे फोर्द्वितीयस्याचः परेण साज्जला सह एवं भवति तु । कण्णरो कण्णिअरो ॥ ३ ॥

नवमालिकाबदरनवफलिकापूगफुलपूतर ओल् ॥ ४ ॥

एष्वादेरचः परेण साज्जला सह ओत्वं भवति । लिट्वाञ्च विकल्पः । णोमालिआ नवमालिका । बोरं बदरम् । णोहलिआ नवफलिका । पोफळं पूगफञ्चम् । पोरो पूतरः, अधमो जलजन्तुर्वा ॥ ४ ॥

N. B—From this pāda onwards, variants form M are included in the Notes. 1. M आदित्यनुवर्तते. K तेरहा त्रयोदश for तेरह त्रयोदश. B T₁₋₂ om. वृद्धः. B वेङ्गलं; M वेङ्गलं पङ्किलम्; T₁₋₂ वेङ्गलं; T₃ वेङ्गलं for वेङ्गलं. BT मुद्गविअइल^०; T₂; *विचिकिल^० for मुद्गविअइल^०. G *पुञ्जाई; T₃ *विज्जा for *पुञ्जा. After *पुञ्जा G adds मुग्धविचिकिलप्रसूणपुञ्जानि. K तेवीस for तेवीसा. BT तेतीसा; T₃ तेतिसा for तेत्तीसा. 2. T कदळे for कदले in the Sūtra. T₁ एत्साज्जलं चेत्यनुवर्तते. BMT om. स in सस्वर^०. BS एवं भवति तु for एद्भवति तु. M om. तु. T केळं केळी कअलं कअली for केळं ...कअली. 3. T₁₋₂ कर्णिकारे तु फोः for the Sūtra. Gp द्वितीयाचः परेण सस्वरव्यञ्जनेन for द्वितीयस्याचः परेण साज्जला. B T om. सह. B M T तु भवति for भवति तु S T₁ कण्णीअरो for कण्णिअरो. 4. K om. परेण. B om. सह. T₁₋₂ तु भवति for भवति. BT लिट्वाञ्चियम् for लिट्वाञ्च विकल्पः. G णोहलिआ; T₃ णोहलिआ for णोहलिआ. T पोफळं for पोफडं. M om. अधमो जलजन्तुर्वा.

तु मयूरचतुर्थचतुर्वारचतुर्दशचतुर्गुणमयूखोलखलसुकुमारोदखललवण-
कुतूहले ॥ ५ ॥

मयूरादिष्वादेः स्वरस्य परेण सस्वरव्यञ्जनेन सह ओत्वं तु भवति ।
मोरो मऊरो मयूरः । चोत्थो चउत्थो चतुर्थः । चोव्वारो चउव्वारो चतुर्वारः ।
चोदह चउदह चतुर्दश । चोदही चउदही चतुर्दशी । चोगुणो चउगुणो
चतुर्गुणः । मोहो मऊहो मयूखः । ओहलं उळहलं उळखलम् । सोमालो
सुउमालो सुकुमारः । ओहलो उऊहलो उदूखलः । लोणं लअणं लवणम् ।
कोहलं कुऊहलं कुतूहलम् ॥ मोरः संस्कृतेऽपीति केचित्, तदप्रसिद्धम्
॥ ५ ॥

निषण्ण उमः ॥ ६ ॥

निषण्णे आदेरचः परेण साउग्लला सह उम इत्यादेशो भवति तु ।
णुमण्णो णिसण्णो ॥ ६ ॥

अस्तोरखोरचः ॥ ७ ॥

अधिकारोऽयं 'शोः सळ्' [१.३.८७] इति यावत् । यदित
ऊर्ध्वमनुक्रमिष्यामः तदस्तोरसंयुक्तस्य अखोरनादेरचः परस्य भवतीति
वेदितव्यम् ॥ ७ ॥

5. B T एष्वादेः for मयूरादिष्वादेः. B T_{1,2} om. स in सस्वर*.
T₃ मयूर for मयूरः. BS चोदहो चउदहो for चोदह चउदह. G K
चोदसी चउदसी for चोदही चउदही. K M सोमारो सुउमारो for सोमालो.
T ओहळ for ओहल. T₁ उळहलं for उळूहलं. T om. ओहलो उऊहलो
उदूखलः. T_{1,2} कऊहळ; T₃ कोउहळ for कुऊहलं. GK कश्चित् for केचित्.
6. T om. निषण्णे. B om. सह. After सह T adds निषण्णे. B T om.
तु. T₁ णीसण्णो for णिसण्णो. 7. K S T₂ *कमिष्यते for *कमिष्यामः.
G अनादौ वर्तमानस्माचः for अनादेरचः. Gp अचः स्वरात्परस्य for अचः
परस्य.

प्रायो लुक् कगचजतदपयवाम् ॥ ८ ॥

असंयुक्तानामनादौ वर्तमानानामचः परेषां क ग च ज त द प य व
इत्येतेषां प्रायो लुग्भवति । क-लोकः लोओ । शकटः सअडो । तीर्थकरः
तिथ्यअरो ॥ ग-नगरम् णअरं । नगः णओ । मृगाङ्कः मिअङ्को ॥ च-शची
सई । कचग्रहः कअग्गहो ॥ ज-गजः गओ । रजतम् रअअं । प्रजापतिः
पआवई ॥ त-स्तुतः सुओ । यतिः जई । रतिः रई । रसातलम् रसाअलं ॥
द-नदी णई । मदनः मअणो । गदा गआ ॥ प-रिपुः रिऊ । विपुलम्
विउलं । सुपुरुषः सुउरिसो ॥ य-जयः जयो । वियोगः विओओ । नयनम्
णअणं ॥ व-लावण्यम् लाअणं । वडवानलः वडआणलो ॥ वग्रहणाद्वकारस्यापि ।
विबुधः विउहो ॥ प्रायोग्रहणात्कचिन्न भवति । सुकुसुमं । पआगजलं ।
सुगओ । अगरू । सचावं । विजणं । सुतारं । विदुरो । सपावं । समवाओ ।
देवो । दाणवो ॥ अस्तोरित्येव । अक्को । सग्गो । चच्चा । अज्जुणो । धुत्तो ।
उद्दामो । विप्पो । सच्चं ॥ अखोरित्येव । कुलं । गङ्गा । चरो । जडो । तमो ।
दआ । परो । वरो ॥ अच इत्येव । संकरो । संगमो । कंचणं । वंचणा ।
धणंजओ । अंतरं । चंदणं । कंपो । सअंवरो ॥ समासे तु वाक्यविभक्त्यपेक्षया

8. KS शकटं सअडं for शकटः सअडो. Mom. नगरम् णअरं. After कअ-
ग्गहो B adds रचना रअणा. After पआवई B adds भजनं भअणं. After
गआ B adds कदनं वअणं. After जओ B adds प्रियः पिओ. G दवानलः
दआणलो for वडवानलः वडआणलो. After वडआणलो BT विविधः add बिह-
(T₁उ) हो; GST om. वग्रहणाद् बकारस्यापि. After बकारस्यापि K adds
ग्रहणं. After सुकुसुमं T adds कुंसजलं. T om. पआगजलं. B अगरई for
अगरू. S सचावं for सचावं. After सचावं G S add सचापम्. K reads
देवो दाणवो समवाओ for समवाओ देवो दाणवो. BT अक्को for अक्को. After
अक्को B T add ससङ्को. BT संगो for संगो. After संगो B adds सङ्गा.
BT युत्तो for धुत्तो. After विप्पो BT add सच्चं. K सच्चो for सच्चं. After
सच्चं B adds अक्को संगो. After परो T adds परः. Tom. वरो. After वरो T₃
adds. जसो । वचणं. K reads चंचलं चंचणं G पंचाणं for वंचणा. T अंतरिअं for
अंतरं. B T *पदत्वमप्राप्यते for *मपि विवक्ष्यते; M *मपि स्यात्. After भवति

भिन्नपदत्वमपि विवक्ष्यते, तेन तत्र यथादर्शनमुभयमपि भवति । सुहकरो
सुहअरो सुखकरः । आअमिओ आगमिओ आगमिकः । जलअरो जलचरो
जलचरः । सुअणो सुजणो सुजनः । बहुअरो बहुतरो बहुतरः । सुअहो
सुहदो शुभदः सुखदो वा । इत्यादि ॥ बहुलाधिकारात् कचिदादेरपि भवति ।
चिहं इण्हं । स पुनः सो उणो । न पुनः ण उणो । स च सो अ ॥
कचिच्चस्य जः । पिशाची पिसाजी ॥ ८ ॥

नात्पः ॥ ९ ॥

आदवर्णात्परस्य अनादेः पः पकारस्य लुङ् न भवति । सवहो
शपथः । सावो शापः ॥ आदिति किम् । विउलो विपुलः । अनादेरिति
किम् । परउट्टो परपुष्टः ॥ ९ ॥

यश्चुतिरः ॥ १० ॥

आदित्यनुवर्तते । 'प्रायो लुक्गचज' [१.३.८] इत्यादिना लुकि
सति योऽवशिष्यते अवर्णः, सः अवर्णात्परः लघुप्रत्यन्तरयकारश्चुतिर्भवति ।
शकटम् सयढं । आकरः आयरो । प्रकारः पयारो । आकाशः आयासो ।
नगरम् नयरं । सागरः सायरो । वचनम् वयणं । आचारः आयारो ।
रजतम् रययं । भाजनम् भायणं । प्रजापतिः पयावई । कृतम् कयं । पातालम्

B adds सहचरो सहअरो सहचरः. T, सहचरो सहअरो सहचरः. सुहकरोः सुखकरः.
BT आअओ आगओ आगतः for आअमिओ आगमिकः. After बहुतरः B adds
वित्तअरो वित्तपरो वित्तपरः, धीरअमो धीरयमो धीरतमः, गणवारो गणआरो गणवारः.
G इधं; T_{1,2}; इत्थं; T₃ इद्धं. G सो उण for सो उणो. G ण उण for णउणो.
9. GM om. आद्. BT om. अनादेः. BMST om. विउलो विपुलः. अनादे-
रिति किम्. B T परिउट्टो परिपुष्टः for परउट्टो परपुष्टः. 10. S आदिति वर्तते
for आदित्यनुवर्तते. BMT प्रायो लुगित्यादिना for प्रायो लुक्गचज इत्यादिना.
B T प्रकाशः पयासो for प्रकारः पयारो. The Mss. have no special
sign to indicate the यश्चुति, they promiscuously use व or the
vowel; we follow the majority of Mss. in giving the illu-
strations. G om. सागरः सायरो. G om. पातालं पाबालं. T reads पाताळं

पायाळं । पदम् पयं । गदा गया । नादवती णायवई । नयनम् णयणं ।
जाया जाया । लावण्यम् लायणं ॥ अवर्ण इति किम् । सउणो शकुनः ।
पउणो प्रगुणः । पउरं प्रचुरम् । राईवं राजीवम् । रई रतिः । साऊ स्वादुः ।
वाऊ वायुः । कई कपिः कविर्वा ॥ आदित्येव । विअडं विकटम् । देअरो
देवरः ॥ कचिद्भवति । पियइ पिबति ॥ १० ॥

कामुकयमुनाचामुण्डातिमुक्तके मो बलुक् ॥ ११ ॥

कामुकादिषु मकारस्य लुग्भवति । डानुबन्धत्वाच्छेषस्य स्वरस्य सानु-
नासिक उच्चारः । कामुकः काउँओ । यमुना जउँणा । चामुण्डा चाउँण्डा ।
अतिमुक्तकम् अइउँतअं ॥ कचिद् अइमुत्तअं अइमुंतअं इति च दृश्यते
॥ ११ ॥

खोऽपुष्पकुब्जकर्परकीले कोः ॥ १२ ॥

‘उकारेणानुबन्धेन स्ववर्ग्याः परिगृह्यन्ते’ इति व्याकरणान्तरे
सिद्धम् । यथा कुः कवर्गः । चुः चवर्गः । एवं द्रुतुपवः ॥ अपुष्पवाचिनि
कुब्जशब्दे कर्परकील्योश्च कोः कवर्गस्य खो भवति । खुज्जो ॥ पुष्पे तु-
बन्धेऽं कुज्जपसूणं ॥ खप्परं । खीलओ ॥ १२ ॥

पायाळं. G om. पदं पयं. T₁ पादं for पदं. G om. नादवती णायवई. K S
om. लावण्यम् लायणं. G पउओ प्रचुरः for पउरं प्रचुरम्. G T om. कविर्वा.
G दिअरो for देअरो. T पीअइ for पियइ. 11. G *नासिकोच्चारः. The
Mss. have no sign for अनुनासिक; they use अनुस्वार for it. B
अतिमुक्तकः for अतिमुक्तकम्. B अइउँतओ; G अणिउँतअं; S अतिउत्तकं;
T अइउँतकं for अइउतअं. B अइमुत्तअं for अइमुत्तअं. BT om. अइमुंतअं;
B अइमुत्तअं for अइमुंतअं. B T om. अइमुंतअं; S अइउत्तअं for
अइमुंतअं. 12. M कोः कवर्गस्य कुचुद्रुतुपु इति व्याकरणान्तरसिद्धत्वात्
for उकारेण... सिद्धम्. B *कूपरं; T₁ कूपरं for *कर्परं in the Sūtra
and Com. BT प्रसिद्धम् for सिद्धं. BT द्रुतुपु; S द्रु तु पु for द्रुतुपवः. B
बन्धुअ; K बन्धूअ for बन्धेऽं. BT खप्परो for खप्परं. B खिलओ; S खिलओ; T₁
खीदो; T₂ खलओ for खीलओ.

छागशृङ्खलकिराते लकचाः ॥ १३ ॥

कोरित्यनुवर्तते । शृङ्खलकिरातेषु कवर्गस्य ल क च इत्येते यथा-
संख्यं भवन्ति । छागः छालो । छागी छाली । शृङ्खलम् संखलं । किरातः
चिलाओ । पुलिन्दपर्याय एव । कामरूपिणि तु नेष्यते । नमिमो
हरकिराअं ॥ १३ ॥

वैकादौ गः ॥ १४ ॥

एकादिषु कोर्गकारो वा भवति । एगो । पक्षे एको एओ । आगरिसो
आआरिसो आकर्षः । लोगो लोओ लोकः । असुगो असुओ असुकः ।
तित्यगरो तित्यअरो तीर्थकरः । उज्जोगरो उज्जोअअरो उद्योतकरः । सावगो
सावओ श्रावकः । अमगो अमुओ अमुकः । आगारो आआरो आकारः ।
इत्यादि ॥ १४ ॥

खोः कन्दुकमरकतमदकले ॥ १५ ॥

एषु खोरादेः कवर्गस्य गो भवति । पृथग्योगान्न विकल्पः । गन्दुओ
कन्दुकः । मरगअं मरकतम् । मदगलो मदकलः ॥ १५ ॥

पुष्पागभागिनीचन्द्रिकासु मः ॥ १६ ॥

एषु कोर्मो भवति । पुष्णामो । भामिणी । चन्दिमा ॥ १६ ॥
शीकरं तु हभौ ॥ १७ ॥

शीकरे कवर्गस्य भकारहकारौ तु भवतः । सीहरो सीभरो
सीअरो ॥ १७ ॥

13. G लकचं for लकचाः in the Sūtra. G इत्येतत् for इत्येते. G T भवति for भवन्ति. G T_{2.3} om. छागी. B* रूपिणस्तु for *रूपिणि तु. 14. S उद्योगकरः for उद्योतकरः. M cm. इत्यादि. 15. M कुसुदक*; T₁ कन्दुक* for कन्दुक* in the Sūtra. M T *योगा-
जित्यम् for *योगान्न विकल्पः. G गेन्दुअं; S गंदअं; T गंदुअं for गन्दुओ. G
मयगलो for मदगलो. 16. B *भागिनी* for भागिनी* in the Sūtra. G T
पुष्णामाङ् वसन्ते for पुष्णामो. 17. M शीकरे तु हभौ; S शिखरे तु हभौ
for the Sūtra. B T कोः for कवर्गस्य. K S हभौ for भकारहकारौ.
S सिहरो सिखरो for सीहरो ...सीअरो.

ऊत्वं दुर्भगसुभगे वः ॥ १८ ॥

अनयोरुत ऊत्वे सति कोर्वकारो भवति । दुहवो । सुहवो ॥ ऊत्वं इति किम् । दुहओ सुहओ ॥ १८ ॥

निकषस्फटिकचिकुरे हः ॥ १९ ॥

एषु कवर्गस्य हत्वं भवति । णिहसो । फलिहो । चिहुरो ॥ चिहुरः संस्कृतेऽपीति भृङ्गाचार्यः ॥ १९ ॥

खघथधभाम् ॥ २० ॥

ह इति वर्तते । असंयुक्तानामनादौ वर्तमानानामचः परेऽं ख घ थ ध भ इत्येतेषां प्रायो हकारो भवति । ख—शाखा साहा । मुखम् मुहं । लिखति लिहइ ॥ घ—मेघः मेहो । जघनम् जहणं । श्लाघते सलाहइ ॥ थ—नाथः णाहा । रथः रहो । मिथुनम् मिहुणं । कथयति कहेइ ॥ ध—साधुः साहू । सुधा सुहा । बाधते बाहइ ॥ भ—शुभम् सुहं । स्वभावः सहावो । स्तनभरः थणहरो । शोभते सोहइ ॥ अस्तोरित्येव । सौख्यम् सोक्खं । आख्याति अक्खइ । अर्घः अग्घो । कथ्यइ कथ्यते । गृह्णः गिह्वो । उद्धरति उद्धरइ । दर्भः दब्भो ॥ लभ्यते लब्भइ ॥ अखोरित्येव । खगा । घटा । थणो । धणं । भरो ॥ अच इत्येव । संखो । संघो । कंया । बंयो । रंभा ॥ प्राय इत्येव । मरिसवखलो सर्षपखलः । पलअघणो प्रल्यघनः । अत्थिरो अत्थिरः । जिणधम्मो जिनधर्मः । पणट्ठभवो प्रनट्ठभवः ॥ २० ॥

-
18. BKST सुभगदुर्भगे in the Sūtra. T₁ वा for वः in the Sūtra.
 19. KS कोः for कवर्गस्य. After णिहसो BT add णीहसो. After चिहुरो K adds चिकुरः. G दुर्गाचार्यः for भृङ्गाचार्यः against Mss. on the authority of हेमचन्द्र; T आहुराचार्यः. 20. K लाहइ for सलाहइ BT कहइइ; G कहइ for कहेइ. B K T सुहावो; G सहाओ for सहावो. T सुक्खं for सोक्खं. After उद्धरइ T adds उद्धइ उद्धाइ. GK खंभो; S खक्खो for खणो. G K S घटा for घटा. G घेणू; T₁ घणो for थणो. T om. अत्थिरो अत्थिरः. G S *भओ for *भवो. T₁ पणट्ठहवो प्रनट्ठभवः for पणट्ठभवः.

घः पृथकि तु ॥ २१ ॥

पृथक्शब्दे यस्य धकारो भवति तु । पुधं पिधं पुहं पिहं ॥ २१ ॥

चोः खचितपिशाचयोः सल्लो ॥ २२ ॥

त्वित्यनुवर्तते । खचितपिशाचयोः चोश्चवर्गस्य सकार-द्विरुक्तलकारौ यथासंख्यं तु भवतः । खसिओ खइओ । पिसल्लो पिसाओ ॥ खियां कचिज्जत्वमपि । पिसाजी ॥ २२ ॥

झो जटिले ॥ २३ ॥

चोरिति वर्तते । जटिले चवर्गस्य झत्वं तु भवति । झडिलो जडिलो ॥ २३ ॥

ढोर्बडिशदौ लः ॥ २४ ॥

बडिशदौ ढवर्गस्य लत्वं तु भवति । बलिसं बडिसं । गुलो गुडो । णलं णडं । चविलो चविडो । आमेलो आमेडो । णाली णाडी । वेढ वेणू । दालिमं दाडिमं । फालेइ फाडेइ ॥ बडिशगुडनडचपेटापीडनाडीवेणुदाडिमपाटीति । पाटीति पाटयति इति णिजन्तः पटिधातुरिह गृह्यते ॥ २४ ॥

स्फटिके ॥ २५ ॥

ढोरित्यनुवर्तते । स्फटिके ढवर्गस्य लो भवति । पृथग्योगान्नियम् । फलिहो ॥ २५ ॥

लरङ्कोठे ॥ २६ ॥

अङ्कोठे ठोर्लव्भं भवति । रिक्त्वाद् द्वित्वम् । अङ्कोलं ॥ २६ ॥

21. S ढः; T₂ घः for घः; T_{1,2} damaged. G notes that all Mss. used read ढः for घः. 22. T₁ खसीओ; T₂ खसिओ for खसिओ. S विसालो for पिसाओ. 23. GT चोरित्यनुवर्तते. After वर्तते B adds त्विति च. T झडिलो जटिलो for झडिलो. 24. M om. बडिशदौ. Before बडिशदौ B T read त्वित्यनुवर्तते. B दाडिमं for दाडिम. BT फालेइ फाडेइ for फालेइ फाडेइ. B *दाडिमाः, T दाडिम for *दाडिम. B T om. पाटीति. G पट-धातुः for पटिधातुः 26. B अङ्कोठे in the Sūtra and Com. T_{1,2} अङ्कोठे, for अङ्कोठे. G अङ्कोलतेल्लनुप्पं; Gp S अङ्कोलतेल्लं for अङ्कोलं.

ढः कैटमशकटसटे ॥ २७ ॥

कैटमशकटसटाशब्दे टोढकारो भवति । केढवो । सअढो । सढा ॥ २७ ॥

ठः ॥ २८ ॥

असंयुक्तस्यानादौ स्थितस्याचः परस्य ठकारस्य ढो भवति । मठः मढो । कमठः कमढो । शठः सढो । कुठारः कुढारो ॥ अस्तोरित्येव । चिट्ठइ ॥ अखोरित्येव । ठाइ ॥ अच इत्येव । कंठो ॥ २८ ॥

पिठरे हस्तु रथ ढः ॥ २९ ॥

ठ इति वर्तते । पिठरे ठस्य हत्वं भवति तु, तत्संनियोगे रस्य च ढत्वम् । पिहढो पिढरो पिठरः ॥ २९ ॥

लल् ङोऽनुङुगे ॥ ३० ॥

अस्तोरखोरचः परस्य उकारस्य लकारो भवति, अनुङुगे उङ्वादीन् वर्जयित्वा । लिङ्त्वान्न विकल्पः । वडवामुखम् वल्लआमुहं । गरुडः गरुलो । तडाकम् तडाअं । क्रीडति कीलइ ॥ अस्तोरित्येव । कुड्डं कुड्यम् ॥ अखोरित्येव । डमरुओ डमरुकः ॥ अच इत्येव । तौडं तुण्डम् ॥ अनुङुग इति किम् । उङु । निबिडं । गउडो । नाडी । पीडिअं । नीडं इत्यादि ॥ ३० ॥

टो ढः ॥ ३१ ॥

अस्तोरखोरचः परस्य टकारस्य ढत्वं भवति । भटः भढो । नटः णढो । घटः घढो । घटते घडइ ॥ अस्तोरित्येव । खट्ठं खट्वाङ्गम् ॥ अखोरित्येव । टको देशः ॥ अच इत्येव । घंटा ॥ कचिन्न भवति । अटति अटइ ॥ ३१ ॥

27. G शब्देषु for शब्दे. B ढत्वं; T ढत्वं for टकारो. B कइढवो for केढवो. B सअढ for सअढो. 28. B T वर्तमानस्य for स्थितस्य. S om. मठः मढो. 29. G इत्यनुवर्तते for इति वर्तते. S रस्य ढः; T ढत्वम् for ढत्वम्. 30. BMT लिङ्त्वान्नित्यम् for लिङ्त्वान्न विकल्पः B om. डमरुकः; T डमरुअं for डमरुओ. G तडी for नाडी. 31. S असंयुक्तस्यानादौ वर्तमानस्याचः परस्य for अस्तोरखोरचः परस्य. B T टस्य for टकारस्य. After णढो B adds पटः पढो. B टको देशे; T टको टंकः for टको देशः.

वेतस इति तोः ॥ ३२ ॥

ड इत्यनुवर्तते । वेतसे अत इत्वे सति तोस्तवर्गस्य डो भवति । वेडिसो ॥ इतीति किम् । वेजसो ॥ अत एव विधानात् स्वप्नादौ वेतसस्य अत इत्वं वा भवतीति वेदितव्यम् ॥ ३२ ॥

प्रतिगेऽप्रतीपगे ॥ ३३ ॥

तोरित्यनुवर्तते । प्रत्यादिषु तोस्तवर्गस्य डो भवति, अप्रतीपगे प्रतीपादीन्वर्जयित्वा । प्रतिपनम् पडिवण्णं । प्रतिभासः पडिहासो । प्रतिहारः पडिहारो । प्रतिस्पर्द्धा पाडिष्पद्धी । प्रतिनिवृत्तम् पडिणिअत्तं । प्रतिकरोति पडिकरेइ । प्रतिपत् पडिवआ । प्रतिश्रुत् पडंसुआ । प्रतिमा पडिमा । प्रभृति पडुडि । मृतकम् मडअं । भिन्दिपालः मिण्डिवालो । पताका पडाआ । प्राभृतम् पाहुडं । विमीतकः बहेडओ । व्यापृतः वावडो । कन्दरिका कण्डरिआ औषधविशेषः । हरीतकी हरडई । इत्यादि ॥ अप्रतिपग इति किम् । प्रतीपम् पर्देवं । प्रतिज्ञा पइण्णा । संप्रति संपइ । प्रतिसमयम् पइसमअं । प्रतिष्ठा पइहा । प्रतिष्ठानम् पइट्ठाणं । इत्यादि ॥ ३३ ॥

दंशदहोः ॥ ३४ ॥

दंशतिदहत्योर्धात्वोस्तवर्गस्य डत्वं भवति । डंसइ । डहइ ॥ ३४ ॥

32. B अत इत्यनु*; T, स इत्यनु* for ड इत्यनु*. G इति सति for इत्वे सति. 33. B T om. तोः. T, पडिहासो for पडिहारो. B M T पडिष्पद्धी for पाडिष्पद्धी. B पडिणिउत्तं; T पडिणिवुत्तं for पडिणिअत्तं. B K पडिसुआ; T पडिसुआ for पडंसुआ. After वावडो B adds व्याहृतं वाडिडो. T, वावसो for वावडो. G कन्दलिका कंदलिआ for कन्दरिका कण्डरिआ. T हरीडई for हरडई. After पइसमअं B adds प्रतिसमअं पइसमअं. B K T प्रतिस्थानं for प्रतिष्ठानम्.

दम्भदरदर्भगर्दभदष्टदशनदग्धदाहदोहददोलादण्डकदने तु ॥ ३५ ॥

दम्भादिषु तवर्गस्य डो भवति तु । डम्भो दम्भो । डरो दरो । डम्भो दम्भो । गड्डहो गड्डहो । डट्टो दट्टो । डसणं दसणं । डड्डो दड्डो । डाहो दाहो । डोहलं दोहलं । डोला दोला । डण्डो दण्डो । कडणं कदनं । दरशब्दे भयार्थवृत्तावेव । अन्यत्र दरदलिअं ॥ दोहदे दम्भादिसाहचर्यादायस्यैव ॥ ३५ ॥

तुच्छे चच्छौ ॥ ३६ ॥

तुच्छे तवर्गस्य चकारछकारौ तु भवतः । चुच्छं छुच्छं ॥ ३६ ॥

टल् अस्सरवृन्ततूबरतगरे ॥ ३७ ॥

एषु तवर्गस्य टकारो भवति । लिट्त्वान्न विकल्पः । टसरो । वेष्टं । तालवेष्टं । टूबरो तूबरः शृङ्गरहितोऽनङ्गान्, श्मश्रुरहितः पुरुषो वा । टगरो तगरः ओषधिविशेषो वृक्षविशेषो वा ॥ ३७ ॥

हः कातरककुदवितस्तिमातुलिङ्गे ॥ ३८ ॥

एषु तवर्गस्य हत्वं भवति । काहलो । कउहं । विहन्थी । माहुलिङ्गं ॥ मातुलङ्गस्य तु माउलुङ्गं ॥ ३८ ॥

तु वसतिभरते ॥ ३९ ॥

अनयोस्तवर्गस्य हत्वं वा भवति । वसही वसई । भरहो भरओ ॥ ३९ ॥

35. S °धर for °दर° in the Sūtra. After °दर्भ° in the Sūtra MT add °गर्भ°. S कदनेषु for कदने. T₁ दर्भादिषु for दम्भादिषु. B डसणो दसणो for डसणं दसणं. After दसणं K adds डट्टं दट्टं. After दरदलिअं BT add अर्धदलितम्. After आद्यस्यैव G adds: बहुलाधिकारात् सड्डो (शब्द) इति तु सिद्धम्. 36. G तकारस्य for तवर्गस्य. After छुच्छं G adds तुच्छम्. 37. M om. the Sūtra. and Com. T डसरो for टसरो. S om. तालवेष्टं. After पुरुषो वा B T add जनको वा. S om. तगरः ओषधिविशेषो वृक्षविशेषो वा. G औषध° for ओषधि°. 38. M om. the Sūtra and Com. G °मातुलिङ्गेषु for मातुलिङ्गे in the Sūtra; S °मातुलुङ्गे in the Sūtra. BT काहरो for काहलो. B T om. मातुलङ्गस्य तु माउलुङ्गं. 39. M om. the Sūtra and Com. GT वसतिभरते तु for the Sūtra. KS तु for वा.

लः पलितनिम्बकदम्बे ॥ ४० ॥

एषु तवर्गस्य लो भवति वा । पलिलं पलिभं । लिम्बो णिम्बो ।
कलम्बो कअम्बो ॥ ४० ॥

दोहदप्रदीपशातवाहनातस्याम् ॥ ४१ ॥

दोहदे प्रपूर्वकदीप्यतिधातौ शातवाहने अतरयां च तवर्गस्य लत्वं
भवति । पृथग्योगान्नित्यम् । दोहलो । पलीवेइ । पलितं । सालवाहणो साला-
हणो । अलसी ॥ ४१ ॥

रल् सप्तत्यादौ ॥ ४२ ॥

सप्तत्यादौ तवर्गस्य रत्वं भवति । लित्वान्नित्यम् । सप्ततिः सत्तरी ।
सप्तदश सत्तरह । एकादश एआरह । द्वादश बाग्रह । त्रयोदश तेरह । पञ्चदश
पण्णरह । अष्टादश अट्ठारह । गगारं गद्रदम् इत्यादि ॥ ४२ ॥

अद्रुमे कदल्याम् ॥ ४३ ॥

अद्रुमवाचिनि कदलीशब्दे तोः रत्वं भवति । करली ॥ अद्रुम इति
किम् । कअली केली ॥ ४३ ॥

कदर्थिते खोर्वः ॥ ४४ ॥

कदर्थिते खोरादेस्तवर्गस्य क्त्वं भवति । कवट्टिओ ॥ ४४ ॥

पीते ले वा ॥ ४५ ॥

व इति वर्तते । पीते स्वार्थिकलकारे सति तोर्वकारो भवति । पीवलं
पीअलं ॥ ल इति किम् । पीओ ॥ ४५ ॥

40. G लो निम्बपलितयोः; S लः पलितनिम्बकदम्बे for the Sūtra. B* नितम्ब*
for निम्ब* in the Sūtra. G अनयोः for एषु. B T om. वा. B णिलम्बो
णिअम्बो for लिम्बो णिम्बो. After कअम्बो G adds: इत्येतौ कदम्बकदम्बयोर्व-
त्वलोपयोर्भवतः. 41. G* सात* in the Sūtra and Com. G T प्रपूर्वं
दीप्यतौ धातौ; S प्रपूर्वदीप्यतौ धातौ for प्रपूर्वकदीप्यतिधातौ. B K T जोहलो
for दोहलो. S om. सालाहणो. 42. KS सप्तत्यादिषु for सप्तत्यादौ. K S
लित्वाच्च विकल्पः for लित्वान्नित्यम्. 43. After भवति K adds कदली. 44.
T कवत्थिओ for कवट्टिओ. 45. T पीतले वा for the Sūtra. G तोरिति
वर्तते; B T व इत्यनुवर्तते for व इति वर्तते. B पविलो पीअलो for पीवलं पीअलं.

ढो दीपि ॥ ४६ ॥

दीप्यतौ धातौ तवर्गस्य डकारो वा भवति । ढिप्पइ दिप्पइ ॥ ४६ ॥

ढः पृथिव्यौषधनिशीथे ॥ ४७ ॥

एषु तवर्गस्य ढो वा भवति । पुढवी पुहवी । ओसढं ओसहं ।
णिसीढो णिसीहो ॥ ४७ ॥

प्रथमशिशिलमेथिशिथिरनिषधेषु ॥ ४८ ॥

ढ इति वर्तते । प्रथमादिषु तोढत्वं भवति । पृथम्योगान्नित्यम् । पढमं
पुढमं । सिढिलं सढिलं । मेढी । सिढिरो । णिसढो ॥ ४८ ॥

णदिना रुदिते ॥ ४९ ॥

रुदिते तवर्गस्य दि इत्यवयवेन सह णत्वं भवति । रित्वाद् द्वित्वम् ।
रुणं ॥ अत्र केचिद् ऋत्वादिषु तो द इत्यारब्धवन्तः, तच्छौरसेनीमागधी-
विषय एव दृश्यत इति नोच्यते । प्राकृते तु ऋतुः उऊ । रजतम् रअं ।
एतत् एअं । गतः गओ । आगतः आगओ । सांप्रतम् संपअं । यतः जओ ।
ततः तओ । कृतम् कअं । हतम् हअं । हताराः हआसो । श्रुतः सुओ ।
सुकृती सुकिई । निर्वृतिः णिवुई । तातः ताओ । कातरः काअरो । द्वितीयः
दुईओ इत्यादयः प्रयोगा भवन्ति । कचित्संभवेऽपि 'तद्वयत्ययश्च' [३.४.६९]
इति सिद्धम् ॥ ४९ ॥

46. T₁ ढो दीपि; T₂ षो दीपि: for the Sūtra. T तवर्गस्य षो भवति
for तवर्गस्य डकारो वा भवति. T ढिप्पइ for ढिप्पइ. 47. BT 'ओषधि' in
the Sūtra. T om. वा. BT ओसढी ओसही for ओसढं ओसहं. After
णिसीहो T adds निशीधः. 48. T 'मैथिल' for 'मेथि' in the Sūtra.
T₁ 'शिशिर' for 'शिशिर' in the Sūtra. T₁ 'निषधेषु' for 'निषधेषु' in
the Sūtra. T₂ थ इति for ढ इति. G om. पृथम्योगान्नित्यम्. G T om.
पुढमं. B T om. सढिलं. T मेढिलो for मेढी. G T सिढिलो for सिढिरो. T
णिसेढो for णिसढो. 49. M ना रुदिते; T₁ णो रुदिना रुदिते; T₂ णो रुदिना
रुदिते; T₃ णी दिना रुदिते: for the Sūtra. G om. तो. T om द B T
सुकृति: for सुकृती. After सुकिई S adds आकृति: आकिई. B T निर्वृतः
णिवुओ for निर्वृति: णिवुई. After णिवुई G adds निर्वात: निव्वाओ. G om.
कातर: काअरो. T om. कतर: कअरो. B T बाओ for दुईओ. B T प्रयोगा बहवः
सन्ति or प्रयोगा भवन्ति.

ओ वातिमुक्तके ॥ ५० ॥

अतिमुक्तके तवर्गस्य णत्वं वा भवति । अणिउँत्तञं अइउँत्तञं
अइमुत्तञं ॥ ५० ॥

गभिंते ॥ ५१ ॥

ण इत्यनुवर्तते । गभिंते तवर्गस्य णत्वं भवति । पृथग्योगान्नित्यम् ।
गभिणो ॥ ५१ ॥

नः ॥ ५२ ॥

अस्तोरखोरचः परस्य नकारस्य णकारो भवति । कनकं कणञं ।
धनं धणं । माणइ मानयति ॥ ५२ ॥

आदेस्तु ॥ ५३ ॥

न इत्यनुवर्तते । शब्दानामादेर्नकारस्य णत्वं भवति तु । नदी णई
नई । नयति णेइ नेइ ॥ अस्तोरित्येव । न्यायः नाओ ॥ ५३ ॥

नापिते ण्हः ॥ ५४ ॥

नापिते नकारस्य ण्ह इत्यादेशस्तु भवति । ण्हाविओ णाविओ
नाविओ ॥ ५४ ॥

पो वः ॥ ५५ ॥

असंयुक्तस्यानादौ वर्तमानस्याचः परस्य पकारस्य वकारः स्यात् प्रायः ।
शपथः सवहो । शपः सावो । उपसर्गः उवसर्गो । प्रदीपः पईवो । पापम्
पावं । उपमा उवमा । कपिलः कविलो । कुणपम् कुणवं । कलापः कलावो ।

50. After अणिउँत्तञं B adds अणिउत्तञं अइउत्तञं. 51.
G गमित्यनुवर्तते. T om. पृथग्योगान्नित्यम्. G T गभिणो for गभिणो.
52. K S ओ for णकारो. T₂ कणकं for कणञं. T धणञओ for धणं. B
माणइ for माणइ. T माणअंति मानयन्ति for माणइ मानयति. 53. S T ओ
for णत्वं. 54. G वा for वु. S om. वु. G K T om. णाविओ. 55.
Before असंयुक्तस्य G reads प्रायः, but om. it at the end of the
sentence. G भवति for स्यात्. K S T प्रायो भवति for स्यात्प्रायः. T
कुणपः कुणवो for कुणपं कुणवं. After महीवालो B T add नरपतिः नरपई.

कपालम् कवालं । महीपालः महीवालो । गोपायति गोवाअइ । तपति तवइ ॥
 अस्तोरित्येव । विप्रः विप्पो ॥ अखोरित्येव । पडइ पतति । पडइ पठति ॥
 अच इत्येव । कंपइ कम्पते ॥ प्राय इत्येव । कपिः कई । रिपुः रिऊ ॥
 एतेन पकारस्य प्राप्तयोर्लोपवकारयोर्यस्मिन्कृते श्रुतिसुखमुत्पद्यते स तत्र
 विधेयः ॥ ५५ ॥

फः पाटिपरिघपरिखापरुषपनसपारिभद्रेषु ॥ ५६ ॥

प इत्यनुवर्तते । णिजन्ते पटिधार्तौ परिघादिषु च पस्य फत्वं भवति ।
 पाटयति फालेइ फाडेइ । परिघः फलिहो । परिग्वा फलिहा । परुषः फरुसो ।
 पनसः फणसो ॥ फनसः संस्कृतेऽपीति केचित् ॥ पारिभद्रः फालिहदो ॥ ५६ ॥

नीपापीडे मो वा ॥ ५७ ॥

नीपे आपीडे च पस्य मो वा भवति । नीमो नीवो । आमेडो
 आवेडो ॥ ५७ ॥

रल् पापद्धौ ॥ ५८ ॥

पापद्धौ पस्य रो भवति । लिट्त्वान्न विकल्पः । पारद्धी । पापद्धि-
 र्भृगया ॥ ५८ ॥

प्रभूते वः ॥ ५९ ॥

प्रभूते पस्य वो भवति । बहुत्वं ॥ ५९ ॥

T गोपायति गोवइ for गोपायति गोवाअइ. G om. पडइ पतति. B पडइ for पडइ. T om. पडइ पठति. B कविः for कपिः. After एतेन B T add प्रका-
 रेण. M पस्य for पकारस्य. 56. G om. पारि in "पारिभद्रेषु in the
 Sūtra. M "पुरुष" for परुष in the Sūtra. T om. च. T om. फाडेइ.
 T₂ फरिखा फलिहा for फलिहा. K फलुसो for फरुसो. S om. फनसः...
 केचित्. G om. इति केचित्. T₃ पारिभद्र for पारिभद्रः. K पालिभद्र; T₃
 पारिभद्र for फालिहदो. 57. G आमेडो; T आमेडो आवेडो for आमेडो. 58.
 BT लिट्त्वान्नित्यम् for लिट्त्वान्न विकल्पः. G K om. पापद्धिर्भृगया.

फस्य भहौ वा ॥ ६० ॥

अस्तोरखोरचः परस्य फकारस्य भकारहकारौ यथादर्शनं व्यवस्थित-
विभाषया भवतः । कचिद् मः । रेफः रेभो । शिफा सिभा ॥ कचिजु हः ।
भोत्ताहलं मुक्ताफलम् ॥ कचिदुभावपि । सफलम् सहलं सभलं । शेफालिका
सेहालिआ सेभालिआ । शफरी सहरी सभरी । गुभइ गुहइ गुम्फति ॥
अस्तोरित्येव । पुप्फं पुप्फम् ॥ अखोरित्येव । फणी ॥ अच इत्येव । गुंफइ ॥
प्राय इत्येव । कसणफणी कृष्णफणी ॥ ६० ॥

बो वः ॥ ६१ ॥

अस्तोरखोरचः परस्य वकारस्य वो भवति । शबलः सवलो । अलाबूः
अलाबू ॥ ६१ ॥

कवयौ कबन्धे ॥ ६२ ॥

कबन्धे वस्य वकारयकारौ भवतः । वित्वात्सानुनासिक उचारो
वकारस्य । कबन्धः कवँधो कयन्धो ॥ ६२ ॥

भिसिन्यां मः ॥ ६३ ॥

भिसिनीशब्दे वस्य भो भवति । भिसिणी ॥ ६३ ॥

वो भस्य कैटभे ॥ ६४ ॥

कैटभे भस्य वो भवति । कइढवो ॥ ६४ ॥

त्वभिमन्यौ मः ॥ ६५ ॥

व इत्यनुवर्तते । अभिमन्यौ मस्य वो भवति तु । अहिमणू
अहिमणू ॥ ६५ ॥

60. M T, इभौ in the Sūtra. M om. वा in the Sūtra.
T, हकारभकारौ for भकारहकारौ. BT *विभाषया for *विभाषया. G मुत्ताहलं
for भोत्ताहलं. G सोहलिआ for सेहालिआ. B गुंइ गुंभइ for गुभइ गुहइ. K
गुफति for गुम्फति. BT गुप्फं गुल्फम् for पुप्फं पुप्फम्. 61. G K असंयुक्त-
स्यानादौ स्थितस्य for अस्तोरखोः. 62. T वयौ for इवयौ in the Sūtra.
K वकारस्य for वस्य. G वित्वाद्वकारस्यानुनासिकः; S वित्वाद्वकारः सानु-
नासिकः for वित्वा...वकारस्य. 63. G M भकारौ for भो. 64. GK वल्ले
for वो. G केढवो; T केढवो for कइढवो. 65. T om. तु. Som. अहिमणू.

मन्यथे ॥ ६६ ॥

म इत्यनुवर्तते । मन्यथे आदेर्मस्य वो भवति । पृथम्योगान्नित्यम् ।
चम्महो ॥ ६६ ॥

तु ढो विषमे ॥ ६७ ॥

विषमशब्दे मस्य ढो भवति । विसढो विसमो ॥ ६७ ॥

यो जर्तीपानीयोत्तरीयकृत्येषु ॥ ६८ ॥

त्वित्यनुवर्तते । तीये अनीये च प्रत्यये उत्तरीयशब्दे कृद्धिहितयप्रत्यये
च यकारस्य जकारो भवति । रिच्चाद् द्वित्वम् । तीये-द्वितीयः विइजो विइओ ।
तृतीयः तइजो तइओ ॥ अनीये-करणीयम् करणिजं करणीअं । विस्मयनीयम्
विम्हअणिज्जं विम्हअणीअं । यापनीयम् जावणिज्जं जावणीअं । उत्तरीयम्
उत्तरिज्जं उत्तरीअं ॥ कृत्ये-पेया पेजा पेआ । मेयम् मेज्जं मेअं ॥ ६८ ॥

इन्मयटि ॥ ६९ ॥

य इत्यनुवर्तते । मयट्प्रत्यये यस्य इकारो भवति तु । विषमयः
विसमइओ विसमओ ॥ ६९ ॥

छायायां होऽकान्तौ ॥ ७० ॥

अकान्तौ वर्तमाने छायाशब्दे यस्य हत्वं तु भवति । वच्छस्स छाहा
वच्छस्स छाआ । पुद्गलपर्यायः ॥ सच्छाहं सच्छाअं ॥ अकान्ताविति किम् ।
मुहच्छाआ । मुखकान्तिरित्यर्थः ॥ ७० ॥

यष्टयां लल् ॥ ७१ ॥

यष्टयां यस्य लत्वं भवति । लिक्त्वान्न विकल्पः । लट्ठो यष्टिः । वेणुलट्ठी
वेणुयष्टिः । चूअलट्ठी चूतयष्टिः । महुलट्ठी मधुयष्टिः ॥ ७१ ॥

66. M म इत्यनुवर्तते; for म इत्यनुवर्तते. 67. B ढो in the Sūtra and
Com. B विसढो; T, विसवो for विसढो. M ढस्तु स्यात् for ढो भवति.
68. T नीये for अनीये. B M कृद्धिहितप्रत्यये; T, कचिद्धिहितप्रत्यये for
कृद्धिहितप्रत्यये. G om. द्वितीयः विइजो विइओ. G कृत्ये for कृत्ये. 69. T
इम्मयटि for the Sūtra. S मयटि प्रत्यये for मयट्प्रत्यये. 70. M अकान्ति-
वाचिनि for अकान्तौ वर्तमाने. B om. तु. 71. BT om. लिक्त्वान्न विकल्पः.
BT वेणुलट्ठी for वेणुलट्ठी. T om. महुलट्ठी मधुयष्टिः.

कतिपये बहवो ॥ ७२ ॥

कतिपये यस्य बह्वह्वे भवतः । इह्वे शिखात्पूर्वस्य दीर्घः । कइअवं कइवाहं ॥ ७२ ॥

अर्थपरे तो युष्मदि ॥ ७३ ॥

अर्थपरे युष्मच्छब्दे यस्य तकारो भवति । तुम्हच्चिअं यौष्माकम् । तुम्हकेरो युष्मदीयः ॥ अर्थपर इति किम् । जुम्हदम्हप्यअरणं, युष्मदस्मत्प्रकरणम् ॥ ७३ ॥

आदेर्जः ॥ ७४ ॥

पदादेर्यस्य जो भवति । यशः जसो । यमः जमो । युवतिः जुवई । याति जाइ ॥ आदेरिति किम् । अवअवो । विणओ ॥ बहुलाधिकारात्सोपसर्गस्यानादेरपि । संजोओ संयोगः । संजमो संयमः । अपजसो अपयशः ॥ कचिन्न भवति । प्रयोगः पओओ ॥ ७४ ॥

भ्यौ बृहस्पतौ तु बहोः ॥ ७५ ॥

बृहस्पतौ वकारहकारयोर्यथासंख्यं भकारयकारौ तु भवतः । भयप्पई बहप्पई ॥ ७५ ॥

रो डा पर्याणे ॥ ७६ ॥

पर्याणे रेफस्य डा इत्ययमादेशो भवति । पडाआणं पल्लाणं ॥ ७६ ॥

लो जठरवठरनिष्ठुरे ॥ ७७ ॥

र इति वर्तते । जठरादौ रस्य लृत्वं वा भवति । जठरं जढलं जढरं । वठरः वढलो वढरो । निष्ठुरः णिट्ठुलो णिट्ठुरो ॥ भसलशब्दो भ्रमरपर्यायः संस्कृतवदेव ॥ ७७ ॥

72. B कइवहं for कइवाहं. 73. Before अर्थपरे BT read य इत्यनुवर्तते. After भवति B adds तुम्हे चिअ युष्मेव for तुम्हच्चिअं. K om. तुम्हकेरो. After तुम्हकेरो T adds तुम्हेविअं. 74. After किम् B adds आमओ. G अवजसो for अपजसो. 75. MT ह्यौ for भ्यौ in the Sūtra. T बहे for बहोः in the Sūtra. K M T हकारयकारौ for भकारयकारौ. K T om. तु. M T, हअप्पई; T, अहप्पई for भयप्पई. T, विहप्पई for बहप्पई. 76. G T पडाआणं; T, पडाआणं for पडाआणं. 77. T र इत्यनुवर्तते. B T om. वा. T, हसलशब्दो for भसलशब्दो. B संस्कृत इव; S संस्कृत एव.

हरिद्रादौ ॥ ७८ ॥

हरिद्रादिषु रस्य लवं भवति । पृथग्योगान्नित्यम् । हलद्दी हरिद्रा । इङ्गालो अङ्गारः । चलणो चरणः । जुहुट्टिलो युधिष्ठिरः । सउमालो सुकुमारः । सिढिलो शिथिरः । सकालो सत्कारः । मुहलो मुखरः । वलुणो वरुणः । चिलाओ किरातः । लुगो रुग्णः । अवहालं अपद्धारम् । कलुणो करुणः । दलिहो दरिद्रः । फलिहो परिघः । फलिहा परिखा । दलिहाइ दरिद्राति । मच्छलो मत्सरः । संवच्छलो संवत्सरः । फालिहदं पारिमद्रम् । दालिहं दारिद्र्यम् । काहलो कातरः । इत्यादि ॥ बहुलाधिकागदङ्गारस्य कृतेत्वस्यैव । अन्यत्र अङ्गारो ॥ चरणस्य पादार्थवृत्तेरेव । अन्यत्र चरणकरणं ॥ किराते चकारसंनियोग एव । अन्यत्र नमिमो हरकिराअं ॥ ७८ ॥

किरिबेरे डः ॥ ७९ ॥

अनयो रेफस्य डो भवति । किडी किरिः, वराहो गतौ मूषिको गन्धर्वो वा । वेडो वेरः, भीरुः शरभः करभो मण्डूको दुन्दुभिर्वा ॥ ७९ ॥

खोः करवीरे णः ॥ ८० ॥

करवीरे खोरादे रेफस्य णवं भवति । कणवीरां ॥ ८० ॥

लो ललाटे च ॥ ८१ ॥

ण इत्यनुवर्तते । ललाटे आदेर्लकारस्य णो भवति । चकारः खोरित्यनुवृत्त्यर्थः । णिडालं णडालं ॥ ८१ ॥

78. T हलद्दी for हलद्दी. BT जुहुट्टिलो for जुहुट्टिलो. G सुउमालो for सउमालो. After सउमालो S T add सोमालो. After इग्णः B adds संपहालं संपद्धारम्; G adds रोगो भुग्नो वा. T संपहालं संपद्धारं for अवहालं अपद्धारम्. B फालिहदो; T फालिहदो for फालिहदं. T om. अन्यत्र. B श्लोकपादार्थः; GMT पदार्थः for पादार्थः. B चरणपहरणं; T चरणं दारुणं for चरणकरणं. B किरातस्य for किराते. T चकारसंयोगे for चकारसंनियोगे. 79. G किरिभेरे; M S किरिहेरे; T_{1,2} किरिबीरे for किरिबेरे in the Sūtra. T डः for डः in the Sūtra. T om. किरिः. S om. वराहो...गन्धर्वो वा. B गवो for गतौ. G भेडोभेरः; T बोडो भीरुभेदः for वेडो वेरः. G om. शरभः. G करभस्सरो for करभो. 80. G रकारस्य; S रस्य for रेफस्य. 81. B इति वर्तते; M इत्यनुवृत्तिः for इत्यनुवर्तते. T om. णडालं.

लोहललाङ्गललाङ्गले वा ॥ ८२ ॥

एष्वादेर्लकास्य णो वा भवति । णोहलो लोहलो । लोहलः शबर-
विशेषः । णंगलं लङ्गलं । णंगूलं लंगूलं ॥ ८२ ॥

स्थूले रत्नूतश्चौत् ॥ ८३ ॥

स्थूले लस्य रत्नं लिङ्गवति, तत्संनियोगे ऊन ओत्वं च भवति । थोरो ॥
थूलहहो इति तु स्थूरस्य हरिद्रादिलत्वे भविष्यति ॥ ८३ ॥

चो मः शबरे ॥ ८४ ॥

शबरे बस्य मो भवति । समरो ॥ ८४ ॥

नीवीस्वप्ने वा ॥ ८५ ॥

अनयोर्वस्य मो वा भवति । नीमी नीवी । सिभिणो सिविणो ॥ ८५ ॥

हस्य घो बिन्दोः ॥ ८६ ॥

बिन्दोः परस्य हस्य घत्वं वा भवति । संघारो संहारो संहारः ।
सिघो सिंहो सिंहः ॥ कचिदबिन्दोरपि । दाघो दाहः ॥ ८६ ॥

शोः सल् ॥ ८७ ॥

अस्तोरखोरचः [१.३.७] इति निवृत्तम् । शोः शयसानां सकारो
भवति । लिट्त्वानित्यम् । शं-शब्दः सद्दो । कुशः कुसो । नृशंसः णिसंसो ।
वंशः वंसो । अश्वः आसो । श्मश्रूः शंसू । श्यामा मामा । दश दस । शोभते
सोहइ ॥ ष-षण्डः सण्डो । निकृयः णिहसो । कषायः कषाओ । विष्वक्
वीसु । वर्षः वासो । तुष्यति तूसइ । शेयः सेमो ॥ ८७ ॥

82. BMST लाहल° for लोहल° in the Sūtra. M om. लाङ्गल° in the Sūtra. BT शबरविशेषः; Bp G शब्दविशेषः for शबरविशेषः 83. G रो for रत्नं. B तत्संनियोगेन for *संनियोगे. G T om. च. B थूलहलहो for थूलहहो. B स्थूलशब्दस्य; T स्थूलस्य for स्थूरस्य. 86. T हकारस्य for हस्य. 87. M om. from लिट्वात् to तूसइ. T साल for सल्. BT श्मश्रूः for श्मश्रूः. B ससू; T₁₋₂ सुष्; T₃ ससू for शंसू. B दशा दसा for दश दस. T णीसहो for णिहसो. BT₁ वर्षा वासा; T₂ वर्षा वरिसा

प्रत्यूषदिवसदशपाषाणे तु हः ॥ ८८ ॥

शोरित्यनुवर्तते । प्रत्यूषादिषु शषसानां हत्वं भवति तु । पञ्चूहो पञ्चूसो । दिअहो दिअसो । दह दस । दहमुहो दसमुहो । दहबलो दसबलो । दहरहो दसरहो । एआरह एआरस । बारह बारस । तेरह तेरस । पाहाणो पासाणो ॥ ८८ ॥

स्तुषायां ण्ह फोः ॥ ८९ ॥

स्तुषाशब्दे फोर्द्वितीयस्य शोः ण्ह इत्यादेशस्तु भवति । सुण्हा सुसा स्तुषा ॥ ८९ ॥

छल् षट्शमीसुधाशावसप्तपर्णे ॥ ९० ॥

एषु शषसानां छत्वं लिङ्भवति । छट्टी पष्टी । छप्पओ षट्पदः । छम्मुहो षप्पुमुलः । छमी शमी । छुहा सुधा । छावो शावः । छत्तिवण्णो सप्तपर्णः ॥ ९० ॥

सिरायां वा ॥ ९१ ॥

सिराशब्दे शोः छो वा भवति । छिरा सिरा ॥ ९१ ॥

लुक्पादपीठपादपतनदुर्गादेव्युदुम्बरेऽचान्तर्दः ॥ ९२ ॥

पादपीठादिषु अन्तर्वर्तमानस्य दकारस्य अच्चा सहितस्य लुक्वा भवति । पावीढं पाअवीढं पादपीठम् । पावडणं पाअवडणं पादपतनम् । दुग्गावी दुग्गा-एवी दुर्गादेवी । उम्बरो उउम्बरो उदुम्बरः ॥ अन्तरिति किम् । दुर्गादेव्या आदौ मा भूत् ॥ ९२ ॥

88. G हकारो for हत्वं. M T पञ्चूसो for पञ्चूसो. BT, om. एआरस बारस तेरस. 89. G om. शोः. 90. Bp T* शाप°; G *शाब° in the Sūtra. K छल् षट्पदपदषप्पुमुलशमी°, M छल् षट्पद° for छल्षट्° in the Sūtra. After भवति K adds छट्टो षष्टः. M छाओ; T छावो शापः for छावो शावः. 91. S शिरायां for सिरायां in the Sūtra and Com. 92. T पावीढं for पावीढ. T om. दुग्गावी. B दुग्गाई दुग्गादेई for दुग्गावी दुग्गादेवी. K उदुम्बरो for उउम्बरो. G T *देव्या for *देव्या.

व्याकरणप्राकारागते कगोः ॥ ९३ ॥

लुगित्यनुवर्तते । वेति वर्तते अचेति च । व्याकरणादिषु ककारगकार-
घोरच्चा सह लुग्या भवति । वारणं वाअरणं । पारो पाआरो । आओ
आअओ ॥ ९३ ॥

एवमेवदेवकुलप्रावारकयावज्जीवितावटावर्तमानतावति वः ॥ ९४ ॥

एवमेवादिष्वन्तर्वर्तमानस्य वकारस्य अच्चा सहितस्य लुग्या भवति ।
एमेअ एअमेअ । देउलं देवउलं । पारओ पावारओ । जा जाव । जीअं जीविअं ।
अडो अवडो । अत्तमाणं आवत्तमाणं । ता ताव ॥ अन्तरित्येव । एवमेवे-
त्यन्त्यस्य न स्यात् ॥ ९४ ॥

ज्योर्दनुजवधराजकुलभाजनकालायसकिसलयहृदयेषु ॥ ९५ ॥

दनुजवधादिषु ज्योर्जकारयकारयोरच्चा सहितयोर्लुग्या भवति । दणुवहो
दणुअवहो दनुजवधः । राउलं राअउलं राजकुलम् । भाणं माअणं भाजनम् ।
कालासं कालाअसं कालायसम् । किसलं किसलअं किसलयम् । हिअं हिअअं
हृदयम् ॥ महण्वसमा सहिआ जाला ते सहिअएहिं घेप्पन्ति, महार्णवसमाः
सहृदया यदा ते सहृदयैर्गृह्यन्ते ॥ ९५ ॥

93. T om. लुगित्यनुवर्तते. K वेति अचेति च; T, लुगि-
त्यचेति च for वेति वर्तते अचेति च. T सहितयोः for सह. 94.
T, *तावती वा, T₂ *तावतिर्वा, T₃ *तावतीव for *तावति वः
in the Sūtra. BT एवं एवं; S एकमेव for एअमेअ. G आत्तमाणं for
अत्तमाणं. T आअत्तमाणं for आवत्तमाणं. B T मा भूतू for न स्यात्. 95. G
K T, om. *वध* in the Sūtra. B G *भोजन* for *भाजन* in the
Sūtra. T, *कालायसी* for *कालायस* in the Sūtra. G K M T
दनुजादिषु for दनुजवधादिषु. T, सहितस्य यो for सहितयोः. K राकुलं राजकुलं
for राउलं राअउलं. G भाणं भोअणं. BT, महामुसमा; T, ममामुसमा
for महण्वसमा. T, जाद दे; T₂ जदा दे for जाला ते. B om. जाला ते
सहिअएहिं घेप्पन्ति. B ममामुसमाः for महार्णवसमाः. B om. यदा ते
सहृदयैर्गृह्यन्ते.

अपतौ घरो गृहस्य ॥ ९६ ॥

गृहस्य घर इत्यादेशो वा भवति पतिशब्दः परो न भवति चेत् ।
घरो गृहम् । घरसामो गृहस्वामी । राअघरं राजगृहम् ॥ अपताविति किम् ।
गहवई गृहपतिः ॥ ९६ ॥

स्त्रीभगिनीदुहितृवनितानामित्थीबहिणीधूआविलआः ॥ ९७ ॥

स्त्रीप्रभृतीनामित्थीप्रभृतय आदेशा यथासंख्यं वा भवन्ति । इत्थी थी
स्त्री । बहिणी भइणी भगिनी । धूआ दुहिआ दुहिता । विलआ वणिआ
वनिता ॥ विलयाशब्दः संस्कृतेऽपीति केचित् ॥ ९७ ॥

उभयाधसोरवहेट्टौ ॥ ९८ ॥

उभय अधस् इत्येतयोर्यथासंख्यं अवह हेट्ट इत्यादेशौ वा भवतः ।
अवहं ॥ उहअं इत्यपि केचित् । हेट्टं अह । हेट्टमगो अहमगो अधोमार्गः ॥ ९८ ॥

मलिनधृतिपूर्ववैदूर्याणां मइलदिहिपुरिमवेरुलिआः ॥ ९९ ॥

मलिनादीनां मइलादय आदेशा यथासंख्यं वा भवन्ति । मइलं
मलिणं मलिनम् । दिह्नी धिई धृतिः । पुरिमं पुवं पूर्वम् । वेरुलिअं वेडुज्जं
वैदूर्यम् ॥ ९९ ॥

स्मरकट्टोरीसरकारौ ॥ १०० ॥

स्मरकट्टुशब्दयोरीसरकारौ यथासंख्यं वा भवतः । ईसरो मरो स्मरः ।
कारं कइ कट्टुः ॥ १०० ॥

बाहिबाहिरौ बहिसः ॥ १०१ ॥

बहिः शब्दस्य बाहिं बाहिर इत्यादेशौ वा भवतः । बाहिं बाहिरं ।
बाहिरब्मन्तरकिरिआरोहो, बाह्याभ्यन्तरक्रियारोहः ॥ १०१ ॥

96. G गृहशब्दस्य for गृहस्य. B Tom. वा. Bom. भवति. 97. M om. the Sūtra. and Com. B "दूआ" for "धूआ in the Sūtra & Com. T om. वा. 98. G "हिट्टौ" for हेट्टौ in the Sūtra. G हिट्टु for हेट्टु. K उभय for उहअं. K अधस् हेट्टु. अहमगो अधोमार्गः for हेट्टु अह...अधोमार्गः. 99. G वैदूर्याणां in the Sūtra. B T "पुरिम" in the Sūtra and Com. G वैदूर्यम् for वैदूर्यम्. 101. B बहिषः for बहिसः in the Sūtra.

कूरो गौणेषदः ॥ १०२ ॥

ईषच्छब्दस्य गौणस्य कूर इत्यादेशौ वा भवति । चिञ्च व्व कूरपिका,
चिञ्चवेपयका ॥ पक्षे ईसि ॥ १०२ ॥

एण्हि एत्ताहे इदानीमः ॥ १०३ ॥

इदानीमित्यस्य एण्हि एत्ताहे इत्यादेशौ वा भवतः । एण्हि एत्ताहे
इआणि । पक्षे दाणि ॥ १०३ ॥

तिर्यक्पदातिशुक्तेस्तिरिच्छि पाइक् सिप्पी ॥ १०४ ॥

तिर्यगादेस्तिरिच्छादिरादेशो भवति । तिरिच्छि पेच्छह, तिर्यक् पश्यति।
पाइक्को पआई पदातिः । सिप्पी सुत्ती शुक्तिः ॥ १०४ ॥

गोणाद्याः ॥ १०५ ॥

गोणादयःशब्दा अनुक्तप्रकृतिप्रत्ययलोपागमवर्णविकारा बहुलं निपात्यन्ते।
(१) गो णो गौः । स्वार्थे णः ॥ (२) गो ल गोदा । गोदेति गोदावरी ।
दस्य लः । गोला संस्कृतेऽपीति केचित् ॥ (३) ओ सा य णं आपोशनम् ।
आपो इत्यस्य ओसा इत्यादेशः, ततः सकारात्परो यकारागमः । ओसाशब्दो
नीहारवाची देस्यः, तत्कणो वा ओ सा य णं ॥ (४) व णा ई वनराजिः ।
रेफस्य लृक् ॥ (५) त ल्ल डं त ल्लं तल्पम् । लद्वित्वपलोपौ स्वार्थे डो वा ।
द्वित्वाभावे त लं ॥ (६) थो वो (७) थे वो थो क्को स्तोक् । कस्य वत्वम्,
ओत एत्वं च वा, सेवादipaठाद् द्वित्वम् ॥ (८) वि रु अं विरुद्धम् । संयुक्तस्य
लृक् ॥ (९) आ ओ आपः । शरदादिपाठादन्यस्य हलोऽत्वं दीर्घश्च ॥

102. T गौणेषतः for गौणेषदः in the Sūtra. S om. वा. B
कूरपिका for *पिका. 103. K om. वा. G T om. पक्षे दाणि. B तिरिच्छि*;
S तिरिच्छि* in the Sūtra. B तिरिच्छि for तिरिच्छि. 105. (1) HD. 2.
104. Gp T गोणा for गोणी. (2) HD. 2. 104. (3) HD. 1, 64.
(ओसा). G ओसाअणमहीशाने; S ओसाआणं for ओसायणं आपोशनम्. (4)
HD. 7. 38, (वणई). Som. वणई वनराजिः, रेफस्य लृक्; G K M वणई
वनराजिः, रकारस्य लृक्. (5) HD. 5. 19 (तलं). 5.54 (6) From Sk
स्तोकः. (7) HD. 5.29. (8) HD. 7.63. (9) HD. 1.73.

(१०) गो सो गोसर्गः प्रत्युषः। र्गस्य लृक्॥ (११) वो सिरणं व्युत्सर्जनम् । व्युदो वो, सृजतीति जस्य रः, सस्य ऋत इत्वं च॥ (१२) धिरत्थु धिगस्तु। गस्य रः॥ (१३) पत्थे वा अं पाथेयम्। यो द्वित्वं वकारागमश्च॥ (१४) वे लं बो (१५) व डं बो विडम्बना। इत एत्, डोलः, नकारस्य लृक् च॥ (१६) बुल्लुबुलो बुद्बुदः। दकारयोर्लः, संयुक्तयोर्मध्ये उत्त्वम्॥ (१७) करि ल्लं करीरम्। रस्य लः॥ (१८) ऊ आ यूका। यो लृक्॥ (१९) दो गं युगम्। योदौ॥ (२०) ध णि आ धन्या प्रियतमा। यकारात्पूर्वमित्वम्॥ (२१) णि व्व ह णं उद्वहनं विवाहः। उकारस्य णिः॥ (२२) मुव्व ह इ उद्वहति। उकारस्य मुः॥ (२३) छि च्छि धिक् धिक्। धस्य छः॥ (२४) वा डी वृतिः। ऋत आत्वं तकारस्य उत्त्वम्॥ (२५) ग हि ल्लो ग्रहिलः। लो द्वित्वम्॥ (२६) गो णि ल्लो गोनीकः गवामनीकः समूहः। को द्वित्वम्॥ (२७) अ इ र जु व ई अचिरयुवतिः। अपूर्वेत्यर्थः॥ (२८) अ ण र हू नववधूः। नकारवकारयोरत्वणवे वस्य च रः॥ (२९) अ म आ असुराः। सुकार-रेफयोर्मयौ॥ (३०) प ण्ण व ण्णा (३१) प ञ्चा व ण्णा पञ्चपञ्चाशत्। स्तो-रादेर्णः, पस्य वः, चाशतोर्णा। द्वितीयस्यात आ, चाशतोर्णा॥ (३२) गाम ह णं ग्रामस्थानम्। स्याकारस्य हः॥ (३३) ते व ण्णा त्रिपञ्चाशत्। इत एत्वं, चाशतोर्णः॥ (३४) घु सि मं घुसृणम्। णो मः, ऋकारस्य इत्त्वम्॥

(10)HD.2,96.After गोसोB adds गोस्पर्शः.(11)From Sk व्युत्सर्जनम्. Kओसिरणं for वोसिरणं.After व्युत्सर्जनम् S adds भाअं भालं लस्य यः.(12) From Sk धिगस्तु. (13) Sk पाथेयम्. (14) HD. 7.95. (15) HD. 7.95. (16) HD. 6.95.(बुल्लुबुला). (17) Sk करीर. BT किरल्लं for करिल्लं. (18) HD. 1.139. (19) HD. 5.49. (20) HD. 5.58. K यात्पूर्वमित्वं for यकारात्पूर्वमित्वम्. (21) HD. 4.39. (22) Sk उद्वहति. (23) Sk धिक्-धिक्. (24) HD. 7.43. (25) Sk ग्रहिलः. (26) HD. 2.97. (गोणिको). (27) HD. 1.48. (28) HD. 1.48.(अणुवहुआ). (29) HD. 1.15. (30) HD. 6.27. (31) Sk पञ्चपञ्चाशत्. (32) HD. 2.90. (33) Sk त्रिपञ्चाशत्. (34) Sk घुसृणं.

(३५) छट्टा छटा । टकारस्य छः ॥ (३६) बइछो बलीवर्दः । दोर्लः,
 छीवयोरित्वम् ॥ (३७) पाउरणं (३८) पंगुरणं प्रावरणम् । द्वितीयस्यात्
 उः, वस्य गुरादेशः ॥ (३९) लक्कुडो ल्गुडः । गकारस्य कः ॥ (४०)
 आसंघो आस्था । स्थाकारस्य संघः ॥ (४१) छेणो स्तेनः । स्तोश्छः ॥
 (४२) दोसिणी ज्योत्स्ना ज्योर्दो, नात्पूर्वमित्वम् ॥ (४३) हिज्जो ह्यः ।
 यकारस्य इज्जः ॥ (४४) कक्खडो कर्कशः । कशोः खडौ ॥ (४५) ते-
 आलीसा त्रिचत्वारिंशत् । इत ए, चत्वयोरा, रो लः, विशत्यादिपाठाद्विन्दो-
 र्लुक् ॥ (४६) कत्तं कलत्रम् । लस्य साचो लुक् ॥ (४७) कलवू अलानू ।
 अकारस्य कः आकारस्य अः ॥ (४८) नलिअं (४९) निहेलणं निलयः ।
 इदतोर्व्यत्ययः, यो णः, लात्पूर्व हे ॥ (५०) णिक्कडो निश्चयः । थ्रयोः कडौ ॥
 (५१) णिक्कडो निश्चलः । चलोः कडौ ॥ (५२) णिरासो नृशंसः ।
 शंकारस्य रा ॥ (५३) णिप्फंसो निखिंशः । खिकारस्य फः ॥ (५४)
 विहुंहुओ विधुंतुदः । तो डः ॥ (५५) वहिओ मथितः । मो वः ॥ (५६)
 खड्डं खेलम् । लो डुः ॥ (५७) कोलीरं कुरुविन्दम् । पभरागविशेषः ।
 उकारयारोदिनौ, रो लः, बिन्दोश्च रः ॥ (५८) विसग्गो व्युत्सर्गः । व्युदोः
 विः ॥ (५९) संघयणं संहननम् । हस्य घः, आदेर्नो यः ॥ (६०)
 घायणो गायनः । गौ घः ॥ (६१) डेक्कुणो मत्कुणः । मतोः डे ॥
 (६२) ककुडं ककुदम् । दो डः ॥ (६३) सेवालं जम्बालम् । जमोः से ॥

(35) Sk छटा. (36) HD 6.91. (37) HD. 6.43. (पाउरणी).
 BT, पागुरणं; MT, पंगुरणं -for पंगुरणं. (38) HD. 6.43. (39)
 HD. 7.19. (40) Sk आस्था. (41) Sk स्तेनः G चेणो, K घोणी for
 छेणो. (42) HD. 5.50. S om. दोसिणी; K जोसिणी. (43)? S om. हिज्जा
 इज्जा. (44) HD. 2.11. (45) Sk त्रिचत्वारिंशत्. (46) Sk कलत्रम्. (47)?
 Sk अलानू. (48) HD. 4.20. (49) HD. 4.51. (50) HD. 4.29. (51)
 Sk निश्चलः. (52) HD. (णिराहो) 4.37. (53) Sk निखिंशः or निःस्पर्शः
 (54) HD. (विहुंहुओ) 7.65. (55) Sk मथितः. (56) Sk क्रीडा. (57)
 HD. (कोलीरं) 2.46. B कुरुविन्दः for कुरुविन्दम्. (58) Sk व्युत्सर्गः. (59)
 HD. 8.14. (60) HD. 2.108. (61) HD. (डेंकुणो) 4.14. G डेंकुणो.
 (62) Sk ककुदम्. (63) HD. 8.43.

(६४) खुड् ओ क्षुल्लकः। लो डः ॥ (६५) वड्डु अरो बृहत्तरः। बृहदित्यस्य वड्डु ॥ (६६) अत्यक्कं अकाण्डम्। काण्डयोः त्यक्कौ ॥ (६७) आणुअं आननम्। आदेरत उः, द्वितीयस्य नो लुक् ॥ (६८) संगोलं संघातः। घातयोगोलः ॥ (६९) सामरी (७०) सामली शाल्मलिः। लो लुक् द्वित्वाभावश्च ॥ (७१) हिमोरं हिमोदरम्। दो लुक् ॥ (७२) अब्बा अम्बा। बिन्दोर्लुक् बो द्वित्वं च ॥ (७३) सिणी सूची। ऊत इः, चस्य द्विरुक्तः पः ॥ (७४) बम्ही वाणी। णो म्हः ॥ (७५) जञ्छन्दो स्वञ्छन्दः। स्वस्य जः ॥ (७६) तलारो तलवरः। पुराध्यक्षः। वस्य लुक् ॥ (७७) कुड्डं कुतुकम्। तोर्लुक्, कस्य डो द्विरुक्तः ॥ (७८) सीसक्कं शिरःपत्रम्। पत्रस्य कः ॥ (७९) जम्बालं शैवालम्। शै इत्यस्य जम् ॥ (८०) अणुदिवं दिनमुखम्। अनु पश्चात्, दिवा दिनम्। नो वः ॥ (८१) सत्यरो संस्तरः। बिन्दोर्लुक्। (८२) विड्डरं विस्तारः। स्तकारस्य इः ॥ (८३) वीली वीची (८४) वीबी च। चोलः, चोबः ॥ (८५) डंमिओं दाम्भिकः। दो डः ॥ (८६) कडप्पो कल्यापः समूहः। लो डः पो द्वित्वं च ॥ (८७) दूसलो दुर्मगः। भगोः सल्लं ॥ (८८) गल्लं गण्डम्। डोल्लः ॥ (८९) पडि सिद्धी प्रतिस्पर्धा। स्पस्य सि आत ई ॥ (९०) वढो वटः। टो ढः ॥

(64) HD. (खुड्ड) 2.74. B कुडुओ. (65) Sk बृहत्तरः. (66) HG. 2.174. (67) HD. 1.62. (68) HD. 8.4. G संगोद्धी. (69) HD. (सामरा) 8.23. (70) HD. 8.23. (71) Sk हिमोदरम्. (72) Sk अम्बा. (73) Sk सूची; S सिणी. (74) Sk ब्राह्मी. G बहि. (75) HD. 3.43. (76) HD. (तलारो). 5.3. (77) HD. 2.33. B T कुट्ट for कुड्ड. (78) HD. 8.34. S om. सासक्कं...कः. (79) HD 3.12. (80) HD. 1.19. S om. from अणुदिवं down to चैर्यः under 94. (81) HD. 8.4. (82) Sk विस्तरः. (83). (84) Sk वीची. (85) HD. 4.8. (86) HD. 2.13. (87) HD. 5.43. (88) Sk गण्डः. (89) HD. 6.77 (90) Sk मूढः ?

(९१) डो अणो (९२) डो अ लो (९३) डो लो लोचनम्। लो ङः, लनोर्ङलौ,
अत्रैव चस्य साचो लुक्॥ (९४) क त्य इ कचित्। चेर्यः॥ (९५) डे ड्डु रो
ददुर्ः। अत ए, दकारयोर्ङः॥ (९६) छिछं छिद्रम्। द्रो छः॥ (९७)
मेजरो (९८) वंजरो मार्जारः। मो वो वा, वक्रादिपाठदनुस्वारः,
आतो ह्रस्वः॥ (९९) ग हरो गृध्रः। रात्पूर्वमत॥ (१००) उरओ (१०१)
अजमो ऋजुः। जो रः, ऋकारोकारयोरात्, स्वार्ये मश्च॥ (१०२)
साइआ सा रि आ शारिका। रेल्लेक्, अन्त्यस्य आत इआ॥ (१०३)
अरणी सरणिः। सो लुक्॥ (१०४) तणेसी तृणराशिः। राकारस्य
पूर्वेणाच्चा सह णत्वम्॥ (१०५) दु गं दुःखम्। स्तोर्गः॥ (१०६) च उ कं
चतुष्पथम्। पथस्य कः॥ (१०७) कलेरं रलयोर्व्यत्ययः, आत एवं च॥
(१०८) कक्कालं कङ्कालश्च॥ इत्यादि॥ १०५॥

इति श्रीमदहर्नन्दित्रैविद्यदेवश्रुतधरश्रीपादप्रसादासादितसमस्तविद्याप्रभाव-

श्रीमत्त्रिविक्रमदेवविरचितप्राकृतव्याकरणवृत्ती

प्रथमाध्यायस्य तृतीयः पादः॥

(91) HD. 4.9. (92) HD. 4.9. (93) HD. 4.11. (94) Sk
कचित्. (95) HD. 4.9. (96) HD. 3.35. S छं for छिल्लं. (97)
(98) Sk मार्जारः. (99) HD. 2.84. T, ends here. (100) (101)
Sk ऋजुः. (102) Sk शारिका. (103) Sk सरणिः. (104) HD. 5.3.
(105) HD. 5.53. (106) HD. 3.2. (107) HD. 2.53. (108) Sk
कङ्कालः. BT कक्काल. Colophon: B om. from. मदई° down to श्री°;
S श्रीत्रिविक्रमदेवविरचिते प्राकृतव्याकरणे वृत्ती. M T इति प्रथमाध्यायस्य
तृतीयः पादः.

चतुर्थः पादः ॥

स्तोः ॥ १ ॥

अधिकारोऽयम् 'ईल् ज्यायाम्' [१.४.११०] इति यावत् । यदित ऊर्ध्वमनुक्रमिष्यते तत् स्तोः संयुक्तस्य भवतीति वेदितव्यम् ॥ १ ॥

वा रक्ते गः ॥ २ ॥

रक्ते स्तोः संयुक्तस्य ग इत्यादेशो वा भवति । रगो रत्तो ॥ २ ॥

शुल्के ज्ञः ॥ ३ ॥

शुल्के संयुक्तस्य ज्ञ इत्यादेशो वा भवति । सुज्ञं सुक्तं ॥ ३ ॥

कः शक्तमुक्तदष्टमृदुत्वरुणेषु ॥ ४ ॥

एषु स्तोः ककारो वा भवति । सक्को सत्तो । मुक्को मुत्तो । डक्को दट्टो । माउक्कं मउक्कं माउत्तणं । लुक्को लुगो ॥ ४ ॥

क्ष्वेडकगे खल् ॥ ५ ॥

क्ष्वेडकादिषु संयुक्तस्य खकारो भवति । लिट्वाञ्ज विकल्पः । क्ष्वेडकः खेडओ ॥ क्ष्वेडको विपपर्यायः ॥ स्फोटकः खोडओ । स्फोटिका खोडिआ ॥ ५ ॥

1. M अनुक्रमिष्यामः for 'क्रमिष्यते'. 2. M om. स्तोः. GK गकारो वा भवति; M गकारो वा स्यात् for ग इत्यादेशो वा भवति. 3. M शुल्के गः for the Sūtra. Bp T₂ शुल्के for शुल्के in the Sūtra. Before शुल्के GK read वेत्यनुवर्तते; M reads वेत्यनुवर्तिः. After सुज्ञं G adds पक्षे. M सुगो for सुज्ञं. 4. M स्यात् for भवति. BKM om. मउक्कं. G मउत्तणं; K माउत्तं for माउत्तणं. M माइक्कं; T माउक्को for माउक्कं. Gp रुक्को रुगो; K om. लुगो. 5. GM क्ष्वेडकगे in the Sūtra. GM क्ष्वेडकादिषु for क्ष्वेडकादिषु. BT लिट्वाञ्जित्यम् for लिट्वाञ्ज विकल्पः. GM क्ष्वेडकः; T क्ष्वेडकः for क्ष्वेडकः. After पर्यायः G adds स्फोटकः खोडिओ । क्ष्वेडकः खोडओ । स्फोटकः खेडओ. M खोडिओ; T खोडिओ for खेडओ. GMT om. स्फोटिका खोडिआ.

ष्कस्कोर्नाम्नि ॥ ६ ॥

ख इत्यनुवर्तते । ष्क स्क इत्येतयोर्नाम्नि संज्ञायां खो भवति । पुष्करम् पोक्खरं । पुष्करिणी पोक्खरिणी । निष्कम् णिक्खं । स्कन्धः खन्धो । स्कन्धावारः खन्धावारो । अवस्कन्दः अवक्खन्दो ॥ नाम्नीति किम् । दुक्करं दुष्करम् । णिक्कम्पं निष्कम्पम् । णमोक्कारो नमस्कारः । सक्कअं संस्कृतम् । सक्कारो संस्कारः ॥ ६ ॥

वुश्च रुवृक्षे ॥ ७ ॥

वृक्षशब्दे संयुक्तस्य खो भवति, तत्संनियोगेन वृकारस्य च रुकारः । रुक्खो ॥ स्पृहादित्वाच्छत्वे वच्छो ॥ ७ ॥

क्षः ॥ ८ ॥

क्षकारस्य खो भवति । लक्षणम् लक्खणं । क्षयः खओ । विचक्षणः विअक्खणो ॥ बहुलाधिकारात्काचिच्छावपि । खीणं छीणं झीणं क्षीणम् । छिज्जइ झिज्जइ क्षीयते ॥ ८ ॥

स्थाणावहरे ॥ ९ ॥

स्थाणुशब्दे स्तोः खो भवति अहरे हरश्चेद्वाच्यो न भवति । खाणू ॥ अहर इति किम् । थाणू ॥ ९ ॥

स्कन्दतीक्ष्णशुक्ले तु खोः ॥ १० ॥

एषु खोरादेः संयुक्तस्य खो भवति तु । खन्दो कन्दो । तिक्खं तिण्हं । सुक्खं सुक्कं ॥ १० ॥

6. Before ख M reads वेत्यनुवृत्तिः. M ष्कस्कोः for ष्क स्क इत्येतयोः. M स्यात् for भवति. B णिक्कं for णिक्खं. B कंधो for खन्धो. K अवक्खंदो for अवस्कन्दो. T णिक्कम्पो निष्कम्पः for णिक्कम्पं निष्कम्पम्. M संकरो for सक्कारो. 7. M स्तोः for संयुक्तस्य. KS 'योगाद् ; MT 'योगे for 'योगेन. M om. स्पृहादित्वाच्छत्वे वच्छो. 8. BT क्षस्य for क्षकारस्य. M स्यात् for भवति. G छडावपि; K क्विच्छकारोपि; M सछावपि for छावावपि. K छणं खणं for क्षयः खओ. G डीणं for झीणं. G डिज्जइ for झिज्जइ. M शणं हीणं झणं खीणं । क्षीयते झिज्जइ for खीणं ... क्षीयते. 9. M स्यात् for भवति. 10. S om. from Sūtra 10 down to Sūtra. 22. KM एष्वादेः for एषु खोरादेः. M स्यात् for भवति.

स्तम्भे ॥ ११ ॥

खोरित्यनुवर्तते त्विति च । स्तम्भे खोः संयुक्तस्य खकारो भवति तु ।
खम्भो थम्भो । काष्ठादिमयः ॥ योगविभाग उत्तरार्थः ॥ ११ ॥

थलस्पन्दे ॥ १२ ॥

स्पन्दाभाववृत्तौ स्तम्भे आदेः संयुक्तस्य थो लिट् भवति । थम्भो ।
थम्भिज्जइ ॥ १२ ॥

स्त्यानचतुर्थे च तु ठः ॥ १३ ॥

स्त्यानचतुर्थयोश्चकारादस्पन्दवृत्तौ स्तम्भे च ठत्वं भवति तु । ठीणं
थीणं । चउट्ठो चउत्थो । ठम्भो । ठम्भिज्जइ ॥ १३ ॥

ष्टः ॥ १४ ॥

ठ इत्यनुवर्तते । ष्टस्य ठो भवति । योगविभागान्नित्यम् । दृष्टिः दिट्ठी ।
मुष्टिः मुट्ठी । यष्टिः लट्ठी । सौराष्ट्रम् सौरट्ठं ॥ १४ ॥

विसंस्थुलास्थ्यधनार्थे ॥ १५ ॥

विसंस्थुलास्थिशब्दयोरधनवाचिन्यर्थशब्दे च संयुक्तस्य ठो भवति ।
विसंठुलं विसंस्थुलम् । अट्ठी अस्थि । अट्ठो अर्थः प्रयोजनम् ॥ अधनार्थ इति
किम् । अत्थो ॥ १५ ॥

चः कृत्तिचत्वरं ॥ १६ ॥

कृत्तिचत्वरयोः संयुक्तस्य चो भवति । किच्ची कृत्तिः । चच्चरं चत्वरम् ।
॥ १६ ॥

-
11. M इत्यनुवृत्तिः for इत्यनुवर्तते. After स्तम्भे in Com. K M add आदेः. M om. खोः. K खो for खकारो. M खस्तु स्यात् for खकारो भवति तु. 12. GMT ल्योस्पन्दे for the Sūtra. M om. स्पन्दाभाववृत्तौ स्तम्भे. T₂ स्पन्दवृत्तौ for स्पन्दाभाववृत्तौ. GMT यकारो for थो. K om. लिट्. 13. K अनयोः for स्त्यानचतुर्थयोः. M तु स्यात् for भवति तु. K ठाणं थाणं for ठीणं थीणं. 14. M अनुवृत्तिः for अनुवर्तते. M स्यात् for भवति. K जट्ठी for लट्ठी. 15. T₂ अधन्य° for अधन°. M स्यात् for भवति. M om. अधन इति किम्. GT₂ अधनार्थे for अधने. 16. T om. कृत्तिचत्वरयोः. G कृत्तिचत्वरशब्दयोः; M अनयोः for कृत्तिचत्वरयोः.

त्योऽचैत्ये ॥ १७ ॥

चैत्यवर्जितस्य त्यस्य चो भवति । सत्यम् सच्च । प्रत्ययः पञ्चओ ।
अमात्यः अमच्चो ॥ अचैत्य इति किम् । चइत्तं ॥ १७ ॥

अर्धशिके ङ्चुर्वा ॥ १८ ॥

वृश्चिके श्चि-इत्यस्य ङ्चु इत्ययमादेशो भवति । विङ्चुओ विञ्चुओ ॥ १८ ॥

उत्सवक्रक्षोत्सुकसामर्थ्ये छो वा ॥ १९ ॥

एषु स्तोः छो वा भवति ॥ पुनर्वाग्रहणादुत्तरत्र न विकल्पः ॥ उच्छओ
ऊसओ । रिच्छो रिक्खो । उच्छुओ ऊसुओ । सामच्छं सामत्थं ॥ १९ ॥

क्षमायां कौ ॥ २० ॥

छ इत्यनुवर्तते । कौ पृथिव्यां वर्तमाने क्षमाशब्दे स्तोः छत्वं भवति ।
छमा ॥ लाक्षणिकस्यापि । छमा । काविति किम् । खमा क्षमा क्षान्तिः ॥ २० ॥

क्षण उत्सवे ॥ २१ ॥

उत्सववाचिनि क्षणशब्दे संयुक्तस्य छो भवति । छणो ॥ उत्सव इति
किम् । खणो ॥ २१ ॥

स्पृहादौ ॥ २२ ॥

स्पृहादिषु स्तोः छो भवति । छिहा स्पृहा । क्षुरः क्षुरो । क्षीरम् क्षीरं ।
वृक्षः वच्छा । क्षेत्रम् छेतं । वक्षः वच्छो । कुक्षिः कुच्छी । क्षुतम् छुअं । क्षतम्
छअ । क्षुण्णम् छुण्णं । कक्ष्या कच्छा । कक्षः कच्छो । माक्षिका मच्छिआ । क्षारम्
छारं । इक्षुः उच्छू । सदक्षः सारच्छा । आक्षि अच्छी । स्थगितः छइओ । दक्षः
दच्छो । कौक्षेयकम् कुच्छेअअं । उक्षा उच्छा । सादृश्यम् सारिच्छं । क्षुधा छुहा ।
लक्ष्मीः लच्छी । लक्ष्म लच्छं । इत्यादि ॥ २२ ॥

17. KMT चैत्यवर्जिते for 'वर्जितस्य. M स्यान्नित्यम् for भवति. K
om. अमात्यः अमच्चो. 18. M om. the Sūtra and Com. G विच्छिओ;
Ta विच्छिओ for विञ्चुओ. K विच्छिओ विञ्चुओ for विञ्चुओ. 19. M om.
the Sūtra and Com. GKT छत्वं for छो. 20. M अनुवर्तते: for
अनुवर्तते. M भूम्यां for पृथिव्यां. K छो for छत्वं. M स्यात् for भवति.
BGK om. क्षमा. K क्षान्तिरित्यर्थः for क्षान्तिः. 21. GM क्षणे for क्षण-
शब्दे. 22. T क्षुरं क्षुरं for क्षुरः क्षुरो. BT om. वक्षः वच्छो. G छीअं for
छुअं. G क्षुण्णो क्षुण्णो for क्षुण्णं क्षुण्णं. B कक्षा for कक्ष्या. BKT om. सत्तं
छअं. K om. कक्षः कच्छो. BT इच्छू for उच्छू. GKM om. लक्ष्म लच्छं.

ध्यश्चत्सप्सामनिश्चले ॥ २३ ॥

अनिश्चले निश्चलवर्जिते ध्यश्चत्सप्स इत्येतेषां छो भवति । ध्य-पथ्यः पच्छो । मिथ्या मिच्छा ॥ श्व-पश्चिमं पच्छिमम् । आश्चर्यम् अच्छेरं । पश्चात् पच्छा ॥ त्स-उत्साहः उच्छाहो । मत्सरः मच्छरो । संवत्सरः संवच्छलो । चिकित्सति चिच्छइ ॥ प्स-अप्सरसः अच्छरा । लिप्सते लिच्छइ । जुगुप्सति जुउच्छइ ॥ अनिश्चल इति किम् । णिच्चलो ॥ २३ ॥

द्यय्यर्या जः ॥ २४ ॥

एषां जकारो भवति । द्य-मद्यम् मज्जं । अवद्यम् अवज्जं । आतोद्यम् आओज्जं । द्युतिः जुई । द्योतः जोओ ॥ द्य-शय्या सेज्जा । जध्यः जज्जो । क्षय्यः खज्जो ॥ र्य-कार्यम् कज्जं । पर्यायः पज्जाओ । पर्याप्तम् पज्जतं ॥ २४ ॥ त्वमिमन्यौ जर्जौ ॥ २५ ॥

अभिमन्यौ स्तोः जरू ज इत्येतौ तु भवतः । रिच्वाद् द्वित्वम् । अहिमज्जू अहिमजू । पक्षे अहिवणू अहिमणू ॥ २५ ॥

ध्यहोर्ज्ञे ॥ २६ ॥

ध्य ह्य इत्येतयोर्ज्ञत्वं भवति । लिट्त्वानित्यम् । ध्य-ध्यानं ज्ञाणं । अध्ययनम् अज्जयणं । संध्या संज्ञा । विन्ध्यः विज्ज्ञा । उपाध्यायः उवज्ज्ञाओ ॥ ह्य-सह्यः सज्ज्ञो । गुह्यम् गुज्ज्ञं । ग्राह्यम् गेज्ज्ञं । नह्यते णज्ज्ञइ ॥ २६ ॥

साध्वसे ॥ २७ ॥

साध्वसे स्तोर्ज्ञो भवति । सज्ज्ञसं ॥ २७ ॥

23. B om. अनिश्चले in the Com. M om. पथ्यः पच्छा. GT पथ्यं पच्छं for पथ्यः पच्छो. After पच्छो GKM add पथ्या पच्छा. KT मच्छलो for मच्छरो. G om. संवत्सरः संवच्छलो. After संवच्छलो G adds चिकित्सा चिच्छइ. KT जुगुप्सते for 'प्सति. 24. K द्य द्य र्य इत्येतेषां for एषां. M जः for जकारः. GT om. आतोद्यम् आओज्जं. GKMT om. शय्यः खज्जो. B कच्च for कज्जं. 25. K जज्जो; MT जर्जौ for जर्जौ in the Sūtra. K जज्जो; MT जर्जौ for जरू ज इत्येतौ. BKMT om. रिच्वाद् द्वित्वम्. G MT om. अहिवणू, 26. M स्यात् for भवति. M om. लिट्त्वानित्यम्. GK लिट्वात् विकल्पः. GK om. अध्ययनम् अज्जयणं. 27. Before साध्वसे in the Com. M reads ह्य इति वर्तते. G साध्वसशब्दे for साध्वसे. M स्यात् for भवति. GMT सज्ज्ञसो for सज्ज्ञसं.

ध्वजे वा ॥ २८ ॥

ध्वजे स्तोत्रो वा भवति । शओ धओ ध्वजः ॥ २८ ॥

इन्धी ॥ २९ ॥

इन्धी दीप्तावित्यस्मिन्धातौ स्तोत्रं इत्यादेशो भवति । समिध्यति समिज्झइ ॥ २९ ॥

तस्याधूर्तादौ टः ॥ ३० ॥

तस्य टो भवति अधूर्तादौ धूर्तादीन्वर्जयित्वा । कैवर्तः केवटो । वर्तिः बट्टी । वर्तुलम् बट्टुलं । संवर्तितः संवट्टिओ । प्रवर्तते पवट्टइ । नर्तयति णट्टइ ॥ अधूर्ता-
दाविति किम् । धूर्तः धुत्तो । वार्ता वत्ता । आर्तिः अत्ती । संवर्तनम् संवत्तणं ।
विवर्तनम् विवत्तणं । प्रवर्तनम् पवत्तणं । आवर्तनम् आवत्तणं । मुहूर्तः मुहुत्तो
मूर्तः मुत्तो । आवर्तकः आवत्तओ । संवर्तकः संवत्तओ । वार्तिकः वत्तिओ ।
वर्तिका वत्तिआ । प्रवर्तकः पवत्तओ । मूर्तिः मुत्ती । उत्कीर्तितः उक्कित्तिओ ।
निवर्तकः णिवत्तओ । निर्वर्तकः णिवत्तिओ । कीर्तिः कित्ती । कार्तिकः
कत्तिओ ॥ बहुलाधिकारात्—वार्ता वट्टा ॥ ३० ॥

प्रवृत्तसंदष्टमृत्तिवृत्तेष्टापत्तनकदर्थितोष्ट्रे ॥ ३१ ॥

एषु स्तोः टवं भवति । प्रवृत्तः पवट्टो । संदष्टः संदट्टो । मृत्तिः मट्टी ।
वृत्तं वट्टं । इष्टा इट्टा । पत्तनं पट्टणं । कदर्थितः कवट्टिओ । उष्ट्रः उट्टो ॥ संद-
ष्टोष्ट्रे तु ठत्वापवादः ॥ ३१ ॥

28. M स्यात् for वा भवति. M om. ध्वजः 29. M om. अस्मिन्; G एतस्मिन् for अस्मिन्. After आदेशो G adds वा. M स्यात् for भवति. GMT समिज्झाइ for समिज्झइ. G समिध्यते. After समिध्यति BK add विज्झइ विध्यते; MT add विज्झाइ. 30. S तस्या for तस्या in the Sūtra. M om. टः in the Sūtra. M ठः स्यात् for टो भवति. M धूर्तादेवर्ज for अधूर्तादौ, धूर्तादीन्वर्जयित्वा. GK पवट्टइ for पवट्टइ. KMS om. आर्तिः अत्तो. KMS om. प्रवर्तनम् पवत्तणं. GKM मूर्तम् मुत्तं for मूर्तः मुत्तो. KMS om. वत्तिओ वार्तिकः. After कार्तिकः GKM add इत्यादि. 31. M स्यात् for भवति. KMT कवट्टिओ for कवट्टिओ.

वा न्तन्धौ मन्नुचिह्नयोः ॥ ३२ ॥

अनयोः संयुक्तयोर्यथासंख्यं न्त न्ध इत्येतावादेशौ वा भवतः । मन्नु
मण्णू । इन्धं चिह्नं ॥ ३२ ॥

डल्फोर्मदितविच्छर्दछर्दिक्पर्दवितर्दिगर्तसंमर्दे ॥ ३३ ॥

एषु फोर्द्धितीयस्य स्तोः संयुक्तस्य डत्वं लिङ्गवति । मर्दितः मड्डिओ ।
विच्छर्दः विच्छड्डो छर्दिः छड्डी । कपर्दः कवड्डो । वितर्दिः विअड्डी ।
गर्तः गड्डो । संमर्दः संमड्डो ॥ ३३ ॥

ढोऽर्धर्दिश्रद्धामूर्ध्नि तु ॥ ३४ ॥

फोरित्यनुवर्तते । एषु स्तोर्द्धितीयस्य ढो भवति तु । अर्धम् अड्डं अद्धं ।
श्रद्धिः इड्डी इद्धी । श्रद्धा सड्डा सद्धा । मूर्धा मुड्डा मुद्धा ॥ ३४ ॥

दग्धविदग्धवृद्धिदंष्ट्रावृद्धे ॥ ३५ ॥

एषु संयुक्तस्य ढो भवति । पृथग्योगान्नित्यम् । दग्धः दड्डो । विदग्धः
विअड्डो । वृद्धिः वुड्डी । दंष्ट्रा दाढा । वृद्धः वुड्डो ॥ क्वचिन्न । विद्वक्कइणिन्-
विअं, वृद्धकविनिरूपितम् ॥ ३५ ॥

पञ्चदशदत्तपञ्चाशति णः ॥ ३६ ॥

एषु स्तोर्णत्वं भवति । पञ्चदश पण्णरह । दत्तं दिण्णं । पञ्चाशत्
पण्णासा ॥ ३६ ॥

32. M इत्येतौ स्याताम् for इत्येतावादेशौ वा भवतः. After मण्णू G adds चिन्ध. After इन्धं K adds इह्णं. 33. S दल्पो° for डल्फो° in the Sūtra. S विदर्ध° for °विच्छर्द° in the Sūtra. M om. °छर्दि° in the Sūtra. S °क्पर्दि° for °क्पर्द° in the Sūtra. S पोः for फोः. M om. लिट्, S विदर्धः विदड्डो for विच्छर्दः विच्छड्डो. S कपड्डो for कवड्डो. 34. G वर्तते; M अनुवृत्तिः for अनुवर्तते. S ढो for ढौ. M स्यात् for भवति तु. S अट्टो for अड्डं. G रिद्धी for इड्डी. 35. M स्याच्चित्त्यं for भवति. M om. पृथग्योगान्नित्यम्; GK °योगाज्ज विकल्पः. K om. Sk equivalents under this Sūtra. S क्वचित् for क्वचिन्न. T om. क्वचित् विद्वक्...निरूपितम्. 36. GS णकारो; M णः for णत्वं. M स्यात् for भवति. M पण्णाओ for पण्णासा.

ज्ञानोः ॥ ३७ ॥

ज्ञान इत्येतयोर्णत्वं भवति । ज्ञानम् णाणं । संज्ञा संणा । विज्ञानम् विष्णाणं ॥ निम्नम् णिणं । प्रबुध्नः पज्जुण्णो ॥ ३७ ॥

स्तवे थो वा ॥ ३८ ॥

स्तवे संयुक्तस्य थो वा भवति । थवो तवो ॥ ३८ ॥

रो हश्चोत्साहे ॥ ३९ ॥

थ इति वर्तते वेति च । उत्साहे संयुक्तस्य थो वा भवति तत्संनि-
योगेन हस्य च रेफः । उत्थारो उच्छाहो ॥ ३९ ॥

स्तः ॥ ४० ॥

स्तस्य थकारो भवति । हस्तः हत्यो । स्तुतिः थुई । स्तोकम् थोजं ।
प्रस्तारः पत्थरो । स्वास्ति सत्थि ॥ ४० ॥

पर्यस्ते टश्च ॥ ४१ ॥

पर्यस्ते स्तस्य टो भवति । चकारात् थश्च । पल्लटो पल्लत्यो ॥ ४१ ॥

चात्मभस्मनि पः ॥ ४२ ॥

आत्मभस्मनोः स्तोः पो वा भवति । अप्पा अप्पाणो । अत्ता
अत्ताणो ॥ भप्पो भप्सो ॥ ४२ ॥

इमक्मोः ॥ ४३ ॥

इम क्म इत्येतयोः पो भवति । कुड्मलं कुप्पलं । रुक्मिणी रुप्पिणी ॥
कचिद् मोऽपि । रुक्मी रुम्मी रुप्पी ॥ ४३ ॥

37. M स्यात् for भवति. M om. विज्ञानम् विष्णाणं.
M om. प्रबुध्नः पज्जुण्णो. 38. S थओ for थवो. Gp S om.
तवो. 39. GKS अनुवर्तते; M अनुवृत्तिः for वर्तते. M स्याद्वा for वा
भवति. M तत्संनियोगे. GM रः for रेफः. T उड्डारो for उत्थारो. 40. S
स्तकारस्य for स्तस्य. M थः स्यात् for थकारो भवति. KS पत्थारो प्रस्तारः for
प्रस्तारः पत्थरो. 41. S तश्च for टश्च in the Sūtra. M स्यात् for भवति.
M om. पल्लत्यो. 42. S om. वा in the Sūtra and Com. G आत्म
भस्म इत्येतयोः for आत्मभस्मनोः. G अप्पाणो. M om. अत्ताणो. G अत्तणो; M
om. अत्ताणो. 43. G इमक्मोः; T ग्मक्मोः for the Sūtra. M अनयोः for
इम क्म इत्येतयोः. G कुड्मलं कुप्पलं for कुड्मलम् कुप्पलं. T गोपि for मोऽपि.
G इम्मं इप्पं इक्कम्म; M इम्मं इप्पं इप्पी; T इम्मं इप्पं for रुक्मी रुप्पी इक्की.

व्यस्योः फः ॥ ४४ ॥

व्य स्य इत्येतयोः फो भवति । व्य-पुष्पं पुष्पं । शप्पं सप्पं । निष्पावः
णिष्पावो । निष्पेषः णिष्पेसो ॥ स्य-स्पन्दनम् फन्दणं । प्रतिस्पर्धी पडि-
प्फद्धी ॥ ४४ ॥

भीष्मे ॥ ४५ ॥

फ इत्यनुवर्तते । भीष्मे स्तोः फत्वं भवति । भिष्फो ॥ ४५ ॥

श्लेषबृहस्पतौ तु फोः ॥ ४६ ॥

अनयोः फोर्द्वितीयस्य संयुक्तस्य फो भवति तु । सेफो सेम्हो । बिह-
प्फई बहप्फई ॥ ४६ ॥

म्मो मः ॥ ४७ ॥

म्मस्य मो भवति तु । युग्मम् जुग्मं जुग्मं । तिग्मम् तिग्गं तिग्मं ॥ ४७ ॥

न्मः ॥ ४८ ॥

न्मस्य मो भवति । पृथग्योगान्नित्यम् । जन्म जम्मो । मन्मथः वम्महो ।
मन्मनः मम्मणो ॥ ४८ ॥

ताम्राग्रयोर्बः ॥ ४९ ॥

अनयोः संयुक्तस्य मकाराक्रान्तो बकारो भवति । ताम्रम् तम्बं । आम्रम्
अम्बं ॥ तम्बिरं अम्बिरं इत्येतौ देस्यौ ॥ ४९ ॥

44. M फकारो for फो. G णिष्पावो for णिष्पावो. M णिष्पासो for
णिष्पेसो. GT पाडिप्फद्धी; M पाडिप्फत्थी for पडिप्फद्धी. 45. GT om. फ
इत्यनुवर्तते; M फानुवृत्तिः. M फः स्यात् for फत्वं भवति. M भिष्फो for भिष्फो.
46. S श्लेष° for श्लेष° in the Sūtra. M om. संयुक्तस्य. MS om.
बु. B सेम्महो; G सिल्लेम्हो; MT सिल्लिम्हो for सेम्हो. GT बुहप्फई बुहस्सई;
M बुहप्फई बुहप्फई for बिहप्फई बहप्फई. 47. M मः स्यात् for मो भवति तु.
48. K न्म इत्यस्य संयुक्तस्य म इत्यादेशः स्यान्नित्यम् for न्मस्य...न्नित्यम्. BK
मम्महो for वम्महो. S om. मन्मनः मम्मणो. GM add मम्मणं. 49. M
स्तोः for संयुक्तस्य. S मकारादेशो बो for मकाराक्रान्तो बकारो. GM बो for
बकारो. B तम्बिरं अम्बिरं for तम्बिरं अम्बिरं.

ऊर्ध्वं भो वा ॥ ५० ॥

ऊर्ध्वं स्तोभो वा भवति । उब्भं उद्धं ॥ ५० ॥

हः ॥ ५१ ॥

भो वेत्यनुवर्तते । हस्य भो वा भवति । जिह्वा जिब्भा जीह्वा ॥ ५१ ॥

वश्च विह्वले ॥ ५२ ॥

विह्वले संयुक्तस्य वकारस्य भो वा भवति । विब्भलो विह्वलो ॥ ५२ ॥

काश्मीरे म्भः ॥ ५३ ॥

काश्मीरे संयुक्तस्य म्भ इत्यादेशो भवति । कम्भारं कम्हारं ॥ ५३ ॥

लो वार्द्रं ॥ ५४ ॥

आर्द्रं स्तोर्ल्लवं वा भवति । पुनर्वाग्रहणादुत्तरत्र न विकल्पः ॥ अल्लं उल्लं

ओल्लं । अदं उदं ओदं ॥ ५४ ॥

र्यः सौकुमार्यपर्यस्तपर्याणे ॥ ५५ ॥

एषु र्यस्य लो भवति । सौकुमार्यम् सोअमल्लं । पर्यस्तम् पल्लट् । पर्या-

णम् पल्लाणं ॥ पल्लङ्को इति तु पत्यङ्कस्य ॥ ५५ ॥

अररीअरिज्जमाश्चर्ये ॥ ५६ ॥

र्य इत्यनुवर्तते । आश्चर्ये र्यस्य अर रीअरिज्ज इति त्रय आदेशा भवन्ति ।

अच्छअरं अच्छरीअं अच्छरिज्जं ॥ ५६ ॥

50. M ऊर्ध्वशब्दे संयुक्तस्य भकारो वा स्यात् for ऊर्ध्वं...भवति. 51. G भ इत्यनुवर्तते; M भानुवृत्तिः 52. BT मश्च for वश्च in the Sūtra. M स्तोः for संयुक्तस्य. MT om. वकारस्य; M वस्य. After वकारस्य GM add च. M स्यात् for भवति. M विब्भलो for विब्भलो. B विह्वलो for विह्वलो. 53. MS म्भः for म्भः in the Sūtra. M स्तोः for संयुक्तस्य. M म्भः; S म for म्भ. After आदेशो GM add वा. M स्यात् for भवति. KS कम्भारो कम्मारो; M कम्भारा कम्मारा for कम्भारं कम्भारं. 54. G वार्द्रशब्दे for वार्द्रं. M स्यात् for भवति. T om. उदं. 55. After सौकुमार्य KS add पर्यक्त in the Sūtra. M स्यात् for भवति. KS सोअमल्लं for सोअमल्लं. K पल्लट्थं corrected to पल्लट्. After पल्लट् KS add पल्लकं. After पल्लट् MT add पल्लट्थं. 56. S अरिअरिज्ज-माश्चर्ये for the Sūtra. BM रिअ; Bp रीअ for रीअ in the Sūtra and Com. B om. र्य इत्यनुवर्तते. BT अच्छअरं अच्छरिअ अच्छरिज्जं for अच्छअरं...अच्छरिज्जं.

डेरो ब्रह्मचर्यसौन्दर्ये च ॥५७॥

ब्रह्मचर्यसौन्दर्ययोः चकारादाश्चर्ये च र्यस्य डित् एर इत्यादेशो भवति ।
ब्रह्मचेरं । सुन्देरं । अच्छेरं ॥ डित्त्राद्विलोपः ॥ चौर्यसम्भवात् [१०४०१००]
ब्रह्मचरिअं । सुन्दरिअं । अच्छरिअं ॥ ५७ ॥

वा पर्यन्ते ॥५८॥

पर्यन्ते र्यस्य डेरो वा भवति । पेरन्तो पउजन्तो ॥ ५८ ॥

धैर्ये रः ॥ ५९ ॥

वेत्यनुवर्तते । धैर्ये र्यस्य रो वा भवति । धीरं धिउजं ॥ ५९ ॥

तूर्यदशार्हशौण्डीर्ये ॥ ६० ॥

एषु स्तोः रो भवति । पृथग्योगान्नित्यम् ॥ तूरं । दसारो । शौण्डीरं ॥

॥ ६० ॥

बाष्पे होऽश्रुणि ॥ ६१ ॥

अश्रुवाचिनि बाष्पशब्दे स्तोर्हो भवति । बाहो नेत्रजलम् ॥ अश्रुणीति
किम् । बप्फो ऊष्मा ॥ ६१ ॥

कार्षापणे ॥ ६२ ॥

कार्षापणे संयुक्तस्य हो भवति । काहावणो । कहावणो इयत्र 'संयोगे'
[१.२.४०] इति पूर्वमेव ह्रस्वः, पश्चादादेशः । अथवा कार्षापणशब्दात्सिद्धिः
॥ ६२ ॥

57. S डेरो for डेरो. M om. चकारात्. S ब्रह्मचेरं for ब्रह्मचेरं BT अच्छेरं for अच्छेरं. S om. डित्त्राद्विलोपः. BT अच्छरिअं for अच्छरिअं. 59. KM om. वेत्यनुवर्तते. 60. K तूर्यादिषु for एषु. S लो for रो. M om. पृथग्योगात्. After दसारो GM add देशः; T adds दशार्हः. 61. K बाष्पे for अश्रुवाचिनि बाष्पशब्दे. T om. नेत्रजलम्. 62. B स्तोः for संयुक्तस्य. KMS कहावणो for काहावणो. After काहावणो B adds बहुलाधिकारात्काहावणो. S om. अथवा. M om. अथवा...सिद्धिः. After 'शब्दात् KST add वा. GT सिद्धः for सिद्धिः.

न वा तीर्थदुःखदक्षिणदीर्घे ॥ ६३ ॥

एषु संयुक्तस्य हत्वं न वा भवति । तृहं तित्यं । दुहं दुक्खं ।
दुहिओ दुक्खिओ । दाहिणो दक्खिणो । दीहो दीहरो दिग्घो ॥ ६३ ॥

कूष्माण्ड्यां ण्डश्च तु लः ॥ ६४ ॥

कूष्माण्डीशब्दे प्रथमस्य संयुक्तस्य हकारो भवति । ण्ड इत्यस्य लत्वं
तु भवति । कोहली कोहण्डी । कोहली इत्यत्र 'संयोगे' [१.२.४०] इति
प्रागेव ह्रस्वः पश्चाल्लत्वम् ॥ ६४ ॥

त्वध्वद्वधां कचिच्चलजज्ञाः ॥ ६५ ॥

त्व ध्व द्व ध्व इत्येतेषां यथासंख्यं च छ ज झ इत्येते कचित्प्रयोगा-
नुसारेण भवन्ति । त्वस्य चः—मुक्त्वा भोच्चा । ज्ञात्वा णच्चा । श्रुत्वा सोच्चा ॥
ध्वस्य छः—पृथ्वी पिच्छी ॥ द्वस्व जः—विद्वान् विज्जं ॥ ध्वस्य झः—ध्वनिः
झुणी । वुद्ध्वा वुज्झा ॥ सअलपिच्छीविज्जं, सकलपृथ्वीविद्वान् ॥ ६५ ॥

हो ल्हः ॥ ६६ ॥

हकारस्य लकाराकान्तो हकारो भवति । कल्हारम् कल्हारं । पल्हादः
पल्हादो ॥ ६६ ॥

श्मष्मस्मझामस्मररश्मौ म्हः ॥ ६७ ॥

श्म ष्म स्म ल्य इत्येतेषां म्ह इत्यादेशो भवति स्मररश्मिशब्दौ वर्ज-
यित्वा । काश्मीरः कम्हारो । ग्रीष्मः गिम्हो । ऊष्मा उम्हा । विस्मयः विम्हओ ॥
अस्मादृशः अम्हारिसो ब्रह्मा बम्हा । ब्रह्माणः बम्हाणो । ब्रह्मचर्यम् बम्हचेरं ॥
अस्मररश्माविति किम् । स्मरः सरो । रश्मिः रस्सी ॥ ६७ ॥

63. S om. न. KS तीर्हं; T₁ तुहं; T₂ तिहं for तृहं.
T om. दिग्घं. 64. M लः for लत्वं. K S वा for तु. M om.
कोहली इत्यत्र संयोगे इति. 65. S om. ध्व in the Sūtra. K S
त्वादीनां; B एतेषां यथासंख्यं; M एतेषां चत्वार आदेशाः for त्व ध्व द्व ध्व इत्ये-
तेषां; S om. श्रुत्वा सोच्चा. KS पुच्छी for पिच्छी. KS विज्जो for विज्जं.
K वुज्झा for वुज्झा. 66. S कल्हारं for कल्हारं. GKM पल्हाओ; S
पल्हाओ for पल्हादो. 67. M स्मररश्मिशब्दवर्ज for 'शब्दौ वर्जयित्वा. KMS
काश्मीराः कम्हारा for काश्मीरः कम्हारो. K ब्रह्माणो for ब्रह्मणो. S बम्हचेरं for
बम्हचेरं. S रसि for रस्सी.

त्रि.प्रा.९

पक्ष्मणि ॥ ६८ ॥

म्ह इत्यनुवर्तते । पक्ष्मशब्दे स्तोः म्ह इत्यादेशो भवति । पक्ष्माणि पम्हाइं ॥ पम्हल्लोअणो पक्ष्मल्लोचनः ॥ ६८ ॥

श्रष्णास्नह्णक्षणां ण्हः ॥ ६९ ॥

एषां ण्ह इत्यादेशो भवति । श्र-ग्रश्रः पण्हो । शिश्रः सिण्हो ॥ ण-विष्णुः विण्हू । जिष्णुः जिण्हू । कृष्णः किण्हो । उष्णीषम् उण्हीसं । स्न-स्नातः प्णाओ । प्रस्नवः पण्हओ । ज्योत्स्ना जोण्हा ॥ ह-जहुः जण्हू ॥ ह-पूर्वाहः पुव्वण्हो । अपराहः अवरण्हो ॥ क्ष-क्ष्णम् सण्हं । तीक्ष्णम् तिण्हं ॥ ६९ ॥

सूक्ष्मे ॥ ७० ॥

सूक्ष्मे संयुक्तस्य ण्हो भवति । सुण्हं । सण्हं ॥ ७० ॥

आल्लिष्टे लधौ ॥ ७१ ॥

आल्लिष्टे संयुक्तयोर्यथासंख्यं लधौ भवतः । आल्लिद्धो ॥ ७१ ॥

ठढौ स्तब्धे ॥ ७२ ॥

स्तब्धे संयुक्तयोर्यथासंख्यं ठढौ भवतः । ठढौ ॥ ७२ ॥

तो ढो रश्चरब्धे तु ॥ ७३ ॥

आरब्धे स्तोः तकारो भवति तु, तत्संनियोगेन रस्य च ढः । आढत्तो आरद्धो ॥ ७३ ॥

सो बृहस्पतिवनस्पत्योः ॥ ७४ ॥

अनयोः संयुक्तस्य सकारो भवति तु । बहस्सई वहप्फई । बिहस्सई बिहप्फई । वणस्मई वणप्फई ॥ ७४ ॥

68. S om. म्ह इत्यनुवर्तते. S संयुक्तस्य for स्तोः. S म्हकारो for म्ह इत्यादेशो. 69. KS अ इत्येतेषां for एषां. G वेण्हू for विण्हू. M om. from कृष्णः down to अवरण्हो. GK कण्हो; S किण्हू for किण्हो. T जण्हू for जण्हू. S om. तीक्ष्णम् तिण्हं. 70. S om. the Sūtra and Com. BK om. सण्हं. 71. M लढौ in the Sūtra and Com. S आल्लधौ for आल्लिद्धो. 72. M om. यथासंख्यं. 73. KS संयुक्तस्य for स्तोः. GMT तत्संनियोगे for 'योगेन. 74. S om. the Sūtra and Com. M om. तु. T बृहस्सई for बहस्सई. MST अहस्सई अहप्फई for बिहस्सई बिहप्फई,

शोर्लुबखोः स्तम्बसमस्तनिस्पृहपरस्परश्मशानश्मश्रौ ॥ ७५ ॥

स्तम्बादिषु शोः शप्सानां खोरादौ वर्तमानानां संयुक्तसंबन्धिनां
लुग्भवति । तग्बो । समशो । निष्पिहो । परोष्परं । मसाणं । मंसू ॥ ७५ ॥

अस्य हरिश्चन्द्रे ॥ ७६ ॥

हरिश्चन्द्रे अस्य लुग्भवति । हरिअन्दो ॥ ७६ ॥

कगटडतदप = क = पशोरुपर्यद्रे ॥ ७७ ॥

क ग ट ड त द पानां जिह्वाभूलीये पञ्चनीययोः शोः शप्सानां च संयु-
क्तसंबन्धिनामुपरिस्थितानां लुग्भवति अद्रे द्रकारं वर्जयित्वा । क—भुक्तम् भुत्तं ।
सिक्थम् सित्थं ॥ ग—दुग्धम् दुद्धं । मुग्धम् मुद्धं ॥ ट—षट्पदः छप्पओ ।
कट्फलम् कप्पलं ॥ ड—खड्गं खग्गो । षड्जः सज्जो ॥ त—उत्पलम् उप्पलं ।
उत्पातः उप्पाओ । द—मद्गुः मग्गू । मुद्गरः मोग्गरो । उद्विग्नः उव्विग्गो ॥
प—सुप्तः सुत्तो । गुप्तः गुत्तो ॥ =क—दुःखम् दुक्खं ॥ =प—अन्तःपातः
अन्तप्पाओ ॥ श—निश्चलः निश्चलो । श्लक्ष्णं लण्हं । श्रयोतति चुअइ ॥ प—
गोष्ठी गेठ्ठी । षष्ठः छट्ठो ॥ स—स्वलितः खल्लिओ । स्नेहः नेहो ॥ अद्र
इति किम् । समुद्रो । चन्द्रो । भद्रं ॥ अद्र इति निषेधोऽयं 'धात्रीद्रे रस्तु'
[१०४८०] इति विकल्पिते रेफलोपे प्राप्तो दकारलोपो मा भूदिति ॥ ७७ ॥

75. K परप्परो; S परप्पलो for परोष्पर. B मंसु; S मंसू for मंसू.
76. GK धकारस्य for अस्य. 77. B om. अद्रे S om. द्रकारं वर्जयित्वा; K
द्रकारमात्रवर्जिते सति; M द्र इत्यक्षरवर्जः T द्रे न भवति. T om. सिक्थं सित्थं;
M सिक्थः सित्थो. GMT मुग्धा मुद्धा for मुग्धम् मुद्धं. T उदृषातः
for उत्पादः. M मद्गुः मद्गो for मद्गुः मग्गू. T मुद्गरं मोग्गरं for मुद्गरः
मोग्गरो. KMS om. उद्विग्नः उव्विग्गो. KMS om. गुप्तः गुत्तो. S संतःपातः
संतप्पाओ for अन्तःपातः अन्तप्पाओ. BK समुद्रो चंद्रा भद्रं for समुद्रो चन्द्रो
भद्रं. B रेफलोपेऽप्राप्ते; G रेफलोपे प्राप्ते; M रलोपे प्राप्ते; KT रलोपे प्राप्ते.

लवरामधश्च ॥ ७८ ॥

लवरां संयुक्तस्याधो वर्तमानानां चकारादुपरि स्थितानां च लुग्भवति ।
 अवः । ल—लक्षणम् सण्हं । विह्वः विक्रओ ॥ व—पक्कः पक्को । विध्वस्तः
 विद्धत्यो ॥ र—चक्रम् चक्कं । ग्रहः गहो । रात्रिः रत्ती ॥ उपरि । ल—उल्का
 उक्का । वल्कलम् वक्कलं ॥ व—शब्दः सहो । अब्दः अहो । लुब्धकः लुद्धओ ॥
 र—अर्कः अक्को । तर्कः तक्को ॥ ७८ ॥

मनयाम् ॥ ७९ ॥

संयुक्तस्याधो वर्तमानानां मनयां लुग्भवति । म—युग्म् जुगं । रश्मिः
 रस्ती । स्मरः सरो ॥ न—नग्नः नग्गो । लग्नः लग्गो ॥ य—यामा सामा ।
 कुड्यम् कुड् ॥ अत्र द्वितीयकल्मषमाल्यादिष्वेतत्सूत्रत्रयविधिप्राप्तौ यथादर्शनं
 लोपः । द्वितीयः बिओ । द्विगुणः बिउणो । द्वादश बारह । द्वाविंशतिः
 बावीसा । द्वात्रिंशत् वत्तीसा । कल्मषम् कम्मसे । शुल्बम् सुव्वं ॥ कचित्तु अधः ।
 द्विपः दिवो । द्वीपः दीवो । द्विजातिः दुआई । काव्यम् कव्वं । दिव्यम् दिव्वं ।
 माल्यम् मल्लं । कुल्या कुल्ला ॥ कचित्पर्यायेण । उद्विग्नः उद्विगो उव्विण्णो ॥
 रेफस्य तु सर्वत्रैव ॥ सव्वं । वक्कं । चक्कं ॥ ‘सर्वत्र लवरामचन्द्रे’
 [हे. २.७९] इति कश्चित् । तदयुक्तम् । चन्दो चन्द्रो इति स्वयमेवोदाहृतत्वा-
 त्तथाविधप्रयोगदर्शनाच्च उत्तरसूत्रोक्तविकल्प एवाभ्युपगन्तव्यः ॥ ७९ ॥

78. KS संयुक्तसंबन्धिनां for संयुक्तस्य. M स्यात् for भवति. GKMS पक्कं
 पिक्कं for पक्कः पिक्को. 79. M स्थितानां for वर्तमानानां. After लग्गो B
 adds मग्नः मग्गो. B कोड्डं for कुड्डं. G °त्रयस्यापि प्राप्तौ; M °त्रयप्राप्तौ; T
 °त्रयप्राप्तौ for °त्रयविधिप्राप्तौ. S om. द्विपः दिवो. B दिआई; M दिजाई for
 दुआई. MK उव्विगो for उद्विगो. M उद्विण्णो for उव्विण्णो. BGp MT
 केचित् for कश्चित्. BT उत्तरत्र for उत्तर°.

धात्रीद्रे रस्तु ॥ ८० ॥

धात्रीशब्दे द्रशब्दे च रेफस्य लुग्भवति तु । धात्री धत्ती धारी ॥ ह्रस्वात्प्रागेव रलोपे धाई ॥ द्र-चन्दो चन्द्रो । मन्दो मन्द्रो । रुदो रुद्रो । भद्रं । समुद्रो समुद्रो ॥ 'हृदे दहयोः' [१.४.११५] इति ह्रदशब्दस्य दहयोः स्थितिपरिवृत्तौ द्रह इति रूपम् । तत्र च दहो इति ॥ केचिन्नेच्छन्ति द्रे रलोपम् । द्रहशब्दः संस्कृतेऽपीति केचित् । वोद्रहास्तरुणपुरुषादिवाचका नित्यं रेफसंयुक्ता देश्या एव । सिक्खन्तु वोद्रहीओ । वोद्रहद्रहम्मि पडिआ । शिक्खन्तु तरुण्यः । तरुणहृदे पतिता ॥ ८० ॥

हस्य मध्याह्ने ॥ ८१ ॥

मध्याह्ने हस्य लुग्वा भवति । मज्झणो मज्झण्हो ॥ ८१ ॥

ज्ञो जोऽविज्ञाने ॥ ८२ ॥

ज्ञकारसंबन्धिनो अकारस्य लुग्भवति तु, अविज्ञाने विज्ञानशब्दे न भवति । ज्ञानम् जाणं गाणं । सर्वज्ञः सव्वज्जो सव्वण्णो । आत्मज्ञः अप्पज्जो अप्पण्णो । दैवज्ञः दइवज्जो दइवण्णो । इङ्गितज्ञः इङ्गिअज्जो इङ्गिअण्णो । अभिज्ञः अहिज्जो अहिण्णो । मनोज्ञः मणोज्जो मणोण्णो । प्रज्ञा पज्जा पण्णा । आज्ञा अज्जा अण्णा । संज्ञा सज्जा सण्णा ॥ अविज्ञान् इति किम् । विणाणं ॥ ८२ ॥

द्वोद्वारे ॥ ८३ ॥

द्वारे दकारवकारयोः पर्यायेण लुग्भवति तु । दारं वारं ॥ पक्षे । दुवारं ॥ ८३ ॥

रात्रौ ॥ ८४ ॥

रात्रिशब्दे संयुक्तस्य लुग्भवति तु । राई रत्ती ॥ ८४ ॥

80. M स्यात् for भवति. Som. मंदो मन्द्रो रुद्रो रुद्रो; T om. मंदो मन्द्रो. G M om. हृदे दहयोरिति. GT om. द्रे. T वोद्रहशब्दः for द्रहशब्दः. S कश्चित्. BT द्रहादयः for वोद्रहादयः; Gp वोद्रहादयः. 81. K हकारस्य for हस्य. M स्यात् for भवति. 82. G ज्ञस्य for ज्ञकारस्य. M विना शब्दर्थशब्दो...for अविज्ञाने...भवति. GST सव्वण्णु. GST ण्णु for ण्णो under this Sūtra. K अभिज्जो for अहिज्जो. K आणा for अण्णा. After सण्णा G adds आणा. 83. After दुवारं B adds देरं वेरं.

रितो द्वित्वल ॥ ८५ ॥

रेफानुबन्धस्यादेशव्यञ्जनस्य द्वित्वं लिङ्गवति । अङ्कोल्लो अङ्कोलः । रुष्णं रुदितम् । करणिज्जं करणीयम् ॥ ८५ ॥

शेषादेशस्याहोऽचोऽस्तोः ॥ ८६ ॥

द्वित्वमिति वर्तते । संयुक्तयोरेकतरस्य लोपे योऽवशिष्यते स शेषः । तस्य संयुक्तादेशस्य च अहः हकाररेफवर्जितस्य अचः स्वरापरस्य अखोः अनादौ वर्तमानस्य द्वित्वं लिङ्गवति ॥ शेषः—सःस्तः सनत्ता । नित्यहः णिप्पिहो । भुक्तम् भुत्तं । दुग्धम् दुद्धं । पट्पटः छप्पओ । खङ्गः खगो । उत्पठम् उप्पळे । मुद्गरः मुग्गरो । प्राप्तः पत्तो । दुर्गम् दुग्गं । दुःखम् दुक्खं । अन्तःपातः अन्तप्पाओ । निधलः णिवलो । दुष्करम् दुक्करं । विष्णवः विष्ण-ओ । पक्कम् पक्कं । धूर्तः धुत्तो । गत्रिः रत्ती । युक्तम् जुत्तं । युग्मम् जुग्गं । रस्मिः रस्सी । नग्गः नग्गो । काव्यम् कव्वं ॥ आदेश—रक्तः रग्गो । सक्तः सग्गो । अमात्यः अमच्चो । आत्मा अप्पा । आर्या अज्जा । उपाध्यायः उव-ज्जाओ । सद्यः सज्जो । साध्वसम् सज्जसं । बृहस्पतिः बहप्पई ॥ अह इति किम् । विह्वलः विह्वलो । दुःखम् दुहं । बाणः बाहो । धात्री धारी । तूर्यम् तुरं । धैर्यम् धीरं ॥ अच इति किम् । कांस्यम् कंसं । वयस्यः वअंसो । संध्या संझा । मिन्दिपालः मिण्डिवालां ॥ अखं रिति किम् । स्वलितः खलिओ । स्थूलः थूरो । स्तम्भः खम्भो ॥ ८६ ॥

85. S om. the Sūtra. BKM अंकोल्लं for अंकोल्लो. K om. करणीयम्.
 86. M अनुवर्तते for वर्तते. M अवशिष्टः for अवशिष्यते. M om. अहः, M om. अचः. GMS om. लिङ्, GKS मोग्गरो for मुग्गरो. GKM S om. दुर्गम् दुग्गं. GKM om. युक्तम् जुत्तं. GK शक्तः for सक्तः S अज्ज for अज्जा. S बहप्पई for बहप्पई. S अस्तोरिति for अखोरिति.

दीर्घान्न ॥ ८७ ॥

शेषादेशस्येति वर्तते । लाक्षणिक्तादलाक्षणिकाच्च दीर्घात्परयोः शेषा-
देशयोः द्वित्वं न भवति । लाक्षणिक्तात्-निःश्वासः णीसासो । स्पर्शः फासो ।
दंष्ट्रा दाढा । अस्पर्शः अप्फासो ॥ लाक्षणिक्तात्-पार्श्वम् पासं । शीर्षम् सीसं ।
ईश्वरः ईसरो । द्वेष्यः वेसो । लास्यम् लासं । आस्यम् आसं । प्रेष्यः पेसो ।
निर्मात्यम् ओमालं । आज्ञा आणा । आज्ञप्तिः आणती । आज्ञापनम् आणावणं ॥
अमच्चो इत्यादिषु 'संयोगे' [१-२-४०] इति आदावेव ह्रस्वः, पश्चाल्लोपे द्वित्वम् ।
अलाक्षणिक्तात्प्रायो द्वित्वाभावः प्रयोगतोऽनुसर्तव्यः ॥ ८७ ॥

कर्णिकारे णो वा ॥ ८८ ॥

कर्णिकारे शेषस्य णस्य द्वित्वं वा न भवति । कण्णिआरो कणिआरो ॥
णग्रहणमुत्तरार्थम् ॥ ८८ ॥

धृष्टद्युम्ने ॥ ८९ ॥

धृष्टद्युम्ने आदेशस्य णस्य द्वित्वं न भवति । पृथग्योगान्न विकल्पः ।
धृष्टज्जुणो ॥ ८९ ॥

वा से ॥ ९० ॥

से समासे शेषादेशयोर्द्वित्वं वा भवति । णङ्गामो णङ्गामो । कुसुमप्पअरो
कुसुमपअरो । देवत्थुई देवत्थुई । हरक्खन्दा हरक्खन्दा हरस्कन्दौ ।
आणालक्खम्मो आणालक्खम्मो ॥ ९० ॥

87. KMST om. लाक्षणिक्तात्. K देसो for वेसो. GKMT अवमाल्यं
for निर्मात्यम्. K ओमालो for "मालं. K आणवणं for आणावणं. After
आणावणं S adds इत्यादि. GKST om. लोपे. 89. BMT om. धृष्टद्युम्ने
in Com. M स्यान्नित्यं for भवति । पृथग्योगान्न विकल्पः. B धृष्टज्जुणो.
90. M om. से in Com. BT हरक्खन्दा हरकंदा for "खन्धा हरखेधा.
K आणालक्खम्मो for आणाल". T om. आणालखेधो.

प्रमुक्तगे ॥ ९१ ॥

से इति वर्तते वेति च । प्रमुक्तादिषु समासे यथादर्शनं व्यञ्जनस्य द्वित्वं वा भवति । प्रमुक्तः पम्मुक्को पमुक्को । सपिपासः सपिपासो सपिपासो । बद्धफलः बद्धफलो बद्धफलो । मलयशिखरखण्डः मलयसिहरखण्डो मलयसिहरखण्डो । त्रैलोक्यम् त्रैलोक्यं त्रैलोक्यं । सपरितापः सपरितावो सपरितावो । परवशः परवसो परवसो । प्रतिकूलम् पडिक्कूलं पडिक्कूलं । अदर्शनम् अहंसणं अहंसणं । इत्यादि ॥ आकृतिगणत्वात् प्रफुल्लम् पफुल्लं पफुल्लं । सपरिहासम् सपरिहासं सपरिहासं । इत्यादि सिद्धम् ॥ ९१ ॥

दैवगेषु ॥ ९२ ॥

दैवादिषु यथादर्शनं व्यञ्जनस्य द्वित्वं वा भवति । दैवम् दइव्वं दइव्वं । व्याकुलः वाउल्लो वाउलो । नखः णक्खो णहो । नीडं णेइडं णीडं । निहितः णिहितो णिहितो । मृदुत्वं माउक्कं माउअं । कुतूहलम् कोउहल्लं कोउहल्लं । स्थूलः थुल्लो थोरो । एकः एक्को एओ । व्याहृतम् वाहितं वाहितं । तूष्णीकः तुण्हिक्को तुण्हिओ । मूकः मुक्को मूओ । सेवा सेव्वा सेवा । अस्मदीयम् अम्हक्केरं अम्हक्केरं । हृतम् हुत्तं हुअं । स्नानम् ठिण्णं ठाण् । स्थाणुः खण्णू खाणू । स इव सो चिअ सो चिअ । स एव सो च्चेअ । इत्यादि ॥ ९२ ॥

तैलादौ ॥ ९३ ॥

तैलादिषु यथादर्शनमन्त्यस्यानन्त्यस्य च व्यञ्जनस्य द्वित्वं भवति । पृथग्योगान्नित्यम् ॥ तैलम् तेल्लं । व्रीडा विड्डा । प्रेम पेम्मं । स्रोतः सोरो । प्रभूतम् पडुत्तं । मण्डूकः मण्डुक्को । उलूखलम् ओक्खलं । यौवनम् जोव्वणं । ऋजुः उज्जु । विचकिलम् वेइल्लं । इत्यादि ॥ ९३ ॥

91. KS om. वेति च. After पफुल्लं BK add अप्परिहासो अपरिहासो. 92. G दैवोऽखी for the Sūtra. After दैवादिषु GKM add अनादौ. M om. यथादर्शनं. B अम्मक्केरं अम्मक्केरं for अम्हक्केरं अम्हक्केरं. After अम्हक्केरं B adds भूअं भुत्तं भूतम् G थिण्णं थोणं for ठिण्णं ठाण्. After सो च्चेअ B adds चिअसो चिअसो (?) 93. T अन्त्यानन्त्यस्य for अन्त्यस्यानन्त्यस्य च. M द्वित्वं स्यान्नित्यम् for द्वित्वं भवति. M om. पृथग्योगान्नित्यम्; GK °योगाच्च विकल्पः. KMS om. उलूखलं ओक्खलं.

पूर्वमुपरि वर्गस्य युजः ॥ ९४ ॥

वर्गसंबन्धिनो युगवर्णस्य शेषस्यादेशस्य वा द्वित्वप्रसङ्गे उपरि पूर्ववर्णक्षरं भवति । वर्गाणां द्वितीयस्योपरि प्रथमं चतुर्थस्योपरि तृतीयमित्यर्थः । व्याख्यानम् वक्त्राणं । वृक्षः रुक्खो । व्याघ्रः वग्घा । अर्घति अग्घइ । मूर्त्ता मुच्छा । अक्षीणि अच्छीणि । निर्झरः णिज्झरो । मध्यम् मच्चं । निष्ठुरः णिट्ठुरो । मुष्टिः मुट्ठी । तीर्थम् तित्थं । हस्ती हत्थी । हस्तः हत्थो । निर्धनः णिद्धणो । आल्लिष्टः आल्लिद्धो । गुल्फम् गुप्फं । पुष्पम् पुप्फं । निर्भरः णिब्भरो । विभ्रनः विब्भमो । पिप्पलः पिप्पलो ॥ प्रमुक्तादौ [१.४.९१] द्वित्वे मलयसिहरक्खण्डो ॥ देवादौ [१.४.९२] णक्खो ॥ तैलादौ [१.४.९३] ओक्खलं ॥ समासे [१.४.९०] कइद्धओ कपिध्वजः ॥ द्वित्व इत्येव । ख्यातः खाआ ॥ ९४ ॥

प्राक्श्लाघाप्लक्षशार्ङ्गे ङ्लोऽत् ॥ ९५ ॥

श्लाघादिषु ङ्लः ङकारलकारयोः प्राक् अत् अकारो भवति । श्लाघा सलाहा । प्लक्षः पलक्खो । शार्ङ्गम् सारङ्गं ॥ ९५ ॥

क्षमारत्नेऽन्त्यहलः ॥ ९६ ॥

प्रागित्यनुवर्तते, अदिति च ॥ क्षमाशब्दे रत्नशब्दे च संयुक्तस्यान्त्यहलः अन्त्यव्यञ्जनस्य प्रागत्वं भवति । क्षमा छमा खमा । रत्नम् रअणं ॥ ९६ ॥

स्नेहाग्नयोर्वा ॥ ९७ ॥

अन्त्यहल इत्यनुवर्तते । स्नेहाग्नयोः संयुक्तस्यान्त्यहलः प्रागत्वं वा भवति । सणेहो नेहो । अगणी अग्गी ॥ ९७ ॥

94. T om. प्रथमचतुर्थस्योपरि. S om. तीर्थम् तित्थं । हस्ती हत्थी । हस्तः हत्थो. M om. विभ्रमः विब्भमो. B पिप्पलः विचूलो; T पिप्पलो विचूलो (?); GK om. पिप्पलः. GK विप्पलो विब्भलो for पिप्पलो. 95. T पल्लघो. for पलक्खो. 96. KS क्षमारत्नशब्दयोः for क्षमाशब्दे रत्नशब्दे च. K om. छमा. GT om. खमा. 97. S स्नेहामी वा for the Sūtra. S om. अन्त्यहल इत्यनुवर्तते; B इति वर्तते; M इत्यनुवृत्तिः. M सिणेहो for नेहो.

शर्षतप्तवज्रेष्वित् ॥ ९८ ॥

शर्ष इत्येतयोस्तप्ते वज्रे च संयुक्तस्यान्त्यहलः प्रागित्वं वा भवति ।
 शर्ष—आदर्शः आअरिसो अअंसो । सुदर्शनः सुअरिसणो सुदंसणो । दर्शनम्
 दरिसणं दंसणं ॥ शर्ष—वर्षम् वरिसं वासं । वर्षाः वरिसा वासा । वर्षशतम्
 वरिससअं वाससअं । तप्तः तविओ तत्तो । वज्रं वइरं वज्जं ॥ ९८ ॥

हर्षामर्षश्रीह्रीक्रियापरामर्शकृत्स्नदिष्ट्याहं ॥ ९९ ॥

हर्षादिभ्यु हं इत्यत्र च संयुक्तस्यान्त्यहलः प्रागित्वं भवति ॥ पृथग्योगा-
 न्नित्यम् ॥ हर्षः हरिसो । अमर्षः अमरिसो । श्रीः सिरी । ह्रीः हिरी । अहीकः
 अहिरिओ । क्रिया किरिआ । परामर्शः परामरिमो । कृत्स्नम् कसिणं । दिष्ट्या
 दिट्ठिआ ॥ हं—अहंः अरिहो । गर्हा गरिहा । बर्हः बरिहो ॥ ९९ ॥

स्याद्भव्यचैत्यचौर्यसमे यात् ॥ १०० ॥

स्याद् भव्य चैत्य इत्येतेषु चौर्यसमेषु च यकागल्पागित्वं भवति । स्यात्
 सिआ । स्याद्वादः मिआवाओ । भव्यः भविओ । चैत्यम् चेइअं । चौर्यसम-
 चौर्यन् चोरिअं । गाम्भीर्यम् गम्भीरिअं । धैर्यम् धीरिअं । भार्या भारिआ ।
 सौन्दर्यन् सुन्दरिअं । ब्रह्मचर्यम् बम्हचरिअं । मूर्यः मूरिओ । शौर्यन् सोरिअं ।
 आचार्यः आइरिओ । वर्यः वरिओ । वीर्यन् वीरिअं । चर्या चरिआ । स्थैर्यम्
 थेरिअं । इत्यादि ॥ आकृतिगणत्वात्पर्यङ्कादयः । पर्यङ्कः पळिअङ्को ॥ १०० ॥

98. T शर्ष' for शर्ष' in the Sūtra; Bp 'वज्रतप्तेषु in the Sūtra. M om. आअंसो; BT आअस्सो; G आअंसो; K आअंसो. M om. वइरं. 99. KS पृथग्योगाच्च विकल्पः; M पृथक्त्वान्नित्यम्. M om. गरिहा गर्हा । बर्हः बरिहो. 100. K स्यादित्यादिषु for स्या...इत्येतेषु T चौर्यसमेषु for 'समे. M चोरिओ for चोरिअं. After चोरिअं S adds चोरिआ. M om. from गाम्भीर्यम् down to the end of the Sūtra Som. पर्यङ्कादयः. GK परिअंको for पळिअंको.

लादङ्गीबेषु ॥ १०१ ॥

संयुक्तस्य लकारात्प्रागित्वं भवति । अङ्गीबेषु ङीबप्रकारेषु न भवति ।
 क्लिन्नम् किलिन्नं । क्लिष्टम् किलिष्टं । क्लृप्तम् किलिप्तं । प्लुष्टम् पिलुष्टं । क्लान्तम्
 किलितं । प्रोषः पिलोसो । श्लेष्मा सिलिम्हो । श्लेपः सिलेसो । शुक्रम् सुकिलं ।
 क्लेदः किलेओ । क्लेशः किलेसो । प्लवः पिलेवो । अम्लम् अभिलं । ग्लायति
 गिलाअइ । म्लायति मिलाअइ । म्लानम् मिलाणं । क्लाम्यति किलम्मइ ॥
 अङ्गीबेष्विति किम् । ङीबः कीवो । विक्रवः विक्रओ । क्लमः क्लो । प्लवः
 पवो । विप्लवः विण्यओ । शुक्लपक्षः सुक्लपक्खो । उत्प्लावयति उप्पावेइ
 ॥ १०१ ॥

नात्स्वप्ने ॥ १०२ ॥

स्वप्ने संयुक्तस्य नकारात्प्रागित्वं भवति । सिविणो सिमिणो ॥ १०२ ॥

स्निग्धे त्वदितौ ॥ १०३ ॥

नादिति वर्तते । स्निग्धे संयुक्तस्य नकारात्प्रागत्वमित्वं च तु भवतः ।
 सिणिद्धं सणिद्धं । पक्षे णिद्धं ॥ १०३ ॥

कृष्णे वर्णे ॥ १०४ ॥

अदिताविति वर्तते । वर्णवाचिनि कृष्णशब्दे संयुक्तस्यान्यहलः प्राग-
 दितौ भवतः । कसणो कसिणो ॥ वर्ण इति किम् । कण्हो कृष्णः (विष्णुः)
 ॥ १०४ ॥

101. GT लादङ्गबेषु; M लोङ्गबेषु for the Sūtra. GMT अङ्गबेषु
 ङङ्गप्रकारेषु. K पिलुष्टं for किलिष्टं. K किलितं for किलिन्नं. K प्रोषः for
 श्लेष्मा. K सुकिलं for सुकिल. T पिष्टवो for पिलेवो. B किलामइ for किलम्मइ.
 GKMT अङ्गबेषु for अङ्गीबेषु. GKMT क्लवः कओ for ङीबः काओ. G
 om. उत्प्लावयति उप्पावेइ. S उत्सादयति for उत्प्लावयति. 102. M न इत् स्वप्ने
 for the Sūtra. 103. BpT स्निग्धे तु for the Sūtra. MS स्निग्धे
 अदितौ for the Sūtra. S om. नादिति वर्तते. S om. तु. G S om. पक्षे.
 S om. णिद्धं. 104. K कृष्णवर्णे for the Sūtra. After कृष्णशब्दे S adds
 संयुक्तस्य. After अदितौ K adds तु. M om. कृष्णः.

अर्हत्युच्च ॥ १०५ ॥

अर्हच्छब्देऽन्यहलः प्रागुत्त्वमदितौ च भवन्ति । अरुहो अरहो अरिहो ।
अरुहन्तो अरहन्तो अरिहन्तो ॥ १०५ ॥

तन्व्यामे ॥ १०६ ॥

उदित्यनुवर्तते । उकारान्ता ईकारप्रत्ययान्तास्तन्व्याभाः, तेषु संयुक्त-
स्यान्यहलः प्रागुत्वं भवति । तन्वी तण्वी । लघ्वी लहुवी । गुर्वी गुरुवी । पृथ्वी
पुहुई । मृद्वी मउई । बह्वी बहुई । पट्वी पटुई । इत्यादि ॥ १०६ ॥

स्नुग्ने रात् ॥ १०७ ॥

स्नुग्ने संयुक्तस्य रात्पूर्वमुत्वं भवति । सुरुग्घं नगरम् ॥ १०७ ॥

एकाचि श्वःस्वे ॥ १०८ ॥

एकस्वरयोः श्वः स्व इत्येतयोः संयुक्तस्यान्यहलः प्रागुत्वं भवति ।
श्वःकृतं सुवो कअं । स्वे जनाः सुवे जणा ॥ एकाचीति किम् । स्वजनः
सअणो ॥ १०८ ॥

वा छन्नपद्ममूर्खद्वारे ॥ १०९ ॥

एषु स्तोरन्यहलः प्रागुत्वं वा भवति । छउमं छम्मं । पउमं पोम्मं ।
मुरुक्खो मुक्खो । दुवारं । पक्षे । दारं वारं देरं वेरं ॥ १०९ ॥

ईल् ज्यायाम् ॥ ११० ॥

ज्याशब्दे अन्यहलः प्रागीत्वं लिङ्भवति । जीआ ॥ ११० ॥

105. B अरहितो अरिहितो अरहतो for अरहन्तो etc. 106. S om. this Sūtra and Com. G M T डीप्रत्ययान्ताः for ईकारप्रत्ययान्ताः. K लघुवी for लहुई. K पिहुई for पुहुई. GKMT om. पट्वी पटुई. 107. S om. the Sūtra and Com. M om. संयुक्तस्य. M प्रागुत्वं स्यात् for पूर्वमुत्वं भवति. 108. S om. the Sūtra and Com. M प्रागुक्तं स्तात् for प्रागुत्वं भवति. B सअणो for सअणो. 109. M स्यात् for भवति. B पम्मं; T पट्टं for पोम्मं. G om. वारं वेरं; M om. देरं वेरं; T om. वारं देरं वेरं. 111. S विपरीतवृत्तिः for स्थिति-परिवृत्तिः. M om. भवति.

हश्च महाराष्ट्रे होर्व्यत्ययः ॥ १११ ॥

स्तोरिति निवृत्तम् । महाराष्ट्रशब्दे होः हकाररेफयोर्व्यत्ययः स्थिति-
परिवृत्तिर्भवति । एकस्य स्थाने एको भवतीत्यर्थः । हश्च ह्रस्वश्च दीर्घस्य
भवति । मरहूटो ॥ १११ ॥

लनोरालाने ॥ ११२ ॥

व्यत्यय इत्यनुवर्तते । आलाने लकारनकारयोर्व्यत्ययो भवति । आणालो ॥
॥ ११२ ॥

वाराणसीकरेष्वां रणोः ॥ ११३ ॥

अनयो रेफणकारयोर्व्यत्ययो भवति । वाणारसी । कणेरू ॥ करेष्वा-
मिति किम् । स्त्रीलिङ्गनिर्देशादन्यत्र न भवति । एसो करेणू ॥ ११३ ॥

ललाटे डलोः ॥ ११४ ॥

ललाटे टस्य डत्वे डलोर्व्यत्ययो भवति । णिडालं णडालं । ' लो
ललाटे च ' [१-३-८१] इति आद्यस्य णत्वमेव ॥ ११४ ॥

ददे दहयोः ॥ ११५ ॥

हृदे दहयोर्व्यत्ययो भवति । द्रहो दहो ॥ ११५ ॥

चलयोरचलपुरे ॥ ११६ ॥

अचलपुरे चलयोर्व्यत्ययो भवति । अलअउरं ॥ ११६ ॥

क्षे क्षोर्वा ॥ ११७ ॥

ह्य शब्दे हकारयकारयोर्व्यत्ययो वा भवति । गुह्यम् गुह्यं गुह्यं ।
सह्यं सय्यं सज्जं ॥ ११७ ॥

112. GKS add आणालखेभो. After खेभो G adds आलानस्तम्भः । स्तम्भ [१-४-११] इति खत्वम्; K adds आलाने गजबन्धनस्तम्भ इत्यर्थः. 114. K णो ललाटे for the Sūtra. After डत्वे G adds सति. G om. णिडालं. 115. M दहोः for दहयोः in the Sūtra. 116. G अलअपुरं; KS अलचपुरं for अलअउरं. 117. M om. the Sūtra and Com. After गुह्यं BT read गुह्यं. After सज्जं BT read सह्यं.

लघुके लहोः ॥ ११८ ॥

लघुकशब्दे घस्य हत्वे हलोर्व्यत्ययो वा भवति । हलुओ लहुओ ॥
घस्य व्यत्यये कृते पदादिद्वाद् हत्वं न भवतीति हत्वकरणम् ॥ ११८ ॥

रलोर्हरिताले ॥ ११९ ॥

हरिताले रलोर्व्यत्ययो भवति । हरिआलो हलिआरो ॥ ११९ ॥

दर्वीकरनिवहौ दब्बीरयणिहवौ ॥ १२० ॥

एतयोर्यथासंख्यं दब्बीरअ णिहव इति कृतव्यत्ययविधानौ निपात्येते ।
दब्बीरओ सर्पः । पक्षे दब्बीअरो । णिहवो ॥ १२० ॥

गहिआद्याः ॥ १२१ ॥

गहिआ इत्यादयः शब्दा निर्वचनगोचरा निपात्यन्ते । (१) ग हि आ
काम्यमाना प्राह्या काम्यमानत्वात् । हस्वः, चौर्यसमत्वात्प्रागित्वं च ॥ (२)
कि मि घ र व सणं कौशेये । कृमिगृहवसनं कृमिविहितावरणादेव तत्तन्तो-
रुपत्तेः ॥ (३) ण न्दि णी धेनुः । नन्दिनीव नन्दिनी ॥ (४) प डि सा ओ
घर्घरकण्ठः । प्रतिगव्दवत्त्वात् ध्वनेः प्रतिपादनत्वाद्वा ॥ (५) व इ रो डो
जारः । पतिं रोटयति वञ्चयतीति । पो वः । टो डः ॥ (६) अ वि ण अव ई
अविनयपतिः ॥ (७) अ ण डो अनृतम् । प्रत्यादिपाठात् [१.३.३३]
तस्य डः ॥ (८) अ ज डो अजडः शीघ्रकारित्वात् ॥

118. GS लहोः; M लघोः for हलोः in the Sūtra. G S लहोः
for हलोः. S om. वा. T ह्करणं for हत्वकरणम्. 119. M om. हरिताले
रलोर्व्यत्ययो भवति. 120. M दर्वीकरनिवहे तु for the Sūtra. B 'दब्बिरअ'
in the Sūtra. After 'णिहवौ' in the Sūtra G adds तु. S यथा-
संख्यं for यथासंख्यं. M 'विधानेन' for 'विधानौ'. B दब्बिरओ for दब्बीरओ.
M om. पक्षे दब्बीअरो सर्पः. After 'णिहवौ' G adds 'णिहवो'; T adds
णीवाहो; S adds 'णिहवो'. 121. (1) HD. 2.85. (2) HD. 2.33. GT
किमिह्रवसणं for किमिघरं. GT कौशेयम् for कौशेये. T₂ देवतरोरुपत्तेः for
तत्तन्तो-रुपत्तेः. (3) HD. 4.18. (4) HD. 4.17. B वडिणाओ; K वडिसाओ
for पडिसाओ. (5) HD. 7.42. T आडकट स्तेये । पतिं कुटति वञ्चयति for
रुट...यतीति. (6) HD. 1.18. T अविनयवती for 'पतिः'. (7) HD. 1.18.
(अणाडो).

(९) छिण्णो छिन्नः स्मरशरच्छिन्नत्वात् । (१०) छिण्णा लो सदाचारच्छिन्नां
छात्यादत्ते इति ॥ (११) छिच्छ ओ अक्षिप्लतः नयनप्रीत्यनर्हत्वात् । अक्ष्णो-
ऽकारस्य ङ्क् ॥ (१२) मदोली कामपरंपराकारणत्वात् । आदेरातोऽत् ॥
(१३) संचारी दूती । प्रीतिं संचारयतीति ॥ (१४) सहउत्थिआ
सहोत्थिता दूती । कार्यानुकूलत्वात् ॥ (१५) मराली दूती । मृदुस्वभाव-
त्वान्मधुरवचनत्वाद्वा ॥ (१६) पेसण आरी दूती प्रेषणं करोतीति ॥ (१७)
अत्तिहरी दूती । अर्तिहरी संतर्पणशीलत्वात् ॥ (१८) पडिसोत्तो
प्रतिकूले । प्रतिमुखं स्रोतः प्रवाहो यस्यासौ ॥ (१९) पडिक्खरो प्रति-
कूले । प्रतिमुखं क्षरतीति ॥ (२०) जोओ (२१) दोसणिजन्तो
(२२) दोसारअणो (२३) समुदणवणीअं चन्द्रः । बोनन इति बोनः ।
ज्योत्स्नान्नम् । आन इः, जस्य दः, नाल्पगतम् । दीपारत्नम् । समुद्र-
नवनीतं मथनोत्थितत्वात् ॥ (२४) चिरिचिरिआ (२५) चिलिचिडिआ
धारा । चिरिचिरीति चिलिचिलीति ध्वनिर्यस्याः सा तथोक्ता ॥ (२६)
समुदहरं अम्बुगृहं जलधारोपचारात् ॥ (२७) तम्बकुसुमं कुरवकं कुरण्टकं
च । ताम्रकुसुमं तथाविधकुसुमत्वात् ॥ (२८) मुहरोमगई भूः श्मश्रूवा
मुखरोमराजिः तथाविधस्वरूपत्वात् ॥ (२९) थेवो बिन्दुः स्तोकात्वात् ॥

(9) HD. 3.27. (11) HD. 1.174. G नयनप्रीत्या
हितत्वात्; Gp हितत्वात्; T प्रत्याहितत्वात् for नयनप्रीत्यनर्हत्वात्. (12) HD.
6.142. K om. मदोली upto संचारयतीति. Before मदोली G read
सहउत्थिआ सहोत्थिता दूती. G मराली for मरीली. T अमराळी व ममराळी.
(13) GKT om. संचारी दूती । प्रीतिं संचारयतीति. (14) HD. 8.9. (15)
6.142. (16) HD. 6.59. T प्रेषणं for प्रेषण. (17) HD 1.35. अत्ति-
हारी for अत्तिहरी. (18) HD. 6.18. G प्रतिकूलः for प्रतिकूले. (19)
HD. 6.18. पडिमूरो for पडिक्खरो. (20) HD. 3.40. (21) HD. 5.51.
(22) SK. (23) HD. 8.50. K मन्दरान्मथितत्वात् for मथनोत्थित-
त्वात्. (24) HD. 3.13. (25) HD. 3.13. (26) HD. 8.21. K समुद्र-
गृहं for अम्बुगृहं. After अम्बुगृहं G adds समुद्रगृहम्. (27) HD. 5.9.
(28) HD. 6.136. Som. श्मश्रूवा. (29) HD. 5.29. S थेओ for थेवो.

(३०) धूमद्वमहि सी ओ कृतिकाः धूमध्वजमहिष्यः अभिना
 संयुक्त्वात् ॥ (३१) विसारो सैन्यं विसरणशीलत्वात् ॥ (३२) अवहो ओ
 विरहः । अपभोगः भोगासहत्वात् ॥ (३३) पाओ (३४) पअलाओ
 फणी । प्राणिघातुकत्वात्पापः । पदानि लायति निगूहतीति पदलापः ॥
 (३५) अहिअलो क्रोधः । अहिरिव बलति नाशयतीति अहिवलः ॥
 (३६) सिहिणं स्तनः । शिखित्वं चूचुकवत्त्वात् । अस्यैयं णः ॥ (३७)
 थिरण्णोसो यो न कचिदपि स्थितिं बध्नाति, स्थिरं यथा स्यात्तथा न तिष्ठ-
 तीति थिरण्णोसो चपलहृदयः ॥ (३८) सूरङ्गो दीपः । सूरवदङ्गं यस्यासौ ॥
 (३९) जोइक्खो ज्योतिष्कः ॥ (४०) पासावओ गवाक्षः । पासो इति
 प्राकृते चक्षुः, तदापद्यत इति पासावओ ॥ (४१) पासो पश्यतीति पासो
 अक्षि ॥ (४२) कोप्पो अपराधः । आत्मनः कोप एवापराधः ॥ (४३)
 उम्मुहो उन्मुखः ॥ (४४) उद्दणो उद्दहनः । दस्य वस्य च लुक् ॥
 (४५) पहड्डो प्रवृष्टः । गर्वीत्यर्थः ॥ (४६) लम्बा केशाः । लम्बन्त
 इति लम्बाः ॥ (४७) वल्लीवत् वेल्ली वल्लीवत् ॥ (४८) वेळुरिआ
 आदेरत एः, स्वर्थे कश्च ॥ (४९) जण्णहरो यज्ञहरो राक्षसः । तत्स्व-
 भावत्वात् ॥ (५०) जणउत्तो ग्रामप्रधाननरः जनपुत्रः । तद्वदाचरतीति ॥
 (५१) बम्हहरं (५२) आरनालं

(30) HD. 5.62. S संयुक्त्वात् for संभुक्त्वात्. (31) HD. 7.72.
 (32) HD. 1.35. अवहाओ for अवहोओ. (33) HD. 6.38. G पावो for
 पाओ. (34) HD. 6.72. (35) HD 1.36. GK अहिअलो for अहिवलः.
 (36) HD. 7.31. B om. शिखित्वं. (37) HD. 5.27. G थिरणासो; Gp
 थिरणामो. ST थिरणोसो. (38) HD. 8.41. (39) HD. 3.49. (40)
 HD. 6.43. (41) HD. 6.75. (42) HD. 2.45. (43) HD. 1.99.
 (44) HD. 1.99. (45) HD 6.9. (46) HD. 7.26. G लम्बो for
 लम्बा. After लम्बाः G adds वल्लो. (47) HD. 7.32. (48) HD 7.32.
 G विल्लुरिआ for वेळुरिआ. (49) HD. 3.43. जण्णोहणो; S जण्णहलो दक्षः for
 यज्ञहरो राक्षसः. (50) HD. 3.52. GT ग्रामप्रधान; for 'प्रधाननरः (51)
 HD. 6.91. (52) HD. 1.66. G आरणालं. K अम्बुजे for अम्बुजे.

(५३) थेरो सणं अम्बुजे । ब्रह्मगृहम् । आराद् दूरे समीपे च
जालमस्तीति आरनालं । द्वितीयस्यातोऽत् । त्यविरासनं त्यविरो ब्रह्मा ।
आत ओत् ॥ (५४) कलिमं कन्दोद्वं उत्पले । के लीयते इति
कलिमं । डिमः । कन्दादुद्दीकते उद्गच्छतीति कन्दोद्वं । 'स्तौ'
[१.२.६५] इत्योत्वम् ॥ (५५) चन्दोज्जं (५६) रअणिद्वअं
कुमुदम् । चन्द्रेणोद्द्योतत इति चन्दोज्जं । रजनिध्वजम् ॥ (५७) घरअन्दं
मुकुरम् । गृहे चन्द्रवदुद्द्योतत इति ॥ (५८) आआसतलं हर्म्यपृष्ठम् ।
आकाशतलमिति ॥ (५९) आणन्दवडो नववध्वा रक्तारुणं वल्लम्, प्रथम-
रजस्वलाया रक्ताक्तः पटः, आनन्दविषयत्वात् ॥ (६०) सूरद्वओ दिवसः ।
सूर्यो ध्वजो यस्य सः ॥ (६१) पल्लविअं लाक्षारक्तम् । सपल्लवमिव पल्ल-
वितम् ॥ (६२) अञ्छिवडणं निमीलनम् । अक्षिपक्ष्मणां पतनम् ॥ (६३)
णीसङ्को वृषः । निःशङ्कः ॥ (६४) एलविलो धनवांश्च । चकाराद् वृषश्च ॥
(६५) सुहरओ दारिकागृहं चटकश्च । सुखं रतमस्यास्तीति ॥ (६६)
हृष्टमहृष्टो स्वस्थः । हृष्टश्चासौ महार्थश्च ॥ (६७) णिम्भीसुओ युवा
निःस्मश्रुकः । आदेरत ई ॥ (६८) जहणारोहो ऊरुः । जघनेनारुह्यत
इति ॥ (६९) पल्लहजीहो (७०) अउज्जहरो रहस्यमेदी । पर्यस्तजिह्वः ।
गुहाहरः । आदावडागमः ॥ (७१) णिहुअं निधुवनं सुरतं निभृतम् ॥

(53) HD.5.29. (54) HD. 2.9. (55) HD.3.4. (56) HD.7.4.
KS सुकुरं for कुमुदम्. K adds सितोत्पलं. (57) HD. 2.107.G घरअन्दअं.
(58) HD. 1.72. B आआसतअं for 'तलं. G आकाशतलवदामासत इति for
'तलं. (59) HD. 1.72. KM रक्तासक्तं वल्लं for रक्ताक्तः पटः. (60) HD.
8.42. (61) HD. 6.19. G पल्लवितमिव for सपल्लवं. (62) HD. 1. 39.G
अक्षिपक्ष्मणां for 'पक्ष्मणां. (63) Sk. (64) HD. 1.148. GM add ऐल-
विलवत्. (65) HD. 8.56. सुहराओ for सुहरओ. T सुमरओ for 'सुहरओ.
(66) HD. 8.65..(67) HD. 6.32. (68) HD. 3.44. GMT जहण-
रोहो; K जहणलाहो for 'णारोहो. (69) HD. 6.35. (70) HD. 1.42.G
अगुज्जहरो; M अउज्जहरो for अउज्जहरो. (71) HD. 4.50.
त्रि.पा. ७

(७२) अञ्जुद्धसिरी मनोरथाधिकफलप्राप्तिः । अबुद्धश्रीः ।
 प्रमुक्तादिपाठात् [१.४.९१] द्वित्वम् ॥ (७३) बहुजाणो चोरो धूर्तश्च ।
 बहुज्ञानः ॥ (७४) परेओ परेतः पिशाचः ॥ (७५) उज्जल्लो बहुबल-
 वान् । उज्जलः । दैवादिपाठात् [१.४.९२] द्वित्वम् ॥ (७६) जोई
 विष्णुत् ज्योतिर्वा ॥ (७७) भिङ्गं कृष्णं मृङ्गवनीलत्वात् । भिङ्गं संस्कृत
 इत्येके ॥ (७८) णिअंधणं परिधानम् । निबध्यत इति निबन्धनम् ॥
 (७९) जहणूसुअं चल्लणकम् । जघनांशुकम् । आतो बिन्दुना सह
 ऊत्वम् ॥ (८०) पाउरणं कवचः । प्रावरणकत्वात् । आदेरत उः (८१)
 ओअल्लो अपसारः कम्पश्च । अपचारेओअल्लो । तैलादित्वात् [१.४.९३]
 द्वित्वम् ॥ (८२) चवेडी करसंपुटाघातः ॥ (८३) रइलक्खं रतिलक्ष्यं
 जघनम् ॥ (८४) वाबडो कुटुम्बी व्यापृतः ॥ (८५) पुरिल्लदेवा
 दैत्याः पुराभवाः ॥ (८६) गोसण्णो मूर्खः । गोसंज्ञः पशुप्रायत्वात् ॥
 (८७) परमत्तो भीरुः निष्पीडश्च । परः शत्रुस्तद्वक्तश्च ॥ (८८)
 चच्चिको स्थासकः । चर्चिका । को द्वित्वं पुंस्त्वं च ॥ (८९) कालं
 तमिस्सं नीलत्वात् ॥ (९०) भइओ विष्णुः । भर्तृकः जगत्पोषकत्वात् ।
 ऋत इत् ॥ (९१) इन्द्रगिधूमं तुहिनम् । इन्द्रगिधूमः ॥ (९२)
 पत्थरं पादताडनम् । प्रस्तरवत्पत्थरं दुःसहत्वात् ॥

(72) HD 1.42. (73) HD. (बहुणो). 6.97 (74) HD. 6.12. (75) HD. 1.154. ओज्जल्लो; M उज्जलो for उज्जल्लो. (76) HD. 3.49. K adds द्योतत इव; M द्योती वा. (77) HD. 4.104. MS om. भिङ्गं संस्कृत इत्येके. (78) HD. 4.3. (79) HD. 3.45. B जहणूसुअं for 'णूसुअं. (80) HD. 6.43. (81) HD. 1.165. KS कृष्णादित्वात् for तैलादित्वात्. (82) HD. 3.3. GK करसंपुटाघातः for 'टाघातः. (83) HD. 7.13. (84) HD 7.54. (85) HD. 6.55. (86) HD. 2.97. S गोसण्णो for गोसंज्ञो. (87) HD. (परिभ्रमंती). 6.72. M परहत्तो for परमत्तो. KMS निषिद्धश्च for निष्पीडश्च. (88) HG 2.174. M om. चर्चिका. (89) HD. 2.26. (90) HD. 6.10. (91) HD. 1.80. (92) HD. (पत्थरा); 6.8. Gp पद्दरा; M पत्थमं for पत्थरं.

(९३) ओ वा अ ओ अस्तकालः । अपातपः ॥ (९४) पि उ च्छा (९५) मा उ आ सखी । पितृष्वसेव मातृकेव हितकारित्वात् ॥ (९६) पोरत्थो मत्सरी । पैलस्यवत् ॥ (९७) दो सो कोपः आत्मदोषत्वात् ॥ (९८) च च्चा चर्चा तलाहतिः ॥ (९९) प म्ह लो केसरः । पक्ष्मलवत् ॥ (१००) ख न्ध ल ढ्ढी (१०१) ख न्ध म सो भुजस्कन्धस्य यष्टिः । स्कन्धं प्रमृशतीति ॥ (१०२) अ गि आ ओ (१०३) त म्ब कि मी इन्द्रगोपः । अग्निवत्कायांऽस्येति अग्निकायः । ताम्रकृमिः ॥ (१०४) वि हा ड णो अनर्थः । विघाटनम् ॥ (१०५) जो इ ओ ज्योतिरिङ्गणः खद्योतः ॥ (१०६) सि जि रो ध्वनिः । शिज्जनमेव ॥ (१०७) जो इ सो (१०८) जो अ णा (१०९) जो डो (११०) ख ज्जो ओ खद्योते । तारका । ज्योतिषं जोइसं । द्योतना जोअणा । द्योतः जोडो । तस्य डः । खे द्योतत इति खद्योतः खज्जोओ ॥ (१११) दर व छ हो कान्तः । दरो भयः तत्र वल्लभः । (११२) का अ रो कातरः वियोग-भीरुत्वात् ॥ (११३) प ण्ड र ङ्गो महेश्वरः । ध्वलाङ्गत्वात् ॥ (११४) भो इ ओ प्रमेशः । भोगं चरतीति भोगिकः ॥

(93)KD. 1.162. G ओआअवो for ओवाअओ. G adds ओवाअलो अस्त-
कालः अवपातः अतोपकारः (?) ओवायवो ओवायवा अस्तकालः अपातपः अपौकारः
(?).(94) HD. 6.49.B पिउच्चा for पिउच्छा. (95) HD. 6.148. (96).
HD. 6.62. पोरच्छो for पोरत्थो. (97) HD. 5.56. (98) HD. 3.19
M चंचा for चच्चा. (99) HD. 6.13. (100) HD. 2.71. G खधजढ्ढी
for ँलढ्ढी. (101) HD. 2.71. G मृशतीति for प्रमृशतीति. (102) HD.
1.53. अग्निओ for अग्निआओ. (103) HD. 5.6. (104) HD. 7.71.
B विहडणो for विहाडणो. (105) HD. 3.50. (106) G सिजओ for
सिजिरो. (107) HD. 3.50. B जोइओ; K जोइसं for जोइसो. (108)HD.
3.50. (109) HD. 3.49. B जोअडो for जोडो. (110) HD. 2.69. B
खज्जओ for खज्जोओ. (111). HD. 6.37. (112) HD. 2.58. कायलो;
कायरो for काअरो. (113). HD. 6.23. (114) HD. 6.108.

(११५) स ग्ग हो मुक्तः । सुष्ठु अप्रहः स्वप्रहः ॥ (११६) सं करो रथ्या ।
 संकीर्यते अत्रेति संकरः ॥ (११७) प अ रो प्रवरः अर्थपरः । अर्थे प्रकर्षेण वरः ॥
 (११८) म इ मो हि णी सुरा । मतिमोहिनी ॥ (११९) धा रा वा सो दर्दुरः
 प्रावृषेष्वात् ॥ (१२०) क म लं आस्यं कलहश्च । कमलवत्कमलं । कं मस्तकं
 मळतीति ॥ (१२१) वे णु सा ओ (१२२) धु अ रा ओ भ्रनरः । वेणुशब्द-
 वच्छब्दो यस्य स वेणुसाओ । संयुक्तस्य लुक् । ध्रुवरागः सदा सुस्वरत्वात् ॥
 इत्यादि ॥ अस्मिन्गणे लिङ्गव्यत्ययः प्रयोगाधीनः ॥

इति श्रीमदर्हन्निन्दित्रैविषदेवश्रुतधरश्रीपादप्रसादासादितसमस्तविषयप्रभाव-
 श्रीमत्रिविक्रमदेवविरचितप्राकृतव्याकरणवृत्तौ

प्रथमोऽध्यायस्य चतुर्थः पादः ॥

प्रथमोऽध्यायः समाप्तः ॥

(115) HD. 8.4. M अनुप्रहः for अप्रहः. (116) HD. 8.6. (117)
 M वअरो; S पइरो. B अर्थदरः; M अर्थम्. (118) HD. 6.113. (119)
 HD. 5.63. S दुर्षेर for दर्दुरः. (120) HD. 2.54. (121) HD. 7.78.
 वेणुणासो for वेणुसाओ. (122) HD. 5.7. S om. सदा. Colophon: B
 KMS om. from 'मदर्हन्निन्दि...to प्रभाव. KMS इति प्राकृतव्याकरणवृत्तौ
 मथमस्याध्यायस्य.

द्वितीयोऽध्यायः ॥

प्रथमः पादः ॥

मन्तमणवन्तमाआलुआलइरइल्लउल्लइन्ता मतुपः ॥ १ ॥

मनुप्रत्ययस्य मन्त मण वन्त मा आलु आल इर इल्ल उल्ल इन्त इत्येते दशादेशा यथाद्रयोगं भवन्ति । मन्त-सिरिमन्तो श्रीमान् । पुष्णमन्तो पुष्यवान् ॥ मण-धणमणो धनवान् ॥ वन्त-धणवन्तो धनवान् । भक्तिवन्तो भक्तिमान् ॥ मा-हणुमा हनुमान् । पडमा पटवान् ॥ आ ह-णेहाल्ल सेहाल्लुः । दआल्ल दयालुः । ईसाल्ल ईर्ष्यालुः ॥ आल-सडाल्लो शब्दवान् । जडाल्लो जटावान् । पडाल्लो पटवान् । रसाल्लो रसवान् । जोण्हाल्लो ज्योत्स्नावान् ॥ इ र-गहिरो ग्रहवान् ॥ इल्ल-सोहिल्लो शोभावान् । छाल्लो छायावान् । धामिल्लो धामवान् ॥ उल्ल-विआरुल्लो विकारवान् । मंसुल्लो मांसवान् । दप्पुल्लो दर्पवान् ॥ इन्त-कहइन्तो कथावान् । माणइन्तो मानवान् ॥ मतुप इति किम् । धणी । अत्थी ॥ १ ॥

वतुपो ङित्तिअमेतल्लुक् चैतत्तद्यदः ॥ २ ॥

एतद् यद् तद् इत्येतेभ्यः परस्य परिमाणार्यस्य वतुप्रत्ययस्य ङित् इत्तिअ इत्यादेशो भवति एतदो लुक् च ॥ एतावत् एत्तिअं । यावत् ङित्तिअं । तावत् तित्तिअं ॥ २ ॥

N. B.- G is not available from this chapter to the end.
1. MS 'उन्ता for 'इन्ता in the Sūtra and Com. KMST आदेशा for दशादेशा. After धणमणो K adds दुग्गमणो. M बिहिमणो for धणमणो. After धणवन्तो KS add सुहवन्तो हत्थिवन्तो. M धणुमा for हणुमा. KMS om. पडमा पटवान्. After आलु KT add मआलु M ।रिणेहाल्लु for नेहाल्लु. M om. पडाल्लो पटवान्. KS ईसाल्लो; T रसाल्लु for रसाल्लो. After गहिरो KM add गव्विरो मोहिरो; S adds मोहिरो. KS छाल्लो for छाडल्लो. BT, जामिल्लो; KS आमडल्लो; M बाडल्लो; T₂ जमिल्लो for जामिल्लो M पिआउल्लो महुल्लो for विआउल्लो मंसुल्लो. M उन्त-पउत्तो माणउत्तो for कहइन्तो माणइन्तो. S om. माणइन्तो. S हत्थी for अत्थी. 2. M मतुपो for वतुपो. Bp ङित्तिअमिदमेत° for ङित्तिअमेत° in the Sūtra. BMST चैतत्तद्यदः for चैतत्तद्यदः in the Sūtra. M एतेभ्यः for इत्येतेभ्यः. M वा भवति for भवति. S om. from यावत् down to गस्व in Sūtra 4.

किमिदमथ डेत्तिअडित्तिलएइहम् ॥ ३ ॥

किमिदंभ्यां चादेतत्तद्वद्भश्च परस्य वतुप्रत्ययस्य डानुबन्धा एत्तिअ इत्तिल एइह इत्येते आदेशा भवन्ति । एतावत् एत्तिअं इत्तिलं एइहं । यावत् जेत्तिअं जित्तिलं जेइहं । तावत् तेत्तिअं तित्तिलं तेइहं । कियत् केत्तिअं कित्तिलं केइहं । इयत् एत्तिअं इत्तिलं एइहं ॥ ३ ॥

इकः पथो णस्य ॥ ४ ॥

‘पथो ण नित्यम्’ इति यः पथिन्शब्दात् णप्रत्ययो विहितः, तस्य इक इत्यादेशो भवति । पान्यः पहिओ ॥ ४ ॥

खस्य सर्वाङ्गात् ॥ ५ ॥

सर्वाङ्गाद्यापिन्यर्थे विहितस्य खप्रत्ययस्य इको भवति । सर्वाङ्गीणः सव्वङ्गिओ ॥ ५ ॥

छस्यात्मनो णअः ॥ ६ ॥

आत्मनः परस्य छप्रत्ययस्य णअ इत्यादेशो भवति । आत्मीयम् अप्पणअं ॥ ६ ॥

हित्यहास्रलः ॥ ७ ॥

सम्यन्तात्सर्वनाम्नो विहितस्य त्रप्रत्ययस्य हि त्य ह इति त्रय आदेशा भवन्ति । यत्र जहिं जत्य जइ । तत्र तहिं तत्य तह । कुत्र कहिं कत्य कह । अन्यत्र अण्णहिं अण्णत्य अण्णह ॥ ७ ॥

3. K °देइहम् for एइहम् in the Sūtra; M °एइहाः in the Sūtra. K इत्यादेशाः for इत्येते आदेशाः. After आदेशा T adds डितो. After भवन्ति K adds एतल्लुक् च । अनुबन्धादन्यस्वरादेर्लुक्; M adds लुक् च । डानुबन्धादन्यस्य स्वरादेर्लुक्. Bom. form °कियत् down to एइहं. M om. इयत् एत्तिअं एइहं. K कियत् केत्तिअं कित्तिलं केइहं for कियत्...केइहं. 4. K पथो णः पन्थयेति यः; MT पथयेति यः for पथो ण नित्यम् इति यः. S पथिन्शब्दस्य; MT पथो णप्रत्ययो for पथिन्शब्दात् णप्रत्ययो. 5. M सर्वङ्गाद्यापिन्यर्थे for सर्वाङ्गाद्यापिन्यर्थे. T अप्पणीअं for अप्पणअं. 7. K सम्यन्तात्सर्वनाम्नो for सम्यन्तात्सर्वनाम्नो.

केर इदमर्थे ॥ ८ ॥

इदमर्थे विहितस्य छप्रत्ययस्य केर इत्यादेशो भवति । युष्मदीयः तुम्हकेरो । अस्मदीयः अम्हकेरो ॥ कचिन्न भवति । मदीयपक्षः मइज्जपक्खो । पाणिनीयम् पाणिणीअं ॥ ८ ॥

राजपराङ्मिकडकौ ॥ ९ ॥

राजन् पर इत्येताभ्यां परस्य इदमर्थे विहितस्य प्रत्ययस्य डितौ इक अक इत्येतौ भवतः । चकारात्केरश्च । राजकीयं राइकं राअकं राअकेरं । परकीयं परिकं परकं परकेरं ॥ ९ ॥

डेच्चओ युष्मदस्मदोऽणः ॥ १० ॥

युष्मदस्मद्भ्यां परस्य इदमर्थस्याण्प्रत्ययस्य डित् एच्चअ इत्यादेशो भवति । यौष्माकम् तुम्हेच्चअं । आस्माकम् अम्हेच्चअं ॥ १० ॥

वर्ततेः ॥ ११ ॥

उपमानार्थे विहितस्य वतिप्रत्ययस्य वर् इत्यादेशो भवति । रित्त्वाद् द्वित्वम् । महुर व पाडलिउत्ते पासाआ, मथुरावत्पाटलिपुत्रे प्रासादाः ॥ ११ ॥ तैलस्यानङ्गोलाङ्गुलः ॥ १२ ॥

अङ्गोलवर्जिताच्छब्दात्परस्य तैलस्य डित् एल्ल इत्यादेशो भवति । सुरहिजलेण कडेल्लं, सुरभिजलेन कटुतैलम् ॥ अनङ्गोलादिति किम् । अङ्गोलतेल्लं ॥ १२ ॥

त्वस्य तु डिमात्तणौ ॥ १३ ॥

भावार्थे विहितस्य त्वप्रत्ययस्य डित् इमा तण इत्यादेशौ तु भवतः । पीनत्वं पीणिमा पीणत्तणं । पुष्पत्वं पुष्फिमा पुष्फत्तणं ॥ पक्षे पीणत्तं पुष्फत्तं ॥ त्वस्येति किम् । पीणआ पीणदा पीनता ॥ १३ ॥

8. Som. कचिन्न भवति. M मईअपक्खो for मइज्जपक्खो. 9. MS 'कं च; 'T डिक्कडकौ च for 'डकौ in the Sūtra. KMS इत्यादेशौ क्रमेण भवतः for इत्येतौ भवतः. KMS पारिकं पारकं पारकेरं for परिकं...परकेरं. 10. Bp एच्चओ for डेच्चओ in the Sūtra. 11. BpT वर्तते; MS वर्तते for the Sūtra. B वरा; S व for वर् in Com. 12. S om. कडेल्लं; T सुरहेल्लं कडुएल्लं for कडेल्लं. 13. M भावार्थस्य for भावार्थे विहितस्य. K पुष्फिमा for पुष्फिमा. S om. from पीनत्वं down to सव्वदो under the next Sūtra. M om. पीणदा.

दो चो तसः ॥ १४ ॥

वित्यनुवर्तते । पञ्चम्यन्तात्सर्वनाम्नः परस्य तसित्प्रत्ययस्य दो चो इत्येतौ तु भवतः । सव्वदो सव्वत्तो । एअदो एअत्तो । अण्णदो अण्णत्तो । कदो कत्तो । तदो तत्तो । जदो जत्तो । इदो इत्तो ॥ पक्षे सव्वओ इत्यादि ॥ १४ ॥

एकाइः सिसिआइआ ॥ १५ ॥

एकशब्दात्परस्य दाप्रत्ययस्य सि सिसिआ इआ इति त्रय आदेशाः भवन्ति तु । एकदा एकसि एकसिआ एकइआ एकआ ॥ १५ ॥

लहुत्तः कृत्वसुचः ॥ १६ ॥

‘वारे कृत्वसुच्’ इति विहितस्य कृत्वसुच्प्रत्ययस्य हुत्त इत्यादेशो भवति । लिट्त्वानित्यम् । सअहुत्तो । सहासहुत्तो । चुम्बिजइ सअहुत्तो । उवगूहिज्जइ महासहुत्तो । रमिआ वि पुणो रमिज्जइ णवत्तणे णत्थि पुणरुत्तं । पिअहुत्तं इति तु अभिमुखार्येण हुत्तशब्देन भविष्यति ॥ १६ ॥

भवे डिल्लोड्डौ ॥ १७ ॥

भवार्ये नाम्नः परौ इल्ल उल्ल इत्येतौ डितौ भवतः । इल्ल—मातुलानी मामी तत्र भवा मामिल्लिआ । पुरो भवं पुरिल्लं । अधो भवं हेडिल्लं । उपरि भवं उवरिल्लं ॥ उल्ल—आत्मभवं अप्पुल्लं । अल्ललावर्पाच्छन्त्यन्ते ॥ १७ ॥

14. K नाम्नः for सर्वनाम्नः. M तसुप्रत्ययस्य; K तसिप्रत्ययस्य for तसित्प्रत्ययस्य. K M इत्यादेशी for इत्येतौ. M एगआ for सव्वओ. 15. M om. तु 16. M लहुत्वं कृत्वसः; S लुत्वं कृत्वसः; T लहुत्कृत्वसः; for the Sūtra. KMST वारे कृत्वस् for वारे कृत्वसुच्. KMS प्रत्ययस्य कृत्वसः for कृत्वसुच्प्रत्ययस्य. KS लिट्वाच्च विकल्पः for लिट्त्वानित्यम्. B उपगूहिज्जइ for उव° K S सहस्सहुत्तो for सहास°. T सअभुत्तं सहस्सभुत्तं. B रमज्जइ for रमिज्जइ. M S om. from सहासहुत्तो down to णत्थि. 17. M डिल्लोड्डः; T डिल्लोड्डः for ड्डौ in the Sūtra. M इत्यादेशो for इत्येतौ.

स्वार्थे तु कश्च ॥ १८ ॥

स्वार्थे नाम्नः परं कप्रत्ययो भवति तु । चकारात् डिल्लोह्रडौ च । चन्द्रः
चन्दओ । हृदयं हिअअं । इह इहअं । आलिष्टं आलिद्धअं ॥ द्विरपि भवति ।
बहुअं ॥ ककारोच्चारणं पैशाचीभाषार्थम् । वदनं वतनकं । डि ह्र-णिज्जि-
आसोअपह्विल्लेण, निर्जिताशोकपह्वेन । पुरिल्लो पुरा पुरो वा ॥ उल्लङ्-
पिउल्लो प्रियः । मुहुल्लं मुखम् । हत्थुल्लो हस्तः ॥ पक्षे चन्दो इत्यादि ॥
कुत्सादिविशिष्टे तु संस्कृतवदेव कः सिद्धः ॥ १८ ॥

उपरेः संव्याने छल् ॥ १९ ॥

स्वार्थ इत्यनुवर्तते । संव्यानार्थे उपरिशब्दात् द्विरुक्तो लो भवति । लिच्वा-
नित्यम् । उवरिल्लो ॥ संव्यान इति किम् । उवरिं ॥ १९ ॥

नवैकाद्वा ॥ २० ॥

नव एक इत्येताभ्यां परं स्वार्थे द्विरुक्तो लो वा भवति । णवल्लो णवो ।
एकल्लो एको ॥ २० ॥

मिश्राल्लिअश् ॥ २१ ॥

मिश्रशब्दात्स्वार्थे लिअ इत्यादेशो वा भवति । शित्वात्पूर्वस्य दीर्घः ।
मीसालिअं मिरस् ॥ २१ ॥

शनैसो लिडअं ॥ २२ ॥

शनैः शब्दात्स्वार्थे लिट् डिच्च इअं इत्यादेशो भवति । सणिअं ॥ २२ ॥

मनाको डअं च वा ॥ २३ ॥

मनाक्शब्दात्स्वार्थे डित् अअं इअं च प्रत्ययौ वा भवतः । मणअं
मणिअं । पक्षे मणा ॥ २३ ॥

18. M चार्थे for स्वार्थे in the Sūtra and Com. K om. परं; MT परः. M om. तु. B द्वित्वेऽपि; T द्विरपि for द्विरपि भवति. MST पैशाचिक-
भाषार्थम् for पैशाचीभाषार्थम्. KST वदनकं for वतनकं. K चन्द्रो for चन्दो.
19. Before द्विरुक्तो S reads स्वार्थे. S om. लिच्वानित्यम्; M लिच्वाण
विकल्पः. M अवरिल्लो for उवरिल्लो. M अवरि for उवरिं. 20. M इत्याभ्यां for
इत्येताभ्यां. 21. T लिअट् for लिअश् in the Sūtra. M मीसं for मिरस्.

रो दीर्घात् ॥२४॥

वेत्यनुवर्तते । दीर्घशब्दात्स्वार्ये रो वा भवति । दीहरं दीहं दिग्घं ॥

॥ २४ ॥

हुमअडमओल् भुवः ॥२५॥

भूशब्दात्स्वार्ये उमअ अमअ इत्येतौ ङितौ लितौ भवतः । लिङ्त्वा-
नित्यम् । भुमआ भमआ ॥ २५ ॥

लो वा विद्युत्पत्रपीतान्धात् ॥ २६ ॥

एभ्यः परं स्वार्ये लो वा भवति । विज्जुला विज्जू । पत्तलं पत्तं ।
पीअलं पीअं । अन्धलो अन्धो ॥ २६ ॥

त्वादेः सः ॥ २७ ॥

‘तस्य भावस्त्वतलौ’ इत्यादिना विहितत्वादेः परं स्वार्ये स एव
त्वादिर्वा भवति । मृदुत्वेन मउत्तआइ । मृदुतया मउत्तआए । ज्येष्ठतरः
जेष्ठअरो । कनिष्ठतरः कणिष्ठअरो ॥ २७ ॥

इरः शीलार्थस्य ॥ २८ ॥

शीलवर्मसाध्वर्येषु विहितस्य प्रत्ययस्य स्थाने इर इत्यादेशो भवति ।
हसनशीलः हसिरो । रोदनशीलः रोडरो । लज्जाशीलः लज्जिरो । जल्पशीलः
जप्पिरो । वेदनशीलः वेडरो । उच्छ्वसनशीलः ऊससिरो ॥ केचिदिरं तृण
एवाहुः । तेषां नमिरकमिरादयो न सिध्यन्ति । तृणोत्तरादिना बाधितत्वात् ॥
॥ २८ ॥

24. KMS om. दीहं. 25. KM om, लितौ. KMS लिङ्त्वाच्च
विकल्पः for लिङ्त्वान्नित्यम्. KS भुमआ; M भुमअं; T हुमआ for भुमआ.
26. MT om. परं. KT विज्जुल्ला for विज्जुला. 27. MT भावे त्वतलादिना
for तस्य भावस्त्वतलौ इत्यादिना. M परः for परं. After मउत्तआए
M adds त्वादौरेणि किम्. 28. MS 'साध्वर्ये; T शीलवर्मस्वार्ये for
'साध्वर्येषु. T भसिरो for हसिरो. KS जप्पिरो for जप्पिरो. BT
ऊसिरो; S उस्ससिरो for ऊससिरो. M केचिदिह आल एवाहुः for
केचिदिरं तृण एवाहुः. M तेषां मते for तेषां.

तुमत्तुआणतूणाः क्त्वः ॥ २९ ॥

क्त्वाप्रत्ययस्य तुं अत् आण तूण इति चत्वार आदेशा भवन्ति ।
तुं-दट्ठं । मोतुं । भोतुं ॥ अत्-भमिअ । रमिअ ॥ तु आ ण-घेत्तुआण ।
साउआण ॥ 'क्त्वासुपोस्तु सुणात्' [१-१-४३] इत्यनुस्वारे कृते ।
घेत्तुआणं । सोउआणं ॥ तूण-घेतूण । सोऊण । काऊण ॥ अनुस्वारे ।
घेतूणं । सोऊणं । काऊणं ॥ वन्दिता इति तु सिद्धावस्थायां बलोपे ॥ २९ ॥
वरइत्तगास्तृनाद्यैः ॥ ३० ॥

वरइत्त इत्यादयः तृनादिप्रत्ययैः सहिताः स्वराद्यादेशविशेषिता बहुलं
निपात्यन्ते ॥ (१) वरइत्तो वरयितृकः नूतनवरः । ऋतोऽत्, तो द्वित्वं च ॥
(२) कणइल्लो (३) वाअडो शुक्रः । कणइल्लो । कणई लतावाची देस्यः,
ततो भवार्येऽस्त्यर्थे वा डिल्लः । वाअडो । वाचाटे द्वितीयस्यातोऽत् ॥
(४) मइल पुत्ती पुष्पवती । मलिनशब्दस्य मइलादेशः, तस्मात् पुत्ती ॥
(५) दुग्घोदो दोग्घोदो (६) दूणो द्विपः । पिबतेर्घोहः । द्वाभ्यां पिब-
तीति । द्विपाने पकारेण सह इत ऊत् । दूणो ॥ (७) विरिचरो धारा-
विरेचनशीलः ॥ (८) सूरल्ली मध्याह्नः । सूरदस्त्यर्थे ल्लिः ॥ (९) वेल्लहलो
कोनलो विलासी च । वल्लभात् लः, आदेरत एच्च ॥ (१०) सहालं नूपुरम् ।
शब्दादालोऽस्त्यर्थे ॥ (११) अल्लिल्लो (१२) फुल्लंधओ

29. M om. तूण-घेतूण । सोऊण । काऊण ॥ अनुस्वारे.
T णिहत्ता नन्दिता इति for वन्दिता इति. 30. T om. बहुलं.
Som. from इत्यादयः down to डिल्लः. (1) HD. 7.44. K नूतनवरः
नवो वरः for नूतनवरः. (2) HD. 2.21. ( ) Sk वाचाटः. (4) From
मलिन and पोत्त=वज्र K मलिनादेशात् मइलात् पुत्ती. (5) HD. 5.44. M
ST om. दोग्घोदो. (6) HD 5.44. (7) HD. (विरिचिरो) 7.93. MT
विरिचिरो for चरो. (8) HD. 8.57. T₂ सूरल्ली for सूरल्ली. (9) HD.
7.96. (10) HD. 8.10. (11) HD. (अल्लिल्लो) 1.13. (12) HD (फुल्लंधओ)
6.85. S पुल्लदओ; T पुल्लदओ for फुल्लंधओ.

(१३) रसाओ भ्रमरः । एपां क्रमात् अलेः स्वार्थे ङिङ्, लो द्वित्वं च ।
 पुष्पंधयः पस्य लः । रसपत्नीति रसाओ ॥ (१४) लअणी लअणा (१५)
 कणई लतायाम् । लतायाः स्वार्थे ङणी ङणा च । कनतेर्भातोः स्त्रियां ङई ।
 शोभावहत्वात् ॥ (१६) बहुजा कनीयसी श्वश्रूः । वध्वा उक्तेऽर्थे जा । (१७)
 भाउजा भातृवधूः । भातृर्जायार्थे जा ॥ (१८) मेहुणिआ मातुलात्मजा
 स्याली च । मैथुनिका । मिथुनादुक्तेऽर्थे इकण् डाच्च ॥ (१९) रिमिणो
 रोदनशीलः । रुदेः शीले ङिमिणः ॥ (२०) पुण्णाली (२१) छिच्छई
 (२२) अडअणा असती । पुंश्वल्यां श्वस्य णा । धिक् धिक् छिच्छि ।
 धिग्धिगिति गर्हणा यस्याः सा । अस्त्यर्थे ङई । अटेः शीले अणा । अड-
 अणा अटनशीला । (२३) चप्पलओ मिथ्याबहुभाषी । चपलात्कः, पस्य
 च द्विरुक्तः पः ॥ (२४) पिब्बं जलम् । पिबतेर्द्विर्बः ॥ (२५) मघोणो
 मघवा । स्वार्थे णः, अवा इत्यस्य ओकारः ॥ (२६) सइलासिओ मयूरः ।
 सदासासिकः नृत्यशीलत्वात् । 'इत्तु सदादौ' [१-२-३४] इत्यनेन सइ ॥
 (२७) वाउल्लो प्रलपिता । वाचो डुल्लः ॥ (२८) पलहिअओ मूर्खः ।
 उपलहृदयः । उकारस्य लोपः ॥ (२९) चण्डिको कोपः । चण्डात् कोपे
 ङिकः ॥ (३०) चण्डिजो पिशुनः कोपश्च । चण्डादुक्तेऽर्थे ङिजः ॥
 (३१) कुम्मणो म्लानः । म्लायतेः कुम्मादेशे णः ॥ (३२) अस्सिहरुल्लो
 द्वेष्यः । अक्षणोर्हरः, अदर्शनीयत्वात् । अक्षिहरात्स्वार्थे डुल्लः ॥

(13) HD. (रसाऊ) 7.2. (14) HD. 7.27. K
 लअणं for लअणी. (15) HD. 2.5. (16) HD. (बहुव्वा?) 7.40.
 KMST बहुव्वा for °जा. (17) HD. 6.103. M बाहुज्जा for
 भाउज्जा. (18) HD. 6.148. (19) HD. 7.7. (20) HD. 6.53. (21)
 Sk धिक् धिक्. (22) HD. 1.18. K om. अटनशीला. (23) HD.
 3.20. M चच्चइओ; T छप्पलओ for चप्पलओ. M चंचलात्कः for चपलात्कः.
 (24) HD. 6.46. (25) Sk मघवन्. (26) HD. 8.20. (27) HD. 7.56.
 (28) Sk उपलहृदयः. M पलाहिओ अपहृतहृदयः. (29) HD. 3.2. (30)
 HD. 3.20 K चंढिज्जो पिशुनश्च । चकारात्कोपश्च. (31) HD. 2.40. T
 कुम्हणो for कुम्मणो. (32) HD. 1.41.

(३३) छा इ लो रूपवान् । छायाया ङिलोऽस्त्यर्थे । कान्तिमानित्यर्थः ॥
 (३४) कुङ्गो कुङ्गो कुङ्गो लतागृहम् । कुङ्गादुक्तेऽर्थे दुङ्गः दङ्गः दुक्श्च ॥
 (३५) जरण्डो वृद्धः । जरतेरण्डः ॥ (३६) अञ्चि वि अञ्छी परस्परा-
 कृष्टिः । आकर्षति व्याकर्षतीत्यत्र कृषेः स्थाने विअञ्छी ॥ (३७) धूमरो
 तुष्टिन्म् । धूमवत् धूमरी । उपमानार्थे री ॥ (३८) सोत्ती
 तरङ्गिणी । स्रोतसोऽस्त्यर्थे डी । तस्य द्वित्वम् ॥ (३९) अहि सि ओ ग्रह-
 शङ्कया रुदितः । अभिसीदतेः उक्तेऽर्थे डिकः ॥ (४०) गा वी गौः । गोः
 क्षियां डावी ॥ (४१) उत्पलपत्न्या पार्श्वयुगापवृत्तिः । उत्पलप्रस्थला-
 त्पार्श्वद्वयापवृत्त्यर्थे डा, लो द्वित्वं च ॥ (४२) गज्जि लि ओ स्पृष्टेऽङ्गे हासः
 पुलकश्च । अङ्गे स्पृष्टे यो हासो जायते तस्मिन् पुलकार्थे च गर्जतेरिलिअः ॥
 (४३) चित्तं लं रम्यम् । चित्तं लातीति ॥ (४४) पाडहुओ प्रतिभूः ।
 प्रतिभुवः स्वार्थे डुकण्, इतोऽत्वं च ॥ (४५) पासणि ओ पासाणि ओ
 साक्षी । साक्षात्पार्श्वे नीयतेऽनेनेति पार्श्वानीयतेर्डिकः ॥ (४६) अव रि उजं
 अद्वितीयम् । अवरात् भावार्थे डिजः ॥ (४७) ला हि ल्लो लम्पटः । लामा-
 दुक्तेऽर्थे डिङ्गः ॥ (४८) क डि ल्लं गहनं, दौवारिकः, कटिवल्गुम्, निर्विव-
 रम्, विपक्षः, आशोश्च । कटिशब्दाद् गहनादिष्वर्थेषु डिङ्गः ॥

(33) HD. 3.35. (34) HD. 2.31. M S om.
 कुङ्गो down to दुङ्गश्च. (35) HD. 3.40. (36) HD. 1.41.
 K कृषेः स्थाने अञ्चिविअञ्छी. (37) HD. 5.61. K उपमार्थे for
 उपमानार्थे. (38) HD. 8.44. (39) HD. 1.30. (40) Sk गो. (41)
 HD. 1.122. M पार्श्वानीयते आनीयते चेत्यर्थे for पार्श्वद्वयापवृत्त्यर्थे. (42) HD.
 (गजोल्लिअ) 2.100. S गज्जिलिओ; T गज्जलीओ for गज्जिलिओ. (43) HD.
 3.4.(44) HD. (पाडहुओ). 6.42. KS पाडहुओ; T पालभुओ for पाडहुओ.
 T प्रतिभूमिः for प्रतिभूः. (45) HD. 6.41. T पाडणीओ for पासणिओ. S
 साक्षात्पार्श्वानीयते for साक्षात्पार्श्वे नीयते. (46) HD. 1.36. T₁ अवर्जं; T₂
 अवर्जं. T अवराद्भावार्थे सिउजं for अवरात् भावार्थे डिज्जः. (47) Sk लाम.
 (48) HD. 2.52. T₁ कडिङ्गी; T₂ कडिङ्गः. S गहनं for गहनं.

(४९) रू व सि णी रूपवती । रूपादस्यर्थे क्त्रियां सिणी ॥ (५०) कु डु ग्बि अं
सुरतम् । कुटुम्बादुक्तेऽर्थे डिकः ॥ (५१) अन्त रि ज्जं रशना कटिसत्रम् ।
अन्तरादुक्तेऽर्थे डिज्जः ॥ (५२) अव डु क्कि अं निपतितं कूपाबवटेषु । अव-
टादुक्तेऽर्थे डुक्किअः ॥ (५३) बु ड्ढि रो महिषः । मज्जत्तेरादेशात् बुड्ढात् इरः
शीलार्थे ॥ (५४) पि पि डि अं यत्किञ्चित्पठितम् । पिडिपिडीत्यनुकरणात्कः,
आदेर्दिकारस्य लृक्, पो द्वित्वं च ॥ (५५) सरि सा डु लो सदशः । सदशात्स्वार्थे
डुलश् ॥ (५६) गु मि लो मूढः । मुहेरादेशाद्गुमेरिलः ॥ (५७) क च्चं कार्यम् ।
कृज्जो डच्चः ॥ (५८) घ डि अ घ डा घ डी गोष्ठी । घटिता घटा घटन
यस्याः सा ॥ (५९) क म णी निश्रेणी ॥ (६०) कि रि कि रि आ कर्णोप-
कर्णिका कुतुक् च । कर्णोपकर्णं कर्णपरंपराप्राप्तं कटुजल्पनं तस्मिन्नर्थे कौतुके
च किरिकिरीत्यनुकरणात्का ॥ (६१) अ ण्ण इ ओ सर्वत्रार्थे तृप्तः । अर्णवा-
दुपमानार्थे डिकः ॥ (६२) सा डु ली शाखा । स्वार्थे डुलिः ॥ (६३) जं पे-
क्खि र म गि र ओ यद् दृष्टं याचते । यद् दृष्टमित्यर्थे जं पेक्खिरमिति निपाति-
तात्परो याचनशीले मगिरओ कप्रत्ययान्तः ॥ (६४) ग अ सा उ लो विरक्तः ।
गतस्वादनुरक्तेऽर्थे डुलः ॥

(49) HD. 7.9. (50) HD. (कुडुच्चिअं) 2.41. (51) HD. 1.35. B
दशनाः for रशना. (52) HD. (अवडक्किओ) 1.47. T अवडुक्किअं for अवडु°. (53) T बुंसिरो for बुड्ढिरो. From बुड्ढ=मज्ज. KST शीले for शीलार्थे. (54)
HD. 6.50. KT पिटिपिटी°, M पिडिपिटी° S पटिपटी° for पिडिपिडी°. (55) HD. 8.9. T सारीसामुलो for सरिसाडुलो. (56) HD. 2.102. T
गुम्मिलो for गुमिलो. T मुहादेशात् for मुहेरादेशात्. (57) HD. 2.2. (58)
HD. 2.105. T घसिआ घसा for घडिअघडा. (59) HD. 2.8. (60)
HD. (किरिइरिआ) 2.61. KM S om. कर्णोपकर्णं. MT कर्णपरंपरया प्रयुक्तं
प्रकटजल्पनं for कर्ण...कटुजल्पनम्. (61) HD. 1.19. Sk अक्कचित्तः. (62)
HD. 8.52. (63) HD. 3.44. M यच्चदृष्टं तत्तथाचते for यद्दृष्टं याचते;
T यावद् द्रष्टव्यं प्रेक्षितमित्यर्थे for यद्दृष्टमित्यर्थे. (64) HD. (गयसाउलो)
2.87. M S om. from विरक्तः down to सिहंइहिल्लो. K गतेः स्वादादु-
क्तेयं; T हतस्वादुक्तेयं for गतस्वादनुरक्तेऽर्थे.

(६५) सिहण्डहिल्लो बालः । शिखण्डादुक्तेऽयं हिल्लः ।
 शिखावानित्यर्थः ॥ (६६) अलवलवसहो धूर्तो दुष्टः पृष्ठवाही
 बलीवर्दः । अलमत्यर्थं बलमस्य वृषभस्येति । बिन्दोर्लुक् ॥ (६७) खुरह-
 खुडी प्रणयकोपः । क्षुरवद्भाति तोदयतीति तुदेरादेशात् खुडात् डी ॥
 (६८) सीउल्ली सीउगं हिमकाले दुर्दिनम् । शीतात् हुल्लिहुगौ, तस्य
 लोपः ॥ (६९) वरण्डो वरणः प्राकारः । वृजो रण्डः ॥ (७०) तत्ती
 तत्परता । तात्परस्य तात्पर्यं वृत्ती ॥ (७१) हीरणा त्रपा । त्रपार्ये णा
 हीरादेशश्च ॥ (७२) गामरेडो योऽन्तर्भुक्त्वा ग्रामं भुङ्क्ते । ग्रामादुक्तेऽयं
 रेडः ॥ (७३) लडहा (७४) वेल्ली विलासवती । लसतेर्लडा सलोपश्च ।
 वेष्टयन्ते विटा अनयेति वेष्टेः परो री, षो लश्च ॥ (७५) दुम्मइणी कलह-
 परा । दुर्मतेः स्वार्ये स्त्रियां णी ॥ (७६) लज्जालुइणी लज्जावती । लज्जालोः
 स्वार्ये णी ॥ (७७) तण्णाअं आर्द्रम् । तिम्यतेर्लण्णाअं ॥ (७८) चिकव-
 अणो असहनः । नञ्पूर्वात्सहतेर्यणः, चिकवादेशश्च ॥ (७९) वेणिअं
 वचनीयम् । वचेरुक्तेऽयं डेणिअः ॥ (८०) सुण्हसिओ निद्रालुः । स्वप्नात्
 शीले सियः, प्रत्य च ण्हः, आदेरत् उः । यदा साक्षा संस्कृते निद्रा ।
 'स्तावकसास्त्रे' [१.२.१८] इत्युत्वे सति ततः शीलार्ये डसिअः ॥

(65) HD. (सिहण्डहिल्लो). 8.54. T सिहसहिल्लो. (66)
 HD. (अलमल) 1.25. M दुर्दान्तः for धूर्तः; T om. धूर्तः.
 B पृष्ठवाही for 'वाही. T बन्ध for बल. (67) HD. (खुरहखुडी)
 2.76. T₁ खुरहखुडी; T₂ खुरहखुडी for खुरहखुडी. (68) Sk शीत. T₁ सीअल्ले;
 T₂ सीदई for सीउगं. (69) HD. 7.86. T₁ वरीडो; T₂ वरीसो for वराडो.
 (70) HD. 5.20. T₂ तत्त. (71) HD. 8.67. T सीरणा for हीरणा. M
 ह्रियः स्वार्ये णा for त्रपार्ये णा. (72) HD. (गामरेडो) 2.90. BT ग्रामे for
 ग्रामं. (73) HD. 7.17. T₁ रिसमा; T₂ रडमा for लडहा. (74) HD. 7.76.
 (75) HD. 5.47. M दुम्मलणी for दुम्मइणी. (76) Sk. B लज्जालुइणी
 for लज्जालुइणी. (77) HD. (तण्णायं). 5.2. (78) ? (79) HD. 7.75.
 (80) HD. 8.39. T₂ सुम्मडिओ. M om. from यदा साक्षा down to
 डसिअः.

(८१) वप्पिओ केदारः । उप्यन्तेऽत्रति वपेः पिअः॥ (८२) बन्धो लो
 मेलकः । बन्धेडोऽल्लः॥ (८३) वा रिजो विवाहः । वृज इज्जण् । 'अचो ज्जिति'
 इति वृद्धिः ॥ (८४) साउ लो (८५) हडहडं अनुरागः । स्वादेरुक्तेऽर्थे
 ल्लः । हडत् हडदिति हृदयं स्फुरति यत्रेति । तस्य लुक् ॥ (८६)
 माणंसी मायावी मनस्वी च ॥ (८७) कोडिल्लो कोडिओ पिशुनः ।
 कुडेर्यातोरिल्लिकौ, उत ओच ॥ (८८) अइण्णो आर्तज्ञः । आर्तं जाना-
 तीति ॥ (८९) गज्जोलो । गज्जतेः परिभवार्यं देस्याद्गतोडोलः ॥ (९०)
 वन्दिणो बन्दी । स्वार्ये णः ॥ (९१) तत्तिल्लो तच्छीलः । तत्ती तत्परता,
 ततोऽस्त्यर्थे लः, लो द्वित्वम् ॥ (९२) ऊसुम्भिअं रुद्धगलरोदनम् ।
 उत्पूर्वस्य सुम्भतेरुक्तेऽर्थे डिकः ॥ (९३) णिउक्को तूष्णीकः मूकः ।
 निर्मुक्तः । मस्य लुक्, दैवादिपाठाद् द्वित्वं च ॥ (९४) बंहलो अपस्मारः ।
 ब्रह्मण उक्तेऽर्थे लः ॥ (९५) ठाणिज्जं गौरवम् । स्थानादुक्तेऽर्थे डिजः ॥
 (९६) उवउजो उपकारी । उपकृजो डुज्जः ॥ (९७) एकलो प्रबलः ।
 एकदुक्तेऽर्थे लः ॥ (९८) माउसिआ माउञ्जा मातृष्वसा । मातुः परस्य
 स्वसुः सिआञ्छौ ॥ (९९) महल्लो मुग्धः । महतो डल्लः ॥ (१००)
 कुष्ठिमई गर्भवती । कुक्षेऽस्त्यर्थे मई ॥ (१०१) रिञ्छोली ऋक्षालिः
 नक्षत्रमाला, तद्वत् रिञ्छोली । ऋनो विन्दुः ॥

(81) HD. (वप्पिणो) 7.85. (82) HD. 6.89. (83) HD. 7.55. BS इज्जाणा for इज्जण्. (84) HD. 7.55. (85) HD. 8.74. M भगत्; T भटत् for हडत्. T स्फुरति for स्फुरति (86) HD. 6.147. T माणंसिणो माणंसी. (87) HD. 2.40. T कुडेर्यातोः for कुडेर्यातोः. (88) Sk आर्तज्ञ. T आवण्णो आपणः. (89) HD. (गज्जिल्लो) 2.83. T गज्जालो गुज्जालो for गज्जोलो. (90) Sk. T विदिण्णो विदी. (91) HD. 5.3. (92) HD. 1.142. (93) HD. 4.51. (94) ? S बहलो; T बहलो for बंहलो. (95) HD. 4.5 M ठाणेज्जं; T ठाणेज्जा for ठाणिज्जं. (96) HD. 1.108 KS उपपूर्वात्कृजो for उपकृजो. (97) Sk. (98) HD. (माअलिआ) 6.131. T माउच्चा for ञ्छा. T सिआञ्ची for सिआञ्छौ. (99) HD. 6.143. M महल्लो for महलो. (100) HD. 2.41. (101) HD. 7.7. T रिञ्चोळी for रिञ्छोली.

(१०२) धोरणी पंक्तिः । धारावत् धोरणी । आत ओ, उपमार्थे
 ङणी च ॥ (१०३) पडमा दृष्यपटम् । पटादस्त्यर्थे मा ॥ (१०४)
 लुअणो युवा । स्वार्थे णः ॥ (१०५) करमरी हठहता स्त्री बन्दी । करेण
 मृद्यमानादाकृष्यते इत्यर्थे करोपपदाद् मृदातेर्ङी ॥ (१०६) दड्ढाली दववर्त्य
 दवाभिमार्गः । दग्धात् ङाली ॥ (१०७) कुडङ्गो कुडङ्गो लतामूहम् ।
 कुटीशब्दादुक्तेऽर्थे ङङ्गङ्गी ॥ (१०८) कारिमं कृत्रिमम् । कृजो डारिमः ॥
 (१०९) जंघालुओ (११०) जंघामओ दूतः । जङ्घायाः शीघ्रेऽर्थे लुअ-
 मओ ॥ (१११) बलामोडी बलात्कारः । बलान्मुच्यते यत्नेति ॥ (११२)
 चक्कलं परिवर्तुलम् । चक्कलः ॥ (११३) बाउल्ली पुत्रिका कुमारीकीडो-
 चिता सालभञ्जिका । कुमारीव्यापारयतीति व्याप्रेर्ङुलिः ॥ (११४) मत्तवालो
 मत्तः । स्वार्थे वालः ॥ (११५) बहुणिआ ज्येष्ठभ्रातृवधूः । वच्चा उक्तेऽर्थे
 णिआ ॥ (११६) जंभणंभणो स्वैरभाषणः । यद्वा तद्वा भणत्यधिकमिति ।
 आदितीयाध्यायमनुस्वारः, तलोपश्च ॥ (११७) भाइरो भेज्जलो भेज्जो
 (११८) ओज्जरो भीरुः । भियः शील इत्यर्थे डाइरडेज्जलडेज्जाः, त्रसेरा-
 देशात् ओज्जाच्च रः ॥ (११९) आहडं सीत्कारः । आहरति आदत्ते प्रिय-
 हृदयमेति । आहजो डः ॥ (१२०) काअपिउला कोकिला । काकः
 पितृवत्परोको यस्या इत्यर्थे काकपितृशब्दात् ला ॥ (१२१) मुहलं मुखम् ।
 स्वार्थे लः ॥ (१२२) गत्तडी गायिका । गात्रीशब्दात्स्वार्थे डडी ॥

(102) Sk. (103) HD. (पडवा) 6.6. M दृष्यपटकुटी; T दृष्या पटकुटी for
 दृष्यपटम्. (1' 4) Sk युवन् (105) HD. 2.15. T किरिमरी for करमरी. M
 मृद्यमाना कृष्यते; T मर्द्यमाना कृष्यते for मृद्यमानादाकृष्यते (106) Sk दग्धाली.
 (107) HD. 2.31. T कुडङ्गो for कुडङ्गो. (108) HD. 2.27. (109) HD.
 3.42. (110) HD. 3.42. (111) HD. 6.92. (112) HD. 3.20.
 T₁ चग्गलं; T₂ चम्मलं for चक्कलं. (113) HD. 6.92. T बाउल्लं. (114)
 HD. 6.122. (115) HD. (बहुणी). 7.41. T बहुणीआ for बहुणिआ. (116)
 HD. (जंभणवो) 3.44. (117) HD. 6.107. T भाउरो for भाइरो Tom.
 भेज्जो. (118) HD. (ओज्जलो) 1.154. S वंजोले; T वोजरो for ओज्जरो.
 (119) HD. (आहुडं). 1.74. KMS शीत्कृतं for सीत्कारः. (120) HD.
 2.30. T पुत्रवत् for पितृवत्. (121) HD. 6.134. (122) HD. 2.82.
 त्रि.प्रा. ८

(१२३) दु दो ल णा दुग्धापि या दुग्धाते गौरित्यत्रार्थे दुग्धात् दोलणा ॥ (१२४) मा भा इ अभयम् । भियो भादेशान्मापूर्वात् इः ॥ (१२५) तो म रि ओ शस्त्र-
प्रमार्जकः । तोमरादुक्तेऽर्थे ङिकः ॥ (१२६) बहु हा ङि णी वच्चा उपरि परिणीयते
इति वच्चा उक्तेऽर्थे हाङिणी ॥ (१२७) रु अ रु इ आ उत्कलिका । रुहरुहिका-
शब्दे हकारयोर्लुक् ॥ (१२८) पि उ सि आ पि उ च्छा पितृष्वसा । पितुः
परस्य स्वसुः सिआच्छौ ॥ (१२९) पु ष्फी पितुः परस्य स्वसुः फी च ॥ (१३०)
अ णु सू आ आसनप्रसवा । अनुसूतेरासनप्रसवार्थे डा ॥ (१३१) भ ङो
भगिनीसुतः । भगिन्याः सुतेऽर्थे चः, भादेशश्च ॥ (१३२) ओ ह ल्ली अप-
सृतिः । सुतेर्हल्ली ॥ (१३३) म म्म ङो गर्भः । मर्मणः उक्तेऽर्थे ङः ॥ (१३४)
म ड प्प रो मधुपरः । उतोऽत्, धो डश्च ॥ इत्यादि ॥ कृष्टानुपसर्गघृष्टवाक्य-
विद्वस्वाचस्पतिविष्टरश्रवःप्रचेतःप्रोक्तादीनां किंवादिप्रत्ययान्तानां च अग्निचि-
त्सोमसुदित्यादीनां सुग्लौ सुम्लौ इत्यादीनां च पूर्वविद्वद्भिरप्रयुक्तानां प्रतीतिवैयम्य-
करः प्रयोगो न कर्तव्यः । शब्दान्तरैरेव तदर्थोऽभिधेयः । यथा—कृष्टः कुशलः ।
वाचस्पतिः गुरुः । विष्टरश्रवाः हरिः । इत्यादि ॥ घृष्टशब्दस्य सोपसर्गस्य
प्रयोग इष्यत एव । मन्दरअडपरिघट्टं, मन्दरतटपरिघट्टम् । तं दिअसणिघट्टाणं
इत्यादि ॥ ३० ॥

अव्ययम् ॥ ३१ ॥

अधिकारोऽयमा पादपरिसमाप्तेः । इतः परं ये वक्ष्यन्ते ते अव्ययसंज्ञका
ज्ञातव्याः ॥ ३१ ॥

(123) HD. (दुदोलणी). 5.46. (124) HD. 6.129. T माहाई for
माभाइ. (125) HD. 5.18. B शस्त्री प्रमार्जकः; T शास्त्रप्रमार्जकः. (126)
HD. 7.50. T बहुभासिणी for बहुहाङिणी. (127) HD. 7.8. (128)
Sk. पितृष्वसा. (129) HD. (पुष्फा). 6.52. (130) HD. 1.23. T₁ अणे-
पिआ; T₂ अणेङिआ for अणुसूआ. (131) Sk ? (132) Sk अपसृतिः. (133)
HD. 6.143. (134) HD. (मडप्फरो) 6.120. S मडुपलो for मडप्फरो.
MT मदस्फुरः for मधुपरः. KM आर्यैः कविभिः, T पूर्वविद्विः for पूर्ववि-
द्वद्भिः. KMT वैषम्यपरः for वैषम्यकरः. KS तदिशब्दं for दिअसं. M
°णिहट्टाणं for °णिघट्टाणं. Before Sūtra. 31 Bp K read अद्याव्ययानि.
MS अतः परं for इतः परं.

आम अभ्युपगमे ॥ ३२ ॥

आम इत्यव्ययमभ्युपगमे प्रयोष्यम् । आम बहुला वणाली ॥ आम संस्कृतेऽपीति केचित् ॥ ३२ ॥

तं वाक्योपन्यासे ॥ ३३ ॥

तं इत्यव्ययं वाक्योपन्यासे प्रयोज्यम् । तं तिअसबन्दिमोक्खं ॥ ३३ ॥

णइ चेअ चिअ च एवार्थे ॥ ३४ ॥

णइ चेअ चिअ च इत्येते अवधारणार्थे प्रयोज्याः । गइओ णइ । गदित एव ॥ जं चेअ मुउल्लणं लोअणाणं अणुबन्धं तं चिअ कामिणीणं । यदेव मुकुल्लं लोचनानामनुबन्धं तदेव कामिनीनाम् ॥ दैवादिपाठाद् द्वित्वम् । ते चिअ धण्णा ते चिअ सुउरिसा । त एव धन्यास्त एव सुपुरुषाः ॥ सो च वअरूवेण । स एव वयोरूपेण ॥ सो च सीले । स एव शीले ॥ ३४ ॥

हद्धि निर्वेदे ॥ ३५ ॥

हद्धि इति निर्वेदे प्रयोज्यम् । हाधिकशब्दवत् हद्धि । हद्धि हो धावह । हा धिक् हो धावत ॥ ३५ ॥

दर अर्घेऽल्पे वा ॥ ३६ ॥

दर इत्यव्ययमर्थार्थे ईपदर्थे वा प्रयोज्यम् । दरविअसिअं अर्घमीषद्वा विकसितम् ॥ ३६ ॥

किणो प्रश्ने ॥ ३७ ॥

किणो इत्यव्ययं प्रश्ने वा प्रयोज्यम् । किणो धुवसि, किं धुवसि, किं धूनोषि ॥ ३७ ॥

---

32. KMS अभ्युपगमे आम for the Sūtra. K अभ्युपगमेऽपि for 'पगमे. KMS प्रयोक्क्यम् for प्रयोज्यम् here and elsewhere. 33. B दिअसबन्दिमोक्खे for तिअस*. 35. KM निर्वेदे हद्धि इति for हद्धि इति निर्वेदे. B णो धामह for हो धावह. 37. Before किणो in Com. MS read वेत्यनुवर्तते. MS om. अव्ययं.

मिव पिव विव विअ व व्व इवार्थे ॥ ३८ ॥

मिव पिव विव विअ व व्व इति षडेते इवार्थे वा प्रयोज्याः । कमलं मिव । चन्दणं पिव । हंसो विव । जीवो विअ । उअअस्स व ताविअसी-अलस्स, उदकस्येव तापितशीतलस्य । साअरो व्व गहिरो, सागर इव गभीरः । साअरो व्व खारओ, सागर इव क्षारः ॥ पक्षे णीटुप्पलमाला इव, नीलोत्पलमालेव ॥ ३८ ॥

किर इर हिर किलार्थे ॥ ३९ ॥

किर इर हिर इति त्रयः किलार्थे वा प्रयोज्याः । कल्लं किर खल-हिअओ । तस्स इर पिअवअस्सो । वाहिता हिर देवी ॥ पक्षे । एवं किल तेण सिविणए भणिअं ॥ ३९ ॥

अम्हो आश्चर्ये ॥ ४० ॥

आश्चर्ये अम्हो इति प्रयोज्यम् । अम्हो देवस्स गई । अम्हो कह परिणिज्जइ ॥ ४० ॥

अब्भो पश्चात्तापसूचनादुःखसंभाषणापराधानन्दादरखेदविस्मय-विषादभये ॥ ४१ ॥

अब्भो इति पश्चात्तापादिषु प्रयोज्यम् । पश्चात्तापे-अब्भो तह तेण कआ अहअं जह कस्स साहेमि ॥ सूच नायाम्-अब्भो दुक्करआरअ । अब्भो आगद्धो ॥ दुःखे-अब्भो दलइ हिअअं ॥ संभाषणे-अब्भो किमिणं ॥ अपराधे-अब्भो हरन्ति हिअअं तह विव वेसा भवन्ति जुवईणं ॥ आनन्दे-अब्भो सुण्णहाअमिणं ॥ आदरे-अब्भो मह सफळं जीविअं ॥ खेदे-अब्भो ण जाणामि चित्तं ॥ विस्मये-अब्भो किं पि रहस्सो मुणन्ति धुत्ता जणब्भहिआ, किमपि रहस्यं जानन्ति धूर्ता जनान्मयधिकाः ॥ विषादे-अब्भो णासेन्ति धिइं पुलअं वड्डेन्ति देन्ति रणरणअं, नाशयन्ति धूर्तिं पुलकं वर्धयन्ति ददति रणरणकम् ॥ भये-अब्भो गइअम्हि तुमे ण वरज्जइ सा ण जूरिहइ, अब्भो गदितास्मि त्वया नैव रज्येत सा न खेचते ॥ ४१ ॥

38. KMST om. साअरो व्व गहिरो. 40. KMS अब्भो for अम्हो in the Sūtra and Com. 41. KMS अब्भो; T अब्भो for अब्भो in the Sūtra and Com.

हुं पृच्छादाननिवारणे ॥ ४२ ॥

हुं इति पृच्छादिषु प्रयोज्यम् । पृच्छायाम्—हुं साहसु सम्भारं ॥
दाने—हुं गेष्ट अप्पणो विअ ॥ निवारणे—हुं णिछज्ज समोसर ॥ ४२ ॥

वणे निश्चयानुकम्प्यविकल्पे ॥ ४३ ॥

वणे इति निश्चयादौ प्रयोज्यम् । निश्चये—वणे देमि, निश्चयं ददामि ॥
विकल्पे—वणे होइ ण होइ, भवति वा न भवति ॥ अनुकम्प्ये—होइ दासो
वणे ण मुच्चइ, भवति दासोऽनुकम्प्यो न मुच्यते ॥ ४३ ॥

संभावने अइ च ॥ ४४ ॥

अइ इति, चकारात् वणे इति च, संभावने प्रयोज्यम् । अइ दिक्ख
किं ण पेच्छसि । णत्थि वणे जं ण देइ विहिपरिणामो ॥ ४४ ॥

आनन्तर्ये णवरिअ ॥ ४५ ॥

णवरिअ इत्यानन्तर्ये प्रयोज्यम् । णवरिअ से रहुवइणो, अनन्तरमस्य
रघुपतेः ॥ ४५ ॥

केवले णवर ॥ ४६ ॥

केवलेऽर्थे णवर इति प्रयोज्यम् । णवर पिआइं चिअ णिव्वडन्ति,
केवलं प्रियाण्येव निष्पतन्ति पृथग्भवन्ति ॥ केचित्तु 'केवलानन्तर्ययोर्णवर-
णवरिअ' इत्येकमेव सूत्रमाहुः । तन्मते उभावप्युभयार्थौ ॥ ४६ ॥

मन्द ग्रहणार्थे ॥ ४७ ॥

मन्द इति ग्रहणार्थे प्रयोज्यम् । मन्द ओलोएसु मं । गृहाणेत्यर्थः ॥ ४७ ॥

मन्दि विकल्पविषादसत्यनिश्चयपश्चात्तापेषु च ॥ ४८ ॥

मन्दि इति विकल्पादिषु ग्रहणार्थे च प्रयोज्यम् । विकल्पे—मन्दि
भोज एत्ताहे, भवेदिदानीम् ॥ विषादे—मन्दि चरणे तओ संमाणिओ,
चरणौ ततः संमानितौ ॥ सत्ये—मन्दि तुह भणिमो ॥ निश्चये—सासिज्जइ
मन्दि तुह कज्जे ॥ पश्चात्तापे—मन्दि सहेहि धरणि ॥ ग्रहणार्थे—मन्दि
ओलोएसु मं ॥ ४८ ॥

42. T मुं for हुं. 47. M हइ for मन्द in the Sūtra and
Com. 48. K मंदि तुज्ज for भोज.

संभाषणरतिकलहे रे अरे ॥ ४९ ॥

संभाषणरतिकलहयोर्यथासंख्यं रे अरे इत्येतौ प्रयोज्यौ । सं भा ष णे—
रे रे हिअअ मडअसरिसा ॥ र ति क ल हे—अरे बहुवल्लह मए समं मा करेसु
उवहासं ॥ ४९ ॥

हरे क्षेपे च ॥ ५० ॥

क्षेपे चकारात्संभाषणरतिकलहयोर्यथासंख्यं हरे इति प्रयोज्यम् ।
क्षेपे—हरे णिल्लज्ज ॥ सं भा ष णे—हरे पुरिसा ॥ र ति क ल हे—हरे
बहुवल्लह ॥ ५० ॥

धू कुत्सायाम् ॥ ५१ ॥

कुत्सायां धू इति प्रयोज्यम् । धू णिल्लज्जो लोओ ॥ ५१ ॥

ऊ गर्हाविस्मयसूचनाक्षेपे ॥ ५२ ॥

गर्हादिषु ऊ इति प्रयोज्यम् । गर्हा या म्—ऊ णिल्लज्ज । वि स्म ये—
ऊ कहं मुणिआ अहं ॥ सू च ने—ऊ केण ण विण्णाअं ॥ प्रक्रान्तवाक्यस्य
विपर्यासशङ्कया विनिवर्तनलक्षण आक्षेपः । तत्र—ऊ कि मए भणिअं ॥ ५२ ॥

पुणरुत्तं कृतकरणे ॥ ५३ ॥

पुणरुत्तं इति कृतकरणे प्रयोज्यम् । अइ सुव्वइ पंसुलि णीसहेहि
अङ्गेहि पुणरुत्तं, अयि स्वपिपि पांसुले निःसहैरङ्गैः कृतकरणम् ॥ ५३ ॥

हु खु निश्चयविस्मयवितर्के ॥ ५४ ॥

हु खु इत्येतौ निश्चयादिषु प्रयोज्यौ । नि श्र ये—तं पि हु अञ्जिणसिदं,
तं खु सिरीएँ रहस्सं ॥ वि स्म ये—को खु एसो सहाससिरो ॥ वितर्क ऊहः
संशयो वा । ऊ हे—न हु नवरसग्गहिआ एअं खु हसइ ॥ सं श ये—जलधरो
खु धूमो खु ॥ सं भा व ने चेप्यते—तरिअं ण हु णवर इमं । एअं खु तुमं
हसइ ॥ बहुलाधिकारादनुस्वारात्परो हु न प्रयोक्तव्यः ॥ ५४ ॥

णवि वैपरीत्यै ॥ ५५ ॥

णवि इति वैपरीत्ये प्रयोज्यम् । णवि लोअणो ॥ ५५ ॥

वेव्वे विषादभयवारणे ॥ ५६ ॥

वेव्वे इति विषादादौ प्रयोज्यम् । विषादे—उल्लाविरीइ वेव्वेस्ति तीएँ भणिअं ण विम्हरिमो । किमुल्लापयन्त्या उत खिद्यमानया त्वया वेव्वे इति भणितं न विस्मरामः ॥ भये—वेव्वे पलाइदं तेण ॥ वारणे—उल्लाविरीइ वि तुमं वेव्वे स्ति मयञ्छि किं णेअं ॥ उल्लाविरीइ इति स्वप्रायातम् ॥ ५६ ॥

आमन्त्रणे वेव्वे च ॥ ५७ ॥

वेव्वे इति चामन्त्रणे प्रयोज्यम् । वेव्वे गोले । वेव्वे मुरन्दले वहसि पाणिअं ॥ ५७ ॥

वा सख्या मामि हला हले ॥ ५८ ॥

आमन्त्रण इति वर्तते । सख्या आमन्त्रणेऽर्थे मामि हला हले इति प्रयोज्याः । मामि सरिसक्खराण वि । पणवह माणस्स हला । हला सउन्दले । हले हआसे ॥ पक्षे । सहि एरिस च्चिअ गई ॥ ५८ ॥

दे संमुखीकरणे च ॥ ५९ ॥

संमुखीकरणे सख्या आमन्त्रणे च दे इति प्रयोज्यम् । दे पसिअ णिअत्तसु सुन्दरि, यावत्प्रसीद निर्वर्तस्व सुन्दरि । दे सहि ॥ ५९ ॥

ओ पश्चात्तापसूचने ॥ ६० ॥

पश्चात्तापे सूचनायां च ओ इति प्रयोज्यम् । पश्चात्तापे—ओ पच्चाअन्तिआए ॥ सूचनायाम्—ओ अविणयतत्तिहो ॥ परिकल्पार्थे उतादेशेन ओकारेणैव सिद्धम् । ओ विरएमि णहअले ॥ ६० ॥

55. M भाअणो for लोअणो. 56. B वेव्वे; M वेंवे for वेव्वे in the Sūtra and Com. M om. उल्लाविरीइ इति स्वप्रायातम्. 57. T आमन्त्रणेषु in the Sūtra. B वेव्वे; T व्वे for वेव्वे. BT वेव्वे सुकुरं रेहसि पाणी ह्हावा (?) 58. BT सरिसक्खराणि; M सहि सक्खराण वि for सरिसक्खराण वि. BT माणं सहला for माणस्स हला. 59. M आमन्त्रणकरणे for *मन्त्रणे. BT णिवत्तइ. T om. दे सहि. 60. M विकल्पार्थे for परिकल्पार्थे.

अण णाहं नञर्थे ॥ ६१ ॥

नञर्थे अण णाहं इत्येतौ प्रयोज्यौ । अणचिन्तिञ् मुणन्ति, अचि-
न्तितं जानन्ति । णाहं करेमि रोसं, न करोमि रोषम् ॥ ६१ ॥

निश्चयनिर्धारणे वले ॥ ६२ ॥

निश्चये निर्धारणे च वले इति प्रयोज्यम् । निश्चये—वले सीहो, सिंह
एवायम् ॥ निर्धारणे—वले पुरिसो धणंजओ खत्तिआणं, पुरुषो धनंजय एव
क्षत्रियाणाम् ॥ ६२ ॥

मणे विमर्शे ॥ ६३ ॥

विमर्शे मणे इति प्रयोक्तव्यम् । मणे सूरौ, किंस्वित्सूर्यः अन्ये मन्ये
इत्यर्थमपीच्छन्ति ॥ ६३ ॥

माहं माथे ॥ ६४ ॥

माहं इति माथे प्रयोक्तव्यम् । माहं काहीअ रोसं, मा कार्षीद् रोषम् ॥ ६४ ॥

अलाहि निवारणे ॥ ६५ ॥

अलाहीति निवारणे प्रयोज्यम् । अलाहि विसाएण, अलं विषादेन ॥ ६५ ॥

लक्षणे जेण तेण ॥ ६६ ॥

लक्षणे जेण तेण इत्येतौ प्रयोज्यौ । भमररुअं जेण कमलवणं ।
भमररुअं तेण कमलवणं ॥ ६६ ॥

त्वोदवापोताः ॥ ६७ ॥

अव अप इत्येतावुपसर्गौ उत इति विकल्पार्थो निपातश्च ओ इति तु
प्रयोक्तव्याः । ओआरो अवतारः अपकारो वा । ओ विरएमि णहत्थले, उत
विरचयामि नभःस्थले । पक्षे अवआरो इत्यादि ॥ ६७ ॥

63. BT इत्यमपीच्छन्त्यन्ये for अन्ये मन्ये इत्यर्थमपीच्छन्ति. 64. B माह; T माउ for माहं in the Sūtra and Com. 65. KM अलाहि किं वाहण लोहेण, अलं किं वाचिकेन लोभेन for अलाहि विसाएण, अलं विषादेन. 67. T अवकारः for अवतारः. KMT णहत्थले for णहत्थले.

उ ओ उपेः ॥ ६८ ॥

उप इत्युपसर्गः उ ओ इति द्विधा प्रयोक्तव्यः । उवारो ओवारोः
उपकारः ॥ ६८ ॥

प्रत्येकमः पाडिएकं पाडिकं ॥ ६९ ॥

प्रत्येकमित्यस्यार्थे पाडिएकं पाडिकं इति तु प्रयोक्तव्यम् । पाडिएकं ।
पाडिकं ॥ पक्षे पञ्चेअं ॥ ६९ ॥

स्वयमोऽर्थे अप्यणा ॥ ७० ॥

स्वयमित्यस्यार्थे अप्यणा इति तु प्रयोक्तव्यम् । विसञं विसन्ति
अप्यणा कमलवणा ॥ पक्षे । सअं चिअ मुणसि करणिज्जं, स्वयमेव जानासि
करणीयम् ॥ ७० ॥

एकसरिअं झटिति संप्रति ॥ ७१ ॥

झटियर्थे संप्रत्यर्थे च एकसरिअं इति तु प्रयोज्यम् । एकसरिअं
झटिति संप्रति वा ॥ पक्षे । झति । संपइ ॥ ७१ ॥

इहरा इतरथा ॥ ७२ ॥

इहरा इति इतरथार्थे प्रयोज्यम् । इहरा नीसामन्नेहि । पक्षे । इअरहा ॥
॥ ७२ ॥

मुधा मोरउल्ला ॥ ७३ ॥

मुधार्थे मोरउल्ला इति तु प्रयोज्यम् । मोरउल्ला ॥ पक्षे मुहा ॥ ७३ ॥

अयि ऐ ॥ ७४ ॥

अयि इत्यर्थे ऐ इति तु प्रयोज्यम् । ऐ बीहेइ । ऐ उम्मत्तिए ॥ अत
एव वचनादैकारस्यापि प्राकृते प्रयोगः ॥ ७४ ॥

69. पाडिएकं for पाडिकं in the Sūtra and Com. 70. M स्वयं अप्यणो;
T स्वयमप्यणा for the Sūtra. 72. BT णिसामन्तेहि for नीसामन्नेहि.
74. K बीहेमि for बीहेइ.

उअ पश्य ॥ ७५ ॥

पश्य इत्यर्थे उअ इति प्रयोज्यम् । उअ णिबलणिप्फन्दा । पक्षे
ओअञ्छादयः पश्यंत इत्यर्थे ॥ उवह इति च दृश्यते । उवह गोद्वनञ्जमि ॥ ७५ ॥
इजेराः पादपूरणे ॥ ७६ ॥

इ जे र इत्येते पादपूरणे प्रयोज्याः । णअणा इ । अच्छी इ । अण्णेक्क
इ । रूवं तु जे गच्चइ । कलमगोवी र ॥ अहो हंहो हा नाम हे इत्यादयः
संस्कृतसमन्वेन सिद्धाः ॥ ७६ ॥

प्याद्याः ॥ ७७ ॥

प्यादयो नियतार्थवृत्तयः प्राकृते प्रयोज्याः । पि अपीत्यर्थे ॥ ७७ ॥

इति श्रीमदर्हन्निन्दत्रैविद्यदेवश्रुतधरश्रीपादप्रसादासादितसमस्तविद्याप्रभाव-

श्रीमत्रिविक्रमदेवविरचितप्राकृतव्याकरणवृत्तौ

द्वितीयाध्यायस्य प्रथमः पादः ॥

---

77. MT न्याद्याः for प्याद्याः in the SŪtra. M वि अपीत्यर्थे;
T वि अप्यर्थे for पि अपीत्यर्थे. Colophon; BK.M om. from 'मदर्ह
down to श्रीमत. MT द्वितीयस्याध्यायस्य for द्वितीयाध्यायस्य.

द्वितीयः पादः ॥

वीप्सार्थात्पदचि सुपो मस्तु ॥ १ ॥

वीप्सार्थात्पदात्परस्य सुपः स्थाने तदचि तस्य वीप्सार्यस्य संबन्धिन्यचि परे मो वा भवति । एकैकम् एकमेकं । एकैकेन एकमेकेन । अङ्गे अङ्गे अङ्ग-मङ्गमि ॥ पक्षे । एकेकं इत्यादि ॥ १ ॥

अमः ॥ २ ॥

सुप इत्यनुवर्तते । नाम्नः परस्य सुपः संबन्धिनोऽमः द्वितीयैकवचनस्य स्थाने मकारो भवति । वच्छं । मालं । गिरिं । गोरीं । गामणिं । तरुं । वहुं ॥ २ ॥

श्लुग्जशसोः ॥ ३ ॥

नाम्नः परयोर्जस् शस् इत्येनयोर्लुग्भवति । शित्वापूर्वस्याचो दीर्घः । वच्छा । माला । गिरी । गोरी । गामणी । तरू । बहू चिद्वन्ति पेच्छ वा ॥ ३ ॥

णशामः ॥ ४ ॥

नाम्नः परस्य षष्ठीबहुवचनस्य आमः णश् इत्यादेशो भवति । शित्वा-त्पूर्वस्य दीर्घः । वच्छाण । वणाण । मालाण । गङ्गाण । गिरीण । दहीण । बुद्धीण । गामणीण । सुधीण । गोरीण । तरूण । मूढूण । बहूण ॥ 'क्वासु-पोस्तु सुणात्' [१-१-४३] इति वानुसारे वच्छाणं गिरीणं इत्यादि ॥ ४ ॥

1. M om. वा. KS भवति तु for वा भवति. KM om. एकैकेन. B अङ्गे अङ्गे अङ्गमङ्गमि for अङ्गे अङ्गे अङ्गमङ्गमि. S पक्षे एकमेक इत्यादि for पक्षे एकेकं इत्यादि. 2. K गामणिं for गामणि. After बहु K adds पेच्छ वा; S adds पेच्छ. 3. T om. श्लुक्. in the Sūtra. 4. MS ण for णश् in the Sūtra and Com. S om. आमः. M om. बहूण. KMS om. मालाण गङ्गाण; T om. मालाण. KM om. सुधीण; S बुद्धीण for सुधीण. After वच्छाणं KS add वणाणं गङ्गाणं.

हि हिं हि मिसः ॥ ५ ॥

नाम्नः परस्य भिसः सञ्चिन्दुः सानुनासिकः केवलश्च हिर्भवति । वञ्छेहिं वञ्छेहिं वञ्छेहि । धणेहिं धणेहिं धणेहि । मालाहिं मालाहिं मालाहि । गिरीहिं गिरीहिं गिरीहि । बुद्धीहिं बुद्धीहिं बुद्धीहि । दहीहिं दहीहिं दहीहि । गामणीहिं गामणीहिं गामणीहि । गोरीहिं गोरीहिं गोरीहि । तरुहिं तरुहिं तरुहि । घेणूहिं घेणूहिं घेणूहि । वडूहिं वडूहिं वडूहि । मडूहिं मडूहिं मडूहि । इत्यादि ॥ ५ ॥

हितोचोदोदु डसिम् ॥ ६ ॥

नाम्नः परो ङसिम् पञ्चमीविभक्तिः हितो, द्विरुक्तस्तो, दो, दु इति चतुर आदेशानापद्यते । वञ्छाहितो 'भिस्यस्सुपि' [२.२.२१] इत्येत्वे वञ्छेहितो । वञ्छुत्तो । वञ्छादो । वञ्छादु । वृक्षात् वृक्षेभ्यो वा ॥ दहीहितो दहितो । दहीदो । दहोदु ॥ गोरीहितो । गोरित्तो । गोरीदो । गोरीदु ॥ तरुहितो । तरुत्तो । तरुदो । तरुदु ॥ मडूहितो । मडूत्तो । मडूदो । मडूदु ॥ घेणूहितो । घेणुत्तो । घेणूदो । घेणूदु ॥ दो दु इत्यत्र दकारो भाषान्तरार्थः । तेन शौरसेनीभाषाभ्याः—मलअकेदुदो मलअकेदुदु मलयकेतोः । पैशाच्यां 'तलुतदोः' (३.२.४६) इति तकारार्थम् । गिरीतो ॥ एवं धनमालागिरि-बुद्धिगामणीतरुवधूप्रभृतयः ॥ ६ ॥

सुतो भ्यसः ॥ ७ ॥

पञ्चमीबहुवचनस्य सुतो इत्यादेशो भवति । वञ्छासुतो वञ्छेसुतो । धणासुतो धणेसुतो । मालासुतो । गिरीसुतो । दहीसुतो । बुद्धीसुतो । गामणीसुतो । इत्यादि ॥ ७ ॥

5. KS सानुस्वारः; M अनुस्वारः for सञ्चिन्दुः. KM use the sign for anunāsika here only, M om. घेणूहिं down to इत्यादि. 6. KMST भ्यस्येत्वे for भिस्यस्सुपि इत्येत्वे. KMT वञ्छाओ वञ्छाउ and similraly for other words. for वञ्छादो वञ्छादु. T भाषान्तरार्थ for 'रार्थः'. T om. from पैशाच्यां down to प्रभृतयः. 7. KMT om. मालासुतो. After गामणीसुतो KM add गोरीसुतो तरुसुतो मडूसुतो वडूसुतो K वञ्छादु for वञ्छाउ. K. धणादु for धणाउ. K om. गोरीओ गोरित्तो गोरीउ गोरीहितो गोरीहि.

दिदौत्तोदु ङसौ ॥ ८ ॥

पञ्चम्यादेशेषु दो सो दु इत्येषु ङसि पञ्चम्येकवचने च परे पूर्वस्याचो दीर्घो भवति । वञ्छाओ वञ्छतो ॥ 'संयोगे' (१.२.४०) इति दीर्घेऽपि ह्रस्वः, तथापि तद्ग्रहणं भ्यसि एत्वबाधनार्थम् ॥ ङसिनैव सिद्धे दोदु-ग्रहणमप्येत्वापवादार्थैव ॥ वञ्छाउ वञ्छाहितो वञ्छाहि ॥ धणाओ धणतो धणाउ धणाहितो धगाहि ॥ गिरीओ गिरितो गिरीउ गिरीहितो गिरीहि ॥ गोरीओ गोरितो गोरीउ गोरीहि ॥ दहीओ दहितो दहीउ दहीहितो दहीहि ॥ बुद्धीओ बुदितो बुद्धीउ बुद्धीहितो बुद्धीहि ॥ गामणीओ गामणितो गामणीउ गामणीहितो गामणीहि ॥ तरुओ तरुतो तरुउ तरुहिता तरुहि ॥ महुओ महुतो महुउ महुहितो महुहि ॥ धेणूओ धेणुतो धेणूउ धेणूहितो धेणूहि ॥ वहुओ वहुतो वहुउ वहुहितो वहुहि ॥ ८ ॥

सोर्लुक् ॥ ९ ॥

नाम्नः परस्य सोः प्रथमैकवचनस्य लुग्भवति । हे देव । हे गङ्गे । हे गोरि । हे लच्छि । हे गामणि । हे वहु ॥ ९ ॥

ङसोऽस्त्रियां सर् ॥ १० ॥

ङसः पष्ठमैकवचनस्य स इत्यादेशो भवति, अस्त्रियां स्त्रीलिङ्गे न भवति । रिच्चाद द्वित्वम् । वञ्छस्स । धगस्स । गिरिस्स । दहिस्स । गामणिस्स । तरुस्स । महुस्स ॥ अस्त्रियामिति किम् । गङ्गाए । गोरीए । धेणूए । वहुए ॥ १० ॥

ङेमिर् ॥ ११ ॥

नाम्नः परस्य सप्तम्येकवचनस्यास्त्रियां मिर् इत्यादेशो भवति । रिच्चाद द्वित्वम् । वञ्छमिम् । धणमिम् । गिरिमिम् । दहिमिम् । तरुमिम् । महुमिम् ॥ अस्त्रियामित्येव । मालाए । बुद्धीए । धेणूए । वहुए ॥ ११ ॥

9. KS हे गङ्गा for हे गङ्गे. S अहो लच्छि for हे लच्छि. 10. M रसु; S सल् for सर् in the Sūtra. Before ङसः in Com. KM read नाम्नः परस्य. M om. धणस्स गिरिस्स. MS om. गोरीए and वहुए. T om. from Sūtra. 11 down to the and fo Com. on Sūtra 22. 11. S ङेमिल् for the Sūtra. MS वणमिम् for धणमिम्. MS om. वहुए.

अतो ङो विसर्गः ॥ १२ ॥

अकारान्तात्परो विसर्गः ङिदोकारो भवति । सर्वतः सञ्चओ । पुरतः पुरओ । अग्रतः अगओ ॥ एवं सिद्धावस्थापेक्षया । भवतः भवओ । भवन्तः भवन्तो । सन्तः सन्तो । कुतः कुओ ॥ १२ ॥

सोः ॥ १३ ॥

अत इत्यनुवर्तते । अतः परस्य सोः स्थाने ङो भवति । वञ्छो । देवो ॥ १३ ॥

वैतत्तदः ॥ १४ ॥

अदन्ताभ्यामेतत्तद्भवां परस्य सोः ङो वा भवति । एसो एस । सो स ॥ १४ ॥

ङसेः श्लुक् ॥ १५ ॥

वेत्यनुवर्तते । अतः परस्य ङसेः श्लुक्वा भवति । शित्वात्पूर्वस्य दीर्घः । वञ्छा । धणा ॥ पक्षे । वञ्छाहितो वञ्छन्तो वञ्छओ वञ्छाउ वञ्छाहि ॥ १५ ॥
डेडे ॥ १६ ॥

अतः परस्य सप्तम्येकवचनस्य ङिदेत्वं वा भवति । वञ्छे । धणे ॥ पक्षे । वञ्छमि । धणमि ॥ १६ ॥

ङसिसो हि ॥ १७ ॥

अतः परस्य ङसिसः पञ्चम्या हि इति वा भवति । वञ्छाहि । धणाहि ॥ म्यसि एत्वे । वञ्छेहि । धणेहि ॥ पक्षे हितोत्तोदोदु इत्येते च ॥ १७ ॥

टो डेणळ् ॥ १८ ॥

अतः परस्य टावचनस्य ङित एण इत्यादेशो भवति । लित्वान्नित्यम् ॥ वञ्छेण । धणेण ॥ अनुस्वारे । वञ्छेणं । धणेणं ॥ १८ ॥

12. M अकारान्तात्परो for अकारान्तात्परो. After अगओ M adds मार्गतः मगओ. 15. M om. वञ्छाहि. 16. KMS ङिवचनस्य for सप्तम्येकवचनस्य. M ङित्वं for ङिदेत्वं. 18. KS लित्वाञ्च विकल्पः for लित्वाञ्चनित्यम्.

दिवां म्यसि ॥ १९ ॥

अत इति पञ्चम्यन्तस्य षष्ठ्यन्तविभक्तिविपरिणामः । अतो म्यसादेशे सति दिः दीर्घो वा भवति । वच्छादितो वच्छेदितो । वच्छासुतो वच्छेसुतो । वच्छाहि वच्छेहि ॥ तोदोदुषु दीर्घ एव ॥ १९ ॥

शस्येत् ॥ २० ॥

अतः शसि परे एद्वा भवति । वच्छे वच्छा पेच्छ ॥ २० ॥

मिस्म्यस्सुपि ॥ २१ ॥

मिस् भ्यस् सुप् इत्येतेषु परेष्वत एत्वं भवति । पृथग्योगान्नित्यम् ॥ मिसि । वच्छेहि ॥ म्यसि । वच्छेदितो वच्छेसुतो । वच्छेहि ॥ तोदोदुषु दीर्घ एव ॥ सुपि । वच्छेसु ॥ २१ ॥

इदुतोर्दिः ॥ २२ ॥

मिस्म्यस्सुपि परे इदुतोः दिः दीर्घो भवति । मिसि । गिरीहि । गिरीहि ॥ एवं बुद्धीहि । तरूहि । धेणूहि । महुहि ॥ म्यसि । गिरीदितो । गिरीसुतो । गिरीओ । गिरीउ ॥ एवं बुद्धीओ । गामणीओ । तरूओ । महुओ आअं ॥ सुपि । गिरीसु । दहीसु । गामणीसु । तरूसु ठिअं ॥ कचिन्न भवति । दिअभूमिसु दाणजलदिआइं, द्विजभूमिषु दानजलद्वितानि ॥ इदुतोरिति किम् । वच्छेहि । वच्छेसुतो । वच्छेसु ॥ २२ ॥

चतुरो वा ॥ २३ ॥

चतुःशब्दस्य उदन्तस्य मिस्म्यस्सुपि परे दीर्घो वा भवति । चउहि । चउहि । चउदितो चउदितो । चउसु चउसु ॥ २३ ॥

19. KS भ्यसादेशे परे for भ्यसादेशे सति. 20. MS om. पेच्छ. 21. योगविभागान्नित्यं for पृथग्योगान्नित्यम्. K पक्षे दीर्घोपि; M पक्षे दीर्घः for तोदोदुषु दीर्घ एव. 22. KS *सुपि च परे for *सुपि परे. M इत्येतेषु परेषु for परे. After बुद्धीओ KS add दहीओ. After गिरीसु KS add बुद्धीसु. K दाणजलदिआइं; S दोगं for दाणजलदिआइं.

पुंसो जसो डउडओ ॥ २४ ॥

इदुत इत्यस्य पञ्चम्यन्तपरिणामः । पुंलिङ्गादिदुतः परस्य जसः अउ
अओ इत्येतौ डितौ वा भवतः । अमाउ अमाओ । वाअउ वाअओ ॥ पक्षे ।
अग्गी अगिणो । वाऊ वाउणो ॥ पुंसीति किम् । बुद्धीइ । दहीइ ॥ इदुत
इत्येव । वञ्छा ॥ २४ ॥

डवो उतः ॥ २५ ॥

पुंस इति वर्तते, जस इति च । पुंलिङ्गादुतः परस्य जसः डित्
अवो इति वा भवति । वाअवो ॥ पक्षे । वाअओ वाऊ वाउणो ॥ उत इति
किम् । वञ्छा ॥ पुंस इति किम् । धेणूउ । वहुउ ॥ २५ ॥

णो जसथ ॥ २६ ॥

योगविभागादिदुतौ गृह्येते । इदुतः परस्य जसः शसथ णो इत्या-
देशो भवति । गिरिणो तरुणा चिद्वन्ति पेच्छ वा ॥ पक्षे । गिरो । तरू ॥
पुंस इत्येव । बुद्धी । धेणू । दहीइ । महुइ ॥ २६ ॥

नृनपि डसिडसोः ॥ २७ ॥

पुंलिङ्गे नपुंसकलिङ्गे च वर्तमानादिदुतः परयोर्डसिडसोर्णो इत्यादेशो
वा भवति । गिरिणो तरुणो आगओ विआरो वा ॥ पक्षे । डमि-गिराओ ।
तरूओ । दहीओ । महुओ ॥ डम-गिरिस्म । तरुस्स । दहिस्म । महुस्स ॥
नृनपीति किम् । बुद्धीए । धेणूए ॥ डसिडसोरिति किन् । रिद्धा । ममिद्धी ।
दिट्ठं ॥ इदुत इत्येव । कमले । कमलस्स ॥ २७ ॥

टो णा ॥ २८ ॥

पुंनपुंसके वर्तमानादिदुतः परस्य टावचनस्य णा भवति । गिरिणा ।
दहिणा । गामणिणा । तरुणा । महुणा । खळुणा ॥ नृणांयेव । बुद्धीर ।
धेणूए ॥ इदुत इत्येव । कमलेण ॥ २८ ॥

24. K इत उतः for इदुतः K om. वाअउ वाअओ. KS
बुद्धीओ धेणूओ for बुद्धीइ धेणूइ. M om. इदुत इत्येव । वञ्छा. 25 M om.
the Sūtra and Com. T पुंस इति किं । धेणू । महुइ for धेणूउ वहुउ.
26. T इनी for इदुती. KMS परिगृह्येते for गृह्येते. 27. KM^s बुद्धीअ
धेणूअ for बुद्धीए धेणूए. 28. M om the Sūtra and Com. T om.
the Sūtra. T पुंलिङ्गे नपुंसकलिङ्गे वा for पुंनपुंसके. T उतः for इदुतः.

शुगनपि सोः ॥ २९ ॥

इदुतः परस्य सोः शानुबन्धो लुग्भवति । अनपि नपुंसकलिङ्गे न भवति । गिरी । बुद्धी । तरु । घेणू ॥ अनपीति किम् । दहिं । महुं ॥ २९ ॥
मङ्गलुगसंबुद्धेर्नपः ॥ ३० ॥

इदुत इति निवृत्तम् । नपो नपुंसकलिङ्गात्परस्य सोर्मकारो ङानुबन्धो लुक् च भवति, असंबुद्धेः आमन्त्रणार्थस्य न भवति । वणं । दहिं । महुं ॥ दहि महु इति तु सिद्धावस्थापेक्षया ॥ बहुलाधिकारादकारान्तान् लुक् ॥ ३० ॥

श्रिशिशिङ् जश्शसोः ॥ ३१ ॥

नप इत्यनुवर्तते । नपुंसकात्परौ जस् शस् इत्येतौ श्रि शि शिङ् इति त्रीनादेशानापद्यते शानुबन्धान् । शकारो दीर्घार्थः । ङकारः सानुनासिकोच्चारणार्थः । वगाणि वगाइं वगाईं । गुणाणि गुणाइं गुणाईं चिद्वन्ति पेच्छ वा ॥ एवं दहिनहुबिन्द्वादि ॥ नप इत्येव । वच्छा ॥ ३१ ॥

शोशु स्त्रियां तु ॥ ३२ ॥

जश्शसाविति वर्तते । स्त्रियां वर्तमानानाम्नः परौ जश्शसौ ओत्वमुत्वं च शिनावापद्यते तु । माळाओ माळाउ । बुद्धीओ बुद्धीउ ॥ एवं सहीघेणुवहू-प्रभृतयः ॥ पक्षे । माळा । बुद्धी । सही । घेणू । वहू ॥ स्त्रियामिति किम् । वच्छा ॥ जश्शसाविति किम् । माळाए कअं ॥ ३२ ॥

आदीतः सोश्च ॥ ३३ ॥

स्त्रियामित्यनुवर्तते । स्त्रियामीकारान्तानाम्नः परस्य सोश्चकाराजश्श-सोश्च आवं तु भवति । एसा हसन्तीआ ॥ जस् शन् । गोरीआ रोहन्ति पेच्छ वा ॥ पक्षे । हसन्तीओ । गोरीओ ॥ ३३ ॥

29. K नपुंसके for नपुंसकलिङ्गे. 30. After वण K adds दहिं दहि मुहुं मुहु. S तण for वण. 31. KMS त्रीनादेशान्शानुबन्धानापद्यते for त्रीनादेशानापद्यते शानुबन्धान्. 32. MS जस् शस् इति वर्तते for जश्शसाविति वर्तते. M om. तु in Com. MS जश्शसीति किं for जश्शसाविति किम् 33. KM गोरीआ रोहति (चिद्वन्ति) for गोरीआ रोहन्ति. T रोमनि for रोहन्ति.

डसेः शशाशिशे ॥ ३४ ॥

स्त्रियां वर्तमानानाम्नः परस्य डसेः अ आ इ ए इति चत्वार आदेशाः शितो भवन्ति तु । मालाअ मालाइ मालाए । गोरीअ गोरीआ गोरीइ गोरीए । एवं घेणू । व्हू ॥ पक्षे । मालाहितो । मालत्तो । मालाओ । मालाउ ॥ एवं बुद्धीहितो इत्यादि ॥ ३४ ॥

टाडिडसाम् ॥ ३५ ॥

शशाशिशे इत्यनुवर्तते । स्त्रियां नाम्नः परेषां टा डि डस् इत्येतेषां स्थाने अ आ इ ए इत्येते आदेशाः शितो भवन्ति । योगविभागान्नित्यम् । जाआअ जाआइ जाआए कअं ठिअं मुहं वा ॥ कप्रत्यये । जाइआअ जाइआइ जाइआए । बुद्धिआअ बुद्धिआआ बुद्धिआइ बुद्धिआए ॥ कप्रत्ययाभावे । बुद्धीअ बुद्धीआ बुद्धीइ बुद्धीए कअं ठिअं वअणं वा ॥ स्त्रियामिति किम् । वच्छेण । वच्छम्भि । वच्छस्स ॥ ३५ ॥

नातः शा ॥ ३६ ॥

स्त्रियां वर्तमानानां नाम्नः परेषां टा डि डस् इत्येतेषां प्राप्तः शा इति शित् आकारः आकारान्तान् भवति । मालाअ मालाइ मालाए कअं ठिअं मुहं वा ॥ ३६ ॥
पुंसोऽजातेर्डीन्वा ॥ ३७ ॥

अजातिवाचिनः पुल्लिङ्गात् स्त्रियां वर्तमानात् डीप्रत्ययो वा भवति । नीली नीला । काली काला । हसमाणी हसमाणा । सुप्पणही सुप्पणहा । इमीए इमाए । इमीणं इमाणं । ईईए एआए । ईईणं एआणं ॥ अजातेरिति किम् । अआअ अआइ अआए ॥ अप्राप्ते विभाषाविधिरयम् । तेन गौरी कुमारी इत्यादौ संस्कृतवदेव नित्यम् ॥ ३७ ॥

34. T सालाअ etc. for मालाअ. All Mss. add मालाआ (T सालाआ) after मालाअ against the Sūtra नातः शा below. 35. After जाआअ all Mss. add जाआआ; After जाइआअ all Mss. add जाइआआ against 2.2.36 below. K वअणं व for वअणं वा. After वअणं वा M adds एवं व्हूइ इत्यादि. M स्त्रियामित्येव for स्त्रियामिति किम्. 36. KMS मुहं वा for मुहं वा. 37. B सहमाणी सहमाणा; T भसमाणा भसमाणा for हसमाणी हसमाणा. BKM अआआ for अआअ. T अआ अजा । एलआ एलका for अजाअ ...अआए. K अप्राप्ते विधिरयं for अप्राप्ते विभाषाविधिरयम्.

कीप्रत्यये ॥ ३८ ॥

बेलनुवर्तते । 'टिड्ढाणष्' [पा० ४.१.१५] इत्यादिसूत्रेण प्रत्ययनिमित्तो यो कीप्रत्ययो विहितः स खियां वर्तमानान्नाम्नो वा भवति । साहणी साधनी । कुरुअरी ॥ पक्षे विकल्पसामर्थ्यदेव टाप् । साहणा । कुरुअरा ॥ ३८ ॥

हरिद्राच्छाये ॥ ३९ ॥

अनयोः कीप् वा भवति । हलदी हलदा । छाही छाहा ॥ ३९ ॥

कियत्तदोऽस्वमामि सुपि ॥ ४० ॥

सु-अम्-आम् वर्जिते सुपि परे कियत्तद्वयः खियां कीप् वा भवति । कीओ काओ । कीए काए । कीसु कासु ॥ जीओ जाओ । जीए जाए । जीसु जासु ॥ तीओ ताओ । तीए ताए । तीसु तासु ॥ अस्वमाभीति किम् । का । जा । सा ॥ के । जे । ते ॥ काणं । जाणं । ताणं ॥ ४० ॥

स्वसृगात् डाल् ॥ ४१ ॥

स्वसादेः खियां वर्तमानात् आप्रत्ययो ङिङ्भवति । लिखानित्यम् । ससा । गणन्दा । दुहिआ । दुहिआहि । दुहिआसु ॥ ४१ ॥

डोऽश्लुको तु संबुद्धेः ॥ ४२ ॥

'सोः' [२.२.१३] इति यः प्राप्नो डो, यश्च 'श्लुगनपि सोः' [२.२.२९] इति श्लुग् विहितः, तौ संबुद्धेरामन्त्रणार्थस्य सोः तु भवतः । हे देव, हे देवो ॥ हे अज्ज, हे अज्जो ॥ श्लक् । हे हरि, हे हरी । हे गुरु, हे गुरू । हे बुद्धि, हे बुद्धी । हे वहु, वहु ॥ जाइविसुद्धेण पहु, जातिविसुद्धेण प्रभो ॥ संबुद्धेरिति किम् । दे कासवा । दे गोअरा । रेरे पिळ्ळिआ । रेरे णिग्गणिआ ॥ ४२ ॥

38. Bp om. कीप् in the Sūtra; T सी for कीप् in the Sūtra. ST अणादिसूत्रेण for टिड्ढाणञ् इत्यादिसूत्रेण. B सहमाणी for साहणी. K कुलरी for कुरुचरी. KMST कुरुचरा for कुरुअरा. 39. KS हरिद्राच्छाया for the Sūtra. KS ङि for कीप्. 42. KS हे कासवा, हे गोअमा, रे रे पिण्णका; T हे मे अम्मा, रे रे पण्णका, रे रे णिग्गणिआ for दे ...ग्गणिआ.

ऋदन्ताङ्गः ॥ ४३ ॥

संबुद्धेरित्यनुवर्तते । ऋदन्तान्नाम्नः परस्य संबुद्धेः ङित् अत्वं तु भवति ।
हे पितः हे पिअ । हे दातः हे दाअ ॥ ४३ ॥

नाम्नि डरम् ॥ ४४ ॥

नाम्नि संज्ञायां ऋदन्तात्परस्य संबुद्धेर्ङित् अरं इति तु भवति ।
हे पितः हे पिअरं । पक्षे हे पिअ ॥ नाम्नीति किम् । हे कत्तार ॥ ४४ ॥
टापो डे ॥ ४५ ॥

टावन्तात्परस्य संबुद्धेर्ङित् एवं तु भवति । हे माले । हे अज्जे ॥
पक्षे । हे माला । हे अज्जू इत्यादि ॥ टाप इति किम् । हे पिउच्छा । हे
माउच्छा ॥ बहुलाधिकारात्क्चिदोत्वमपि । अम्मो भणामि भणिए ॥ ४५ ॥

ह्रस्वलीदूतः ॥ ४६ ॥

संबुद्धिनिमित्तयोरीदूतोर्ह्रस्वो लिङ्गवति । हे णइ । हे लच्छि । हे
वहु ॥ ४६ ॥

क्रियः ॥ ४७ ॥

संबुद्धेरिति निवृत्तम् । क्बिन्नयोरीदूतोर्ह्रस्वो भवति । गामणिणा ।
खलपुणा । गामणिसुतो । खलपुहि ॥ ४७ ॥

43. M om. the Sūtra and Com. KS हे पिअ हे पिअरं हे मातः हे माअ हे माअरं for हे पिअ. 44. M om. the Sūtra and Com. K हे पिअरं हे पिअ for हे पिअरं. T पिदरं for पिअरं. 45. M om. the Sūtra and Com. After हे अज्जे K adds हे पुत्तिए. K हे मालि for हे माला. S om. हे अज्जू. T क्चिदोत्वमपि । अत्ते भणामि भणिए for क्चिदोत्वमपि अम्मो भणामि भणिए. 46. M om. the Sūtra and Com. 47, K क्बिः for the Sūtra. K खलपुण. KT गामणिमुओ for गामणिसुतो. K खलपुमुहि; T खलपुअहि for खलपुहि.

उदृतां त्वस्वमामि ॥ ४८ ॥

ऋदन्तानामुत्वं भवति तु, अस्वमामि सु-अम्-आम्-वर्जिते, अर्थात्सुपि परे ॥ जसि । भत् भत्तुणो भत्तओ भत्तउ । पक्षे भत्तारा ॥ शसि । भत् भत्तुणो । पक्षे भत्तारा ॥ टा । भत्तुणा भत्तारेण ॥ भिस् । भत्तूहि । पक्षे भत्तारेहि ॥ ङसि । भत्तूहिंता भत्तुतो भत्तओ भत्तूउ भत्तुणो । पक्षे भत्ताराहितो भत्तारत्तो भत्ताराउ भत्तारा भत्ताराहि ॥ ङस् । भत्तुणो भत्तुस्स ॥ पक्षे भत्तारस्स ॥ ङौ । भत्तुग्मि । पक्षे भत्तारे ॥ सुप् । भत्तूसु । पक्षे भत्तारेसु ॥ बहुवचनं व्याप्यर्थम्, तेन यथादर्शनं नाम्नि उत्वं वा भवति ॥ जश्शस्-ङसिङस्सु । पिउणो । जामाउणो ॥ टा । भाउणा ॥ भिस् । पिऊहिं ॥ सुप् । पिऊसु ॥ पक्षे पिआर इत्यादि ॥ अस्वमामीनि किम् । सु । पिआ ॥ अम् । पिअरं ॥ आम् । पिआरणं ॥ ४८ ॥

आरः सुपि ॥ ४९ ॥

ऋदन्तस्य सुपि परे आर इत्यादेशो वा भवति । भत्तारो । भत्तारा । भत्तारं । भत्तारे । भत्तारेणं । भत्तारेहि ॥ एवमन्यत्राप्युदाहार्यम् ॥ लुप्तविभक्त्यपेक्षया भत्तारविहिजं ॥ ४९ ॥

मातुरा अरा ॥ ५० ॥

मातृशब्दस्य आ अरा इत्यादेशौ भवतः । माआ माअरा । माआओ माअराओ । माआइ माअराइ । माअं माअरं ॥ बहुलाधिकाराज्जनन्यर्थस्य आ, देवतार्थस्य अरा । माआए कुच्छिआए । णमो माआराणं ॥ 'इदुन्मातुः' [१.२.८२] इत्युत्वे माउणि । 'उदृतां त्वस्वमामि' [२.२.४८] इत्युत्वे तु माऊण माऊए ॥ समत्तिअं वन्दे ॥ सुपीत्येव । माइदेवो । माइगणो ॥ ५० ॥

48. KST om. ङौ भत्तुग्मि । पक्षे भत्तारे. 50. After मातृशब्दस्य KS add ऋतः सुपि परे. K om. माआइ माअराइ. K माईण for माऊण. B समेत्तिअं; T समत्तअं for समत्तिअं.

संज्ञायामरः ॥ ५१ ॥

ऋदन्तस्य संज्ञायां सुपि परे अर इत्यादेशो भवति । पिअरा पिअरो ।
पिअरं पिअरे । पिअरेण पिअरेहिं ॥ जामाअरो जामाअरा । जामाअरं जामा-
अरे । जामाअरेण जामाअरेहिं ॥ ५१ ॥

आ सौ वा ॥ ५२ ॥

ऋदन्तस्य सौ परे आत्वं वा भवति । पिआ । माआ । जामाआ ।
माआ । भत्ता । कत्ता ॥ पक्षे । पिअरो । माअरो । जामाअरो । माअरो ।
भत्तारो । कत्तारो ॥ ५२ ॥

राज्ञः ॥ ५३ ॥

वेत्यनुवर्तते । राजन्शब्दस्य नलोपे सति अन्त्यस्य सौ परे आत्वं वा
भवति । राआ । हे राआ ॥ पक्षे आणादेशे । राआणो । हे राआणो ॥ हे
राअं इति शौरसेन्याम् ॥ ५३ ॥

टो णा ॥ ५४ ॥

राज्ञ इत्यनुवर्तते । राजन्शब्दात्परस्य टावचनस्य णा इत्यादेशो वा
भवति । राइणा रण्णा ॥ पक्षे राएण कअं ॥ ५४ ॥

जश्शस्डसिडसां णोश् ॥ ५५ ॥

राज्ञः परेषां जस् जस् डसि डस् इत्येतेषां णो इत्यादेशः शिद्भवति
वा । जस्—राआणो चिट्ठन्ति । पक्षे राआ ॥ शस्—राआणो पेच्छ । पक्षे
राआ ॥ डसि—राइणो रण्णो आअओ । पक्षे राआहितो राअत्तो राआओ राउआ
राआ राआहिं ॥ डस्—राइणो रण्णो धणं । पक्षे राअत्तस् ॥ ५५ ॥

51. M संज्ञायां रः for the Sūtra. 52. M सौ वा for the Sūtra. KM om. भत्तारो. 53. K om. वेत्यनुवर्तते. S om. छति. KMT om. हे राआणो. 54. *शब्दात्परस्व for *शब्दस्य. K राआणो for राइणा. M om. पक्षे. 55. T राइत्तो for राअत्तो. BM राणो; S राआणो for राइणो

बोणाडिष्विदना जः ॥ ५६ ॥

राजन्शब्दसंबन्धिनो जकारस्य अना सहितस्य णो णा इत्यादेशयोः
डिबचने च परे इकारो वा भवति । राइणो चिद्वन्ति पेच्छ आअओ घणं वा ।
राइणा कअं । राइमि ठिअं ॥ पक्षे । राआणो । रण्णा । राएण । राजमि ॥
॥ ५६ ॥

इणममामा ॥ ५७ ॥

अना ज इत्यनुवर्तते । राजन्शब्दसंबन्धिनो जकारस्य अना सहितस्य
अम् आम् इत्येताभ्यां सह इणं इत्यादेशो वा भवति । राइणं पेच्छ घणं वा ।
पक्षे । राअं । राआणं ॥ ५७ ॥

मिस्म्यसाम्सुप्स्वीत् ॥ ५८ ॥

राजन्शब्दस्य अना सहितस्य जस्य भिस् भ्यस् आम् सुप् इत्येतेषु
परेषु ईकारो वा भवति । भिस्-राईहिं ॥ भ्यस्-राईहितो । राईसुतो ।
राईहि ॥ आम्-राईणं ॥ सुप्-राईषु ॥ पक्षे । राएहिं इत्यादि ॥ ५८ ॥

डस्डसिटां णोणोर्डण् ॥ ५९ ॥

राजन्शब्दस्य अना सहितस्य जस्य डस्डसितावचनानां यौ णो णा
इत्यादेशौ तयोः परयोः डित् अण् इत्यादेशो वा भवति । रण्णो राइणो घणं
आअओ वा । रण्णा राइणा कअं ॥ डस्डसिटामिति किम् । राआणो चिद्वन्ति
पेच्छ वा ॥ णोणोरिति किम् । राअस्स । राअओ । राएण ॥ ५९ ॥

56. T णो णा इत्यादिषु डिबचनपरे for णो णा इत्यादेशयोः डिबचने
च परे. T om. घणं. 58. M जस्यना सहितस्य for अना सहितस्य जस्य.
T राआहिं for राएहि. 59. T om. जस्य. KMT कअं for घणं.

पुंस्याणो राजवच्चाः ॥ ६० ॥

पुंलिङ्गे वर्तमानस्य अन् इत्यस्य स्थाने आण इत्यादेशो वा भवति । पक्षे यथादर्शनं राजवत्कार्यं च भवति । आणादेशे च 'सोः' [२.२.१३] इत्यादयः प्रवर्तन्ते । पक्षे तु राजवत् 'टो णा' [२.२.५४], 'जशस्वसि-
ब्बसां णोश्' [२.२.५५], 'इणममामा' [२.२.५७] इति प्रवर्तन्ते ।
अप्पाणो अप्पाणा । अप्पाणं अप्पाणे । अप्पाणेण अप्पाणेहि । अप्पाणाओ
अप्पाणासुंतो । अप्पाणस्स अप्पाणाणं । अप्पाणम्मि अप्पाणेषु ॥ पक्षे राजवत् ।
अप्पा अप्पो । दे अप्पा दे अप्पो । अप्पाणो चिट्ठन्ति पेच्छ वा । अप्पाणा
अप्पेहि । अप्पाहितो अप्पत्तो अप्पाओ अप्पाउ अप्पा अप्पाहि अप्पा-
सुंतो आअओ । अप्पाणो अप्पाणं । अप्पम्मि अप्पेसु ॥ राआणो राआणा ।
राआणं राआणे । राआणेण राआणाहि । राआणासुंतो राआणाहितो । राआ-
णस्स राआणाणं । राआणम्मि राआणेषु ॥ पक्षे राआ इत्यादि ॥ एवं युवन्-
जुवाणो जुवाणा जुवा ॥ ब्रह्मन्-बम्हाणो बम्हा ॥ अध्वन्-अद्धाणो अद्धा ॥
उक्षन्-उच्छाणो उच्छा ॥ गावन्-गावाणो गावा ॥ पूषन्-पूसाणो पूसा ॥
तक्षन्-तक्काणो तक्का ॥ मूर्धन्-मुद्धाणो मुद्धा ॥ खन्-साणो सा । सुकर्मन्-
सुकम्माणो सुकम्मा । पेच्छइ स कहं सुकम्माणो, पश्यति स कथं सुकर्मा ॥
पुंसीति किम् । शर्मन्-सम्मं ॥ ६० ॥

टो वात्मनो णिआ णइआ ॥ ६१ ॥

आत्मनः परस्य टावचनस्य णिआ णइआ इत्यादेशौ वा भवतः ।
पुनर्वाग्रहणादुत्तरत्र न विकल्पः ॥ अप्पणिआ अप्पणइआ ॥ पक्षे अप्पाणेण
अप्पेण ॥ ६१ ॥

60. KST om. युवन्. BM बम्हाणो बम्हा for बम्हाणो बम्हा. T om.
बम्हाणो बम्हा. 61. T परस्यैव for परस्य.

सर्वादेर्जसोऽतो डे ॥ ६२ ॥

सर्वादेरदन्तात्परस्य जस एत्वं ङिङ्भवति । सन्वे । अण्णे । जे । ते । के । इअरे । अवरे । एए ॥ अत इति किम् । सन्वाओ ॥ ६२ ॥

डेस्थस्सिमि ॥ ६३ ॥

सर्वादेरित्यनुवर्तते, अत इति च । सर्वादेरदन्तात्परस्य डेः स्थाने त्य स्सि मि इति त्रय आदेशा भवन्ति । सन्वत्य सन्वस्सि सन्वमि । अण्णत्य अण्णस्सि अण्णमि ॥ एवं सर्वत्र ॥ अत इत्येव । अमुमि ॥ ६३ ॥

अनिदमेतदस्तु कियत्तदः खियां च हिं ॥ ६४ ॥

इदमेतद्वर्जितात्सर्वादेः परस्य डेः हिं इत्यादेशो भवति तु । कियत्तद्वयः खियामपि । सन्वहिं । अण्णहिं । जहिं । तहिं । कहिं ॥ पक्षे सन्वत्य सन्वस्सि सन्वमि इत्यादि ॥ खियां किम् । कियत्तदः—काहिं । जाहिं । ताहिं ॥ बाहुलकादेव ‘कियत्तदोऽस्त्वमाभि सुपि’ [२.२.४०] इति ङीप् वा भवति । काए कीए इत्यादि ॥ अनिदमेतद इति किम् । इमस्सि । अस्सि ॥ ६४ ॥

आमां डेसि ॥ ६५ ॥

वित्यनुवर्तते । सर्वादेः परस्यामः डित् एसि इत्यादेशो भवति तु । सन्वेसि । अण्णेसि । एसि । इमेसि । एएसि । जेसि । तेसि । केसि ॥ पक्षे । सन्वाणं । अण्णाणं । इत्यादि ॥ आमामिति बहुवचनात्स्त्रीविग्यस्यापि ॥ सर्वासाम् सन्वेसि ॥ एवं अण्णेसि । जेसि । तेसि ॥ ६५ ॥

कित्तद्धयां सश् ॥ ६६ ॥

कित्तद्धयां परस्यामः शित् सकारो वा भवति । कास । तास ॥ पक्षे । केसि । तेसि ॥ ६६ ॥

62. T डे for डे. T एत्वं लिङ्भवति for एत्वं ङिङ्भवति. 63. T वर्तते for अनुवर्तते. 64. After कीए M adds आए कीए ताए तीए. 65. KM सर्वादेरतः परस्य; T सर्वादेः परेण for सर्वादेः परस्य. 66. MS शस् for सश्.

कियत्तद्वयो ङस् ॥ ६७ ॥

सश् इत्यनुवर्तते । कियत्तद्वयः परो यो ङस् तस्य सश् इत्यादेशो वा भवति । कास । जास । तास ॥ पक्षे । कस्स । जस्स । तस्स ॥ बहुलाधिकारात् कियत्तद्वयः स्त्रियामपि । कस्याः कास । यस्याः जास । तस्याः तास ॥ पक्षे । काए । जाए । ताए ॥ ६७ ॥

ईत्तः सेसार् ॥ ६८ ॥

ङस् इति वर्तते । ईकारान्तेभ्यः कियत्तद्वयः परस्य ङस् से सार् इति वा भवतः । सार् इत्यस्य रिच्चाद् द्वित्वम् । कीसे । किस्सा ॥ पक्षे । कीअ । कीआ । कीइ । कीए ॥ जीसे । जिस्सा । जीअ । जीआ । जीइ । जीए ॥ तीसे । तिस्सा । तीअ । तीआ । तीइ । तीए ॥ ६८ ॥

डिरिआ डाहे डाला काले ॥ ६९ ॥

कालेऽभिधेये कियत्तद्वयः परो डिः इआ इत्यादेशं आहे आला इत्येतौ च डितावापद्यते वा । कइआ काहे काला ॥ जइआ जाहे जाला ॥ तइआ ताहे ताला ॥ ताला जाअन्ति गुणा जाला ते सहिअएहि धेप्पन्ति (विप्रमबाणलीला), तदा जायन्ते गुणाः यदा ते सहदयैर्गृह्यन्ते ॥ पक्षे । कहि कत्य कस्सि कम्मि इत्यादि ॥ ६९ ॥

म्हा ङसेः ॥ ७० ॥

कियत्तद्वयः परस्य ङसेः म्हा इत्यादेशो भवति तु । कम्हा । जम्हा । तम्हा ॥ पक्षे । काओ । जाओ । ताओ ॥ ७० ॥

किमो डीस डिणो ॥ ७१ ॥

किमः परस्य ङसेः ईस इणो इत्यादेशौ डितौ भवतः । कीस किणो ॥ पक्षे । कम्हा । काओ ॥ ७१ ॥

डो तदस्तु ॥ ७२ ॥

तदः परस्य ङसेः डिदोत्वं तु भवति । तो । तम्हा ॥ ७२ ॥

67. After तास KM add णं. 68. M ईङ्कः सेसार्; S ईङ्कः सेसात्; T ईत्तः से सा for the Sūtra. KM परो for परस्य. 72. MT डो तदः for the Sūtra.

इदमेतत्किञ्चन्यष्टो ङिणा ॥ ७३ ॥

एभ्यः सर्वादिभ्योऽदन्तेभ्यः परस्य टावचनस्य ङणा इति ङित् भवति तु । इमिगा इमेण । एदिणा एदेण । किणा केण । जिणा जेण । तिणा तेण ॥ ७३ ॥

कचित्सुपि तदो णः ॥ ७४ ॥

सुपि परे तच्छब्दे णो भवति तु, कचिल्लक्ष्यानुसारेण । णं पेच्छ, तं पश्य ॥ खियामपि । हत्थुण्णामिअमुही भणइ णं तिअडा, हस्तोनामितमुखी भणति तां त्रिजटा ॥ णेण भणिअं, तेन भणितम् ॥ णीए तया ॥ णेहि कअं, तैः कृतम् । णाहि कअं, ताभिः कृतम् ॥ ७४ ॥

व्रतसि च किमो ल्कः ॥ ७५ ॥

सुपीत्यनुवर्तते । किशब्दस्य व्रतसोः सुपि च परे लिट् को भवति । को के । कं के । केण केहि ॥ व्र-कृत्य कस्ति ॥ तस्-कतो कदो ॥ ७५ ॥

इदम इमः ॥ ७६ ॥

इदमः सुपि परे इम इत्यादेशो भवति । इमो इमे । इमं इमे । इमेण इमेहि ॥ खियामपि । इमा ॥ ७६ ॥

पुंसि सुना त्वयं खियामिमिआ ॥ ७७ ॥

इदमः सुना सहितस्य पुंलिङ्गे अयमिति खियां इमिआ इति तु भवति । अयं कअकउजो । इमिआ सण्णिअमाआ ॥ पक्षे । इमो । इमा ॥ ७७ ॥

अत्सुस्सिहस्से ॥ ७८ ॥

इदमः सुप् ङि भिस् ङस् इत्येतेषु सु स्ति हि रस् इत्यादेशेष्वपानेषु अत्वं तु भवति । एसु । अस्ति । एहि । अस्स ॥ पक्षे । इमेसु । इमस्ति । इमेहि । इमाहि । इमस्स ॥ ७८ ॥

74. B हत्था णमिअमुही for हत्थुण्णामिअमुही. After तेन भणितम् T adds भणिअं च वाए. 77. KM झीलिङ्गे for खियां.

टाससि णः ॥ ७९ ॥

टास् इति तृतीयाविभक्तिः, अस् इति द्वितीयाविभक्तिः, तयोः परयो-
रिदमः स्थाने ण इत्यादेशो भवति तु । णेण णेहि कअं । णं णे पेच्छ ॥
पक्षे । इमेण इमेहि । इमं इमे ॥ ७९ ॥

इहेणं ड्यमः ॥ ८० ॥

डि अम् इत्याभ्यां सहितस्य इदमः स्थाने इह इणं इत्येती क्रमेण तु
भवतः । डि-इह । अम्-इणं ॥ पक्षे । इमस्सि । इमग्मि । इमं ॥ ८० ॥

न त्थः ॥ ८१ ॥

इदमः परस्य डिवचनस्य 'डेस्त्यस्सिग्मि' [२.२.६३] इति प्राप्तः
त्यो न भवति । इह । इमस्सि । इमग्मि ॥ ८१ ॥

क्लीवे स्वमेदमिणमिणमो ॥ ८२ ॥

नपुंसके वर्तमानस्य इदमः सु अम् इत्याभ्यां सहितस्य इदं इणं इणमो
इति त्रय आदेशा भवन्ति । इदं इणं इणमो चिट्ठइ पेच्छ वा ॥ ८२ ॥

किं किं ॥ ८३ ॥

क्लीवे, स्वमेति च वर्तते । क्लीवे वर्तमानः किशब्दः स्वमा सहितः कि
इत्येव भवति । कि कुलं । कि भणसि ॥ ८३ ॥

तदिदमेतदां सेसिं तु डसामा ॥ ८४ ॥

तद् इदम् एतद् इत्येतेषां स्थाने डस् आम् इत्याभ्यां सह ययासंख्यं से
सि इत्यादेशौ तु भवतः । तद्-से गुणा, तस्य गुणाः तस्या वा ॥ सि उच्छाहो,
तेगमुत्साहः, तासां वा ॥ इदम्-से सीलं, अस्य शीलम्, अस्या वा ॥
सि गुणा, एषां गुणाः, आसां वा ॥ एतद्-से हिअअं, एतस्य हृदयम्, एतस्या
वा ॥ सि गुणा, एतेषां गुणाः, एतासां वा ॥ पक्षे । तस्स । तेमि । ताण ॥
इमस्स । इमस्सि । इमाण ॥ एअस्स । एअस्सि । एआण ॥ तदेतदोरमा सह
से सि इति आदेशं केचिदिच्छन्ति ॥ ८४ ॥

82. KMS नपुंसकलिङ्ग for नपुंसके. T om. चिट्ठइ पेच्छ वा. 83.
KMT किमेव भवति for कि इत्येव भवति. KT कि भणसि for कि भणसि.
84. B इत्येषां for इत्येतेषां. KM केचिदिच्छति for केचिदिच्छन्ति.

एत्तो एत्ताहे ङसिनतदः ॥ ८५ ॥

त्वित्यनुवर्तते । एतदो ङसिना सह एत्तो एत्ताहे इत्यादेशौ तु भवतः ।
एत्तो एत्ताहे आगओ ॥ पक्षे । एआर्दितो एअत्तो एआओ एआहि एआउ
एआ ॥ ८५ ॥

र्थे डेल्ल ॥ ८६ ॥

एतदः स्थाने रानुबन्धे थकारे परे डानुबन्धो लानुबन्धश्च एत् भवति ।
एत्य ॥ ८६ ॥

एतदो म्मावदितौ वा ॥ ८७ ॥

सप्तम्येकवचनादेशे म्मौ परे एतद एकारस्य अ इ इत्यादेशौ वा भवतः ।
अअग्नि इअग्नि ॥ पक्षे । एअग्नि ॥ ८७ ॥

सुनैस इणमो इणं ॥ ८८ ॥

एतदः सुना सह एस इणमो इणं इत्यादेशा वा भवन्ति । एस सहाओ
च्चिअ ससहरस्स, एष स्वभाव एव शशधरस्य ॥ एस गर्ई, एषा गतिः ।
सव्वस्स वि एम गर्ई, सर्वस्याप्येवा गतिः ॥ एस सरं, एतत्सरः ॥ इणमो ।
इणं ॥ पक्षे । एसा । एओ । एअं ॥ ८८ ॥

तस्सौ सोऽक्खीवे तदश्च ॥ ८९ ॥

तदश्चकारादेतदश्च तकारस्य सौ परे सकारो भवति, अक्खीवे अन-
पुंसके । सो पुरिसो । सा महिला ॥ एसो पिओ । एसा पिआ । एसा मुद्धा ॥
सौ इत्येव । ते, एए चिट्ठन्ति । ताओ, एआओ महिलाओ ॥ अक्खीव इति
किम् । तं, एअं वणं ॥ ८९ ॥

88. T सरभस्स for ससहरस्स. KMT om. एस गर्ई एषा गतिः;
T om. एस सरं एतत्सरः; KMS एस सिरं एतच्छिरः.

सुप्यदसोऽयः ॥ ९० ॥

अदसः स्थाने सुपि परे अमु इत्यादेशो भवति । अमू पुरिसो । अमुणो पुरिसा । अमुं वणं । अमूहं वणाहं । अमू महिला । अमूओ महि-
छाओ ॥ टा-अमुणा । अमूहिं ॥ ङसि-अमूहितो अमूओ अमूहि अमूउ
अमुत्तो ॥ म्यस्-अमूहितो अमूसुंतो ॥ ङस्-अमुणो अमुत्स ॥ आम्-अमूणं ॥
ङि-अमुमि ॥ सुप्-अमूसु ॥ ९० ॥

अहद्वा सुना ॥ ९१ ॥

अदसः सुना सह अहदित्यादेशो भवति तु । तकारस्तावन्मात्रदर्श-
नार्यः, तेन स्त्रियामात्वं न भवति । अह पुरिसो । अह महिला । अह वणं ।
अह णे हसइ हिअएण मारुअतणओ, असावस्मान् हसति हृदयेन मारुततनयः ॥
पक्षे । अमू पुरिसो । अमू महिला । अमुं वणं ॥ ९१ ॥

इआओ म्मौ ॥ ९२ ॥

अदसो द्विवचनादेशे म्मौ परे इअ अअ इत्यादेशौ तु भवतः । इअमि ।
अअमि ॥ ९२ ॥

॥ इति श्रीमदर्हणन्दित्रैविद्यदेवश्रुतधरश्रीपादप्रसादासादितसर्वविद्याप्रभाव-

श्रीमत्रिविक्रमदेवविरचितप्राकृतव्याकरणवृत्तौ

द्वितीयाध्यायस्य द्वितीयः पादः ॥

---

90. KMT om. अमूओ महिलाओ. Colophon : KMS om.
from 'अदर्ह' down to श्रीमत् T has इति द्वितीयाध्यायस्य द्वितीयः
पादः । श्रीत्यागेशाय नमः.

तृतीयः पादः ॥

युष्मत्सुना तुवं तुं तुमं तुह ॥ १ ॥

युष्मच्छब्दः सुना सहितः तुवं तुं तुमं तुह इत्यादेशाश्चतुरः प्राप्नोति ।
तुवं तुं तुमं तुह दिट्ठो सि ॥ १ ॥

असा तुमे तुए च ॥ २ ॥

युष्मदित्यनुवर्तते । युष्मच्छब्दोऽसा सह तुमे तुए इत्येतौ, चकारात्
तुमादिचतुष्टयं चापचते । तुमे । तुए ॥ पक्षे । तुवे तुं तुमं तुह वन्दामि ॥
तं इति तु त्वामित्यस्य सिद्धावस्थायां वलोपे ह्रस्वे च ॥ २ ॥

जसा मे तुम्मे तुम्हे उम्हे तुम्भ ॥ ३ ॥

युष्मच्छब्दो जसा सह मे तुम्मे तुम्हे उम्हे तुम्भ इति पञ्चादेशाना-
पचते । मे तुम्मे तुम्हे उम्हे तुम्भ चिट्ठह । ' वा भ्यो म्हुज्झौ ' [२.३.१४]
इति वचनात् तुम्हे तुज्झे तुम्ह तुज्झ इति नव रूपाणि ॥ ३ ॥

शसा वो च ॥ ४ ॥

युष्मच्छब्दः शसा सह वो इति, चकारात् मे इत्यादींश्चादेशानापचते ।
वो मे तुम्मे तुम्हे उम्हे तुम्भ तुम्हे तुज्झे तुम्ह तुज्झ इति दश रूपाणि ॥ ४ ॥

1. M om. तुं in the Sūtra and Com. T तुहि for तुह in the Sūtra and Com. KS इति चतुर आदेशानाप्नोति for इत्यादेशाश्चतुरः प्राप्नोति. After दिट्ठो सि KS add तं इति तु सिद्धावस्थायां त्वामित्यस्य वलोपे; MT तुं इति सिद्धावस्थायां वलोपे. 2. M तुमादिचतुष्टये for तुवमादिचतुष्टये. K om. सिद्धावस्थायां. MT तुं इति तु त्वामित्यस्य वलोपे ह्रस्वे च. S ह्रस्वश्च for ह्रस्वे च. 3. KMST हे for मे in the Sūtra and Com. here and elsewhere almost regularly. MT तुम्हे उम्हे for तुम्मे in the Sūtra. T षडादेशान् for पञ्चादेशान्. S ओ व्हो मज्झौ च for वा भ्यो म्हुज्झौ. 4. T तुय्मे तुम्हे almost everywhere. S ओ for वो in the Sūtra and Com. KMST युष्मत् for युष्मच्छब्द. KMS हे for मे almost everywhere. T इत्यादेशान् for इत्यादींश्चादेशान्. After कञ् KS add एष दश रूपाणि. M एष for इति.

टा भे ते दे दि तुमं तुमइ ॥ ५ ॥

युष्मच्छब्दः टावचनेन सह भे ते दे दि तुमं तुमइ इति षडादेशा-
नापद्यते । भे ते दे दि तुमं तुमइ कअं ॥ ५ ॥

डिटाभ्यां तुमए तुइ तुए तुमाइ तुमे ॥ ६ ॥

युष्मच्छब्दः डिटाभ्यां सह तुमए तुइ तुए तुमाइ तुमे इति पञ्च रूपा-
ण्याप्नोति । तुमए तुइ तुए तुमाइ तुमे ठिअं कअं वा ॥ ६ ॥

तुब्भ तुहिंतो तुम्ह डसिना ॥ ७ ॥

युष्मच्छब्दः डसिना सह तुब्भ तुहिंतो तुम्ह इति त्रीणि रूपाण्यापद्यते ।
तुब्भ तुहिंतो तुम्ह वा आगओ । 'वा ओम्हज्झौ' [२.३.१४] इति वचनात्
तुम्ह तुज्झ ॥ इति पञ्च रूपाणि ॥ ७ ॥

तु तुइ डिप्डसौ ॥ ८ ॥

डिप् सप्तमीविभक्तिः, डसिः पञ्चम्येकवचनम्, तयोः परयोर्युष्मच्छब्दो
यथासंख्यं तु तुइ इत्येतावादेशावापद्यते । सप्तमीडस्योर्यथाप्राप्तमेव । सप्तम्यां तु
तुम्मि तुसु ॥ डसौ—तुइ तुडत्तो तुईहिंतो तुईओ तुईउ आगओ ॥ ८ ॥

तुव तुम तुह तुब्भ ॥ ९ ॥

डिप्डसावित्यनुवर्तते । डिपि डसौ च परे युष्मद् तुव तुम तुह तुब्भ
इति चत्वारि रूपाण्यापद्यते । डिप्डस्योर्यथाप्राप्तमेव । डिपि—तुवम्मि तुमम्मि
तुहम्मि तुब्भम्मि । 'वा ओम्हज्झौ' [२.३.१४] इति वचनात् तुम्हम्मि
तुज्झम्मि । सुपि—तुवेसु तुमेसु तुहेसु तुब्भेसु तुम्हेसु तुज्झेसु ठिअं । 'क्वासुपोस्तु

5. M om. तुमइ in the Sūtra but has. it in Com. MT
पञ्च रूपाण्यापद्यते for षडादेशानाप°. 6. KMSI युष्मत् for युष्मच्छब्दः.
KS रूपाणि प्राप्नोति for. रूपाण्याप्नोति. 7. T तुम्ह for तुब्भ in the
Sūtra and Com. T तुय्म for तुम्ह in the Sūtra and Com. T
युष्मत् for युष्मच्छब्दः. 8. M डिप्डसौ. for डिप्डसौ in the Sūtra.
M डिप्डसोः for सप्तमाडस्योः. T डिपि for सप्तम्यां तु. KS om. सप्तम्यां
तु. After तुवेसु KS add तुमेसु. K दोदुलुक्कि एच्चपि for दोदुहितसुतेच्चपि.

सुणात्' [१.१.४३] इत्यनुस्वारे तुवेसुं इत्यादि । ङसाँ—तुवाहितो तुमाहितो तुहाहितो तुम्माहितो । 'वा व्यो म्हञ्जौ' [२.३.१४] इति वचनात् तुम्हाहितो तुज्झाहितो ॥ एवं तुवत्तो तुमत्तो तुहत्तो तुम्भत्तो तुम्हत्तो तुज्झत्तो । इति दोदुहितसुंतेष्वप्युदाहार्यम् ॥ तत्तो इति तु त्वत्त इत्यस्य वलोपे ॥ ९ ॥ भिसा मेतुब्भेद्युब्भेद्युब्भेदितुब्भेदि ॥ १० ॥

युष्मद् भिसा सह मे तुब्भेहि उब्भेहि उब्भेहि तुब्भेहि इति पञ्च रूपाण्यापद्यते । मे तुब्भेहि उब्भेहि उब्भेहि तुब्भेहि कञ् ॥ 'वा व्यो म्हञ्जौ' [२.३.१४] इति वचनात् तुम्भेहि तुज्झेहि उम्भेहि उज्झेहि । एवं नव रूपाणि ॥ १० ॥

उम्होय्दुत्तुम्भ म्यसि ॥ ११ ॥

म्यसि परे युष्मद् उम्ह उम्ह तुम्ह तुम्भ इति चत्वारि रूपाण्यापद्यते । म्यसस्तु यथाप्राप्तमेव । उम्हाहितो उम्हाहितो तुम्हाहितो तुम्माहितो आगञ्जौ ॥ 'वा व्यो म्हञ्जौ' [२.३.१४] इति वचनात् तुम्हाहितो तुज्झाहितो । उम्हत्तो उम्हत्तो तुम्हत्तो तुम्भत्तो तुम्हत्तो तुज्झत्तो इत्यादि ॥ एवं दोदुहितसुंतेष्वप्युदाहार्यम् ॥ ११ ॥

तुब्भोब्भोय्दतइतुहंतुहंतुम्हंतुवतुमतुमेतुमाइतुमोदेतेदितुइए ङसा ॥ १२ ॥

युष्मद् ङसा सह तुब्भ उब्भ उम्ह तइ तुहंतुह तुम्हंतुव तुम तुमे तुमाइ तुमो दे ते दि ति तु इ ए इत्यष्टादशदेशानापद्यते । 'वा व्यो म्हञ्जौ' [२.३.१४] इति वचनात् तुम्ह तुज्झ उम्ह उज्झ इति द्वाविंशतिरूपाणि ॥ १२ ॥

तुम्हाणतुब्भंतुम्भाणतुमाणतुवाणतुहाणतुम्भवोमे त्वामा ॥ १३ ॥

युष्मदामा सह तुम्हाण तुब्भं तुम्भाण तुमाण तुवाण तुहाण तुम्भ वो मे त्वा इति दशदेशानापद्यते । तुम्हाण तुब्भं । 'वा व्यो म्हञ्जौ' [२.३.१४] इति वचनात् तुम्हं तुज्झं तुम्भाण तुम्हाण तुज्झाण तुम्भ तुम्ह तुज्झ वो मे त्वा ॥ 'क्वासुपोस्तु सुणात्' [१.१.४३] इत्यनुस्वारे तुम्हाणं तुम्भाणं तुज्झाणं तुमाणं तुवाणं तुहाणं ॥ एवं त्रयोविंशतिरूपाणि ॥ १३ ॥

11. MS तुम्हो for उम्हो in the Sūtra and Com. 12. KS तुम्भ तुम्ह उब्भ उम्ह for तुम्भ उम्ह उम्ह. After ए KS add धनं. नि.मा. १०

वा ञ्मो म्हज्झौ ॥ १४ ॥

युष्मदादेशसंबन्धिनो द्विरुक्तस्य भकारस्य म्ह ज्झ इत्यादेशौ वा भवतः।
तच्च यथास्थानमुदाहृतमेव ॥ १४ ॥

अस्मत्सुना अम्हिहमहअमहमहम्म्यम्मि ॥ १५ ॥

अस्मच्छब्दः सुना प्रथमैकवचनेन सह अम्हि हं अहअं अहं अहम्मि
अम्मि इति पडादेशानाम्प्रोति । अम्मि करेमि, अहं करोमि । तेण हं दिट्ठो,
तेनाहं दट्ठः । अहअं जप्पामि, अहं जल्पामि । अहं गमिस्सं, अहं गमि-
प्पामि । अज्ज अहम्मि हासिआ, अबाहं हासिना । न अम्मि कुविआ, नाहं
कुपिता ॥ १५ ॥

मो मे वअं जसा ॥ १६ ॥

अस्मदित्यनुवर्तते । जसा महास्मच्छब्दः मो मे वअं इति त्रीनादेशा-
नापद्यते । मो भणामो इत्यादि ॥ १६ ॥

अम्हे अम्हो अम्ह ॥ १७ ॥

अस्मच्छब्दः जसा सह अम्हे अम्हो अम्ह इति त्रीनादेशानापद्यते ।
योगविभाग उत्तरार्थः ॥ अम्हे इत्यादि ॥ १७ ॥

णे च शसा ॥ १८ ॥

शसा सहास्मच्छब्दः णे इति, चकारागत अम्हे इत्यादि त्रीनादेशाश्चा-
पद्यते । णे अम्हे पेच्छ इत्यादि ॥ १८ ॥

मं णे णं मि मिमं मममम्मि अहं मम्हाम्ह अमा ॥ १९ ॥

अस्मच्छब्दः अमा सह मं णे णं मि मिमं ममं अम्मि अहं मम्ह अम्ह
इति दशादेशानापद्यते ॥ मं पेच्छ इत्यादि ॥ १९ ॥

14. After उदाहृतमेव S adds in margin: अस्मच्छब्दः.
15. KS सहितः for सह. KS °देशानापद्यते for °देशानाम्प्रोति. KS अज्जम्मि
हासिआ for अज्ज अहम्मि हासिआ. 16. M मो हे वअं भणिमो for मो
भणामो इत्यादि. 17. KM अस्मज्जसा सह for अस्मच्छब्दः जसा सह. KMS
अम्हे अम्हो अम्ह पेच्छामो for अम्हे पेच्छामो इत्यादि. 18. KM इत्यादेशाश्चा-
पद्यते for इत्यादि त्रीनादेशानापद्यते. After णे KM add अम्हो अम्ह. 19.
KS णं मे etc पेच्छ for मं पेच्छ इत्यादि.

मि मइ ममाइ मए मे डिटा ॥ २० ॥

डिक्वचनेन टाक्वचनेन सहास्मच्छब्दः मि मइ ममाइ मए मे इति पञ्चा-
देशानापद्यते । मि ठिअं कअं वा इत्यादि ॥ २० ॥

ममं णे मआइ ममए टा ॥ २१ ॥

टाक्वचनेन सहास्मच्छब्दः ममं णे मआइ ममए इति चतुर आदेशा-
नापद्यते । ममं कअं इत्यादि ॥ २१ ॥

णेऽम्हेहाम्हाहाम्हेऽम्ह भिसा ॥ २२ ॥

भिसा सहास्मच्छब्दः णे अम्हेहि अम्हाहि अम्हे अम्ह इति पञ्चा-
देशानापद्यते । णे कअं इत्यादि ॥ २२ ॥

मइ मम मह मज्झ डसौ ॥ २३ ॥

डसौ पञ्चम्येकवचने परे अस्मच्छब्दः मइ मम मह मज्झ इति चतुर
आदेशानापद्यते । डसेस्तु यथाप्राप्तमेव । मईहिंतो मइत्तो मईओ मईउ । एवं
ममाहिंतो ममत्तो ममाउ ममाहि ममा ॥ एवं महाहिंतो महत्तो मज्झाहिंतो
मज्झत्तो इत्यादि ॥ २३ ॥

अम्ह मम भ्यसि ॥ २४ ॥

भ्यसि पञ्चमीबहुवचने परे अस्मच्छब्दः अम्ह मम इत्यादेशावापद्यते ।
अम्हाहिंतो अम्हेहिंतो अम्हत्तो अम्हाओ अम्हाउ अम्हासुंतो अम्हेसुंतो
अम्हाहिं अम्हेहिं । ममाहिंतो ममेहिंतो ममत्तो ममाओ ममाउ ममासुंतो
ममाहिं ॥ २४ ॥

अम्हं मज्झं मज्झ मइ मह महं मे च डसा ॥ २५ ॥

डसा सह अस्मच्छब्दः अम्हं मज्झं मज्झ मइ मह महं मे इति सप्ता-
देशान्, चकारादम्हममौ चापद्यते ॥ अम्हं इत्यादि ॥ २५ ॥

अम्हे अम्हो अम्हाण ममाण महाण मज्झाण मज्झाम्हाम्हं णे णो
आमा ॥ २६ ॥

आमा सह अस्मच्छब्दः अम्हे अम्हो अम्हाण ममाण महाण मज्झाण
मज्झ अम्ह अम्हं णे णो इत्येकादशदेशानाम्प्रोति । अम्हे धणं इत्यादि ।
'क्त्वासुपोस्तु सुणात्' [१.१.४३] इत्यनुस्वारे । अम्हाणं ॥ एवं पञ्चदश
रूपाणि ॥ २६ ॥

अम्ह मम मज्झ मह डिपि ॥ २७ ॥

सप्तमीविभक्तौ परतः अस्मच्छब्दः अम्ह मम मज्झ मह इति चतुर आदे-
शानापद्यते । डिपो यथाप्राप्तमेव । डि-अम्हमि मममि मज्झमि महमि ॥ सुप्-
अम्हेसु ममेसु मज्झेसु महेसु ॥ एत्वविकल्पमते अम्हसु ममसु मज्झसु महसु ॥
आत्वमपीच्छन्त्यन्ये । अम्हासु ममासु मज्झासु महासु ॥ 'क्त्वासुपोस्तु सुणात्'
[१.१.४३] इत्यनुस्वारे । अम्हेसुं ममेसुं मज्झेसुं महेसुं । अम्हसुं ममसुं मज्झसुं
महसुं । अम्हासुं ममासुं मज्झासुं महासुं ॥ एवमष्टादश रूपाणि ॥ २७ ॥

चतुरो जशस्म्यां चउरो चतारो चत्तारि ॥ २८ ॥

चतुश्शब्दस्य जशस्म्यां सह चउरो चतारो चत्तारि इति त्रय आदेशा
भवन्ति । चउरो चतारो चत्तारि चिद्वन्ति पेच्छ वा ॥ २८ ॥

तिणिण त्रेः ॥ २९ ॥

जशस्म्यामिति वर्तते । त्रिशब्दस्य जशस्म्यां सह तिणिण इत्यादेशो
भवति । तिणिण पुरिमा महिला वणाणि वा चिद्वन्ति पेच्छ वा ॥ २९ ॥

दोणिण दुवे बेणिण द्वे ॥ ३० ॥

द्विशब्दस्य जशस्म्यां सह दोणिण दुवे बेणिण इति त्रय आदेशा
भवन्ति । दोणिण दुवे बेणिण महिला चिद्वन्ति पेच्छ वा ॥ 'संयोगे'
[१.२.४०] इति ह्रस्वे । दुणिण । बिणिण ॥ ३० ॥

27. KS read डिपि before सप्तमीविभक्तौ. K आत्वमिच्छन्त्यन्ये;
S आत्वमपीच्छन्त्यन्ये: for आत्वमपीच्छन्त्यन्ये. 29. KMS अनुवर्तते for
वर्तते. 30. S om. पेच्छ वा.

दो बे टादौ च ॥ ३१ ॥

द्वेरिति वर्तते । द्विशब्दस्य टादौ तृतीयादौ विभक्तौ परतः दो बे इत्यादेशौ भवतः । चकाराज्जशस्यां सहितस्य च । दोहिं बेहिं कअं । दोहितो बेहितो आगओ । दोणं बेणं धणं । दोसु बेसु ठिअं ॥ जशस्याम् । दो बे ठिआ पेच्छ वा ॥ ३१ ॥

ति त्रेः ॥ ३२ ॥

टादावित्यनुवर्तते । त्रिशब्दस्य टादौ परे ति इत्यादेशो भवति । तिहिं कअं, त्रिभिः कृतं तिसृभिर्वा । तिहितो आगओ, त्रिम्यः तिसृम्यो वा आगतः । तिणं धणं, त्रयाणां तिसृणां वा धनम् । तिसु ठिअं, त्रिषु तिसृषु वा स्थितम् ॥ ३२ ॥

ण्ह ण्हं संख्याया आमोऽविंशतिगे ॥ ३३ ॥

संख्याशब्दात्परस्यामः ण्ह ण्हं इत्यादेशौ भवतः, अविंशतिगे विंशत्यादीन्वर्जयित्वा । दोण्ह तिण्ह । दोण्हं तिण्हं । चउण्ह चउण्हं । पञ्चण्ह पञ्चण्हं । छण्ह छण्हं । सतण्ह सतण्हं । अट्ठण्ह अट्ठण्हं । नवण्ह नवण्हं । दसण्ह दसण्हं । पण्णारहण्ह पण्णारहण्हं । अट्ठारहण्ह अट्ठारहण्हं । कइण्ह कइण्हं । कतीनाम् ॥ अविंशतिगे इति किम् । वीसाणं । तिसाणं ॥ ३३ ॥

द्विवचनस्य बहुवचनम् ॥ ३४ ॥

सर्वासां विभक्तीनां स्वादीनां तिङादीनां च द्विवचनस्य स्थाने बहुवचनं भवति । दोणिण कुणन्ति, द्वौ कुरुतः । दोहिं । दोसुंतो । दोण्हं दोसु ॥ दो पाआ, द्वौ पादौ । दोणिग हत्या, द्वौ हस्तौ । दुवे णअणा, द्वे नयने । बेणिण कण्णा, द्वौ कर्णौ ॥ ३४ ॥

डेसो डम् ॥ ३५ ॥

डेस् चतुर्थी विभक्तिः, डम् षष्ठीविभक्तिः । डेसः स्थाने डम् भवति । मुणिस्स, मुणीणं भोअणं देहि ॥ णमो देवस्स, देवाणं ॥ ३५ ॥

31. K दो बे टादौ च; S दो बे दादौ च for the Sūtra. 33. KM अट्ठारहण्हं समसाहसाण कइण्हं for अट्ठारहण्हं कइण्हं.

तादर्थ्ये डेस्तु ॥ ३६ ॥

तादर्थ्ये विहितस्य डेः चतुर्थ्येकवचनस्य स्थाने डम् षष्ठी तु भवति ।
देवस्स देवाअ, देवार्थमित्यर्थः ॥ डेरिति किम् । देवाणं ॥ ३६ ॥

वघाडाइ च ॥ ३७ ॥

वित्यनुवर्तते । वघशब्दात्परस्य डेःस्थाने डित् आइ इत्यादेशः षष्ठी
चतुर्थी च भवति । वहाइ वहस्स वहाअ । वघार्थमित्यर्थः ॥ ३७ ॥

कचिदसादेः ॥ ३८ ॥

अस् द्वितीयाविभक्तिः । अमादीनां विभक्तीनां स्थाने षष्ठीविभक्तिः
कचिद्वति । सीमंधरस्स वन्दे, सीमंधरं वन्दे । तिस्सा मुहस्स भरिमो, तस्या
मुखं स्मरामः । अत्र द्वितीयायाः ॥ धणस्स लद्धं, धनेन लब्धम् । तेसिमेस-
मणाइण्णं, तैरेतदनाचीर्णम् । अत्र तृतीयायाः ॥ चोरस्स बीहइ, चोरा-
द्विमेति । इमाण पाअन्तमहिआण इअराइं लहुअक्खराइं नि, एभ्यः पादान्त-
सहितेभ्य इतराणि लब्धक्षराणि । अत्र पञ्चम्याः ॥ वणसिरिपट्ठीएँ, कबरी व्व,
वनश्रीपृष्ठे कबरीव । अत्र सप्तम्याः ॥ ३८ ॥

अस्तासोर्डिप् ॥ ३९ ॥

अस् द्वितीया, टास् तृतीया, तयोः स्थाने डिप् सप्तमी कचिद्वति
तु । गामे वहामि, णअरे णआमि, ग्रामं वहामि, नगरं नयामि । अत्र
द्वितीयायाः ॥ तेसुं अलंकिआ पुहवी, तैरलंकृता पृथिवी । अत्र तृतीयायाः
॥ ३९ ॥

37. S डायि for डाइ in the Sūtra. 38. KS तिस्सा मुहस्स सरिमो;
M तिस्सा मुहं सरिमो for तिस्सा मुहस्स भरिमो. KS धणस्स लद्धे for
धणस्स लद्धं. After लद्धं KMS add चिरस्स मुक्का चिरेण मुक्का. KMS इअ-
राण आण लहुअक्खराइं पाअन्तमिलसहिआण, इतरेभ्यः एभ्यः पादान्तेन सहितेभ्यः
इतराणि लब्धक्षराणि for इमाण...लब्धक्षराणि. S लब्धक्षराणीत्यर्थः. M वणसि-
रिपट्ठीअ for *वट्ठीए. 39. S डिप् for डिप् in the Sūtra. KS
तिह तेसुं अलंकिआ पुहवी for तेसुं अलंकिआ पुहवी.

कसिसष्टाथ ॥ ४० ॥

कसिसः पञ्चम्याः स्थाने टास् तृतीया, चकारात्सप्तमी च कचिद्भवति ।
चोरेण बीहइ, चोराद्विमेति । अन्तेउरे रमिअ आगओ, अन्तःपुरा-
इन्त्वागतः ॥ ४० ॥

द्विपोऽस् ॥ ४१ ॥

द्विपः सप्तम्याः स्थाने अस् द्वितीया कचिद्भवति । विज्जुज्जोअं मरइ
रइ, विबुद्धोते स्मरति रतिम् ॥ ४१ ॥

लुक्कयडोर्यस्य तु ॥ ४२ ॥

क्यडन्तस्य द्विवचनात् क्यपन्तस्य च संबन्धिनो यस्य लुग् भवति तु ।
क्यड्-गुरूअइ गुरूइ, अगुरुगुरुर्भवति, गुरुरिवाचरति वा ॥ क्यप्-धमधमा-
अइ धमधमाइ । लोहिआअइ लोहिआइ ॥ ४२ ॥

॥ इति श्रीमदर्हणन्दित्रैविद्यदेवश्रुतधरश्रीपादप्रसादासादितसमस्तविद्याप्रभाव-
श्रीमन्निविक्रमदेवविरचितप्राकृतव्याकरणवृत्तौ

द्वितीयाध्यायस्य तृतीयः पादः ॥

41. S हेसोप् for the Sūtra. S हरइ for मरइ. 42. KMS
गुरुआइ गुरुआअइ for गुरूअइ गुरूइ. Colophon: KSM om. from
मरइ down to श्रीमतः. KMST द्वितीयाध्यायस्य for द्वितीयाध्यायस्य.

चतुर्थः पादः ॥

लटस्तिप्ताविजेच् ॥ १ ॥

लट् वर्तमानं तत्संबन्धिनः प्रथमपुरुषस्य एकत्वे वर्तमानौ यौ परस्मै-
पदात्मपदत्वेन विहितौ तिप् तङ् इत्येतौ प्रत्येकं इच् एच् च इत्येतौ भवतः ।
चकारौ 'दुरचिति' [३.१.५] इति विशेषणार्थौ । हसइ हसए । रमइ रमए ॥ १ ॥

सिष्यास्सेसि ॥ २ ॥

लट् इत्यनुवर्तते । परस्मैपदात्मनेपदयोर्मध्यमपुरुषस्य एकत्वे वर्तमानौ
सिप् थास् इत्येतौ प्रत्येकं से सि इत्येतौ तु भवनः । हससे हससि । रमसे
रमसि ॥ २ ॥

मिभिबिटौ ॥ ३ ॥

लटः परस्मैपदात्मनेपदोत्तमपुरुषैकवचनत्वे वर्तमानौ मिप् इट् इत्येतौ
प्रत्येकं मि इति भवतः । हसामि । रमामि ॥ बहुलाधिकारात् मिबिटोरादे-
शस्य मेरिकारस्य लोपश्च । बहु वणिणुं न सक्कं, बहु वणिणुं न शक्नोमि ।
न मरं, न म्रिये ॥ ३ ॥

झिझौ न्ति न्ते इरे ॥ ४ ॥

लटः प्रथमपुरुषस्य बहुत्वे वर्तमानौ झि झ इत्येतौ प्रत्येकं न्ति न्ते
इरे इति त्रीनादेशानापद्येते । हसन्ति हसन्ते । रमन्ति रमन्ते । हसिज्जन्ति
हसिज्जन्ते । रमिज्जन्ति रमिज्जन्ते । गज्जन्ते खे मेहा । उप्पज्जन्ते कइ-
हिअअसाअरे कव्वरअणाइं । दोण्णि वि ण पटुप्पिरे बाहू, द्वावपि न प्रभवतो
बाहू ॥ कचिदेकत्वे इरे । सूसइरे ताण तारिसो कण्ठो, शुष्यति तासां
तादृशः कण्ठः ॥ ४ ॥

1. MST इवेच् for इजेच् in the Sūtra. T वर्तमानात् for वर्तमानं.
MST त for तङ्. T इत्यादेशौ for इत्येतौ. S एच्च भवतः for एच्च इत्येतौ
भवतः. S विशेषणार्थः for विशेषणार्थौ. 2. KM मध्यमपुरुषैकत्वे for 'वस्य एकत्वे'.
After वर्तमानौ M adds यौ. M इत्यादेशौ for इत्येतौ. M om. तु. 3. ST
मि for मिर् in the Sūtra and Com. T om. प्रत्येकं. M इकारलोपश्च for
इकारस्य लोपश्च. After सक्कं M adds आइ दीसति सरअपिबाइं. 4 BT om.
दोण्णि वि ण and द्वावपि न. S om. रमन्ति रमन्ते. Tom. कइ...णाइं. K om.
तारिसो. T कर्णः for कण्ठः.

यध्वमित्याहचौ ॥ ५ ॥

लटो मध्यमपुरुषबहुत्वे वर्तमानौ य च्वम् इत्येतौ प्रत्येकं इत्या हच्
इत्यादेशावापद्येते । हसित्या हसह । रमित्या रमह ॥ बहुलाधिकारात् इत्या
अन्यत्रापि । जं जं ते रोइत्या, यद्यत्ते रोचते ॥ हच् इति चकारः 'इहहचोः'
[३.२.५] इति विशेषणार्थः ॥ ५ ॥

भो म मु मस्महिङ् ॥ ६ ॥

लट उत्तमपुरुषबहुत्वे वर्तमानौ मस् महिङ् इत्येतौ प्रत्येकं भो म मु
इति प्रीनादेशानापद्येते । हसामो हसाम हसामु । रमामो रमाम रमामु ॥ ६ ॥
अत एवैच् से ॥ ७ ॥

लटः प्रथमपुरुषस्य एकत्वे य एच्, यश्च मध्यमपुरुषैकत्वे विहितः से,
तौ अकारान्तादेव भवतः, नान्यस्मात् । हसए हससे । तुवरए तुवरसे । करए
करसे ॥ अत इति किम् । ठाइ ठासि । वसुआइ वसुआसि । होइ होसि
॥ ७ ॥

त्वस्तेर्ह्महोमिह ममोमिना ॥ ८ ॥

अस्तेर्धातोः स्थाने म मो मि इत्येतैः सह यथासंख्यं म्ह ग्हो मिह
इत्यादेशा भवन्ति तु । गअ म्ह गअ ग्हो गअ मिह, गताः स्मः । एस मिह,
एषोऽस्मि । मुकारस्याग्रहणादप्रयोग एव तस्येत्यवसीयते । पक्षे । अत्यि
अम्हे । अत्यि अहं ॥ ८ ॥

सिना ल्सि ॥ ९ ॥

अस्तेरित्यनुवर्तते । अस्तेर्धातोः सिना मध्यमपुरुषैकवचनादेशेन सह
सि इत्यादेशो लिङ्भवति । णिट्ठुरो जं सि, निष्ठुरो यदसि ॥ सिनेति किम् ।
सेआदेशे सति । अत्यि तुमं ॥ ९ ॥

5. S इति for हसित्या. B जं ते for जं बं ते; B वत्ते
for वद्यत्ते. 6. S 'पुरुषस्य बहुत्वे for पुरुषबहुत्वे. 7. After एकत्वे S
adds विहितो. B वसुआइ वसुआसि; S वसुआइ for वसुआइ वसुआसि. After
वसुआसि K adds उदाइ उदासि; S adds उदासि; T adds उदाइ उदासि.
8. K इत्यादेशः for इत्येतैः M om. तु. 9. M सिनाङ् for the S'tra.

तिङात्थि ॥ १० ॥

अस्तेस्तिङा तिबादिना सह अत्थि इत्यादेशो भवति । अत्थि सो । अत्थि ते । अत्थि तुमं । अत्थि तुम्हे । अत्थि अहं । अत्थि अम्हे ॥ १० ॥

णिजदेदावावे ॥ ११ ॥

धातोः प्रेरणार्थे विहितो यो णिच्प्रत्ययः, सः अत् एत् आव आवे इति चतुर आदेशान्नाप्नोति । तकारस्तावन्मात्रत्वप्रदर्शनार्थः । अत्—दरिसइ ॥ एत्—कारेइ ॥ आव—कारावइ ॥ आवे—कारावेइ ॥ हासावइ हासइ हासावेइ हासेइ ॥ उवसमावइ उवसमेइ ॥ बहुधाधिकारात्कचिदेनास्ति । जाणइ जाणावइ जाणावेइ ॥ कचिदावे नास्ति । धावइ धावेइ धावावइ ॥ ११ ॥

शुष्यादेरविर्वा ॥ १२ ॥

णिजित्यनुवर्तते । शुष्यादिणिच्ः अविः इति वा भवति । शोषितं सोसाविअं सोसिअं ॥ तोषितं तोमाविअं तोसिअं ॥ १२ ॥

अमेराडः ॥ १३ ॥

अमेर्यातोः परो णिच् आड इति वा भवति । भमाडइ ॥ पक्षे । भामइ भामेइ भमावइ भमावेइ ॥ १३ ॥

लुगाविल् भावकर्मक्ते ॥ १४ ॥

भावकर्मविहिते प्रत्यये क्तप्रत्यये च परे णिच् लुक् आवि इत्यादेशान्नाप्नोति । लिट्त्वान्न विकल्पः ॥ भावकर्मणोः । कारिअइ काराविअइ कारिजइ काराविजइ । हासिअइ हासाविअइ हासिजइ हासाविजइ ॥ क्ते । कारिअं काराविअं । हासिअं हासाविअं । खाभिअं खामाविअं ॥ १४ ॥

10. M तिङा अत्थि for the Sūtra. 11. S तावन्मात्रत्वप्रदर्शनार्थः for तावन्मात्रत्वप्रदर्शनार्थः. M करावेइ for कारावइ. After उवसमावइ K adds उवसमावेइ. K आणावेइ for जाणइ जाणावेइ. B यावइ यावेइ यावावइ for धावइ धावेइ. M om. धावावइ. 12. S शुष्यादिः in the Sūtra. M शुष्यादि-णिच् for शुष्यादिणिच्ः. 13. MS om. भामइ भामेइ. 14. MS om. क्तप्रत्यये. MST लुक् for लुक्. KMS इत्यादेशं चाप्नोति for इत्यादेशान्नाप्नोति. M कारिअइ काराविअइ for कारिअइ काराविअइ. M हासाविअइ for हासा. S खमाविअं for खामाविअं.

अदेल्लुब्यात्खोरतः ॥ १५ ॥

अत् एत् लृक् इत्येतेषु णिचः स्थाने विहितेषु खोरादेरतः अकारस्य
आत् आत्वं भवति । अत्-पाडइ । मारइ ॥ एत्-कारेइ । मारेइ । खामेइ ॥
लृक्-कारिअइ कारिजइ । खामिअइ खामिजइ । अदेल्लुगिति किम् ।
काराविअं कारिअं । काराविअइ काराविजइ ॥ खोरिति किम् । संगामेइ ॥
इह व्यवहितस्य मा भूत् ॥ कारिअं । इह अन्त्यस्य मा भूत् ॥ अत इति
किम् । आसेइ ॥ केचित्तु आवे आवि इत्येनयोरपि आदेरत आत्वमिच्छन्ति ।
कारवेइ । हासाविओ जणो सामलङ्कीर ॥ १५ ॥

तु मौ ॥ १६ ॥

अत इत्यनुवर्तते आदिति च । अदन्ताद्वातोः मौ लङुत्तमपुरुषैक-
वचनादेशे परे सति आद्भवति तु । हसामि हसमि । जागामि जाणमि ।
लिहामि लिहमि ॥ अत इत्येव । होमि ॥ १६ ॥

मोममुष्विच्च ॥ १७ ॥

वित्यनुवर्तते । आकारान्ताद्वातोः मो म मु इत्येतेषु परेषु अत इत्वं
चकारादात्वं च भवति तु । भणिमो भणामो । भणिम भणाम । भणिमु भणामु ॥
पक्षे । भणमो भणम भणमु ॥ 'वा लङ्लोट्छृत्पु' [२.४.२०] इत्येव तु ।
भणेमो भणेम भणेमु ॥ अत इत्येव । होमो ॥ १७ ॥

क्ते ॥ १८ ॥

इदित्यनुवर्तते । क्तप्रत्यये परे अत इत्वं भवति । हसिअं । पडिअं
नमिअं ॥ हासिअं । पाडिअं । नामिअं ॥ णअं गअं इत्यादि तु सिद्धावस्थापेक्षया ॥
अत इत्येव । लृअं । हूअं ॥ १८ ॥

15. KMS कराविजइ कराविअइ for कारा°. M om.
लृक्-कारिअइ; S लृक्-कारावइ कारेजइ. B संगामइ for संगामेइ. KMS
कारावइ; T कारावेइ for कारवेइ. M दसेइ for आसेइ. 16. M om.
तु in the Sūtra. M om. परे सति. M om. तु in Com. M जाणेमि
for जाणमि. 17. KS भणिमु for भणेमो भणेम भणेमु. 18. BT पसिअं for
पडिअं; B पासिअं; T पसिअं for पाडिअं. B नअअं; M णअं; T मअं for गअं.

एष क्त्वातुंतव्यभविष्यति ॥ १९ ॥

क्त्वातुंतव्येषु भविष्यत्कालविहिते च प्रत्यये परतः अत एत्वं चकारादित्वं च भवति । क्त्वा-हसेऊण हसिऊण ॥ तुम्-हसेउं ॥ तव्य-हसेअव्वं हसि-अव्वं ॥ भविष्यत्-हसेहिइ हसिहिइ । अत इत्येव । जाऊण । काऊण ॥ १९ ॥

वा लट् लोट् लृट् ॥ २० ॥

एदित्यनुवर्तते । लट् वर्तमानं, लोट् पञ्चमी, तयोः शतप्रत्यये च परतः अत एत्वं वा भवति । लट्-हसेइ हसइ । हसेम हसिम ॥ लोट्-हसेउ हसउ । सुणेउ सुणउ ॥ शट्-हसेन्तो ॥ कचिन्न भवति । जअइ ॥ कचिदात्वमपि । सुणाइ ॥ २० ॥

जा जे ॥ २१ ॥

जा ज इत्येतयोः परयोरत एत्वं भवति । हसेजा हसेज ॥ अत इत्येव । होजा होज ॥ २१ ॥

भूतार्थस्य सी हीअ ही ॥ २२ ॥

भूतार्थे विहितो योऽनद्यतनादिप्रत्ययः स भूतार्थः, लृट् लृट् लिट्, तस्य स्थाने सी हीअ ही इति त्रय आदेशा भवन्ति । उत्तरत्र 'हल ईअ' (२.२.२३) इति विधानात्स्वरान्तादेवायं विधिः । कासी काहीअ काही, अकार्षीत् अकरोत् चकार वा ॥ एवं ठासी ठाहीअ ठाही ॥ २२ ॥

हल ईअ ॥ २३ ॥

भूतार्थस्येत्यनुवर्तते । हलन्ताद्वातोः परस्य भूतार्थस्य लृट्वादिप्रत्ययस्य ईअ इत्यादेशो भवति । भुवीअ, अभूत् अभवत् बभूव वा ॥ एवं आसीअ, आसिष्ट आस्त आसांचक्रे वा ॥ गहीअ, अग्रहीत् अग्रह्णात् जग्राह वा ॥ २३ ॥

19. K om. काऊण. KST om. जाऊण. 20. S वर्तमाना; T वर्तमानो for 'मानं. KS जलइ for जअइ. 21. S om अतः. 22. BS सि हिअ हि for सी हाअ ही in the Sūtra. K makes no distinction between short and long इ. KMS लृट्वादिप्रत्ययः; B अनद्यतनादिः प्रत्ययः for अनद्यतनादिप्रत्ययः. KS make no distinction between short and long इ in the verbal forms under this Sūtra. After चकार B om. वा. 23. M om. भूतार्थस्य. B हुईअ for भुवीअ. M गेण्हीअ for गहीअ.

अहेस्यासी तेनास्तेः ॥ २४ ॥

अस्तेर्धातोः तेन भूतार्थेन प्रत्ययेन सह अहेसि आसि इत्यादेशौ भवतः । अहेसि सो तुमं अहं वा । जे अहेसि, ये आसन् । एवं आसि ॥ ॥ २४ ॥

भविष्यति हिरादिः ॥ २५ ॥

भविष्यदर्थविहितप्रत्यये परतः तस्यैवादिः हि इति प्रयोक्तव्यः । होहिह, भविष्यति भविता वा । होहिन्ति । होहिसि होहित्या । होहिम । हसिहिह । काहिह ॥ २५ ॥

हा सां मिमोमुमे वा ॥ २६ ॥

भविष्यतीत्यनुवर्तते आदिरिति च । भविष्यत्यर्थे उत्तमपुरुषादेशेषु परेषु तेषामेवादिः हा सां इत्येतौ वा प्रयोक्तव्यौ । पक्षे हिरपि । होहामि होस्सामि । होहामो होस्सामो । होहामु होस्सामु । होहाम होस्साम । होहिमो होहिमु होहिमि होहिम ॥ क्वचित्तु हा न भवति । हसिहिमो हसिस्सामो । हसिहिमु हसिस्सामु । हसिहिम हसिस्साम ॥ २६ ॥

हिस्सा हित्या मुमोमस्य ॥ २७ ॥

वेत्यनुवर्तते । भविष्यति काले मु मो म इत्येतेषां स्थाने हिस्सा हित्या इत्येतौ धातोः परतो वा प्रयोक्तव्यौ । होहिस्सा होहित्या ॥ पक्षे । होहिमु होहिमो होहिम ॥ क्वचित्तथा न भवति । होस्सामो इत्यादि ॥ २७ ॥

---

25. KS om. परतः; M परे for परतः. K होहिमि for होहिम. After होहिम K adds होहिमो. 26. KST हास्सा; M हा सा for हा सां in the Sūtra and Com. K भविष्यदर्थे for भविष्यत्यर्थे. K इत्येतावादेशौ for इत्येती. MS om. from हसिस्सामो down to हसिस्साम. 27. After होहित्या KM add हसिहिस्सा हसिहित्या. M om. क्वचित् तथा न भवति । होस्सामो इत्यादि. S om. इत्यादि.

डच्छ दृशिगम इजादौ हिलुक् च वा ॥ २८ ॥

दृश् गम् इत्याभ्यां धातुभ्यां भविष्यदादिषु इच् इत्यादिषु परेषु डित् अच्छ इत्ययं वा भवति, हेश्च लुक्वा भवति । डित्त्वादन्याजादेर्लुक् ॥ दच्छिह् दच्छि-
हिइ । दच्छिन्ति दच्छिहिन्ति । दच्छिसि दच्छिहिसि । दच्छित्या दच्छि-
हित्या । दच्छिह दच्छिहिह । दच्छिमि दच्छिहिमि । दच्छिहामि दच्छिस्सामि ।
दच्छिस्सं दच्छिहस्सं । दच्छिमो दच्छिहिमो । दच्छिहामो दच्छिस्सामो ।
दच्छिहिस्सा दच्छिहित्या । दच्छिम दच्छिहिम । दच्छिहाम दच्छिस्साम ।
दच्छिमु दच्छिहिमु । दच्छिहामु दच्छिस्सामु ॥ एवं गच्छिइ गच्छिहिइ ।
गच्छिन्ति गच्छिहिन्ति । गच्छिसि गच्छिहिसि । गच्छित्या गच्छिहित्या ।
गच्छिह गच्छिहिह । गच्छिमि गच्छिहिमि । गच्छिहामि गच्छिस्सामि । गच्छिस्सं
गच्छिहस्सं । गच्छिमो गच्छिहिमो । गच्छिहामो गच्छिस्सामो । गच्छिहिस्सा
गच्छिहित्या । गच्छिम गच्छिहिम । गच्छिहाम गच्छिस्साम । गच्छिमु गच्छि-
हिमु । गच्छिहामु गच्छिस्सामु ॥ २८ ॥

भिदिविदिच्छिदो डेच्छ ॥ २९ ॥

हिलुक् च वेत्यनुवर्तते, इजादाविति च । भिद् विद् छिद् इत्येतेभ्यो
धातुभ्यो भविष्यदर्थेषु निमाद्यादेशेषु परेषु डित् एच्छ इत्ययं वा भवति, हिलुक्
च वा । भिदि—भेच्छिहि भेच्छिहिइ । भेच्छिन्ति भेच्छिहिन्ति । भेच्छिसि
भेच्छिहिसि । भेच्छित्या भेच्छिहित्या । भेच्छिह भेच्छिहिह । भेच्छिम भेच्छि-
हिम । भेच्छिमि भेच्छिहिमि । भेच्छिहामि भेच्छिस्सामि । भेच्छिस्सं भेच्छि-
हिस्सं । भेच्छिमो भेच्छिहिमो । भेच्छिहामो भेच्छिस्सामो । भेच्छिहिस्सा
भेच्छिहित्या ॥ एवं मम्बोरपि ॥ विदि—वेच्छिहि वेच्छिहिइ । वेच्छिन्ति वेच्छि-

28. KS इजादिषु परेषु for इच् इत्यादिषु परेषु. S अन्याजादेः for
अन्याजादेः. KS दच्छिस्सि दच्छिहिस्सि for दच्छिसि दच्छिहिसि. KMS
दच्छं; T दच्छि for दच्छिहिस्सं. S दच्छिहामु for दच्छिहिमु. MST गच्छं
for गच्छिहिस्सं. See under Sūtra 31 below. 29. The
Mss. use ह and म promiscuously. K om. भेच्छिहिस्सं; MS
भेच्छं for भेच्छिहिस्सं. KMST वेच्छं for वेच्छिहिस्सं.

हन्ति । वेच्छिसि वेच्छिहिसि । वेच्छित्या वेच्छिहित्या । वेच्छिह वेच्छिहिह ।
वेच्छिमि वेच्छिहिमि । वेच्छिहामि वेच्छिस्सामि । वेच्छिस्सं वेच्छिहिस्सं ।
वेच्छिमो वेच्छिहिमो । वेच्छिहिमो । वेच्छिहामो वेच्छिस्सामो । वेच्छिहिस्सा
वेच्छिहित्या ॥ एवं मम्बोरपि ॥ छिदिर्-छेच्छिहि छेच्छिहिह । छेच्छिन्ति छेच्छि-
हन्ति । छेच्छिसि छेच्छिहिसि । छेच्छित्या छेच्छिहित्या । छेच्छिह छेच्छिहिह ।
छेच्छिमि छेच्छिहिमि । छेच्छिहामि छेच्छिस्सामि । छेच्छिस्सं छेच्छिहिस्सं ।
छेच्छिमो छेच्छिहिमो । छेच्छिहामो छेच्छिस्सामो ।
छेच्छिहिस्सा छेच्छिहित्या ॥ एवं एम्बोरपि ॥ २९ ॥

डोच्छ वचिसुचिरुदिश्रुभुजः ॥ ३० ॥

वचि मुचि रुदि श्रु भुजि इत्येतेभ्यो धातुभ्यां भविष्यदर्थेषु तिबाद्या-
देशेषु इजादिषु परेषु डित् ओच्छ इति वा भवति, हिल्क् च वा । वचि-
वेच्छिह वेच्छिहिह । वेच्छिन्ति वेच्छिहन्ति । वेच्छिसि वेच्छिहिसि ।
वेच्छित्या वेच्छिहित्या । वेच्छिह वेच्छिहिह । वेच्छिमि वेच्छिहिमि ।
वेच्छिहामि वेच्छिस्सामि । वेच्छिस्सं वेच्छिहिस्सं । वेच्छिमो वेच्छिहिमो ।
वेच्छिहामो वेच्छिस्सामो । वेच्छित्या वेच्छिहित्या ॥ एवं मम्बोरपि ॥ मुचि-
मोच्छिहि मोच्छिहिह । मोच्छिन्ति मोच्छिहन्ति । मोच्छिसि मोच्छिहिसि ।
मोच्छित्या मोच्छिहित्या । मोच्छिह मोच्छिहिह । मोच्छिमि मोच्छिहिमि ।
मोच्छिहामि मोच्छिस्सामि । मोच्छिस्सं मोच्छिहिस्सं । मोच्छिमो मोच्छिहिमो ।
मोच्छिहामो मोच्छिस्सामो । मोच्छित्या मोच्छिहित्या ॥ एवं मम्बोरपि ॥ रुदि-
रोच्छिहि रोच्छिहिह । रोच्छिन्ति रोच्छिहन्ति ॥ एवं स्सादिष्वपि ॥ श्रु-
सोच्छिहि सोच्छिहिह । सोच्छिन्ति सोच्छिहन्ति । सोच्छिसि सोच्छिहिसि ॥
एवमिडादिष्वपि ॥ भुजि-भोच्छिहि भोच्छिहिह । भोच्छिन्ति भोच्छिहन्ति ।
भोच्छिसि भोच्छिहिसि ॥ एवमिडादिष्वपि ॥ ३० ॥

KMS om. वेच्छिहिमो. KS छेच्छ for छेच्छिहिस्सं. M om. from
छेच्छित्या down to the end of this Sūtra. 30. KMT वोच्छ; S
ओच्छ for वेच्छिहिस्सं. KMST मोच्छ for मोच्छिहिस्सं. KMST छेच्छ
for छेच्छिहिस्सं. 31. S उतमपुरादेकं for °पुरादेकं. S om. तु. K वा for
तु. M om. गच्छं गमिष्यामि.

इं मेच्छात्तः ॥ ३१ ॥

भविष्यति दशादिभ्यो धातुभ्यः परतः पूर्वसूत्रैश्चिभिरुक्तानां ङच्छेच्छ-
होच्छानां यश्छकारः ततः परस्य मेः उत्तमपुरुषैकवचनादेशस्य स्थाने ङित्
वं इत्यादेशस्तु भवति । दच्छं द्रक्ष्यामि । गच्छं गमिष्यामि । संगच्छं संगंस्ये ।
मेच्छं मेत्स्यामि । वेच्छं वेदिष्यामि । छेच्छं छेत्स्यामि । वोच्छं वक्ष्यामि ।
मोच्छं मोक्ष्यामि । रोच्छं रोदिष्यामि । सोच्छं श्रोष्यामि । भोच्छं भोक्ष्ये ॥ पक्षे
दच्छिभि दच्छिहिभि दच्छिहामि दच्छिस्सामि दच्छिस्सं ॥ एवं गमादिष्व-
प्युदाहार्यम् ॥ छत्त इति किम् । हि हा स्ता इत्येतेभ्यः परो मा भूत् ।
गच्छिहिभि गच्छिहामि गच्छिस्सामि ॥ ३१ ॥

कृदो इं ॥ ३२ ॥

मेरित्यनुवर्तते । करोतेर्ददातेश्च परतो भविष्यति विदितस्य मेः स्थाने
इं इति वा प्रयोक्तव्यः । काहं । दाहं ॥ पक्षे काहिमि दाहिमि इत्यादि ॥ ३२ ॥
सं ॥ ३३ ॥

धातोः परो भविष्यति काले मेः स्थाने सं इति वा भवति ॥ रिवाद्
द्वित्वम् । होस्सं हविस्सं ॥ पक्षे होहिमि होहामि होस्सामि इत्यादि ॥ ३३ ॥
त्विज्जाछिङः ॥ ३४ ॥

छिङ् सप्तम्यादेशात् जा इत्यस्नात्परः इकारः तु प्रयोक्तव्यः । होज्जा
होज्जाइ भवेत् ॥ वाधिकारे पुनस्तुप्रहणादुत्तरत्र न विकल्पः ॥ ३४ ॥

एकस्मिन् प्रथमादेर्विध्यादिषु दु सु मु ॥ ३५ ॥

विध्यादिषु विधिनिमन्त्रणामन्त्रणाधीष्टसंप्रश्नप्रार्थनेषु वर्तमानानां प्रथ-
मादेः प्रथमादिपुरुषाणामेकत्वे वर्तमानानां प्रत्ययानां स्थाने यथासंख्यं दु सु मु
इत्यादेशाः स्युः । हसउ सा । हससु तुमं । हसामु अहं । पेच्छउ पेच्छसु
पेच्छामु ॥ दकारोच्चारणं भाषान्तरार्थम् ॥ ३५ ॥

32. M भविष्यति काले for भविष्यति. 33. M om. the
Sūtra. K सर; S शस् for the Sūtra. MT सं; K सर; S स for
सं. After हसिस्सं MT add किलहस्सं. 34. KS होज्जइ होज्ज; M
होज्जइहोज्ज for होज्जा होज्जाइ. B विकल्पः for न विकल्पः. 35. S एकस्तु for
एकस्मिन् in the Sūtra. KM भवन्ति for स्युः. M हसउ सो for हसउ सा.

बहौ न्तु ह मो ॥ ३६ ॥

विध्यादिष्वर्थेषु विहितानां प्रथममध्यमोत्तमपुरुषाणां बहुत्वे कर्तमानानां प्रत्ययानां स्थाने ययासंख्यं न्तु ह मो इत्यादेशा भवन्ति । हसन्तु, हसन्तु हसे-
युर्वा ॥ हसह, हसत हसेत वा ॥ हसामो, हसाम हसेम वा ॥ एवं तुवरन्तु
तुवरह तुवरामो ॥ एवं सर्वधातुष्वप्युदाहार्यम् ॥ ३६ ॥

सोस्तु हि ॥ ३७ ॥

विध्यादिष्वर्थेषु सोर्मध्यमपुरुषैकवचनस्य स्थाने हि इत्यादेशः स्यात् तु ।
देहि देसु । होहि होसु ॥ ३७ ॥

लुगिज्जहीज्जस्विज्जेऽतः ॥ ३८ ॥

सोरित्यनुवर्तते त्विति च । अतः अकारात्परस्य सोः स्थाने लृक्
इज्जहि इज्जसु इज्जे इति त्रयश्चादेशा भवन्ति तु ॥ हस हसिज्जइ हसिज्जसु
हसिज्जे ॥ पक्षे हससु । अत इति किम् । होसु । ठाहि ॥ ३८ ॥

लङ्लटोश्च जर्जारौ ॥ ३९ ॥

लङ्लटोर्वर्तमानभविष्यतोश्चकाराद्विध्यादिषु च विहितस्य प्रत्ययस्य
स्थाने ज जा इत्येतौ रितौ तु भवतः ॥ रिवाद् द्वित्वम् । लट्-हसेज्ज हसेज्जा ।
पढेज्ज पढेज्जा । सुणेज्ज सुणेज्जा ॥ पक्षे हसइ । पढइ । सुणइ ॥ लट्-
पढेज्ज पढेज्जा । सुणेज्ज सुणेज्जा ॥ पक्षे पढिहिइ । सुणिहिइ ॥
विध्यादिषु-हसेज्ज हसेज्जा, हसतु हसेद्वा ॥ पक्षे हसउ ॥ एवं सर्वत्र पुरुषेषु
वचनेषु च अन्येषामपि लकाराणामिच्छन्ति ॥ होज्ज होज्जा, भवति भवेत्
भवतु अभवत् अभूत् बभूव भूयात् भविता भविष्यति अभविष्यद्वेत्यर्थः ॥ ३९ ॥

36. T om. एवं सर्वधातुष्वप्युदाहार्यम्. KMS अह्यम् for उदाहा-
र्यम्. 37. KMS सेस्तु for सोस्तु in the Sūtra. KMS सेः for सोः.
S भवति तु for स्यात्. 38. K सेरित्यनु वर्तते; MS सेरिति वर्तते for सोरित्य-
नुवर्तते. KMS सेः for सोः. K त्रय आदेशा भवन्ति तु for त्रयश्चादेशा भवन्ति
39. M जर्जारौ; S जल् जाल् for जर्जारौ in the Sūtra. KS सर्वपुरुषेषु
for सर्वत्र पुरुषेषु. KM om. होज्ज होज्जा.

मध्ये चाजन्तात् ॥ ४० ॥

जर्जरावित्यनुवर्तते । अजन्ताद्वातोः प्रकृतिप्रत्यययोर्मध्ये चकारात्प्रत्ययानां च स्थाने जर् जार् इत्येतौ भवतः लङ्लटोर्विध्यादिषु च । होज्ज होज्ज । होज्ज होजा । होज्जहिमि होजाहिमि ॥ विध्यादिषु—होज्ज होज्ज । होज्ज होजा । भवतु भवेद्वा ॥ पक्षे होइ ॥ अजन्तादिति किम् । हसेज्ज हसेजा । तुवरिज्ज तुवरिजा ॥ ४० ॥

माणन्तौल् च लङः ॥ ४१ ॥

लङः क्रियातिपत्तेः यौ तिप्तौ तत्स्थाने माण न्त इत्येतौ चकारात् जर्जरौ च भवतः ॥ लिट्वात् विकल्पः ॥ होमाणो होन्तो होज्ज होज्जा । अभविष्यदित्यर्थः ॥ ४१ ॥

शतृशानचोः ॥ ४२ ॥

माणन्तौ इत्यनुवर्तते । शतृ शानच् इत्येतयोः प्रत्यययोः स्थाने माण न्त इत्येतौ प्रत्येकं भवतः । शतृ—हसमाणो हसन्तो । शानच्—सहमाणो सहन्तो ॥ ४२ ॥

स्त्रियामी च ॥ ४३ ॥

स्त्रियां वर्तमानयोः शतृशानचोः स्थाने ईत्वं चकारान्माणन्तौ च भवतः । हसई हसमाणा हसन्ती ॥ वेवई वेवमाणा वेवन्ती ॥ ४३ ॥

40. S जल् जाल् इत्यनुवर्तते for जर्जरावित्यनु°. After होज्जाहिमि KMT add होज्ज होज्जा होज्जहिमि होज्जस्सहि होज्जस्स होहिमि इत्यादि. KMST तुवरेज्ज तुवरेज्जा for तुवरिज्ज तुवरिज्जा. 41. B क्रियादिभूतेः for °तिपत्तेः. K जल्जाली; M जर् जार् इति; S जल्जाल्; T जार् for जर्जरौ. M om. यौ तिसौ तत्. M लिट्वाच्चित्यम्. S om. from होमाणो down to °त्यर्थः. After होन्तो M adds हसमाण हसंत हसेज्ज हसेज्जा अट्टसिध्यत्. 42. KST शतृशानचः for the Sūtra. KS om. Com. on this Sūtra. 43. KS om. the Sūtra and स्त्रियां in Com.

चेत् तुंतव्यक्त्वासु ग्रहेः ॥ ४४ ॥

तुंतव्यक्त्वाप्रत्ययेषु परतो ग्रहेर्धातोर्घेत् इति भवति । तुम्-घेतुं ॥ तव्य-घेतव्वं ॥ क्त्वा-घेतुआण घेतूण ॥ कचिन्न भवति । गहिउं । गोण्हिअ ॥ ४४ ॥

अन्त्यस्य वचिमुचिरुदिश्रुमुजां डोत् ॥ ४५ ॥

तुंतव्यक्त्वास्वित्यनुवर्तते । वचि मुचि रुदि श्रु मुजि इत्येतेषां धातूनामन्त्यस्य तुंतव्यक्त्वाप्रत्ययेषु ओत् इत्यादेशो डित् भवति ॥ वचि-वोत्तुं । वोत्तव्वं । वोत्तुआण वोत्तूण ॥ मुचि-मोत्तुं । मोत्तव्वं । मोत्तुआण । मोत्तूण ॥ रुदि-रोत्तुं । रोत्तव्वं । रोत्तुआण रोत्तूण ॥ श्रु-सोत्तुं । सोत्तव्वं । सोत्तुआण सोत्तूण ॥ मुजि-भोत्तुं । भोत्तव्वं । भोत्तुआण भोत्तूण ॥ ४५ ॥

ता ढो दशः ॥ ४६ ॥

अन्त्यस्येत्यनुवर्तते । दशो धातोरन्त्यस्य तुंतव्यक्त्वासु परतः तेषामेव प्रत्ययानामादिना तकारेण सह द्विरुक्तप्रकारो भवति दडुं । दडव्वं । दडुआण दडूण ॥ ४६ ॥

आ भूतभविष्यति च कृजः ॥ ४७ ॥

कृजोऽन्त्यस्य आ इत्यादेशो भवति भूतभविष्यत्प्रत्यये, चकारात् तुंतव्यक्त्वासु च परतः । काहीअ, अकार्षीत् अकरोत् चकार वा ॥ काहिइ, करिष्यति कर्ता वा ॥ तुम्-काउं ॥ तव्य-काअव्वं ॥ क्त्वा-काउआण काऊण ॥ ४७ ॥

44. T रुदिधातुः for ग्रहेर्धातोः. MS वा भवति for भवति. T घेतुआण for घेतूण. M om. गहिउं. S गिहिउं for गहिउं. KMS om. गोण्हिअ; T गण्हिअ. 45. MS *क्त्वा इत्यनुवर्तते for *क्त्वास्वित्यनु. After प्रत्ययेषु M adds परेषु. B om. from श्रु down to सोत्तूण. 46. T ढा for ढो in the Sūtra. KM दशेर्धातोः for दशो धातोः. 47. KS काहि for काहीअ.

नमोद्विजरुदां वः ॥ ४८ ॥

नमतेः उद्विजतेः रुदेश्च अन्त्यस्य वकारो भवति । णवइ । उद्विजइ
उन्वेइ । रुवइ रोवइ ॥ ४८ ॥

चर् नृतिमदिव्रजाम् ॥ ४९ ॥

नृत मद व्रज इत्येतेषां धातूनामन्त्यस्य चकारो भवति ॥ रिच्वाद् द्वित्वम् ॥ णच्चइ । मच्चइ । वच्चइ ॥ ४९ ॥

छर् गमिष्यमासाम् ॥ ५० ॥

गम इष यम आस इत्येतेषामन्त्यस्य छो भवति ॥ रिच्वाद् द्वित्वम् ॥
गच्छइ । इच्छइ । जच्छइ । अच्छइ ॥ ५० ॥

रुधो न्वम्भौ ॥ ५१ ॥

रुधेरन्त्यस्य न्व म्भ इत्येतौ भवतः । रुन्धइ । रुम्भइ ॥ ५१ ॥

गुधबुधगृधक्रुधसिधमुहां च ज्ञः ॥ ५२ ॥

गुध बुध गृध क्रुध सिध मुह इत्येतेषां चकाराद्रुधेश्चान्त्यस्य द्विरुक्तो
झकारो भवति । जुञ्झइ । बुञ्झइ । गिञ्झइ । कुञ्झइ । सिञ्झइ । मुञ्झइ ।
रुञ्झइ ॥ ५२ ॥

जर स्विदाम् ॥ ५३ ॥

स्विदिप्रकाराणां धातूनामन्त्यस्य जो भवति ॥ रिच्वाद् द्वित्वम् ॥
सिज्जइ ॥ सव्वज्जसिरीए संपज्जइ, सर्वाङ्गश्रिया संपद्यते ॥ खिज्जइ ॥ बहुवचनं
प्रयोगानुमरणार्थम् ॥ ५३ ॥

48. MT रोदितेः; S रुदितेः for रुदेः. T उप्पिइ उप्पेवो
for उद्विजइ उन्वेइ. KS रवइ for रुवइ. 49. MT चर् नृतमदिव्रजां
for the Sūtra. S चर् for चर् in the Sūtra. M चकारो रिद् भवति for
चकारो भवति. M om. रिच्वाद् द्वित्वम्. 50. S छर्; T छरि for छर् in
the Sūtra. T इत्येषां for इत्येतेषां. After इत्येतेषां K adds धातूनाम्. M
छकारो रिद् भवति for छो भवति. M om. रिच्वाद् द्वित्वम्. K T यच्छइ for
जच्छइ. 51. S रुदो नन्तो for the Sūtra. 52. T₁ प्रध for गृध in the
Sūtra. T₂ मुहां for *मुहां in the Sūtra and Com. M झर् for ज्ञः
in the Sūtra. M झो for झकारो. 53. T जरि स्विदां for the Sūtra.
S जर् for जर in the Sūtra. M जो रिद् भवति for जो भवति. M om.
रिच्वाद् द्वित्वम्. K सव्वज्जसिरीए for *सिरीए.

छिदिमिदो न्दः ॥ ५४ ॥

छिदिमिदोरन्त्यस्य न्द इत्यादेशो भवति । छिन्दइ । मिन्दइ ॥ ५४ ॥

ढः कथिवर्धाम् ॥ ५५ ॥

कथतेर्वर्धतेश्चान्त्यस्य ढत्वं भवति । कढइ । बढइ ॥ बहुवचनाद् वृधेः कृतगुणस्य वर्धेश्चाविशेषेण ग्रहणम् ॥ ५५ ॥

वेष्टेः ॥ ५६ ॥

ढ इति वर्तते । वेष्ट वेष्टने इत्यस्य धातोः 'कगटड' [१.४.७७] इत्यादिना षलोपे टस्य ढो भवति । वेढइ । वेढिजइ ॥ ५६ ॥

समुदो लृ ॥ ५७ ॥

सम् उद् इत्युपसर्गान्यां परस्य वेष्टेरन्त्यस्य लृकारो रित् भवति । संवेल्लइ । उव्वेल्लइ ॥ बहुलाधिकारादुतः परस्यापि वा ढः । उव्वेल्लइ ॥ उव्वेढइ ॥ ५७ ॥

खादधावि लुक् ॥ ५८ ॥

खादतौ धावतौ चान्त्यस्य लुग्भवति । खाइ खाअइ ॥ खाओ खाओ ॥ धाइ धाअइ ॥ धाओ धाओ ॥ बहुलाधिकाराद्वर्तमानभावविष्यद्विध्याद्येकवचन एव भवति । तेनेह न भवति । खादन्ति । धावन्ति ॥ कचित् 'धावइ पुरओ' इति च दृश्यते ॥ ५८ ॥

54. MT ढः for न्दः in the Sūtra. and Com. 55. M ढर् कथिवर्धाम्; T ढः कथिवर्धाम् for the Sūtra. S ढः for ढः in the Sūtra and Com. KM कढइ for कढइ. M अविशेषग्रहणं for अविशेषेण ग्रहणम्. 56. S ठ इति for ढ इति. M अन्त्यस्व for टस्व. S वेढइ for वेष्टइ. 57. M रत्; S लृ for लृ in the Sūtra. MS लिद् for रिद्. S om. वा. S ढः for ढः. 58. M खादधा-
व्योर्लुक् for the Sūtra. M खादतेर्धावतेष्व for खादतौ धावतौ च. K om.
खाओ. After खाअइ MT add खाहिइ खाउ. After धाअइ MT add
धाहिइ धाउ. MT कचित् for कचित्.

रः सृजि ॥ ५९ ॥

सृजिधातावन्यस्य रत्वं भवति । विसरइ । ओसरइ । ओसरामि ॥
॥ ५९ ॥

डः सीदपति ॥ ६० ॥

सीदतौ पततौ च अन्यस्य डत्वं भवति । सडइ पडइ ॥ ६० ॥
मीलेः प्रादेर्दे तु ॥ ६१ ॥

प्रादेरुपसर्गात्परस्य मीलेरन्त्यस्य द्वे रूपे तु भवतः । पमिल्लइ । पमीलइ ।
निमिल्लइ निमीलइ । संमिल्लइ । संमीलइ । उम्मिल्लइ उम्मीलइ ॥ प्रादेरिति
किम् । मीलइ ॥ ६१ ॥

चलस्फुटे ॥ ६२ ॥

द्वे इत्यनुवर्तते । चलतौ स्फुटतौ च अन्यस्य द्वे रूपे तु भवतः । चल्लइ
चलइ । फुडइ फुडइ ॥ ६२ ॥

शकगे ॥ ६३ ॥

शकादिषु धातुष्वन्त्यस्य द्वे रूपे भवतः ॥ योगविभागान्नित्यम् ॥
शक-सकइ । मृग-मगगइ । लग-लगगइ । पिच-सिचइ । अट-अटइ ।
छुट-छुटइ । वुट-वुटइ । कुप-कुप्पइ । जिम-जिम्मइ । णश-णस्सइ ।
इत्यादि ॥ ६३ ॥

59. T नोसरइ वोसरइ वोसरामि for विसरइ ओसरइ ओसरामि. 60. M डः सदपति for the Sūtra. M सीदतेः पततेष्व for सीदतौ पततौ च. 61. S मीलेः for मीलेः in the Sūtra, Com. and illustrations. T om. तु in the Sūtra. M पमिल्लइ for पमिल्लइ. M om. संमिल्लइ संमीलइ. 62. MST चलस्फुटि for the Sūtra. M द्वेतिवर्तते for द्वे इत्यनुवर्तते. M द्वित्वं भवति for द्वे रूपे भवतः. B स्फुटितौ for स्फुटतौ. BM फुडइ for फुडइ. 63. M द्वित्वं भवति द्वे for रूपे भवतः. KS तस तस्सइ for णश-णस्सइ. S वच वचइ for सिच सिचइ. T वुट-वुटइ for वुट वुटइ. T जम-जम्मइ for जिम जिम्मइ.

उवर्णस्यावः ॥ ६४ ॥

धातोरन्त्यस्य उवर्णस्य अव इत्यादेशो भवति । हुब्-निहवइ ।
भ्यु-चवइ । रु-रवइ । कु-कवइ । सु-सवइ । पसवइ ॥ ६४ ॥

योरेङ् ॥ ६५ ॥

इश्च उश्च युः तस्य । तयोर्धात्वोरिवर्णोवर्णयोः एङ् एदोतौ यथासंख्यं
भवतः । इवर्णस्य एकारः, उवर्णस्य ओकारः । जेऊण जित्वा । नेऊण नीत्वा ।
नेइ नयति । उङ्गेइ उङ्गयति । सोऊण श्रुत्वा ॥ क्वचिन्न भवति । नीओ ।
उङ्गीणो ॥ ६५ ॥

अर उः ॥ ६६ ॥

ऋवर्णस्य धातोरन्त्यस्य अर इत्यादेशो भवति । करइ । धरइ । वरइ ।
सरइ । भरइ । मरइ । तरइ । जरइ ॥ ६६ ॥

अरि वृषाम् ॥ ६७ ॥

वृषप्रकाराणां धातूनामृवर्णस्य अरि इत्यादेशो भवति । वृष-वरिसइ ॥
मृष-मरिसइ ॥ कृष-करिसइ ॥ हृष-हरिसइ ॥ बहुवचनं प्रयोगानुसर-
णार्यम् ॥ ६७ ॥

रुषगेऽचो दिः ॥ ६८ ॥

रुषादिधातुष्वचो दीर्घो भवति । रुष-रूसइ ॥ शुष-सूसइ ॥ दुष-
दूसइ ॥ तुष-तूसइ ॥ पुष-पूसइ ॥ शिष-सीसइ ॥ इत्यादि ॥ ६८ ॥

64. T उवर्णस्य वा for the Sūtra. 65. M योरेदोत्
for the Sūtra. M om. एङ्. M om इवर्णस्य एकारः, उवर्णस्य
ओकारः. T ओ for ओकारः. S चेऊण चैत्वा for जेऊण जित्वा. T नेति
उङ्गेति for नयति उङ्गयति. 66. T अर इ. for the Sūtra. T रीवर्णस्य
for ऋवर्णस्य. 68. MS रुषगे दिः; T रुषगे चोदितः for the Sūtra. K
दिर्दीर्घो for दीर्घो.

हलोऽक् ॥ ६९ ॥

हलन्ताद्वातोः परः अगागमो भवति ॥ ककारोऽन्तविष्यर्थः ॥ हसइ । भमइ । रमइ । गच्छइ । मुजइ । उवसमइ । पावइ । सिञ्चइ । रुन्धइ । मुसइ । वहइ । सहइ ॥ शस्प्रभृतीनां प्रायः प्रयोगो न भवति ॥ ६९ ॥

त्वनतः ॥ ७० ॥

अगिति वर्तते । अकारान्तवर्जिताद्वातोः परः अगागमो भवति तु । पाअइ पाइ । ठाअइ ठाइ । वाअइ वाइ । धाअइ धाइ । जाअइ जाइ । शाअइ शाइ । भाअइ माइ, बिभेति भाति वा । जम्भाअइ जम्भाइ, जम्भते । उब्बाअइ उब्बाइ, उद्वाति । मिलाअइ मिलाइ, म्लायते । विक्रेअइ विक्रेइ, विक्रीणीते ॥ अनत इति किम् । चिइच्छइ चिकित्सते ॥ ७० ॥

अचोऽचाम् ॥ ७१ ॥

धातुषु अचां स्थाने अचो बहुलं भवन्ति । हवइ हिवइ । चिणइ चुणइ । सदहणं सदहणं । धावइ धुवइ । रुवइ रोवइ ॥ कचिन्नित्यम् । जेइ । चेइ । देइ । लेइ । विहेइ । नासइ ॥ ७१ ॥

णो हश्च चिजिपृश्रुधृस्तुहुलभ्यः ॥ ७२ ॥

चि जि पृ श्रु धृ स्तु हु ल् इत्येतेभ्यः परो ण इत्यागमो भवति, तत्सं-
नियोगेन हश्च, दीर्घस्य च ह्रस्वः । चिणइ । जिणइ । पुणइ । सुणइ । धुणइ ।
भुणइ । हुणइ । लुणइ ॥ बहुलाधिकारात् कचिद्विकल्पः ॥ उच्चेणइ उच्चेइ ।
जिणिऊण जेऊण । जिणइ जेणइ । सुणिऊण सोऊण ॥ ७२ ॥

69. S om. भुजइ. T भवइ for वहइ. 70. MT अकारान्तवर्जितादजन्ताद्वातोः for °वर्जिताद्वातोः. S om. तु Tom. ठाअइ ठाइ. K काअइ काइ for शाअइ शाइ. KS विक्रोअइ विक्रोइ for विक्रेअइ विक्रेइ. T om. from अनत इति down to स्थाने under the next Sūtra. After चिइच्छइ M adds चुउच्छइ. M om. चिकित्सते. 71. BS धवइ for धावइ. STom. जेइ चेइ. Tom. नासइ. K देइ लेइ for देइ लेइ. 72. MT इत्येभ्यः for इत्येतेभ्यः. ST °संनियोगे for °योगेन. M उच्चिणइ for उच्चेणइ. T om. from पुणइ down to जेणइ. K अथइ for जेणइ. S om. from सुणइ down to the end of the Sūtra.

भावकर्मणि तु वर्यग्लुक् च ॥ ७३ ॥

भावे कर्मणि च वर्तमानेभ्यः चिजिपृश्चुस्तुह्लम्भ्यः परो वकारागमो भवति तु । तत्संनियोगेन यक्षप्रत्ययस्य लुक् ॥ रिक्त्वाद् द्वित्वम् ॥ चिज्वाह् चिणिज्जह् । जिज्वाह् जिणिज्जह् । पुज्वाह् पुणिज्जह् । मुज्वाह् मुणिज्जह् । धुज्वाह् धुणिज्जह् । एवं भविष्यति चिज्वाहिह् चिणिज्जहिह् । इत्यादि ॥ ७३ ॥
मर्चेः ॥ ७४ ॥

भावकर्मणीत्यनुवर्तते । चिनोतेः परो भावकर्मणि मागमो रिद् भवति । तत्संनियोगेन यग्लुक् च । चिम्मह् । पक्षे चिज्वाह् चिणिज्जह् ॥ भविष्यति—चिम्महिह्, चिज्वाहिह्, चिणिज्जहिह् ॥ ७४ ॥

अन्त्यस्य हनखनोः ॥ ७५ ॥

मरिति वर्तते । हन खन इत्तेतयोः अन्त्यस्य भावकर्मणि मागमो रिद् भवति तु । तत्संनियोगेन यग्लुक् च । हम्मह् हणिज्जह् । खम्मह् खणिज्जह् ॥ भविष्यति—हम्महिह् हणिज्जहिह् । खम्महिह् खणिज्जहिह् ॥ बहुलाधिकारात् हन्तेः कर्तर्यपि । हम्मह्, हन्तीत्यर्थः ॥ कचिन्न भवति । हन्तव्वं । हन्तुण् । हजो ॥ ७५ ॥
दुहलिहवहरुहां मरत उच्च ॥ ७६ ॥

दुह लिह वह रुह इत्येयामन्त्यस्य भकारो रिद् भवति तु । तत्संनियोगेन यग्लुक् च । वहेरतः उकारश्च । दुब्बह् दुहिज्जह् । लिब्बह् लिहिज्जह् । वम्बह् वहिज्जह् । रुम्बह् रुहिज्जह् ॥ भविष्यति—दुब्बहिह् दुहिज्जहिह् । इत्यादि ॥ ७६ ॥

73. S om. the Sūtra. K बर्भावकर्मणि तु यग्लुक्; M बर्भावकर्मणि यग्लुक् च for the Sūtra. T अत् लुक् for यग्लुक् in the Sūtra and Com. here and elsewhere under the following Sūtras upto Sūtra 90. S om. भावे. K om. च. M om. from तत्संनियोगे down to पुणिज्जह्. T तत्संनियोगे for तत्संनियोगेन. 74. T मन्चोः for the Sūtra. MST तत्संनियोगे for 'योगेन under this Sūtra and elsewhere up to Sūtra 82. KMS चिम्महिह्; T चिज्वाहिह् for चिम्महिह्. KM om. चिज्वाहिह्. 75. K अनुवर्तते for वर्तते. MS om. रिद्. After भवति तु K adds रिक्त्वाद् द्वित्वम्. 76. M हर् for अर् in the Sūtra. KMS वहतेः for वहेः. K उकारश्च for उकारश्च.

दहेर्झर् ॥ ७७ ॥

अन्त्यस्येत्यनुवर्तते । दहेरन्त्यस्य भावकर्मणि झकारो रिद् भवति तु । तत्संनियोगेन यल्लुक् च । डञ्झइ डहिञ्झइ ॥ भविष्यति—डञ्झिहिइ डहिञ्झहिइ ॥ ७७ ॥

बन्धो न्वः ॥ ७८ ॥

झरित्यनुवर्तते । बन्धेर्जातोः न्व इत्यस्य भावकर्मणि झर् इत्यदेशो भवति तु । तत्संनियोगेन यल्लुक् च । बञ्झइ बन्धिञ्झइ ॥ भविष्यति—बन्धिहिइ बन्धिञ्झहिइ ॥ ७८ ॥

रुध उपसमनोः ॥ ७९ ॥

उप सम् अनु इत्येतेभ्यः परस्य रुधेरन्त्यस्य भावकर्मणि झर् भवति तु । तत्संनियोगेन यल्लुक् च । उवरुञ्झइ । संरुञ्झइ । अणुरुञ्झइ ॥ पक्षे उवरुन्धिञ्झइ । संरुन्धिञ्झइ । अणुरुन्धिञ्झइ ॥ भविष्यति—उवरुञ्झहिइ । संरुञ्झहिइ । इत्यादि ॥ ७९ ॥

द्वे गमिगे ॥ ८० ॥

गमादौ घातोरन्त्यस्य भावकर्मणि द्वे रूपे भवतः । तत्संनियोगेन यक्प्रत्ययस्य लुक् च । गम—गम्मइ गमिञ्झइ ॥ हस—हस्सइ हसिञ्झइ ॥ भण—भण्णइ भणिञ्झइ ॥ लुम—लुम्मइ लुभिञ्झइ ॥ कय—कत्थइ कहिञ्झइ ॥ कुप—कुप्पइ कुविञ्झइ ॥ भुज—भुज्जइ भुजिञ्झइ ॥ रुद—रुव्वइ रुविञ्झइ ॥ ‘नमोद्विजरुदाम्’ [२.४.४८] इति कृतवकागदेशो रुदिरत्र पठ्यते ॥ भविष्यति—गम्मिहिइ गम्भिञ्झहिइ । इत्यादि ॥ ८० ॥

77. S झल् for झर् in the Sūtra. 78. KMS झरिति भवति for झर् इत्यादेशो भवति. K बञ्झिहिइ बन्धिञ्झहिइ for बन्धिहिइ बन्धिञ्झहिइ. 79. KM रुधेः. for रुधेः. K उवरुञ्झहिइ for उवरुञ्झहिइ. KS om. संरुञ्झहिइ. 80. KS om. लुम्म इ लुभिञ्झइ. M लुमइ for लुम्मइ. BK om. पठ्यते.

ईर हृकुतृजाम् ॥ ८१ ॥

हृक् कृक् तृ जृ इत्येतेषामन्त्यस्य भावकर्मणि ईर इत्यादेशो भवति तु । तत्संनियोगेन यग्लुक् च । हीरइ हरिजइ । कीरइ करिजइ । तीरइ तरि-
जइ । जीरइ जरिजइ ॥ ८१ ॥

अर्जेविदप्पः ॥ ८२ ॥

अन्यस्येति निवृत्तम् । अर्जेविदप्प इत्यादेशो भावकर्मणि भवति तु । तत्संनियोगेन यग्लुक् च । विदप्पइ । पक्षे अजिजजइ विदप्पिजइ ॥ ८२ ॥

आरभ आढप्पः ॥ ८३ ॥

आरभतेर्भावकर्मणि आढप्प इत्यादेशो भवति तु, यग्लुक् च । आढ-
प्पइ । पक्षे आरभिजजइ आढप्पिजजइ ॥ ८३ ॥

णप्पणज्जौ ज्ञः ॥ ८४ ॥

जानातेर्भावकर्मणि णप्प णज्ज इत्यादेशौ तु भवतः, यग्लुक् च । णप्पइ । णज्जइ ॥ पक्षे जाणिज्जइ । मुणिज्जइ ॥ 'ज्ञप्नोः' [१.४.३७]
इति णत्वे णाज्जइ ॥ नञ्पूर्वस्य अणाज्जइ ॥ ८४ ॥

सिप्पः सिचत्तिहोः ॥ ८५ ॥

सिच्यतेः स्निह्यतेश्च भावकर्मणि सिप्प इत्यादेशो भवति तु, यग्लुक् च । सिप्पइ सिच्यते स्निह्यते वा ॥ पक्षे सिञ्चिज्जइ । णेहिज्जइ ॥ ८५ ॥

वाहिप्पो व्याहुः ॥ ८६ ॥

व्याहरतेर्भावकर्मणि वाहिप्प इत्यादेशो भवति तु, यग्लुक् च । वाहि-
प्पइ ॥ पक्षे वाहरिज्जइ ॥ ८६ ॥

81. K हृक्कृज् for हृक् in the Sūtra. S हिरिज्जइ for हरिज्जइ. K जिरिज्जइ for जरिज्जइ. 82. BK विडप्पः for विदप्पः in the Sūtra. T om. विडप्पिज्जइ. K विडविज्जइ for विदप्पिज्जइ. 83. MS आडप्पः for आढप्पः in the Sūtra and Com. KS आरभेः for आरभतेः. T आरभिज्जइ आढविज्जइ for आरभिज्जइ आढप्पिज्जइ. 84. T om. तु. T जणिज्जइ for मुणिज्जइ. 85. M om. the Sūtra and Com., but gives illustrations. KMST om. पक्षे सिञ्चिज्जइ णेहि-
ज्जइ. B णिहिज्जइ for णेहिज्जइ. 86. KS वाहिप्पिज्जइ for पक्षे वाहरिज्जइ. T om. पक्षे.

अहेर्घेप्पः ॥ ८७ ॥

अहेर्भावकर्मणि घेप्प इत्यादेशो भवति तु, यग्लुक् च । घेप्पइ ॥

पक्षे गेणिहज्जइ ॥ ८७ ॥

छिप्पः स्पृशतेः ॥ ८८ ॥

स्पृशतेर्भावकर्मणि छिप्प इत्यादेशो भवति तु, यग्लुक् च । छिप्पइ ॥

पक्षे छिविज्जइ ॥ ८८ ॥

दीसल् दृशेः ॥ ८९ ॥

दृशेर्भावकर्मणि दीस इत्यादेशो लिट् भवति, यग्लुक् च । दीसइ ॥

॥ ८९ ॥

वचेरुच्चः ॥ ९० ॥

वचेर्भावकर्मणि उच्च इत्यादेशो भवति तु, यग्लुक् च । उच्चइ ॥

पक्षे वइज्जइ ॥ ९० ॥

ईअइज्जौ यक् ॥ ९१ ॥

अपवादनिमित्तोऽयं विधिः । भावकर्मणि विहितो यो यक्प्रत्ययः स

ईअ इज्ज इत्यादेशावापद्यते । हसीअइ हसिज्जइ । हसीअन्तो हसिज्जन्तो ।

हसीअमाणो हसिज्जमाणो ॥ पढीअइ पढिज्जइ । होईअइ होइज्जइ ॥ बहुला-

धिकारात् कचिद् यगपि विकल्पेन भवति । तेण लहिज्ज । तेण लहिजेज्ज ॥

मए णवेज्ज । मए णविजेज्ज ॥ तेण अच्चिज्ज । तेण अच्चिजेज्ज । तेण

अच्छीअइ ॥ ९१ ॥

87. KST om. पक्षे. 88. T छिप्पः for छिप्पः in the Sūtra. Com. and illustrations. KS om. पक्षे. KMS छिप्पिज्जइ for छिविज्जइ.

90. K पचेरुव्वच्चं; M पचेः पुच्च; S पचेल् वच्च; T वचेव्वच्च for the Sūtra. KMS पचतेः for वचेः. K उच्च; M पुच्च; T वुच्च for उच्च. K उच्चइ; M पुच्चइ; T वुच्चइ for उच्चइ. KMST om. पक्षे वइज्जइ. 91. Bp ईअइज्जौ यक्; M ईयज्जौ यक् for the Sūtra. Bp KS अपवादनिर्मुक्तः; M *बाद-
विर्निर्मुक्तः for अपवादनिमित्तः. B पढीअइ पढिज्जइ; K पढिअइ पढिज्जइ for
पढीअइ पढिज्जइ. K om. मए णवेज्ज.

स्पृहदूजोः सिद्धमौ णिचोः ॥ ९२ ॥

णिजन्तयोः स्पृहदूजो धात्वोः सिद्ध दूम इत्यादेशौ यथासंख्यं भवतः ।
सिद्ध । दूम । ॥ ९२ ॥

निवृपतोर्णिहोडो वा ॥ ९३ ॥

णिचोरित्यनुवर्तते । निपूर्वस्य वृजः पतेश्च धात्वोर्णिजन्तयोः स्थाने
णिहोड इत्यादेशो वा भवति । णिहोड इति निवारयति पातयति वा । पक्षे
निवारेह । पाडेह ॥ ९३ ॥

धवलौघटोर्दुमोगौ ॥ ९४ ॥

वैत्यनुवर्तते । धवल्यतेरुत्पूर्वस्य घटयतेश्च णिजन्तयोर्दुम उगा इत्या-
देशौ यथासंख्यं भवतो वा । दुम । उगा । पक्षे धवलेह । उगाडेह ॥
'अचोऽचाम्' [२.४.७१] इति दुमोऽन्वे दमिअं धवलिअं ॥ ९४ ॥

भ्रमवेष्टयोस्तालिअण्टपरिआलौ ॥ ९५ ॥

भ्रमयतिवेष्टयत्योर्णिजन्तयोः तालिअण्ट परिआल इत्येतौ यथासंख्यं
वा भवतः । तालिअण्ट । पक्षे ममाडह । ममाडेह । भामह । भामावह ।
भामावेह ॥ वेष्टेः—परिआलह ॥ पक्षे । वेढह ॥ ९५ ॥

रावो रञ्जयतेः ॥ ९६ ॥

रञ्जयतेर्णिजन्तस्य राव इत्यादेशो वा भवति । रावेह । पक्षे रञ्जेह ॥ ९६ ॥

92. Bp स्पृहदूजोः; M स्पृहदूजोः in the Sūtra, Com. and illustrations; T स्पृहदूजोः in the Sūtra and Com. for स्पृहदूजोः in the Sūtra. S धूमेह for दूमह. 93. M निवृपतोर्निवो धो वा for the Sūtra. 94. MS वा भवतः यथासंख्यं for यथासंख्यं वा भवतः. S om. from दुमह down to the end of the Sūtra. M दुम्मह; T दुमह for दुमह. T दुमेरित्वे for दुमोऽन्वे. T उद्-मिअं for दमिअं. 95. S om. the Sūtra. KM इत्यादेशौ for इत्येती. T ममाडेह for ममाडेह. KT ममावह ममावेह for भामावह भामावेह. K वरिआलह वरिआलह वेडेह for परिआलह. पक्षे वेढह. 96. T om. वा. MST om. पक्षे.

तुलिडोल्योरोहामरखोलौ ॥ ९७ ॥

णिजन्तयोः तुल्यतिदोलयत्योश्च नामधात्वोर्यथासंख्यम् ओहाम रखोल
इत्येतौ वा भवतः । ओहामइ । रखोलइ । पक्षे तुलइ ॥ डोलइ ॥ ९७ ॥

आसंघः संभावेः ॥ ९८ ॥

संभावयतेर्णिजन्तस्य आसंघ इति वा भवति । आसंघइ ॥ पक्षे संभावेइ,
संभावयति ॥ ९८ ॥

अर्पेरल्लिवपणामचच्चुप्पाः ॥ ९९ ॥

णिजन्तस्यार्पयतेः अल्लिव पणाम चच्चुप्प इति त्रय आदेशा वा भवन्ति ।
अल्लिवइ । पणामइ । चच्चुप्पइ ॥ पक्षे अप्पेइ ओप्पेइ ॥ ९९ ॥

गुलुगुच्छोत्थङ्घोव्वेल्लोलाला उल्लमेः ॥ १०० ॥

णिजन्तस्य नमेरुपूर्वस्य गुलुगुच्छ उत्थङ्घ उव्वेल्ल उल्लाल इति
चत्वार आदेशा भवन्ति तु । गुलुगुच्छइ । उत्थङ्घइ उव्वेल्लइ उल्लालइ ॥
पक्षे उण्णवेइ ॥ १०० ॥

प्रकाशेर्णुव्वः ॥ १०१ ॥

णिजन्तस्य प्रकाशेर्णुव्व इति वा भवति । णुव्वइ ॥ पक्षे पआसेइ ॥
॥ १०१ ॥

णिहुवः कमेः ॥ १०२ ॥

कमेः स्वार्थे णिजन्तस्य णिहुव इत्यादेशो वा भवति । णिहुवइ ॥ पक्षे
कामेइ ॥ १०२ ॥

97. M तुलिदोलो°; S तुरिदोलो°; T₁ तुलिरोलो°; T₂ तुलिलोरो° for तुलि-
डोल्यो° in the Sūtra. M तुलयतेदोलयतेश्च for तुल्यतिदोलयत्योश्च. S om.
पक्षे तुलइ. T तोलइ for डोलइ. 98. K इत्यादेशो वा; M इत्यादेशो for इति
वा. K om. संभावेइ; MS om. पक्षे संभावेइ. 99. MT₂ “चुच्चुप्पाः for
चच्चुप्पाः in the Sūtra and Com. S “चंचप्पाः; T₁ “चंचुप्पाः in
the Sūtra. M om. वा. 100. S गुलुगुं°; T₁ गुलुगुं° for गुलुगुच्छ°
in the Sūtra. K नमयतेः for नमेः. M om. तु. KS उल्लालइ; T
उल्लामइ for उण्णवेइ. 101. T णुप्पः for णुव्वः in the Sūtra and Com.
ST om. पक्षे. 102. M भुवः कमेः; T₁ णिभुवः कामे for the Sūtra. T₂
कामेः for कमेः in the Sūtra. MS om. पक्षे. T कमेइ for कामेइ.

नशेर्विष्पगालनासवपलावहारवविउडाः ॥ १०३ ॥

नाशयतेर्णिजन्तस्य विष्पगाल नासव पलाव हारव विउड इति पञ्चा-
देशा वा भवन्ति । विष्पगालइ । नासवइ । पलावइ । हारवइ । विउडइ ॥
पक्षे णासेइ ॥ १०३ ॥

बल आरोपे ॥ १०४ ॥

णिजन्तस्यारोपेर्वल इत्यादेशो वा भवति । बलइ ॥ पक्षे आरोवेइ ॥
॥ १०४ ॥

विरेचेरोल्लुङ्गोल्लुङ्गपल्लत्थाः ॥ १०५ ॥

विरेचयतेर्णिजन्तस्य ओल्लुङ्ग उल्लुङ्ग पल्लत्थ इति त्रय आदेशा वा
भवन्ति । ओल्लुङ्गइ । उल्लुङ्गइ । पल्लत्थइ ॥ पक्षे विरेअइ ॥ १०५ ॥

कम्पेर्विच्छोलः ॥ १०६ ॥

कम्पयतेर्णिजन्तस्य विच्छोल इति वा भवति । विच्छोलइ ॥ पक्षे
कम्पेइ ॥ १०६ ॥

रोमन्थेरोग्गालवग्गालौ ॥ १०७ ॥

रोमन्थेर्नामधातोर्णिजन्तस्य ओग्गाल वग्गाल इत्यादेशौ वा भवतः ।
ओग्गालइ । वग्गालइ ॥ पक्षे रोमन्थेइ ॥ १०७ ॥

प्लावेरोव्वालपव्वालौ ॥ १०८ ॥

प्लावयतेर्णिजन्तस्य ओव्वाल पव्वाल इत्यादेशौ वा भवतः । ओव्वालइ ।
पव्वालइ ॥ पक्षे पवेइ ॥ १०८ ॥

103. T om. पक्षे. 104. S आलोपे; T आलोपो for आरोपे:
in the Sūtra. S आलोपे: for आरोपे:. KMT om. पक्षे. M om.
आरोवेइ. 105. M om. the Sūtra and Com. upto णिजन्तस्य. T
ओल्लुङ्गोल्लुङ्ग* in the Sūtra and Com. T om. पक्षे. 107. MS om.
पक्षे. T om. पक्षे. T om. पक्षे रोमन्थेइ. 108. S प्लावे; T प्लावयते: for
प्लावयते:. ST om. पक्षे.

मिश्रेर्मीसालमेलवौ ॥ १०९ ॥

मिश्रयतेर्णिजन्तस्य मीसाल मेलव इत्यादेशौ वा भवतः । मीसालइ ।
मेलवइ ॥ पक्षे मीसेइ ॥ १०९ ॥

छादेर्नूमनुमोव्वालडक्कपव्वालसंतुमाः ॥ ११० ॥

छादयतेर्णिजन्तस्य नूम नुम उव्वाल डक्क पव्वाल संतुम इति षडा-
देशा वा भवन्ति । नूमइ नुमइ ॥ णत्वे णूमइ णुमइ ॥ उव्वालेइ । डक्केइ ।
पव्वालेइ । संतुमइ ॥ पक्षे छाएइ ॥ ११० ॥

अच्चुकवोक्कौ विज्ञापेः ॥ १११ ॥

विज्ञापेर्णिजन्तस्य अच्चुक वोक्क इत्यादेशौ वा भवतः । अच्चुकइ
वोक्कइ ॥ पक्षे विण्णावेइ ॥ १११ ॥

परिवाडो घटेः ॥ ११२ ॥

घटयतेर्णिजन्तस्य परिवाड इत्यादेशो वा भवति । परिवाडेइ ॥ पक्षे
घडेइ ॥ ११२ ॥

दृशेर्दावदक्खवदंसाः ॥ ११३ ॥

दर्शयतेर्णिजन्तस्य दाव दक्खव दंस इति त्रय आदेशा वा भवन्ति ।
दावइ । दक्खवइ । दंसइ ॥ पक्षे दरिसइ ॥ ११३ ॥

प्रस्थापेः पेड्वपेड्वौ ॥ ११४ ॥

प्रस्थापयतेर्णिजन्तस्य पेड्व पेड्व इत्यादेशौ वा भवतः । पेड्वइ ।
पेड्वइ ॥ पक्षे पट्टावेइ ॥ ११४ ॥

109. Bp KS विलास*; M बालास° for मीसाल in the Sūtra and Com. KS विलासइ for मीमालइ. T om. पक्षे. KST मिस्सेइ for मोसेइ. 110. T₂ °डक्क° for डक्क in the Sūtra. KS T om. पक्षे. BT छअइ for छाएइ. 111. KMS विज्ञपे: for विज्ञापे: in the Sūtra and Com. T अपुक्कवोक्कौ for अच्चुकवोक्कौ in the Sūtra, Com. and illustrations. KMST om. पक्षे. B विण्णावेइ; T विण्णवइ for विण्णावेइ. 112. T परिवाडो for परिवाडो in the Sūtra, Com. and illustrations. T om. पक्षे. T घटेइ for घडेइ. 113. T °दस्सा: in the Sūtra and Com. T om. पक्षे. 114. M पेड्वदव*; T पेण्डव° for पेड्व in the Sūtra, Com. and illustrations. KS पट्टावइ for पट्टावेइ.

यापेर्जवः ॥ ११५ ॥

यापयतेर्णिजन्तस्य जव इत्यादेशो वा भवति । जवइ ॥ पक्षे जावेइ ॥

॥ ११५ ॥

विकोशेः पक्खोडः ॥ ११६ ॥

विकोशयतेर्निमिषातोर्णिजन्तस्य पक्खोड इत्यादेशो वा भवति ।

पक्खोडइ ॥ पक्षे विओसेइ ॥ ११६ ॥

गुण्ठ उच्छूलेः ॥ ११७ ॥

उच्छूलयतेर्णिजन्तस्य गुण्ठ इत्यादेशो वा भवति । गुण्ठइ ॥ पक्षे

उच्छूलेइ ॥ ११७ ॥

तडेराहोडविहोडौ ॥ ११८ ॥

ताडयतेर्णिजन्तस्य आहोड विहोड इत्यादेशौ वा भवतः । आहोडइ ।

विहोडइ ॥ पक्षे ताडेइ ॥ ११८ ॥

ह्लादेरवअच्छलणिचश्च ॥ ११९ ॥

ह्लादयतेर्णिजन्तस्याणिजन्तस्य च अवअच्छ इत्यादेशो लिट् भवति ।

अवअच्छइ, ह्लादते ह्लादयति वा ॥ ११९ ॥

निर्मोर्निम्मवनिम्माणौ ॥ १२० ॥

निर्पूर्वस्य मिमीतेर्धातोः निम्मव निम्माण इत्यादेशौ वा भवतः ।

निम्मवइ । निम्माणइ ॥ 'आदेस्तु' [१.३.५३] इति णत्वे णिम्मवइ ।

णिम्माणइ ॥ पक्षे णिम्मइ ॥ १२० ॥

115. KMST om. पक्षे. 'T जावइ for जावेइ. 116. T विकोशेः for विकोशेः in the Sūtra. T विकोशयतेः for विकोशयतेः. KMST om. पक्षे here and also elsewhere promiscuously. The variants are no longer recorded. 117. K गुण्ठइ for गुण्ठइ. K उच्छूलइ; T उच्छूलइ for उच्छूलइ. 118. T om. पक्षे ताडेइ. 120. S निर्मोः; T निम्मोः for निर्मोः in the Sūtra. T om. णिम्माणइ. KST om. पक्षे णिम्मइ.

आल्लीडोल्लिः ॥ १२१ ॥

आङ्पूर्वस्य लीयतेः अल्लि इत्यादेशो भवति । अल्लिइ । अल्लिअइ ॥
अल्लीणो ॥ १२१ ॥

क्रियः कीणः ॥ १२२ ॥

क्रीणातेः कीण इत्यादेशो भवति । कीणइ ॥ १२२ ॥

केर् च वेः ॥ १२३ ॥

वीत्युपसर्गात्परस्य क्रीणातेः केर् इति भवति । चकारात् कीणश्च ॥
रिच्चाद् द्वित्वम् ॥ विक्रीइ । विक्रीणइ ॥ १२३ ॥

स्त्यः समः खा ॥ १२४ ॥

स्त्यै ष्ठै शब्दसंघातयोः इत्यस्य स्त्यायनेः संपूर्वस्य खा इत्यादेशो
भवति । संग्वाइ । संग्वाअइ । संग्वाअं ॥ १२४ ॥

ध्मो धुमोदः ॥ १२५ ॥

ध्मा शब्दाग्निसंयोगयोः इत्यस्य धातोः उदः परस्य धुमा इत्यादेशो
भवति । उद्दुमाइ ॥ १२५ ॥

स्थपुकुपुरौ ॥ १२६ ॥

उदः परस्य ष्ठा गतिनिवृत्तौ इत्यस्य धातोः ठ कुकुर इत्यादेशौ भवतः ।
उट्टइ । उकुरइ ॥ १२६ ॥

121. T आल्लीडोऽली for the Sūtra. M अल्ली for अल्लिः in the Sūtra and Com. T अल्ली for अल्लि. MT अल्लीइ अल्लीअइ for अल्लिइ अल्लिअइ. B अल्लीणो for अल्लीणो. 122. T क्रियः for क्रियः in the Sūtra. MS किणः in the Sūtra, Com. and illustrations. 123. T om. the Sūtra and Com.

निरप्यथकठाचिद्धाः ॥ १२७ ॥

स्थ इत्यनुवर्तते । तिष्ठतेः निरप्य थक् ठा चिद्धा इति चत्वार आदेशा भवन्ति । निरप्यइ ॥ णत्वे णिरप्यइ ॥ थक्कइ । ठाइ । चिद्धाइ । ठाणं । पट्टाओ । उट्टाओ । पट्टाविओ । उट्टाविओ । चिट्ठिऊण ॥ बहुलाधिकारात् थिअं । थाणं । पत्थिओ । उत्थिओ । थाऊण ॥ १२७ ॥

विस्मरः पम्हसवीसरौ ॥ १२८ ॥

विस्मरतेः पम्हस वीसर इत्यादेशौ भवतः । पम्हसइ । वीसरइ ॥ पक्खे विम्हइ ॥ 'स्मप्प' [१-४-६७] इति स्मस्य म्हत्वे 'अर उः' [२-४-६६] इति ऋवर्णस्य रादेशे च सेत्स्यति ॥ १२८ ॥

कृपौ णिजवहः ॥ १२९ ॥

कृप कृपायामित्यस्य धातोः अवह इत्यादेशो णिजन्तो भवति । अव-हावेइ, कृपां करोतीत्यर्थः ॥ १२९ ॥

जाणमुणौ ज्ञः ॥ १३० ॥

ज्ञा अवबोधने इत्यस्य धातोः जाण मुण इत्यादेशौ भवतः । जाणइ । मुणइ ॥ बहुलाधिकारात्कचिद्विकल्पः । जाणिअं मुणिअं णाअं ज्ञातम् ॥ जाणिऊण णाऊण ज्ञात्वा । जाणणं णाणं ज्ञानम् ॥ मणइ इति तु मन्यतेरेव । ॥ १३० ॥

धो दह श्रदः ॥ १३१ ॥

श्रदित्यव्ययात्परस्य दुधाञ् धारणपोषणयोः इत्यस्य धातोः दह इत्यादेशो भवति । सदहइ । सदहमाणो जीवो । सदहणं होइ सम्मत्तं ॥ १३१ ॥

127. K 'ढक्'; S 'उक्' for 'थक्' in the Sūtra and Com. K तिष्ठतेर्धातोः for तिष्ठतेः. K ढक्कइ; S डक्क for थक्कइ. KM पट्ठिओ for पट्टाओ. M उट्ठिओ for उट्टाओ. 128. S विस्मरः पम्हिरवीसरौ; T विस्सुः पम्हुसवीसरौ for the Sūtra. 129. T अवहवेइ for अवहावेइ. 130. KMST om. मुणिअं.

सृशिशिञ्चालुक्खफरिसफासफंताल्लिञ्छिहान् ॥ १३२ ॥

सृश स्पर्शने इत्ययं सृशतिः छिञ्च आलुक्ख फरिस फास फंस
आलिह छिह इति सप्तदेशानापद्यते । छिञ्चइ । आलुक्खइ । फरिसइ ।
फासइ । फंसइ । आलिहइ । छिहइ ॥ १३२ ॥

फक्कस्थक्कः ॥ १३३ ॥

फक्कतेः थक्क इत्यादेशो भवति । थक्कइ ॥ १३३ ॥

सलाहः सलाहः ॥ १३४ ॥

स्राघृ कथने इत्यस्य धातोः सलाह इत्यादेशो भवति । सलाहइ ॥ १३४ ॥

थिप्पस्तृपः ॥ १३५ ॥

तृप प्रीणने इत्यस्य धातोः थिप्प इत्यादेशो भवति । थिप्पइ ॥ १३५ ॥

भियो भाविहौ ॥ १३६ ॥

जिमी भये इत्यस्य धातोः भा बिह इत्यादेशौ भवतः । भाइ भाअइ ।
भाइअं ॥ बिहइ । बिहिअं ॥ भीअं इति तु सिद्धावस्थायाम् ॥ १३६ ॥

भुजिरण्णभुजकम्मसमाणचमडचडुजेमजिमान् ॥ १३७ ॥

भुज पालनाभ्यवहारयोः इत्ययं धातुः अण्ण भुज कम्म समाण चमड
चडु जेम जिम इत्यष्टादेशानापद्यते । अण्णइ । भुज्जइ । कम्मइ । समाणइ ।
चमडइ । चडुइ । जेमइ । जिमइ ॥ १३७ ॥

132. T आलुक्ख° for आलुक्ख° in the Sūtra. S °फस्°
for °फंस° in the Sūtra, Com. and illustrations. B om. छिहइ. 133. MS पक्कः for फक्कः in the Sūtra. 134.
S सलाहः for सलाहः in the Sūtra. 135. Bp KS छिप्पस्तृपः for the
Sūtra. BM इत्यस्माद्धातोः for इत्यस्य धातोः. K छिप्प; S छप्प for
थिप्प. K छिप्पइ for थिप्पइ. 137. MST अण्ह° for अण्ण° in the
Sūtra, Com. and illustrations.

जृम्मेऽवेर्जम्मा ॥ १३८ ॥

जृभी गात्रविनामे इत्यस्य धातोः जम्मा इत्यादेशो भवति । अवेः वि इत्युपसर्गात्परस्य न भवति । जम्माइ । जम्माअइ ॥ अवेरिति किम् । केलि-
पसरो विअम्माइ ॥ १३८ ॥

जुञ्जुज्जुप्पा युजेः ॥ १३९ ॥

युजियोगे इत्यस्य धातोः जुञ्ज जुज्ज जुप्प इति त्रय आदेशा भवन्ति ।
जुञ्जइ । जुज्जइ । जुप्पइ ॥ १३९ ॥

जनो जाजम्मौ ॥ १४० ॥

जनी प्रादुर्भावे इत्यस्य जा जम्म इत्यादेशौ भवतः । जाइ । जाअइ ।
जम्मइ ॥ १४० ॥

उत्थल उच्चलेः ॥ १४१ ॥

उत्पूर्वस्य चल गनावित्यस्य धातोः उत्थल इत्यादेशो भवति ।
उत्थलइ ॥ १४१ ॥

घूर्णेधुम्मपहल्लघोलघुलाः ॥ १४२ ॥

घूर्ण भ्रमणे इत्यस्य धातोः धुम्म पहल्ल घोल घुल इति चत्वार
आदेशा भवन्ति । धुम्मइ । पहल्लइ । घोलइ । घुलइ ॥ १४२ ॥

लिम्पो लिपः ॥ १४३ ॥

लिपेर्धातोः लिम्प इत्यादेशो भवति । लिम्पइ ॥ १४३ ॥

शदेर्झडपक्खोडौ ॥ १४४ ॥

शदल् शानने इत्यस्य झड पक्खोड इत्यादेशौ भवतः । झडइ ।
पक्खोडइ ॥ १४४ ॥

138. KMS जृमोऽवेर्जम्मा; T जृमोवेर्जम्मा for the Sūtra. KS विजम्माइ for विअम्माइ. 140. After इत्यस्य S adds धातोः. 141. S उच्चल उच्चलेः for the Sūtra. BKM उत्थलेः for उत्थलेः in the Sūtra. S चल गतौ for चल गती. S उच्चलइ for उत्थलइ. 143. S लिम्पो लिपः for the Sūtra. S लिप्पइ for लिम्पइ. 144. S सदेः for शदेः in the Sūtra.

नेः सदेर्मज्जः ॥ १४५ ॥

निपूर्वस्य षट् विशरणगत्यवसादने इत्यस्य मज्ज इत्यादेशो भवति ।

अत्ता एत्य गुमज्जइ, अश्रूत्र निषीदति ॥ १४५ ॥

पुच्छः पृच्छेः ॥ १४६ ॥

पृच्छतेः पुच्छ इत्यादेशो भवति । पुच्छइ ॥ १४६ ॥

गण्ठो ग्रन्थेः ॥ १४७ ॥

ग्रन्थेर्गण्ठ इत्यादेशो भवति । गण्ठइ ॥ १४७ ॥

तुवरजअडौ त्वरेः ॥ १४८ ॥

त्वरेः तुवर जअड इत्यादेशौ भवतः । तुवरइ । जअडइ । तुवरन्तो ।

जअडन्तो ॥ १४८ ॥

अतिडि तुरः ॥ १४९ ॥

त्वरेरित्यनुवर्तते । तिङ्वर्जिते प्रत्यये परतः त्वरेः तुर इत्यादेशो

भवति । तुरिओ । तुरन्तो ॥ अतिडीति किम् । तुवरइ ॥ १४९ ॥

तूरः शतृतिडि ॥ १५० ॥

शतृप्रत्यये तिडि च परे त्वरतेः तूर इत्यादेशो भवति । तूरन्तो ।

तूरइ ॥ १५० ॥

पर्यसः पल्लइपल्लोइपल्लहत्याः ॥ १५१ ॥

परिपूर्वः असु क्षेपणे इत्ययं धातुः पल्लइ पल्लोइ पल्लहत्या इति त्रीना-

देशानापद्यते । पल्लइइ । पल्लोइइ । पल्लहत्याइ ॥ १५१ ॥

145. S शदेः for सदेः in the Sūtra. B om. the Com. on the Sūtra. M अत्ता for अत्ता. 147. After गण्ठइ KMS adds गंठी. 148. MT *जअडौ for *जअडौ in the Sūtra, Com. and illustrations. 150. S शतृतिडोः for शतृ-
तिडि in the Sūtra. 151. B पर्यसेः for पर्यसः in the Sūtra. B पलोइ
for पलोइ* in the Sūtra. K पर्यसः for परिपूर्वः असु क्षेपणे इत्ययं धातुः.
KM om. त्रीन्.

मृदातेर्मलपरिहृष्टुष्टपन्नाडचङ्गमङ्गमडाः ॥ १५२ ॥

मृदातेः मल परिहृष्टुष्ट पन्नाड चङ्ग मङ्ग मड इति सप्तादेशा भवन्ति ।
मल । परिहृष्टुष्ट । सुष्टुष्ट । पन्नाड । चङ्ग । मङ्ग । मड ॥ १५२ ॥

दक्षिरोअक्खणिअच्छावअच्छचज्जावअज्जपुलअपुलोअदेक्खावअक्ख-
पेच्छावआसपासणिअसच्चवावक्खान् ॥ १५३ ॥

दक्षिर् प्रेक्षणे इत्ययं धातुः ओअक्ख णिअच्छ अवअच्छ चज्ज अवअज्ज
पुलअ पुलोअ देक्ख अवअक्ख पेच्छ अवआस पास णिअ सच्चव अवक्ख इति
पञ्चदशादेशानापद्यते । ओअक्खइ । णिअच्छइ । अवअच्छइ । चज्जइ । अवअज्जइ ।
पुलअइ । पुलोअइ । देक्खइ । अवअक्खइ । पेच्छइ । अवआसइ । पासइ ।
णिअइ । सच्चवइ । अवअक्खवइ । णिअज्जअइ इति तु निपूर्वस्य ध्यायतेर्दर्शनार्थस्य
॥ १५३ ॥

झरपज्झरपच्चङ्खिरणिङ्हुअणिब्बलाः क्षरेः ॥ १५४ ॥

क्षरतेः झर पज्झर पच्चङ्खिर णिङ्हुअ णिब्बल इति षडादेशा
भवन्ति । झरइ । पज्झरइ । पच्चङ्खइ । खिरइ । णिङ्हुअइ । णिब्बलइ ॥ १५४ ॥

कासेरवाद्वासः ॥ १५५ ॥

अत्रात्परस्य कासेः वास इत्यादेशो भवति । ओवासइ ॥ १५५ ॥

न्यसेर्णिमणुमौ ॥ १५६ ॥

अस्यतेर्निपूर्वस्य णिम णुम इत्यादेशौ भवतः । णिमइ । णुमइ ॥ १५६ ॥

152. S om. the Sūtra. KT *खुष्ट* for *खुष्टु* in the Sūtra. T खुष्ट खुष्टइ for खुष्टु खुष्टुइ. M मडइ for मडइ. 153. T दक्ष प्रेक्षणे for दक्षिर् प्रेक्षणे. K अवअज्जइ for अवअच्छइ. 154. T *पच्चङ्ग* for *पच्चङ्गु* in the Sūtra, Com. and illustrations. K *णिङ्हुअ* for *णिङ्हुअ* in the Sūtra and Com. M *णीदुअ* for *णिङ्हुअ* in the Sūtra. M णिङ्हुअइ for णिङ्गअइ. 155. T कासेः for कासेः in the Sūtra, and Com. 156. MST न्यसो for न्यसेः in the Sūtra.

ग्रहोर्णिरुवारगेण्हबलहरपग्गाहिपञ्चुआः ॥ १५७ ॥

ग्रह उपादाने इत्यस्य धातोः गिरुवार गेण्ह बल हर पग्गा अहिपञ्चुअ
इति षडादेशा भवन्ति । गिरुवारइ । गेण्हइ । बलइ । हरइ । पग्गाइ ।
अहिपञ्चुअइ ॥ १५७ ॥

॥ इति श्रीमदर्हणन्दित्रैविद्यदेवश्रुतधरश्रीपादप्रसादासादितसर्वविद्याप्रभाव-
श्रीमत्त्रिविक्रमदेवविरचितप्राकृतव्याकरणवृत्तौ

द्वितीयाध्यायस्य चतुर्थः पादः ॥

द्वितीयोऽध्यायः समाप्तः ॥

---

157. T 'पट्' for 'पग्ग' in the Sūtra, Com. and illustrations.
M अहिबच्चअइ for अहिपञ्चुअइ. Colophon : KST om. from 'मदर्ह
down to श्रीमत, S 'व्याकरणे वृत्तौ. T द्वितीयस्याध्यायस्य.

तृतीयोऽध्यायः ॥

प्रथमः पादः ॥

होहुवहवा भवेस्तु ॥ १ ॥

भुवेर्धातोः हो हुव हव इति त्रय आदेशा भवन्ति तु । होइ । होन्ति । हुवइ हुवन्ति । हवइ हवन्ति ॥ पक्षे भवइ ॥ परिहीणविहवो भविउं पभवइ ॥ परिभवइ । संभवइ ॥ कचिदन्यदपि । उभअहुत्तं ॥ १ ॥

पृथक्स्पष्टे णिव्वडः ॥ २ ॥

भुवेरित्यनुवर्तते । पृथग्भूते स्पष्टे च कर्तरि भुवेः णिव्वड इत्यादेशो भवति । णिव्वडइ, पृथक् स्पष्टो वा भवतीत्यर्थः ॥ २ ॥

प्रभौ हुप्पः ॥ ३ ॥

त्वित्यनुवर्तते । प्रभुकर्तृकस्य भुवो हुप्प इत्यादेशो भवति तु ॥ अङ्गे वि न पहुप्पइ ॥ पक्षे । पहवइ प्रभवति ॥ ३ ॥

हु क्ते ॥ ४ ॥

भुवः क्तप्रत्यये परे हु इत्यादेशो भवति । हुअं ॥ ४ ॥

हुरचिति ॥ ५ ॥

चिद्वर्जिते प्रत्यये परे हु इत्यादेशो रिद् भवति तु । हुन्ति । होन्ति । हुओ ॥ अचितीति किम् । होइ ॥ ५ ॥

1. S होहुवहावा for होहुवहवा in the Sūtra. K भवेरतु. M भवेः for भुवेस्तु in the Sūtra. KM भवेः for भुवेः. BT हरिहीणविहवो for परिहीणविहवो. B परभवइ; S पहवइ; MT वहइ for पभवइ. B उभवइ M उन्भवअइ; T उन्भुअइ for उभव. S हुत्तं; T हत्तं for हुत्तं. 2. T णिव्वन्धः for णिव्वडः in the Sūtra, Com. and illustrations. K णिव्वडइ for णिव्वडइ. 3. BT अगे विअ न for अङ्गे विन. 4. M हुक्ते; T हुत्तं; for the Sūtra. M हुअं; S हुति for हुअं. 5. S om. the Sūtra and Com. upto हुओ. Tom रिद्. Tom. हुओ.

आघ्राक्षिस्त्रामाङ्घ्रिजङ्गराब्धुत्ताः ॥ ६ ॥

आजिघ्रतिक्षयतिस्त्रातीनां धातूनाम् आङ्घ्रि जिङ्गर अब्धुत्त इत्यादेशा यथासंख्यं भवन्ति तु । आङ्घ्रि आजिघ्रति । जिङ्गरि क्षयति । अब्धुत्त स्त्राति ॥ पक्षे । अङ्घ्राइ । खअइ । णहइ ॥ ६ ॥

रा वेर्लियः ॥ ७ ॥

लीङ् श्लेषणे इत्यस्य धातोः वि इत्युपसर्गात्परस्य रा इत्यादेशो भवति तु । विराइ । विराअइ । विलिज्जइ ॥ ७ ॥

निना लिङ्कणिलुक्कणिलिअलिकलुक्कणिरुग्घाः ॥ ८ ॥

लिय इत्यनुवर्तते । नि इत्युपसर्गेण सह लीयतेः लिङ्क णिलुक्क णिलिअ लिक्क लुक्क णिरुग्घ इति षडादेशा भवन्ति तु । लिङ्कइ । णिलुक्कइ । णिलिअइ । लिङ्कइ । लुक्कइ । णिरुग्घइ ॥ पक्षे । णिलिज्जइ ॥ ८ ॥

सारः प्रहुः ॥ ९ ॥

प्रहरतेः सार इत्यादेशो भवति तु । सारइ ॥ पक्षे । पहरइ ॥ ९ ॥

प्रतुह्वेल्लप्रल्लौ ॥ १० ॥

प्रसरतेः उवेल्ल वअल्ल इत्यादेशौ भवतः । उवेल्लइ । वअल्लइ । पसरइ ॥ १० ॥

मःमहो गन्धे ॥ ११ ॥

प्रसरतेर्गन्धविषये महमह इत्यादेशो भवति तु । महमहइ मालङ्गन्धो ॥ गन्ध इति किम् । पसरइ ॥ ११ ॥

6. M °जि° for °क्षि° in the Sūtra. MT °अब्धुत्ताः in the Sūtra and Com. S °अब्धताः in the Sūtra and Com. M °जयति°; T °क्षयति° for °क्षयति°. M मिज्जइ जयति; T क्षयति for क्षयति. M om. पक्षे here and elsewhere and hence the omission is not recorded hereafter. S अब्धत्तइ for अब्धुत्तइ. 7. M लीयः for लियः in the Sūtra. 8. M °णिलिअ°; T °णिलीय° in the Sūtra and Com. MT °णिरुग्घाः for णिरुग्घाः in the Sūtra, Com. and illustrations. 9. M वर्तते for अनुवर्तते. 10. S उवेल्ल° for उवेल्ल° in the Sūtra. T उवेल्लपअल्लौ in the Sūtra, Com. and illustrations. 11. T मालङ्गन्धो for मालङ्गन्धो. After °गन्धो M add S पक्षे पसरइ गन्धो.

अरश्चसुमरविम्हरहरहल्लुढपअरपम्हुहाः स्मरतेः ॥ १२ ॥

स्मरतेः अरश्च सुमर विम्हर हर हल्लुढ पअर पम्हुह इति नवा-
देशाः भवन्ति तु । अरइ । अरइ । सुमरइ । विम्हरइ । हरइ । हलइ ।
लुढइ । पअरइ । पम्हुहइ ॥ पक्षे । सरइ ॥ १२ ॥

व्याप्रेराअड्डः ॥ १३ ॥

व्याप्रियतेः आअड्ड इत्यादेशो भवति तु ॥ आअड्डइ । वावरइ ॥ १३ ॥

निस्सुर्निहरनिलदाढवरहाढाः ॥ १४ ॥

निःसरतेः निहर निल दाढ वरहाढ इति चत्वार आदेशा भवन्ति
तु । निहरइ । निलइ । दाढइ । वरहाढइ । नीसरइ ॥ १४ ॥

जाग्रैर्जगः ॥ १५ ॥

जागृ निद्राक्षये इत्यस्य धातोः जग इत्यादेशो भवति तु । जगइ ।
जागरइ ॥ १५ ॥

पट्टघोटुडल्लपिज्जाः पिबेः ॥ १६ ॥

पिब इति विहितादेशस्य पा पाने इत्यस्य धातोः पट्ट घोटु डल्ल पिज्ज
इत्यादेशाश्चत्वारो भवन्ति तु । पट्टइ । घोटुइ । डल्लइ । पिज्जइ ॥ पक्षे ।
पिबइ ॥ १६ ॥

12. Bp S *अर* for *अर* in the Sūtra, Com. and illustrations. KM *लुढ* for *लुढ* in the Sūtra, Com. and illustrations. S *पम्हुहाः* for *पम्हुहाः* in the Sūtra. M विस्-
रतेः for स्मरतेः in the Sūtra. 13. MT आअड्ड ; S आअड्डः in the
Sūtra, Com. and illustrations. KS वावरइ ; M बारइ for वावरइ.
14. M नीहरनील in the Sūtra, and Com. T *दाढ* for *दाढ* in
the Sūtra, Com. and illustrations. S वरहाढाः in the Sūtra. K
नीहरइ for निहरइ. 15. K जागृतेर्जग्मः for the Sūtra. Mss. om. तु
in Com. promiscuously and hence not noted hencefor-
ward. 16. KM इति चत्वार आदेशा भवन्ति. T पीबइ for पिबइ.

धुवो धूजः ॥ १७ ॥

धूज कम्पने इत्यस्य धातोः धुव इत्यादेशो भवति तु । धुवइ ॥

धुणइ ॥ १७ ॥

हणः शृणोते ॥ १८ ॥

श्रु श्रवणे इत्यादेशो भवति तु । हणइ । सुणइ ॥ १८ ॥

म्लैर्वापब्वाऔ ॥ १९ ॥

म्लै गात्रविनामे इत्ययं धातुः वा पब्वाअ इत्यादेशावापद्यते तु । वाइ ॥

पब्वाअइ । मिलाइ ॥ १९ ॥

कृजः कुणः ॥ २० ॥

डुकृञ् करणे इत्यस्य धातोः कुण इत्यादेशो भवति तु । कुणइ ।

करइ ॥ २० ॥

काणेक्षिते णिआरः ॥ २१ ॥

कृज इत्यनुवर्तते । कृजः काणेक्षितविषये णिआर इत्यादेशो भवति

तु । णिआरइ, काणेक्षितं करोतीत्यर्थः ॥ २१ ॥

निष्टम्भे णिट्ठुहः ॥ २२ ॥

निष्टम्भविषयस्य कृजः णिट्ठुह इत्यादेशो भवति तु । णिट्ठुइ,

निष्टम्भं करोतीत्यर्थः ॥ २२ ॥

अमे वापम्फः ॥ २३ ॥

अनविषयस्य कृजः वापम्फ इत्यादेशो भवति तु । वापम्फइ, अमं

करोति ॥ २३ ॥

17. S धुवो धूजः for the Sūtra. धूज कम्पने for धूज् कम्पने. 18. T हुणः for हणः in the Sūtra, Com. and illustrations. 19. T म्लैर्वापब्वाऔ for the Sūtra. K °पब्वाऔ in the Sūtra. T उप्वाअइ for पब्वाअइ. 20. S कृजः कुणः for the Sūtra. 21. T काणेक्षिते for °क्षिते in the Sūtra and Com. Bp णिआरः; S णीआरः for णिआरः in the Sūtra. S कृइ for कृञ्. KM °विषयस्य for °विषये. 23. T बावंफः for वापम्फः in the Sūtra, Com. and illustrations.

संदाणोऽवष्टम्मे ॥ २४ ॥

अवष्टम्भविषयस्य कृजः संदाण इत्यादेशो भवति तु । संदाणइ,
अवष्टम्भं करोति ॥ २४ ॥

णिब्बोलो मन्युनौष्ठमालिन्ये ॥ २५ ॥

मन्युना करणेन यदोष्ठमालिन्यं तद्विषये कृजो णिब्बोल इत्यादेशो
भवति । णिब्बोलइ, मन्युना ओष्ठं मलिनं करोति ॥ २५ ॥

गुललथाटौ ॥ २६ ॥

चाटुविषयस्य कृजो गुलल इत्यादेशो भवति । गुललइ, चाटु करो-
तीत्यर्थः ॥ २६ ॥

पअल्लो लम्बनशैथिल्ययोः ॥ २७ ॥

लम्बनशैथिल्यविषयस्य कृजः पअल्ल इत्यादेशो भवति । पअल्लइ,
लम्बयति शैथिल्यं करोति वा ॥ २७ ॥

क्षुरे कम्मः ॥ २८ ॥

क्षुरविषयस्य कृजः कम्म इत्यादेशो भवति तु । कम्मइ, क्षुरं
करोति ॥ २८ ॥

णिलुञ्छो निष्पाताच्छोटे ॥ २९ ॥

निष्पतनविषयस्य आच्छोटनविषयस्य च कृजः णिलुञ्छ इत्यादेशो
भवति तु ॥ णिलुञ्छइ, निष्पतति आच्छोटयति वा ॥ २९ ॥

24. B संदाणो for संदाणो in the Sūtra, Com. and illustrations. 25. KM णिब्बोलो for णिब्बोलो in the Sūtra, Com. and illustrations. After *मालिन्यं B adds करोति. 26. T गुललः for गुललः in the Sūtra. T गुललइ for गुललइ. 27. M लब् for लम्बन in the Sūtra. M om. from पअल्लइ down to the end of Com. 28. M om. the Sūtra and Com. upto तु. M करोतीत्यर्थः for करोति. 29. B णिलुञ्छो in the Sūtra, Com. and illustrations. K निष्पातविषयस्य for निष्पतन-विषयस्य. K आच्छोटविषयस्य for आच्छोटन. K om. च.

साहदृसाहरो संवुः ॥ ३० ॥

संपूर्वस्य षृणोतेः साहदृ साहर इत्यादेशौ तु भवतः । साहदृइ ।
साहरइ । संवरइ ॥ ३० ॥

ओहिरोग्घौ निद्रः ॥ ३१ ॥

निपूर्वस्य द्वै स्वप्ने इत्यस्य धातोः ओहिर उग्घ इत्यादेशौ तु भवतः ।
ओहिरइ । उग्घइ । णिदाइ ॥ ३१ ॥

उद्ध ओरुम्मावसुऔ ॥ ३२ ॥

उत्पूर्वस्य वा गतिगन्धनयोः इत्यस्य धातोः ओरुम्मा वसुआ इत्या-
देशौ तु भवतः । ओरुम्माइ । वसुआइ । उव्वाइ ॥ ३२ ॥

रुवो रुञ्जरुण्टौ ॥ ३३ ॥

रु शब्दे इत्येतस्य रौतेर्धातोः रुञ्ज रुण्ट इत्यादेशौ तु भवतः ।
रुञ्जइ । रुण्टइ । रुवइ ॥ ३३ ॥

कोकवोक्कौ व्याहुः ॥ ३४ ॥

व्याहरतेः कोक वोक्क इत्यादेशौ तु भवतः । कोकइ । वोक्कइ ।
वाहरइ ॥ ३४ ॥

संनाम आदृडः ॥ ३५ ॥

आद्रियतेः संनाम इत्यादेशो भवति तु । संनामइ । आदरइ ॥ ३५ ॥

ओहरौसराववतरेस्तु ॥ ३६ ॥

अवपूर्वस्य तृ प्रवनतरणयोः इत्यस्य धातोः ओहर ओसर इत्यादेशौ
तु भवतः । ओहरइ । ओसरइ ॥ त्वधिकारे पुनस्तुप्रहणमधिकारस्यानुस्मर-
णार्थम् ॥ ३६ ॥

31. T ओहीरोग्घौ for ओहिरोग्घौ in the Sūtra. T ओहीर for ओहिर.
T ओहीरइ for ओहिरइ. 32. B °वसुऔ; KMS °वसुआ for °वसुऔ
in the Sūtra. 34. °पोक्कौ for °वोक्कौ in the Sūtra, Com. and
illustrations. 36. M ओहृ° for ओहर° in the Sūtra, Com. and
illustrations. M त्विकरणे for त्वधिकारे. Bp °कर्षणार्थ for °नुस्मरणार्थम्.

शकेस्तरतीरपारचआः ॥ ३७ ॥

शकल शक्तौ इत्यस्य धातोः तर तीर पार चअ इति चत्वार आदेशा भवन्ति तु । तरइ । तीरइ । पारइ । चअइ ॥ पक्षे सकइ ॥ तरतेरपि तरइ ॥ तीर पार कर्मसमाप्तौ इत्यनपौरपि । तीरइ । पारइ ॥ त्यजेरपि । चअइ ॥ ३७ ॥

सोल्लपउल्लौ पचेः ॥ ३८ ॥

डुपचप् पाके इत्यस्य धातोः सोल्ल पउल्ल इत्यादेशौ तु भवतः । सोल्लइ । पउल्लइ । पअइ ॥ ३८ ॥

वेअडः खचेः ॥ ३९ ॥

खचतेर्वेअड इत्यादेशो भवति तु । वेअडइ । खअइ ॥ ३९ ॥

णिब्वलो मुचेर्दुःखे ॥ ४० ॥

दुःखविषयस्य मुच्लृ मोक्षणे इत्यस्य धातोः णिब्वल इत्यादेशो भवति तु । णिब्वलइ, दुःखं मुञ्चतीत्यर्थः ॥ ४० ॥

अवहेडमेल्लणिल्लुञ्छोसिकदिसडरेअवछण्डाः ॥ ४१ ॥

मुचेरित्यनुवर्तते । मुञ्चतेः अवहेड मेल्ल णिल्लुञ्छ उसिक दिसड रेअव छण्ड इति समादेगा भवन्ति वा । अवहेडइ । मेल्लइ । णिल्लुञ्छइ । उसिकइ । दिसडइ । रेअवइ । छण्डइ ॥ पक्षे । मुअइ ॥ ४१ ॥

सिञ्चसिप्पौ सिचेः ॥ ४२ ॥

सिञ्चतेः सिञ्च सिप्प इत्यादेशौ तु भवतः । सिञ्चइ । सिप्पइ । सेअइ ॥ ४२ ॥

37. ST 'तिर' for 'तीर' in the Sūtra, Com. and illustrations. T om. त्यजेरपि. After चअइ B adds: त्योऽचत्ये इति त्यस्य चः जलोपख. 38. ST 'पउल्लौ' for 'पउल्लौ' in the Sūtra, Com. and illustrations. 39. KST खचइ for खअइ. 41. BKS 'मोह' for 'मेह' in the Sūtra, Com. and illustrations. Bp 'णिल्लुञ्छ' for 'णिब्वल्लुञ्छ' in the Sūtra. MS 'वसाड'; T 'थसाड' in the Sūtra, Com. and illustrations. T चङ्गाः for 'छण्डाः' in the Sūtra, Com. and illustrations. KST वर्तते for अनुवर्तते. 42. MS 'सिप्पौ' for 'सिप्पौ' in the Sūtra, Com. and illustrations.

रचेर्विडविड्वावहोग्गहाः ॥ ४३ ॥

रचि प्रतियत्ने इत्यस्य धातोः विडविड् अवह उग्गह इति त्रय आदेशा भवन्ति तु । विडविड् । अवह । उग्गह । रअ ॥ ४३ ॥

केवलाअसारवसमारोवहत्थाः समारचेः ॥ ४४ ॥

समारचेः केवलाअ सारव सार उवहत्य इति चत्वार आदेशा भवन्ति तु । केवलाअ । सारव । समार । उवहत्य । समारअ ॥ ४४ ॥

मस्त्रेराउड्णिउड्बुड्बुस्त्रुप्पाः ॥ ४५ ॥

दुमस्त्री शुद्धौ इत्यस्य धातोः आउड् णिउड् बुड् स्त्रुप् इति चत्वार आदेशा भवन्ति तु । आउड् । णिउड् । बुड् । स्त्रुप् । मज्ज ॥ ४५ ॥

अनुव्रजतेः पडिअग्गः ॥ ४६ ॥

व्रज गतौ इत्यस्य धातोः अनुपूर्वस्य पडिअग्ग इत्यादेशो भवति तु । पडिअग्ग । अनुवअ ॥ ४६ ॥

वञ्चेर्वेहवेलवजूरवोम्मच्छाः ॥ ४७ ॥

वञ्चतेः वेहव वेलव जूरव उम्मच्छ इति चत्वार आदेशा भवन्ति तु । वेहव । वेलव । जूरव । उम्मच्छ । वञ्च ॥ ४७ ॥

43. Bp KM °होह्हाः; S °होह्हाः in the Sūtra. ST प्रयत्ने for प्रतियत्ने. KM उह्ह उह्हह्. 44. M केलाअ° for केवलाअ° in the Sūtra, Com. and illustrations. T om. समारअह्. 45. S मञ्जेः for मस्त्रेः in the Sūtra and Com. K °कुप्पाः; S °कुप्पाः for स्त्रुप्पाः in the Sūtra. 46. T पडिअग्गः for पडिअग्गः in the Sūtra, Com. and illustrations. M अणुवज्जह्; T अणुवच्चह् for °वअह्. 47. M वञ्चतेः in the Sūtra. S °जारव°; T °सारव in the Sūtra, Com. and illustrations. M °उम्मच्छाः in the Sūtra and Com.

रोसाणोबुसलुहलुच्छपुच्छफुसफुस्सघसहुला माट्टेः ॥ ४८ ॥

मूजु शुद्धौ इत्यस्य धातोः रोसाण उबुस लुह लुच्छ पुच्छ फुस फुस्स
घस हुल इति नवादेशा भवन्ति तु । रोसाणइ । उबुसइ । लुहइ । लुच्छइ ।
पुच्छइ । फुसइ । फुस्सइ । घसइ । हुलइ ॥ पक्षे । मज्जइ ॥ ४८ ॥

भञ्जेवेमअमुसुमूरमूरपविरज्जमूरसूडकरञ्जनिरञ्जविराः ॥ ४९ ॥

भञ्जी आमर्दने इत्यस्य धातोः वेमअ मुसुमूर मूर पविरज्ज सूर सूड
करञ्ज निरञ्ज विर इति नवादेशा भवन्ति तु । वेमअइ । मुसुमूरइ । मूरइ ।
पविरज्जइ । सूरइ । सूडइ । करञ्जइ । निरञ्जइ । निरइ ॥ पक्षे । भञ्जइ ॥ ४९ ॥
गर्जेर्बुक्कः ॥ ५० ॥

गर्जतेः बुक्क इत्यादेशो भवति तु । बुक्कइ ॥ गज्जइ ॥ ५० ॥

डिक्को वृषे ॥ ५१ ॥

वृषकर्तृकस्य गर्जनेः डिक्क इत्यादेशो वा भवति । डिक्कइ, वृषो
गर्जनीत्यर्थः ॥ ५१ ॥

तिजेरोसुकः ॥ ५२ ॥

तिज निशातने इत्यस्य धातोः ओसुक इत्यादेशो भवति तु । ओसु-
कइ । तेअइ । तेअणं ॥ ५२ ॥

आरोलवमालौ पुञ्जेः ॥ ५३ ॥

पुञ्जेः आरोल वमाल इत्यादेशौ वा भवतः । आरोलइ । वमालइ ।
पुञ्जइ ॥ ५३ ॥

48. T उग्घुस° for उबुस in the Sūtra, Com. and illus-
trations. MT 'लुछपुछ° for 'लुच्छपुच्छ° in the Sūtra, Com. and
illustrations. M 'पुस°; T पुस्स for फुस in the Sūtra. Com. and
illustrations. T om. 'घस° in the Sūtra, Com. and illustra-
tions. 49. T वेमअ° for वेमअ° in the Sūtra. S 'परिरज° for
'पविरज्ज° in the Sūtra, Com. and illustrations. T 'नीरज° for
'निरज्ज° in the Sūtra, Com. and illustrations. 50. S गर्जेतेर्बुक्कः; T
गर्जतेर्बुक्कः for the Sūtra. S भुक्कइ for बुक्कइ. 52B निशाने for निशातने.
53. Bp वमाली for 'वमाली in the Sūtra. MST पुञ्जिरारोल वमाल
इत्यादेशावापद्यते.

कम्मवमुपभुजि ॥ ५४ ॥

उपपूर्वको भुजिः कम्मव इत्यादेशमापद्यते तु । कम्मवइ । उपभुजइ ॥ ५४ ॥

विडवमर्जिः ॥ ५५ ॥

अर्जिः विडव इत्यादेशमापद्यते तु । विडवइ । अज्जइ ॥ ५५ ॥

लज्जेर्जीहः ॥ ५६ ॥

ओलस्जी व्रीडायाम् इत्यस्य धातोः जीह इत्यादेशो भवति तु । जीहइ ।

लज्जइ ॥ ५६ ॥

राजेः सहरेहल्लजरिराग्घाः ॥ ५७ ॥

गजृ ढीसौ इत्यस्य धातोः सह रेह ल्लज्ज रिग् अग्घ इति पञ्चादेशा भवन्ति तु । सहइ । रेहइ । लज्जइ । रिइ । अग्घइ । राअइ ॥ ५७ ॥

घटर्गेडः ॥ ५८ ॥

घटर्तेर्गेड इत्यादेशो भवति तु । गडइ । घडइ ॥ ५८ ॥

समो गलः ॥ ५९ ॥

समः परस्य घटर्तेर्गल इत्यादेशो भवति तु । मंगलइ । मंघडइ ॥ ५९ ॥

हासेन स्फुटतेर्मुग्गः ॥ ६० ॥

हासेन कण्ठेन प्रयुज्यमानो यः स्फुट विक्रमने इति धातुः तस्य मुर इत्यादेशो भवति तु । मुरइ, हासेन स्फुटतीत्यर्थः ॥ ६० ॥

मण्डेष्टिविडिक्किरिडचिच्चिच्चिल्लचिच्चआः ॥ ६१ ॥

मडि भूयायाम् । इत्यस्य धातोः टिविडिक्कि रिड चिच्च चिच्चिल्ल चिच्चञ्च इति पञ्चादेशा वा भवन्ति । टिविडिक्किड । रिडइ । चिच्चइ । चिच्चिल्लइ । चिच्चञ्चइ ॥ पक्षे । मण्डइ ॥ ६१ ॥

55. B पिडव in the Sūtra, Com. and illustrations. S पिडवइ for विडवइ. 56. M लस्जेः for लज्जेः. in the Sūtra. T लज्ज for ओलस्जी. 57. MT °रार° for रिग् in the Sūtra, Com. and illustrations. 58. T गहः for गडः in the Sūtra and Com. 59. S संघलइ for संघडइ. 60. T विक्रासने for विक्रमने. M इत्ययं for इति. BS इत्यस्य धातोः तस्य for इति धातुः तस्य. 61. M टिविडिक्कि° for टिविडिक्कि° in the Sūtra, Com. and illustrations. T °रारिड° for °रिड° in the Sūtra, Com. and illustrations. T °चिच्चिल्ल° in the Sūtra, and Com.

सुहिरुल्लुकणिल्लुकोल्लूरोक्खुडलुकतोडसुडसुडान् ॥ ६२ ॥

तुड तोडने इत्ययं धातुः उल्लुक णिल्लुक उल्लू उक्खुड लुक तोड
सुड सुड इत्याद्यादेशानापद्यते । उल्लुकइ । णिल्लुकइ । उल्लूइ । उक्खुडइ ।
लुकइ । तोडइ । सुडइ । सुडइ ॥ पक्षे । तुडइ ॥ तुडइ इति तु व्रुटेः शकादि-
दित्वे [२.४.६३] भविष्यति ॥ ६२ ॥

घुसलविरोलौ मन्थेः ॥ ६३ ॥

मन्थ विलोडने इत्यस्य धातोः घुसल विरोल इत्यादेशौ तु भवतः ।
घुसलइ । विरोलइ । मन्थइ ॥ ६३ ॥

ढंसोत्थङ्घौ विवृतिरुघ्योः ॥ ६४ ॥

विपूर्वस्य वृत्तु वर्तने इत्यस्य, रुधि आवरणे इत्यस्य च धातोः क्रमेण
ढंस उत्थङ्घ इत्यादेशौ तु भवतः । ढंसइ ॥ पक्षे । विवृइ ॥ उत्थङ्घइ ।
पक्षे । रुन्धइ ॥ ६४ ॥

णिहर आक्रन्देः ॥ ६५ ॥

आङ्पूर्वस्य क्रन्देः णिहर इत्यादेशो भवति तु णिहरइ । अक्रन्दइ ॥ ६५ ॥

ओअन्दोदालौ छिदेराडा ॥ ६६ ॥

छिदिर् द्वैर्धाकरणे इत्यस्य धातोः आडा सहितस्य ओअन्द उदाल
इत्यादेशौ तु भवतः । ओअन्दइ । उदालइ ॥ अछिन्दइ ॥ ६६ ॥

णिल्लूरल्लूरणिव्वरणिच्छल्लदुहावणिज्झोडाः ॥ ६७ ॥

छिदेरिति वर्तते । छिदेः णिल्लूर लूर णिव्वर णिच्छल्ल दुहाव णिज्झोड
इति षडादेशा वा भवन्ति । णिल्लूरइ । लूरइ । णिव्वरइ । णिच्छल्लइ ।
दुहावइ । णिज्झोडइ ॥ पक्षे । छिन्दइ ॥ ६७ ॥

62. M 'णिल्लुक' for 'णिल्लुक' the Sūtra, Com. and illustrations. T 'तोड' for तोड in the Sūtra. K 'ल्लुकुडान्'; S 'ल्लुकुडान्' in the Sūtra. KMS कुड for कुड. KMS कुडइ. for कुडइ. 63. K 'विरोलौ' for विरोलौ, in the Sūtra. 64. S ढंस; T ढस्स for ढंस in the Sūtra, Com. and illustrations. T 'उत्थङ्घौ' in the Sūtra, Com. and illustrations. 65. MT णीहर for णिहर in the Sūtra, Com. and illustrations. KM क्रन्देः for क्रन्देः. 67. K 'णिव्वर'; M 'णिव्वल'; T 'णिप्पल' in the Sūtra, Com. and illustrations.

अडुः कयेः ॥ ६८ ॥

कय निष्पाके इत्यस्य धातोः अड् इत्यादेशो भवति तु । अडइ । कडइ ॥ ६८ ॥

कयेर्वज्रपज्रसग्घसाससाहचवज्जपिसुणबोल्लोव्वालाः ॥ ६९ ॥

कथयतेः वज्र पज्र सग्घ सास साह चव जप्प पिसुण बोल्ल उव्वाल् इति दशादेशा वा भवन्ति । वज्रइ । पज्रइ । सग्घइ । सासइ । साहइ । चवइ । जप्पइ । पिसुणइ । बोल्लइ । उव्वाल्इ ॥ पक्षे । कहइ ॥ ६९ ॥

दुःखे णिव्वरः ॥ ७० ॥

दुःखवियस्य कथयतेः णिव्वर इत्यादेशो भवति तु । णिव्वरइ, दुःखं कथयतीत्यर्थः ॥ ७० ॥

निषेधेहकः ॥ ७१ ॥

निपूर्वस्य यिधू शाब्बे माङ्गल्ये च इत्यस्य धातोः हक्क इत्यादेशो भवति तु । हक्कइ । णिमेहइ ॥ ७१ ॥

जूरः क्रुधेः ॥ ७२ ॥

कुप क्रुध रूप इति त्रयः क्रुध्यतिः, तस्य जूर इत्यादेशो भवति । जूरइ । कुज्जइ ॥ ७२ ॥

विस्सरश्च खिदेः ॥ ७३ ॥

खिड् दैन्ये इत्यस्य धातोः विस्मूर इत्यादेशः, चकारात् जूरश्च वा भवति । विस्मूरइ । जूरइ । खिज्जइ ॥ ७३ ॥

तड्ढवविगल्लतड्डतड्डास्तनेः ॥ ७४ ॥

तनु विस्तारे इत्यस्य धातोः तड्ढव विगल्ल तड्ड तड्ड इति चत्वार आदेशा भवन्ति तु । तड्ढवइ । विगल्लइ । तड्डइ । तड्डइ । तणइ ॥ ७४ ॥

68.B कहइ; KS कडइ; M कत्यइ for कडइ. 69. MT °सीस°; S °सिर° for °सास°. MT °जप्प° for °जप्प°. MT °पिसुण° for °पिसुण°. T °उव्वालाः for °उव्वालाः in the Sūtra, Com. and illustrations. 70. T णिव्वरः for णिव्वरः in the Sūtra, Com. and illustrations. 72. M जूरः कुपः for the Sūtra. M खुज्जइ for कुज्जइ. 74. M om. °तड्ड° in the Sūtra.

निरः पद्यतेर्वलः ॥ ७५ ॥

निरपूर्वस्य पद गतौ इत्यस्य धातोः वल इत्यादेशो भवति वा । निव-
लइ । निवज्जइ ॥ ७५ ॥

संतपां शब्दः ॥ ७६ ॥

संपूर्वस्य तप्यतेः शब्द इत्यादेशो भवति तु । बहुवचनात् निःश-
सिति विलपत्युपालभतीनां च । शब्दइ, संतप्यते, निःशसिति, विलपति
उपालभते वा ॥ पक्षे संतवइ । णीससइ । विलवइ । उवालहइ ॥ ७६ ॥

ओअगसमाणौ व्यापिसमाप्योः ॥ ७७ ॥

व्याप्नोति समाप्नोति इत्यनयोः यथासंख्यम् ओअग समाण इत्यादेशौ तु
भवतः । ओअगइ । समाणइ ॥ पक्षे । वावेइ व्याप्नोति । समावेइ समाप्नोति
॥ ७७ ॥

णिरवो बुभुक्ष्याक्षिप्योः ॥ ७८ ॥

बुभुक्षेगचारे किवन्तस्य आङ्पूर्वस्य च क्षिपतेः णिरव इत्यादेशो
भवति तु । णिरवइ, बुभुक्षते आक्षिपति वा ॥ बुभुक्त्वइ । अक्त्ववइ ॥ ७८ ॥

क्षिपिङ्क्वपरिहुलघत्तुहफेळणोल्लसोल्लगल्लत्थान् ॥ ७९ ॥

क्षिप प्रेरणे इत्ययं धातुः अङ्क्व परि हुल घत्तु ह फेळ णोल्ल सोल्ल
गल्लत्थ इति नवादेशानापद्यते तु । अङ्क्वइ । परिइ । हुलइ । घत्तइ । छुहइ ।
फेळइ । णोल्लइ । सोल्लइ । गल्लत्थइ ॥ पक्षे । खिवइ ॥ ७९ ॥

उत्क्षिपिरुत्थग्योसिकहवस्वुवाल्लत्थगुलुगुञ्जाब्भुत्तान् ॥ ८० ॥

उत्क्षिपतिः उत्थाग्य उतिक हक्खुव अल्लत्थ गुलुगुञ्ज अम्भुत्त इति
षडादेशानापद्यते तु । उत्थाग्यइ । उतिकइ । हक्खुवइ । अल्लत्थइ । गुलु-
गुञ्जइ । अम्भुत्तइ ॥ पक्षे । उक्त्ववइ ॥ ८० ॥

76. S शकः; T शक्खः for शंखः in the Sūtra. S शक in
Com. S शक्खइ for शंखइ. 78. KS णिवरो; S णिलवो; T णीरवो
for णिरवो in the Sūtra, Com. and illustrations. M om.
आचारे किवन्तस्य. 79. T *गल्लत्थान् in the Sūtra, Com. and
illustrations.

वेपेराजन्वाजज्ञौ ॥ ८१ ॥

टुवेपृ कम्पने इत्यस्य धातोः आअन्व आअञ्ज इत्यादेशौ तु भवतः ।
आअन्वइ । आअञ्जइ । वेवइ ॥ ८१ ॥

विरणडौ गुपेः ॥ ८२ ॥

गुप व्याकुलत्वे इत्यस्य धातोः विर णड इत्यादेशौ तु भवतः । विरइ ।
णडइ । गुप्पइ ॥ ८२ ॥

चच्चारवेलवावुपालमेः ॥ ८३ ॥

उपाङ्पूर्वरय डुलभप् प्राप्तौ इत्यस्य धातोः चच्चार वेलव इत्यादेशौ तु
भवतः । चच्चारइ । वेलवइ । उवालम्भइ ॥ ८३ ॥

खउरपड्डुहौ क्षुभेः ॥ ८४ ॥

क्षुभ्यतेः खउर पड्डुह इत्यादेशौ तु भवतः । खउरइ । पड्डुहइ ।
खुब्भइ ॥ ८४ ॥

प्रदीपेः संधुक्काब्बुत्ततेअवसंधुमाः ॥ ८५ ॥

प्रपूर्वस्य दीप्यतेः संधुक्क अब्बुत्त तेअव संधुम इति चत्वार आदेशा
भवन्ति तु । संधुक्कइ । अब्बुत्तइ । तेअवइ । संधुमइ ॥ पक्षे । पलीवइ ॥ ८५ ॥

अल्लिअ उपसर्पेः ॥ ८६ ॥

उपपूर्वस्य सृप गतौ इत्यस्य धातोः अल्लिअ इत्यादेशो भवति तु ।
अल्लिअइ । उवसर्पइ ॥ ८६ ॥

कमवसलिसलोड्डाः स्वपेः ॥ ८७ ॥

जिण्वप् शये इत्यस्य धातोः कमवस ल्लिम लोड्ड इति त्रय आदेशा
भवन्ति तु । कमवसइ । ल्लिसइ । लोड्डइ ॥ पक्षे । सुवइ । सोवइ ॥ ८७ ॥

81. MT आअम्ब* in the Sūtra, Com. and illustrations.
83. M चच्चारवेलवमुपालमेः for the Sūtra. S चच्चार°; T
चच्चार° in the Sūtra, Com. and illustrations. 84. M पस्थुही
for पड्डुहौ in the Sūtra. 85. MS °अब्बुत्त°; T °अब्बुक्क° for
°अब्बुत्त° in the Sūtra. MST °संधुमाः for संधुमाः in the
Sūtra, Com. and illustrations. 86. S अल्लिक in the Sūtra,
Com. and illustrations. MT सृप् for सृप.

बडबडो विलपेः ॥ ८८ ॥

लप व्यक्तायां वाचि इत्यस्य धातोर्विपूर्वस्य बडबड इत्यादेशो भवति तु । बडबडइ । विलवइ ॥ 'संतपां सङ्खः' [३.१.७६] इति विनिः-
शसित्यादीनां बहुवचनग्रहणात् सङ्खइ ॥ ८८ ॥

रभिराडो रम्भडवौ ॥ ८९ ॥

आङः परो रभ रामस्ये इत्ययं धातुः रम्भ डव इत्यादेशावापद्यते तु ।
आरम्भइ । आडइ । आरहइ ॥ ८९ ॥

भाराक्रान्ते नमेर्निसुडः ॥ ९० ॥

णनु प्रह्वे शब्दे इत्यस्य धातोर्भाराक्रान्ते कर्तरि निसुड इत्यादेशो
भवति तु । निसुडइ, भाराक्रान्तो नमतीत्यर्थः ॥ ९० ॥

उब्भाववेल्लणिसरकोड्डुमसक्खुड्खेड्डुमोडाअकिलिकिञ्चा रमतेः ॥ ९१ ॥

रमु क्रीडायाम् इत्यस्य धातोः उब्भाव वेल्ल णिसर कोड्डुम सक्खुड्
खेड्डु मोडाअ किलिकिञ्च इत्यष्टादेशा भवन्ति तु । उब्भावइ । वेल्लइ ।
णिसरइ । कोड्डुमइ । सक्खुड्डइ । खेड्डइ । मोडाअइ । किलिकिञ्चइ ॥ पखे ।
रमइ ॥ ९१ ॥

पडिसापरिसामौ शमेः ॥ ९२ ॥

शमु उपशमे इत्यस्य धातोः पडिसा परिसाम इत्यादेशौ वा भवतः ।
पडिसाइ । परिसाइ । ममइ ॥ ९२ ॥

लुभेः संभावः ॥ ९३ ॥

लुभ ग्राध्यै इत्यस्य धातोः संभाव इत्यादेशो भवति तु । संभावइ ।
लुब्भइ ॥ ९३ ॥

88. KMS बडबडो; T बडबडो for बडबडो in the Sūtra. KMS बडबडइ for बडबडइ. T संखइ for संखइ. 89. T रम्भडवौ for रम्भडवौ in the Sūtra, Com. and illustrations. K om. आरहइ. 90. MT निसुडः in the Sūtra, Com. and illustrations. 91. M णिसर; for *णिसर; M *सक्खुड् for सक्खुड् in the Sūtra, Com. and illustrations. 93. K लुब्भावइ for लुब्भइ.

आक्रामिरोहावोत्थारच्छुन्दान् ॥ ९४ ॥

आङ्पूर्वस्य क्रमु पादविक्षेपे इत्ययं धातुः ओहाव उत्थार छुन्दे
इत्यादेशाङ्गीनापद्यते । ओहावइ । उत्थारइ । छुन्दइ । अक्रमइ ॥ ९४ ॥

विभ्रमेर्णिप्पा ॥ ९५ ॥

अमु तपसि खेदे च इत्यस्य धातोर्विपूर्वस्य णिप्पा इत्यादेशो भवति तु ।
णिप्पाइ । वीसमइ ॥ ९५ ॥

डुण्डुल्लडुमडण्डल्लभमाडभम्मभमुडतलअण्टझण्टगुमटिरिटिल्ल-
परिपरधमचक्कमभमडघसझम्पडुसा भ्रमेः ॥ ९६ ॥

अमु अनवस्थाने इत्यस्य डुण्डुल्ल डुम डण्डल्ल भमाड भम्म भमुड
तलअण्ट झण्ट गुम टिरिटिल्ल परि पर धम चक्कम भमड घस झम्प डुस
इत्यष्टादशदेशा वा भवन्ति । डुण्डुल्लइ । डुमइ । डण्डल्लइ । भमाडइ । भम्मइ ।
भमुडइ । तलअण्टइ । झण्टइ । गुमइ । टिरिटिल्लइ । परिइ । परइ । घमइ ।
चक्कमइ । भमडइ । घसइ । झम्पइ । डुसइ ॥ पक्षे । भमड ॥ ९६ ॥

गमिरणुवज्जावज्जसाक्कुसाइच्छाईअवहरावसेहवडअवरिअल-
वरिअल्लवोल्लणिरिणामवच्छड्डणिणणिम्महपच्छन्दणिलुक्करम्भणि-
णिवहान् ॥ ९७ ॥

गम्लृ गतौ इत्ययं धातुः अणुवज्ज अवज्जस अक्कुम उक्कुम अइच्छ
अई अवहर अवसेह वडअ वरिअल वरिअल्ल वोल्ल णिरिणास वच्छड्ड णिण
णिम्मह पच्छन्द णिलुक्क रम्भ णि णिवह इत्येकविंशतिमादेशानापद्यते वा । अणु-
वज्जइ । अवज्जसइ । अक्कुमइ । उक्कुमइ । अइच्छइ । अईइ । अवहरइ । अवसेहइ ।
वडअइ । वरिअल्लइ । वरिवल्लइ । वोल्लइ । णिरिणासइ । वच्छड्डइ । णिणइ ।
णिम्महइ । पच्छन्दइ । णिलुक्कइ । रंहइ । णिइ । णिवहइ ॥ पक्षे । गच्छइ ॥
हम्मइ, णिहम्मइ, आहम्मइ इत्यादि तु हम्म गतौ इत्यस्य भविष्यति ॥ ९७ ॥

94. M 'छुन्दान्' for 'च्छुन्दान्' in the Sūtra, Com. and illustrations. T 'पदविक्षेपे' for 'पाद'. 96. M 'डुडुल्ल'; S 'डुडुल्ल'. M 'भुम' for 'भम्म'. B 'चक्कमु' for 'चक्कम' in the Sūtra, Com. and illustrations. After इत्यस्य K adds धातोः. 97. M 'वडव'; T 'पडअ' for 'वडव'. KM 'वच्चड्ड'; S 'वच्चड' for 'वच्छड्ड'. K 'णिल्लक्क' for 'णिल्लक्क'. M 'रंह' for 'रम्म'. M 'णी' for 'णि' in the Sūtra, Com. and illustrations.

प्रत्यागमागमाभ्यागमां पछोद्वाहिपञ्चुओम्मच्छाः ॥ ९८ ॥

प्रत्यागमेः आगमेः अभ्यागमेश्च यथासंख्यं पछोद्वाहिपञ्चुअ उम्मच्छ
इत्यादेशा भवन्ति तु । पछोद्वाह, पञ्चागमह, प्रत्यागच्छति । अहिपञ्चुअह,
आअच्छह, आगच्छति । उम्मच्छह, अब्मागच्छह, अभ्यागच्छति ॥ ९८ ॥

रिहरिगौ प्रविशेः ॥ ९९ ॥

प्रविशतेः रिह रिग इत्यादेशौ तु भवतः । रिहह । रिगह ।
पविसह ॥ ९९ ॥

संगमोऽम्भिडः ॥ १०० ॥

संगच्छतेः अम्भिड इत्यादेशो भवति तु । अम्भिडह । संगच्छह
॥ १०० ॥

डिप्पणिड्डुहो विगलेः ॥ १०१ ॥

विपूर्वस्य गलतेः डिप्प णिड्डुह इत्यादेशौ तु भवतः । डिप्पह ।
णिड्डुहह । विगलह ॥ १०१ ॥

णिवहणिरिणामणिरिणिजरोश्चचडाः पिषेः ॥ १०२ ॥

पिण्डु संवूर्णने इत्यस्य धातोः णिवह णिरिणास णिरिणिज रोश्च
चड इति पञ्चादेशा भवन्ति तु । णिवहह । णिरिणासह । णिरिणिजह ।
रोञ्चह । चडह ॥ पक्षे । पिसह ॥ १०२ ॥

वलेर्वम्फः ॥ १०३ ॥

वल्तेर्वम्फ इत्यादेशो भवति तु । वम्फह । वल्लह ॥ १०३ ॥

98. M °अहिपञ्चुअ°; T °अहिक्ञ्चुअ° for °अहिपञ्चुअ°. S °ओम्मच्छाः; T °ओमच्छाः for उम्मच्छाः in the Sūtra, Com. and illustrations. KT आगच्छह for आअच्छह. 99. M रिहरिगौ; T रिअरिजौ for रिहरिगौ in the Sūtra, Com. and illustrations. 100. MT संगमेरम्भिडः for the Sūtra. B अम्भिडः for अम्भिडः in the Sūtra, Com. and illustrations. 101. M णिप्पणिड्डुहो T थिप्पणिट्टुहो; for डिप्पणिड्डुहो in the Sūtra, Com. and illustrations. 102. M णिवह° for णिवह° in the Sūtra. KS °लोच° for °रोञ्च° in the Sūtra.

अंशेः पिड्पिड्छुकछुल्लपुड्पुडाः ॥ १०४ ॥

अंशेरित्यस्य धातोः पिड् पिड् छुक छुल्ल पुड् पुड् इत्येते षडादेशा भवन्ति तु । पिड्इ । पिड्इ । छुकइ । छुल्लइ । पुड्इ । पुड्इ ॥ पक्षे भंसइ ॥ १०४ ॥

भषेर्बुक्कः ॥ १०५ ॥

भषतेः बुक्क इत्य देशो भवति तु । बुक्कइ । भसइ ॥ १०५ ॥

पुग्घवाग्घोडाहिरेमाग्गुमाद्दुमाः ॥ १०६ ॥

पृ पालनपूरणयोः इत्यस्य धातोः अग्घव अग्घोड अहिरेम अग्गुम अद्दुम इति षष्ठादेशा भवन्ति तु । अग्घवइ । अग्घोडइ । अहिरेमइ । अग्गुमइ । अद्दुमइ ॥ पक्षे । पूरइ ॥ १०६ ॥

आहाहिलंघवच्चाहिलवस्वमहसिहचिल्लुम्पचम्पाः कांक्षेः ॥ १०७ ॥

कांक्षतेः आह अहिलंघ वच्चा अहिलवस्व मह सिह चिल्लुम्प चम्प इत्यष्टादेशा वा भवन्ति । आहइ । अहिलंघइ । वच्चइ । अहिलवस्वइ । महइ । सिहइ । चिल्लुम्पइ । चम्पइ ॥ पक्षे । कंखइ ॥ १०७ ॥

नशिरवहरावसेहणिवहपडिसासेहणिरिणामान् ॥ १०८ ॥

नश्यतिः अवहर अवसेह णिवह पडिसा सेह णिरिणास इति षडादेशानापद्यते वा । अवहरइ । अवसेहइ । णिवहइ । पडिसाइ । सेहइ । णिरिणासइ ॥ पक्षे । णासइ ॥ १०८ ॥

साअड्ढाणच्छकड्ढाच्छाअञ्छाणञ्छाः कृपेः ॥ १०९ ॥

कृम विलेखने इत्यस्य धातोः साअड्ढ अणच्छ कड्ढ अच्छ आअञ्छ आणञ्छ इति षडादेशा वा भवन्ति । साअड्ढइ । अणच्छइ । कड्ढइ । अच्छइ । आअञ्छइ । आणञ्छइ ॥ पक्षे कगिसइ ॥ १०९ ॥

104. K अंशेः for अंशेः. Bp K M "बुक्क बुल्ल" for " छुक छुल्ल". Bp K "घट्टवाडाः; M फुट्टुडाः; T "पट्टुडाः for "पुट्टुडाः in the Sūtra, Com. and illustrations. K अंशु पत्ते इत्यस्य for अंशेः. 105. S बुक्कः for बुक्कः in the Sūtra, T इषतेः for भषतेः. 107. T "चिल्लुम्प" for "चिल्लुम्प". MS "चम्पाः for "चम्पाः in the Sūtra, Com. and illustrations. 108. KST पक्षे नस्सइ for नासइ. 109. K "आअड्ढ" for "आअञ्छ" in the Sūtra. and Com. K आअड्ढइ for आअञ्छइ.

असावक्खोडः ॥ ११० ॥

असिवियस्य कर्षतेः अक्खोड इत्यादेशो वा भवति । अक्खोडइ,
असिं कोणात्कर्षति ॥ ११० ॥

उल्लसेरूपलोसुम्भारोअणिल्लसगुञ्जोल्लपुलआआः ॥ १११ ॥

उत्पूर्वस्य लष कान्तौ इत्यस्य धातोः ऊसल ऊसुम्भ आरोअ णिल्लस
गुञ्जोल्ल पुलआअ इति षडादेशा वा भवन्ति । ऊसलइ । ऊसुम्भइ । आरोअइ ।
णिल्लसइ । गुञ्जोल्लइ ॥ हस्ते । गुञ्जुल्लइ । पुलआअइ ॥ पक्षे उल्लसइ ॥ १११ ॥
संदिशोऽप्याहः ॥ ११२ ॥

संपूर्वस्य दिश अतिसर्जने इत्यस्य धातोः अप्याह इत्यादेशो वा
भवति । अप्याहइ । संदिंसइ ॥ ११२ ॥

प्रसेर्विसः ॥ ११३ ॥

प्रस अदने इत्यस्य धातोः घिस इत्यादेशो भवति । घिसइ ।
गसइ ॥ ११३ ॥

भासेर्भिसः ॥ ११४ ॥

भानृ दीतौ इत्यस्य धातोः भिस इत्यादेशो भवति । भिसइ ।
भासइ ॥ ११४ ॥

प्रतीक्षेर्विहिरविरमालमामआः ॥ ११५ ॥

प्रतिपूर्वस्य ईक्ष दर्शने इत्यस्य धातोः विहिर विरमाल सामअ इति
त्रय आदेशा भवन्ति तु । विहिरइ । विरमालइ । सामअइ ॥ पक्षे । पडि-
कवइ ॥ ११५ ॥

संसेल्हमडिम्मौ ॥ ११६ ॥

संसु अवसंसने इत्यस्य धातोः ल्हस डिग्भ इत्यादेशौ तु भवतः ।
ल्हसइ । परिल्हसइ । परिल्हसणं । डिग्भइ । संसइ ॥ ११६ ॥

111. T °आरोअ° for आरोअ°. S °चलआआः for °पुलआआः in the Sūtra, Com. and illustrations. BT गुञ्जल्लइ for गुञ्जुल्लइ. 113. MS प्रसु for प्रस. 114. Bp भासुर्भिसः for the Sūtra. 115. S विहर°; T विहीर° for विहिर° in the Sūtra.

मृक्षेशोष्पडः ॥ ११७ ॥

मृक्षते: चोष्पड इत्यादेशस्तु भवति । चोष्पडइ । मक्खइ ॥ ११७ ॥

विसद्वो दले: ॥ ११८ ॥

दलते: विसद्व इत्यादेशस्तु भवति । विसद्वइ । दलइ ॥ ११८ ॥

त्रसेर्वज्जडरौ ॥ ११९ ॥

त्रसते: वज्ज डर इत्यादेशौ तु भवतः । वज्जइ । डरइ । तसइ ॥ ११९ ॥

वोजो वीजेश ॥ १२० ॥

बीज व्यजने इत्यस्य धातोः चकारात् त्रसेश्च वोज इत्यादेशो भवति तु । वोजइ ॥ पक्षे । वीजइ । तसइ ॥ १२० ॥

गवेषेर्घत्तगमेसडुण्डुल्लडण्डोलाः ॥ १२१ ॥

गवेषे: घत गमेस डुण्डुल्ल डण्डोल इति चत्वार आदेशा भवन्ति तु । घतइ । गमेसइ । डुण्डुल्लइ । डण्डोलइ ॥ पक्षे । गवेसइ ॥ १२१ ॥

तक्षश्चम्परम्फाः ॥ १२२ ॥

तक्ष् तनूकरणे इत्यस्य धातोः चञ्छ रम्प रम्फ इति त्रय आदेशा भवन्ति तु । चञ्छइ । रम्पइ । रम्फइ ॥ स्पृहादिपाठात् छ्वे च तच्छइ ॥ तक्वइ ॥ १२२ ॥

हसेर्गुञ्जः ॥ १२३ ॥

हसते: गुञ्ज इत्यादेशो भवति तु । गुञ्जइ । हसइ ॥ १२३ ॥

दहिरहिऊलालुक्खौ ॥ १२४ ॥

दह भस्मीकरणे इत्ययम् अहिऊल आलुक्ख इत्यादेशावामोति । अहिऊलइ । आलुक्खइ । दहइ ॥ १२४ ॥

117. B मृक्षेशोष्पडः; K मृक्षेशोष्पडः; S मुक्षेशोष्पडः; for the Sūtra. K मुक्षते: for मृक्षते: BKS चोष्पडइ for चोष्पडइ. K मुज्जइ for मक्खइ. 118. T विदले: for दलते: KS इत्यादेशो भवति तु for इत्यादेशस्तु भवति. 120 S वज्जो विजेश; T वोज्जो व्यजेश for the Sūtra. 121. M 'डडोलाः; T 'डिडोला: in the Sūtra, Com. and illustrations. 122. M 'रंछा: for 'रम्फा: in the Sūtra. BK चञ्छइ. for तच्छइ. 124. S 'आलुक्खौ in the Sūtra, अलुक्ख in Com., but आलुक्खइ as illustrations. K दहइ for दहइ.

विकसेः कोआसवोसग्गौ ॥ १२५ ॥

विकसतेः कोआस वोसग्ग इत्यादेशौ तु भवतः । कोआसइ । वोसग्गइ ।

विअसइ ॥ १२५ ॥

स्लिषोऽवआससामग्गपरिअन्ताः ॥ १२६ ॥

स्लिष आलिङ्गने इत्यस्य धातोः अवआस सामग्ग परिअन्त इति त्रय् आदेशा भवन्ति तु । अवआसइ । सामग्गइ । परिअन्तइ । सिलिसइ ॥ १२६ ॥

जुगुप्सतेर्दुगुञ्छझणदुगुच्छाः ॥ १२७ ॥

जुगुप्सतेः दुगुञ्छ झण दुगुच्छ इति त्रय् आदेशा भवन्ति तु । दुगुञ्छइ । झणइ । दुगुच्छइ । जुउच्छइ ॥ १२७ ॥

वलग्गचडमारुहेः ॥ १२८ ॥

रुड बीजजन्मनि प्रादुर्भावे च इत्यस्य धातोः आङ्पूर्वस्य वलग्ग चड इत्यादेशौ तु भवतः । वलग्गइ । चडइ । आरुहइ ॥ १२८ ॥

हुल्लो लक्ष्यात् स्वलेः ॥ १२९ ॥

लक्ष्यविषयस्य स्वलतेः हुल्ल इत्यादेशो वा भवति । हुल्लइ । लक्ष्यात् स्वलतीत्यर्थः ॥ १२९ ॥

गाहोऽवाद्वाहः ॥ १३० ॥

अवात् परस्य गाहू विलोडने इत्यस्य धातोः वाह इत्यादेशो भवति तु । ओवाहइ । ओगाहइ ॥ १३० ॥

गुम्मगुम्मडौ मुहेः ॥ १३१ ॥

मुह वैचित्ये इत्यस्य धातोः गुम्म गुम्मड इत्यादेशौ तु भवतः । गुम्मइ । गुम्मडइ । मुञ्जइ ॥ १३१ ॥

125. T °वोसट्ठौ for °वोसग्गो in the Sūtra. T वोसट्ठइ for वोसग्गइ. 127. MT दुगुञ्छझणदुगुच्छा जुगुप्सेः for the Sūtra. S °झण° for °झूय° in the Sūtra, Com. and illustrations. 128, S °जड° for °चड° in the Sūtra, Com. and illustrations. KMS om. प्रादुर्भावे च. 129. KM स्वलतेः for स्वलेः in the Sūtra and Com. 130. MT om. ओगाहइ.

अपुष्पगाः केन ॥ १३२ ॥

अपुष्पादयः शब्दाः क्तप्रत्ययेन सह निपात्यन्ते । (१) अपुष्णं
आक्रान्तम् । (२) उम्मच्छं असंबद्धं क्रोवेन भङ्ग्या च यद्वणिन्म् । (३)
उल्लुको (४) ओसण्णो (५) मुरुओ वृटितः । (६) पहड्डं अविरत-
दृष्टम् । (७) गुज्जणिअं (८) पेज्जलिअं संघटितम् । (९) सउलिओ
(१०) गलत्थलिओ (११) उरुसोल्लो प्रेरितः । (१२) उक्खिण्णं
अवकीर्णम् । (१३) वोसट्ठो (१४) विहिमिहिओ विकसितः । (१५)
उद्धरिअं अर्दितः । (१६) कमिओ उपसर्पितः । (१७) कडंत रिअं
छिनं छिद्रिनं च । (१८) सुदिओ श्रान्तः । (१९) परिहाइअं
परिक्षीगम् । (२०) णिकज्जो (२१) अणिकज्जो (२२) उक्कग्गो
(२३) तडहडिओ अनवस्थितः ।

132. (1) HD. (अपुष्ण-पूर्णम्) 1.20, HG. 4. 258. T अपुष्णं. (2)
HD. 1.125. BC अम्मच्छं. (3) HD. 1.92. B उल्लुको; C उल्लेकं. (4) HD.
1.156. B आसण्णो. (5) HD (मुरिअं) 6.135. Bp KS गुष्णो; C मरिजो;
M मुरओ. (6) HD. (पहट्टो-दृष्टः) 6.9. M पहत्तं; T पट्टं. (7) HD. (गुजे-
लिअं) 2.92. BC गुज्जलिअं. (8) HD. (पेज्जलं प्रमाणं) 6.57. KS पड्डलिअं;
M पड्डलिअं; T पधलिअं (9) HD. (सउलिअं) 8.12. B सउदिओ; C पस-
लिओ. (10) HD. 2.87. B गलड्डलिओ; C गलड्डओ; K गलड्डलिओ; S
गलड्डलिओ; T गलड्डलिओ. After this K adds उद्धम्मिओ; C उद्धम्मो
(11) HD. (*॥) 1.108. (12) HD. 1.130. B उक्खिण्णं; C उक्खणो. (13)
HD. (*॥) 7.81. BC ओसट्ठो; K om; M वंसट्टो. T वोसट्टो. (14) HD.
(विहसिद्धिअं) 7.61. K om. (15) HD. (उद्धरिअं) 1.100. K उद्धवओ;
MS उत्थविओ; T₁ उद्धवीअं; T₂ उद्धविअं. After this KMS add
आधित्तं. (16) HD. 2.3. K कविओ; S कमिओ. (17) HD. 2.20. BK
कडन्तरिअं; C कडद्धरिअं; T कसन्तरिअं. (18) HD. 8.36. B सुदिओ; KM
S सुदिओ; T सुधिओ. (19) HD. (परिहाओ) 6.25. BT परिहाइअं. After
this KMS add परिहणं (cf HD. 6.21). (20) HD. 4.33. S णिकज्जो;
T णिकज्जो. (21) HD. 4.33. S अणिकज्जो; T अणेअज्जो. (22) HD. ! B
मुक्कज्जो; K अच्चग्गो; M अच्चो; S अच्चग्गो; T उच्चग्गो. (23) HD.
(तडहडिअं) 5.9. KS चडहडिओ; T तहसिओ. Bp अनुत्थितः; S अनुत्थितः
for अनवस्थितः.

(२४) उद्धओ भ्रान्तः । (२५) उच्चमो मुण्डितः ।
 (२६) उच्चुल्लो उद्धिमः । (२७) उच्छुरणं उच्छिष्टम् । (२८)
 उच्चिलं चकितं क्लान्तं वा । (२९) पद्मोऽङ्गं (३०)
 अकासिङ्गं पर्याप्तम् । (३१) णालं (३२) गोरिहिङ्गं । (३३) हित्यो
 (३४) दड्डो वस्तः । (३५) उप्पित्यो कुद्धश्च । (३६) णिविद्धो सुप्तोत्थितः ।
 (३७) ओमिसं अप्रवृत्तम् । (३८) उग्घकं प्रलपितम् । (३९) उप्पिञ्जं
 हतं रोषितं विमुक्तं च । (४०) ओहरणं (४१) जिग्घिञ्जं (४२) ओअ-
 ण्घिञ्जं आघातम् । (४३) ऊसविञ्जं उद्भ्रान्तम् । (४४) आहित्यो
 रुद्धो गलितश्च । (४५) णिसुद्धो निपानितः । (४६) णिव्वूठो । (४७)
 उम्मण्डो उद्धतः । (४८) उल्लुण्ठिञ्जं

(24) HD. (उद्धाओ-भ्रान्तः) 1.124. S अङ्घओ. BT भ्रान्तः
 for भ्रान्तः. (25) HD. (उच्चमो मुण्डितः) 1.95. BK उच्चमो; C
 पुच्चमो; S उच्चमो. T मुण्डितः for मुण्डितः. (26) HD. (उच्चुल्लं) 1.127.
 Bp K उच्चुल्लो; C उच्चुल्लो; M उच्चुल्लो; S उद्धुल्लो. (27) HD. (उच्छुरणं)
 1.106. BT उच्छुरणं; M उच्छुरणं. (28) HD. (उप्पित्यं ?) 1.129. C
 उच्चिङ्गं; M उच्चिङ्गं; T उप्पिणं. (29) HD. 6.26. B पद्मोऽङ्गं; C वद्मोऽङ्गं;
 M पद्मोऽङ्गं (30) HD. (अकासि) 1.8. B अकासिङ्गं; C आकासिङ्गं; KS
 अरासिङ्गं; M परासिङ्गं. (31) C णाला; T णिलं. (32) BG गोरहितं; M
 गोरहितं; S गोरहितं; T गोरहितं. (33) HD. 8.67. BT हिङ्गो; C हिङ्गो.
 (34) BG दड्डो; M दड्डो; S दड्डो; T दड्डो. (35) HD. 1.129. BK
 उच्चिङ्गो; C उच्चिङ्गो; M उच्चिङ्गो; S उच्चिङ्गो. (36) HD. (णिविद्धो)
 4.48. B णिविद्धो; Bp णिविद्धो. (37) C ओमिसं; S ओमिसं; T ओमिसं;
 (38) C उच्चिङ्गो; S उच्चिङ्गं; T उप्पुत्तं. (39) HD. (उप्पित्यं ?) 1.129.
 KS उच्चिङ्गं. (40) HD. 1.174. MT ओहरणं. S om. (41) HD.
 3.46. BKS णिच्चिङ्गं; C णिच्चिङ्गं; T ओच्चिङ्गं. (42) HD. (ओअण्घिञ्जं)
 1.172. BC ओअण्घिञ्जं; M om; S ओअण्घिञ्जं; T ओअण्घिञ्जं. (43) HD.
 1.143. (44) HD. 1.76. BK आहित्यो. (45) HD. 4.36. HG.
 4.258. (निसुद्धो); M निसुद्धो; S निसुद्धो; T निसुद्धो. (46) HD. 4.33.
 BT णिव्वूठो; C णिव्वूठो; S णिव्वूठो. (47) HD. 1.124. BK उम्मण्डो.
 C उम्मण्डो; M उम्मण्डो. (48) B उल्लुण्ठिञ्जं; K उल्लुण्ठिञ्जं; M उल्लुण्ठिञ्जं.

(४९) जूसिअं क्षितम् । (५०) णिज्जो । (५१) लवओ (५२) लिहओ (५३) लुक्को सुतः । (५४) उज्जाणिअं वक्कितं निम्मीकृतं च । (५५) ऊढं त्यक्तम् । (५६) उज्जरिअं शुष्कं निम्मीकृतं च । (५७) फुडुं स्पृष्टम् । (५८) डिढओ जलान्तःपातितः । (५९) ओसरिओ आकीर्णः अक्षिनिकोचात्संकुचितश्च । (६०) गुलिअं मथितम् । (६१) उम्मरिअं (६२) गुत्थिअ उन्मूलितम् । (६३) उड्ढाहिअं (६४) परिच्चूढं (६५) उग्गाहिअं उत्क्षितम् । (६६) हासिअं दत्तम् । (६७) हेसिअं (६८) दुंदुमिअं रसितम् । (६९) चित्तविओ परितोषितः । (७०) पल्लोदं (७१) झसिअं (७२) पल्लत्थं पर्यस्तम् । (७३) पम्हुट्ठो प्रमुषितः प्रमृष्टश्च । (७४) ओलेहडो प्रबृद्धः अन्यस्तश्च । (७५) ओइअं (७६) ओआमिअं अभिभूतम् । (७७) रुमिछं अभिलपितम् ।

(49) B जूसअं; K सेसिअं; MS रोसिअं, T झेसिअं. (50) HD. 4.25. S णिच्चो. (51) C लवओ; M लओ. (52) HD. (लिहओ) 7.28. B णिहओ; C णिहवो; KM लिहओ; S om. (53) HD. (लुको) 7.23. M लुको. After this ST add लुअं. (54) HD. 1.111. BK उज्जाणिअं. After this T adds उणिअं. (55) C जडं; M लुअं. (56) HD. 1.133 B उज्जरिअं; C उज्जिअं. (57) B पुडुं; C घडं; S घडुं; T पुस्तं. (58) HD. (डिढये) 4.15. C डिडवो; M दिढं. (59) HD. 1.171. C ओसडिओ. (60) M गुडअं; T मालितं for मथितम्. (61) HD. 1.100. T, उम्मरीअं. (62) M गुडिअं; S गुडिअं; T गुडअं. (63) B उडाहिअं; M उड्ढाहिअं; S उडाहिअं. (64) C परिच्चिअं; K वरुच्छडं; M वरुच्छधं; S वरुच्छडं; T परच्छडं. (65) HD. 1.137. C उगाहिअं; उडाहिअं; उदाहिअं KS उम्माहिअं. (66) B आसिअं; T हसिअं. (67) Sk हेषितम्. KMS om. (68) HD. 5.45. (69) C चित्तविओ; K रित्तविओ; S रितविओ; T विन्नविओ. (70) HD. 6.35. C परोदं. (71) HD. 3.62. B झसिअं; C झपिअं. (72) B पल्लत्थं; C पल्लितं. (73) C अम्हत्तो M वल्हुड्ढो; S पमुडो. After प्रमृष्टश्च KMST add गअं आघूर्णितम्. (74) HD. 1.172. B आवेहडो; C ओवेवओ. (75) B ओहलं; Bp ओजलं; C ओअम्मओ; S ओदअं; T ओजअं. (76) HD. (ओहाइओ) 1.156. C ओहामिओ; S ओआहअं. (77) C रणिअं; S बमिअं; T जहिअं.

(७८) पच्चुड रि अं प्रत्युद्रतम् । (७९) अ कन्तो प्रवृद्धः । (८०) ओ अल्लो छन्नः । (८१) करमो क्षीणः । (८२) कडो उपरतः क्षीणश्च । (८३) पेक्कि अं वृणरटितम् । (८४) अक्कि अं आलिङ्कितम् । (८५) अ वि अं उक्तम् । (८६) उड्डु सि अं (८७) उल्लु सि अं (८८) चिमिणं (८९) उल्लुकु सि अं (९०) ऊस लि अं रोमाञ्चितम् । (९१) असङ्गि ओ सक्तः । (९२) आरेइ अं मुकुलितं मुक्तं भ्रान्तं पुलकितं च । (९३) उच्छ-
ण्डि अं शरादिव्यथितम् अपहृतं च । (९४) चण्डि अं छन्नम् । (९५) ऊस सि अं (९६) ऊस अं उपधानीकृतम् । (९७) आ वि अं प्रोतम् । (९८) अवहट्टो दर्पितः । (९९) आरद्धो वृद्धिं गतः गृहायातश्च । (१००) घु ति अ अं (१०१) घु सि णि अं अन्विष्टम् । (१०२) घुग्घु स्सि अं अशङ्कं भणितम् ।

(78) HD. उच्चुलउलिअं? 1.121. HD. notes उप्पिलवेलिअं (as from Tr); B उच्चुडरिअं; C वच्चुदलिओ; K पच्चुडरिअं; M पच्चुडरिअं; T पच्चुडरीअं. (79) HD. (अकन्त) 1.9. S अकन्तो; T अकन्तो. (80) HD. (=पर्यस्तः) 1.165. C अजल्लो; M ओअल्लो; S ओअल्लो. (81) HD. 2.6. (82) HD. 2.5. BC कयो; T कयो. (83) KS पक्खिअं; M फोकिअं; T फोकिअं. (84) HD. 1.11. (85) HD. 1.10. MS अपिअं. (86) B उड्डुसिअं; C उल्लुओसिअं; उड्डुसिअं; T उड्डुहिअं. (87) HD. (उल्लसिअं) 1.115. B उल्लसिअं; T उल्लसिअं. (88) HD. (चिमिणो) 3.11. KS विमिणं; M om. (89) HD. (कमिअं) 1.115. KS उल्लुकुसिअं; T उल्लुकुसिअं; M om. (90) HD. 1.141. K ऊसरिअं; MS ऊसलिले. (91) HD. 1.55. B अहसंगिओ; T अहसंगिओ. (92) HD. 1.77. C आरोइअं. (93) HD. 1.112. B ओच्छ-
ण्डिअं; C ओच्छण्डिअं; K उच्छण्डिअं; S उच्छण्डिअं. B शरीरादि° for शरादि°. T अवमृतं for अपहृतं. (94) B छण्डिअं; M चण्डिअं, T चकभिअं. (95) B ऊससिअं; C ऊसुम्मिअं; T ऊसासअं. (96) HD. 1.140. B ऊसिअं. (97) HD. 1.76. B आलिअं; M आपिअं; T आसीअं. (98) HD. 1.23. B अवहिट्टो; S अवहण्णो; T₁ अवहोहो; T₂ अवहेहो. (99) HD. 1.75. C आरोद्धो; S आरधो. KS गृहायातश्च; T ग्रहा° for गृहायातश्च. (100) HD. (घुसिअं) 2.109. B उडिअं. (101) HD. 2.109. B घसणिअं; KS घुसि-
णअं; M घुसणिअं. (102) HD. 2.109. C घुग्घुसुअं; MS घुग्घुसुअं.

(१०३) उल्लूढो (१०४) उच्चणो आरूढः । (१०५) खव-
लिओ कुपितः । (१०६) चकडिअं प्रीणितम् । (१०७) उव्वतो गलितो
विरक्तश्च । (१०८) गुडिओ संनद्धः । (१०९) गुम्मइओ आपूरितः
स्खलितः आमूलात्संवलितः मूढः विघटितश्च । (११०) पडिरिग्गअं भग्नम् ।
(१११) परिअड्ढिअं प्रकटितम् । (११२) परिअड्ढलिअं परिच्छिन्नम् ।
(११३) ओप्पं मृष्टम् । (११४) कोज्जरिअं पूरितम् । (११५) उम्मलं
घर्नाभूतम् । (११६) वेळाइअं (११७) खडइअं संकुचितम् । (११८)
झण्टिअं प्रहृतम् । (११९) अणुअज्झिओ प्रयातः प्रतिजागरितश्च ।
(१२०) णज्झरं दलितम् । (१२१) उल्लुहुलिओ अवितृतः । (१२२)
वप्पिअं (खप्पिअं ?) (१२३) आरोग्गिअं भुक्तम् । (१२४) उव्वालणं
(१२५) उच्छुण्णं (१२६) अहिरेइअं (१२७) उद्धुमाअं
(१२८) अप्पुण्णं परिपूर्णम् ।

(103) HD. 1.100. B उल्लूढो. (104) HD. 1.100. B उच्छूढो; C उच्छूढो; KM उच्चओ; S उच्चओ. (105) HD. 2.72. B आविलिओ; K खविलिओ; T अवलिओ. (106). HD. (चकसडिअं) 3.6. B कडिअं; T, चकसअं; T₂ चकडिअं. (107) HD. 1.129. B उप्पतो; KM उत्ततो; S उत्ततो; T उपतो. (108) T गुडओ. (109) HD. 2.103. T गुम्मइओ. (110) HD. (पडिरिजिअं) 6.32. K पडिरिग्गिअं; M पडिरिभिअं; S पडिरि-
ग्गिअं; T विभिरिडिअं. (111) M परिअत्तिअं; S परिअत्थिअं. (112) HD. 6.36. C परिअट्ठविअं. B परिच्छन्नं for परिच्छिन्नम्. (113) HD. (ओप्पा) 1.148. (114) HD. (कोज्जरिअं) 2.50. (115) HD. 1.91. C ओम्मले. (116) HD. 7.79. B वेळाइअं. (117) HD. 2.72. B खडइअं. (118) HD. 3.55. C झदिअं, MS झदिअं. (119) HD. (अणुवज्जिअं) 1.41. C अणुअज्झओ; T अणुअज्झओ. (120) HD. (णज्झरो) 4.19. C पज्जतरं; T णज्झरि. (121) HD. (उल्लुहुलिओ) 1.117. CKMS उल्लुहुलअं, T उल्लुहुलिओ. (122). खप्पिअं ? HD. (खरिअं) 2.67. M खप्पिअं, T₁ पप्पिअं, T₂ पप्पिअं. (123) HD. 1.69. B आरोग्गिरिअं, C आरोग्गरिअं. (124) HD. 1.103. B उग्गालणं; C उल्लअं. (125) B उव्वणं, उव्वणं; T उव्वणि. (126) B अहिरोइअं; T अहिरे-
इइअं. (127) C उद्धुमाअं, S उद्धुमाअं, T उद्धुमाअं. (128) HD. (अप्पुण्णं) 1.20. M अप्पुण्णं. S अगवणं.

(१२९) पञ्चावेणिओ संमुखमागतः । (१३०) दुग्गुच्छं अमितम् ।
 (१३१) वडा विअं समापितम् । (१३२) पारद्धं अभिपीडितम् । (१३३)
 उदा लिअं रणदुत्तम् । (१३४) उज्झमाणं पलायितम् । (१३५) विडत्तं
 अजितम् । (१३६) छिकं स्पृष्टम् । (१३७) थेणिल्लअं हतम् । (१३८)
 विउलो आविग्रः । (१३९) साणिअं (१४०) तिक्खालिअं शातम् ।
 (१४१) सोहिळं (१४२) पक्कं (१४३) समराइअं (१४४)
 आइप्पणं पिष्टम् । (१४५) ओत्थअं (१४६) ओसविअं अवसन्नम् ।
 (१४७) पडिसारिअं स्मृतम् । (१४८) पेण्डइअं पिण्डितम् । (१४९)
 उग्गहिओ निपुणगृहीतः विरचितश्च । (१५०) गमिअं अवधृतम् ।
 (१५१) उद्विञ्छिओ निपिद्धः । (१५२) णिग्गिण्णो निर्गतः । (१५३)
 किवाडो स्वलिनः । (१५४) लोहो अन्यासक्तः स्मृतश्च ।

(129) HD. (पञ्चावेणी) 6.24. C S पञ्चाणिओ;
 T, उन्वावेणिओ. (130) B दुग्गुच्छं; C अग्गुच्छं, S दुग्गुच्छं. (131) C
 पडाविअं; M पट्टविअं, S वंटाविअं, T वत्साविअं. (132) HD. 6.77. C
 बारुहं; S पारंथं. T पराद्धि. (133) HD. (उद्विञ्छिअं) 1.100. C उदारिअं. KS
 रणदुत्तं; MT रणभूतं for रणदुत्तम्. (134) HD. (उज्झमणं) 1.103. (135)
 B विट्ठिअं; C विट्ठितं; M पिडत्तं. (136) HD. 3.36. (137) HD. (थेणि-
 ल्लिअं) 5.32. B वेणिळ्ळअं. C पणिळ्ळअं. T भूतं for हतम्. (138) HD.
 (विओलो) 7.63. C पिउओ; K विउरो. (139) HD. (साणइअं) 8.13. T
 साणिअं. (140) HD. 5.13. B णिक्खालिअं; C णिक्खाविओ; K भिक्खा-
 लिअं; M हिक्खालिअं; S भिक्कालिअं, BKMS धातं; T (अ)वशातं for
 शातम्. (141) C सोहिअं, K साहिळं; T सोरिल्लि. (142) HD. (पक्को) 6.64.
 MS पक्कं. (143) T मराइअं for समराइअं. (144) HD. 1.78. K आइ-
 प्पणं; M आइप्परणं, S आइप्पणं; (145) HD. (ओत्थओ) 1.151. (146)
 HD. (ओसविअं) 1.168. BT ओसविअं. (147) HD. 6.33. T पाडि-
 सारिअं. (148) HD. (पेण्ड) 6.81. B वेण्डइअं, C वेण्डइअं; MS पेण्डइअं.
 (149) HD. (उग्गहिअं) 1.104. C अग्गहिओ; M उग्गविओ. (150) C
 गविअं for गमिअं. (151) B उद्विञ्छिओ; C विद्वुञ्छिओ; K ओद्विञ्छिओ; MT,
 उद्विञ्छिओ; T₂ उद्वुञ्छिओ. (152) HD. 4.36. B णिग्गिण्णो; C णग्गट्ठो;
 KMS णिग्गिण्णो; T णिट्ठिण्णो. (153) HD. (किवाडो) 2.31. C किवाडो,
 KS कवाडो. (154) HD. (लोहो) 7.29. C लोहो, KS om.; T लोहा.

(१५५) प विरंजिओ क्षिप्रः।(१५६) हु रुहु ण्डिअं (१५७) उ झू लिअं
 (१५८) ओसत्तं अवनतम् (१५९) ओज्झरिअं प्रक्षितं विक्षितं च ।
 (१६०) विस्सुओ (१६१) ववहिओ उन्मत्तः । (१६२) परिक्खा-
 इअअं परिक्षीणम् । (१६३) लिक्कं (१६४) हेल्लुअं क्षुतम् । (१६५)
 यमिअं विस्मृतम् । (१६६) अज्झसिअं (१६७) अवडाहिअं
 (१६८) उक्कासं उत्कुपम् । (१६९) हल्लप्फलिअं त्वरितम् (१७०)
 उद्दरिअं उत्खातम् । (१७१) अट्ठो यातः । (१७२) उल्लिक्कं दुब्धे-
 ष्ठितम् । (१७३) उल्लङ्घिअं मुषितम् (१७४) वोमिण्णं (१७५)
 परिअग्निअं अलंकृतम् । (१७६) उक्किअं प्रसृतम् । (१७७) सत्थो
 (१७८) ल्हिक्को (१७९) मोओ (१८०) सत्थो गतः ।

(155) HD. 6.74. B पविरंजवो; KS om.; M परिरंजिओ; T परिमंजिओ. (156) B उवडिअं; KS om.; T गुद्धुव्धिअं. (157) B उद्द-
 लिअं; C उद्दूविअं; KS om. (158) Sk अवसक्तम्. B ओणअं; KS om.
 (159) HD. (उज्झरिअं) 1.133. KS om. (160) KS om; M अप्पुओ;
 T, विप्पुओ; T₂ पिप्पुओ. (161) Sk व्यवहितः. B अविहिओ; KS om.;
 T पवहिओ. (162) Sk परिक्षायितम्. KS om.; M परिभाउअं; T परिगा-
 हिअं. (163) HD. 3.36. C चिक्कं; KS om.; (164) HD. 8.72. B
 पिळ्ळुअं; KS om.; M छेल्लुअं; T, हेल्लुअं; T₂ हेल्लुअं. (165) HD. 5.25.
 B पविग्घं; KMS om. (166) HD. 1.30. C उज्झसिअं; KS om.;
 M अज्झसिअं; T अज्झस्सिअं. (167) HD. 1.47. KS om; T अवाविअं.
 After अवडाहिअं S adds लोह्विओ (cf. HD. 7.25) अथासक्तः. (168) HD.
 (उक्कासिअं) 1.114. BM उक्कोसं उत्कुपम्; KS om. (169) HD. 8.59.
 B हल्लपविअं; C हल्लपविअं; K पट्ठकुरिअं or पट्ठपरिअं; Mom.; S पट्ठपलिअं;
 T हल्लफलिअं. (170) HD. (उद्दरिअं) 1.110. M om; S उद्दलिअं; (171)
 HD. 1.10. C आरिट्ठो; K अग्गो; M om.; S अग्गो. (172) M om; T
 अल्लिक्कं. (173) HD. (उल्लङ्घिअं) 1.112. C उल्लादिअं; M om; S उल्लेदिअं;
 T उल्लिअं. (174) B उगिअं, K दोग्गिण, S दोग्गिण. (175) Sk. परिकर्मितम्.
 B पट्ठिअग्निअं; M परिअग्निअं. (176) CT उक्कअं for उक्किअं. (177) HD.
 (सत्थो) 3.61. B गतो; KS सत्तो; T सत्थो. (178) T लिक्को for ल्हिक्को.
 (179) HD. 6.148. B om. (180) HD. 1.8. B सत्तो; C गावो; K
 अत्तो; S अत्थो.

(१८१) खसिअं (१८२) उच्छुरिअं (१८३)
पडिहत्यो आपूर्णम् । (१८४) णिजरं जीर्णं खिन्नं च । (१८५)
उज्जलो (१८६) उच्छुलो (१८७) उब्बालो (१८८) अवाहिओ ।
(१८९) उत्तपो अध्यासितम् । (१९०) ओइल्लअं (१९०अ) उक्कुण्डं
विप्रलब्धः । (१९१) उद्धच्छो लितम् । (१९२) छुहिअं पार्श्वपरावृतम् ।
(१९३) अण्णपल्लइं पुनरुक्तम् । (१९४) अण्णसअं आस्तृतम् ।
(१९५) उप्पडिअं नष्टम् । (१९६) अणहप्पणअं भस्सितम् । (१९७)
उज्जरिओ (१९८) उग्गओ । (१९९) विमइओ । (२००) मइओ
(२०१) पइओ विस्तीर्णः । (२०२) कुदो (२०३) वामो (२०४)
अवगदो (२०५) पइण्णो (२०६) धुत्तो आक्रान्तम् ।

(181) M om. खसिअं. (182) HD. (उच्छुरि) 1.90. B
विच्छुरिअं; K उच्छुरितं; M om. S उद्धुरितः. (183) HD. 6.19. B
पडिहत्यं अपूर्णम्. (184) HD. (णिजरं) 4.26. S णिजरं; S om. जीर्णं.
(1.85.) HG. 2 174. HD. 1.97. B उज्जलो; T अलो. (186) HD.
1.131. BT उप्पलो; K उच्छुणो; M उच्छुणो; S उच्छुणो; T उच्छुणो.
(187) HD. (ओब्बालो) 1.102. B उब्बालो; C उद्दालो; S ओब्बालो; T
उबालो. (188) B अज्जडिओ; T अवानिओ. (189) HD. 1.131. B उत्ततो;
T om. (190) HD. (ओइल्ल) 1.158. CM ओइल्लअं. (190 A) HD.
(उक्कुण्डो) 1.91. B उक्कुण्डं; C उक्कंद; M उक्कुण्डं; T कूटं. (191) HD.
(उद्धच्छो) 1.96. B उद्धच्छो; C उद्धं; M उद्धच्छो; T उद्धच्छो. (192)
HD. 3.30. B छुहिअं; M छुहितं. (193) अपिट्ठलट्ठं; T अण्णपल्लगं.
(194) B अण्णसअं. T अस्मृतं for आस्तृतम्. (195) C अपडिअं, S उप्प-
डिअं; T इच्छड्डिअं. (196) HD. 1.48. BC अणहवणअं; T अणहप्पणिअं.
(197) HD. (उज्जरिअं) 1.133. C उज्जरिओ; KMT उज्जरिओ. (198)
HD. (उग्गओ) 1.126. C ओगिओ; T उग्गओसिओ. (199) HD.
(विमइअं) 1.71. C मरिओ; T चिमइओ. (200) HD. (मइअं भस्सितम्)
6.114. B मइओ; M om.; S तुइओ; T मगुओ. (201) HD.
(पइअं भस्सितम्) 6.64. T चइओ. (202) HD. (कुदो) 2.34. C कुदो; S कुदो.
(203) HD. 7.47. KS पवामो; M पवामो; T पामो. (204) HD. (अवगदं.
1.30. C अवगदो. (205) HD. 6.7. C वेण्णो. (206) HD. 5.58.

(२०७) ओक्ख लिअं (२०८) ओर पिअं (२०९) उक्ख णिअं त्रुटितम्
खण्डितमित्यर्थः । (२१०) अण्णं (२११) कप्प रिअं आरोपितम् । (२१२)
आह विओ चूर्णितम् । (२१३) उल्लुण्ठिअं (२१४) दुहअं (२१५)
उत्थिअं (२१६) उक्कासिअं (२१७) ओत्थ रिअं रणलब्धम् । (२१८)
ओमहिअं पुरस्कृतम् । (२१९) वक्ख लिअं उत्सङ्गितम् । (२२०) उअ-
क्किअं पुञ्जीकृतम् । (२२१) पिण्डइअं प्रशान्तम् । (२२२) उल्लुहु णिअं
हेषितम् । (२२४) होक्किअं (२२५) हीसमणं उन्नतम्, उत्तमं
चुम्भितं च । (२२६) मुम्मिअं (२२७) मुल्लिअं शीलितम् । (२२८)
महु रा लिअं (२२९) णिस्सीमिओ निर्वासितः । (२३०) विक्खिण्णो
अवकीर्णः । (२३१) णि रि त्तो नतः । (२३२) गुम्मिओ मूलोत्सन्नम् ।

(207) HD. (ओक्खण्डिअं) 1.112. C उक्करिअं; S ओक्खलिअं; T ओक्ख-
पिअं. (208) HD. 1.171. B ओरपिअं; C उरविअं; M आरपिअं. (209)
HD. 1.112. C उक्काडिअं; K उक्खुटिअं; MS उक्खुटिअं; T इक्कुडिअं.
(210) KMST om; HD. does not give this word. (211)
HD. 2.20. B कवरिअं; KS कपरिअं आरोपितः. (212) B अहविओ;
C आटविओ; S अहदिओ. K घूर्णितः; M चूर्णितः; S पूर्णितं for चूर्णितम्.
(213) HD. 1.109. BT उल्लुट्ठिअं; उल्लुअं; M उल्लुट्ठिअं; S टल्लुट्ठिअं.
(214) HD. (दुहओ) 5.45. C धुहअं; T लुहअं; (215) C ओउल्लिअं;
KMS उत्थितं. (216) HD. 1.114. C उक्कासिअं; M उक्कासिअं. (217)
HD. (ओत्थरिओ) 1.169. B ओदरिअं; C उच्चरिअं; K ओच्छरिअं; M
ओच्चरिअं; ST ओत्थरिओ. (218) T ओधदिअं for ओमहिअं. (219)
HD. (वक्खलं) 7.46. C वणनसडिअं; K वणललं, M पक्कलिअं; S वज्जललं;
T वक्कललं. (220) HD. 1.107. C वलक्किअं उग्यक्किअं; S उअंकिअं. T
उअंकिअं. (221) HD. 6.54. C पिण्डइअं; M पेण्डइअं; S पेण्डइअं
T पेण्डइअं. (222) HD. (उल्लुउण्डिअं) 1.119. M उल्लुउण्डिअं; S उल्लुहुडिअं;
T उल्लुहुडिअं. (224) CM हक्किअं; T हेगिअं. (225) HD. 8.68. B
हिस्समणं; C हेस्समणं; T हिस्समणि. (226) T गुट्ठिअं for मुम्मिअं. (227) M
मुल्लं; T गुल्लि. S सिलितं for शीलितम्. (228) HD. 6.125. M मुह-
रा लिअं. (229) Sk निःसीमितः. B णिस्सिमिओ. (230) HD. (विक्खिण्णं)
7.88. KS विक्खिण्णो. HD. अवकीर्णः for अवकीर्णः. (231) HD.
णिरिक्को) 4.30. T णिरिक्को. B नत्तः for नतः. (232) B गुम्मुओ मूलोत्पन्नः
for गुम्मिओ मूलोत्सन्नः.

(२३३) गिरुत्तं निश्चितम् । (२३४) पक्कडिअं प्रस्फुरितम् । (२३५) खण्डिओ मयासक्तः । (२३६) वेड्डिओ वेष्टितः । (२३७) बोलीणो अति-
क्रान्तः । (२३८) गिमिओ स्थापितः । (२३९) लक्खिओ (२४०) मिओ विघटितः । (२४१) गिच्चणिओ जलधौतः । (२४२) चक्खिअं
आस्वादितम् । (२४३) तुच्छअं रज्जितम् । (२४४) रेक्किअं
आक्षितम् । (२४५) परदो भीतः पतितः पीडितश्च । (२४६) पडिअगिअं वर्धापितं परिभुक्तं च । (२४७) उच्छुल्लो विधारितः ।
(२४८) णडिओ वञ्चितः । (२४९) ओसक्किओ (२५०) संगओ (२५१) फंसुलो मुक्तः । (२५२) गुमिलो मूढः स्वलितः
आपूर्णश्च । (२५३) संसोसिओ चूर्णितः भीतः आरूढः उद्विग्नश्च ।
(२५४) उच्चल्लो (२५५) अज्झंसिअं दृष्टम् । इत्यादि ॥ १३२ ॥

(233) HD. 4.30. T गीरुत्ती. (234) HD. (पक्कडिअं)
6.20. M पक्कडिअं; S पक्कडिअं; T पक्कसोअं; (235) HD. 2.78.
B ओण्डिओ. Bp T अन्यासक्तः for मयासक्तः. (236) M वेड्डिओ
for वेष्टिओ. (237) B बोरीणो for बोलीणो. (238) B जणिमिओ, M
गिमिओ; T गिरीओ. (239) M लक्खओ; S लक्खओ. (240) S मिओ for
मिओ. (241) ? (242) From चक्ख. (243) HD. 5.15. B तुल्यअं;
M उत्थअं. (244) HD. (रेक्किअं) B किक्किअं; MT रेक्किअं. S लेक्किअं.
(245) M वरंदो; S परंदो; T परगो. (246) HD. 6.74. M पडिअटिअं;
S पडिअगिअं, T पडिघटिअं. (274) HD. 1.131. M उच्छुल्लो, S उदुल्लो,
T उच्चुलो. T विधारितः for विधारितः (248) HD. 4.10. B णिडिओ.
(249) HD. (ओसक्किओ) 1.149. B हसक्किओ, C ऊरिअंकिओ; M ओसिक्किओ;
S हसिक्किओ; T ऊसक्किओ. (250) HD. (संगहो or संगहो) 8.4. C नंगओ,
M संगओ. (251) HD. (फंसुलो) 6.82. B फंसुलो; C फंसुलो; S फंसुलो.
(252) HD. (गुमिलं) 2.102. B मुमिलो; C गमिदो; T उमिलो. (253)
BC संसाओ, KST संशोषितं चूर्णम् for चूर्णितः. (254) B om.; C उंसुवो;
S उंचल्लो. (255) HD. 1.30. B उज्झंसिअं. B om. दृष्टम्.

धातवोऽर्थान्तरेष्वपि ॥ १३३ ॥

उक्तेभ्योऽर्थेभ्योऽर्थान्तरेष्वपि धातवो वर्तन्ते । वलिः प्राणने पठितः, ग्वादनेऽपि वर्तते । वलइ खादति प्राणनं करोति वा ॥ एवं कलिः संख्याने संज्ञाने च । कलइ जानाति संख्यानं करोति वा ॥ गिरिर्गतौ प्रवेशे च । गिरइ प्रविशति गच्छति वा ॥ कांक्षतेः पम्फ आदेशः प्राकृते । पम्फइ इच्छति खादति वा ॥ पङ्कतेः (?) थक्क आदेशः । थक्कइ नीचां गतिं करोति विलम्बयति वा ॥ विलप्पुपालम्भिसंतपिनिश्चसां झंखादेशः । झंखइ विलपति उपालभते संतपति निःश्चसिति वा ॥ केचिकैश्चिदुपसर्गेर्नित्यम् । पहरइ युध्यते । संहरइ संबृणोति । अणुहरइ सदृशो भवति । णीहरइ पुरीषोत्सर्गं करोति । विहरइ क्रीडति । आहरइ ग्वादति । पडिहरइ पुनः पूरयति । परिहरइ त्यजति । उपहरइ पूजयति । वाहरइ आह्वयति । पवसइ देशान्तरं गच्छति । उच्छुवइ चोरयति । उल्लुहइ निःसरति ॥ १३३ ॥

इति श्रीमदर्हन्निन्दित्रैविद्यदेवश्रुतधरश्रीपादप्रसादासादितसमस्तविद्याप्रभाव-

श्रीमत्रिविक्रमदेवविरचितप्राकृतव्याकरणवृत्तौ

तृतीयाध्यायस्य प्रथमः पादः ॥

133. S ओलइ for वलइ. B संस्थानं; K सज्ञानं for संज्ञानं. K प्रवेशेपि for प्रवेशे च. M फंफ for पम्फ. M फंफइ for पम्फइ. K कांक्षति for इच्छति. S om. इच्छति. T₁ विक्रतेः; T₂ निक्कतेः for पङ्कतेः. Bp निजां for नीचां. After निःश्चसिति KMS add भाषते. B गिहरइ for णीहरइ. KM उच्छुवइ; S उच्चवइ for उच्छुवइ. K चटति; S चडति; T चटति for चोरयति. B उल्लुहरइ; T उल्लरइ for उल्लुहइ. Colophon: M om. from 'मदर्ह down to श्रीमत्. MS तृतीयाध्यायस्य for तृतीयाध्यायस्य.

द्वितीयः पादः ॥

✓ दस्तस्य शौरसेन्यामखावचोऽस्तोः ॥ १ ॥

शौरसेन्यां भाषायां तकारस्य अखौ अनादौ वर्तमानस्य अचः परस्य अस्तोः असंयुक्तस्य दकारो भवति । तदो पूरिदपदिष्णेण मारुदिणा मन्तिदो । एतस्मात् एदाहि । सततं सददं ॥ अखाविति किम् । तथा तथा । तथा करेध । तरइ ॥ अच इति किम् । चिन्ता । मन्तिदं ॥ अस्तोरिति किम् । मन्तो । अय्यउत्तो । असंभाविदसकारं । हला सउन्तले ॥ १ ॥

अधः कचित् ॥ २ ॥

तस्येत्यनुवर्तते । शौरसेन्यां संयोगे अधो वर्तमानस्य तस्य दकारो भवति, कचिल्लक्ष्यानुसारेण । महन्दो । अन्देउरं ॥ २ ॥

तावति खोर्वा ॥ ३ ॥

शौरसेन्यां तावच्छन्दे खोः आदेस्तकारस्य दो वा भवति । दाव । ताव ॥ ३ ॥

थो धः ॥ ४ ॥

वेत्यनुवर्तते । शौरसेन्यां थस्य धो वा भवति । कथेदि कहेदि, कथयति । कथं कहे, कथम् । पिधं पिहं, पृथक् । कथा कहा, कथा । अखा-वित्येव । थामं । थेवं ॥ अच इत्येव । कन्या ॥ अस्तोरित्येव । तित्वं नीर्यम् ॥ ४ ॥

1. B read तकारस्य after असंयुक्तस्य. B पूरिदपदिष्णेण for °पदिष्णेण. After एदाहि KS add पदाओ पताकः. BT करथा for करेध. Kom. तरइ M करइ for तरइ. KS om. अय्यउत्तो. M असंभाविदसकारं; T °सकरं for °सकारं. B सउन्दले; T सउह्ले for सउन्तले. 2. B संयोगेऽधः कचित् for the Sūtra. KT अध for अधः in the Sūtra. After लक्ष्यानुसारेण BT read महन्दा. T महहो for महन्दो. After महन्दो M adds नमन्दो. T अंदेपरि for अन्देउरं. 4. S धो दः for the Sūtra. BT थाम for थामं. T कथा for कन्या. T सत्थ for तित्वं.

इहहचोर्हस्य ॥ ५ ॥

शौरसेन्यामिहशब्दस्य 'यच्चमित्याहचौ [२-४-५] इति विहितस्य हचप्रत्ययस्य च हकारस्य धकारो वा भवति । इध इह । होध होह । परित्ताअध परित्ताअह ॥ ५ ॥

भुवो भः ॥ ६ ॥

हस्येत्यनुवर्तते । शौरसेन्यां भुवादेशस्य हकारस्य भकारो वा भवति । भोदि होदि भुवदि हुवदि हवदि ॥ ६ ॥

अन्त्यादिदेति मो णः ॥ ७ ॥

शौरसेन्यामन्त्यान्मकारात्परो णकारागमो वा भवति इदेति इकारे एकारे च परे । जुत्तं णिमं जुत्तमिणं, युक्तमिदम् । सरिसं णिमं सरिसमिणं, सदृशमिदम् । किं णेदं किमेदं, किमेतत् । एवं णेदं एवमेदं, एवमेतत् ॥ ७ ॥

र्यो य्यः ॥ ८ ॥

शौरसेन्यां र्यस्य स्थाने य्य इत्ययं वा भवति । अय्यउत्तो । पय्याउली-किदम्हि । सुय्यो । कय्यपरवसो ॥ पक्षे । अज्यउत्तो । पज्याउलीकिदम्हि । सुज्यो । कज्यपरवसो ॥ ८ ॥

पूर्वस्य पुरवः ॥ ९ ॥

शौरसेन्यां पूर्वशब्दस्य पुरव इत्यादेशो वा भवति । अपुरवमेदं । पक्षे । अपुव्वमेदं ॥ ९ ॥

✓ इअदूणौ क्त्वः ॥ १० ॥

शौरसेन्यां क्त्वाप्रत्ययस्य इअ दूण इत्यादेशौ वा भवतः । भविअ होदूण । पढिअ पढिदूण । रमिअ रमिदूण ॥ होन्ता भोत्ता पढित्ता रन्ता इति सिद्धावस्थायां बलोपे ॥ १० ॥

6. T भुवो हा for the Sūtra. BT भवति for हवदि. 7. K युत्तं णिमं for जुत्तं णिमं. K om. जुत्तमिणं. K om. सरिसमिणं. 8. K om. स्थाने. K इति वा for इत्ययं वा. After सुय्यो K adds सूर्यः । पक्षे सुज्यो. ST om. कय्यपरवसो. K पज्याउलीकिदम्हि for 'किदम्हि. K om. सुज्यो. 9. B पुरवमेदं; M अपुरवं णाडअं for अपुरवमेदं; B पुव्वमेदं for अपुव्वमेदं. 10. KMS हअऊणौ क्त्वः for the Sūtra. KM इअ ऊण for इअ दूण. K भोऊण for भोदूण. KT सोत्ता भोत्ता इति तु for होत्ता भोत्ता पढित्ता रन्ता इति. MT क्त्वा for रन्ता. T मरिअ मरिदूण for रमिअ रमिदूण.

कृगमोर्दुअः ॥ ११ ॥

कृञ् गम् इत्याभ्यां परस्य क्त्वाप्रत्ययस्य डित् अदुअ इत्यादेशो वा भवति । कदुअ । गदुअ । करिअ । गमिअ । करिदूण । गमिदूण ॥ ११ ॥

इदानीमो ल्दार्णि ॥ १२ ॥

. शौरसेन्यामिदानीमः स्थाने दार्णि इत्यादेशो लिङ्भवति । लिङ्त्वान् विकल्पः । अणन्दरकरणिज्जं दार्णि आणवेदु अय्यो । 'तब्बत्थयश्च' [३.४.६९] इति सूत्रात् प्राकृतेऽपि । अण्णं दार्णि होइ ॥ १२ ॥

✓ तस्मात्ता ॥ १३ ॥

शौरसेन्यां तस्माच्छब्दः ता इत्यादेशमापद्यते । ता जाव पविस्सामि । ता अलं एदिणा माणेण ॥ १३ ॥

णं नन्वर्थे ॥ १४ ॥

शौरसेन्यां नन्वर्थे णं इति निपातः प्रयोक्तव्यः । णं अफलोदअं । णं अय्यमिरसेहिं पुढमं एव्व आणत्तं । णं भवं मे अगदो चलदि ॥ १४ ॥

अम्महे हर्षे ॥ १५ ॥

शौरसेन्यां अम्महे इति निपातो हर्षे प्रयोज्यः । अम्महे एदाए उम्मिलाए सुपरिघडिदो भवं ॥ १५ ॥

हीही वैदूषके ॥ १६ ॥

शौरसेन्यां विदूषकसंबन्धिनि हर्षे हीही इति निपातः प्रयोक्तव्यः । हीही संपण्णा मणोरहा पिअवअस्सस्स ॥ १६ ॥

11. KM इत्येताभ्यां for इत्याभ्यां. KMS करिऊण गमिऊण for करिदूण गमिदूण. After गमिदूण KMS add गच्छिऊण. 12. KST om. लिङ्. K अणतरं for अणन्दरं. BT अणतरं for अण्णं. T om. दार्णि. 13. T तस्मात्ताः for the Sūtra. 14. BT पढमं for पुढमं. 15. T अम्महे for अम्महे in the Sūtra, Com. and illustrations. KMS एकाए for एदाए. 16. B विदूषके for वैदूषके. T मणोरहा for मणोरहा.

हीमाणहे निर्वेदविस्मये ॥ १७ ॥

शौरसेन्यां हीमाणहे इति निपातः निर्वेदे विस्मये च प्रयोक्तव्यः ।
निर्वेदे—हीमाणहे परिस्सन्ता अम्हे एदेण णिअविहिणो दुब्बिलसिदेण,
परिश्रन्ता वयमेतेन निजविधेर्दुर्विलसितेन ॥ विस्मये—हीमाणहे जीवन्तवच्छा
मे जणणी ॥ १७ ॥

एवार्थे एव्व ॥ १८ ॥

शौरसेन्यामेवार्थे एव्व इति निपातः प्रयोज्यः । मह एव्व भणन्तस्स ।
सो एव्व देसो ॥ १८ ॥

हज्जे चेट्याह्वाने ॥ १९ ॥

शौरसेन्यां हज्जे इति निपातः चेट्याह्वाने प्रयोज्यः । हज्जे चदुरिए ॥
॥ १९ ॥

अतो डसेर्दुदोश ॥ २० ॥

शौरसेन्यामकारान्तरस्य डसेः दु दो इत्येतौ शितौ भवतः । दूरादु ।
दूरादो एव्व ॥ २० ॥

आत्सावामन्थ इनो नः ॥ २१ ॥

शौरसेन्यामिनो नकारस्य आमन्थे सौ परे आवं वा भवति । हो
कञ्चुइआ । हो तवस्मिआ । हो मणस्सिआ ॥ २१ ॥

मः ॥ २२ ॥

शौरसेन्यामामन्थे सौ परे नकारस्य मकारो वा भवति । हो राअं । हो
पिअवम्मं । हो सुकम्मं । भअवं कुसुमाउह ॥ पक्षे । सअळोअन्तआरि
भअवं हुदवह ॥ २२ ॥

17. KS om. शौरसेन्यां. K om. निर्वेदे. KMS परिस्सतो हगे for परिस्सन्ता
अम्हे. T जीविदवच्छा जावन्तवच्छा. 18. KS एव्व इति; MT येव्व इति for
एव्व इति. MST सो येव्व एसो for सो एव्व देसो. 19. KMS चदुरिए for
चदुरिए. 20. T दूरादो येव्व for दूरादो एव्व. 21. B हे for हो. KMST
हो तवास्सि हो मण स्सि for हो तवस्सिआ हो मणस्सिआ. S मणसि for मण-
स्सिआ. 22. B हे for हो throughout. B om. हे सुकम्मं. B सअळोअ-
अहिमई हुइवह.

भवताम् ॥ २३ ॥

आमन्त्र्य इति निवृत्तम् । शौरसेन्यां भवत्प्रकाराणां सौ परे नकारस्य मो भवति । किं भवं हिअएण चिन्तेदि, किं भवान् हृदयेन चिन्तयति । एदु भवं, पज्जलिदो भअवं हुदासणो, एतु भवान्, प्रज्वलितो भगवान्हुताशनः । मघवं पाकसासणो, मघवान् पाकसासनः । कअवं करेमि काहं च, कृतवान् करोमि करिष्यामि च ॥ २३ ॥

भविष्यति स्सिः ॥ २४ ॥

शौरसेन्यां भविष्यदर्धे विहिते प्रत्यये परे स्सि इति भवति । हिस्सा-दीनामपवादः । भविस्सिदि । करिस्सिदि । गच्छिस्सिदि ॥ २४ ॥

इवेचोर्दट् ॥ २५ ॥

‘लटस्तिताविजेच्’ [२.४.१] इति वर्तमाने प्रथमपुरुषैकवचन-स्थाने विहितयोरिवेचोर्दकारागमो भवति । टित्त्वादादिः । रमदि रमदे । हसदि हसदे । गच्छदि गच्छदे । होदि । देदि । णेदि ॥ २५ ॥

शेषं प्राकृतवत् ॥ २६ ॥

शौरसेन्यामिह प्रकरणे यत्कार्यमुक्तं ततोऽन्यत्प्राकृतवदेव भवति । ‘दिहौ मिथः से’ [१.१.१८] इत्यारम्य ‘दस्तस्य शौरसेन्यामखावचोऽस्तोः’ [३.२.१] इति सूत्रात् प्राग् यानि सूत्राणि, तेषु यान्युदाहरणानि तानि तदवस्थान्येव शौरसेन्यां भवन्तीति विभागः प्र तिसूत्रमभ्युह्य दर्शनीयः । यथा—अन्तावेई । जुवईजणो । मणसिला इत्यादि ॥ २६ ॥

23. KS मकारो for मो. ST किं एदं भवं for किं भवं. S पज्जलिदो for पज्जलिदो. B मघवं for मघवं. B पाकसासणो for पाकं. 24. KMS हिस्साद्यादीनामपवादः for हिस्सादीनामपवादः. T om. करिस्सिदि गच्छिस्सिदि. 25. BS इवेचोर्दट् for the Sūtra. KMT 'विजेच्' for 'विजेच्'. BS 'रिजेचोः' for 'रिजेचोः'. B टित्त्वादानुक्तमन्यन्यायेनादेः for टित्त्वादादिः. After हसदे KMS add अच्छदे अच्छदि. After होदि KMS add होदे. 26. M अन्तावेई । जुवईजणो । मणसिला for अन्तावेई. ...मणसिला. S मणसिला for मणसिला.

मागध्यां शौरसेनीवत् ॥ २७ ॥

शेषमिति वर्तते । मागध्यां यद्वक्ष्यते ततोऽन्यच्छौरसेनीवद् द्रष्टव्यम् । तत्र 'दस्तस्य शौरसेन्यामखावचोऽस्तोः' [३.२.१] विशदु आउत्ते शामि-पशादाअ ॥ 'अधः क्वचित्' [३.२.२] अले कि एशे महन्दे कलकले, किमेष महान्कलकलः ॥ 'तावति खोर्वा' [३.२.३] मालेध वा मुञ्चेध वा, अयं दाव से आगमे ॥ 'यो धः' [३.२.४] अले कुम्भीलआ कधेहि ॥ 'इहहचोर्हस्य' [३.२.५] ओशलध अय्या ओशलध ॥ 'भुवो भः' [३.२.६] भोदि ॥ 'अन्त्यादिदेति मो णः' [३.२.७] जुत्तं णिमं । शलिंशं णिमं ॥ 'योंय्यः' [३.२.८] अय्य, एशे खु कुमाले मलअकेद् ॥ 'पूर्वस्य पुरवः' [३.२.९] एशे अपुलवे ॥ 'इअदूणी क्वः' [३.२.१०] किं खु शोहणे बम्हणे त्ति कलिअ लज्जा पदिग्गहं दिण्णे ॥ 'कृगमोर्दुअः' [३.२.११] कदुअ । गदुअ ॥ 'इदानीमो ल्दाणि' [३.२.१२] शुणध दाणि, हगे शक्का-वदालतित्थवाशी धीवले ॥ 'तस्मात्ता' [३.२.१३] ता जाव उवविशामि ॥ 'णं नन्वर्थे' [३.२.१४] णं अवशलोवशप्पणीआ लाआणो शुणीअन्ते ॥ 'अम्महे हर्णे' [३.२.१५] अम्महे एदाए उम्मिलए शुपलिघडिंद भवं ॥ 'हीही वैदूषके' [३.२.१६] हीही कोशम्बाणअरी एशा ॥ 'हीमाणहं निर्वेदविस्मये' [३.२.१७] निर्वेदे यया विक्रान्तभीमे राक्षमः—हीमाणहं पलिश्रान्ता हगे एदेण णिअविहिणो दुविक्रशिशेदेण ॥ विस्मये यया उदात्त-राघवे राक्षमः—हीमाणहं जीवन्तवच्छा मे जणणी ॥ 'एवार्थे एव' [३.२.१८]

27. B मागध्या for मागध्या in the Sūtra. K om. शेषमिति वर्तते. B पशाददु मावमिशे for पविशदु...दाअ. K माउत्ते; S माउत्ते for आउत्ते. B संयोगेधः क्वचित् for अधः क्वचित्. K om. किमेष महान्कलकलः. KM त्र दाव; T अथ दाव for अयं दाव. K अम्मा for अय्या. B पुरवे for अपुलवे. KS इअऊणो for इअदूणी. BMS बम्हणे शे त्ति for बम्हणे त्ति. K लण्णा for लज्जा. B शक्कावदालवन्त-लवाशी for शक्कावदालतित्थवाशी. M om. 'तित्थ.' K पविशामि for उव-विशामि. T om. शुणीअन्ते. B विदूषके for वैदूषके. T om. from ही ही

मए एव्व ॥ 'हज्जे चेव्वाहाने' [३.२.१९] हज्जे चटुलिए ॥ 'अतो डसेर्दु-
दोश्' [३.२.२०] अहं पि भागुलाअणादो मुहं पावेमि ॥ 'आत्तावामन्त्य
इनो नः' [३.२.२१] हे कञ्चुइआ ॥ 'मः' [३.२.२२] हे लाअं ॥
'भवताम्' [३.२.२३] एदु भवं शमणे भअवं महावीले ॥ 'भविष्यति
स्तिः' [३.२.२४] कहिं णु एदे लुहिलपिये भविस्सिदि ॥ 'इचेचोर्दट्'
[३.२.२५] अमच्चलक्कसे पेक्खिदुं इदो एव्व आअच्छदि ॥ अले किं एसे
महन्दे कलकले शुणीअदि ॥ 'शेषं प्राकृतवत्' [३.२.२६] मागध्यामपि
'दिहौ मिथः से' [१.१.१८] इत्यारम्य 'दस्तस्य शौरसेन्यामखावचोऽस्तोः'
[३.२.१] इत्यस्य प्राग् यानि मूत्राणि, तेषु यान्युदाहरणानि सन्ति, तेषु
मध्ये अमृनि तदवस्थान्येवेति विभागः स्वयमभ्यूह्य दर्शनीयः ॥ २७ ॥

त्वाहाहो डसः ॥ २८ ॥

मागध्यामित्यनुवर्तते । मागध्यां आत् अवर्णापरस्य डसः डित् आह
इत्यादेशो भवति तु । हगे न एलिशाह कम्माह काली, अहं न ईदशस्य
कर्मणः कारी । भअदत्तशोणिदाह कुम्भे, भगदत्तशोणितस्य कुम्भः ॥ पक्षे ।
भीमशेणदश पश्चादो आहिण्डीअदि । हिडिम्बाए घडुक्कअशोए ण उव-
शमदि ॥ २८ ॥

आमो डाहड् ॥ २९ ॥

मागध्यामवर्णापरस्य आमो डाहादेशो डित्वा भवति । डित्वात्मानु-
नामिक उच्चारः । शअणाहं मुहं, स्वजनानां मुग्धम् ॥ पक्षे णलिन्दाणं ।
शअणाणं ॥ व्यत्ययात्प्राकृतेऽपि डाहड् । तुम्हाहं । अम्हाहं । मरिसाहं ।
कम्माहं ॥ २९ ॥

बैदूपके down to एसा. B शंवाहणअरी for कोशम्भा णअरी. B यथा राक्षसी
for यथा विक्रान्तभीमे राक्षसः. K चउलिये; M चउलिके; T चटुलिके for
चटुलिए. BK हगे वि for अहं पि. B भवं महावले for भअवं महावीले. B
इजेचोः for इचेचोः. T पेः किदुं for पेक्खिदुं. 28. M वर्तते for अनुवर्तते. M
om. तु. K आहिदाअदि for आहिण्डीअदि. BT कुटुब्बअशोए for घडुक्कअशोए.
29. KMT आमो डित् for the Sūtra. B मुहं for मुहं. B न डाहड्
for णलिन्दाणं. KMS om. शअणाणं.

सौ पुंस्येलतः ॥ ३० ॥

मागध्यां पुलिङ्गे अकारस्य एकारो भवति सौ परे । लित्वाञ्ज विकल्पः ।
एषः मेषः, एशे मेशे । एषः पुरुषः, एशे पुलिशे ॥ अत इति किम् । निधिः
णिही ॥ पुंसीति किम् । जं । जलं ॥ ३० ॥

हगेऽहंवयमोः ॥ ३१ ॥

मागध्यामहंवयमोः स्थाने हगे इत्यादेशो भवति । हगे शक्तावआलनित्य-
वाशी धीवले । हगे शंपत्ता, वयं संप्राप्ताः ॥ ३१ ॥

छोऽनादौ श्वः ॥ ३२ ॥

मागध्यामनादौ वर्तमानस्य लृकारस्य शकाराक्रान्तश्चकारो भवति । गच्छ
गच्छ, गश्च गश्च । उच्छलति उश्चलदि । पिच्छिळः पिश्चिले ॥ लाक्षणिकस्यापि ।
आपन्नवत्सलः आवण्णवच्छलो आवण्णवश्चले । तिर्यक् प्रेक्षते, तिरिच्छि पेच्छइ,
तिलिश्चि पेश्चदि ॥ अनादाविति किम् । झाले ॥ ३२ ॥

क्षः ँकः ॥ ३३ ॥

मागध्यामनादौ वर्तमानस्य क्षकारस्य जिह्वामूलीयाक्रान्तककारो भवति ।
यक्षः यःके । राक्षसः लःकशे ॥ अनादावित्येव । खण ॥ ३३ ॥

स्कः प्रेक्षाचक्षेः ॥ ३४ ॥

मागध्यां प्रेक्षतेराचक्षतेश्च क्षस्य मकाराक्रान्तः ककारो भवति । क्षः
ँकः [३२३३] इत्यस्यापवादः । पेस्कदि । आस्कदि ॥ ३४ ॥

30. K एसे मेसे for एशे मेशे. KS णिहि(ही). After णिही KS
add झलि. पुंसीति किं. जलं; MT add कली. KS om. जं.
T om. जलं. 31. शक्तावदालम्बन्तलवाशी. KS वासि for वाशी. 32.
T om. the Sūtra. and Com. BT पिश्चिलो for पिश्चिले. KS
तिरिच्छ पेच्छइ तिरिश्च पेश्चदि for तिरिच्छि...पेश्चदि. 33. KMS क्षष्कः
for the Sūtra, i. e. these Mss. do not use the sign of जिह्वा-
मूलीय here and also in the Com. K यष्के लष्कशे for यःके लःकशे.
M om. खले; K खण क्षयः; S खञ्जले; T खयकाले for खण. 34. B om.
क्षस्य.

सः सषोः संयोगेऽप्रीष्मे ॥ ३५ ॥

मागध्यां सकारषकारयोः संयोगे वर्तमानयोः सकारो भवति, अप्रीष्मे प्रीष्मशब्दे न भवति । ऊर्ध्वलोपाद्यपवादः । सः—पस्खलदि । हस्ती । बहस्पदी । मस्कली । विस्मये ॥ षः—शुष्कदारु शुष्कदाढ । कष्टं कस्तं । शष्पकवलः शस्त्रकवले । धनुष्काण्डं धनुस्कण्डं ॥ अप्रीष्म इति किम् । गिम्हवाशले ॥ ३५ ॥

सोः स्त्री ॥ ३६ ॥

मागध्यां सोः सकाररेफयोः शकारलकारौ यथासंख्यं भवतः । सः—समः शमे । हंसः हंशे । सुनिः शुदी । शोभनम् शोहर्णं ॥ रः—नरः नले । करः कले ॥ उभये—सारसः शालशे । पुरुषः पुलिशे ॥ ३६ ॥

न्यण्यञ्जञां जर् ॥ ३७ ॥

मागध्यां न्य ण्य ङ्ग ञ्ज इत्येषां अः अकारो भवति । रित्वाद् द्वित्वम् । न्य—अभिरन्युकुमारः अहिमञ्जुकुमाले । कन्यका कञ्जआ । सांनान्यं शामञ्जं ॥ ण्य—पुण्यवान् पुञ्जवन्ते । अवञ्जण्यम् अवञ्जहञ्जं ॥ ङ्ग—प्रज्ञा पञ्जा ॥ ञ्ज—अञ्जलिः अञ्जनी । धनञ्जयः धणञ्जए । पानञ्जः पाञ्जले ॥ ३७ ॥

जो व्रजेः ॥ ३८ ॥

मागध्यां व्रजतेर्जकारस्य जर् भवति । यस्यापवादः । वञ्जदि । वञ्जदं ॥ ३८ ॥

जयद्यां यः ॥ ३९ ॥

मागध्यां जकारयकारद्यकाराणां यकारो भवति । ज—जानाति याणादि । जनपदः यगवर् । दुर्जनः दुय्यणे । गर्जति गय्यदि ॥ य—यानपात्रं यागवत् ॥ द्य—मद्यं मय्यं । अद्य किञ्च विद्याधरः आगतः, अद्य किञ्च विद्याहले आअदे ॥ यस्य यच्चविधानं 'अदेर्जः' [१-३-७४] इत्यस्य बाधनार्थम् ॥ ३९ ॥

35. T हस्ते for हस्ती. KT सुस्कदारु for शुष्कदारु. B धनुष्कुण्डं धनु-
स्कण्डं, T धनुष्खडी धनुस्खडी. 36. ST श्रुतिः शुदी for स्मृतिः शुदी. K om.
करः कले. MT प्राञ्जलिः पञ्जनी, S पाङ्गलः पङ्गले for पार्तजलः पाञ्जले. 38.
T जर् व्रजेः for the Sūtra. MS छस्यापवादः, T छापवादः for यस्यापवादः.
M om. अद्य किञ्च विद्याहले आअदे. B विद्याहरे for विद्याहले. T बाधार्थं
for बाधनार्थम्.

ष्ठौ स्तम् ॥ ४० ॥

मागध्यां षकाराक्रान्तः ठकारः, द्विरुक्तः ठकारश्च सकाराक्रान्तं ठकार-
मापद्यते । ष-सुष्ठु कृतं शुस्तु कदं । कोष्ठागारं कोस्तागालं ॥ ६-पटं पस्टं ।
भट्टारिका भट्टालिआ । भट्टः भस्टे । भट्टिनी भस्टिणी ॥ ४० ॥

स्थर्थौ स्तम् ॥ ४१ ॥

मागध्यां स्थ र्थ इत्येतौ सकाराक्रान्तं तकारमापद्यते । स्थ-उपस्थितः
उवस्तिदे । सुस्थितः शुस्तिदे ॥ र्थ-अर्थपतिः अस्तवदी । सार्थवाहः
शस्तवाहे ॥ ४१ ॥

चिष्टस्तिष्ठस्य ॥ ४२ ॥

मागध्यां स्थाधातोर्त्यः तिष्ठ इत्यादेशः तस्य चिष्ट इत्यादेशो भवति ।
चिष्टदि । चिष्टदे ॥ ४२ ॥

नो नणोः पैशाच्याम् ॥ ४३ ॥

पैशाच्यां भाषायां नकारणकारयोर्नकारो भवति । पनमत पनयप्प-
कुवितं, प्रणमत प्रणयप्रकुपितम् । गुनगनजुत्तो गुणगणयुक्तः । गुनेन ।
गुणेन ॥ नकारस्य नकारकरणं णत्वबाधनार्थम् ॥ ४३ ॥

न्यण्यज्ञां जर् ॥ ४४ ॥

पैशाच्यां न्य ण्य ज्ञ इत्येतेषां ञकारो भवति । रिच्चाद् द्वित्वम् । न्य-
कन्यका कञ्जका । अभिमन्युः अभिमञ्जू ॥ ण्य-पुण्यकर्मा पुञ्जकम्पो ।
पुण्याहम् पुञ्जाहं ॥ ज्ञ-प्रज्ञा पञ्जा । सर्वज्ञः सञ्जञ्जो । विज्ञः विञ्जो ।
संज्ञानम् मञ्जाणं ॥ ४४ ॥

40. B ष्टौ स्तम् ; MST ष्टौ स्तम् for the Sūtra. BM थकारमापद्यते; T तकारमापद्यते for ठकारमापद्यते. B शुस्थु for शुस्तु. B कोस्थागारं; KS गोस्तागालं. B पस्थं; T पस्टं for पस्टं. B भट्टालिआ; T भट्टारिका for भट्टालिआ. B भस्टे for भस्टे. B भट्टिनी for भट्टिणी.
41. तकाराक्रान्तं सकारं for सकाराक्रान्तं तकारं. K शुस्तिदे for शुस्तिदे.
42. B चिष्टः for चिष्टः in the Sūtra, Com. and illustrations. Tom. चिष्टदि. 43. पनयप्पकुविअं for ण्यकुपितं. 44. After पञ्चा KMS add सञ्जा आनी विञ्जानं and om. from सर्वज्ञः down to सञ्जाणं. After सञ्जञ्जो T adds आनी विञ्जानी.

राज्ञो ज्ञो वा चिञ् ॥ ४५ ॥

पैशाच्यां राजन्शब्दसंबन्धिनो ज्ञकारस्य चिञ् इत्यादेशो वा भवति ।
राचिञ्जालपितं । रञ्जालपितं । राचिञो धनं । रञ्जो धनं ॥ इ इति
किम् । राजा ॥ ४५ ॥

तल्लदोः ॥ ४६ ॥

पैशाच्यां तकारदकारयोस्तकारो भवति । लित्त्वान्न विकल्पः । त-
भगवती भअवती । सतनम् सततं ॥ द-मतनपरवसो । ताम्रोतरो । वतनकं ।
मालातो । मालातु । सिरीतो सिरीतु । तरीतो तरीतु । तरुतो तरुतु ।
वधूतो वधूतु । होतु । रमतु ॥ तकारस्य तकारविधानमृादेशान्नरबाधनार्थम् ।
तेन पताका वेतिसो इत्यादि सिद्धं भवति ॥ ४६ ॥

शषोः सः ॥ ४७ ॥

पैशाच्यां शकारषकारयोः सो भवति । श-सोभनं । ससी । संखो ।
सङ्का । सको ॥ य-विसमो । किसनो कृष्णः । विसेसो ॥ 'न प्रायो लुक्कादि-
च्छ्लष्पट्ठुम्यन्तसूत्रोक्तम्' [३.२.६३] इत्यस्य बाधकस्य बाधनार्थोऽयं
योगः ॥ ४७ ॥

लो लः ॥ ४८ ॥

पैशाच्यां लकारस्य लकारो भवति । सीळं । कुळं । जळं । फळं
कमळं ॥ ४८ ॥

45. K लचिञ् for लपितं. 46. After पैशाच्यां KMS add
भाषायां. After भगवती KS add पम्बती सततं. KMS गिरीतो गिरीतु for
सिरीतो सिरीतु. KST नरीतो नरीतु. M नतीतो नतीतु for तरीतो तरीतु. K
इति for इत्यादि. 47. K सोइनं for सोभनं. K om. सङ्का. M किसिनो T
कसनो; for किसनो. B बाधनार्थोऽयं for बाधनार्थोऽयं. 48. KS om. कमळं.

दुस्तिर्यादृशगे ॥ ४९ ॥

पैशाष्यां यादृश इत्यादिषु दृ इत्यस्य स्थाने ति इत्यादेशो भवति ।
यादृशः यातिसो । भवादृशः भवातिसो । तादृशः तातिसो । अस्मादृशः
अम्हातिसो । अन्यादृशः अज्जातिसो । ईदृशः ईतिसो । कीदृशः केतिसो ।
एतादृशः एतातिसो । इत्यादि ॥ ४९ ॥

र्येस्त्रष्टां रिअसिनसिटाः क्वचित् ॥ ५० ॥

पैशाष्यां र्य स्त्र ष्ट इत्येतेषां यथासंख्यं रिअ सिन सिट् इत्यादेशाः
क्वचिद्भवन्ति । भार्या भारिआ । ज्ञानं सिनानं । कष्टं कसिट् ॥ क्वचिदिति
किम् । अय्यो । सुसा । भट्टो ॥ ५० ॥

टोस्तु तु ॥ ५१ ॥

पैशाष्यां टु इत्यस्य तु इति भवति तु । कुटुम्बकं कुतुम्बकं ॥ ५१ ॥

यः पो हृदये ॥ ५२ ॥

पैशाष्यां हृदयशब्दे यस्य पो भवति । हिनपकं । किं पि हिनपके
अयं चिन्तयमानो ॥ ५२ ॥

टा नेन तदिदमोः ॥ ५३ ॥

पैशाष्यां तदिदमोः स्थाने टावचनेन सह नेन इत्यादेशो भवति ।
नेन, नेन अनेन वा ॥ ५३ ॥

नाण स्त्रियाम् ॥ ५४ ॥

पैशाष्यां तदिदमोः टावचनेन सह नाण इत्यादेशः स्त्रियां भवति ।
पूचितो च नाण पातवकुमुमपतानेन । नाण, तथा अनया वा ॥ ५४ ॥

49. B एतिसो for ईतिसो. MT om. from. कीदृशः down to
एतातिसो. 50. B र्येस्त्रष्टां for र्येस्त्रष्टा in the Sūtra. S हृदे for म्हो.
52. B किपि किपि for किं पि. 54. B om. पूचितो च नाण वातवकुमुम-
पतानेन (पूजितश्च तथा पादपकुमुमप्रदानेन).

इसेस्तोतुशतः॥ ॥ ५५ ॥

पैशाच्याम् अकारात्परस्य इसेः तो तु इत्येती भवतः । शित्वा-
त्पूर्वस्य दीर्घः । ताव तीए तूरातो एव तिष्ठो । तुवातो तुवातु । ममातो
ममातु ॥ ५५ ॥

तडिजेचः ॥ ५६ ॥

पैशाच्यां लटः प्रथमपुरुषैकवचनादेशयोः इच् एच् इत्येतयोः तकारागमः
टिड्ढकति । टकार आदिविध्यर्थः । रमति रमते । हसति हसते । गच्छति
गच्छते । होति । नेति ॥ ५६ ॥

एय्य एव भविष्यति ॥ ५७ ॥

पैशाच्यामिजेचोः स्थाने भविष्यति एय्य इत्ययमेव भवति न तु स्तिः ।
तं तट्ठून चिन्तितं रज्जा का एसा हुवेय्य, तां दृष्ट्वा चिन्तितं राज्ञा कैसा
भविष्यति ॥ ५७ ॥

इय्यो यकः ॥ ५८ ॥

पैशाच्या यक्प्रत्ययस्य इय्य इत्यादेशो भवति । निष्यते । गिष्यते ।
रमिष्यते । पठिष्यते ॥ ५८ ॥

कृजो डीरः ॥ ५९ ॥

पैशाच्यां कृजः परस्य यकः डित ईर इत्यादेशो भवति । पुथुमतंसने
सव्वरस थ्येव संमानं कीरते, प्रथमदर्शने सर्वरयैव संमानः क्रियते ॥ ५९ ॥

55. MS तूरातो तूरातु for तुवातो तुवातु. BMS om.
ताव तीए तूरातो एव तिष्ठो (तावत् तथा दूरादेव दृष्टः). T येव
for एव. 56. ST तडिजेचः for the Sūtra. B om. नेति.
After ने. T adds तेति. 57. T om. न तु स्तिः. B तट्ठून for
तट्ठून. T om. from तं तट्ठून down to भविष्यति. 58. T om.
the Sūtra and Com. B नीइय्यते गीइय्यते for निष्यते गिष्यते. 59.
T om. the Sūtra and Com. up to भवति. B पढमदंसने; M पुढम-
तंसने; T पुढमतंसने for पुथुमतंसने.

क्त्वा तूनं ॥ ६० ॥

पैशाच्यां क्त्वाप्रत्ययः तूनं इत्यादेशमापद्यते । गन्तूनं । रन्तूनं । मन्तूनं । हसितूनं । पठितूनं । कथितूनं ॥ ६० ॥

ध्रुः ट्ठूनत्थूनौ ॥ ६१ ॥

पैशाच्यां ध्रुवे कृते घा इति सिद्धस्य क्त्वाप्रत्ययस्य स्थाने ट्ठून त्थून इत्यादेशौ भवतः । तट्ठून तत्थून । नट्ठून नत्थून ॥ ६१ ॥

शेषं शौरसेनीवत् ॥ ६२ ॥

पैशाच्यां यदुक्तं ततोऽन्यच्छौरसेनीवद्भवति । अयं ससररीरो भगवं मकरद्वजो एत्य परिभमन्तो हुवेय्य । एवंविधाए भगवतीए कथं तापस-वेसगहनं कतं । ईतिसं अतिट्टपुगवं महाधनं तट्ठून भअवं अक्किमं वरं अच्छसे राअस्स । चंदावलोकातो रचनीए तरातो एव्व तिट्ठो सो आगच्छमानो राजा ॥ ६२ ॥

न प्रायो लुक्कादिच्छलषट्शम्यन्तसूत्रोक्तम् ॥ ६३ ॥

पैशाच्यां 'प्रायो लुक्कगजदतदपयवाम्' [१.३.८] इत्यागम्य 'च्छलषट्ठमीसुधाशात्रसप्तपर्णे' [१.३.९.०] इति यावद्यानि सूत्राणि तैर्यदुक्तं कार्यं तन्न भवति । मकरकेत् । मगधपुत्तवचनं । विजयसेनेन लपितं । मतं । पापं । आयुधं । देवरो ॥ एवमन्यसूत्राणामप्युदाहरणानि द्रष्टव्यानि ॥ ६३ ॥

रो लस्तु चूलिकापैशाच्याम् ॥ ६४ ॥

चूलिकापैशाच्यां भाषायां रेफस्य लकारो भवति तु ॥

पनमत पनयप्पकुपितकाळीचलनक्कलक्कपतिपिप्पं ।

तससु नखतप्पनेसुं एकातमतनुथलं लुत्तं ॥

60. KS om. गन्तूनं. 61. KS टून थून; T धून थून for टून त्थून. T नट्ठून for नत्थून. 62. After पैशाच्यां KM add भाषायां. B एव्व for हुवेय्य. B एतातिसं for ईतिसं. B om. from भअवं down to राजा. S अक्किमं for अक्किम. 63. After पैशाच्यां KM add भाषायां. MS सगरपुत्तवचनं; T संकरपुत्तं for मगधपुत्तं. 64. S लो लस्तु for रो लस्तु in the Sūtra. B 'चलनगलमपतिविम्बं' for 'चलनक्कल-क्कपतिपिप्पं'. MS 'चलनं कलकं' for 'चलनक्कलकं'. T लुई for लुत्तं.

नलो नरो । सलो सरो ॥ ६४ ॥

गजडदबघझडधभां कचटतपखछठथफाल् ॥ ६५ ॥

चूलिकापैशाचिके ग ज ड द ब घ झ ढ ध भ इत्येतेषां यथासंख्यं
क च ट त प ख छ ठ थ फ इत्येते लिखितो भवन्ति । नगरम् नकलं । मार्गणः
मकनो । मेघः मेखो । घनः खनो । व्याघ्रः वखो । राजा राचा । जीमूतः
चीमूतो । जर्जरम् चच्चलं । निर्झरः निच्छलो । झर्झरः छच्छलो । तडागम्
तटाकं । डमरुकः टमलुको । मण्डलम् मण्डलं । गाढम् काठं । ढक्का ठक्का ।
षण्डः सण्टो । मदनः मतनो । दामोदरः तामोतलो । मन्दरः मन्तलो ।
मधुरम् मथुलं । धारा याला । बान्धवः पन्थवो । बालकः पालको । रभसः
रफसो । रम्भा लम्फा । भगवती फकवती । नियोजितम् नियोजितं ॥ कचि-
ह्लाक्षणिकस्यापि । प्रतिमा पडिमा पटिमा । दंष्ट्रा दाढा ताठा ॥ ६५ ॥

अन्येषामादियुजि न ॥ ६६ ॥

अन्येषामाचार्याणां मते ग ज ड द ब घ झ ढ ध भ इत्येषामादौ
स्थितानां युजिधातौ च क च ट त प ख छ ठ थ फा न भवन्ति । गती ।
घम्पो । जनो । झल्लरी । डमरुको । ढक्का । दानं । धूळी । बालो । फालं ॥
युज-नियोजितं ॥ अन्येषामिति किम् । कती । नियोजितं ॥ ६६ ॥

शेषं प्राग्वत् ॥ ६७ ॥

चूलिकापैशाचिके 'रो लस्तु' [३-२-६४] इत्यादि यदुक्तं,
ततोऽन्यत् प्राग्वत् प्राक्तनपैशाचिकवद्भवति । 'नो णनोः' [३-२-४३]
नयनं । फनी ॥ एवमन्यदपि ॥ ६७ ॥

॥ इति श्रीमदहर्हन्निन्दित्रैविद्यदेवश्रुतधरश्रीपादप्रसादामादितसमस्तविद्याप्रभाव-

श्रीमत्त्रिविक्रमदेवविरचितप्राकृतव्याकरणवृत्तौ

तृतीयाध्यायस्य द्वितीयः पादः ॥

65. KS नकरं for नकलं. KS जर्जरः चच्छलो. KMS om. दामोदरः
तामोतलो. KS om. मधुरम् मथुलं. KMS रभसं लफसं. B रम्फा for लम्फा.
KMS om. नियोजितम् नियोजितं. Tom. कचिह्लाक्षं...ताठा. 66. Tom.
the Sūtra and Com. K भालं for फालं. 67. B प्राक्तनपैशाचीवद् for
पैशाचिकवद्. Colophon KMST इति प्राकृतव्याकरणवृत्तौ तृतीयाध्यायस्य
द्वितीयः पादः.

तृतीयः पादः ॥

प्रायोऽपभ्रंशेऽचोऽच् ॥ १ ॥

अपभ्रंशे अच्: स्थाने प्रायः अच् अन्यो भवति । कउ काउ । वेणा वेणी । बाह बाहा बाहुः । पट्टं पुट्टं पृष्ठम् । तणु तिणु तुणं तृणम् । सुकिदु सुकुदु सिकिउ सुकृतम् । लिह लिहा लेह लेखा । गउरं गोरं ॥ प्रायो-प्रहणाच्चपभ्रंशे विशेषो वक्ष्यते, तस्यापि कचित्प्राकृतवृत्तौ रसेनीवच्च कार्यं भवति ॥ १ ॥

अचोऽस्तवोऽसौ कस्तथपफा गघदधबमान् ॥ २ ॥

अपभ्रंश इत्यनुवर्तते । अपभ्रंशे अच्: परे अस्तवः असंयुक्ताः असौ अनादौ वर्तमानाः क ख त थ प फ इत्येते वर्णा ग घ ढ ध ब भ इत्येतान् प्रायो ययासंख्यमापद्यन्ते ॥ २ ॥

कस्य गः ।

जं दिट्टुं सोमगहणु असइहिं हसिउं णिसंकु ।

पियमाणुसविच्छोहगरु गिलि गिलि राहु मियंकु ॥ १ ॥

[= हे. ३९.६.१]

[यद् दृष्टं सोमप्रहणमसतीभिर्हसितं निःशङ्कम् ।

प्रियमनुष्यविक्षोभकरं गिल गिल राहो मृगाङ्गम् ॥]

1. S om. प्रायः in Com. MT कउ काउ for कउ काउ. Bp. पिट्टी for पुट्टं. KS पिट्टि पिट्टी; M पट्टी पिट्टी for पट्टं पुट्टं. M तुणा; T तृण for तणु. KS सुकिउ for सुकिदु. KS सुकुउ; M om.; T सुकि for सुकुदु. S सकिउ for सिकिउ. MT लीहा for लिह. KMS गउरि गोरि for गउरं गोरं. T अपभ्रंशेऽपि for *भ्रंशे. M वक्तव्य for कार्यं. 2. M अचोना-दावासौ for अचोस्तवोऽसौ in the Sūtra. T *पफा for *पफा in the Sūtra. KS om. कस्य गः. St. 1. T दिट्टु for दिट्टुं M सइहिं; T सइहिं. KS नीसंकु for णिसंकु. T *माणसं for *माणसं. KS *विच्छोहगरु for विच्छोहगरु. KMS गिलु गिलु for गिलि गिलि. S मिअंका for मिअंकु. BT *मानसं for *मनुष्यं. KS *मानुषविक्षोभगात्रं (Corr. to कर्तुः) for *मनुष्यविक्षोभकरं. KMS गिलु गिलु for गिलि गिलि.

स्वस्य घः ।

अम्मिणं सत्यावत्थेहिं सुधिं चिन्तिज्जइ माणु ।

पिणं दिट्ठे हल्लोहल्लेण को चेअइ अप्पाणु ॥ २ ॥

[= हे.३९६.२].

[अम्ब स्वस्थावस्यैः सुखेन चिन्त्यते मानः ।

प्रिये दृष्टे सुखपारवश्येन कश्चेतयत्यात्मानम् ॥]

तथपफानां दधवभाः ।

सबधु करेप्पिणु कधिदुँ मई तसु पर समलुँ जम्मु ।

जासु न चाउ न चारमठी न य पम्हुट्टउ धम्मु ॥ ३ ॥

[= हे.३९६.३]

[शपथं कृत्वा कथितं मया तस्य परं सफलं जन्म ।

यः य न त्यागो न चारमठी न च प्रमुष्टो धर्मः ॥]

अच इति किम् । गिलि गिलि राहु मियंकु [१] ॥ अशतव इति किम् । एव हिं अक्खिहिं सावणु [हे = ३५७.२] ॥ अस्त्विति किम् । सबधु करेप्पिणु [३] ॥ प्रायोऽधिकारात्क्वचिन भवति ।

जइ केवई पार्वीसु पिउ अकिआ कोइ करीसुँ ।

पाणिउँ नवइ सरावि जिवँ सव्वगे पइसीसुँ ॥ ४ ॥

[= हे.३९६.४]

[यदि कथंचित्प्राप्स्यामि प्रियमकृतानि कौतुकानि करिष्यामि ।

पत्नीयं नवे शरावे यथा सर्वाङ्गे प्रवेक्ष्यामि ॥]

St. 2. B अम्मीए; MS अम्मिये for अम्मिए. M सुध; S सुधे; T सुखे for सुधिं. M हल्लोहल्लेण for हल्लोहल्लेण. M वेअइ for चेअइ. B हल्लोहल्लेण for सुखपा-
रवश्येन. M चिन्त्यता for चेतयति. St. 3. KS कधिउ for कधिदुँ. KS मए for मई. KS पव for पर. MS पम्हुट्टउ; T वम्हुट्टउ for पम्हुट्टउ. ST शौर्य for चारमठी. KMS प्रमुष्टो for प्रमुष्टो. KMS गिलि गिलि for गिलि गिलि. KS कक्खिदु मवति for कक्खिन्न मवति. St. 4. M जइकेवळवापीसु for जइ केवई पार्वीसु. KS कुइलि करीसु for कोइ करीसु. S जव for जिवँ. KS पविउ for पइसीसु. B अकृतं कौतुकं for अकृतानि कौतुकानि. B सर्वाङ्गे प्रवेक्ष्यामि for सर्वाङ्गे प्रवेक्ष्यामि.

उअ कणिआरु पफुल्लिअउ कंचणकंतिपयासु ।

गोरीवयणविणिज्जिअउ णं सेवइ वणवासु ॥ ५ ॥

[= हे. ३९६.५]

[पश्य कर्णिकारः प्रफुल्लितः काञ्चनकान्तिप्रकाशः ।

गौरीवदनविनिर्जितो ननु सेवते वनवासम् ॥]

तु मो ड्वम् ॥ ३ ॥

अपभ्रंशे अचः परः असंयुक्तः अनादौ वर्तमानो मकारो वत्वमापद्यते तु । जित्वात्सानुनासिकः । कवँलु कमलु । भवँरु भमरु ॥ लाक्षणिकस्यापि । जिवँ । आवँ ॥ तिवँ ॥ अच इत्येव । संमाणेइ लोउ ॥ असंयुक्त इत्येव । तसु पर सभलउँ जम्मु [३] ॥ अखावित्येव । मअणु ॥ ३ ॥

ओ म्हम् ॥ ४ ॥

अपभ्रंशे ह्य इत्ययं मकाराक्रान्तहकारमापद्यते तु । म्ह इति 'श्मष्म-
ह्यामस्मरस्मश्मौ म्हः' [१-४-६७] इति प्राकृतलक्षणविहितोऽत्र गृह्यते,
संस्कृते तस्यासंभवात् । गिम्हो गिम्हो । बम्हणो बहणो ॥ ४ ॥

बम्ह तेँ विरला के वि नर जे सव्वंगछइल ।

जे वंका ते वंचयर जे उज्जुअ तेँ बइल ॥ ६ ॥

[= हे. ४१२.१]

[ब्रह्मस्ते विरलाः केऽपि नरा ये सर्वाङ्गच्छेकाः ।

ये वंकास्ते वञ्चकनरा ये ऋजुकास्ते बलीवर्दाः ॥]

रो लुकमघः ॥ ५ ॥

अपभ्रंशे संयोगस्याधो वर्तमानो रेफो लुकं लोपमाप्नोति तु । पिउ
प्रिउ प्रियः ॥ जइ केवँइ पावीसु पिउ [४] ॥ ५ ॥ पक्षे—

St. 5. KMS om. उअ and पश्य. 3. KMS तु मो ड्वः for the Sūtra. S सानुनासिक उच्चारः for सानुनासिकः. MT जाँव ताँव for आवँ तिवँ. KMS अम्माणेइ । सलाइ for संमाणेइ लोउ. T मअवणु for मअणु. 4. KMS हकाराक्रान्त मकारं for मकाराक्रान्तं हकारं. KMS तदसंभवात् for तस्यासंभवात्. KMST om. St. 5. 5. MS om. तु K om. पिउ प्रिउ प्रियः.

जइ भग्ना पारकडा तो सहि मञ्जु प्रिएण ।

अह भग्ना अम्हहंतणा तो तें मारिअडेण ॥ ७ ॥

[= हे. ३७९.२]

[यदि भग्नाः परकीयास्ततः सखि मम प्रियेण ।

अथ भग्ना अस्मदीयास्ततस्तेन मारितेन ॥]

कचिदभूतोऽपि ॥ ६ ॥

अपभ्रंशे कचिदविद्यमानोऽपि रेफो भवति । त्रासु व्यासः ॥ ६ ॥

त्रासु महारिसि ऐँउँ भणइ जइ सुइसत्यु पमाणु ।

मायहैं चलण नवंताहं दिवै दिवै गंगणहाणु ॥ ८ ॥

[= हे. ३९९.१]

[व्यासो महर्षिरेतद्गणति यदि श्रुतिशास्त्रं प्रमाणम् ।

मातृणां चरणौ नमतां दिवा दिवा गङ्गास्नानम् ॥]

कचिदिति किम् । वासेण वि भारहखंभि बद्धु, व्यासेनापि भारत-
स्तम्भे बद्धम् ।

[= हे. ३९९.]

विपदापत्संपदि द इ ॥ ७ ॥

अपभ्रंशे विपद् आपद् संपद् इत्येतेषां दकारस्य इकारो भवति । विवइ ।

आवइ । संपइ ॥ प्रायोऽधिकारात् । गुणहिँ न संपय किति पर [४५] ॥७॥

St.7.K भग्ना;Sभटा for भग्ना.MS पारकडा;T परकेरडा for पारकडा.MS ते
for तो. K पिएण for प्रिएण.KS जम्हहंतणा for अम्हहंतणा.KMS यदि भर्ता
परकीयस्ते सखि मम प्रियेण । अथ भर्तास्मत्संबन्धी तदा तेन मारितेन (S छूरितेन)
for the छाया. 6. St. 8. M त्रासमहारिसि for त्रासु महा°. KS सुइसद्दु
for सुइसत्यु. KS माएहिँ चलणे णवहं दिणे दिणे; M मायहे...दिणे दिणे
for मायहैं...दिवे दिवे. K व्यासमहर्षिः for व्यासो महर्षिः. T मातुखरणौ
for मातृणां चरणौ. KS दिन दिन; M दिने दिने for दिवा दिवा. KS हारइ
खंभि; M हारइ खंभि; T हारइखल्ल for भारहखंभि. K भग्ना; M बद्धा; S
भग्ना for बद्धु. KT बद्धाः for बद्धम्. 7. M इत्येतेषु for इत्येतेषां. T दस्य
for दकारस्य. After संपइ K adds विपत्, आपत्, संपत्. KS read here
the full stanza: गुणहिँ न संपय किति पर फल लिहिआ भुजति । केसरि ण
छहइ बरिअ वि गअ छक्खेहिँ घेप्पति ॥ छाया-गुणैर्न संपत् कीर्तिः केवलं फलानि
लिखितानि भुजते । केसरी न लभते विशतिकपदर्शनपि गजा लक्षैर्गृह्यते.

कथं यथा तथा डिहडिधडिमडेमास्थादेः ॥ ८ ॥

अपभ्रंशे कथं यथा तथा इत्येतेषु थादेरवयवस्य इह इध इम एम इत्येते चत्वार आदेशा डितो भवन्ति । किह किध किम केम, कथम् । जिह जिध जिम जेम, यथा । तिह तिध तिम तेम, तथा ॥ ८ ॥

बिम्बाहरि तणु रअणवणु किह ठिउ सिरिआणंद ।

निरुवमरसु पिणं पिअवि जणु सेसहो दिण्णी मुह ॥ ९ ॥

[= हे. ४०१.३]

[बिम्बाधरे तनू रदनव्रणः कथं स्थितः श्रियानन्द ।

निरुपमरसं प्रियेण पीत्वेव शेषस्य दत्ता मुद्रा ॥]

केम समप्पउ दुट्ठु दिणु किध रअणी छुडु होइ ।

णववहुदंसणल्लसउ वहइ मणोरह सो इ ॥ १० ॥

[= हे. ४०१.१]

[कथं समाप्यतां दृष्टं दिनं कथं रजनी क्षिप्रं भवति ।

नववधूदर्शनल्लसो वहति मनोरथान्सोऽपि ॥]

ओ गोरीमुहणिजिअउ वहलि लुक्कु मिअंकु ।

अन्नु वि जो परि हविअतणु सो किम भमइ निसंकु ॥ ११ ॥

[= हे. ४०१.२]

[अहो गौरीमुखनिर्जितो मेघेषु नीलीनो मृगाङ्कः ।

अन्योऽपि यः परिभूततनुः स कथं भ्रमति निःशङ्कम् ॥]

8. KS om. from किह down to तथा. St. 9. B सिरिआ गंडु; KS सिरिआणादा; M सिरिआणादु for सिरिआणंद. K पीएव्वि for पिअवि. B मुदुडु; KMS मुद्रा for मुह. KMS श्रिया ज्ञातं; T श्रियानंदः for श्रियानन्द. St. 10. B रअणी छुडु होइ; KS रजणी जइ होइ; M रजणी छुडु होइ; T रअणी छुडु मोर for रअणी छुडु होइ. KMS मणोरहसोदु for मणोरह सोइ. B रजनी यदि भवतु; KS जइ भवतु; M जडीभवतु. KMST मनोरथस्त्रोतः for मनोरथान्सोऽपि. St. 11. M दुहणि; S दंछणि for वहलि. M लीणु. for लुक्कु. T वहइ for भमइ. After निसंकु MT add ओ सूचनायाम्.

भण सहि निहुअउँ तेम मँ जइ पिउ दिट्ठु सदोषु ।

जेम ण जाणइ मज्झु मणु पक्खावडिअं तासु ॥ १२ ॥

[= हे. ४०१-४]

[भण सखि निधृतं तथा मां यदि प्रियो दृष्टः सदोषः ।

यथा न जानाति मम मनः पक्षपाति तस्य ॥]

जिम जिम वंकिम लोअणहं णिरु सावैलि सिकखेइ ।

तिम तिम वम्पहु णिअअ सर खरपत्थरि तिकखेइ ॥ १३ ॥

[= हे. ३४४-१]

[यथा यथा वक्रिमाणं लोचनयोर्नितरां श्यामला शिक्षते ।

तथा तथा मन्मथो निजाश्ररान्तरप्रस्तरे तीक्ष्णयति ॥]

मँ जाणिउँ पिअत्रिगहिअहं क वि धर होइ बिआलि ।

णवर मिअंकु वि निह तवइ जिह दिगयरु खयगालि ॥ १४ ॥

[= हे. ४०१-५]

[मया ज्ञानं प्रियविरहितानां कापि धरा भवति विकले ।

केवलं मृगाङ्गोऽपि तथा तपति यथा दिनकरः क्षयकाले ॥]

एवं जिवतिधौ उदाहार्यौ ॥

दादेर्देहो यादृक्तादृकीदृगीदृशाम् ॥ ९ ॥

अपभ्रंशे यादृगादीनां दादेस्त्वयस्य डित् एह इत्यादेशो भवति ।

सर्वत्र डित्त्वाहिलोपः ॥ ९ ॥

St. 12. K भण सह णिभुजं for भण सहि निहुअउँ. S जामइ for जाणइ. KS पक्खावडिअदुः M पक्खावडिअउः T पक्खापडिअउ for पक्खावडिअं. KS तासा; M तसु for तासु. K तथा मया यदि for तथा मां यदि. KM पक्षपातीत; T पक्षपातित. St. 13. KS वंकिमु for वंकिम. KS णिअर for णिरु. KS सखेइ for सिकखेइ. B सरा for सर. KS श्यामलापि संक्षयति for श्यामला शिक्षते. St. 14. BKMS read line 1 as line 2 and line 2 as line 1 in the text and also in the छाया. KS मए for मँ. KM खअकालि; S खअकारि for खअगालि. K प्रियविरहिणीनां for विरहितानां. BKS अपराहे. KS after correction विकाले. 9. M दृशाः for दृशाम् in the Sūtra, KMS om. सर्वत्र डित्त्वाहिलोपः.

मई भणिअउ बलिराउ तुहुँ केहुउ मग्गणु एहु ।

जेहु तेहु नवि होइ वढ सई नारायणु एहु ॥ १५ ॥

[= हे. ४०२.१]

[मया भणितो बलिराज त्वं, कीदृक् मार्गण ईदृक् ।

यादृक्तादृक् न भवति मूढ स्वयं नारायण एषः ॥]

डइसोऽताम् ॥ १० ॥

अपभ्रंशे यादृशादीनामकारान्तानां यादृश तादृश कीदृश ईदृश इति
रूपाणां दादेरवयवस्य डित् अइस इत्यादेशो भवति । जइसु । तइसु । कइसु ।
अइसु ॥ १० ॥

यावत्तावत्तुंमहिमा वादेः ॥ ११ ॥

अपभ्रंशे यावत् तावत् इत्यव्यययोर्वकारादेरवयवस्य उं महिं म इति
त्रय आदेशा भवन्ति ॥ ११ ॥

तिलहँ तिलत्तणु ताउँ पर जाउँ न नेह गळन्ति ।

नेहि पणट्टइ ते जि तिल तिल फिट्ठवि खल होन्ति ॥ १६ ॥

[= हे. ४०६.२]

[तिलानां तिलत्वं तावत्पणं यावन्न स्नेहा गलन्ति ।

स्नेहे प्रनष्टे त एव तिलास्तिला भ्रष्ट्वा खला भवन्ति ॥]

जामहिँ विसमी कज्जगइ जीवहँ मज्जे एइ ।

तामहिँ अच्छउ इयरु जणु सुयणु वि अंतरु देइ ॥ १७ ॥

[= हे. ४०६.३]

St.15.K बलिराज for बलिराउ. K केहुउ;S केहुओ for केहुउ. KS भण्यते
for भणितो. 10. KS यादृशादीनां for यादृशादीनां. KMST जइसो
तइसो कइसो अइसो for जइसु etc. St. 16. KS तिलाहं for तिलहं. S
गअंति for गळन्ति. KMS तिल पिट्ठवि; T तिल विट्ठा for तिल फिट्ठवि. KS
तिलास्तिलपिष्टवद् भ्रष्टा भवति. T तिलभ्रष्टाः for तिला भ्रष्ट्वा. 11. M has
been damaged from this Sūtra onwards and hence variants
are noted wherever possible. St.17. T कम्मगइ for कज्जगइ. KS
जीवहं मज्जे for मज्जे. KS इअरजणु for इअरु जणु. KS सुजणु जि for सुअणु वि.
KST इतरजनः, सुजन एवांतरं ददाति for इतरो जनः, सुजनोऽपि अन्तरं ददाति.

[यावद्विपमा कार्यगतिर्जीवानां मध्ये एति ।
तावदास्तामितरो जनः, सुजनोऽप्यन्तरं ददाति ॥]
जाम न निवडइ कुंभअडि सीहचवेडचडक ।
ताम समत्तहँ मयगलहं पइ पइ वज्जइ ढक्क ॥ १८ ॥

[= हे. ४०६.१]

[यावन्न निपतति कुम्भतटे सिंहचपेटादृढाघातः ।
तावत्समस्तानां मदकलानां पदे पदे बाधते ढक्का ॥]

डेत्तुलडेवडावियत्किंयति च व्यादेर्वतुपः ॥ १२ ॥

इयत्कियदित्येतयोश्चकाराद्यावत्तावतोश्च परिमाणार्थे विहितो यो
वतुप्रत्ययः तस्य व्यादेर्वकारादेर्यकारादेश्चावयवस्य एत्तुल एवड इत्यादेशौ
डिनौ भवतः । एत्तुलो । केत्तुलो । एवडो । केवडो ॥ १२ ॥

जेवडु अंतरु पट्टणगामहं तेवडु अंतरु रावणरामहं ॥ १९ ॥

[= हे. ४०७.१]

[यावदन्तरं पत्तनग्रामयोः, तावदन्तरं रावणरामयोः ॥]

डेत्तहे त्रलः ॥ १३ ॥

अपभ्रंशे सर्वादेः सप्तम्यर्थे त्रलप्रत्ययस्य डित् एत्तहे इत्यादेशो भवति ।
जेत्तहे । तेत्तहे ॥ १३ ॥

जेत्तहे तेत्तहे वारि घरि लच्छि विसंठुल धाइ ।

पिअपब्भट्ट व गोरडी णिच्चल कहिँ वि ण ठाइ ॥ १९ ॥

[= हे. ४३६.१]

[यत्र तत्र द्वारे गृहे लक्ष्मीर्विसंठुला धावति ।

प्रियप्रभ्रष्टेव गौरी निश्चला कुत्रापि न तिष्ठति ॥]

St. 18. KS °चवेडा ढक्का for °चवेडचडक. KM समत्ताणं मदकलाणं for समत्तहँ मयगलहं. KST °चपेटा दृढपातः for °चपेटा दृढाघातः. 12. After केवडो KS add जेवडो तेवडो. St. 19. All Mss. read जेवडु अंतरु रावणराहवहं तेवडु अंतरु पट्टणगामहं. KS रावणराघवयोः for रावणरामयोः. 13. St. 19. KS बाइ for धाइ. KS पब्भट्टेव for पब्भट्ट व. KS काँता for गौरी.

यत्तदोर्द्धेसु ॥ १४ ॥

त्रल् इत्यनुवर्तते । यत् तत् आभ्यां परस्य त्रन्प्रत्ययस्य डित् एत्
इत्ययमादेशो भवति । जेतु ठिदो, यत्र स्थितः । तेत्तु ठिदो, तत्र स्थितः ॥ १४ ॥

कुत्रात्रे च डेत्यु ॥ १५ ॥

अपभ्रंशे कुत्र अत्र इत्येतयोः स्थितस्य चकारात् यत्तदोः परस्य
त्रन्प्रत्ययस्य डित् एत्थु इत्यादेशो भवति । केत्थु । एत्थु । जेत्थु । तेत्थु ॥ १५ ॥

जइ सो घडिदि प्रयावदी केत्थु वि लेप्पिणु सिक्खु ।

जेत्थु वि तेत्थु वि एत्थु जगि भण तो तहि सरिक्खु ॥ २० ॥

[= हे. ४०४.१]

[यदि स घटयति प्रजापतिः कुत्रापि खात्वा शिक्षाम् ।

यत्रापि तत्राप्यत्र जगनि भण तर्हि तस्याः सदृशः ॥]

त्वतलौ प्यगम् ॥ १६ ॥

अपभ्रंशे भावेऽर्थे विहितौ त्वन्तन्प्रत्ययौ प्यण इत्यदेनभाष्येते ।

पडुप्पणं पटुत्वं पटुता वा । सुक्कप्पणं, शुक्लत्वं शुक्लता वा ॥ १६ ॥

साहु वि लोउ तडप्फड्ड वडुप्पणहो तणेण ।

वडुप्पणु परि पाविअइ हत्थि मोक्कलडेण ॥ २१ ॥

[= हं. ३६६.१]

[सर्वोऽपि लोकः उत्ताम्यति बृहत्त्वस्यार्थे ।

बृहत्त्वं परं प्राप्यते हस्तेन मुक्तेन ॥]

तडप्फड्ड इति तु औत्सुक्ये शब्दानुकरणं देशी धातुः ॥

14. KS अपभ्रंशे यत्तदोर्द्धेसु परस्य for यत् तत् आभ्यां परस्य. K
तेत्तु for तेत्तु. 15. After तेत्थु K adds Sk. equivalents कुत्र
अत्र. St. 20. K पडइ for घडिदि. K पआवई for प्रयावदी. K जइ
for जगि. KS सहि for तहि. KMST साहइय for सदृशः. 16. K om.
अपभ्रंशे. St. 21. B वडुत्तणहो for वडुप्पणहो. S om. वडुप्पणहो तणेण. S
पर for परि. KS हत्थेण मुक्कलडेण for हत्थे मोक्कलडेण. KS सर्वोपि लोकस्तड-
पडावते महत्त्वस्य तादर्थ्येन (S तावदर्थेन). KS महता परं प्राप्यते. KM तडपड
इत्यौत्सुक्ये for तडप्फड्ड इति तु औत्सुक्ये. B शब्दानुशासने for शब्दानुकरणे. B
देशीयात् ; K देश्ये धातुः ; S देश्यो धातुः for देशी धातुः.

तव्यस्य एव्वइएव्वउएव्वाः ॥ १७ ॥

अपभ्रंशे तव्यप्रत्ययस्य एव्वइ एव्वउ एव्व इति त्रय आदेशा भवन्ति ।

जेव्वइ जेव्वउ जेव्व, जेतव्यः ॥ १७ ॥

एउँ गृण्हेप्पिणु धुं मइ जइ प्रिउ उव्वारिज्जइ ।

महु करिएव्वउँ किं पि न वि मरिएव्वउँ पर देज्जइ ॥ २२ ॥

[= हे. ४३८.१]

[एतद् गृहीत्वा यन्मया यदि प्रिय उद्धार्यते ।

मम कर्तव्यं किमपि नापि मर्तव्यं परं दीयते ॥]

देसुच्चाडणु सिहिकडणु घणकुड्डणु जं लोइ ।

मंजिट्टुएँ अइरतिए सव्वु सहेव्वउँ होइ ॥ २३ ॥

[= हे. ४३८.२]

[देशोच्चाटनं शिखिकयनं घनकुड्डनं यल्लोके ।

मञ्जिष्ठयातिरक्तया सर्वं सोढव्यं भवति ॥]

सोएव्वा पर वारिआ पुण्णवईहिँ समाणु ।

जग्गेव्वा पुणु को धरइ जइ सो वेउ पमाणु ॥ २४ ॥

[= हे. ४३८.३]

[स्वपितव्यं परं वारितं पुण्यवतीभिः समम् ।

जागर्तव्यं पुनः को धरति यदि स वेदः प्रमाणम् ॥]

17. St. 22. KS एम गृहेप्पिणु जं मइ पिअ उव्वारिज्जइ । सबध करेप्पिणु किं पि नइ वरि (S मरि) एव्वइ पर दिज्जइ. After उद्धार्यते KS add निषिध्यते. KS शपथं कृत्वा किमपि नास्ति for मम कर्तव्यं किमपि नास्ति. St. 23. K मंजिट्टाए; S मंजिट्टाए for मंजिट्टुएँ. K अइरतिण; S अइरतिण for अइरतिए. KS घनकुड्डनं for घनकुड्डनं. KS अतिरिक्तया for अतिरक्तया. St. 24. B सोएव्व; K सोएव्वं for सोएव्वा. KST परि for पर. B जग्गेव्व for जग्गेव्वा. S दरइ for धरइ. KS वेदु for वेद. K सुप्तव्य; S स्वप्तव्य for स्वपितव्य. K जागरितव्य for जागर्तव्य.

क्त्व इ इउ इवि अवि ॥ १८ ॥

अपभ्रंशे क्त्वाप्रत्ययस्य इ इउ इवि अवि इति चत्वार आदेशा भवन्ति ।
करइ, करिउ, करिवि, करवि, कृत्वा ॥ १८ ॥

इ—

हिअडा जइ वेरिअ घणा तो किं अम्भि चडाहुं ।

अम्हहं बे हत्यडा जइ पुणु मारि मराहुं ॥ २५ ॥

[= हे. ४३९.१]

[हृदय यदि वैरिणो घनास्तत्किमग्रे आरोहामः ।

अस्माकं द्वौ हस्तौ यदि पुनर्मारयित्वा त्रियामहे ॥]

इउ—

अम्भि पओहर वज्रमा निञ्चु जे संमुह ठन्ति ।

महु थक्कहौं समरंगणि गयघड भंजिउ जन्ति ॥ २६ ॥

[= हे. ३९५.५]

[मातः पयोधरौ वज्रमयौ नित्यं यौ संमुखं तिष्ठतः ।

मम स्थितस्य समराङ्गणे गजघटा भक्त्वा यान्ति ॥]

इवि—

रक्खइ सा विसहारिणी बे कर चुंबिवि जीउ ।

पढिबिम्बिअमुंजालु जलु जेहिँ अडोहिउँ पीउँ ॥ २७ ॥

[= हे. ४३९.२]

18. KS इपि अपि for इवि अवि in the Sūtra, Com. and illustrations. K करइपि करअपि for करिवि करवि. St. 25. S हिअडा for हिअडा. K महि चडाहुं; S तुहि जहाहुं for अम्भि चडाहुं. KS अम्हहं पि for अम्हहं. KS तदा किमत्रेमारोहामा for तत्किमग्रे आरोहामः. St. 26. K अम्ह वओहर वज्रमा निञ्चं for अम्भि पओहर वज्रमा निञ्चु. K महु कंताखा समरंगणइ for महु थक्कहौं समरंगणि. KS भंजिदु for भंजिउ. K साहसिनी for वज्रमयी. KMST कतस्य for स्थितस्य. St. 27. S विसहारिण for विसहारिणी. KS ते कर जुप्पि जिउ for बे कर चुंबिवि जीउ. KMS जेहिमालो-
ढिवि पिउ for जेहिँ अडोहिउँ पीउँ. K विषहारिणी ती करी for विषहारिणी
द्वौ करी. KMS याभ्यामालोडण पीतम् for याभ्यामनवगण पीतम्.

[रक्षति सा विषहारिणी द्वौ करौ चुम्बित्वा जीवम् ।
प्रतिबिम्बितमुञ्जालं जलं याम्यामनवगाह्य पीतम् ॥]

अवि—

बाहू विछोडवि जाहि तुहँ हउँ तेवँह को दोसु ।
हिअअट्टिउ जइ नीसरहि जाणउँ मुंज सरोसु ॥ २८ ॥
[= हे. ४३९.३]
[बाहू विच्छोड्य यासि त्वं भवतु तथा को दोषः ।
हृदयस्थितो यदि निःसरसि जानामि मुञ्ज सरोषः ॥]

एष्येष्पिण्वेव्येविणु ॥ १९ ॥

अपभ्रंशे क्त्वाप्रत्ययस्य एष्यि एष्यिणु एवि एविणु इति चत्वारः
आदेशा भवन्ति । करेष्पि करेष्पिणु करेवि करेविणु, कृत्वा ॥ १९ ॥
जेष्पि असेसु कसाअबलु देष्पिणु अमउँ जअस्सु ।
लेवि महव्वअ सिवु लहहि झाएविणु तत्तस्सु ॥ २९ ॥
[= हे. ४४०.१]

[जित्वाशेषं कषायबलं दत्वाभयं जगतः ।

लात्वा महाव्रतानि शिवं लभन्ते ध्यात्वा तत्त्वम् ॥]

धृष्ययोग उत्तरार्धः ॥

St. 28. KS बाहू विछोडवि जाहिउ तुहँ ममंतू मइ को दोसु. K हिअइ
ट्टिउ for हिअअट्टिउ. KMS मुंजसु रोसु for मुंज सरोसु. KS बाहू
विछोडय यासि त्वं भ्रमन् तदा मयि को दोषः. KS. हृदये स्थितः for
हृदयस्थितः. KS मुंज रोषं for मुञ्ज सरोषः. 19. BKMS एषि एषिणु
for एषि एविणु in the Sūtra, Com. and illustrations. BK
करएष्पि करएष्पिणु करएषि करएष्पिणु for करेष्पि...करेविणु. St. 29. KS
अहउ for अमउँ. KMS जेष्पि for जेवि. KS झोपिणु for झाएविणु. K
कअस्सु for कअसा.

तुम एवमणाणहमणहि च ॥ २० ॥

अपभ्रंशे तुमुप्रत्ययस्य एवं अण अणहं अणहिं इत्येते चत्वारः,
चकारात् एपि एपिणु एवि एविणु इत्येते च चत्वारः, एवमष्टादेशा
भवन्ति । करेवं करण करणहं करणहिं करेपि करेपिणु करेवि करेविणु,
कर्तुम् ॥ २० ॥

देवं दुक्कुरु निअअधणु करण न तउ पडिहाइ ।

एमइ सुहुं भुंजणहँ मणु पर भुंजणहिँ न जाइ ॥ ३० ॥

[= हे. ४४१.१]

[दातुं दुष्करं निजकथनं कर्तुं न तपः प्रतिभाति ।

एवमेव सुखं भोक्तुं मनः परं भोक्तुं न याति ॥]

जेपि चएपिणु सअल धर लेविणु तउ पालेवि ।

विणु संते तित्थेसरेण को सकइ भुवणे वि ॥ ३१ ॥

[= हे. ४४१.२]

[जेतुं त्यक्तुं सकलां धरां लातुं तपः पाळयितुम् ।

विना शान्तिना तीर्थेक्षरेण कः शक्नोति भुवनेऽपि ॥]

गमेस्त्वेप्येपिण्वोरेलुक् ॥ २१ ॥

अपभ्रंशे गमेर्धातोः परयोः एपि एपिणु इत्यादेशयोरेकारस्य
लुगभवति तु । गंपि गंपिणु गमेपि गमेपिणु, गत्वा ॥ २१ ॥

20. KMST तुमः प्रत्ययस्य for तुमुप्रत्ययस्य. KS एपि
एपिणु for एवि एविणु. K करएवं करअण करअणहं करअणहिं करएपि
करएपिणु करएपिणु for करेवं...करेविणु. St. 30. K णिअधणु for
णिअअधणु. K पडिमाइ for पडिहाइ. K एवं for एमइ. K निजकथनं for
निजकथनं. KMST भोक्तुमनाः for भोक्तु. St. 31. KS धरं for धर.
KS पालेपि for पालेवि. KS विउसत्तित्थोसरें; M विणु संते तित्थेसरें for
विणु संते तित्थेसरेण. KS हुवणे for भुवणे. K परिपालयितुं for पाळयितुम्.
KMST शातेन for शान्तिना.

गंपिणु वाणारसिहि नर अह उज्जेणिहि गंपि ।

मुअ पप्पुवन्ति परम पउ दिव्वंतरैम म जंपि ॥ ३२ ॥

[= हे. ४४२.१]

[गत्वा वाराणस्यां नरा अथ उज्जयिन्यां गत्वा ।

मृताः प्राप्नुवन्ति परमं पदं दिव्यान्तराणि मा जल्प ॥]

पक्षे

गंग गमेपिणु जो मरइ जो सिवतित्थु गमेपि ।

कीडदि तिदसावासगउ सअलउ लोउ जएप्पि ॥ ३३ ॥

[= हे. ४४२.२]

[गङ्गां गत्वा यो म्रियते यः शिवतीर्थं गत्वा ।

क्रीडति त्रिदशावासगतः सकलं लोकं जित्वा ॥]

तृनो णअल ॥ २२ ॥

अपभ्रंशे तृनः प्रत्ययस्य लित् णअ इत्यादेशो भवति । होणउ भविता । सुणउ श्रोता ॥ २२ ॥

[हत्थि मारणउ लोउ बोल्लणउ ।

पडहु वज्जणउ सुणउ भसणउ ॥ ३४ ॥

[= हे. ४४३.१]

[हस्ती मारयिता लोकः कथयिता ।

पट्हो वादयिता शुनको भषिता ॥]

21. St. 32. KS मृअ पावइ परमु पउ for मुअ पप्पुवन्ति परम पउ. BKS दिव्वंतरइ न जंपि for दिव्वंतरैम जंपि. KMS दिव्यंतरेण बदपि for दिव्यान्तराणि मा जल्प. St. 33. S मुअइ for मरइ. KS कीलदि for कीडदि. B सो जएप्पि; KS सो जमलोउ जणेप्पि for सअलउ लोउ जएप्पि. B सोऽख लोकं जित्वा; KMS स वमलोकं जित्वा for सकलं लोकं जित्वा. 22. KS तृणो णल; M तृनो णल for the Sūtra. KMS अण for णअ. St. 34. K पटहु for पडहु. K मारणशीलः भाषण-शीलः वादनशीलः भेषणशीलः for मारयिता कथयिता वादयिता भषिता.

छस्य युष्मदादेर्दारः ॥ २३ ॥

अपभ्रंशे युष्मदादिभ्यः परस्य छस्य ङित् आर इत्यादेशो भवति ।

तुम्हारु युष्मदीयः । अम्हारु अस्मदीयः ॥ २३ ॥

संदेसें काँइ तुम्हारेण जं संगहों न मिलिजइ ।

सुविणंतरि पिँए पाणिँण पिअ पिवास किं छिजइ ॥ ३५ ॥

[= हे. ४३४.१]

[संदेशेन किं त्वदीयेन यत्संगस्य न भित्यते ।

स्वप्रान्तरे पोतेन पानीयेन प्रिय पिपासा किं छिद्यते ॥]

दिक्खि अम्हारा कंतु । बहिणि अम्हारा कंतु [११९.] ॥

जणि जणु नं नइ नावइ नाइ इवार्थे ॥ २४ ॥

अपभ्रंशे इवार्थे जणि जणु नं नइ नावइ नाइ इति पडादेशा भवन्ति ।

चंदु जणि, चंदु जणु, चंदु नं, चंदु नइ, चंदु नावइ, चंदु नाइ,
चन्द्र इव ॥ २४ ॥

जणि—

चंपअकुंमलमज्झि सहि भसदु पइट्टउ ।

सोहइ इंदनील जणि कणइ उविट्टउ ॥ ३६ ॥

[= हे. ४४४.४]

23. St.35. KS संदेशइ ताइ; M मणिँ काँइ for संदेसें काँइ. KS सुविणंतरि for सुविणंतरि. B पिआस; KMS पिआसा for पिवास. KS om. प्रिय in the छाया. KS देखिख; M दिट्ठ for दिक्खि. After कंतु K adds छाया as दृष्टोऽस्मदीयः कान्तः. 24. M om. नाइ in the Sūtra. St. 36. B चंपअकुंमज्झि; KM चंपहकुमुमहो मज्झि; S जंपहकुमुमहो मज्झि for चंपअकुंमलमज्झि. K पइट्टइ for पइट्टउ. KMS इंदुणीलु for इंदणील. K कणइ चइट्टउ. M कणइ उपइट्टउ for कणइ उविट्टउ. KS उपरिष्ठः for उपविष्टः.

[चम्पककुड्मलमध्ये सखि भ्रमरः प्रविष्टः ।

शोभते इन्द्रनील इव कनके उपविष्टः ॥]

जण—

निरुवमरसु पिणं पिअवि जणु [९] ॥ प्रागेव व्याख्यातम् ॥

नं—

मुहकबरीबन्ध तहें सोह धरहिं

नं मल्लजुञ्जु ससिराहु करहिं ।

तहें सोहहिं कुरल भमरउलतुलिअ

नं तिमिरडिभ खेछंति मिलिअ ॥३७॥

[= हे. ३८२-१]

[मुखकबरीबन्धौ तस्याः शोभां धरतः

इव मल्लयुद्धं शशिराहु कुरुतः ।

तस्याः शोभन्ते कुरला भ्रमरकुलतुलिता

इव तिमिरदिग्भाः क्रीडन्ति मिलित्वा ॥]

नइ—

रविअत्थमणसमाउलेंण कंठट्टिअउ ण छिण्णु ।

चक्कें खंडु मुणालिअहि नइ जीवग्गलु दिनु ॥ ३८ ॥

[= हे. ४४४-१]

[रव्यस्तमनसमाकुलेन कण्ठस्थितो न च्छिन्नः ।

चक्रेण खण्डो मृणालिकाया इव जीवार्गलो दत्तः ॥]

K पिएवि for पिअवि. St. 37. KS नहे for तहे. KS धरह for धरहिं. KS सहइहि for सोहइ. KS कुल for कुरल. KS मर्ववहुलअ for भमरउलतुलिअ. KMS खेछंति for खेछति. KS तस्यां राअति कुंतलानीअ for तस्याः शोभन्ते कुरलाः. KM मिलिताः for मिलित्वा. St. 38. KS रविअत्थमअसमाइलेइ for रविअत्थमणसमाउलेण. KS कंठिट्टिउ for कंठट्टिअउ. KS णिछिण्णु (Corr. to ण छिण्णु) for ण च्छिण्णु. KS चक्केण for चक्कें. K कंठे स्थितः for कण्ठस्थितः.

नावइ—

पेक्खेविणु मुहुँ जिणवरहं दीहरणअणसलोणु ।
 नावइ गरुमच्छरभरिउँ जलणि पवेसइ लोणु ॥ ३९ ॥
 [दृष्ट्वा मुखं जिनवराणां दीर्घनयनसलावण्यम् ।
 इव गुरुमत्सरभरितं ज्वलने प्रविशति लवणम् ॥]

नाइ—

बलआवलिनिवडणभएँण धण उद्धम्भुअ जाइ ।
 बलभविरहमहादहहु गाह गवेसइ नाइ ॥ ४० ॥
 [= हे. ४४४.२]
 [बलयावलीनिपतनभयेन धन्या ऊर्ध्वभुजा याति ।
 बलभविरहमहाहृदस्य गाधत्वमन्विष्यतीव ॥]

तणेण रेसि रेसि तेहिं केहिं तादर्थ्ये ॥ २५ ॥

अपभ्रंशे तादर्थ्ये बोधये तणेण रेसि रेसि तेहिं केहिं इति पञ्च निपाताः
 प्रयोक्तव्याः । रामतणेण रामरेसि रामरेसि रामतेहिं रामकेहिं णमोक्कारो,
 रामार्यं नमस्कारः ॥ २५ ॥

दोला एह परिहासदी अइ भण कवणइ देसि ।
 हउँ सिजउँ तउकेहिँ पिअ तुहुँ पुणु अनहिरेसि ॥ ४१ ॥
 [= हे. ४२५.१]

St. 39. B पेक्खीविणु; KS पेक्खेप्पिणु; M देविणु for पेक्खेविणु. B अदीरह-
 णण सलोणु; KS दीहरनअनसलोणु; M दीहरणअणसलोणु for दीहरणअणसलोणु.
 K गरुमच्छरहरिउ for गरुमच्छरभरिउ. K पविसइ for पवेसइ. B अदीर्घचन-
 सलावण्यं; K MS दीर्घनयनस्यलावण्यं for दीर्घनयनसलावण्यम्. KMS लावण्यं
 for लवणम्. St. 40. KMS धण्णा for धण. KS उद्धहुअ for उद्धम्भुअ.
 B बलहधूमह अस्स. KS बलहु for बलहं. KMS भहहओ for भहादहहु.
 B गाहप्पण for गाह. B बलभधूमादस्य. KMS गाध for गाधत्वं. B गवेसयत
 इव for अन्विष्यतीव. 25. B तेसि तेसि for रेसि रेसि in the Sūtra,
 Com. and illustrations. M om. बोधये. n Com. St. 41. KS
 एस for एह. KMS अननकणहे देहि. KS सिजउउ हउँ for हउँ सिजउँ.
 B एतां परिहासिकामयि भण कस्मै न इहासि; KM एतां परिहासिकां न न कस्मै
 इहासि for एष परिहासः अयि भण कस्मिन्देशे. K क्षीये अहं तवायं प्रिय.

[विट एष परिहासः अयि भण कस्मिन्देसे ।

अहं क्षीये तवार्ये प्रिय त्वं पुनरन्यस्या अर्थे ॥]

बहुप्यणहो तणेण [२१] ॥ एवं रेहिरेसिमाबुदाहार्यौ ॥

स्वार्ये दुः पुनर्विनाधुवमः ॥ २६ ॥

अपभ्रंशे पुनः विना धुवम् इत्येतेभ्यः परः स्वार्थे ङित् उप्रत्ययो भवति । पुणु होइ, पुनर्भवति । पाबु विणु, पापं विना । धुबु जम्मु, ध्रुवं जन्म ॥ २६ ॥

सुमरिज्जइ तं वल्लहउँ जं बीसरइ मणाउँ ।

जहिँ पुणु सुमरणु जाउँ गउँ तहों गेहहों किं णाउँ ॥ ४२ ॥

[= हे. ४२६.१]

[स्मर्यते तद्वल्लभं यद्विस्मरति मनाक् ।

यस्य पुनः स्मरणं जातं गतं तस्य ज्ञेहस्य किं नाम ॥]

चंचलु जीविउँ धुबु मरणु पिअ रूसिज्जइ काइं ।

होसहिँ दिअहा रूसणा दिव्वइ वरिससयाइं ॥ ४३ ॥

[= हे. ४१८.३] . . .

[चञ्चलं जीवितं ध्रुवं मरणं प्रिय रुष्यते कथम् ।

भविष्यन्ति दिवसा रूषणा दिव्यानि वर्षशतानि ॥]

हेँडाववश्यमः ॥ २७ ॥

स्वार्थ इत्यनुवर्तते । अपभ्रंशे अवश्यमः परौ एं अ इत्येतौ ङितौ प्रत्ययौ भवतः । अवसेँ, अवस, अवश्यम् ॥ २७ ॥

26. KST om. पुणु होइ down to ध्रुवं जन्म. St. 42. KMS सु बल्लहउ for त वल्लहउँ. K गदु गेहहो कयिं नाम for गउँ तहों गेहहों किं णाउँ. KMS यस्मिन्पुनः स्मरणं यावद्गतं for यस्य पुनः स्मरणं जातं गतं. After किं नाम KMS add विणु जुज्जेण लोहु. St. 43. KS दुउ for धुबु. KMS रोषयोग्याः for रूषणाः. 27. M हेमडाववश्यमः for the Sūtra. M एम अ; M एं आ for एं अ. KS om. स्वार्थ इत्यनुवर्तते. K आबासेँ । आबास अवश्यं for अवसेँ... अवश्यम्. S om. अवसेँ... न्यम्.

जिम्भिदिड नायउँ वसि करहुँ जसु अधिन्हँ अजई ।

मूलि विणट्ठइ तुंबिणिह अवसें सुक्कहिँ पण्णइ ॥ ४४ ॥

[= हे. ४२७.१]

[जिहेन्द्रियं नायकं वशे कुरुत यस्य अधीनान्यन्यानि ।

मूले विनष्टे तुम्बिन्या अवश्यं शुष्यन्ति पर्णानि ॥]

अवस न सुअहिँ सुहण्ठिअइ [१४०] ॥

परमेकशसोर्डडि ॥ २८ ॥

अपभ्रंशे परम् एकशम् इत्याभ्यां परौ स्वार्थे ङि नौ अ इ इत्येतौ यया-
संख्यं भवतः । पर परम् । एकसि एकशः ॥ २८ ॥

गुणहिँ न संपइ किति पर फल लिहिआ भुंजति ।

केसरि लहइ न बोडिअ वि गय लक्खेहिँ घेणन्ति ॥ ४५ ॥

[= हे. ३३५.१]

[गुणैर्न संपत्कीर्तिः परं फलानि लिखितानि भुञ्जन्ति ।

केसरी न लभते कपर्दिकामपि गजा लक्षैर्गृह्यन्ते ॥]

एकसि सीलकलंकिअहं देज्जहिँ पण्ठिताइ ।

जो पुणु खंडइ अणुदिअहु तसु पण्ठित्तें काइ ॥ ४६ ॥

[= हे. ४२८.१]

St. 44. KS जिम्भिदिड for जिम्भिदिड. T बहु करहु
for वसिकरहुँ. S करहि for करहुँ. KMS अंगाई for अजाई.
S वणट्ठइ for विणट्ठइ. KS सुक्खइ वण्णाइ; MΓ सुक्खहि वण्णाइ
for सुक्कहिँ पण्णइ. KMS अंगानि for अञ्चानि. KS सुअइहि; M
सुअहि for सुअहि. KMS सुहण्ठिअइ for सुहण्ठिअइ. After ँण्ठिअइ
KMS add अवश्यं न स्वपन्ति. 28. KMS इत्येताभ्यां for इत्याभ्यां. KS
om. पर एकसि. St. 45. KS गुणेहिँ for गुणहिँ. K संपिअ; S संपेअ for
संपइ. K ओडिअ; M बोडिअ; S ओडिअ; T पोडिअ for बोडिअ. KS लक्खइ
for लक्खेहिँ. KS भुंजते for भुञ्जन्ति. KMS कपर्दिकविंशतिमपि; T विंशति-
कपर्शनपि for कपर्दिकामपि. St. 46. KS दिज्जहिँ पण्ठिताइ ताव; M
दिज्जहिँ पण्ठितावइ for देज्जहिँ पण्ठिताइ. KS तसु पइतावें काइ for तसु

[एकशः शीलकलङ्कितानां दीयन्ते प्रायश्चित्तानि ।

यः पुनः खण्डयत्यनुदिवसं तस्य प्रायश्चित्तेन किम् ॥]

अहडडुल्लाः स्वार्थिककलुक् च ॥ २९ ॥

अपभ्रंशे नामतः परतः अ इति, अअ उल्ल इत्येतौ च द्वितौ प्रत्ययौ भवतः, तत्संनियोगेन स्वार्थिकस्य कप्रत्ययस्य लोपश्च । बलउ, बलहु, बललु, बलम् ॥ २९ ॥

विरहाणलजालकरालिअउ पहिउ पंथि जं दिट्टुउ ।

तं मेलवि सब्वहि पंथिअहि सो जि किअउ अग्गिट्टुउ ॥ ४७ ॥

[= हे. ४२९.१]

[विरहानलज्वालाकरालितः पथिकः पथि यदा दृष्टः ।

तदा मिलित्वा सर्वैः पथिकैः स एव कृतोऽग्निष्ठः ॥]

महु कंतहु वे दोसडा हेल्लि मजंपहि आलु ।

दैतहो हउ पर उव्वरिअ जुज्झंतहो करवालु ॥ ४८ ॥

[= हे. ३७९.१]

[मम कान्तस्य द्वौ दोषौ हे सखि मा जल्प मिथ्या ।

ददतोऽहं परमुर्वरिता युध्यमानस्य करवालः ॥]

एक कुडुल्ली पंचहि रुद्धी [७६] ॥

पच्छिन्ने काइ. KMS पश्चात्तापा दीयन्ते for दीयन्ते प्रायश्चित्तानि. KMST तस्य पश्चात्तापेन कि for तस्य प्रायश्चित्तेन किम्. 29. KMS नाम्नः for नामतः. T भवति for भवतः. KMS om. बलउ... बलम्. St. 47. K पथि पंथअ ओ दिट्टुउ; M पथि पथिअ अदिट्टुह; S पथि पंथअ जा दिट्टुउ for पहिउ पंथि जं दिट्टुउ. K तनोश्चवि; M तं तमोलवि; S तमोश्चवि; T तममेलवि for तं मेलवि. KS पंथअहि for पंथिअहि. KMS सो जि अ कउ अग्गिट्टुउ. KMST तं मुत्तवा सर्वैः पान्थैः for तदा मिलित्वा सर्वैः पथिकैः. M निष्ठः; S निष्ठः; T अग्निष्ठकः for अग्निष्ठः. St. 48. KS कांतहो for कंतहु. KS दोसड for दोसडा BKS हेलि म जंल्लहि आलु for हेल्लि म जंपहि आलु. K परमव्वरि जुज्झंतहो; M परिजुज्झंतहो for पर उव्वरिअ जुज्झंतहो. KMST मा विलप असत्थं for मा जल्प मिथ्या. K परमव्वशिष्टामुपरि युध्यतः; M परेवामुपरि युध्यतः for परमुर्वरिता युध्यमानस्य K एक कुडुली पंचहि रुद्धा; M एक कुडुवा चंपहि रुद्धा; S एक कुडुवा पंचहि रुद्धा.

तद्योगजात्र ॥ ३० ॥

अपभ्रंशे अडडडुल्लानां योगभेदेभ्यो ये जायन्ते अड डुल्लअ डुल्लड इत्या-
दयः प्रत्ययाः तेऽपि स्वार्थे प्रायो भवन्ति ॥ ३० ॥

अड—

फोडेंति जे हिअडडैं अप्पणडैं ताहैं पराई कवण घिण ।

रक्खेज्जहों तरुणहो अप्पणा बालहैं जाया विसम थण ॥ ४९ ॥

[= हे. ३५०.२]

[पाटयतो यौ हृदयकमात्मनः तयोः परकीया का घृणा ।

रक्ष्यन्तां तरुणा आत्मा बालाया जातौ विषमौ स्तनौ ॥]

डुल्लअ—

चूडुल्लउ चुण्णीहोइसइ [१५५] ॥

डुल्लड—

सामिपसाअ सलज्जु पिउ सीमासंधिहि वासु ।

देक्खिअ बाहुबल्लडड धण मुंचइ नीसासु ॥ ५० ॥

[= हे. ४३०.१]

एवं बाहुबल्ल इत्यादि ॥

30. KS om. अपभ्रंशे. KS डडअ इत्यादयः for अडडुल्ल
अडुल्लड इत्यादयः. KMS प्रयोज्या for प्रायो. St. 49. KS
फोडेंति for फोडेंति. KS हिअडडइ for हिअडडैं. K अप्पणुअ; M
अप्पणु; S अप्पड for अप्पणड. K परिभी; M परकी; S परिकि for
पराई. K कवणु घिण; M कवणु घीण for कवण घिण. KS रक्खेज्जअड for
रक्खेज्जहों. KS अय; M अप्पणु for अप्पणा. M जालहे for बालहैं. KMS
थणा for थण. B स्फोटयन्ति for पाटयतो. KMST चुण्णीहोइसइ for चुण्णी-
होइसइ. BKMST add चूडा चूर्णामविष्यति. St. 50. B om. सामिपसाअ-
सलज्जु पिउ सीमासंधिहवासु. KS सामिपसाअ° for सामिपसाअ°. KS पउ for
पिउ. KMS सीमासंधिनिवासु; T °णिवासं for सीमासंधिहि वासु. KMS
वेक्खिअ बाहुबल्लडड धण मेळइ णीसासु for the second line. KS °संधि-
निवासः for °संधौ वासः

डीतः स्त्रियाम् ॥ ३१ ॥

अपभ्रंशे स्त्रियां वर्तमानान्नाम्नः इतः प्राक्तनसूत्रद्वयविहितप्रत्ययान्तात्परो
डीप्रत्ययो भवति ॥ ३१ ॥

पहिआ दिट्टी गोरडी दिट्टी मग्गु निअंत ।

अंसूसासैं कंचुअं तितुव्वाण करंत ॥ ५१ ॥

[= हे. ४३१.१]

[पथिक दृष्टा गौरी दृष्टा मार्गं पश्यन्ती ।

अश्रूच्छासैः कञ्चुकं तिमितोद्गातं कुर्वती ॥]

अदन्ताड्डा ॥ ३२ ॥

अपभ्रंशे अडडडुल्लानां मध्ये यः अकारान्तः प्रत्ययः तदन्तन्नाम्नः
स्त्रियां वर्तमानात् डाप्रत्ययो भवति । ड्यपवादः ॥ ३२ ॥

पिउ आगअउ पत्तहों झुणि कण्णडइ पइट्ट ।

तहों विरहहों नासंतहों धूलडिआ वि न दिट्ट ॥ ५२ ॥

[= हे. ४३२.१]

[प्रियः आगतः प्राप्तस्य ध्वनिः कर्णे प्रविष्टः ।

तस्य विरहस्य नश्यतः धूलिर्गपि न दृष्टा ॥]

31. St. 51. BT वहिआ for पहिआ. T दिट्टा for दिट्टी.
B दुट्टा for दिट्टी. KS निअंतो for निअंत. B अंसूसाऐ. K अंसूसासिह;
M अंसूसासेह; S अंसूसासेहि. B कं चूआ; KMST कंचुआ for कंचुअं.
B तोतुवाण करंत; K तितुव्वाण करता; MS कितुपाण करता for तितुव्वाण
करंत; KST तिमितशुष्कं; M निमिरशुष्कं for तिमितोद्गातं. After St. 51
KMST add एक कुडुली पंचहि बडी. 32. T डाः for डा in the Sūtra.
K अडअलानां मध्ये; T अडडुल्लानां मध्ये for अडडडुल्लानां मध्ये. St. 52. K
पिडु; T पिहु for पिउ. K आअडु; M आअड for आगअउ. K सुवत्ताडी,
M सुपत्तडी; T पत्तडि for पत्तहो. KS झणु for झुणि. KMS कण्णडइ;
T कण्णंधइ for कण्णइ. KS धूलइआ वि ण दिता; M धूलहि वि ण दिट्टा; T
धूलडिआ वि विनट्ट. KS सुवार्ताध्वनिः; M सुखार्ता for प्राप्तस्य ध्वनिः.

इदतोऽति ॥ ३३ ॥

अपभ्रंशे स्त्रियां वर्तमानस्य नाम्नो योऽकारस्तस्य अति अकारे प्रत्यये परे इकारो भवति । धूलडिआ वि न दिट्ठ [५२] ॥ स्त्रियामित्येव । झुणि कण्णडइ पइट्ठ [५२] ॥ ३३ ॥

इदानीमेव्वहि ॥ ३४ ॥

अपभ्रंशे इदानीमः स्थाने एव्वहि इति भवति । एव्वहि होइ, इदानीं भवति ॥ ३४ ॥

हरि नच्चाविउ पंगणइ विम्हइ पाडिउ लोउ ।

एव्वहि राहपओहरहं जं भावइ तं होउ ॥ ५३ ॥

[= हे. ४२००२]

[हरिर्नर्तितः प्राङ्गणे विस्मये पानितो लोकः ।

इदानीं राधापयोधरयोर्यद्भवति तद्भवतु ॥]

एव जि ॥ ३५ ॥

अपभ्रंशे एवशब्दस्थाने जि इति भवति । रामु जि, राम एव ॥ ३५ ॥

जाउ म जंतउ पल्लवह देक्खउँ कइ पय देइ ।

हिअइ तिरिच्छी हउँ जि पर पिउ डंबरइ करेइ ॥ ५४ ॥

[= हे. ४२००१]

[यातु, मा यान्तं पल्लवथ, पश्यामि कति पदानि ददाति ।

हृदये निरन्ध्रीना अहमेव, परं प्रियो डम्बराणि करोति ॥]

33. KM न दिट्ठा for न दिट्ठ. K झुणि कण्णडइ पइट्ठ for झुणि कण्णइ पइट्ठ.
34. MT एवहि for एव्वहि in the Sūtra. St 53. K णच्चाविउ for णच्चाविउ. M वंगणइ for पंगणइ. KS वम्हइ पाडिउ लोउ for विम्हइ पाडिउ लोउ. MT एवहि for एव्वहि. KS तं तोइ for तं होउ. KT यद्भावि तद्भवतु; M यद्भाति तद्भवतु for यद्भवति तद्भवतु. 35. T om. the Sūtra and its Com. down to डंबरइ in stanza 54. K एवशब्दो जि इति for एवशब्दस्थाने जि इति. KM om. रामु जि राम एव. St 54. KS पल्लवउ for पल्लवह. M कउ वअ for कइ पय. KS तिरिच्छा for तिरिच्छी. K करोइ for करेइ. KM मा यातु पल्लवकः for मा यान्तं पल्लवथ. KS तिर्यग्भूता for तिरन्धीना.

एवमेव ॥ ३६ ॥

एवं इत्यव्ययं एम इति भवति । एम रामु कुण्ड, एवं रामः करोति ॥ ३६ ॥

प्रियसंगमि कउ निहडो प्रियहोँ परोक्षहोँ केम ।

मह बिण्णि वि विण्णासिअ निह न एम न तेम ॥ ५५ ॥

[= हे. ४१८-१]

[प्रियसंगमे कुतो निद्रा प्रियस्य परोक्षस्य कथम् ।

मम द्वे अपि विनाशिते, निद्रा न एवं न तथा ॥]

नहि नाहि ॥ ३७ ॥

नहि इत्यव्ययं नाहि इति भवति । नाहि धम्मु, न हि धर्मः ॥ ३७ ॥

एतहोँ मेह पिअन्ति जलु एतहोँ वडवाणलु आवड्ड ।

पेक्खु गह्ठीरिम साअरहोँ एक्क वि कणिअ नाहि ओहड्ड ॥ ५६ ॥

[= हे. ४१९-४]

[इतो मेघाः पिबन्ति जलमिनो वडवानल आवर्तते ।

पश्य गभीरत्वं सागरस्य एकापि कणिका नहि अपह्रीयते ॥]

प्रत्युत पच्चलिउ ॥ ३८ ॥

प्रत्युत इत्यव्ययं पच्चलिउ इति भवति । पच्चलिउ सुधु, प्रत्युत सुखम्

॥ ३८ ॥

36. T एमः for एम in the Sūtra. KM om. from एम रामु down to करोति. St 55. KS निहड्ड; T निहासि for निहडो. KM मह वे वि विनासिअ निहड्ड एम न जिअ तेम (M एमह जाअ) for the second half of stanza 55. KS मया द्वे अपि नाशिते for मम द्वे अपि विनाशिते. KMS नैवं निद्रा न जायते तथा for निद्रा नैवं न तथा. 37. KM om. नाहि धम्मु नहि धर्मः. St 56. KS आवड्ड; T आवग्गड्ड for आवड्ड. M om. the second and 3rd lines of Stanza 56. KMS कणिआ for कणिअ. K नाहि-दिह; M नाहिदिअ; T ओहग्गड्ड for ओहड्ड. KST आवर्तयति for अपह्रीयते. 38. B पच्चलिउ; K पच्चलिउ; for पच्चलिउ in the Sūtra, Com. and illustrations.

सावसलोणी गोरडी नवखी क वि विसगंठि ।

भडु पञ्चलिउ सो मरइ जासु न लग्गइ कंठि ॥ ५७ ॥

[= हे. ४२०.३]

[सर्वसलावण्या गौरी नवीना कापि विषमग्रिः ।

भटः प्रत्युत स म्रियते यस्य न लगति कण्ठे ॥]

ग्रन्थिरित्यत्र ' लिङ्गमतन्त्रम् ' [३.४.६७] इति सूत्रात्खील्लिङ्गता ॥

एवमेव एमइ ॥ ३९ ॥

एवमेव इत्यव्ययं एमइ इति भवति । एमइ लोगु, एकमेव लोकः ॥ ३९ ॥

अंगहिँ अंगु न मिलिउँ हलि अहरें अहरु न पत्तु ।

पिअ जोअन्तिहेँ मुहकवँलु एमइ सुरउ समत्तु ॥ ५८ ॥

[= हे. ३३२.२]

[अङ्गैरङ्गं न मिलितं सखि अधरेण अधरो न प्राप्तः ।

प्रियस्य पश्यन्त्या मुक्कमलं एवमेव सुरतं समाप्तम् ॥]

समं समाणु ॥ ४० ॥

समं इत्यव्ययं समाणु इति भवति । रामेण समाणु, रामेण ममम् ॥ ४० ॥

कंतु जं सीहहों उवमिअइ तं महु खंडिउ माणु ।

सीहु अरक्खअ गअ हणइ पिउ पयरक्खसमाणु ॥ ५९ ॥

[= हे. ४१८.२]

[कान्तो यस्मिहस्योपमीयते तन्मन स्वण्डितो मानः ।

सिंहोऽरक्षकान्गजान्हन्ति प्रियः पदक्षैः समम् ॥]

St 57. K पडु for भडु. K सर्वसमलावण्या for सर्वसलावण्या. K नवका यापि; M नवका कापि. for नवीना कापि. M विषमग्रिः for विषमग्रिः. 39. KM om. एमइ लोगु, एवमेव लोकः. St. 58. M अंगहे for अंगहिँ. M अहि for हलि. KMST पिअहो निअन्तिहेँ for पिअ जोअन्तिहेँ. KM एवइ मुत्तु for एमइ सुरउ. KS हला for सखि. 40. KM om. रामेण समाणु, रामेण समम्. St. 59. KS कंतुह सीहहो हुवमिअइ for कंतु जं सीहहों उवमिअइ. KM I पररक्खसमाणु for पयरक्खसमाणु. KS यः for यत्. KMT पररक्षासमं for पदक्षैः समम्.

किल किर ॥ ४१ ॥

अपभ्रंशे किल इत्यव्ययं किर इति भवति ॥ ४१ ॥

न किर खाइ न पिअइ न विइवइ धम्मि न वेअइ रुअडउ ।

इह किवणु न जाणइ जह जमहँ खण्णै पडुअइ दूअडउ ॥ ६० ॥

[= हे. ४१९.१]

[न किल खादति न पिबति न विद्वति धर्मे न व्ययति रूपकम् ।

इह कृपणो न जानाति यथा यमस्य क्षणेन प्रभवति दूतः ॥]

पग्गिम प्राइम प्राउ प्राइव प्रायसः ॥ ४२ ॥

प्रायस् इत्यव्ययं अपभ्रंशे पग्गिम प्राइम प्राउ प्राइव इति चतुर्धा
प्रयोज्यम् । पग्गिम चवल्लु, प्रायश्चलः इत्यादि ॥ ४२ ॥

एसी पिउ रुसेसुँ हउँ रुट्टी मई अणुणेइ ।

पग्गिम एई मणोरहई दुकरु दइवु करोइ ॥ ६१ ॥

[= हे. ४१४.४]

[एष्यति प्रियः रुप्याम्यहं रुष्टां मामनुनयति ।

प्राय एतान्मनोरथान्दुष्करं दैवं कारयति ॥]

प्राइम मुणिहँ वि भंतडी ते मणिअडा गणन्ति ।

अखइ निरामइ परमपइ अज वि पउ न लहन्ति ॥ ६२ ॥

[= हे. ४१४.२]

41. St.60. M रुअडु इ for रुअडउ. M जिह for अइ. KM दूअडउ; T दूआसउ for दूअडउ. K प्रयच्छति for व्ययति. KM प्रभविष्यति; T पर्याप्नोति for प्रभवति. 42. MT प्रायसः for प्रायसः. in the Sūtra. KM om. पग्गिम चवल्लु, प्रायश्चलः इत्यादि. St. 61. KS एसेइ; M एसिइ for एसी. KM रुसेउ for रुसेसुँ. KM रुट्टि मइ for रुट्टी मई. KM एअ मणोरहअ for एई मणोरहई. KM दुक्खर दइउ करोइ. K प्रायसः for प्रायः. K दुक्खरान्करोति दैवं. St. 62. KM प्राइव; T प्राइव for प्राइम. KS तंतडी; M इंतडी for भंतडी. KM अक्खई for अखइ. KMT लउ for पउ. K प्रायसो for प्रायः. K विअतिः; T विअतिः for अपि अतिः. K मणीन्मा-नवति for मणीन्गणन्ति. K अद्यापि लयं न लभ्यते for अद्यापि पदं न लभन्ते. त्रि.पा.१७

[प्रायो मुनीनामपि भ्रान्तिः ते मणीनामयन्ति ।
अक्षये निरामये परमपदे अद्यापि पदं न लभन्ते ॥]

अन्ने ते दीहर लोअण अन्नु तं भुअजुअल्लु ।

अन्नु सु घणयणहारु अन्नु जि मुहकवँल्लु ।

अन्नु सु केसकलाउ अन्नु जि प्राउ विहि ।

जेण णिअंबिणि घडिअ स गुणलाअण्णणिहि ॥ ६३ ॥

[= हे. ४१४.१]

[अन्ये ते दीर्घे लोचने अन्यत्तद् भुजयुगलम् ।

अन्यः स घनस्तनभारः अन्यदेव मुखकमलम् ।

अन्यः स केशकलापः अन्य एव प्रायो विधिः ।

येन नितम्बिनी घटिता सा गुणलावण्यनिधिः ॥]

अंसुजल्ले प्राइव गोरिअहेँ सहि उव्वत्ता नअणसर ।

ते संमुह संपेसिआ देन्ति तिरिच्छी घत्त पर ॥ ६४ ॥

[= हे. ४१४.३]

[अश्रुजलेन प्रायो गौर्याः सखि उद्धान्ते नयनसरसी ।

ते संमुखं संप्रेषिते ददतस्तिर्यग्घातं परम् ॥]

दिवा दिवं ॥ ४३ ॥

दिवा इत्यव्ययं दिवे इति भवति । दिवेँ दिवेँ गंगण्हाणु [८] ॥ ४३ ॥

सह सहं ॥ ४४ ॥

सह इत्यव्ययं सहं इति भवति ॥ ४४ ॥

St. 63. KT अन्नु for अन्ने. K हुअजअल्लु; M हुअजअल्ले for भुअजुअल्लु. KMT यणभारु for यणहारु. K केसकलाउ पिह; T केसकलापु सु for सु केसकलाउ. KS विह for विहि. K एहु सरगुणलावण्णणिहि; M सा गुणलाअण्णणिहि for स गुणलाअण्णणिहि. T घनस्तनहरः for घनस्तनभारः. KM सदगुणलावण्यनिधिः for सा गुण°. St. 64. K गोरिहिहे; M गोरिडिए for गोरिअहेँ. M उव्वत्ता; T उव्वत्ता for उव्वत्ता. K नअणसर for 'सर. K उद्दात्ता आद्री नयनसराः; M उद्दास्ता; T उद्दात्ता नयनसराः for उद्धान्ते नयनसरसी. KT संमुखं प्रेषिता ददति तिर्यग्घातं परं.

जइ पवसंते सहुँ न गय न मुअ विओएँ तस्सु ।

लज्जिजइ संदेसडा देंती सुहअजणस्सु ॥ ६५ ॥

[= हे. ४१९.३]

[यदि प्रवसता सह न गता न मृता वियोगेन तस्य ।

लज्जते संदेशान्ददती सुभगजनस्य ॥]

मा मं ॥ ४५ ॥

मा इत्यव्ययं मं इति भवति । मं धणि करहि विसाउ ॥ ४५ ॥

[= हे. ३८५.१]

प्रायोप्रहणात्

माणि पणड्डइ जइ ण तणु तो देसडा चइज्ज ।

मा दुज्जणकरपल्लवैहिँ दंसिजन्तु भमेज्ज ॥ ६६ ॥

[= हे. ४१८.४]

[माने प्रनष्टे यदि न तनुं ततो देशं त्यजेत् ।

मा दुर्जनकरपल्लवैर्दर्शमानो भवेत् ॥]

कुतः कउ कहंतिहु ॥ ४६ ॥

अपभ्रंशे कुत इत्यव्ययं कउ कहंतिहु इति च भवति । कउ गदु,
कहंतिहु गदु, कुतो गतः ॥ ४६ ॥

St. 65. M जइ for जइ. B पवसंते; KM पवसंतेण; T पविसितेन for पवसंते.
B गयअ; K मुअ; T मअ for गय. B संदेहसडा for संदेसडा. B दिंतेहिँ; KMT
देँतिहिँ for देंती. KMT सह न मृता. KM लज्जते for लज्जते. M सुभगजनकस्स
for 'जनस्य. 45. KM करउ for करहि. After विसाउ KT add मा धन्ने
कुव विषादे. St. 66. तो तं देसु जइज्ज for तो देसडा चइज्ज. MT हमेज्जा for
भमेज्ज. K तदा तं देशं त्यजेत् for ततो देशं त्यजेत्. 46. M कहु for कउ in
the Sūtra, Com. and illustrations. B कहुतिहु in the Sūtra
and Com. K om. कउ गदु...कुतो गतः.

महु कन्तहोँ गुट्टुट्टिअहोँ कउ झुपडा वलन्ति ।

अह रिउरुहिरें उल्लवइ अह अप्पणें न भंति ॥ ६७ ॥

[= हे. ४१६.१]

[मम कान्तस्य गोष्ठस्थितस्य कुतः कुटीरकानि ज्वलन्ति ।

अथ रिपुरुधिरेणाद्रयति अयात्मीयेन न भ्रान्तिः ॥]

धूसु कहंतिहु उट्टिअउ [७०] ॥

अथवा मनागहवइ मणाउं ॥ ४७ ॥

अथवा मनाक् इत्येतौ अहवइ मणाउं इति भवतः । अहवइ ण सुहं ताहु, अथवा न सुखं तस्य । किं पि मणाउं महु पिअहोँ [६९] ॥ किमपि मनाङ् मम प्रियस्य ॥ ४७ ॥

जाइजइ तहिँ देसडइ लब्भइ पिअहोँ पमाणु ।

जइ आवइ तो आणिअइ अहवइ तं जि निवाणु ॥ ६८ ॥

[= हे. ४१९.२]

[गम्यते तत्र देशे लभ्यते प्रियस्य प्रमाणम् ।

यथागच्छति तदानीयते अथवा तदेव निर्वाणम् ॥]

विहवि पणइइ वंकडउ रिद्धिँ जणसामणु ।

किं पि मणाउं महु पिअहोँ ससि अणुहरइ न अणु ॥ ६९ ॥

[= हे. ४१८.६]

[विभवे प्रनष्टे वक्रः ऋद्धौ जनसामान्यः ।

किमपि मनाङ् मम प्रियस्य शशी अनुहरति नान्यः ॥]

St. 67. M मम for महु. KM गोठुट्टिअहो for गुट्ट°. KM कहुं झुपडा for कउ झुपडा. KM °रुहिरें हुंजतइ अह अप्पाणि ण हति for रिपुरुधिरेण...भ्रान्तिः. KMT तृणकुटीरकाः for कुटीरकानि. KMT विध्यापयति for आद्रयति. K यथात्मीयेन for अयात्मीयेन. K उट्टिउ for उट्टिअउ after which it gives its छाया. 47. M अमवइ for अहवइ in the Sūtra. KM तासां for तस्य. KM om. from किपि मणाउं down to the छाया of St. 68. St. 69. B रिद्धि; KS रिद्धिहि for रिद्धिँ. K ऋद्धिभिः for ऋद्धौ.

इतसेत्तहे ॥ ४८ ॥

इतस् इत्यव्ययं एत्तहे इति भवति । एत्त हे मेह पिबन्ति जल [५६]
॥ ४८ ॥

पश्चात्पच्छइ ॥ ४९ ॥

अपभ्रंशे पश्चादित्यव्ययं पच्छइ इति भवति । पच्छइ होइ विहाणु
[१२८] ॥ ४९ ॥

ततस्तदा तो ॥ ५० ॥

ततस् तदा इत्येतौ तो इति भवतः । तो गडु, ततो गतः, तदा गतो
वा । जइ भग्ना पारकडा तो सहि मज्झु पिण्ण [७] ॥ ५० ॥

त्वनुसाहावन्यथासर्वौ ॥ ५१ ॥

अन्यथा सर्व इत्येतौ अनु साह इति यथासंख्यं तु भवतः । अनु कडु,
अन्यथा कृतम् ॥ ५१ ॥

विरहाणलजालकरालिअउ पहिउ को वि बुद्धि वि ठिअउ ।

अनु सिसिरकालि सीअलजलडु धूम कहंतिडु उट्ठिअउ ॥ ७० ॥

[विरहानलज्वालाकरालितः पथिकः कोऽपि निमज्ज्य स्थितः ।

अन्यथा शिशिरकाले शीतलजलाद्भूमः कुत उत्थितः ॥]

पक्षे अन्नहा ॥ साडु वि लोउ तडफडइ [२१] ॥

किं काइकवणौ ॥ ५२ ॥

अपभ्रंशे किशब्दः काइ कवण इत्यादेशात्पच्यते ॥ ५२ ॥

48. After जल्ल B adds इतो मेघाः पिबन्ति जलम्. 49. पच्छ in the Sūtra and Com.; T पच्छइ, in the Sūtra, Com. and illustrations. After विहाणु adds पश्चाद्भवति विभातम्. 50. KM om. तो गडु... गतो वा. KMT give here St. 7 in full with पारकडा for पारकडा and पिण्ण for पिण्ण. 51. KM om. अनु कडु...कृतम्. St. 70. KM 'करालिअडु for 'करालिअउ. B ठिअओ for ठिअउ. B सीअलजलडु for 'जलडु. B उट्ठिअओ for उट्ठिअउ. After तडफडइ B adds साधुरपि तडफडायते (ताम्बति).

जइ सु न आवइ दइ धरु काँई अहो मुहु तुज्जु ।

बअणु जु खंडइ तउ सहिए सो पिउ होइ न मज्जु ॥ ७१ ॥

[= हे. ३६७.१]

[यदि स नायाति दूति गृहं किमभ्रो मुखं तत्र ।

वचनं यः खण्डयति तत्र सखि स प्रियो भवति न मम ॥]

काँई न दूरे पेक्खइ [= हे. ३४९.१] । ताहँ पराई कवण धिण [४८] ॥

॥ ५२ ॥

उच्चविच्चवुत्ता विषण्णवत्तर्मात्ताः ॥ ५३ ॥

विषण्ण वर्त्म उक्त इत्येते उच्च विच्च वुत्ता इति यथासंख्यं भवन्ति ।

॥ ५३ ॥

मई वुत्तउँ तुहुँ धुरु धरहि कसुरेसि विमुक्कइ ।

पई विगु धवल न चडइ भरु एमइ उन्नउ काँई ॥ ७२ ॥

[= हे. ४२१.१]

[मया उक्तम्—त्वं धुरं धर, कस्य कृते विमुच्यते ।

त्वया विना धवल न आरोहति भरः, एवमेव विषण्णः किम् ॥]

जं मणु विच्चि न माइ [११८] ॥

अत्तुः परपरस्य ॥ ५४ ॥

अपभ्रंशे परस्परशब्दस्य खुः आदिः अद्भवति ॥ ५४ ॥

St. 71. K आवइ for आवइ. KM तुह वि सहि for तउ सहिए. K यदि न समायाति for यदि स नायाति. K तवापि सखि for तव सखि. KM दूरे देक्खइ for दूरे पेक्खइ. 53. M पुणपिच्चपित्ता for उच्चविच्चवुत्ता in the Sūtra and Com.; T अन्न for उच्च in the Sūtra and Com.; T अत्ता for वुत्ता in the Sūtra and Com. M पद्य for वर्त्म. St. 72. KM तहु धुरु धर for तुहुँ धुरु धर. B कसुरेहि विगुत्ताई for कसुरेसि विमुक्कइ. M विमुक्काइ for विमुक्कइ. KM तइ विणु for पई विणु. KM एवइ for एमइ. K कस्यार्थे विमुक्का for कस्य कृते विमुच्यते. KM जे मणु विच्चि न माइ for जं मणु विच्चि न माइ. 54. T अत्तुः परस्य for the Sūtra. T परस्य for परस्परशब्दस्य.

ते मुग्गडा हराविआ जे परिविट्ठा ताहं ।

अवरोप्पक जोअंताहं सामिउ गंजिउ जाहं ॥ ७३ ॥

[= हे. ४०९.१]

[ते मुद्रा हारिता ये परिविष्टास्तेषाम् ।

परस्परं पश्यतां स्वामी परिभूतो येषाम् ॥]

अन्यादृशस्याण्णाइसावराइसौ ॥ ५५ ॥

अपभ्रंशे अन्यादृशस्य अण्णाइस अवराइस इत्यादेशौ भवतः ।

अण्णाइसु । अवराइसु ॥ ५५ ॥

बहिहल्लागाः शीघ्रादीनाम् ॥ ५६ ॥

अपभ्रंशे शीघ्रादीनां बहिह्लादय आदेशाः प्रायो भवन्ति ॥ ५६ ॥

शीघ्रस्य बहिहल्लाः—

एक्कु कहि वि न आवहि अन्नु बहिहल्लउ जाहि ।

महँ मित्तडा प्रमाणिअउं पई जेहउ खलु नाहि ॥ ७४ ॥

[= हे. ४२२.१]

[एकं कदाचिदपि नायासि, अन्यत् शीघ्रं यासि ।

मया मित्र प्रमाणितं त्वं यथा खलो नहि ॥]

अस्मिन्नाणे कस्य किं भवति । तथाहि—

St. 73. KT परिविट्ठा for परिविट्ठा. KM अवअंताहं for जोअंताहं. KM

इजिउ for मंजिउ. KMT ते मुग्गडा ये परं प्रविष्टाः for ते मुद्रा... परिविष्टाः.

55. T 'अपराइसौ for 'अवराइसौ in the Sūtra and Com. 56.

St. 74. KM एक्कु कहि वि न आवहि for एक्कु कहि वि न आवहि. KMT

महि मित्तडा प्रमाणिअउ तइ (M तउ) जेहउ for महँ मित्तडा प्रमाणिअउ

पई जेहउ. KM मित्रं प्रमाणितं for मित्र प्रमाणितं. KMT तया माहक् खलो

बहि for त्वं यथा खलो नहि. Kom. अस्मिन्नाणे कस्य किं भवति.

झकटकस्य घग्घलः—

जिम सुउरिस तिम घग्घलँ जिम नइ तिम बलणाई ।

जिम ढोंगर तिम कोइरँ हिआ विसूरहि काई ॥ ७५ ॥

[= हे ४२२.२]

[यत्र सुपुरुषास्तत्र झकटकाः, यत्र नदी तत्र बलनानि ।

यत्र पर्वतास्तत्र कोटराणि हृदय खिद्यसे किम् ॥]

रम्यस्य रवणः—

सरिहँ न सरोहँ सरवरहँ नवि उज्जाणवणेहँ ।

देस रवण्णा होन्ति वढ निवस न्तेहँ सुअणेहँ ॥ ७६ ॥

[= हे. ४२२.१०]

[सरिद्धिर्न सरोभिर्न सरोवरैः नापि उद्यानवनैः ।

देशा रम्या भवन्ति मूढ निवसद्भिः सज्जनैः ॥]

यद्यद् दृष्टं तत्तद् इत्यस्य जाइठिआ—

अह रच्चसि जाइठिअँ हिअडा मुद्धसहाव ।

लोहँ फुट्णण जिम घणा सहेसहि ताव ॥ ७७ ॥

[= हे. ४२२.१७]

[अथ रज्यसे यद्यदृष्टं तत्र हृदय मुग्धस्वभाव ।

लोहेन स्फुटता यथा घना सहिष्यसे तावत् ॥]

KMS कंटकस्य घग्घलः; T झकटकस्य घग्घलः for झकटकस्य घग्घलः. St. 75. KMT घग्घलाई for घग्घलई. M कोइराई for कोइरँ. KM यथा सुपुरुषास्तथा कंटकाः for यत्र सुपुरुषास्तत्र झकटकाः (कल्लाः). M तथा वनानि for तत्र बलनानि. KM यथा for यत्र. St. 76. KT न सरिहँ न सरवरहँ for सरिहँ न सरोहँ न सरवरहँ. KM न सरिद्धिर्न सरोवरैः for सरिद्धिर्न सरोभिर्न सरोवरैः. K जाइठिआ; T जाइठिआ for जाइठिआ here and in illustration below. K अइरच्चसि for अह रच्चसि. K हिअडा मुद्धसहावा for हिअडा मुद्धसहाव. KM फुट्णण for फुट्णण. KSM घण for घणा. K अधिरज्यसे; M अयि रज्यसे for अथ रज्यसे. KM लोमेन स्फुटशीलेन यथा घनान् सहिष्यसे तावान्. T स्फुटनशीलेन for स्फुटता.

पृथक्पृथक् इत्यस्य जुअंजुअः—

एक कुडुली पंचहिँ रुद्धी तहँ पंचहँ वि जुअंजुअ बुद्धी ।

बहिणिऐँ तं घरु कह किँ नन्दउ जेत्यु कुडुंबउँ अप्पणछंदउ ॥७८॥

[हे. = ४२२.१२]

[एका कुटी पञ्चमी रुद्धा तेषां पञ्चानामपि पृथक्पृथग्बुद्धिः ।

भगिनि तद्रूहं कथं नन्दतां यत्र कुटुम्बकं आत्मच्छन्दकम् ॥]

मयस्य द्रवकः—

दिवैहिँ विदत्तउँ खाहि वढ संचि म एक्कु वि द्रम्मु ।

को वि द्रवक्कउ सो पडइ जेण समप्पइ जम्मु ॥ ७९ ॥

[= हे. ४२२.४]

[दिवसैरर्जितं खाद मूढ संचिनु मा एकमपि द्रम्मम् ।

किमपि भयं तत्पतति येन समाप्यते जन्म ॥]

मा भैषीरित्यस्य स्त्रीलिङ्गे मन्मीसडी—

सत्यावत्यहँ आलवणु साहु वि लोउ करेइ ।

आदन्नहं मन्मीसडी जो सज्जणु सो देइ ॥ ८० ॥

[हे. = ४२२.१६]

[स्वस्थावस्थानामालपनं सर्वोऽपि लोकः करोति ।

आर्तानां मा भैषीरिति यः सज्जनः स ददाति ॥]

St.78. KM रुद्धा for रुद्धी. KM तहुँ पंचहुँ for तहँ पंचहँ. KM कहि किम for कह किँ. KM नंदउ for नंदउ. KM अप्पणछंदु KM एतद् एहँ for तद् एहँ. M आत्मच्छंदकः for °च्छन्दकम्. K डवक्क for द्रवकः here and in illustration. St.79. KS मं संचिणु एक्कु वि द्रम्मु for संचि म एक्कु वि द्रम्मु. K डवक्कउ; M डंबरु for द्रवक्कउ. KM मा संचिनु एकमपि मुहूर्तं for संचिनु मा एकमपि द्रम्मम्. M प्रतिभयेन समाप्यते for येन समाप्यते. KMT स्त्रीवन्मन्मीसडी for स्त्रीलिङ्गे मन्मीसडी. St.80. K अद्यावत्यहँ for सत्यावत्यहँ. M आलवणु for आलवणु. KMT सीदंतहँ for आदन्नहँ. KMT सीदतां for आर्तानां. KMT °रित्यभयं यः for °रिति यः.

अवस्कन्दस्य दडवडः—

चलैँहिँ चलैँतेँहिँ लोअणैँहिँ जे तई दिट्ठा बालि ।

तहिँ मअरदअदडवडउ पडइ अपूरइ कालि ॥ ८१ ॥

[= हे. ४२२.१४]

[चलैँश्चलैँलैँचनैँये त्वया दृष्टा बाले ।

तेषु मकरध्वजावस्कन्दः पतत्यपूर्णे काले ॥]

आत्मीयस्य अप्पणः—

फोडेन्ति जे हिअडउँ अप्पणउँ [४९] ॥

गाढस्य निच्छट्टः—

विह्वे कस्सु थिरत्तणउँ जोव्वणि कस्सु मरट्टु ।

सो लेखडउ पठाविअउ जो लगइ निच्छट्टु ॥ ८२ ॥

[= हे. ४२२.६]

[विभवे कस्य स्थिरत्वं यौवने कस्य गर्वः ।

स लेखः प्रस्थाप्यतां यो लगति गाढम् ॥]

क्रीडायां खेड्डुः—

खेड्डुयं कयमहँहिँ निच्छयं किं पयंपह ।

अणुरत्ताउ भत्ताउ अम्हे मा चय सामिअ ॥ ८३ ॥

[= हे. ४२२.९]

St. 81. KMS चलैँतेँहिँ for चलैँतेँहिँ. KM वडइ for पडइ. M आपूरिअकालि for अपूरइ कालि. KSM बडइयाँ for चञ्चलैः. M आपूरिते for अपूरिते. KT आत्मीयस्य अप्पणः. K फोडेन्ति for फोडेन्ति. St. 82. K लेखडउ पठाविअइ for लेखडउ पठाविअउ. M पठाविअउ for पठाविअउ. KM प्रस्थाप्यते for प्रस्थाप्यतां. St. 83. KM खेड्डुक् for खेड्डुयं. KS पवइअ for पयंपह. KM हत्ताउ for भत्ताउ. K प्रवदत; M प्रवदथ for प्रवत्यत. K असड्डु; MS असट्टु for असड्डु. K मरचरु for मअरहरु. KMT बरहिणु for बरिहिणु. KM दूरट्टिअहँ for दूरट्टिआहँ. KM कस्मिन् for कुत्र in छाया.

[क्रीडा कृतास्माभिर्निश्चयं किं प्रजल्पत ।
अनुरक्तान्भक्तान्स्मान्मा त्यज स्वामिन् ॥]

असाधारणस्य असङ्कुलः—

काहिँ ससहरु काहिँ मअरहरु काहिँ बरिहिणु काहिँ मेहु ।
दूरटिआहँ वि सज्जणहं होइ असङ्कुल नेहु ॥ ८४ ॥

[= हे. ४२२.७]

[कुत्र शशधरः कुत्र मकरगृहं कुत्र बार्हिणः कुल मेघः ।
दूरस्थितानामपि सज्जनानां भवत्यसाधारणः स्नेहः ॥]

नवस्य नवखः—

नवखी क वि विसगंठि [५७] ॥

मूढस्य नालिअवढौ—

जो पुणु मणि जि ग्वसिफसिहुअउ चिन्तइ देइ न द्रम्मु न रूअउ ।
रइवसभभिरु करगुल्लालिउ घरहिँ जि कौतु गुणइ सो नालिउ ॥ ८५ ॥

[= हे. ४२२.१३]

[यः पुनर्मनस्येव व्याकुलीभूत-

श्चिन्तयति ददाति न द्रम्मं न रूपकम् ।

रतिवशमणशीलः करामोल्लालितं

गृहेष्वेव कुन्तं गुणयति स मूढः ॥]

दिर्वैहि विदत्तउँ खाहि वढ [७७] ॥

St. 85. KM मणिए महतइउ; T मणि ए रूसफसिहु for मणि जि
वसिफसिहुअउ. KSM द्रम्मु for द्रम्मु. T रइअउ for रूअउ. KM
करगुल्लालिउ for करगुल्लालिउ. KS घरीहि for घरहिँ. K भ्रातीभूतः;
M भ्रातीभूतं for व्याकुलीभूतः. KM करामोल्लालितं for ओल्लालितं.

अस्पृश्यसंसर्गस्य विद्यालः—

जे छडेविणु रअणनिहि अप्पउँ तडि घल्लन्ति ।

तहँ संखहँ विद्यालु पर फुक्किज्जंत भमन्ति ॥ ८६ ॥

[= हे. ४२२.३]

[ये त्यक्त्वा रत्ननिधिमालानं तटे क्षिपन्ति ।

तेषां शंखानामस्पृश्यसंसर्गः, परं फूत्क्रियमाणा भ्रमन्ति ॥]

अद्भुतस्य ढक्करिः—

हिअडा पई बहु बोळिअउँ महु अग्गइ सयवार ।

फुट्टिसु पिऐ पवसंति हउँ भंडय ढक्करिसार ॥ ८७ ॥

[= हे. ४२२.११]

[हृदय त्वया बहु उक्तं ममाग्रे शतवारम् ।

स्फुटिष्यामि प्रिये प्रवसति अहं, भण्डक अद्भुतसार ॥]

कौतुकस्य कोडुः—

कुंजरु अनहँ तरुवरहं कोडुँण घल्लइ हत्थु ।

मणु पुणु एकहिँ सल्लइहिँ जइ पुच्छह परमत्थु ॥ ८८ ॥

[= हे. ४२२.८]

[कुञ्जरोऽन्येषु तरुवरेषु कौतुकेन क्षिपति हस्तम् ।

मनः पुनरेकस्यां शल्लक्यां यदि पृच्छत परमार्थम् ॥]

हे सखीत्यस्य हेळिः—

हेळि म जंपहि आलु [४८] ॥

K विशल for विद्याल everywhere; T विर्गलः for विद्यालः. St. 86. KS जे पुणु मुंविहि for जे छडेविणु. KS हुक्किज्जंत for फुक्किज्जंत. KS ये पुनमुंक्त्वा for ये त्यक्त्वा. T मूत्क्रियमाणा for फूत्क्रियमाणाः. KS ढक्करि; T ढक्कारी for ढक्करिः. St. 87. KMS हिअडा तुइ (M तुइ) बहु बोळिअ for first half. KMS अग्गइ for अगगइ. KMS फुट्टिउ for फुट्टिसु. KMS हंडय for भंडय. M स्फुटिष्ये for स्फुटिष्यामि. St. 88. KS कुंजर for कुंजर. KMS कोडँ सल्लइ हत्थु for कोडुँण घल्लइ हत्थु. T हेळी for हेळिः. BT सखीत्य for जंपहि.

यदेशुः—

विहि विणडउ पीडन्तु गह मं धणि करहि विसाउ ।

संपइ कडुँ वेस जिम लुडु अगघइ ववसाउ ॥ ८९ ॥

[= हे. ३८५.१]

[विधिर्विनटतु पीडयन्तु ग्रहाः मा धन्ये कुरु विषादम् ।

संपदं कर्णामि वेश्येव यदि अर्घति व्यवसायम् ॥]

संबन्धिनः केरतणौः—

गअउ सु केसरि पिअहु जलु निश्चितइ हरिणाइ ।

जसु केरएँ हुंकारडएँ मुहहु पडन्ति तिणाइ ॥ ९० ॥

[= हे. ४२२.१५]

[गतः स केसरी पिबत जलं निश्चिन्ता हरिणाः ।

यस्य संबन्धिना हुंकारेण मुखात्पतन्ति तृणानि ॥]

जइ भग्गा अम्हहंनणा [७] ॥

दृष्टेदेहिः—

एकमेकउँ जइ वि पेक्खइ हरि सुट्टु सव्वायैँण ।

तो वि देहि जहिँ कहिँ वि राही ।

को सकइ संवरेवि दडुनअणा नेहें पल्लइ ॥ ९१ ॥

[= हे. ४२२.५]

St. 89. KS करहु for करहि. KMT वैश्यां यथा for वेश्येव. KS व्यवसायः for व्यवसायम्. KMT केरतणौ संबन्धिनः for संबन्धिनः केरतणौ. St. 90. KS स for सु. KS पिअहि for पिअहु. T निश्चितउ for निश्चितइ. KS केरय; M करअ for केरएँ. KM हुंकारेण for हुंकारडएँ. KMS तुणाइ for तिणाइ. KM अम्हहंनणा for अम्हहंतणा. KM दशो देहि for दृष्टेदेहिः. St. 91. KS जोएइ for पेक्खइ. KS तउ वि; M तहि for तो वि. KMS देहि for देहि. T सकइ for सकइ. KMT दडुण अणेहिं चल्लइ (T पल्लगा) for दडुनअणा नेहें पल्लइ.

[एकमेकं यद्यपि प्रेक्षते हरिः सुष्ठु सर्वदारेण ।

तथापि दृष्टिर्धनं कुत्रापि राधा ।

कः शक्नोति संवरीतुं दग्धनयने स्नेहेन पर्यस्ते ॥]

हुहुरुधिगिगगाः शब्दचेशानुकृत्योः ॥ ५७ ॥

अपभ्रंशे हुहुर्वादयः शब्दानुकरणे धिगिगगादयश्चेष्टानुकरणे ययासंख्यं
प्रयोक्तव्याः ॥ ५७ ॥

मँ जाणिउँ बुझीसुँ हउँ पेम्मद्रहि हुहुरु ति ।

णवरि अचित्तिअ संपडिअ विप्पिअनाव झडत्ति ॥ ९२ ॥

[= हे. ४२३.१]

[मया ज्ञातं मंश्यामि अहं प्रेमहृदे हुहुरु इति ।

केवलमचिन्तिता संपतिता विप्रियनौर्झटिति ॥]

आदिग्रहणात्:—

खज्जइ न कसरकैँहि पिज्जइ नउ घुटेहि ।

एमइ होइ सुहच्छडी पिँ दिट्ठे नअणेहि ॥ ९३ ॥

[= हे. ४२३.२]

[खाद्यते न कसरकैः पीयते न घुटैः ।

एवमेव भवति सुखासिका प्रिये दृष्टे नयनाभ्याम् ॥]

इति शब्दानुकरणम् ॥

KMT स्नेहेन प्रतिमुखमागते for स्नेहेन पर्यस्ते. 57.
K °धिगिगगा; M धुधिणा; T धुरघणाः for धिगिगगाः in the
Sūtra. K धुधुप्यादयः; M धुन्यादयः for धिगिगगादयः. St. 92.
KS बुझीसर for बुझीसु. KS पेम्मद्रहि for °द्रहि. KMS संपडइ
for संपडिअ. KS पिअनो for विप्पिअनाव. KS मज्जिज्यामि for
मंश्यामि. KS इति अनेतरमपि चितितं संपतति प्रियनो झडिति for the
second half. St. 93. M om. stanza down to सुखासिका in the
छाया. K खज्जइ नउ कसरकैँहि पज्जइ नहि घुटेहि for the first half. T
घुमेहि for घुटेहि. K एवहि for एमहि. K सुहच्छडी for सुहच्छडी. K
कसरकैँहि for कसरकैः.

अण्डु वि नाडु मडु जि घरि सिद्धत्या वन्देइ ।

ताउँ जि विरडु गवक्खेहि मक्खडधिग्घिउ देइ ॥ ९४ ॥

[= हे. ४२३.३]

[अद्यापि नाथो ममैव गृहे सिद्धार्थान्वन्दते ।

तावदेव विरहो गवाक्षेभ्यो मर्कटविभीषिकां ददाति ॥]

आदिग्रहणात्—

सिरि जर खंडी लोअडी गलि मणिअडा न वीस ।

तो वि गोड्डडा कराविआ मुद्धएँ उट्टबईस ॥ ९५ ॥

[= हे. ४२३.४]

[शिरसि जरा, खण्डिता लोमपुटी, गले मणयो न विंशतिः ।

तथापि गोष्ठस्थाः कारिता मुग्धया उत्तिष्ठोपविश ॥]

इति चेष्टानुकरणम् ॥

अनर्थका घइमादयः ॥ ५८ ॥

अपभ्रंशे घइं इत्यादयो निपाता अनर्थकाः प्रयुज्यन्ते ॥ ५८ ॥

St. 94. KMT मक्खडु धुग्घिउ for मक्खडधिग्घिउ. KM गवाक्षे मर्कटविभीषिका (M भाषिता) विकारं ददाति for गवाक्षेभ्यो मर्कटविभीषिकां ददाति. St. 95. KMS लोअअ for लोअडी. KM मणिगण अडवीस, (M विसा, for मणिअडा न वीस KM गोड्डु for गोड्डडा. KMS कराविय for कराविआ. KMS मुद्धे उट्टबईस for मुद्धएँ उट्टबईस. KMT खंडा लोचका for खण्डिता लोमपुटी. KM मणिगणा विंशतिः for मणयो न विंशतिः. BKM ततोपि for तथापि. 58. K घइमादयः for घइमादयः. in the Sūtra.

पेम्मडि पच्छायावडा पिउ कलहिअउ विआलि ।

बई विवरीरी बुद्धडी होइ विणासहों कालि ॥ ९६ ॥

[= हे. ४२४.१]

[प्रेम्णि पश्चात्तापः, प्रियः कलहायितो विकाले ।

खलु विपरीता बुद्धिर्भवति विनाशस्य काले ॥]

आदिग्रहणात् खाई इत्यादि ॥

॥ इति श्रीमदहर्हन्दित्रैविद्यदेवश्रुतधरश्रीपादप्रसादासादितसर्वविद्याप्रभाव-

श्रीमत्रिविक्रमदेवविरचितप्राकृतव्याकरणवृत्तौ

तृतीयाध्यायस्य तृतीयः पादः ॥

St. 96. K पच्छालाउ पिउ for पच्छायावडा. KS विवरीरा बईडी; T विवरीई बुद्धडी for विवरीरी बुद्धडी. KMS कलहितोऽपराहे; T काले-पराहे for कलहायितो विकाले. M आदिग्रहणात् काई इत्यादि for आदिग्रहणा-त्खाई इत्यादि. Colophon: B इति श्रीत्रिविक्रम...वृत्तौ; KT इति प्राकृत व्याकरणवृत्तौ; M इति व्याकरणवृत्तौ. KT तृतीयस्याध्यायस्य; M तृतीयस्य for तृतीयाध्यायस्य.

चतुर्थः पादः ॥

दिहौ सुपि ॥ १ ॥

अपभ्रंश इत्यनुवर्तते । अपभ्रंशे सुपि परे नाम्नोऽन्त्यस्य स्वरस्य दिहौ दीर्घह्रस्वौ प्रायो भवतः । रामु रामू, रामः ॥ १ ॥

सौ—

ढोला सावैला धण चंपअवण्णी ।

णाइ सुवण्णरेह कसवट्टइ दिण्णी ॥ ९७ ॥

[= हे. ३३०१]

[विटः श्यामलो धन्या चम्पकवर्णा ।

इव सुवर्णरेखा कषपट्टे दत्ता ॥]

[Before the beginning of Sūtra 1, Ms. क which was used for the Banaras Edition (our B in Critical Notes), and T₁ and T₂ have the following passage: प्राकृतं, शौरसेनी, मागधी, पेशाची, चूलिकापेशाची, अपभ्रंश इति षड् भाषाः । आसामित्वकारं शेषातिदेशः—शौरसेनीशेषं प्राकृतवत् ; मागधीशेषं शौरसेनीवत् ; पेशाचीशेषमपि शौरसेनीवत् ; चूलिकापेशाचीशेषं पेशाचीवत् ; अपभ्रंशे तु प्रायः शौरसेनीवत् कार्यम्, लिङ्गातन्त्रता च, शेषं प्राकृतवत् । शौरसेन्यामिह प्रकरणे यत्कार्यमुक्तं ततोऽन्यत् प्राकृतवदेव भवति । 'दिहौ मिथः से ' इत्यारभ्य 'दस्तस्य शौरसेन्यामस्मावचोऽस्तोः' इति सूत्रात् प्राग् यानि सूत्राणि, तेषु यान्युदाहरणानि, तान्येव शौरसेन्यां भवन्तीति विभागः प्रतिस्त्रमभ्यूह्य दर्शनीयः. To this passage, T₁ and T₂ add further the following: मागध्यां शौरसेनीवत्, पेशाच्यां शेषं शौरसेनीवत्, चूलिकापेशाच्यां शेषं प्राग्वत्, अपभ्रंशे शौरसेनीवत्, शेषं संस्कृतवत्.]

1. M दीहौ सुपि; T दिहौ सरफ (?) for the Sūtra. M om. अपभ्रंश इत्यनुवर्तते. M नाम्न्यन्त्यस्य; T नाम्नोऽन्त्यस्य for नाम्नोऽन्त्यस्य. M प्रायेण for प्रायो. KM om. रामु रामू रामः. KS om. सौ. St. 97. M सामळा; T सावीळा for सावैला. K चंपावण्णी; S चंदावणी for चंपअवण्णी. KS कसणवट्टइ; M कषपट्टे for कसवट्टइ. M चंपकवर्णी; S पंचकवर्णी for चर्णी. KS कषणपट्टे for कषपट्टे.

जामन्त्र्ये—

ढोछा मईं तुहँ वारिआ मा करु दीहा माणु ।

निहएँ गमिही रत्तही दडवड होइ विहाणु ॥ ९८ ॥

[= हे. ३३०.२]

[बिट मया त्वं वारितो मा कुरु दीर्घं मानम् ।

निद्रया गमिष्यति रात्रिः शीघ्रं भवति प्रभातम् ॥]

खियाम्—

बिहिए मईं भणिय तुहँ मा करु बंकी दिह्ठी ।

पुत्ति सकण्णी भल्लि जिम मारइ हिअइ बइह्ठी ॥ ९९ ॥

[= हे. ३३०.३]

[पुत्रि मया भणिता त्वं मा कुरु वक्रां दृष्टिम् ।

पुत्रि सकर्णा भल्लिर्यया मारयति हृदये प्रविष्टा ॥]

बसि—

एइ ति घोडा एह थलि एइ ति निसिआ खग ।

एथु मुणीसिम जाणिअइ जे णवि वालइ वग ॥ १०० ॥

[= हे. ३३०.४]

[एते ते घोटका एषा स्थली एते ते निशिताः खङ्गाः ।

अत्र मनुष्यत्वं ज्ञायते ये नापि बल्यन्ति बल्गाः ॥]

एवं विभक्त्यन्तरेष्वप्युदाहार्यम् ॥

St. 98. KS तु; M तुह; T तुम for तुहँ. KT कुरु for करु. M om. from करु down to वारितः in the छाया. T निहएँ गमह for निहएँ गमिही. St. 99. KS सुआ for बिहिए. K भणिदु for भणिय. KS कुरु for करु. T सकण्णी for सकण्णी. K हल्लि for भल्लि. KS मारदि हिअइ पइह्ठी for मारइ हिअइ बइह्ठी. KST हे शिसो for पुत्ति. KST सकर्णा for सकर्णा. K प्रतिष्ठा for प्रविष्टा. St. 100. KM एइ ते for एइ ति. KT ते निसिआ खगग for ति निसिआ खग, K मणसिम for मुणीसिम. K विचालदु for वि वालइ. M वग for वग. T₂ एके ते for एते ते. KS अत्र मनस्विता पौरुष; M अत्र पौरुष for मनुष्यत्वं. KS विचलति for बल्यन्ति.

स्वम्यत उत् ॥ २ ॥

अपभ्रंशे स्वमोः परयोरत उकारो भवति । रामु । घडु । पडु ॥ २ ॥

दहमुडु भुवणभञ्जकरु तोसिअसंकरु णिग्गउ रहवरि चडिअउ ।

चउमुडु छम्मुडु झाइवि एक्कहिँ लाइवि णावइ दइवें घडिअउ ॥ १०१ ॥

[= हे. ३३१.१]

[दशमुखो भुवनभञ्जकरस्तोषितशंकरो निर्गतो रथोपरि आरूढः ।

चतुर्मुखं षण्मुखं ध्यात्वा एकत्र लगित्वा इव दैवेन घटितः ॥]

ओत्सो पुंसि तु ॥ ३ ॥

अपभ्रंशे पुंसि वर्तमानस्य नाम्नोऽकारस्य सौ परे ओत्वं वा भवति ।

रामो । घडो । पडो ॥ ३ ॥

अगलिअनेहनिवडाहं जोअणलक्खु वि जाउ ।

वरिससएण वि जो मिलइ सहि सो सोक्खहँ ठाउ ॥ १०२ ॥

[= हे. ३३२.१]

[अगलितस्नेहनिर्वृतानां योजनलक्ष्मपि यातु ।

वर्षशतेनापि यो मिलति सखि स सौख्यानां स्थानम् ॥]

पुंसीति किम् । अंगाहिँ अंगु न मिलिउँ हलि [५८] ॥

2. After अपभ्रंशे K adds अकारस्य, but om. अतः. KM om. रामु चडु पडु. St. 101. KS भञ्जकरु for 'भञ्जकरु. KS णिग्गदु; T णिग्गइ for णिग्गउ. KS रहउवरि; M रहपरि for रहवरि. K देवें चडिअउ for दइवें चडिअउ. 3. K ओ सौ पुंसि तु; T ओ सौ पुंसि for the Sūtra. M om. सौ परे in Com. KMS om. रामो घडो पडो, St. 102. KS 'नेहणुवत्ताहं; T 'नेहनिवग्गाहं for 'नेहनिवडाहं. KS जोअणलक्खु वि जाअदु; M 'लक्खु वि जाइ for 'लक्खु वि जाउ. KS ठाणु; M ठाइ for ठाउ. MT अकलितं for अगलितं. K स्नेहोनुवृतानां; M स्नेहनिवृतानां for 'स्नेहनिर्वृतानां. KT 'लक्ष्मपि जायतां for 'लक्ष्मपि यातु. KS मिलिअदु for मिलिउ.

ए मिसि ॥ ४ ॥

अपभ्रंशे अकारस्य मिसि परे एत्वं तु भवति । रामेहि । घडेहि ॥
गुणहिँ न संपइ कित्ति पर [४५] ॥ ४ ॥

दि ॥ ५ ॥

अपभ्रंशे अतः टावचने परे एकारो भवति । पृथग्योगान् विकल्पः ॥
रामेण । घडेण ॥ ५ ॥

जे महु दिण्णा दिअहडा दइएँ पवसन्तेण ।

ताण गणन्तिएँ अंगुलिउ जजरिआउ नहेण ॥ १०३ ॥

[= हे. ३३३.१]

[ये मम दत्ता दिवसा दयितेन प्रवसता ।

तान्नाणयन्त्या अङ्गुल्यो जर्जरिता नखेन ॥]

डिनेच्च ॥ ६ ॥

अपभ्रंशे अकारस्य डिना सह इकार एकारश्च भवति । रामि रामे ।
चडि घडे ॥ ६ ॥

साअरु उण्णरि तणु धरइ तलि चलइ रयणाइ ।

सामि सुभिच्चु वि परिहरइ संमाणेइ खलाइ ॥ १०४ ॥

[= हे. ३३४.१]

[सागर उपरि तृणं धरति तले क्षिपति रत्नानि ।

स्वामी सुभृत्यमपि परिहरति संमानयति खलान् ॥]

4. M एकारो for एत्वं. KM om. रामेहि घडेहि. KMT gives the whole stanza गुणहिँ न संपइ here along with its छाया. (K ओड्डिअ = विशतिकपदीन्). 5. M om. अतः. KM om. रामेण घडेण. St. 103. M मइ for महु, but मम in छाया. KS दिअहडा for दिअहडा. KS गणतिहे for गणतिए. KT तेषां गणयन्त्या for तान्नाणयन्त्या. 6 M om. अकारस्य. KM om. रामि रामे चडि घडे. St. 104. KS उवरि तणु धरइ for उण्णरि तणु धरइ. K चलइ for चलइ. KST सहिच्चु for सुभिच्चु. T कीरे क्षिपति रत्नं for तले क्षिपति रत्नानि.

कसेहँ हु ॥ ७ ॥

अत इति पञ्चम्यन्तविपरिणामः । अपभ्रंशे अकारात्परस्य डसेः हेः हु
इत्यादेशौ भवतः ।

वच्छहँ गिण्हइ फलहँ जणु कहु पल्लव वजेइ ।

तो वि महददुसु सुअणु जिम ते उच्छंगि करेइ ॥ १०५ ॥

[= हे. ३३६-१]

[वृक्षाद् गृह्णाति फलानि जनः कटून्पल्लवान्वर्जयति ।

तथापि महाद्रुमः सुजनो यथा तानुत्सङ्गे करोति ॥]

वच्छहु गेण्हइ, वृक्षाद् गृह्णाति ॥

म्यसो हुं ॥ ८ ॥

अपभ्रंशे अकारात्परस्य म्यसः पञ्चमीबहुवचनस्य हुं इत्यादेशो
भवति ॥ ८ ॥

दुरुङ्गाणें पडिउ खलु अप्पणु जणु मारेइ ।

जिह गिरिसिगहँ पडिअ सिल अन्नु वि चूरु करेइ ॥ १०६ ॥

[= हे. ३३७-१]

[द्रोण्यानेन पतितः खल आत्मानं जनं (च) मारयति ।

यथा गिरिशृङ्गेभ्यः पतिता शिला अन्यदपि चूर्णं करोति ॥]

सुस्सुहो डमः ॥ ९ ॥

अपभ्रंशे अतः परस्य डसः सु स्सु हो इति त्रय आदेशा भवन्ति ।
रामसु । रामस्सु । रामहो ॥ ९ ॥

7. KSTपञ्चम्यन्त परिणामः for पञ्चम्यन्तविपरिणामः. St.105. T वच्छउ for वच्छहँ. KS गेण्हइ for गिण्हइ B फलहँ for फलहँ. KS दुच्छंगि for उच्छंगि. KS ततोपि for तथापि. T सुजनो for सुजनो. 8. St. 106. KS दुरुङ्गणहु पडिउ; T दुरुङ्गाणें पडिउ for दुरुङ्गाणें पडिउ. M जह for जिह. KS द्रोङ्गा-वाद्; MT द्रोङ्गनात् for द्रोङ्गानेन. M पतिताः शिलाः अन्यदपि चूर्णं कुर्वति for पतिता शिला...करोति. 9. KM om. रामसु रामस्सु रामहो.

जो गुण गोवद् अप्यणा पञ्चा करह परसु ।

तसु हउँ कलिजुगि दुल्लहौ बलि किजउ सुजनसु ॥ १०७ ॥

(= हे. ३३८.१]

[यो गुणान्गोपायत्यात्मनः प्रकटान्करोति परस्य ।

तस्याहं कलियुगे दुर्लभस्य बलिं करोमि सुजनस्य ॥]

आमो हं ॥ १० ॥

अपभ्रंशे अकारात्परस्यामः हं इत्यादेशो भवति ॥ १० ॥

तणहँ तइजी भंगि नवि ते अवडयडि वसन्ति ।

अह जणु लगिबि उत्तरइ अह सह सँह मज्जन्ति ॥ १०८ ॥

[= हे. ३३९.१]

[तृणानां तृतीया भक्तिर्नापि तेनावटनटे वसन्ति ।

अथ जनो लगित्वा उत्तरति अथ सह स्वयं मज्जन्ति ॥]

दो णानुस्वारौ ॥ ११ ॥

अपभ्रंशे अतः परस्य टावचनस्य णत्वमनुस्वारश्च भवतः । दश्यं

पवसन्तेण [१०३] ॥ ११ ॥

एं चेदुतः ॥ १२ ॥

अपभ्रंशे इकारादुकाराच्च परस्य टावचनस्य एं इति, चकारात् णानु-
स्वारौ च भवन्ति ॥ १२ ॥

ए—

अगिणं उण्हउँ होइ जग वाणं सीअलु तेवँ ।

जो पुणु अगिणं सीअला तसु उण्हत्तणु केवँ ॥ १०९ ॥

[= हे. ३४३.१]

St. 107. KS गुण गोवद् अप्यणसु for गुण गोवद् अप्यणा. KS कलिजुह for कलिजुगि KMT बलिः क्रिये सुजनस्य. 10. St. 108. K हंगि; T हगि for भंगि. K न अ for न वि. KS दुत्तरइ; M अइइ for उत्तरइ. M तृणादीनां for तृणानां. K भंगिनः for भक्तिर्नापि. KMS तानि for तेन. M अपरतटे न सेति for अवटनटे वसन्ति. 12. K एम् चेडिदुतः for the Sūtra KS मवतः for मवन्ति. St. 109 KS उण्हइ होइ जिम for उण्हउँ होइ जणु. KS सीअलु तसु. K उण्णः भवति for उण्णे भवति. K om जगत्. KST बवा वा वायुना सीतलः तथा.

[अग्निना उष्णं भवति जगत् वातेन शीतलं तथा ।

यः पुनरग्निना शीतलस्तस्य उष्णत्वं कथम् ॥]

जानुस्वारी—

विष्णिअआरउ जइ वि पिउ तों वि तं आणहि अज्जु ।

अग्निण दढ्ढा जइ वि घरु तो तें अग्नि कज्जु ॥ ११० ॥

[= हे. ३४३-२]

[विप्रियकारको यद्यपि प्रियः तथापि तं आनयाद्य ।

अग्निना दग्धं यद्यपि गृहं तथापि तेनाग्निना कार्यम् ॥]

एवमुक्तारान्तादप्युदाहार्यम् ॥

हि हे ङिङस्योः ॥ १३ ॥

अपभ्रंशे इदुद्गयां परयोः ङि ङसि इत्येतयोः हि हे इत्यादेशौ क्रमेण

भवतः ॥ १३ ॥

केहि—

अह विरलपहाउ जि कलिहि धम्म ॥ १११ ॥

[= हे. ३४१-३]

[अथ विरलप्रभाव एव कलौ धर्मः ।]

कसेहें—

गिरिहें सिलायलु तरुहें फलु घेप्पइ नीसावन्नु ।

घरु मेहेप्पिगु माणुसहं तो वि न रुचइ रन्नु ॥ ११२ ॥

[= हे. ३४१-१]

[गिरेः शिलातलं तरोः फलं गृह्यते निःसामान्यम् ।

गृहं मुक्त्वा मनुष्याणां तथापि न रोचतेऽरण्यम् ॥

St. 110. K पिउ for पिउ. MT तो तं आणहि अज्जु for तो वि तं आणहि अज्जु. K ततोपि for तथापि in both places. KMT एवमुक्तारादपि for एवमुक्तारान्तादपि उदाहार्यम्. 13. M ङिङ्स्योः for ङिङ्स्योः in the Sūtra. KS इत्येतावादेशौ यथासंख्यं भवतः for इत्यादेशौ क्रमेण भवतः. St. 111. KS अह विरइ पहाउ करिहि धम्म; M अह विरइ पहाउ जीविहि धम्म. KMT do not give the छाया of St. 111. St. 112. K नीसावण्णु for नीसावन्नु. M पुर for घर but रुहं in छाया. K मोहेप्पिण for मेहेप्पिण. K मानुषाणां for मनुष्याणां.

जो गुण गोवइ अण्णणा पअडा करइ परस्सु ।
तसु हउँ कलिगुगि दुल्लहउँ बलि किजउ सुअणस्सु ॥ १०७ ॥
(= हे. ३३८.१]

[यो गुणान्गोपायत्यात्मनः प्रकटान्करोति परस्य ।
तस्याहं कलियुगे दुर्लभस्य बलिं करोमि सुजनस्य ॥]

आमो हं ॥ १० ॥

अपभ्रंशे अकारात्परस्यामः हं इत्यादेशो भवति ॥ १० ॥
तणहँ तइजी भंगि नवि तें अवडयडि वसन्ति ।
अह जणु लग्गिवि उत्तरइ अह सह सँइ मज्जन्ति ॥ १०८ ॥
[= हे. ३३९.१]

[तृणानां तृतीया भङ्गिर्नापि तेनावटतटे वसन्ति ।

अथ जनो लगित्वा उत्तरति अथ सह स्वयं मज्जन्ति ॥]

टो णानुस्वारौ ॥ ११ ॥

अपभ्रंशे अतः परस्य टावचनस्य णत्वमनुस्वारश्च भवतः । दइएँ
पवसन्तेण [१०३] ॥ ११ ॥

एँ चेदुतः ॥ १२ ॥

अपभ्रंशे इकारादुकाराच्च परस्य टावचनस्य एँ इति, चकारात् णानु-
स्वारौ च भवन्ति ॥ १२ ॥

एँ—

अग्गिएँ उण्हउँ होइ जग वाएँ सीअलु तेवँ ।

जो पुणु अग्गिएँ सीअला तसु उण्हत्तणु केवँ ॥ १०९ ॥

[= हे. ३४३.१]

St. 107. KS गुग णवइ अण्णणु for गुग गोवइ अण्णणा. KS कलिजुइ for कलिजुगि KMT बलिः किये सुजनस्य. 10. St. 108. K हंगि; T हग्गि for भंगि. K न अ for न वि. KS दुत्तरइ; M अईइ for उत्तरइ. M तृणादीनां for तृणानां. K भंगिनः for भङ्गिर्नापि. KMS तानि for तेन. M अपरतटे न सेति for अवटतटे वसन्ति. 12. K एम् चेडिदुतः for the Sūtra KS मवतः for भवन्ति. St. 109 KS उण्हडु होइ जिम for उण्हउँ होइ जग. KS सीअलु तसु. K उण्णः भवति for उण्णे भवति. K om जगत्. KST बया वा वायुना सीतलः तथा.

[अग्निना उष्णं भवति जगत् वातेन शीतलं तथा ।

यः पुनरग्निना शीतलस्तस्य उष्णत्वं कथम् ॥]

पानुस्वारी—

विष्मिअआरउ जइ वि पिउ तौं वि तं आणहि अज्जु ।

अग्निण दढ्ढा जइ वि घरु तो तें अग्नि कज्जु ॥ ११० ॥

[= हे. ३४३.२]

[विप्रियकारको यद्यपि प्रियः तथापि तं आनयाष ।

अग्निना दग्धं यद्यपि गृहं तथापि तेनाग्निना कार्यम् ॥]

एवमुकारान्तादप्युदाहार्यम् ॥

हि हे छिडस्योः ॥ १३ ॥

अपभ्रंशे इदुभ्यां परयोः छि छसि इत्येतयोः हि हे इत्यादेशौ क्रमेण

भवतः ॥ १३ ॥

वेहि—

अह विरलपहाउ जि कलिहि धम्मु ॥ १११ ॥

[= हे. ३४१.३]

[अय विरलप्रभाव एव कलौ धर्मः ।]

कसेहें—

गिरिहें सिलायलु तरुहें फलु घेप्पइ नीसावन्नु ।

घरु मेहेप्पिगु माणुसहं तो वि न रुच्चइ रन्नु ॥ ११२ ॥

[= हे. ३४१.१]

[गिरेः शिलातलं तरोः फलं गृह्यते निःसामान्यम् ।

गृहं मुक्त्वा मनुष्याणां तथापि न रोचतेऽरण्यम् ॥

St. 110. K पिउ for पिउ. MT तो तं आणहि अज्जु for तो वि तं आणहि अज्जु. K ततोपि for तथापि in both places. KMT एवमुकारादपि for एवमुकारान्तादपि उदाहार्यम्. 13. M छिडसेः for छिडस्योः in the Sūtra. KS इत्येतावादेशौ यथासंख्यं भवतः for इत्यादेशौ क्रमेण भवतः. St. 111. KS अह विरहं पहाउ करिहि धम्मु; M अह विरहं पहाउ जीविह धम्मु. KMT do not give the छाया of St. 111. St. 112. K नूसावण्णु for नीसावन्नु. M पुर for घरु but गृहं in छाया. K मेहेप्पिण for मेहेप्पिगु. K माणुषाणां for मनुष्याणां.

हुं भ्यसः ॥ १४ ॥

इदुतः परस्य भ्यसः हुं इत्यादेशो भवति ॥ १४ ॥

तरुहुँ वि वक्कल फल मुणि वि परिहणु असणु लहन्ति ।

सामिहुँ एत्तिउँ अगलउँ आअरु मिच्च गृहन्ति ॥ ११३ ॥

[= हे. ३४१.२]

[तरुम्योऽपि वक्कलं फलं मुनयोऽपि परिधानमशनं लभन्ते ।

स्वामिभ्य एतावदधिकं आदरं भृत्या गृह्णन्ति ॥]

आमो हं च ॥ १५ ॥

अपभ्रंशे इदुद्भवां परस्य आमो हं इति, चकारात् हुं इति चादेशो

भवति ॥ १५ ॥

दइवु घडावइ वणि तरुहुँ सउणिहँ पक्कफलाहं ।

सो वरि सुक्खु पइट्ट णवि कण्णहिँ खलवअणाइ ॥ ११४ ॥

[= हे. ३४०.१]

[दैवं घटयति वने तरूणां शकुनीनां पक्कफलानि ।

तद्वरं सुखं प्रविष्टानि नापि कर्णयोः खलवचनानि ॥]

प्राप्त्यप्रहणात्कचित्सुपोऽपि हुं—

धवलु विसूरइ सामिअहँ गरुआ भरु पिकखेवि ।

हउँ किँ न जुत्तउ दुहुँ दिसिहिँ खंडइ दोण्णि करेवि ॥ ११५ ॥

[= हे. ३४०.२]

[धवलो विषीदति स्वामिनो गुरुं भारं प्रेक्ष्य ।

अहं किं न युक्तो द्वयोर्दिशोः खण्डे द्वे कृत्वा ॥]

14. M om. भ्यसः in Com. St. 113. KS सामिहुँ एत्तहुँ for सामिहुँ एत्तउँ. KS दिच्च for मिच्च. 15. M इदुत्परस्व for इदुभ्यां परस्व. St. 114. KS सो पर सुक्ख; MT सो परि सुक्खु for सो वरि सुक्ख. T कण्णडि for कण्णहिँ. KS तत्परं सुखं प्रविष्टानामपि for तद्वरं सुखं प्रविष्टानि नापि. St. 115. KS गरुअउ हरु पेक्खेवि; T गरु सागरु पेक्खेवि. M अत्तउ for जुत्तउ. KS दुहुँ दिसहुँ for दुहुँ दिसिहिँ. K करेइ for करेवि. KMS खिच्चति for विषीदति. KS गुरुकं भरं इह्वा for गुरुं भारं प्रेक्ष्य. M द्वयोर्दिशोः।

हसो लुक् ॥ १६ ॥

अपभ्रंशे हसः षष्ठीविभक्तेः प्रायो लुम्भवति । राम रामा, रामस्य रामाणां वा ॥ १६ ॥

संगरसऐहिँ वि जो वणिणअइ देक्खु अम्हारा कंतु ।

अइमत्तहं चत्तकुसहं गअ कुंभई दारन्तु ॥ ११६ ॥

[= हे. ३४५.१]

[संगरशतेष्वपि यो वर्ण्यते पश्यास्माकं कान्तम् ।

अतिमत्तानां त्यक्ताङ्कुशानां गजानां कुम्भान्दारयन्तम् ॥]

सुससोः । १७ ॥

सुस् प्रथमा, अस् द्वितीया, तयोरपभ्रंशे नित्यं लुम्भवति । राम रामा, रामः रामाः रामं रामानिति वा ॥ एइ ति षोडा [१००] ॥ अत्र स्वमजसां लोपः । जिम जिम वंकिम लोअणहं [१३] ॥ अत्र स्वमजसां लोपः ॥ १७ ॥

हो जसामन्त्ये ॥ १८ ॥

अपभ्रंशे आमन्त्येऽर्थे वर्तमानानाम्नः परो जस् हो इति भवति । लोपापवादः । हे रामहो, हे रामाहो, हे रामाः ।

16. BKMST हसो लुक् for the Sūtra. BKMST हसो for हसो in Com. KMS om. राम रामा, रामस्य रामाणां वा. St 116. M संगरसमहिँ; S संगरसमहिँ for संगरसऐहिँ. KS जा वणिणअइ देक्खु अम्हारा कंतु for जो वणिणअइ... KS कुंभ for कुंभई. 17. M सुसयोः सुस्; S सुसोः for the Sūtra. BKMS give the stanza एइ ति षोडा here in full with its छाया. K मजसिम; S मजसिम. KS चालइ for चालइ. KS वंकिम BKST give the stanza जिम जिम वंकिम here in full with its छाया. KS निअरा सामहिँ for निअरा सामहिँ. 18. T भो for हो in the Sūtra, Com. and illustrations. KST om. हे रामहो, हे रामाहो, हे रामाः.

तरुणहो तरुणिहो मुणिउँ मई करहु म अप्पहों चाउ ॥ ११७ ॥

[= हे. ३४६.१]

[हे तरुणाः हे तरुण्यः, ज्ञातं मया मा कुरुतात्मनो चातम् ॥]

हिं भिस्सुपोः ॥ १९ ॥

अपभ्रंशे भिस्सुपोः हिं इत्यादेशो भवति । गुणहिं न संपद [४५] ॥

इत्यादि ॥ १९ ॥

सुप्—

भाईरहि जिम भारइ मगोंहिं तिहिं वि पअइइ ॥ ११८ ॥

[= हे. ३४७.१]

[भागीरथी यथा भारते मार्गेषु त्रिष्वपि प्रवर्तते ॥]

स्त्रियां डेहिं ॥ २० ॥

अपभ्रंशे स्त्रियां वर्तमानानाम्नः परस्य क्तिवचनस्य हि भवति ॥ २० ॥

वायसु उद्गावंतिअएँ पिउ दिट्टुउ सहस ति ।

अद्दा बलया महिहि गअ अद्दा पुइ तड ति ॥ ११९ ॥

[= हे. ३५२.१]

[वायसमुद्गापयन्त्याः प्रियो दृष्टः सहसेति ।

अर्धानि बलयानि मह्यां गतानि अर्धानि स्फुटितानि तडिति ॥]

डस्डस्योई ॥ २१ ॥

स्त्रियामित्यनुवर्तते । अपभ्रंशे स्त्रियां वर्तमानानाम्नः परं डस् डसि षष्ठ्येकवचनं पञ्चम्येकवचनं च हे इत्यादेशमापद्येते ॥ २१ ॥

St. 117. K मुणिअउ मइ; S मुणिअउ मइ for मुणिउँ मई. M अप्पणो खाउ for अप्पहों चाउ. 19. T हिं for हिं in the Sūtra and Com. St. 118. KS पम्मइइ for पवइइ. KM भारति for भारते. M वर्तते for प्रवर्तते. 20. BS स्त्रियां डेः; M स्त्रियां डि for the Sūtra. M क्स्वचनस्य for क्तिवचनस्य. St. 119. KS उद्गावंतिअ; T उद्गावंतिअएँ for उद्गावंतिअएँ. S बलअ for बलआ. T अद्दा for अद्दा. K पुइअ तडिति; S बडअ तडिति; T पुइ तडिति. KMT उद्गापयन्त्याः for उद्गापयन्त्याः. 21. Bp डस्डसेई; MT डस्डसे ई; S डस्डसे हे for the Sūtra, KS नाम्नः परस्य डसः षष्ठ्येकवचनस्य डसेः पञ्चम्येकवचनस्य च हे इत्यादेशो भवति for नाम्नः... मापद्येते.

कस्—

तुच्छमज्जहँ तुच्छरोमावलिहँ तुच्छराय तुच्छपरहासहँ ।

पिअवयणु अलहन्तिहँ तुच्छकाय वम्महनिवासहँ ।

अन्नु जु तुच्छउँ तहँ धणहँ तं अक्खणह न जाइ ।

कडरि यणन्तरु मुद्धहँ जं मणु विवि न माइ ॥ १२० ॥

[= हे. ३५०.१]

[तुच्छमज्जायाः तुच्छरोमावल्यास्तुच्छरागायास्तुच्छतरहासायाः ।

प्रियवचनमलभमानायास्तुच्छकायायास्तुच्छमन्मयनिवासायाः ।

अन्यवस्तुच्छं तस्या धन्यायास्तदाख्यातुं न याति ।

कूटं स्तनान्तरं मुग्धाया यन्मनो वर्त्मनि न माति ॥]

उत्सेः । बालहँ जाया विसम यण [४८] ॥

हुमाम्म्यसोः ॥ २२ ॥

अपभ्रंशे स्त्रियां वर्तमानानाम्नाः परयोः आम् भ्यस् इत्येतयोः हुं
इत्यादेशो भवति । वजंसाहुं जइ भट्ठु, वयस्यानां यदि भर्ता, वयस्याभ्यो
चा ॥ २२ ॥

St 120. M Corrupt for the stanza. KS तुच्छअररोमावलिहे for तुच्छरोमावलिहँ. KS तुच्छअहे; T तुच्छमज्ज for तुच्छराय. KS तुच्छकाअहे for तुच्छकाय. T मुहनिवासहे for वम्महनिवासहँ. KST तुच्छ for तुच्छउँ. KS धणहे; T अगहे for धणहँ. KS तु for तं T अक्खहँ for अक्खणह. KS कडर; T कडहर for कडरि. BT जे मणु; KS हे मणु for जे मणु. KS विवि for विवि. KS तुच्छतर-रोमावल्याः; T तुच्छाच्छरोमावल्याः. KST तुच्छगतायाः कायायाः. S om. कायायाः. B कूटे; S कर; T कूटे for कूट. KS वन्न मनविस्तारो न माति; T वन्न मनोपि न माति for वन्मनो वर्त्मनि न माति KST कसि for उत्सेः. KST give the stanza फोडेंति जे and its छाया here (with महिलहे for बालहे; जाअहि for जाआ. T घण for धिण). The छाया runs: स्फोटयंतो ये हृदयमात्मनो तेभ्यो परकीया का घृणा । रश्मय हे लोकाः आत्मानं महिलाया आयेते विषयी स्तनौ इत्यादि. 22. ST हुमाम्म्यसः for the Sūtra. KST om. वजंसाहुं जइ... वा.

भल्ला हुआ जु मारिआ बहिणि महारा कंतु ।

लज्जिजन्त वअंसिअहुँ जइ भग्गा घरु एन्तु ॥ १२१ ॥

[= हे. ३५१.१]

[सम्यग्भूतं यन्मारितो भगिनि मदीयः कान्तः ।

अलज्जिष्यं वयस्याभ्यो यदि भग्गो गृहमैष्यत् ॥]

उदोतौ जइशसः ॥ २३ ॥

अपभ्रंशे स्त्रियां वर्तमानानाम्नः परस्य जसः शसश्च प्रत्येकं उदोतौ भवतः । लोपापवादः । ॥ २३ ॥ जसः—अंगुलिउ जज्जुरिआओ नहेण [१०१] ॥ शसः—

सुंदरसव्वंगाउ विलासिणीओ पेच्छन्ताण ॥ १२२ ॥

[= हे. ३४८.१]

[सुन्दरसर्वाङ्गथो विलासिनीः प्रेक्षमाणानाम् ॥]

वचनभेदान्न यथासंख्यम्, उदोताविति द्विवचनात् जइशस इति पष्ठ्येक-
वचनाच्च ॥

इं नपि ॥ २४ ॥

जइशस इति वर्तते । अपभ्रंशे नपि नपुंसके वर्तमानानाम्नः परयो-
र्जइशसोः इं इत्यादेशो भवति ॥ २४ ॥

St. 121. K हल्लाहु अज्जु स मारिदु; S हल्लाहु अज्जु
for भल्ला हुआ जु मारिआ. KS अम्हारा for महारा. KS वअंसाहु
जइ भग्गो for वअंसिअहुँ जइ भग्गा. KS लहुअंतु; M घरु एंतु for
घरु एंतु. KS मारितं for मारितो. KS अलज्जिष्यते; T अलज्जिष्यत् for
अलज्जिष्यं. KS वयस्यानां; T वयस्याभ्यः वयस्यानां for वयस्याभ्यः. KS बहि
मर्ता गृहभागमिष्यत्. After ऐष्यत् S adds वयस्याभ्यो वा. 23. St. 122.
B सुन्देरसव्वंगाउ. KS सुंदर संताउ विलासिणीओ छत्तेण सुंदरसक्का विलासि-
न्याच्छत्तेण for the stanza and its छाया. KS द्विवचननिर्देशात्...
निर्देशाच्च for द्विवचनात्...वचनाच्च. MT om. from उदोताविति down
to वचनाच्च.

कमलँ मेळवि अलिउलई करिगंडाई महन्ति ।

असुलहमेच्छण जाहँ भलि ते णवि दूर गणन्ति ॥ १२३ ॥

[= हे. ३५३.१]

[कमलानि मुक्त्वा अलिकुलानि करिगण्डानि कांक्षन्ति ।

असुलमं वाञ्छितुं येवामभ्यासः ते नापि दूरं गणयन्ति ॥]

कान्तस्यात उं स्वमोः ॥ २५ ॥

नपीति वर्तते । अपभ्रंशे नपुंसकलिङ्गे वर्तमानस्य नाम्नो यः ककार-
स्तदन्यस्याकारस्य स्वमोः परयोः उं इत्यादेशो भवति । अन्नु जु तुच्छउँ
१. १२० ॥ २५ ॥

भगउँ देखिवि निअय बलु बलु पसरिअउँ परस्सु ।

उम्मिळइ ससिरेह जिम करि करवालु पिअस्सु ॥ १२४ ॥

[= हे. ३५४.१]

[भग्नं दृष्ट्वा निजं बलं बलं प्रसृतं परस्य ।

उन्मीलति शशिरेखा यथा करे करवालः प्रियस्य ॥]

सर्वगात् डि हिं ॥ २६ ॥

अपभ्रंशे सर्वगात्सर्वदेकरान्नात्परं डिवचनं हिं इति भवति ॥ २६ ॥

जहिँ खण्डिज्जइ सरिण सरु विज्जइ खगिण खग्गु ।

तहिँ तहविहि भडघडनिवहि कंतु पयासइ मग्गु ॥ १२५ ॥

[= हे. ३५७.१]

St. 123. KMS असुलहु बंछण जाह तलि (M चलि) for असुलहमेच्छण जाहँ भलि. K गजगंडान् for करिगण्डानि. B असुलभान् for असुलमं. 25. S मांतस्य for कान्तस्य in the Sūtra. S यो मकारः for यः ककारः. K om. अन्नु जु तुच्छउँ तहेँ. St. 124. M corrupt. T अपसरिउ for पसरिउ. K ससिरेहु; S ससिलेहु for ससिरेह. 26. St. 125. KS तहिँ तिहविहि; M तहिँ तेहइ for तहविहि. M मडरणनिवहि for मडघडनिवहि. K बण्यते for विण्यते. K मडासनिवहे; M corrupt; S मडासाविवहे;

[यस्मिन्वण्ड्यते शरेण शरो विध्यते खड्गेन खड्गः ।

तस्मिन्स्थाविधे भटघटानिवहे कान्तः प्रकाशयति मार्गम् ॥]

कसिहं ॥ २७ ॥

सर्वादेकारान्तात्परस्मिन् कसिः पञ्चम्येकवचनं हं इति भवति ।
जहं होंतु आगओ, तहं होंतु आगओ, यस्माद् भवानागतः, तस्मा-
द्भवानागतः ॥ २७ ॥

तु किमो डिह ॥ २८ ॥

अपभ्रंशे किंशब्दादेकारान्तात्परं कसिवचनं डिह इह इति भवति तु ।
किह आगओ । पक्षे, कहं आगओ, कस्मादागतः ॥ २८ ॥

जइ तुह तुइउ नेहडा मई सहुँ नवि तिल्लार ।

तं किह वंकोहिँ लोअणोहिँ जोइजउँ सअवार ॥ १२६ ॥

[= हे. ३५६.१]

[यदि तव व्रुटितः जेहो मया सह नापि तिलमात्रः ।

तत्कस्माद्वाग्यां लोचनाम्यां विलोक्ये शतवारम् ॥]

कसः सुश यत्तत्किम्यः ॥ २९ ॥

अपभ्रंशे यत् तत् किम इत्येतेभ्यः अकारान्तेभ्यः परस्य कसः स्थाने
सुश इत्यादेशो भवति तु । शिच्चात्पूर्वस्य दीर्घः ॥ २९ ॥

T भटाश्वीनिवहे for भटघटानिवहे. 27. M कसि हों; S कसि हिं; T कसि हां for the Sūtra. T हां इति for हं इति. 28. S डिहि; T डिहे for डिह in the Sūtra. T डिह इहे for डिह इह. St. 126. B तुह for तुह. KS तडिहु तु गोहहु (?) for तुहउ नेहडा. KS तिल्लार; K तिल्लार for तिल्लार. K किहि; S किहे for किह. K जोहिज्जइ सहवार; S जोहिणिज्जइ सहि वार. KS तिल्लार; M लेक्कः; T कणलेक्कः as छावा for तिल्लमात्रम्. KS शतवारान् विलोक्यते for विलोक्ये शतवारम्.

कंतु महारउ हलि सहिए निष्छँ रुसइ जासु ।

अत्थिहँ सत्थिहँ हत्थिहँ वि ठाउ वि फेडइ तासु ॥ १२७ ॥

[= हे. ३५८.१]

[कान्तोऽस्माकं हे सखि निश्चयेन कृष्यति यस्य ।

अलैः शस्त्रैर्हस्तैरपि स्थानमपि स्फोटयति तस्य ॥]

जीविउँ कासु न वल्लहउँ धणु पुणु कासु न इट्ठु ।

दोण्णि वि अवसरनिवडिअइं तिणसम गणइ विसिट्ठु ॥ १२८ ॥

[= हे. ३५८.२]

[जीवितं कस्य न वल्लभं धनं पुनः कस्य नेष्टम् ।

हे अप्यवसरनिपतिते तृणसमे गणयति विशिष्टः ॥]

पक्षे । तसु हउँ कलिजुगि [१०७] ॥ इत्यादि ॥

स्त्रियां डहे ॥ ३० ॥

अपभ्रंशे लीलिङ्गे वर्तमानेभ्यो यत्तत्किम्यः परस्य डसो डित् अहे
इत्यादेशो भवति तु । जहे केरउं, यस्याः संबन्धि ॥ ३० ॥

यत्तद् धुं त्रुं स्वमोः ॥ ३१ ॥

अपभ्रंशे यत्तदित्येतौ यथासंख्यं धुं त्रुं इत्यादेशावापद्येते स्वमोः
परयोः ॥ ३१ ॥

St.127.KS कंतु अम्हारउ हेलि for कंतु महारउ हलि सहिए.KS निष्छँ for
निष्छँ.M रोसइ for रुसइ. KS ठाउ वि फेडइ तासु for ठाउ वि फेडइ तासु.
KS स्थानमेव डलति तस्य for स्थानमपि स्फोटयति तस्य. St.128. KS जीविडु
for जीविउं. K तणु for धणु. KS दोण्णि वि अवसरणडिआ for दोण्णि वि
अवसरनिवडिअइ KS तिणसमइ for तिणसम. S जीवितुं for जीवितं. KS.
कलिजुइ for कलिजुगि. 30. After जहे केरउ KMS add तहे केरउ कहे केरउ.
31. KS धुं त्रुं for धुं त्रुं in the Sūtra, Com. and illustrations.

प्रंगाणि चिद्वदि माहृ ध्रुं श्रुं रणि करदि न भ्रंति ॥ १२९ ॥

[= हे. ३६०.१]

[प्राङ्गणे तिष्ठति नाथो यत्तद्वणे करोति न भ्रान्तिः ॥]

पक्षे । तं बोह्लिअइ जु निव्वहइ [= हे ३६०] ॥

इदम इमु नपुंसके ॥ ३२ ॥

अपभ्रंशे नपुंसके वर्तमानस्य इदंशब्दस्य स्वमोः परयोः इमु इत्यादेशो भवति । इमु कुलु तुह तणउं । इमु कुलु देख्ख । इदं कुलं तव संबन्धि । इदं कुलं पस्य ॥ ३२ ॥

एतदेहएहोएहु स्त्रीनृनपि ॥ ३३ ॥

अपभ्रंशे स्त्रीनृनपि स्त्रीलिङ्गे पुंलिङ्गे नपुंसकलिङ्गे च वर्तमानः एतच्छब्दः स्वमोः परयोः यथासंख्यम् एह एहो एहु इति भवति ॥ ३३ ॥

एह कुमारी एहो वरु एहु मणोरहठाणु ।

इअ वडहं चिन्तन्ताहं पच्छइ होइ विहाणु ॥ १३० ॥

[= हे. ३६२.१]

[एषा कुमारी एष वरः एतन्मनोरथस्थानम् ।

-इति मूढानां चिन्तयतां पश्चाद्भवति विभातम् ॥]

जञ्जसोरेइ ॥ ३४ ॥

अपभ्रंशे एतदो जञ्जसोः परयोः एइ इति भवति । एइ ति षोड [१००] ॥ एइ पेच्छ, एतान्यस्य ॥ ३४ ॥

St. 129. KS प्रंगाणि for प्रंगणि. KS ध्रुं तृ for ध्रुं श्रुं. KS तं बोह्लिअ च पहइ; T तं बोह्लिअ जे वहइ for तं बोह्लिअइ जु निव्वहइ. 32. M om. the Sūtra and Com. up to भवति. KS इ for इमु in the Sūtra and Com. KS तुह मणउं for तुह तणउं. KS देख्ख for देख्ख. KS do not give the Sk. equivalents. 33. St. 130. KMS एहु कुमारी for एह कुमारी. KS एहु वडहं चित्तंतहो; K एहुउ वड चित्तंतहो for इअ वडहं चित्तंतहो. KS एतन्मूढं चिन्तयतः for इति मूढानां चिन्तयतां. KS विभातिः for विभातं. 34. M om. the Sūtra and Com. Kom. एइ पेच्छ एतान्यस्य .

ओइ अदसः ॥ ३५ ॥

अपभ्रंशे अदसशब्दस्य जज्ञासोः परयोः ओइ इत्यादेशो भवति ।

ओइ, अमी अमून् वा ॥ ३५ ॥

जइ पुच्छह घर वडाहं तो वडा घर ओइ ।

विहलिअजणअम्मुद्धरणं कंनु कुडीरइ जोइ ॥ १३१ ॥

[= हे. ३६४.१]

[यदि पृच्छय गृहान्बृहतां तद् बृहन्तो गृहा अमी ।

विहलितजनाभ्युद्धरणं कान्तं कुटीरके पश्य ॥]

इदम आअः ॥ ३६ ॥

अपभ्रंशे इदनः सुपि परे आअ इत्यादेशो भवति । आउ पुरिखु,

अयं पुरुषः ॥ ३६ ॥

आअँ लोअरँ लोअणँ जाई सरँ न भन्ति ।

अणिएँ दिट्ठइ मउलिअहिँ पिएँ दिट्ठइ विअसन्ति ॥ १३२ ॥

[= हे. ३६५.१]

[इनानि लोकस्य लोचनानि जातिं स्मरन्ति न भ्रान्तिः ।

अप्रिये दृष्टे मुकुलयन्ति प्रिये दृष्टे विकसन्ति ॥]

सोसउ म सोसउ चिअ उअही वडवाणलस्स किं तेण ।

जं जलइ जले जलणो आएण वि किं न पज्जत्तं ॥ १३३ ॥

[= हे. ३६५.२]

35. M om. the Sūtra Kom. ओइ अमी अमून्वा. St 131. M corrupt. KS पुच्छहु घर वडाइ for पुच्छह घर वडाहं. KS विहलजणअम्मुद्धरणं कंनु कुडाइ(S कुडारइ) जोइ for the second half. S पृच्छति for पृच्छय. KS विहलजना° for विहलितजना°. 36. KS आयः for आअः in the Sūtra and Com. St. 132. KS जाईसराई for जाईसरँ. KST इमे लोकस्य लोचने जातिस्मरे न भ्रान्तिः. KMS मुकुलायेते for मुकुलयन्ति. KN'S विकसतः for विकसन्ति. St. 133. KS सोसउ मं सोसउ जि for सोसउ म सोसउ चिअ. KS वडवाणलस्सु for °स्स. K जो जलइ for जं जलइ. KS जलणु for जलणो. K अलुणवि; S आएणवि for आएण वि. K पज्जत्तु; S पेज्जेत for पज्जसत्. त्रि.मा. १९

[शुष्यतु मा शुष्यतु एव उदधिर्वडवानलस्य किं तेन ।
 यज्ज्वलति जले ज्वलन अनेनापि किं न पर्याप्तम् ॥]
 आअहोँ दडकलेवरहोँ जं वाहिउ तं सारु ।
 जइ उट्टम्भइ तो कुहइ अह डज्जइ तो छारु ॥ १३४ ॥
 [= हे. ३६५.३]

[अस्य दग्धकलेवरस्य यद्वाहितं तत्सारम् ।
 यद्युत्तभ्यते तत्कुपति अय दह्यते तत्क्षारः ॥]

सौ युष्मदस्तुहुं ॥ ३७ ॥

अपभ्रंशे युष्मदः सौ परे तुहुं इत्यादेशो भवति । तुहुं, त्वम् ॥ ३७ ॥
 भमर म रुणञ्जुणि रण्णडइ सा दिसि जोइ म रोइ ।
 सा मालइ देसंतरिअ जसु तुहुँ मरहि विओइ ॥ १३५ ॥
 [= हे. ३६८.१]

[भमर मा रुवीहि अरण्ये तां दिशं पश्य मा रोदीः ।
 सा मालती देशान्तरिता यस्यास्त्वं म्रियसे विद्योगे ॥]

तुम्हे तुम्हइं जइशसोः ॥ ३८ ॥

अपभ्रंशे युष्मदः जइशसोः परयोः तुम्हे तुम्हइं इत्यादेशौ भवतः ।
 वचनभेदान्न यथासंख्यम् । तुम्हे तुम्हइं जाणह, यूयं युष्मान् जानीय । तुम्हे
 तुम्हइं पेच्छह, यूयं युष्मान्पश्यत ॥ ३८ ॥

भिसा तुम्हेहिं ॥ ३९ ॥

अपभ्रंशे युष्मदो भिसा सह तुम्हेहिं इत्यादेशो भवति ॥ ३९ ॥

St. 134. K उत्त्वमइ; S उत्त्वमइ for उट्टम्भइ. S कुयइ for कुहइ.
 KS तो छारु for तो छार. KST तदा क्षारं for तत्क्षारः. 37. M om.
 the Sūtra. K om. तुहुं त्वम्. St. 135. KS भमर म रुणुवव कुणु रण्णइ
 सा दिस जोइ म रोइ (S मं रोइ) for the first half of the stanza.
 KS मा रुणु एवं कुह; M मा रणरणं कुह for मा रुवीहि. KS वियोगे म्रियसे
 for म्रियसे विद्योगे. 38. KS om. अपभ्रंशे. KS चिट्ठह for जाणह. KS
 तिष्ठत for जानीत. KS पेच्छउ पस्यामि for पेच्छह पश्यत. 39. K भिसो
 युष्मदा सह for युष्मदो भिसा सह.

तुम्हेहिँ अम्हेहिँ जं किअउँ दिट्ठउँ बहुअजणेण ।

तं तेवडुउ समरभरु णिजिउ एकखणेण ॥ १३६ ॥

[= हे. ३७१.१]

युष्माभिरस्माभिर्यत्कृतं दृष्टं तद्बहुजनेन ।

तत्तावान्समरभरो निर्जित एकक्षणेन ॥]

अधम्टा पई तई ॥ ४० ॥

अपभ्रंशो ङि अम् टा इत्येतैः सह युष्मदः पई तई इत्यादेशौ भक्तः।

पई तई, त्वां त्वया त्वयि वा ॥ ४० ॥

किना—

मई पई बेहिँ वि रणगयहिँ को जयसिरि तक्केइ ।

केसहिँ लेप्पिणु जमघरिणि भण सुहुँ को यक्केइ ॥ १३७ ॥

[= हे. ३७०.३]

[मयि त्वयि द्वयोरपि रणगनयोः को जयश्रियं तर्कयति ।

केशेषु लात्वा यमगृहिणीं भण सुखं कस्तिष्ठति ॥]

अमा—

पई मेळन्तिहँ महु मरणु मई मेळन्तहँ तुञ्जु ।

सारस जसु जो बेगला सो वि किदन्तहँ सञ्जु ॥ १३८ ॥

[= हे. ३७०.४]

St. 136. K दिट्ठुँ for दिट्ठउँ. K सोउवड समर भरु; S सो ताउ वड समर भरु, K दृष्टं बहुजनेन for दृष्टं तद् बहुजनेन. KST स तावान्समरभरः for तत्तावान् समरभरः. 40. M corrupt. K om. पई तई...वा. St. 137. KS एवेहिँ for बेहिँ वि. KST लेप्पिणु for लेप्पिणु. KS भणसु सुई को ठाई for भण सुहुँ को यक्केइ. K जय for जयश्रिय. After तिष्ठति KS add एवं तई. St. 138. K सारसु जसु जो बेगला; M सारस जसु जो बिगला; ST सो रसु जो बेगला for सारस जसु जो बेगला. KS कुदँदहो for किदँतहो. KMS सरस यस्य योधिकः for सारस यस्य यो दुई. KS om. तई तई.

[त्वां मुञ्चन्त्या यम मरणं मां मुञ्चतस्तव ।

सारस यस्य यो दूरं सोऽपि कृतान्तस्य साध्यः ॥]

एवं तदं ॥ टा—

पई मुक्काहँ वि वरतरु फिदइ पत्तत्तणं न पत्ताणं ।

तुह पुणु छाया जइ होज कह वि तो तेहिँ पत्तेहिँ ॥ १३९ ॥

[= हे. ३७०.१]

[त्वया मुक्तानामपि वरतरो भ्रश्यति पत्रत्वं न पत्राणाम् ।

तत्र पुनच्छाया यदि भवेत्कथमपि ततैः पत्रैः ॥]

महु हिअउँ तदं ताए तुह स वि अनेँ विनडिजइ ।

पिअ काँ करउँ हउँ काँ तुहुँ मच्छेँ मच्छु गिलिजइ ॥ १४० ॥

[= हे. ३७०.२]

[मम दृश्यं त्वया तथा तत्र साप्यन्येन विनाटयते ।

प्रिय किं करोम्यहं किं त्वं मत्स्येन मत्स्यो गिल्यते ॥]

तुज्झ तुध तउ डसिडसा ॥ ४१ ॥

अपभ्रंशे युष्मदो डसिना डसा च सह तुज्झ तुध तउ इति त्रय आदेशा भवन्ति । तुज्झ होंतउ आगदो । तुध होंतउ आअदो । तउ होंतउ आगदो ॥ डसा—

तउ गुणसंपइ तुज्झ मदि तुध अणुत्तर ग्वन्ति ।

जइ उप्पत्ति अज्ज जण महिमंडलि सिक्खन्ति ॥ १४१ ॥

[= हे. ३७२.१]

St. 139. M Corrupt. KS मुक्काहँ for मुक्काहँ. KS. पत्तत्तणउ for पत्तत्तणं. B ता तेहिँ; KS तउ तेहिँ for तो तेहिँ. KST तावनैः पत्रैः for ततैः पत्रैः. St. 140. M corrupt. KS पि नडिजइ for विनडिजइ. S om. second half. K अन्येनापि नाट्यते for अन्येन विनाट्यते. 41. M तुज्झ तुज्झ तउ; S तज्झ तुधु तुइ; T तुज्झ तुस्स तुइ for तुज्झ तुध तउ in the Sūtra, Com. and illustrations. St. 141. KST तुइ गुण संपदिइ तुज्झ मदि तुधु अ अनुत्तर (T अनंतर) खंति for the first half. KS जइ उप्पज्जति अण्ण गण (S जण) for जइ उप्पत्ति अण्ण जण. K तत्र for तत्र. K शिक्षयति for शिक्षन्ते.

[तव गुणसंपदं तव मतिं तवानुत्तरां क्षान्तिम् ।

यद्युपेत्यान्ये जना महीमण्डले शिक्षन्ते ॥]

सुपा तुम्हासु ॥ ४२ ॥

युष्मदः सुपा सह तुम्हासु इत्यादेशो भवति । तुम्हासु ठिअं, युष्मासु स्थितम् ॥ ४२ ॥

तुम्हहमाम्भ्यस्म्याम् ॥ ४३ ॥

युष्मदः आमा भ्यसा च सह तुम्हहं इत्यादेशो भवति । तुम्हहं केरउ धणु, युष्माकं संबन्धि धनम् । तुम्हहं होन्तउ आगदो, युष्मभ्यं भवन्नागतः ॥ ४३ ॥

अस्मदोऽम्हहं ॥ ४४ ॥

अपभ्रंशे अस्मदः आम्भ्यस्म्यां सह अम्हहं इत्यादेशो भवति । अह भग्ना अम्हहंतणा [७] ॥ अम्हहं होन्तउ आगदो, अस्मद् भवन्नागतः ॥ ४४ ॥

सौ हउं ॥ ४५ ॥

अस्मद इत्यनुवर्तते । अपभ्रंशे अस्मदः सौ परे हउं इत्यादेशो भवति । तसु हउं कलिजुगि दुल्लहहौं [१०७] ॥ ४५ ॥

मइं डयम्टा ॥ ४६ ॥

अस्मदः डि अम् टा इत्येतैः सह मइं इत्यादेशो भवति । मइं मयि मां मया वा ॥ डिना—मइं पइं बेहिँ वि रणगयहिँ [१३७] ॥ अमा—मइं मेल्लन्तहौं तुष्णु [१३८] ॥ टा—मइं जाणिउं पिअ विरहिअहं [१४] ॥ ४६ ॥

43. KS तुम्हहं केरउ धणु, तुम्हहं ताउ आगदो। युष्माके (i) करोमि धनः । युष्मत्तावदागतः for तुम्हहं...आगतः. 44. K अस्मदेम्हहं for the Sūtra. K om. अपभ्रंशे. 45. M om. the Com. upto कलिजुगि. 46. K जाणिदु पिअविरहअहं for जाणिउं...हिअहं.

डसुडसिना महु मज्झु ॥ ४७ ॥

अपभ्रंशे अस्मदः डसः डसिना च सह महु मज्झु इत्यादेशौ भवतः ।
वचनभेदान्न यथासंख्यम् । महु कंतहों बे दोसडा [४८] ॥ जह
भग्मा पारकडा तो सहि मज्झु पिण्ण [७] ॥ महु होन्तउ आगदो, मद्
भवनागतः । मज्झु होन्तउ आगदो, मद् भवनागतः ॥ ४७ ॥

अम्हइं अम्हे जइशसोः ॥ ४८ ॥

अपभ्रंशे अस्मदः जइशसोः परयोः अम्हइं अम्हे इत्यादेशौ प्रत्येकं
भवतः ॥ ४८ ॥

अंबणु लाइवि जे गया पहिअ पराआ के वि ।

अवस न सुअहिं सुहच्छिअइ जिम अम्हइं तिम ते वि ॥ १४२ ॥

[= हे. ३७६.२]

[अम्लत्वं लगयित्वा ये गताः पथिकाः परकीयाः केऽपि ।

अवश्यं न स्वपन्ति सुखासिकायां यथा वयं तथा तेऽपि ॥]

अम्हे योवा रिउ बहुअ कायर एम भणन्ति ।

मुद्धि निहालहि गअणअलु कइ जण जोण्ह करन्ति ॥ १४३ ॥

[= हे. ३७६.१]

[वयं स्तोका रिपवो बहवः कातरा एवं भणन्ति ।

मुग्धे निभालय गगनतलं कति जना ज्योत्स्ना कुर्वन्ति ॥]

अम्हे देक्खहुं, अम्हइं देक्खहुं, वयं पश्यामः ॥

47. KS महु मज्झु डसिडसा for the Sūtra. K मह for महु in the Sūtra. KS मद्ग for भग्मा. KS सुहि for सहि. B महु कंतउ आगदो, मम कान्त आगतः for महु होतउ...आगतः. K आगओ for आगदो. KS om. मद् भवनागतः. 48. St. 142. M corrupt. K तंबं अम्हासु लाइवि पथिअ परका केपि; S तंबं अम्हसु लाइवि जे गया पथिक परका केपि for the first line. KS अवस सुअहिं न सुहच्छिअहिं जिम अम्हइं तिम तेपि for the second line. T अबसु सुअहिं, i. e. om. न but has it in the छाया. KS आग्रमस्मासु लाइत्वा for अम्लत्वं लगयित्वा. St. 143. S योवा for योवा. K विअउ बहु for रिउ बहुअ. S गअणअलि for गअणअलु. K वश्य for निभालय. K दक्खइ for देक्खइं.

मिसाम्हेहि ॥ ४९ ॥

अस्मदो मिसा सह अम्हेहि इत्यादेशो भवति । तुम्हेहिँ अम्हेहिँ जं
किअउँ [१३६] ॥ ४९ ॥

सुपाम्हासु ॥ ५० ॥

अपभ्रंशे अस्मदः सुपा सह अम्हासु इत्यादेशो भवति । अम्हासु
ठिअं, अस्मासु स्थितम् ॥ ५० ॥

लटो हि वा झइयोः ॥ ५१ ॥

लटो वर्तमानाया विभक्तेः प्रथमपुरुषबहुवचनयोः परस्मैपदात्मनेपदयोः
स्थाने अपभ्रंशे हिँ इत्यादेशो वा भवति । होहिँ हुवहिँ हवहिँ, भवन्ति ॥
पक्षे । न्ति न्ते इरे च ॥ मुहकवरिबंधं तहँ सोह धरहिँ [३७] ॥ ५१ ॥

हि थास्सिपोः ॥ ५२ ॥

लटो मध्यमपुरुषैकवचनयोः थास्सिपोः अपभ्रंशे हि इत्यादेशो वा
भवति । होहि हवहि हुवहि, भवसि ॥ पक्षे से सि च ॥ ५२ ॥
बष्पीहा पिउ पिउ करवि केत्तिउँ रुअहि हआस ।

तुह जलि मइ पुणु वल्लहइ बिहुँ वि न पूरिअ आस ॥ १४४ ॥

[= हे. ३८३.१]

[चातक पिउ पिउ कृत्वा कियद्रोदिषि हताश ।

तव जले मम पुनर्वल्लभे द्वयोरपि न पूरिता आशा ॥]

पिउ पिउ इति तु पिबामीत्यस्य वा, प्रिय प्रिय इत्यस्य वा सिद्धमपभ्रंशे ॥

50. M om. अपभ्रंशे. 51. K सोह for सोह. After
धरहिँ MT add नं मल्लजुज्झु ससिराहु करहिँ. S om. पक्षे न्ति न्ते
इरे च. 52. MT हि सिसिपोः for the Sūtra. M damaged
from मध्यमपुरुषैक onwards, giving only a few words and
sentences here and there. The variants, if available, are
noted in the sequel, St. 144. KS अष्पीह पिउ पिउ करवि for
बष्पीहा पिउ पिउ करवि. KS हआसु for हआस. KS जल for जलि. KS
वेह वि for बिहुँ वि. KS इत्यनुकरणं कृत्वा; T इत्यनुकारं कृत्वा for इति तु
पिबामीत्यस्य वा.

आत्मनेपदे—

बप्पीहा काई बोझिएण निगिघण बारइवार ।

साअरि भरिअइ विमलजलि लहहि न एक वि धार ॥ १४५ ॥

[= हे. ३८३.२]

[चातक किमुक्तेन निर्घृण वारंवारम् ।

सागरे मृते विनलजलेन लभसे नैकामपि धाराम् ॥]

सप्तम्याश्च ॥ ५३ ॥

अपभ्रंशे सप्तम्या लिङो मध्यमपुरुषैकवचनयोः यास्सिपोः हि इत्यादेशो भवति ॥ ५३ ॥

आअहि जम्महि अन्नहि वि गोरि सु दिज्जहि कंतु ।

गअ मत्तहि चत्तकुसहं जो अन्मिडइ हसन्तु ॥ १४६ ॥

[= हे. ३८३.३]

[अस्मिज्जन्मन्यन्यस्मिन्नपि गौरि तं दद्याः कान्तम् ।

गजानां मतानां त्यक्ताङ्कुशानां यः संमुखं गच्छति हसन् ॥]

पक्षे । हससि इत्यादि ॥ ५३ ॥

हु थध्वमोः ॥ ५४ ॥

लटो मध्यमपुरुषस्य बहुत्वे वर्तमानयोः परस्मैपदान्मनेपदयोः थ ध्वम् इत्येतयोः हु इत्यादेशो भवति । होहु हवहु हुवहु, भवथ ॥ ५४ ॥

St. 145. K बोझियं; S ओझियं for बोझिएण. KS बागड बारड for बारइवार. S हरिलइ; T हरिअइ for भरिअइ. KS एगु वि धार for एक वि धार. K निर्लगण for निर्घृण. KS मरिते for मृते 54. B reads. सप्तम्या च for the Sūtra. BT om. the Com on this Sūtra. M om. अपभ्रंशे, though the rest of Com. is illegible. St 146. M om. the stanza. KS आहि जम्मि महु (S तुहु) अण्णहि वि गोरि सु वेज्जहि कंतु; T आमि आहि कममि महु अण्णहि पि गोरि देज्जहि कंतु for the first line. K गज for गअ. K जोअति जाइ हसंतु for जो अन्मिडइ हसंतु. K गौरि स ददिद्याः कान्तः for गौरि तं दद्याः कान्तम्. K वेज्जड for हससि. 54. After भवति KS add बा; M adds होड हवड.

बलिअब्भत्थणि महुमहणु लहुईह्वा सोइ ।

जइ इच्छहु वहुत्तणउँ देहु म मग्गहु कोइ ॥ १४७ ॥

[= हे. ३८४.१]

[बल्यम्यर्यने मधुमथनो लघुकीभूतः सोऽपि ।

यदीच्छथ बृहत्त्वं दत्त मा याचध्वं कमपि ॥]

पक्षे । इच्छह् इत्यादि ॥

उँ मिबिटोः ॥ ५५ ॥

लट उत्तमपुरुषस्यैकत्वे वर्तमानयोः परस्मैपदात्मनेपदयोः मिप् इद्
इत्येतयोः उँ इत्यादेशो वा भवति । संपइ कडुँ वेस जिम [८७] बलि
किजउँ सुअणस्सु [१०७] पक्षे । कडुमीत्यादि ॥

हुं मस्महिडोः ॥ ५६ ॥

लट उत्तमपुरुषस्य बहुत्वे वर्तमानयोः मस् महिड् इत्येतयोः हुं इत्या-
देशो वा भवति । होहुं हवहुं हुवहुं, भवामः ॥ ५६ ॥

खग्गविसाहिउँ जहिँ लहुँ पिअ तहिँ देसहिँ जाहुँ ।

रणदुब्भिकखेँ भग्गाइं विणु जुज्जे न वलाहुँ ॥ १४८ ॥

[= हे. ३८६.१]

[खङ्गविसाधितं यस्मिन्लभामहे प्रिय तस्मिन्देशे यामः ।

रणदुर्भिक्षेण भग्ना विना युद्धेन न वलामहे ॥]

पक्षे । लडिमु इत्यादि ॥

St. 147. M om. the Stanza. S बलिअब्भत्थणि for बलिअब्भत्थणि. KS
इच्छहु वहुत्तणुः T इच्छइ वहुत्तणइ for इच्छहु वहुत्तणउँ. KS देह for देहु. KS
कं वि for कोइ. KS लघुभूतः for लघुकीभूतः. KS महत्त्वं; T ब्रह्मत्वं for
बृहत्त्वं. KS ददत्तः T ददथ for दत्त. BT इच्छहे for इच्छह. 55. K उमि-
षिटोः; T इ मिषिटोः for the Sūtra. M इ for उ in the Sūtra, the
remaining part missing. K उ for उँ in Com. T कडुई for
कडुइउँ. T सुअणस्सु for सुअणस्सु. After सुअणस्सु KS add the छावाः
बलिः क्रिये सुअणस्य. 56. K om. वा. KST om. होहुं...भवामः. St. 148.
M om. the Sūtra. KS °विसाहिडु for विसाहिउँ. KS पिउ for पिअ.
KS °दुब्भिकखइ मग्ग विणु जुज्जु णिवलाहु for °दुब्भिकखेँ...वलाहु. K °विसाधितुः;
T °विलासितं for खङ्गविसाधितं. KS प्रियं for प्रिये. KST °दुर्भिक्षे भग्नाः
विना युद्धं (T युद्धेन) स्थाने न लाभः (नैव लाभः) for the second half.

इदुदेत्स्वहेः ॥ ५७ ॥

पञ्चम्याः स्व हि इति यौ मध्यमपुरुषैकवचनादेशौ तयोरपञ्चशे इ उ
ए इत्येते त्रय आदेशा वा भवन्ति । होइ होउ होए, भव । इत्यादि ॥५७॥

इ—

कुंजर सुमरि म सल्लइउ सरला सास म मेळि ।

कवल जें पाविअ विहिवसिण ते चरि माणु म मेळि ॥ १४९ ॥

[= हे. ३८७.१]

[कुंजर स्मर मा सल्लकीः सरलान् खासान्मा मुञ्च ।

कवला ये प्राप्ता विधिवशेन तांश्चर मानं मा मुञ्च ॥]

उ—

भमरा एत्थु वि लिबडइ कें वि दियहडा विलम्बु ।

घणपत्तलु छायाबहलु पुल्लइ जाम कलम्बु ॥ १५० ॥

[= हे. ३८७.२]

[भ्रमर अत्रापि निम्बे कानपि दिवसान्विलम्बस्व ।

घनपत्रवांश्छायाबहलः पुल्लति यावत्कदम्बः ॥]

ए—

प्रिय एवाहिँ करें सेल्लु करि छइहि तुहुँ करवालु ।

जं कावालिय बप्पुडा लेहिँ अभग्गु कवालु ॥ १५१ ॥

[= हे. ३८७.३]

57. KS om. वा. KST om. होइ...इत्यादि. St. 149. KS सुमरिवि सल्लइउ for सुमरि म सल्लइउ. K कमल जे for कवल जि. K माण for माणु. KS स्मृत्वा सल्लके for स्मर मा सल्लकीः. St. 150. KS निबडइ for लिबडइ KS दिअह for दिअहडा. T जामु for जाम. KS घनपत्रच्छायाबहुला for घन...बहलः. S घलति for पुल्लति. St. 151. KS पिअ एवहि खल्लु करे छइहि तुहु करवालु for the first line. K जो for जे. S बग्गड for बप्पुडा. KS लेहि अहग्गु कवालु for लेहिँ अभग्गु कवालु. KS इदानी खेलां कुब for इदानी कुब कुन्तं करे. KS वरात्रां for वराका. K मेळहि for सुमरहि.

[प्रिय इदानीं कुरु कुन्तं करे, मुञ्च त्वं करवालम् ।

यत्कापालिका वराका लान्त्यभग्नं कपालम् ॥]

पक्षे । सुमरहि इत्यादि ॥

स्यस्य सो लृटि ॥ ५८ ॥

लृटि भविष्यति यो विहितः स्यप् तस्य स इत्यादेशो भवति ।
होसइ, भविष्यति ॥ ५८ ॥

दिअहा जन्ति झडप्पडहि पडहिँ मणोरह पञ्छि ।

जं अञ्छइ तं माणिअइ होसइ करतु म अञ्छि ॥ १५२ ॥

[= हे. ३८८-१]

[दिवसा यान्ति झटिति पतन्ति मनोरथाः पश्चात् ।

यदस्ति तन्मान्यते भविष्यति (इति) कुर्वन्मास्त्व ॥]

पक्षे । होहिइ ॥

पर्याप्तौ भुवः पहुच्चः ॥ ५९ ॥

अपभ्रंशे भुवो धातोः पर्याप्तावर्थे वर्तमानस्य पहुच्च इत्यादेशो भवति ॥ ५९ ॥

अडतुंगत्तणु जं थणहं सो छेयउ न हु लाहु ।

साहि जइ केवँइ तुडिवसेँण अहरि पहुच्चइ नाहु ॥ १५३ ॥

[= हे. ३९०-१]

[अनितुङ्गत्वं यस्तनयोः स च्छेदो न खलु लाभः ।

सखि यदि कथमपि त्रुटिवशेनाधरे प्रभवति नाथः ॥]

58. KS सः शरो लृटि; T सस्य पो लृटि for the Sūtra. KT लृटि भविष्यन्ती तस्या परतो यो विहितः स्यप् तस्य स इत्यादेशो भवति वा for लृटि...भवति. St 152. M om. the stanza. K दिअहा गति झडप्पडिति for दिअहा जन्ति झडप्पडहि. K मणूरह for मणोरह. KS जं अञ्छइ तं माणि (S वणिण) पिअ for जं अञ्छइ तं माणिअइ KS करतु; T किरतु for करतु. KS झडफडिति for झटिति. KS यदास्ते तन्मानं प्रियो for यदस्ति तन्मान्यते. 59. KS पर्यापो भुवो हुच्चं; T परिप्राप्तौ हुवे पुच्चं for the Sūtra. K हुच्च; T उप्प for पहुच्च. St 153. KS सो छेय म णहु लिहु for सो छेयउ न हु लाहु. K केवँ वि; S केवलं वि for केवँइ. KST कथमपि स्पर्धा (T स्पर्श) वशेन अधरे पर्याप्नोति नाथः for कथमपि त्रुटिवशेन अधरे प्रभवति नाथः

अजेर्वञ्जः ॥ ६० ॥

अपभ्रंशे अजेर्घातोर्वञ्ज इत्यादेशो भवति । वञ्जइ । वञ्जेपि ।

वञ्जेपिणु ॥ ६० ॥

ब्रूओ ब्रुवः ॥ ६१ ॥

अपभ्रंशे ब्रूओ धातोः ब्रुव इत्यादेशो वा भवति । न सुहासिउ किं पि ब्रुवइ, न सुभाषितं किमपि ब्रवीति ॥ ६१ ॥ पक्षे—

एतउँ बोपिणु सउणि ठिउ पुणु दूसासणु बोपि ।

तो हउँ जाणउँ एहों हरि जइ महु अग्गइ बोपि ॥ १५४ ॥

[= हे. ३९१.१]

[एतावदुक्त्वा शकुनिः स्थितः पुनर्दुःशासन उक्त्वा ।

ततोऽहं जानामि एय हरिर्यदि ममाग्रे उक्तवान् ॥]

क्रियेः कीसु ॥ ६२ ॥

क्रिये इत्यस्य क्रियापदस्यापभ्रंशे कीसु इत्यादेशो भवति ॥ ६२ ॥

सत्ता भोग जु परिहरइ तसु कन्तहों बलि कीसु ।

तसु दइवेण जि मुण्डियउँ जसु खल्लिहडउँ सीसु ॥ १५५ ॥

[= हे. ३८९.१]

60. K अजेर्वञ्जः; S अजेर्वञ्जः; T अजेर्वञ्जः for the Sūtra. K इवञ्ज इत्यादेशो for वञ्ज इत्यादेशो. K उजेइ उजेपि उजेपिणु; T उजइ उजइ उजेपिणु for वञ्जइ etc. 61. KS ब्रूओ ब्रूवः (S लूवः) for the Sūtra. K K इवच; S लूव for ब्रुव. KS om. वा. KS ऊवह सुहासिउ किपि; T प्रवइ सुहासिउ कपि ब्रूइ for न सुहासिउ किं पि ब्रुवइ. K ब्रूत सुभाषितं किमपि for न सुभा...ब्रवीति. St. 154. K एत्तिउ for एतउँ. B बोपिणु. S जोपिणु for बोपिणु. KS अउणि for सउणि. K जाणदु for जाणउँ. K महु for महु. K उक्त्वा for उक्तवान्. 62. St. 155. KST तसु देवेण वि मुण्डिय (T मुण्डिय) जसु खल्लिहउ (T खल्लिहउ) सीसु for the second half. KS कांतस्य बलिः क्रियते for कान्तस्य बलि क्रिये (करोमि). KST देवेनापि for देवेनैव. T विमथितं for मुण्डितं. KS सुमणस्सु for सुभणस्सु. After सुअवस्सु B adds the छायाः बलि करोमि सुअनस्सु.

[सतो भोगान्यः परिहरति तस्य कान्तस्य बलि क्रिये (करोमि) ।

तस्य दैवेनैव मुण्डितं यस्य खल्वाटं शीर्षम् ॥]

पक्षे साध्यमानावस्थातः अयं प्रयोगः क्रिये इति संस्कृतपदादेव । बलि
किञ्च सुअणस्तु [१०५] ॥ ६२ ॥

पस्सगण्हौ दृशिग्रहोः ॥ ६३ ॥

अपभ्रंशे दृशिर् ग्रह इत्येतयोर्धात्वोः पस्स गण्ह इत्यादेशौ यथासंख्यं
भवतः । पस्सदि पश्यति । पठ गण्हेप्पिणु व्रतु, पठ गृहीत्वा व्रतम् ॥ ६३ ॥
तक्षाद्याञ्छोल्लादीन् ॥ ६४ ॥

अपभ्रंशे तक्षिप्रभृतयो धातवः छोल्ल इत्यादीनादेशानापच्यन्ते ॥ ६४ ॥

जिम तिम तिक्ष्वा लेवि कर जइ ससि छोल्लिज्जन्तु ।

तो जइ गोरिहें मुहकमलि सरिसिम का वि लहन्तु ॥ १५६ ॥

[= हे. ३९५-१]

[यथा तथा तीक्ष्णान् लात्वा करान् यदि शशी अतक्षिप्यत ।

ततो जगति गौर्या मुखकमलेन सदृशंतां कामप्यलप्स्यत ॥]

आदिग्रहणादेशीषु ये क्रियाशब्दा उपलभ्यन्ते ते उदाहार्याः ।

चुड्डुल्लु चुण्णीहोइसइ मुद्धि कपोलि निहित्तु ।

सासाणलजालल्लुकिअउ बाहसलिलसंसित्तु ॥ १५७ ॥

[= हे. ३९५-२]

63. S पस्सगण्हौ दृशिग्रहोः for the Sūtra. KS दृशि
ग्रह for दृशिर् ग्रह. S गण्ह for गण्ह. KST पस्सदि पत्यु वृद्ध
गण्हेप्पिणु (T गण्हविण्णु) द्रूप (T द्रुव) for प स्सदि ... व्रतम्. 64.
St. 156. जिम जिम for जिम तिम. KS तिक्ष्वांइ for तिक्ष्वालेवि. KS
छोल्लिज्जंत for छोल्लिज्जन्तु. KS गोरिहें मुहकंवल सारिसिम का वि लहंत for
the second line. KST तदा यदि गौर्याः मुखकमलसदृशतां कामपि अल-
प्स्यति for the second half of the छाया. St. 157. M om. the
stanza. KS चुण्णा होइस for चुण्णीहोइसइ. KS मुद्धि for मुद्धि. KS
सासाणलजालल्लुकिअउ; T विसाणलजालल्लुकिअ for सासाणलजालल्लुकि-
अउ; KTS चूडकं हस्नाभरणकं चूर्णीभवति स्वयं कपोले निहितं for the first
line of the छाया. KS 'दग्ध for 'दग्धो. KS 'ससिणे for 'संसिक्तः.

[चूडकश्चूर्णाभिविष्यति मुग्धे कपोले निहितः ।

आसानलज्वालादग्धो बाष्पसलिलसंसिक्तः ॥]

हिअइ खुडुकइ गोरडी गयणि धुडुकइ मेहु ।

वासारत्तपवासुअहं विसमा संकडु एहु ॥ १५८ ॥

[= हे. ३९५.४]

[हृदये सुट्शब्दं करोति गौरी गगने घडघडायते मेघः ।

वर्षारात्रिप्रवासिनां विषमं संकटमेतत् ॥]

अम्मि पओहर वज्जमा [२६] ॥

पुत्तें जाएं कवणु गुणु अवगुणु कवणु सुएण ।

जा बप्पीकी भुंहडी चम्पिज्जइ अवरेण ॥ १५९ ॥

[= हे. ३९५.३]

[पुत्रेण जातेन को गुणोऽवगुणः को मृतेन ।

यत्पैतृकी भूमिराक्रम्यतेऽपरेण ॥]

तं तेत्तिउँ जल्ल सायरहौं सो तेवडु वित्थारु ।

तिसहँ निवारणु पल्ल वि न वि पर धुट्ठुअइ असारु ॥ १६० ॥

[= हे. ३९५.७]

[तत्तावज्जलं सागरस्य स तावान्विस्तारः ।

तृपाया निवारणं पल्लमपि नैव परं शब्दायतेऽसारः ॥]

St. 158. M om. the stanza. KS हिअउ for हिअइ. KT कुडुकइ; S कुडुतइ for खुडुकइ. KT खुडुकइ; S खुडुकइ for धुडुकइ. KS हृदयं सुहृत्करोति प्रिया गगने सुडुसुडायते मेघः for the first line of the छाया. KST give the stanza अम्मि पओहर and its छाया here, KS reading : पउहरा वज्जवज्ज निष् जे शंमुह ठंति । महु कंतहो समरंगणि गजघड भंजिहु बंति. St. 159. M om. the stanza. KS सुएण for सुएण. KST आवहि पिहु भुमिहडी (S भुविहडि; T भूहडी) for जा बप्पीकी भुंहडी. KS यावत्पितृभूराक्रम्यते परेण for यत्पैतृकी भूमिराक्रम्यते परेण. St. 160. M om. the stanza. KS तं ताउ; T तं तेउ for तं तेत्तिउ. KS निवारणु for निवारण. KS धुधुवइ; T धुधुवइ for धुट्ठुअइ. KS स तावद्विस्तारः for स तावान् विस्तारः. B धूमायते; KS धुधुमायते असारं शब्दायते for शब्दायते असारः.

होः स्तोरुच्चारलाघवम् ॥ ६५ ॥

होः हकारेफयोः स्तोः संयुक्तस्य उच्चारलाघवमपभ्रंशे प्रायो भवति ।
बहिणि अम्हारा कन्तु [११९] ॥ सिरु ल्हसिउं खंधस्सु [१६२]
जह सो घडिदि प्रयावदी [२०] ॥ अन्नु जि प्राउं [६३] ॥ चंचल
जीविदु ध्रुव मरणु [४३] ॥ ६५ ॥

विन्दोरन्ते ॥ ६६ ॥

अपभ्रंशे पदान्ते वर्तमानस्य विन्दोरुच्चारलाघवं प्रायो भवति । अन्नु
शु तुच्छउं तहें धणहें [१२०] ॥ बलि किज्जउं सुअणस्सु [१०७] ॥
दइवु घडावइ वणि तरुहें [११४] ॥ तरुहें वि वकल [११३] ॥
खगविसाहिउं जहि लहहें [१४८] ॥ तणहें तइजी भंगि न वि
[१०८] ॥ ६६ ॥

हलस्यैः ॥ ६७ ॥

अपभ्रंशे व्यञ्जनेषु स्थितस्यैः एदोतोः उच्चारलाघवं प्रायो भवति ।
सुधें चिन्तिजइ मागु [२] ॥ तसु हउं कलिजुगि दुल्लहें [१०५] ॥
लिङ्गमतन्त्रम् ॥ ६८ ॥

अपभ्रंशे लिङ्गमतन्त्रं व्यभिचारि प्रायो भवति । गयकुम्भहें दारन्नु
[११६] ॥ अत्र पुंलिङ्गस्य नपुंसकत्वम् ॥

अम्मा लग्गा डुंगरिहिं पडिउ रडन्तउ जाइ ।

जो एहा गिरिगिलणमणु सो किं धणहें घणाइ ॥ १६१ ॥

[= हे. ४४५.१]

65. S प्रयावइ for प्रयावदी. B om. अन्नु जि down to मरणु. 66. After धणहें KS add तु अक्खणहं. K देउ; ST देवु for दइवु. 67. S चित्तिजइ for चिन्तिजइ. 68. St. 161. KS अंता लग्गा डोमरइ for अम्मा लग्गा डुंगरिहिं. T वडिउ for पडिउ. KS रदतउ for रडन्तउ. KS जो (S जा) एम विहुगिलणमणु for जो एहा गिरिगिलणमणु. BKT घणाइ for घणाइ. KS य एवंविधं गि (S ग) लितुमनाः. KS घनायते गणयति; T घनायते रणायति.

[अभ्राणि लग्नानि पर्वतेषु पथिको रुदन्याति ।

य एष गिरिगिलननाः स किं धन्याया वृणायते ॥]

अत्र अम्मा इति नपुंसकस्य पुंस्त्वम् ॥

पाइ विलगगी अंत्रडी सिरु ल्हसिउं खन्धस्सु ।

तो वि कडारइ हत्थडउ बलि किज्जउं कंतस्सु ॥ १६२ ॥

[= हे. ४४५.२]

[पादे विलग्नमन्त्रं शिरः स्रस्तं स्कन्धात् ।

तथापि कटारे हस्तः बलिं करोमि कान्तस्य ॥]

अत्र अंत्रडी इति नपुंसकस्य स्त्रीत्वम् ॥

सिरि चडिआ खन्ति फलईं पुणु डालईं मोडन्ति ।

तो वि महद्दुमु सउणाहं अवराहिउ न करन्ति ॥ १६३ ॥

[= हे. ४४५.३]

[शिरसि आरूढा खादन्ति फलानि पुनः शाखा भञ्जन्ति ।

तथापि महाद्रुमाः शकुनीनामपराधितां न कुर्वन्ति ॥]

अत्र डालईं इत्यत्र स्त्रीलिङ्गस्य नपुंसकत्वम् ॥

शौरसेनीवत् ॥ ६९ ॥

अपभ्रंशे प्रायः शौरसेनीवत्कार्यं भवति ॥ ६९ ॥

St. 162. KS अंत्रडी for अंत्रडी. KS ल्हसिउं for ल्हसिउं. KS तोपि कडारइ हंथडउ for तो वि कडारइ हत्थडउ. KS विलगगात्रे for विलग्नमन्त्रं. KS ततोपि कडारः हस्ते for तथापि कटारे हस्तः. KS बलिः क्रिये कान्तस्य for बलिं करोमि कान्तस्य. K अंत्रस्य for अंत्रडी इति. St. 163. KS सिइ for सिरि. KST फलाईं for फलईं. K डाल; S डालउ for डालईं. KST तो वि महद्दुमु सउणि (T सउण) अवराहिं न करंति for the second line of the stanza. KS शिरस्यटित्वा for शिरसि आरूढा. KS मोट्ठयंति for भञ्जन्ति. KST ततोपि महद्दुमाः शकुनिनः अपराधिनो न कुर्वन्ति for the second line of the छाया.

सीसि सेहरु खणु विणिम्मविदु
खणु कंठि पालंबु किदु रदिऐं ।
विहिदु खणु मुंडमालिअ जं पणएण
तं नमहु कुसुमदामकोदंडु कामहौं ॥ १६४ ॥

[= हे. ४४६-१]

[शीर्षे शेखरः क्षणं विनिर्मापितः
क्षणं कण्ठे प्रालम्बः कृतो रत्या ।
विहितं क्षणं मुण्डमालिका यत्प्रणयेन
तन्नमत कुसुमदामकोदण्डं कामस्य ॥]

तद्व्यत्ययश्च ॥ ७० ॥

नदिनि प्राकृतानां द्योतकम् । तेषां प्राकृतादिभाषालक्षणानां प्रायो
व्यत्ययश्च भवति । यथा मागध्यां तिष्ठतिष्ठ इत्युक्तं, तथा प्राकृतपैशाचीशौर-
सेनीष्वपि भवति । चिष्टदि ॥ अपभ्रंशे रेफस्याधो लोपो बोक्तः, मागध्यामपि
भवति । शदमाणुशमंगमालके कुंभशहश्च वशाहौं शंचिदे, शतमानुशमांसभारकं
कुम्भसहस्रं वसायाः संचितम् ॥ इत्याद्यन्यदपि द्रष्टव्यम् । न केवलं भाषा-
लक्षणानां तिङाद्यादेशानामपि व्यत्ययो भवति । ये वर्तमानकाले प्रसिद्धास्ते
भूतेऽपि भवन्ति । अहं पेच्छइ गहुतणओ, अथ प्रेक्षांचक्रे रघुतनयः ॥
आभामइ रयणीअरे, आबभापे रजनीचरान् । भूते प्रसिद्धा वर्तमानेऽपि
भवन्ति । सोहीअ एम चण्डो, शृणोत्येष चण्डः ॥ ७० ॥

69. St. 164. B मसि for सीसि. K खणु विणिम्मविदु; S खणु
विणिमिदु for खणु विणिम्मविदु. S रथिए for रदिऐं. B मुंडमालिए for
मुंडमालिअ. T नमह for नमहु. K विनिर्मित for विनिर्मापितः. K मूर्धमालिका
for मुण्डमालिका. 70. KS चिस्टदि for चिष्टदि. KS °माशभा (S शा)-
अणे for °मंशमालके. KS °सहस्सवशाइशंचिदे. K om. the छाया of this
passage. After रघुतनयः KS add इत्यर्थः. KS आइसइ रआणेअरे for
आहासइ रअणीअरे. S adds इत्यर्थः. KS चंडा for चण्डो.

शेषं संस्कृतवत् ॥ ७१ ॥

शेषं यदत्र प्राकृतादिभाषालक्षणं द्वादशपदीनिबद्धं ततोऽन्यत् संस्कृत-
वदेव भवति । रामाअ पोष्पाणि, रामाय पुष्पाणि ।

हेट्टट्टियसूरनिवारणाय छत्तं अहो इव वहन्ती ।

जअइ ससेसा वराहसासदूरुक्खया पुहवी ॥

[= हे. ४४८.१]

[अधःस्थितसूर्यनिवारणाय छत्रमध इव वहन्ती । -

जयति सशेषा वराहश्चासदूरोक्षिता पृथिवी ॥]

अत्र चतुर्थ्यां आदेशो नोक्तः, स च संस्कृतवदेव । उरसि सरसि सिरसि
इत्यादयः सिद्धावस्थायाम् ॥ ७१ ॥

झाडगास्तु देस्याः सिद्धाः ७२ ॥

झाडादयः शब्दा देस्या देशविशेषव्यवहारादुपलभ्यमानाः सिद्धा
निष्पन्नाः प्रसिद्धा वा वेदितव्याः । (१) झाडं लतादिगहनम् ॥ (२) गोष्पी
(३) स पत्ति आ वाला ॥ (४) गोंडी (५) गां डी (६) गोंजी मञ्जरी । (७)
एकं गं (८) ओहं सं (९) भदसिरी चन्दनम् ॥ (१०) आडोरो

71. T द्वादशपदनिबद्धं for द्वादशपदानिबद्धं. K हेडट्टिअ°; S हेदड्डिअ° for हेट्टट्टिअ°. ST om. from छत्तं अधो down to पृथिवी in the छाया. After संस्कृतवदेव K adds भवति. BKS तदुरसि सिरसि for उरसि सरसि सिरसि. 72. S झाडगास्तु for झाडगास्तु in The Sūtra. (1) HD. 3. 57. S रूढं; T झाडा for झाडं. S लतादि-
गहनं for गहनम्. (2) Sk गोष्पी (?) MT गोंषी; S गोंषि for गोष्पी. (3)
HD. (संपत्तिआ) 8.18. MS संपत्तिआ. (4) HD. (गोंडी) 2.95. K गोंडि;
S गोडि. (5) ? K गोंडि; S गोंडि. (6) HD. 2.95. KS गोंजि. (7)
HD. 1.144. BKT एकगं; M एकगं. (8) HD. (ओहरिसं चन्दन-
घर्षणशिला) 1.169. BT ओहस्सं. (9) HD. 6.102. K भदसिरी; MS
भदसिरी. (10) HD. (आणूवो ?) 1.64. S आडोरो.

(११) मोरत्तओ (१२) मोरो (१३) पाणाअओ श्वपचः ॥ (१४) दुल्लरअं भूषा कपर्दानाम्, कपर्दैः कृतमाभरणमित्यर्थः ॥ (१५) सोमालं (१६) सोल्लं मांसम् ॥ (१७) छट्ठो मर्म ॥ (१८) भोट्टणो भृतकः ॥ (१९) गोइं स्तनयोरुपरि रचितो वासोग्रन्थिः ॥ (२०) भावई गृहिणी ॥ (२१) दुक्खित्तो कम्पः ॥ (२२) परिहालो जलनिर्गमः ॥ (२३) पढं ग्रामसीमास्थानम् ॥ (२४) गोजा कलशी ॥ (२५) पडिपल्लिलो विहित-पूजः ॥ (२६) गन्धपिसाओ गान्धिकः ॥ (२७) ओहिअं अधोमुखम् ॥ (२८) असारो कदली ॥ (२९) करइल्लो शुष्कमहीजः ॥ (३०) वपस्सओ भारः ॥ (३१) दुप्परिअल्लं अशक्यम् ॥ (३२) वेड्डणी (३३) पिच्छल्लं (३४) विट्ठणा (३५) सारोवहि (३६) सिणी

(11) HD. 6.140. MS मोरत्तओ; T मोरीतओ. (12) HD. 6.140. BK मारो. (13) HD. 6.38. BKM पणाअओ; T पाणाअओ. (14) HD. (उल्लरयं) 1.110. BKM दुल्लरअं. BT कपर्दै for कपर्दैः. (15) HD. 8.44. (16) HD. 8.44. (17) HD. (वट्ठा) 7.31. ? K छट्ठा चर्म; M छट्ठो मर्म; S छट्ठो वर्म; T पट्ठो वर्म. (18) HD. (भुत्तणो, भोट्टणो) 6.106. B छोट्टणो; M भोट्टण; S भट्टणो; T भोभरणो. KM भृतकं; T भृतकः. (19) HD. (गोइअं) 2.93. M गोई; S गोई; T गेई. Bp KMS वासोग्रन्थिरुपरि कुचयोः for स्तनयो...ग्रन्थिः. (20) HD. (भावइआ धार्मिकगृहिणी) 6.104. M भारई; T, गएई; T₂ गवाई. (21) ? K दुक्खित्ते; MS दुःखित्ते; T उक्खित्ते कपा (22) HD. 6.29. T परिहारो. (23) ? T पठमं. (24) HD. (गोआ) 2.89. T गोआ. (25) HD. (पडिपल्लिओ ?) 6.32. T पडिपडिरो. (26) HD. 2.87. T गंधविसाओ. BM ग्रान्थिकः; K गन्धिकः for गान्धिकः. (27) HD. (ओहुर ?) 1.157. KS ओसिअं; T ओसिअं. (28) HD. 1.12. (29) HD. 2.17. S करइल्लि. (30) ? B केड्डओ. Bp वपस्सओ; M व...पज्जओ. (31) HD. 5.55. BKMS उपपरिअल्लं. (32) HD. (वेल्लणा-वेल्लणयं इति केचित्) 7.65. B वेड्डणा; T वेड्डणि. (33) HD. (पिच्छल्लो) 6.74. B om. the word and wrongly gives पिच्छल्लः as the meaning of वेड्डणी; M पिच्छल्लं; T विच्छल्लं. (34) HD. 7.65. B om. and wrongly reads पन्थाः; K वंधा; M पंधा; T विधा. (35) ? B रासारोवहो; T सारोवहा. (36) ? KMS सिणि.

(३७) वेळुरा (३८) मंतत्तखरं लज्जा ॥ (३९) कोण्णा अं म्लानम् ॥
 (४०) खन्दजी स्थूलेन्धनवहिः ॥ (४१) ऊसा अत्तो खेदेन शिथिलः ॥
 (४२) उत्ताण फले एरण्डः ॥ (४३) चदुरुडो (४४) हालो शातवाहनः ॥
 (४५) पउलि अं शूलप्रोतं मांसम् ॥ (४६) माडा समकालम् ॥ (४७)
 खडरि अं कलुपम् ॥ (४८) बहुराणो असिधारा ॥ (४९) बव्वाडो दक्षिणो
 हस्तः ॥ (५०) गव्वणो दक्षः ॥ (५१) खडुं (५२) वेडो (५३) बोडुरं
 स्मश्रु ॥ (५४) उइत्तणं निवसनम् ॥ (५५) सअगहं झटिति ॥ (५६)
 खल्लिरी (५७) खल्लिरिआ संकेतः ॥ (५८) रद्धी (५९) वडु अं प्रधा-
 नम् ॥ (६०) गअणरई मेघः ॥ (६१) तिगच्छी (६२) तिगआ
 पुण्णरजः ॥ (६३) तंढं शिरोर्हानम् ॥ (६४) पादुगो सभ्यः ॥ (६५)
 तिविडी सूची ॥ (६६) पत्तलं तीक्ष्णम् ॥ (६७) कूरं भक्तम् ॥

(37) HD. (वेळूणा as under 32 above) 7.65. T वेळुरा. (38) HD.
 (मंतकखं) 6.141. B मंतत्तखरं; KM मंततखरं; S मंततखरं. (39) ? M
 कोणाअं; T कोण्णाअं. B मानं; KM मानं for म्लानम्. (40) HD. (खंदग्गी)
 2.70. S खंदजि; T समययिग. (41) HD. (ऊसाअंतो) 1.141. BK दुक्खा-
 अंतो; MS दुक्खाअंत. (42) HD. (उत्ताणपत्तयं) 1 120. T उत्ताणवत्ती.
 (43) HD. (चउरइडो) 3.7. B चउरइडो; M चउरइडो. (44) HD. 8.66.
 (45) from पउलइ पचति; HD 6.29. T चउलिअं. (46) ? M पाडा;
 S माडा; T अभिअं. (47) HD. (खरडिअं रूक्षम्) 2.79. T खउरअं. (48)
 HD. (बहुराणा) 6.91. (49) HD. 6.89 B बप्पोण्ण; KS पप्पोण; T
 बप्पोण्ण. (50) HD. (खवो, खवो वामकर.) 2.77. S खड्णो. (51) HD.
 2.66 S खडं; T कडो. (52) HD. (वेड्ढा) 6.95. (53) HD. 6.95. B
 बोडुरं; M बोदुरं; T बोरं. (54) HD. (उइत्तणं) 1.103. M उइत्तणं; T
 ओअत्तणं. (55) HD. (सयराहं) 8.11. M सहराहं. (56) HD. 2.70. T
 खल्लिरी. (57) HD. 2.70. B खल्लिरिआ; M खिल्लिरीआ; T खल्लिरीआ. (58)
 HD. 7.2. BK रज्जी; M रंजी; S रजि, T रङ्गी. (59) HD. 7.29. B
 वडुअं; M अंधअं; T वडअं. (60) HD. 2.88. (61) HD. (तिगिच्छी)
 5.12. M निमकी; T तिगिच्छि. (62) HD. (तिगिआ) 5.12. T तोंडिआ.
 (63) HD. 5.19. T तंढं. (64) HD. (पादुगिओ) 6.42 M पादुगो;
 T पादुगो. (65) HD. (पुटिका तिविडा सूचीति केचिन्) 5.12. M तिविडं.
 (66) HD. 6.14. (67) HD. 2 43.

(६८) गोडुं (६९) चिक्खिलं (७०) कच्छरं (७१) महिडं (७२) बहलं (७३) रेणं (७४) पणओ (७५) डंडरिआ (७६) डंडा (७७) दोहणी पक्कः, कर्दम इत्यर्थः ॥ (७८) छिविओ (७९) छोहो (८०) पगेज्जो (८१) विज्जो चयः, समूह इत्यर्थः ॥ (८२) निअत्थं परिहितं वल्लम् ॥ (८३) निडुरिआ भाद्रपदसितदशम्यां कश्चिदुत्सवविशेषः ॥ (८४) खोड्डी (८५) तालफली दासी ॥ (८६) छिच्छिणरमणं (८७) ओलुक्की (८८) हद्धिणं चक्षुःस्थगगनक्रीडा ॥ (८९) पुंसुलं विसंवादः ॥ (९०) अवअण्हं उल्लवल्लम् ॥ (९१) सराहओ (९२) किक्किडी सर्पः ॥ (९३) सइलंतं (९४) सइदिट्ठं मनोरथेनैव संघटना ॥ (९५) ओसा

(68) HD. (गेडुं) 2.104. M गोंड; T गेडु. (69) HD. (चिक्खिलो) 3.11. MS चिक्खिलं; T चिक्खिली (70) HD. (कच्छरो) 2.2. BK कच्छरो; M कंचरं; T कच्छरी. (71) HD. (महेडो) 6.119. B महिडुं; T महेप्पा. (72) HD. 6.89 B बलाहं; KM बलहं; T बहुली. (73) HD. (रेणी) 7.9. T रेओ. (74) HD. 6.7. (75) HD. (डंडरिओ) 4.15. B डंडरिआ; T डंडरीआ T. (76) HD. (डंडो) 4.16. B डंडा; M दंडा; T डुडा. (77) HD. 5.48. KM कर्दमपर्यायः for कर्दम इत्यर्थः. (78) HD. (छिवओ) 3.36. BK विच्छिओ; M विच्छिओ. (79) HD. 3.39. T छोओ. (80) HD. (पगेज्जो) 6.15. M पगेज्जो. (81) HD. (विज्जो) 7.32. B विज्जडा; M विज्जं; T विज्जो वधः (?) समूह इत्यर्थः. (82) HD. 4.3¹. B णिअडी स्नानम्; HD. 4.26. णिअडी (Sk निकृतिः) इम्मः; KS निअत्थि; M निअई. (83) HD. 4.45. BK नडुरिआ; MS नंडुरिआ; T नेस्सुरिआ. (84) HD. (खोड्डी) 2.77. BK सोड्डी; M सौडी; T खोड्द. (85) HD. (तालफली) 5 11. BK ताणफली; T तालपाळी. (86) HD. छिच्छटरमणं 3.30. B चिच्छिणरमणं; M चिच्छिणरमणं; T चिच्छिरमणी. (87) HD. (ओलुक्का छन्नरमणं, नष्ट्वा यत्र शिशवः क्रीडन्ति) 1.153. B ओलुक्को; T उलुक्की. (88) HD. (गंदीणी) 2.83. B हविणं; T गंधीणी. (89) ? M पुंसुलं; T ममुलं. (90) HD. (अवअण्णो) 1.26. S अवहणं. (91) HD. 8.12. S सराहवो. (92) HD. (किक्किडी) 2.32. K किक्किडी; S किक्किडी; T किक्किडी. (93) HD. (सइलंतं) 8.18. B सइलंतं; T सिउलीही. (94) HD. 8.91. BT सइदडुं; KM सइदंडं; S सइरंडं. (95) HD. 1.164. T ओसा.

(९६) ओ गिग वो (९७) सि ण्हा नीहारः ॥ (९८) णि अं स णं परिधानम् ॥
 (९९) झु सि स्रोतः ॥ (१००) सि डा (१०१) सि ह डो सुसनासिकानादः ॥
 (१०२) णे व ञ्छ णं (१०३) णि व ञ्छ णं अवतारणम् ॥ (१०४) अ ल्ल ओ
 कृतपरिचयः ॥ (१०५) अ डा (१०६) स डा प्रलम्बाः केशाः ॥ (१०७)
 घ ग्घ त्य णं खेदः ॥ (१०८) चं द व डा आ अर्धप्रावृतदेहा ॥ (१०९)
 त ल फ्फ लं शालिः ॥ (११०) तरि डी अनुष्णो वायुः ॥ (१११) वे षो
 (११२) सं पु ओ पिशाचाक्रान्तः ॥ (११३) की ला (११४) कु कु ला
 (११५) अ द्ध घ र णी (११६) ब हु धा रि णी नववधूः ॥ (११७) व ती
 (११८) व ई (११९) वे ला मर्यादा ॥ (१२०) णि ग्घ टो कौशलोपेतः ॥
 (१२१) व ज्जा (१२२) प ज्जा अधिकारः ॥ (१२३) झ डी

(96) HD. (ओग्गीओ) 1.149. S ओगिगओ; T ओजीहा. (97) HD. 8.53. K सिगा; (98) HD. 4.38. (99) HD. 3.38. M झंति. HD. छेदः for स्त्रोतः. (100) IID. (सिडा) 8.29. M सिटा; T सिण्णा. (101) HD. (सिबाडी ?) 8.29 B सिहिडो, T संवाडो. (102) HD. 4.40. KS दिग्वंछणं; M दिवंछणं; (103) HD. 4 40. KS णिबनंछणं; M णिवंछणं. (104) HD. 1.12. B लंबओ. (105) ? T सअडा. (106) HD. (सडा) 8.46. B प्रलम्बकेशा; S प्रलंबकेशः. (107) HD. (घुग्घुन्छगयं) 2.110. B घाघवर्ग; M घघघर्ग; T घस्थणं. M खेदरवः for खेदः. (108) HD. 3.7. B बहुबहुआ; KM बहुबहुआ; S बंदवडाआ; T छद्वडाआ. Cf. बटबटात in Marathi. (109) HD. (तलफ्फलो) 5.7. KMS तलफले; T तलन्छलं. (110) HD. (तिरिडी) 5.12. T तरिडी. HD. उष्णवातः for अनुष्णो वायुः. (111) HD. 7.74. M वेषो; T वेष्फा. (112) HD. (मिपुअं) 8.30. (113) HD. 2.33. BK MS किला. (114) HD. 2.33. BKMS कुलकुला (कुक्कुला ?) (115) ? B अद्धरणा; M अंधरणा; T हृत्स्थरणी. (116) HD. 7.50. T बहुधारणी. (117) HD. 7.31. M वती; T वती. (118) Sk वृत्तिः. T बह. (119) Sk. T वेडा. (120) IID. (णिग्घटो) 4.34 S णिग्घटो; T णिग्घटो. (121) HD. 7. 32. KS पज्जा; M पंजा; T वजा. (122) HD. 6.1. KS वंजा; M वंजा; T वज्जा. (123) IID. (निरन्तरघृष्टि; or झाडी ?) 3.53 KS जडी; T जालि.

(१२४) झल्लरी गुल्मः ॥ (१२५) मुकुंडी (१२६) मुचमुंडो जूटः ॥
 (१२७) णिकसरिओ गलितसारः ॥ (१२८) झं टि लि आ चंक्रमणम् ॥
 (१२९) संखोडी व्यतिकरः ॥ (१३०) सिलिपो (१३१) चिल्लो (१३२)
 चुल्लो (१३३) चेडो (१३४) लिको (१३५) डहरो बालः ॥ (१३६) हणं
 दूरम् ॥ (१३७) विट्टिरिआ (१३८) तुंगी रात्रिः ॥ (१३९) कुहिणं
 कूर्परम् ॥ (१४०) विआलो (१४१) वेळ (१४२) दुडहणो (१४३)
 लम्मिको (१४४) कमलो (१४५) कुविलो (१४६) गिरिको (१४७)
 ओच्छलो (१४८) कुसुमालो दस्युः, चोर इत्यर्थः ॥ (१४९) अहेल्लो
 ईश्वरः ॥ (१५०) धणी पर्याप्तिः गुप्तिर्वा ॥ (१५१) कंक असुकओ
 अल्पसुकृतलभ्यः ॥ (१५२) पशामुरो प्रवयाः, वृद्ध इत्यर्थः ॥

(124)? (125) HD. (मुकुंडी) 6.117. T मुकुंडी. (126) HD.
 मुकुंडो or मुचमुंडो राशिः? 6.136. B मुचमुतो; KS मुचमुहो; M मुचमुल्लो;
 T मुकिमुंडो. BK कूटः for जूटः (127) HD. (णिकसरिओ) 4.41. T
 णिकसरिओ. (128) HD. (झं टि लि आ) 3.55. BK झं टि लि आ; S झं टि लि आ.
 (129) HD. (संखोडी) 8.8. BK सुखोडी. (130) HD. (सिलिपो) 8.30.
 BK सिलिपो; T सलिमचो. (131) HD. 3.10. (132) HD. 3.22. T
 om. चुल्लो. (133) HD. 3.10. BM जेडो. (134) HD. 7.22. BST
 लिको. (135) HD. 4.8. B जालः; KS जाला; MS जाला. (136) HD.
 8.59. BKMS णहं for हणं. (137) HD. (विट्टिरिआ) 7.67. B विट्टि-
 रिआ; M विट्टिरिआ; T विप्पिरिआ. (138) HD. 5.14. T तुंगी. (139)
 HD. (कुहिणं) 2.62. S कहिणं; T कूहीणं. (140) HD. 7. 90. (141)
 HD. 7.94. (142) Sk? B दुडहणो; M दुडह...; T उच्चुहणो. (143) HD.
 (लपिकलो) 7.19. BKMS अम्मिको. (144) HD. (कल्लो) 2.20. (145)
 HD. (कुविलो) 2.66. BM कुविलो; T कुविलो. (146) HD. (गिरिको)
 4.49. MS गिरिको; T गिरिको. (147) HD. (उच्छो or ओच्छो) 1.101.
 B वच्छलो; M वल्लो; T ओच्चलो. (148) HD. 2.10. Bp. वैरी; K वैर
 for चोरः. (149) HD. (अहेल्लो) 1.10. B (अहल्लो); M अहिल्लो. (150)
 HD 5.62. T यणी. (151) HD. (कंक असुकओ) 3.45. (152)? MS
 पशामुरो; T शामुरो.

(१५३) पुं ड रि आ उत्कलिका ॥ (१५४) हत्थं शीघ्रम् ॥ (१५५) पि डि छि को कूरः ॥ (१५६) सं चु छो पिशुनः ॥ (१५७) जो व्व ण जो अं (१५८) जो व्व णि रं (१५९) जो व्व ण णी जरा ॥ (१६०) प डि णि अं स णं निशि प्रावरणम् ॥ (१६१) प डि वे सो विक्षेपः ॥ (१६२) प डि कि आ प्रतिकृतिः ॥ (१६३) प ड्डु ज इ णी तरुणी ॥ (१६४) कु णि आ (१६५) कु छि णी (१६६) कं ड दि णा रो वृतिविवरम् ॥ (१६७) दे व रि अं सुत-जन्मनि तूर्यम्, पुत्रोत्सवे वाद्यमानं तूर्यमित्यर्थः ॥ (१६८) अक्ख वा आ दिक् ॥ (१६९) मे क्वं पार्श्वक्षेत्राद्यम् ॥ (१७०) पा हि आ व डा ललना ॥ (१७१) पो ड र ई चौयेंण वधूः, चौयेंण स्वीकृता भायेंत्यर्थः ॥ (१७२) ओ र ह्ठी गभीरदीर्घरवः ॥ (१७३) पो अ ग्गो निर्मयः ॥ (१७४) उ क्क ह्ठी (१७५) णे ल छि आ

(153) HD. (पुरुपुरिआ) 6.55. ST पुंडरीआ. (154) HD. 8.39. B हद्; T हर्थः. (155) ? K पिडिछिका; M पिडिलिका; S पडिछिका; T पडिलिरो. (156) HD. (संभुछो) 8.7. B सचुछो; T मिचिछो. (157) HD. (जोव्वणवेअं) 3.51. (158) HD. (जोव्वणणारं) 3.51. BT जोव्वणिणां. (159) HD. (जोव्वणोवयं ?) 3.51. B जोणिणं. B जारः for जरा. (160) HD. 6.36. B चिडिणिअंसणं; K पिडिणिअंसण. (161) HD. 6.21. KMS पडिवेसा. Bp विकोपः for विक्षेपः. (162) IID. (पडिक्कओ) प्रतिक्रिया) 6.19. KS पडिक्किआ (163) HD (पड्डुजुवई) 6.31. S पड्डुज्ज-अणि; T वसुज्जयणी. (164) HD. .24. After कृणिआ BT add कुविआ; HD. does not record it. (165) HD. (कुच्छिण्णं) 2.24. K कुच्छिण्ण; S कुधिणि. (166) HD. (कंठदिणारो) 2.24. B कर्द्धाणारो; K कर्द्धाणारो or कलदिणारो; S कडुछिणालो. B प्रतिविवरं; K प्रतिविवरं for वृतिविवरम्. (167) HD. (धेवरिअं) 5.29 K सुजन्मनि for सुतजन्मनि. (168) HD. (अक्ख-वाया) 1.35. M अक्खवाआ; T अक्खपाआ. (169) ? B मिक्खं; M मेल्लं. (170) ? MS पाहिवाअडा लवना. (171) HD. 6.51. BKMS पिडरइ. (172) HD. 1.154. B आरह्ठी; M आरंली. (173) HD. (पोअंढो) 6.61. M पोअंगो; T पोअंगो. (174) HD. (उक्कंढा) 1.87. M उक्कंढि. (175) HD. (णेल्लच्छी) 4.44. BT णलच्छिआ; K णिलच्छिआ; M णिलेकिआ.

(१७६) डोको कूपतुला, निपानादेर्जलोनयनयन्त्रम् ॥ (१७७)
का अं जी (१७८) काण्डी (१७९) ब क्करो परिहासः ॥
(१८०) खोडो धार्मिकः ॥ (१८१) उच्छलओ (१८२) पउडं (१८३)
मेठिअं (१८४) उप्पदं (१८५) थेट्टो गृहम् ॥ (१८६) उल्लहंतो
(१८७) डंको (१८८) वसतुंडो (१८९) बुक्कणो काकः ॥ (१९०)
मा मा (१९१) मामी मातुलमार्या ॥ (१९२) चंचुप्परं मिथ्या ॥ (१९३)
चुको मुष्टिः ॥ (१९४) पुल्ली (१९५) अल्ली (१९६) चित्तओ व्याघ्रः ॥
(१९७) चडआणा (१९८) लुप्पी कुन्तलाः ॥ (१९९) गणसमो रतो
गोष्ठ्याम् ॥ (२००) तित्ती सारः ॥ (२०१) डाली शाखा ॥ (२०२)
ठाणो अहंकारः ॥ (२०३) णामुक्कसिअं कार्यम् ॥ (२०४) पेआळं

(176) HD. (डोओ) 4.11. or HD. (डुंघो दाकहस्तः) 4.11. from
Telugu डोका. BM डोको; T डोका. KM वनादेर्जलोनयनयन्त्रं for निपा-
नादे...यन्त्रम्. (177) HD. (कायंदी) 2.28. B काअंबी (178) HD. (काण्डी)
2.28. M काण्डी; T काण्डी. (179) HD. (बक्करो) 6.89. MS बंकरो; T
वकारो. (180) HD. 2.80. B खाडो; T खसो. (181) HD. (उत्थलिअं)
1.107. M उच्छलवो; T ओत्थलओ. (182) HD. (पउदं) 6.4. KMS
पुदुदं (?) (183) ? T मेलिअं. (184) ? B अप्पदं; S उप्पिथं; T पउत्थं.
(185) ? KMS थजो (?); T थेट्टो. (186) HD. 1.109. B उल्लहंतो.
(187) HD. (डंको) 4.13. B डको; T डंको. (188) HD. (वसमुदो)
7.49. B वसतुदो; T वसतुदो. (189) HD. 6.94. M बुक्कणो; T पुक्कणो.
(190) HD. 6.112. (191) HD. 6.112. (192) HD. (चंचुप्परं) 3.4.
M चंचुप्परं; T₁ वपुप्परी; T₂ चपुप्परी. (193) HD. 3.14. B reads मुष्टिः
after तित्ती (200). (194) HD. 6.79. BKMS पुत्ती. (195) HD.
(अलिअल्ली) 1.56. or (अरिअल्ली) 1.24. (196) ? B चित्ती; M चित्ती. Cf.
चित्ता in Marathi. ((197) HD. (चडो) 3.1. B चणअणा; T चडआणा.
(198) ? KS लुंचो; T लुप्पी. (199) HD. 2.86. B गणसमा; KS गण-
सवे. (200) HD. 5.11. KST तित्ति; M तित्ती. (201) HD. 4.9. T
बाली. (202) HD. 4.5. B ठाणा. (203) HD. (णामोक्क) 4.25. MS
णामुक्क. (204) HD. 6.57. S पेआळं.

(२०५) पिंजलं प्रमाणम् ॥ (२०६) गहणी (२०७) गहेरो (२०८) मुड्डलो बन्दी ॥ (२०९) लाइलो बलीवर्दः ॥ (२१०) मुंकुरुडो (२११) मुंगुरुडो (२१२) घुघुरुडो राशिः ॥ (२१३) आवसणं (२१४) आअलणं रतिगृहम् ॥ (२१५) उवसटो सारयिः ॥ (२१६) उवसेरो रथार्हः ॥ (२१७) उणिआ कसर ॥ (२१८) अव रिज्जं (२१९) अहोरणं उत्तरीयम् ॥ (२२०) अविरिकं (२२१) अजणिक्कं (२२२) दोडि (२२३) दोवेलि सायंभोजनम् ॥ (२२४) अइरिप्पो कथाबन्धः ॥ (२२५) पिंडरवो तैलादीनां विक्रेता वणिक् ॥ (२२६) सुदुम्मणिआ रूपवती ॥ (२२७) उम्मल्ला तृष्णा ॥ (२२८) वेडं सुरापिष्टम् ॥ (२२९) चडिआसो आटोपः ॥ (२३०) माला ज्योत्स्ना ॥ (२३१) दरंदरो उल्लासः ॥ (२३२) उव्वेलं कौशलम् ॥

(205) ? BT om. this word. M पेजिलं. (206) HD. 2.84. T गहणी. (207) HD. (गहरी यष्टः) 2.84. KS गहेरो (लो); M गेहेरो. (208) ? T मुड्डलो. (209) HD. 7.19. B बइलो (HD. 6.91); T बाउलो. (210) HD. (मुक्कुरुडो) 6.136. S मुक्कुरुडो; T मुक्कुरुडो. (211) ? A variant of (210) above. (212) HD. (घुघुरुडो) 2.109. M घपुरुडो राशिः पञ्जी. (213) HD. (आलयणं) 1.66. T आवसणी. (214) HD. (आलयणं) 1.66. (215) ? M इवसटो; T उपसग्गो. (216) HD. (उवसेरं रतियोग्यं ?) 1.104. M उरसेरा. (217) HD. (उणिहआ) 1.88. (218) HD. (अवरिज्जो अद्वितीयः) 1.36. BM om. the word. (219) HD. 1.25. B om. the word. BT इतिरिअं; K उत्तरिअं for उत्तरीयम्. (220) HD. (अवरिको क्षणरहितः निरवसरः) 2.20. B अणिरिकं; S अवणिकं. (221) ? B अक्षणिकं. (222) ? B om. the word. (223) HD 5.50. B देवेली. (224) HD. (अइरिपो) 1.26. BT अइरिपो; K अइरिप्पा. (225) HD. (पेडइओ कथादिविक्रेता). 6.59. BT बडउओ. (226) HD. 8.40. B असदुम्मणिआ (सदुम्मणिएति शीलाङ्कः) (227) HD. 1.94. KMS उम्मन्धो पिंडं (2) सुरापिष्टं. (228) HD. (वेडसुरा कलुषः सुरा) 7.78. BKMS पिडे. (229) HD. (चडिआसो) 3 5. T बिडिआसो. (230) HD. 6.128. M मालु. (231) HD. 5.37. S दरंको; T दरीको. (232) ? B उव्वेलं; M र्वेलं; T उप्पोल्लं.

(२३३) ओ सा ओ पीडा, प्रहारेण जाता पीडेत्यर्थः ॥ (२३४) णि च्छुडो
(२३५) णिग्घोरो निर्दयः ॥ (२३६) आरंतिओ मालाकारः ॥
(२३७) ला स अ विम्हओ (२३८) सिष्ठो (२३९) आलत्थओ केकी ॥
(२४०) उड्डो कूपादिखनकः ॥ (२४१) ऊ सारो गर्तः (२४२) उवलंडं तो
चूडावल्लम् ॥ (२४३) हिल्ला सिकताः ॥ (२४४) हिका (२४५)
उपकिआ रजकी ॥ (२४६) हिंडोली रक्षणयन्त्रं केदारस्य ॥ (२४७)
आलसो (२४८) अलिणो वृक्षिकः ॥ (२४९) आरिछो बन्धः ॥
(२५०) जमणं बालशिखा ॥ (२५१) मरडो गर्धः ॥ (२५२) किलिणी
(२५३) कुहणी (२५४) साही (२५५) पाणट्टो (२५६) पत्तणी
प्रतोली, रथेत्यर्थः ॥ (२५७) मलओ गिर्यैकदेशः ॥ (२५८) उगालो
(२५९) छिछोली तनुस्रोतः, सुखल्पजलस्रवणमित्यर्थः ॥ (२६०) कंडं

(233) HD. (ओसाओ) 1.152. M आमालो. (234) HD. (णिच्छुडो)
4.37. B णिच्वडो; M णिचिडो; T णिचिडो. (235) HD. 4.37. T
णिचोरो. (236) HD. (आरंमिओ) 1.71. M आरंमिओ; T आरंमिओ.
(237) HD. (लासयविहओ) 7.21. B सअविम्हओ; KS सहविहओ; M
सहविहओ. (238) HD. (सिडो) 8.20. KM सिटो; T सिटो. (239)
HD. (आलत्थो) 1.65. M आलत्थओ. (240) HD. 1.85. M कूपादि-
कारकः for 'खनकः. (241) HD. 1.140. BK इसारो. (242) HD.
(उवलमता or उवलमगा ?) 1.120. B उवलहतो; M उवलहतो; T उवलहतो.
(243) HD. (हिला or हिल्ला) 8.65. M हिला; T भिला. (244) HD.
8.66. KS किका; M किका (Cf. किकिअं घल in HD 2.31.). (245)
HD. (उप्फुकिआ) 1.114. K उपकिआ; M उपकिआ; T उपकिआ.
(246) HD. (हिंडोलं हिंडोलये) 8.69. B हिंडोली; T हिंडोली. HD. क्षेत्रे
मृगनिषेधरथः, क्षेत्ररक्षणयन्त्रमिति कीचत्. (247) HD. (आलसो) 1.61. B
आलसो. (248) HD. 1.11. B अलिणओ; K अलीणो or अलिणो; T
आलीणो. (249) HD. 1.63. BK अरिछो. (250) HD. (जवण) 3.41.
(251) HD. 6.120. T मरडो. (252) HD. (किलणा) 2.31. B किरिणी.
(253) HD. (कुहणी) 2.62. T कुहणं. (254) HD. 8.6. S साहि.
(255) HD. (पाणट्टी) 6.39. B पाणट्टी; T पाणट्टा. (256) Sk. T वत्तणी.
(257) HD. 6.144. S बलयो. (258) HD. (ओगालो) 1.151. Cf.
ओघळ in Marathi. (259) HD. 3.27. B छिचोली. (260) ?

(२६१) पडोहर पश्चिमाङ्गणम् ॥ (२६२) सरिवओ (२६३) सरेवाओ हंसः ॥ (२६४) कुट्टमिओ महिषः (२६५) पहणी संमुखा-
गतिनिरोधः ॥ (२६६) केआ केली ॥ (२६७) तिती (२६८) कीलं
स्तोकम् ॥ (२६९) उक्कासारो भीरुः ॥ (२७०) भाउलं आपाढे कात्या-
यन्या उत्सवविशेषः ॥ (२७१) भगलअं अप्रियम् ॥ (२७२) कोत्थुअ-
वत्थं (२७३) कोसलो (२७४) कणआ नीवी ॥ (२७५) छिहंडहिल्लो
(२७६) आअं दधि ॥ (२७७) हड्डवं कलहः ॥ (२७८) छवडी चर्म ॥
(२७९) कहोडो तरुणः ॥ (२८०) फेणवडो वरुणः ॥ (२८१)
उअहारी दोहनकारी ॥ (२८२) खट्टंगो छाया ॥ (२८३) जोडओ
व्याधः ॥ (२८४) कोलंबं पिटरम् ॥ (२८५) वेखासो (२८६) वेखामओ
विरूपः ॥ (२८७) सरली (२८८) अरलं चीरी ॥ (२८९) संग्गा

(261) HD. 6.22. HD. गृहपश्चिमाङ्गणम्. (262) HD. (सरेवओ) 8.48.
B सरिवाओ. (263) HD. (सरेवओ) 8.48. (264) HD. (कट्टमिओ) 2.15.
S कुट्टमिओ; T कुट्टिमिओ. Bp मूषकः for महिषः. (265) HD. 6.5. T
पहणी. HD. संमुखागतनिरोधः for 'गतिनिरोधः. (266) HD. (केआ रुड्डु)
2.44. (267) HD. (तिती मारम) 5.11. B तिती. (268) HD. 2.21.
S किले. (269) ? S उक्कासारो; T पुक्कासारो. (270) HD. (भाउअं) 6.103.
(271) HD. (भगलं) 6.110. KS भगलअं, T भगलालं. (272) HD.
(कुत्थुहवत्थं) 2.38. S कोत्थुहवत्थं. (273) HD. (कोसलं) 2.38. (274) ?
(275) HD. (सिहंडहिल्लो) 8.54. B छिहंडहिल्लो; S छिहण्डहिल्लो; T छिगं-
डहिल्लो. (276) HD. (आअं दधि) 1.73. BpT पूआ. (277) HD.
(भडणं) 6.101. S हंडवं; T हडवं. (278) HD. 3.25. (279) HD.
(कहेडो) 2.13. (280) HD. (फेणवडो) 6.85. BK पिणवडो; M पिणवडो;
S पेणवडो. (281) HD. 1.108. (282) HD. (खट्टंगं) 2.68. (283)
HD. (जोडिओ) 3.49. B वोडओ; M बोडओ; T जोडधां. Bp व्याधिः
for व्याधः. (284) HD. (कोलंबो) 2.47. (285) HD.
(वेखासो) 7.63. M वेखाओ; S वेखामो; T पेखासो. (286)
A variant of (285). BK तेखासओ; S तेखासवो. (287) HD.
8.2. (288) HD. 1.52. KMS अरला. (289) HD. 8.2. B संग्गा;
K सरगी, S संगि.

(२९०) संडी बल्का, प्रग्रह इत्यर्थः ॥ (२९१) कराइणी (२९२) णिउसउ, शाल्मलिरित्यर्थः ॥ (२९३) मोडी भगिनी ॥ (२९४) कुंतो शुक्रः ॥ (२९५) णिडो (२९६) विच्छुओ पिशाचः ॥ (२९७) कउहं नित्यम् ॥ (२९८) पसंडी कनकम् ॥ (२९९) अलमंजुलो (३००) चुंचुमालिओ (३०१) मडो अलसः ॥ (३०२) सिअणअं (३०३) कडसी पितृवनम्, स्मशानमित्यर्थः ॥ (३०४) अवडओ (३०५) अडो आरामः ॥ (३०६) बाहुंबी भूपाश्वस्य ॥ (३०७) भलुंकी (३०८) खिखिणी (३०९) मुहंडी (३१०) भसआ (३११) बहुरा (३१२) सअली क्रोष्ट्री ॥ (३१३) जाई (३१४) मच्चक्करं (३१५) मई (३१६) सविसं (३१७) पच्चुच्छाहणं मदिरा, सुरेत्यर्थः ॥ (३१८) पडिच्छिरो

(290) HD. 8.2. B सडी; S सिडि. B उल्का for बल्क. (291) HD. 2.18. BKS राइणी. (292) णिप्पतओ ? (293) ? (294) HD. 2.21. KS शक्रः for शुक्रः. (295) HD. 4.25. (296) ? KS विच्छुओ; M विलुआ. T विष्पुओ. (297) HD 2.5. B काहं; S कडहं. (298) HD. 6.10. B बसडी; M बसेडी; T बसंधि. (299) HD. 1.46. B अलमज्जालो; M अलमंजालो. (300) HD. (चुंचुमाली) 3.18. T चुंचुमालिओ. (301) HD. (मटो) 6.112. BK मडो. (302) HD. (सीअणअं) 8.55. M सिअसअं; S सिअणिअं; T थिअणअं. (303) HD.2.6. T फाड. (304) HD. 1.20, 53. B अपडओ; T अवडि. (305) Skअवटः? T अडो. (306) HD. (पाडुक्की) 6.39. BK पाडुक्की; T पाडुहई. (307) HD. 6.101. BK हलुकी; MS हलुकी; T हलुजे. Cf. मालू in Marathi. (308) HD. 2.74. B कुविस्सिणी; M कुविस्सिणी; T विस्सिणं. (309) HD. (मुहंडिआ) 6.101. B चुहंडी; M चुहंडो; T हुहंसं. (310) HD. (भसआ) 6.101. T हसआ. (311) HD. (बहुरावा) 6.91. T, पुहुना; T, पुहुरा. (312) सिआली ? Sk शृगाली. B सलरी; S सललि; T सलली. (313) HD. 3.45. B अई; KS आई. (314) ? T मत्तक्खरी. (315) HD. 6.113. S दुई; T मइ. (316) HD. (सविसं) 8.4. S सखिसं; T सखिसं. (317) HD. (पच्चुच्छाहणं) 6.35. B पच्चुच्छाहणं; K पच्चुत्थाहणं; M पच्चु-ठाहणं; S पच्चुच्छाहणं; T पच्चुचुहणं. (318) HD. (पडिच्छिरो) 6.20. B पडिच्छको; M पडिच्छको.

(३१९) सच्छिओ सदशः ॥ (३२०) तारत्तरो मुहूर्तः ॥ (३२१) पड्डाली (३२२) डेडुरी क्रीडा ॥ (३२३) पंडारो गोपः ॥ (३२४) पेंडलो रसः ॥ (३२५) पसवडकं अवलोकः ॥ (३२६) बोल्लो (३२७) हलबोल्लो (३२८) रोल्लो (३२९) वअलो (३३०) मलहलो (३३१) मअलं कलकलः ॥ दैनादिपाठात् द्वित्वे (३३२) हल्लबोल्लो ॥ (३३३) एकघरिल्लो देवरः ॥ (३३४) ओसिक्खओ गतिविघातः ॥ (३३५) खंडीधारा अत्युष्णोदकधारा ॥ (३३६) पडंसुगा (३३७) पत्थरं (३३८) वलिअं (३३९) विहलो ज्या, मौर्वीत्यर्थः ॥ (३४०) पाणाओ पाणिद्वयाघातः ॥ (३४१) णिहसो वल्मीकम् ॥ (३४२) पड्डल्लो अधनः ॥ (३४३) वलविओ (३४४) वडलसरो जपवान् ॥ (३४५) पिजुरुओ मेरुण्डः ॥ (३४६) णिहलं कूलम् ॥ (३४७) अलिअल्लिका कस्तूरी ॥ (३४८) अणरामअं अरतिः ॥ (३४९) छिविअं

(319) HD. (सच्छहो) 8.9. MS सच्छिओ. (320) HD. 5.10. MS तारंतरो. (321) ? KMS पड्डाली; T पोडाली. (322) ? KS डेडुवी; T गौडुई. (323) HD. (पेंडारो) 6.58. B पडारा; T पेडारो. (324) HD. 6.58. B पेडलो; K पिडलो. (325) HD 6.30. K पसवदंक्; M पसवदंक्; T पसवदंक्. (326) HD. (बोल्लो) 8.90. B बोल्लो; M बोल्लो. (327) HD. 8.64. BT हल्लबोल्लो. (328) HD. 7.15. (329) HD. (वयलो) 7.84. B सोअलो; T पअलो, (330) HD. (मलहरो) 6.120. T महलहरो. (331) HD. (मट्लो) 6.142. T मय. (332) HD 8.64. B हल्लबोल्लो. (333) HD. 1.146. B एकपलिल्लो; K एकपुरिल्लो; M एकघ-लिल्लो; T एकवरिल्लो. (334) HD. (ओसिक्खिअं) 1.173. (335) HD. (खंडीधारा) 2.72. B खंडीधारा; T खंडीधारा. (336) HD. (पडंसुगा) 6.14. B पडंसुगा; S पडंसुगा; T₁ जुडंसुगा; T₂ पुडंसुगा. (337) HD. (पत्थरं कज्जु) 6.10. M पंथरं; S पदरं; T पडवं. (338) HD. (वलिआ) 7.34 (339) ? (340) HD. (पाणाली) 6.40. B पाणालो. M प्राणिद्वया° for पाणिद्वया° (341) HD. 4.25. (342) HD. (पखलो असहनः?) 6.69. B पत्थरंथो; S पडल्लो; T मल्लो, (343) ? T बलिविओ, (344) ? B वल्ल-सरो; T वलसरो. (345) HD. (पिजुरुओ) 6.50. B पिज्जुरओ; M पिजुरओ; T विरुहो, BS तेरुहः; K तेरुदः; T हेरुहा. (346) HD. (णिहणं कुलं) 4.27 (347) HD. 1.56. B अल्लअल्लिका; T अलअली. (348) HD. (अणरामओ) 1.45 (349) HD. 3.27. B छिविअं; M मिरिअं; S छिविअं.

(३५०) अंगुलिजं इक्षुशकलम् ॥ (३५१) अणोलो दिनमुखम् ॥ (३५२) अवअणिओ अन्यः ॥ (३५३) सढअं (३५४) गढहो (३५५) संफकुमुदम् ॥ (३५६) गमरोट्टं (३५७) छुप्पलअं शेखरकम् ॥ (३५८) पिहुणं पुच्छम् ॥ (३५९) अंजणिआ (३६०) अंजणइसिआ तापिच्छम् ॥ (३६१) करल्लं अवशुष्कम् ॥ (३६२) ढंडसिओ ग्रामतरुः ॥ (३६३) पल्लं च लको अशक्तः ॥ (३६४) उच्चंतो गाढः ॥ (३६५) गोरप्पडिआ (३६६) रंमडिआ (३६७) बम्हाणी गोधा ॥ (३६८) छाहो गगनम् ॥ (३६९) अणत्तं निर्मात्यम् ॥ (३७०) पत्थणं (३७१) करअडी स्थूलवस्त्रम् ॥ (३७२) अडउप्पिअं निपरीतरत्तम् ॥ (३७३) णज्जरं विमलम् ॥ (३७४) अलिसारं (३७५) विउलं क्षीरम् ॥ (३७६) चुच्चुलिअं

(350) HD. (अंगलिअं) 1.28. B अंगलिअं; M अंजलिनं; T अणलिअं (351) HD. (अणोलयं) 1.19. B अणोलो. (352) HD. 1.44. B अवअणिओ; T अवअणिओ. (353) HD. (सढअं) 8.3 KT सढअं. (354) HD. (गढहो) 2.43. KT गढहो; S गढहो. (355) HD. 8.1. KST सफ. (356) ? MS गमरोट्टं; T अमरोट्टं. (357) HD. (चुप्पलो, चुंमलो शेखरः) 3.16. K छुचुप्पलअं; M लुंप्पलअं; S चुंफुलअं. cf चुंमल in Marathi (358) HD. (पिहुणं) 6.56. KS पिहुणा; T मिहुणे पिछं. (359) HD. 1.37. KMS अंजणिआ. (360) HD. 1.37. S अंजणसिआ तबं (?); T जणंसिआ. M कापयं for तापिच्छम्. (361) HD. (करिल्लं ?) 2.10 or करइली 2.17. T रल्ली (HD. रल्ला प्रियंगुः 7.1). (362) HD. (ढंडसिओ) 4.15. (363) HD. (पल्लवलोको आसक्तः) 6.34. K पल्लवलोको; MS पल्लवलोको; T पल्लवलोको. (364) HD. (उच्चंतो गढः) 1.97. M उच्चंतो; T उच्चत्तो. (365) HD. (गोरफिडी) 2.98. S गोरपडिआ; T गोरप्पसिआ. (366) HD. (रप्पडिआ) 7.4. T₁ दुहसिआ; T₂ रंहसिआ; (367) HD. (बम्हाणी) 6.90 B बम्हाणी; S बम्हाहि. (368) HD. (छाहो) 3.26. M गमनं; T गहने for गगनम्. (369) HD. (अणत्तं) 1.10. T₁ अणात्तं; T₂ अनात्तं. (370) ? M पंथणं; T पत्थणी. (371) HD. (करयरी) 2.16. M करसडी; T करडी; (372) HD. 1.42. B अडउप्पिअं; M अडउप्पिअं; T अडअहजुक्षिअं. (373) HD. (णज्जरो) 4.19. T णज्जरी. (374) HD. (अलिसारं) 1.23. (375) ? B पिउलिं; T पिउणि. (376) HD. (चुच्चुलि) 2.23. B चुच्चुलिअं; M चुच्चुलिअं; T चुच्चुलि (?).

(३७७) चुं चुलि आ रो चुलुकम् ॥ (३७८) मोर दं (३७९) मोर अं (३८०) अवं गो अपामार्गः ॥ (३८१) पम्भुरं अपमृत्युः ॥ (३८२) काम किसोरो गर्दभः ॥ (३८३) छाइल्लो (३८४) जुण्णो वैदग्ध्यवान् (३८५) छेओ इति तु विदग्धार्थकस्य छेकशब्दस्य भविष्यति ॥ (३८६) सुलो सो कौसुम्भ-निवसतम् ॥ (३८७) अहिरिओ विच्छायः ॥ (३८८) फलसं कार्पासः ॥ (३८९) चुल्लोडओ ज्येष्ठः ॥ (३९०) थोओ (३९१) सुज्झओ रजकः ॥ (३९२) आअरं (३९३) कडंतं (३९४) अबहडं मुसलम् ॥ (३९५) णिहुणं व्यापारः ॥ (३९६) भित्तं (३९७) भित्तरं गृहद्वारम् ॥ (३९८) चकगहो मकरः ॥ (३९९) भंहलओ (४००) जंमलो (४०१) परिअडो मूर्खः ॥ (४०१) अक्को दूतः ॥ (४०३) कल्लो ह्रीः ॥

(377) HD. (चुं चुलिपूरो) 2.18. M चुं चिलिपारो; T चुं चुलिपूरो. (378) HD. (मउरंदो) 6.118. K मोरंद; S मोरंड T मेरमदं. (379) ? (380) HD. (आवंगो) 1.62, B अवगो; K अवगो; M अवगो; T आपंगो. (381) HD. 6.3. M पचुरं; T वचपुरी. (382) HD. 2.30. (383) HD. 3.35. T चिइल्लो. (384) HD. 3.47. B जुल्लो. (385) Sk. छेकः. (386) HD. (मुलसं) 8.37. BK मुलोसो; T सुलेसो. (387) HD. (अहिरिओ) 1.27. (388) HD. (फउह्री) 6.82. (389) HD. 3.17. KS चुलोडओ; T चुल्लोडओ. (390) HD. 5.32. B ताओ; T थेओ. (391) HD. (सुज्झओ) 8.56. BKS मुघओ; S सुलओ; T सुज्झओ. (392) HD. (आअरं उदुखलम्) 1.74. T आअरी. (393) HD. 2.56. BT कडंतं (394) HD. 1.32. (395) HD. 4.26. (396) HD. 6.110. BK हित्तं; M हित्तं; S हित्तं; T भित्ति. (397) HD. 1.105. B पित्तरं; KS हित्तरं; M हिनरं; T भित्तिरी. (398) HD. (चकगहो) 6.23. T वज्जहाओ. (399) HD. (भंमलो) 6.110, B भंहलअं; KMT हंहलओ; S हंहलओ. (400) HD. 3.41. BKM जंहलो; S जंहलओ; T जिहलो. (401) HD. 6.73. S परिहडो. (402) HD. 1.6. S. अंको. (403) ?

(४०४) क ण्णारामं अवतंसः ॥ (४०५) सरिवाओ
आसारः ॥ (४०६) मादलिआ (४०७) सुब्बिजा माता ॥ (४०८)
सो अं स्वापः ॥ (४०९) सो आलो उपयाचितकममीष्टसिद्धये दत्तम्, ममा-
स्मिन्मनोरथार्थे सति पूजादिकमिदं विधास्यामीत्युद्दिष्टार्थप्राप्तिपर्यन्तं यत्किञ्चिद्
द्रविणादिकमन्यस्य हस्ते दत्तं तदित्यर्थः ॥ (४१०) अ ङ्गिम्म अतिरिक्तम् ॥
(४११) वउवलओ विपरहितो भुजगः ॥ (४१२) सिं हलओ यन्त्रं वस्त्रा-
दर्धूपस्य ॥ (४१३) सोअणो मल्लः ॥ (४१४) सिंदूरिआ राज्यम् ॥
(४१५) सोवणं अन्तःपुरम् ॥ (४१६) असंगं प्रावरणम् ॥ (४१७)
उच्चंडं शौर्येण क्रियते यच्चरितम् ॥ (४१८) दंडवणं आज्यम् ॥ (४१९)
उप्पिगरिआ हस्तोत्क्षेपः ॥ (४२०) भंगोठणं व्रणितम् ॥ (४२१)
उप्पा मण्यादेर्मार्जनम् ॥ (४२२) उप्पुलपोलिअं त्वरा कौतुकेन ॥

- (404) Sk कर्णारामम्. HD. (कण्णवाल) 2.23. KS कण्णा । रामं (२)
अवतंसः; M हिक् रारामं ?; T कण्णामामी अपतीसः (?). (405) HD. 8.12.
K सरिवाओ. T, कुसारः for आसारः. (406) HD. 6.131. T मातलिआ
(407) HD. (सुब्बिजा) 8.38. B सुब्बिजा; T सुब्बिआ. (408) HD.
8.44. (409) HD. (सेआलओ) 8.44. (410) ? S om. this word.
(411) HD. (वडवलओ) 7.51, S om. this word. (412) HD. (सीहल्ये)
8.34. KMS सिंहह्आ; T सिंहहलओ. (413) HD. (सोवणे) 8.58. (414)
HD. (सिंदुर्ये) 8.54. B सिंदूरिआ; KMS सिंदूरिआ; T सुंदरीआ. (415)
HD. 8.58. BKS सोवणं. (416) HD. (असंगं) 1.34. B असंगं; T
असिगं. (417) HD. (उच्चडं) 1.106. B उच्चडं; M उच्चडं; T, उच्चुडं;
T, उच्चडं. (418) ? B उवणं; K उत्थवणं; M डंडवणं; T उत्थवणी. (419)
HD. (उप्पिगालिआ करोत्संगः) 1.118. M उप्पिगरिआ; T उप्पगलिआ.
(420) ? B भंगोउणं; T सिगोत्थणं. KMS प्रणीतं for व्रणितम्. (421)
HD. (ओप्पा) 1.148. M उप्पा. T मण्यादेर्मार्जनं for मण्यादे°. (422)
HD. (उप्पुलडलिअं) 1.121. M उप्पुलपोलिअं; T उप्पिलवेलिअं.
त्रि.प्रा.२१

(४२३) अहिहरअं देवगृहम् ॥ (४२४) संविद्भाणा आभिजात्यम् ॥
 (४२५) अगिला (४२६) हेला (४२७) उव्वत्तालं अविच्छिन्नस्वर-
 रोदनम् ॥ (४२८) अवसरिओ विरहः ॥ (४२९) उप्पालओ रणण-
 कम् ॥ (४३०) माला डाकिनी ॥ (४३१) विडणो राहुः ॥ (४३२)
 अम्म पि साओ (४३३) गहकल्लो लो इत्येतावन्नपिशाचग्रहकल्लो लयोर्भवतः ॥
 (४३४) उत्तिरिविडिअं उपर्युपरिस्थानम् ॥ (४३५) सण्णिअं (४३६)
 विरणिअं आर्द्रम् ॥ (४३७) वणपक्कसावओ शरभः ॥ (४३८)
 विच्छेओ विलासः ॥ (४३९) उस्सा गावः ॥ (४४०) लसुअं तैलम् ॥
 (४४१) वाउत्तो विटः ॥ (४४२) उप्पिणि रं शून्यम् ॥ (४४३) दुब्भो
 (४४४) दमदंडो भ्रमरः ॥ (४४५) मुहिअं यन्मया क्रियते ॥ (४४६)
 आमेलो (४४७) आअल्लो (४४८) आलोलं केशबन्धनम् (४४९)
 बालपं पुच्छम् ॥ (४५०) कडलवइल्लो स्वेच्छोत्थायी बलीवर्दः ॥ (४५१)
 डंडरं ईर्ष्याकलहः ॥ (४५२) कोच्चपं अलीकहितकरणम् ॥ (४५३) पेई
 (423) HD. (हर) 1.57. (424) HD. (सत्तिअणा) 8.16. KMS संविद्भाणा;
 T सत्तिपुण्णा. (425) HD. (= अवज्ञा) 1.17. K अनिला. (426) HD.
 (= वेगः) 8.71. (427) HD. (उव्वेत्तालं) 1.101. B उव्वत्तालं; S उव्वत्तालं.
 (428) Sk अपसरः. T अवसरिओ. (429) ? KS उप्पा हलओ (proba-
 bly two words); T उप्पाहुलओ. (430) HD. (= ज्योत्स्ना) 6.128.
 (431) HD. 7.65. M पिउपो; पिडंपो. (432) Sk अन्नपिशाचः. (433) Sk
 ग्रहकल्लोलः. (434) HD. (उत्तिरिविडो) 1.122. BK उक्कदिविडिअं; S
 उक्कदिविडिअं; T उत्तिरीविडिअं. (435) HD. 8.5. (436) HD.
 (विरणिअं) 7.71. (437) HD. 7.52. BT वणपक्कसावओ; M
 वणपक्कसावअं. (438) HD. 7.90. B पिच्छेओ; K विच्छाओ; S विच्छेओ.
 (439) Sk उस्सा. (440) HD. 7.18. KS अंसुअं. (441) HD. 7.88.
 K पिउत्तो; S पिउत्तो. (442) ? KS दुव्विण्णरं; T उप्पिणि रं. (443) HD.
 (वंगो ?) 5.57. BT उण्ढो; S दुक्खो. (444) ? BT दयगंडो. (445)
 HD. 6.134. S महिअं. (446) HD. 1.62. (447) HD. (आमोडो ?)
 1.62. BKST आअल्लो. (448) ? (449) HD. 7.57. BK बालच्चं;
 S जालच्चं; T बलपं. (450) HD. 2.25. (451) HD. (डंडरो) 4.16.
 S डंडरं; T डंडरं. (452) HD. 2.48. B कोच्चप्पी; M कोच्चच्छं; T
 कोच्चप्पि. B अल्लकहितकरणं for अलीकं. (453) HD. (A variant of
 पोई) 6.60. M पेंड.

(४५४) मञ्जिमगंडं उदरम् ॥ (४५५) झरं कोऽतृणमनुष्यः ॥ (४५६) खोहत्तं आहतं पाणिभ्यां जलम् ॥ (४५७) अट्टलो अनपराधः ॥ (४५८) उरणि पशुः ॥ (४५९) खरुण्णा विपमा भूः ॥ (४६०) खप्परे (४६१) खरडिओ रूक्षः ॥ (४६२) कुंमी (४६२ अ) पोडलिकं सुवर्णादिकमन्तर्निधाय बहिर्बद्धं कर्पटकखण्डमित्यर्थः ॥ (४६३) गज्जणसदो मृगनिषेधरवः ॥ (४६४) चुप्पो मेदुरः ॥ (४६५) उज्झं अरम्यम् ॥ (४६६) पारमरो रक्षः ॥ (४६७) उत्तालो (४६८) वालिओ (४६९) णाओ (४७०) मडुल्लो (४७१) वित्तई (४७२) पूणो गर्वितः ॥ (४७३) चुडुली उल्का ॥ (४७४) महई पितृमन्दिरम् ॥ (४७५) झंडुली (४७६) झंडली (४७७) हित्तं (४७८) मुरई असती ॥ (४७९) कुई (४८०) डेंडी बलाका ॥ (४८१) णीसारो (४८२) थलओ मण्डपः ॥ (४८३) पलं (४८४) मलो (४८५) णिवाओ प्रस्तेदः ॥

(454) HD. 6.125. B मञ्जिमगंडं, T मञ्जिमगंडि.
(455) HD. 3.55. B झरको; T झारको. (456) Sk शोम ? S खोअतं; T कोधिनी (?). (457) ? Cf. अट्टल, extremely clever in Marathi. (458) HD. (उरणी) 1.88. (459) Sk खर (?) (460) HD. 2.69. S खंपरो. (461) HD. (खरडिओ) 2.79. KT करडिओ. (462) HD. (कुटी वल्लनिबद्धं इवम्यम्.) 2.34. (462 A) पोडलं ? K कुंमपोडलिकं; S कुंमिपोडलिकं; T कुंमिपोडलिकी. (463) HD. 2.88. S जेगणसदो; T गणसदो. (464) HD. (= सस्नेहः?) 3.15. BK चुच्चो; M चुच्चो; S चच्चो. (465) HD. (ओज्झं) 1.148. B उज्झु अरम्यं; M उंझे. (466) HD. (पारंपरो) 6.44. (467) HD. (उत्तपो ?) 1.131. B उत्तातो; T उत्तारो. (468) ? T किलिओ. (469) HD. 4.23. S णावो. (470) Sk मद ? B मडुल्लो. (471) HD. 7.91. B पित्तई; T वित्तई. (472) ? from पूर्णः ? BKS यूणो; T सुणो. (473) HD. 3.15. B चुडुली; T चुडिले. Cf चूड in Marathi. (474) HD. (महण ?) 6.114. (475) HD. 3.61. (476) HD. 3.54. (477) ? KS हंतं; T भिनि ? (478) HD. 6.135. M मुरई; T मुररं. KM आसनं for असती. (479) ? (480) HD. (डेंकी) 4.15. BK डेंडी; T डेट. (481) HD. 4.41. B णवारो; KS णिसारो. (482) HD. 5.25. B थलओ. (483) HD. 6.1. B पली; K फलं. (484) HD. 6.111. B मोलो; T मलोलो. (485) HD. 4.34. S णिवावो.

(४८६) मरो केशसंचयः ॥ (४८७) चारवाओ ग्रीष्मवातः ॥ (४८८) गिडिली ऐक्षवं दलम् ॥ (४८९) इंदगिधूमं तुहिनम् ॥ (४९०) पाहुंकी (४९१) रोहिआ वणिशिबिका ॥ (४९२) रोरली कृष्णश्रावण-
चतुर्दशी ॥ (४९३) भाअलो जात्यतुरगः ॥ (४९४) वेडिओ (४९५) वहओ मणिकारः ॥ (४९६) रोप्पलो (४९७) पारावरो वातायनम् ॥
(४९८) तलपत्तं योनिः वगङ्गम् ॥ (४९९) छिच्छअणो असोढा ॥
(५००) अणिमं मुखम् ॥ (५०१) दिरिआ (५०२) जीविअमई कामुकाकर्षिणी मृगी ॥ (५०३) धम्मअं 'धम्मअं पुरुषं दुर्गापुरो हत्वा-
सृजो बली', दुर्गापुरतः पुरुषं हत्वा विधीयमानो रत्तबलिरित्यर्थः ॥
(५०४) मुगुओ (५०५) मुगुसो (५०६) वगोवओ नकुलः ॥

(486) HD. 4.1. B ठरआरो; S उमरो; T + आरो. (487) HD. 3.9. B चरवाओ. (488) HD. (गंडरी) 2.82. B गिडिली; KS गिडिली; T गंडरी. Cf गंडरी in Marathi. (489) HD. 1.80. B इंदगिलीधूमो; T इंदगिराधूमो. (490) HD. (पाहुंकी) 6.3. BKS पशहुंकी; T पाहुंकी. (491) HD. (रोडी वणिशिबिका) 7.15. B रोहिआउ. BKMST प्राणिशिबिका for वणि. (492) ? B रोररी. (493) HD. 6.104. BKS हाअलो; T भायालो. (494) HD. 7.77. B वेडिओ; KS वेडओ; M वेडओ. (495) वेअडिओ ? HD. 7.77. (496) ? KS रोप्पालो (रो); M रोंपारो; T बोप्पचओ. (497) HD. 6.43. B वारावरो; T पारावारओ. (498) HD. (तलवलो) 5.21. T कलवली. (499) HD. (छिच्छोअणो) 3.29. B छिच्छअणो; M छिछअणो; T पिच्छअणो. KS आसोढा; M आणसोढा for असोढा. (500) HD. (अणिइ) 1.51. T अणहं. T मुखलं for मुखम्. (501) ? B दिरिलेआ; M दिरिलआ; ST दरिआ. (502) HD. (जीवयमई) 3.46. M breaks off at जीविअ and hence variants from this manuscript are not noted. KS यासुगावर्षिणी (?) मृगी; HD. मृगाकर्षणहेतुव्याधमृगी for कामुकाकर्षिणी मृगी. (503) HD. 5.63. BT समर्थ. HD. has: चोरा दुर्गापुरतो हत्वा पुरुषं तदङ्गधारेण । गहने कुर्वन्ति बलि धर्मार्थं धम्मअं ते तु. (504) HD. (मुगुसो, मुगुसो) 6.118. BT लुगुओ; KS गुगुओ. (505) HD. 6.118. B लुगुसो; K गुगुसो; T लुगुसो. (506) HD. (वगोवओ) 7.40. KS वगोवओ K नकुलः for नकुलः.

(५०७) दू स लं उद्देगः ॥ (५०८) च फ लं मिध्यावचः ॥ (५०९)
उज्जोगलं भटः ॥ (५१०) घ घ रं जघने वल्लविशेषः ॥ (५११)
घ णं वा हि ओ इन्द्रः ॥ (५१२) से आ लि आ दूर्वा ॥ (५१३) रा ढी (५१४)
व घ सि अं रणम् ॥ (५१५) मुं डी नीरंगी ॥ (५१६) अ व कु म्मा णि का
(५१७) ध मो विलासः ॥ (५१८) सि धु व ण ओ हताशः ॥ (५१९)
तो म री ल ता ॥ (५२०) व क्क डं (५२१) व द लं मेघतिमिरम् ॥ (५२२)
हर णं (५२३) महार अ णं वल्लम् ॥ (५२४) आ ण को तिर्यक् ॥
(५२५) भं डो सुतासुतो दौहित्रः ॥ (५२६) णि आ णि का (५२७)
णि द णि आ कुतूणलुञ्चनम्, क्षेत्रात् कुतूणापनयनमित्यर्थः ॥ (५२८) छे लि आ
अल्पपुष्पा सक् ॥ (५२९) अ को डो (५३०) बं क डो अजः छागः ॥
(५३१) कु ल्हो शृगालः ॥ (५३२) स णि ओ साक्षी ॥ (५३३)
प ड अ सा इ मा (५३४) प सा इ मा पत्रपुटी शबरमूर्धनि ॥ (५३५) अं ब डो
निष्ठुरः ॥ (५३६) ज वो (५३७) कालो (५३८) तो ल णो पुमान् ॥

(507) HD. (दूसलो दुर्भगः) 5.43. B उसली. (508)
HD. 3.20. B वफली; KS चवल. (509) ? KS हठः for भटः.
(510) HD. 2.107. B चाधरी; T चर्चरी. (511) HD. (घणवाही)
2.107.BT₁ घुणिवाओ; T₂ घणिवाहो. (512) HD. (सेआली) 8.27.S सेज-
लिआ. (513) HD. 7.4. (514) ? B वम्मडिअं; S बंगसिअं; T वरवडीअं (!).
(515) HD. 6.133. BT मुडा. After नीरंगी KS add अवगुटनशीलः.
(516) ? (517) ? BT विशालः for विलासः. (518) HD. (सिधुवणो अभिः)
8.32. (519) HD. 5.17. BT तोमारी. (520) HD. 7.35. KS वक्कलं.
(521) HD. 7. 35. BT वट्टलं; S वंटलं. (522) ? B हेरण. (523) ?
KS महारणअं. (524) HD. (आणिक्कं तिर्यक्सुरतम्) 1.61. (525) HD.
1. 109. BKS हंडो. (526) HD. 4.35. B णिआणि. (527) HD.
(णिदिणी) 4.35. HD. कुतूणोदरणं for कुतूणलुञ्चनम्. (528) HD. (छेली)
3.31. (529) HD. 1.12. (530) ? BT om. Cf. बकरा and बकरी in
Marathi. (531) HD. 2.34. BT कुल्लो. Cf कोल्हा in Marathi.
(532) HD. 8.47. (533) पडसाडिआ ? BT पडअसाइआ; S पओअसाइमा.
(534) HD. (पसाइआ) 6.2. (535) HD. 1.16. BT अंबरो. (536)
Sk युवा ? B जपो. (537) HD. (कालओ धूर्तः) 2.28. B कालो. (538)
HD. 5. 17. KS लोळणो.

(५३९) पलसू सेवा ॥ (५४०) राअल्लो (५४१) रल्ला (५४२) रा लाल प्रियंगवः ॥ (५४३) वीलणी पिच्छिलम् ॥ (५४४) खेआलुअं हासो हासे सति हसितमित्यर्थः ॥ (५४५) धारा रणमुखम् ॥ (५४६) गेडा यवः ॥ (५४७) यक्को प्रसन्नम् ॥ (५४८) अइराणी (५४९) धुंधुमारा (५५०) एराणी शक्रवल्लभा, इन्द्राणीत्यर्थः ॥ (५५१) अवआरो लोक-यात्रा ॥ (५५२) गोविओ अल्पजल्पनः ॥ (५५३) तामरो सुन्दरः ॥ (५५४) गोत्तण्हाणं पित्रोर्जलाञ्जलिः ॥ (५५५) खट्टिको (५५६) पोलिओ (५५७) सोरि सौनिकः ॥ (५५८) पऊढं दीर्घमन्दिरम् ॥ (५५९) सेआलो (५६०) कुंडिओ (५६१) सेट्टी ग्रामेशः ॥ (५६२) चिरिआ कुटी ॥ (५६३) पुअई (५६४) पुइओ (५६५) पाणो (५६६) बाणो चाण्डालः ॥ (५६७) इक्कुसी नीलाब्जम्, नीलोत्पल-मित्यर्थः ॥ (५६८) थसलो

(539) HD. 6.3. B पलस्सेवा; S पुसु सेवा. (540) HD. (राअला) 7.1. K राअणो; S राअणा. (541) HD. 7.1. BT रल्लरा. (542) HD. 7.1. B राडा. (543) HD. (वीलणं) 7.73. B वीलणि; KS पालणे. T विच्छिलं for पिच्छिलम्. (544) HD. (खेआलू) निःसहः, असह्य इत्यन्ये 2.77. BT. खेआणुअं. (545) HD. 5.59. BT सारो. (546) HD. (गेडा) 2.104. KS गोंडो दवा (?). (547) HD. (= अवसरः) 5.24. (548) HD. 1.58. (549) HD. 5.6. BT धुमारा; K धुधुमारी; S धुंधुमारी. (550) HD. 1.147. B एकराणी. (551) HD. (अवयारो माध्यामुत्सवविशेषः) 1.32. (552) HD. 2.97. KS अल्पो जन्मना for अल्पजल्पनः. (553) HD. (तामरो रम्यम्) 5.10. KS वामरो सुन्दरा. (554) HD. 2.93. B गोत्तण्हाणी. (555) HD. (खट्टिको) 2.70. KS खेट्टिको. (556) HD. 6.62. (557) HD. (सउरी शकुनिकः) 8.8. KS सड्डी. (558) HD. 6.4. BT वऊढं; KS पऊढं. (559) HD. 8.58. (560) HD. 2.37. BT कुसिओ; KS कुडिओ. (561) HD. 8.42. K सेट्टी. (562) HD. (चिरया) 3.11. B चिरीअ; S जिलिआ. (563) ? KS ऊअई. (564) ? KS ऊइओ; T पुळओ. (565) HD. 6.38. (566) A variant of (565). B बाणो. (567) HD. (इक्कुसं) 1.79. K कइसी; S कइस. (568) HD. (थसलो) 5.58.

(५६९) यासो (५७०) वसलं (५७१) धुरिअं पृथु ॥
 (५७२) पञ्चुहो (५७३) जेसरो सूर्यः ॥ (५७४) गोहो
 ग्राम्यजनाग्रणीः ॥ (५७५) अंगुत्यलं अंगुलीयम् ॥ (५७६)
 अहद्वो स्नेहरहितः (५७७) वप्पिवअं (५७८) पल्लवाअं क्षेत्रम् ॥
 (५७९) अज्जो लिआ पुनः पुनर्या दुह्यते ॥ (५८०) खुइं (५८१)
 खुडिआ स्वल्पकं रतम् ॥ (५८२) चिरिका चार्मणं वारिभाण्डम् ॥
 (५८३) डोबरुओ गुरुहारिकः ॥ (५८४) पञ्चुअं दीर्घम् ॥ (५८५)
 पोइओ ज्योतिरिङ्गणः ॥ (५८६) मत्तली (५८७) मिळाओ (५८८) मड्डा
 (५८९) पिणाओ (५९०) दरमत्ता (५९१) अकसालो बलात्कारः ॥
 (५९२) बलअणी वृत्तिः ॥ (५९३) पाडिगहो (५९४) पोरवगो
 विश्रामः ॥ (५९५) णंदणो (५९६) परिअं भओ कर्मकृत् ॥ (५९७)
 अवज्जसो (५९८) दोहासलं कटिः ॥ (५९९) पाडिअज्जो पतिगृहा-
 ज्ञेता पितृगृहं वधूम् ॥

(569) HD. (यासो) 5.25. KS. याहो or थाहो. (570) HD.
 5.25. (571) HD. 5.62. BT धुरीअ. (572) HD. 6.5. B पञ्चुहो.
 (573) HD. 4.44. S जेसरो. (574) HD. 2.89. (575) HD. 1.31.
 KS अंगुलि or अंगुत्थि. (576) HD. (अअंखो) 1.13. BT अअंखो. (577)
 HD. (वप्पिणो) 7.85. or HD. (वप्पोडियं) 7.48. KS वप्पिचयं,
 T विप्पिवअं. (578) HD. 6.26. BT वल्लवाअं; KS वल्लवाअं. (579)
 HD. (अज्जोली दुग्धदोह्या धेनुः, या पुनः पुनर्दुह्यते) 1.7. B अज्जोज्जलिओ;
 KS अज्जोलिओ पुनः पुनर्दुह्यते. (580) HD. 2.74. (581) HD.
 (खुडिअं) 2.72. KS स्वल्पकं तरे for स्वल्पकं रतम्. (582) HD. 3.21.
 K चिरिहा; S गिरिहा. (583) ? KS टोव्वरुओ; T डेव्वरुओ. (584)
 HD. (पञ्चुहिअं ?) 6.25. B वप्पुअं. (585) HD. (पोइओ कान्दविकः,
 खद्योत इत्यन्ये) 6.63. B वोइओ. (586) HD. 6.113. (587) HD.
 (मिणायं) 6.113. (588) HD. 6.140. KS सुइ. (589) HD. 6.49.
 B पिणा (उओ अणु) ओ (?). KS पिणार्ह. (590) HD. 5.37. (591)
 HD. (अकसालो) 1.58. K अकसालो. (592) HD. 7.43. B बलअणी.
 (593) HD. (पाडिअगो) 6.44. BT पाडिगहो KS पाडिगहो. (594)
 HD (पाडिअगो) 6.44. (592) HD. 4.19. KS णंदणो. (596) ?
 BT xxx अओ. (597) HD. (अवज्जसं) 1.56. KS अवज्जुसो. (598)
 HD. 5.50. (599) HD. 6.43. KS पाडिअसो.

(६००) ह्युत्ती रजस्वला ॥ (६०१) तर्गं सूत्रम् ॥ (६०२) कुंडं हव्यधमः ॥ (६०३) हुलु विआ प्रसवपरा ॥ (६०४) चिरओ कुल्या, अल्पा कृत्रिमा सरित् ॥ (६०५) हेआलं अहिभोगा-
हस्तेन विनिवारणम् ॥ (६०६) गहणं निर्जलस्थानम् ॥ (६०७) बलुं की कर्कटी ॥ (६०८) कली शात्रवः ॥ (६०९) अमलो ध्वस्ततेजाः ॥ (६१०) ववडओ द्विजः, विप्रः ॥ (६११) रो लो दरिद्रः ॥ (६१२) वेआलं अन्धकारः ॥ (६१३) हरं तृणम् ॥ (६१४) बलुकं भीषणम् ॥ (६१५) रिग्गो प्रवेशः ॥ (६१६) वअलो वटः ॥ (६१७) ललं स्पृहान्वितम् ॥ (६१८) पडं अंशुकम् ॥ (६१९) सेओ विनायकः ॥ (६२०) लसअं विटपिक्षीरम् ॥ (६२१) पडिहत्यो प्रतिक्रिया ॥ (६२२) कारा रेखा ॥ (६२३) सुई बुद्धिः ॥ (६२४) काहिलो वत्सपालकः ॥

(600) HD. 3.58. BT धुत्ती. (601) HD. 5.1. KS वट्. (602) HD. 2.33. B गुट्टीहूआश्रमः (?). (603) HD. (हुलुव्वी) 8.71. B भुलुवीआ. (604) HD. (चिरिचिरा or चिरिचिरा) 3.13. B विओ (?). (605) HD. 8.72. HD. सर्पाशिरःसंज्ञेन हस्तेन निषेधः. (606) HD. 2.82. B गहणी. (607) ? KS बालुंकी कुञ्जटी (?); T बलुंकी कर्कटी. Cf बालुक in Marathi. (608) HD. 2.2. (609) ? K गअलो; S गअरो. (610) ? K om. विप्रः. (611) HD. (रोरो रङ्गः) 7.11. (612) HD. (वेआलो, Sk विकाल) 7.95. BT वेआलं. (613) Sk हरित्. B हरि. (614) ? B हलुकं. (615) HD. 7.5. BT रिग्गो; K विग्गो. S प्रदेशः for प्रवेशः. Cf रीष in Marathi. (616) HD. (वयडो) 7.35. Sk वट ? KS वअलो. (617) HD. 7.26. BT बल्ले स्पृशान्वितम्. (618) Sk. KS चट्टं शुक्लं; T पडंसुकं. (619) HD. 8.42. K लेओ or लिओ- S लेवो. (620) HD. (लसकं तक्षीरं) 7.18. B रसीअं; S सलअं. K बटक्षीरं for विटपिक्षीरम्. (621) HD. 6.19, 28. (HD. वचनमिति सात- वाहनाः). (622) HD. 2.26. (623) HD. 8.36. (624) HD. 2.28. Words from 625 to 675 are omitted in B, but are found in KS and on the misplaced folio 138 in T, and folio 180 in T₁.

(६२५) मणिजा अहरो वार्धिः ॥ (६२६) पडीरो चोरसंहतिः ॥ (६२७) पेडवं मर्दवम् ॥ (६२८) हूमो लोहकारः ॥ (६२९) सुहृत्पडी मुखेन पतनम् ॥ (६३०) कंठो सूकरः ॥ (६३१) माअली मृदुः ॥ (६३२) लिलो यज्ञः ॥ (६३३) कंठमल्लं यानपात्रम् ॥ (६३४) सुदारुणी चण्डाली ॥ (६३५) मरुलो भूतः ॥ (६३६) ओसत्यो परिम्भणम् ॥ (६३७) पाडलं अज्जम् ॥ (६३८) परिआली भोजनभाण्डम् ॥ (६३९) आदओ आदर्शः ॥ (६४०) वासुली (६४१) संपाली पंक्तिः ॥ (६४२) गोचअं प्रतोदः ॥ (६४३) कोसिओ कुविन्दः ॥ (६४४) कंडपडवं निरस्करिणी ॥ (६४५) अवऊढं व्यलीकम् ॥ (६४६) अंगवलिजं तनुचलनम् ॥ (६४७) णेव्वं तीव्रम् ॥ (६४८) पहम्मो देवखातम् ॥ (६४९) कंठिओ द्वाःस्थः ॥ (६५०) किजुक्खो शिरीषः ॥

(625) HD. (मणिजायहरं समुद्रः) 6.128. (626) HD. 6.8. K पडिरो; S पडिलो; T बडीरो. (627) Sk. T वेडवं मातपं (?). (628) HD. 8.71. KS हूमो लेखकारः; T भूसो लोहकारः. (629) HD. 6.136. KS सुहृत्पडी; T सुहृत्पसं (?). (630) HD. 2.51. K बटा, S जटो. (631) HD. (माइली) 6.129. (632) HD. (लीलो) 7.23. (633) HD. 2.20. (HD. मृत-प्रवहणं येन मृतकमुद्घाते । सामान्येन यानपात्रमिति केचित्). KS कंठमल्लं; T कण्ठमल्लं. (634) HD. (सुदारुणी) 8.39. KST सुदारुणी. (635) HD. 6.114. KS मरुलो; T मरुलो. (636) ? T भूसस्थो. (637) HD. (पाडलो) 6.76. (638) HD (परिआली) 6.12. K परिआलो; S परिआलि; T परीआली. (639) HD. (अदाओ) 1.14. T अंदओ. (640) HD. 7.55. KS पाडुली. (641) HD. 8.5. KS शेफाली; T संपाली. (642) HD. (गोचअओ) 2.97. S गोचअं; T गोचअं. (643) From Sk कोश or कोसो बलम्. After कुविन्दः T adds तनुवायः. (644) HD. (कंडपडवा) 2.25. T कंडपडवं. (645) HD. (अवऊढं) 1.20. KS अवऊढं; T₂ अवऊढा. K वालिकं; T₂ व्यलीकं for व्यलीकम्. (646) HD. 1.42. (647) HD. (णिव्वं ककुदं व्याजः) 4.48. T नेप्पं. (648) HD. (पहम्मं) 6.11. K पहंगो; S पहणं; T₁ पहमेमा. (649) HD. 2.15. KS कंडिओ; T कीरिओ. (650) HD. (किजुक्खो) 2.31 S किजुक्को; T किजुक्का.

(६५१) तहल्ली अपसृतिः ॥ (६५२) हत्यरं साहाय्यम् ॥ (६५३) गुप्पी इच्छा ॥ (६५४) गोजलं ग्रैवेयम् ॥ (६५५) णढरी क्षुरिका ॥ (६५६) संकटम् आरंदरं ॥ (६५७) अग्निविशेषः पप्पाडो ॥ (६५८) बलं थोहं ॥ (६५९) गोमयखण्डं कउलं ॥ (६६०) गण्डः गंजं ॥ (६६१) प्रकामम् अणु अत्यं ॥ (६६२) वामकरः पडो (६६३) डवो (६६४) डिवओ ॥ (६६५) शशी अमअणिग्गामो ॥ (६६६) गृध्रः सखरो ॥ (६६७) सुवर्णकारः झरओ ॥ (६६८) पयिकः तिमिच्छाहो ॥ (६६९) प्रतिहतगमनं खवडिअं ॥ (६७०) आज्ञा मप्पा ॥ (६७१) निरन्तरं तित्तिरिओ ॥ (६७२) शूर्पादिजीर्णभाण्डं कडंतरं ॥ (६७३) यन्त्रवाहकः भूयो ॥ (६७४) दपौदुरः सराहो ॥ (६७५) निद्रालुः सोझिओ ॥ (६७६) पताका हुडुमा ॥ (६७७) पश्चात् मग्गो (६७८) ओरिछं ॥ (६७९) यः सममुषितः एकसाहिछो ॥ (६८०) यत्रैकं पदमुक्षिप्य शिशुः क्रीडति हिं बिआ ॥

(651) HD (तहल्लीआ गोवाटः) 5.8. KS अपसृतिः for अपसृतिः. (652) HD. (हत्यरं) (हस्तवृत्ति ?) 8.61. T अर्थरी. (653) HD. (गुप्पी) 2.90. T गुर्पी. (654) From गुजा ? T गोजलं. (655) ? In the words that follow, the meaning in Sanskrit is given first and the Desi word comes next. (656) HD. 1.78. KS अभ्रंदरं ? (657) HD. 6.9. KS पप्पाडो; T पप्पाडो. (658) HD. 5.30. S डोहं; T दोहं. (659) HD. 2.7. S कउलं. (660) HD. (गंजो गल्लः) 2.81. T, गज्जं. (661) ? S अणुलदं; T अणुली. (662) ? S पडो; डावा in Marathi (663) HD. 4.6. T डप्पो. (664) ? KS दिवओ. (665) HD. 1.15. KS अमअणिग्यमो. (666) ? S सखरो; T सखरो. (667) HD. 3.54. (668) HD. 5.13. K तिमिच्छाओ; S तिमिच्छादो. (669) HD 2.71. T, खवदअं. (670) ? (671) HD. (तित्तिरिअं स्नानाद्रम्) 5.12. T तित्तिरिडो. (672) HD. 2.16. T कडतरं. (673) HD. 6.107. T, मृदओ; T, मृदओ. (674) HD. 8.5. (675) From स्वप्. B सोसिओ; T सोसीओ. (676) HD. (हुडुमो) 8.70. (677) HD. 6.111. (678) HD. (ओरिछो अचिरकालः) 1.155. (679) HD. 1.146. B एकसाहिछो; KS एकसाहओ. (680) HD. (हिं बिअं एकादगमनक्रीडा) 8.68. KS हं बिडिआ.

(६८१) या वच्चा उपरि परिणीयते वड्डहाडिणी ॥ (६८२) कुमारी
चुंदिणी ॥ (६८३) घर्मः पिछरी ॥ (६८४) यौवनोक्तः
अगंडिमोहो ॥ (६८५) सुरतं तत्तुडिछं ॥ (६८६) पतद्ग्रहः
गिलापा (६८७) गिल्लंको ॥ (६८८) क्षेत्रजागरः छेतसोवणी ॥
(६८९) वप्पओ (६९०) वप्पीहो चातके कुमारे च ॥ (६९१)
डक्खरो (६९२) सइसिलिप्पो यूनि तरुणे च ॥ (६९३) कहंडो
(६९४) महालक्खो (६९५) वोइही (६९६) पुअंडो (६९७) पेंडओ
(६९८) पुआई तरुणे ॥ (६९९) आमल्लअं (७००) बब्बरी धम्मिल्ल-
रचनायाम् ॥ (७०१) सिंदीरं नूपुरे ॥ (७०२) उंडलं मखे ॥ (७०३)
वड्डइओ (७०४) कुडारो चर्मकारे ॥ (७०५) चुट्टी (७०६) वासी
शिखायाम् ॥ (७०७) कं परं (७०८) कोत्यरं विज्ञाने ॥ (७०९) गिक्खो
चोरे सुवर्णे च ॥

(681) HD 7.50. KS सुहुअइणी. (682) ? BT चुंदिणी. (683) HD.
6.79. BT विल्ली; S पिल्लिरि. (684) HD. (अगंडिमोहो) 1.40. K अगं-
डिमोहो; S अगंडिमोहो. (685) HD. 5.6. KS चीडिल्ली (?). (686) HD.
(गिल्लंको). 4.31. K गिल्लिप्पा. (687) HD. 4.31. (688) HD. (छेतसोवण्यं)
3.32. B छेतसोवणी; KS छेतसोवणं. In the next group some
words have more than one sense. (689) HD. (वप्पीओ) 7.40.
BT, सप्पओ; S वप्पओ. (690) HD. (वप्पीहो) 6.90. BT सप्पिओ. (691) ?
HD. (पडिक्खरो कूरः) 6.25. T, पडक्खरो. (692) HD. (सइसिलिपो
स्कन्दः = कुमारः ?) 8.20. BT सइसिलिओ. (693) HD. 2.13. BT
तहडो; KS कहंडो. (694) HD. 6.121. (695) HD. (वोइहो) 7.40.
(696) HD. 6.53. BT दुइंडो; K फुअंडि; S चअंडि. (697) HD.
6.53. KS पंडओ. (698) HD. 6.80. (699) HD. (आमेलो ?) 1.62.
T आमल्लं. (700) HD. 6.90. K चंचरि; S चंचरी काले. (701) HD.
8.10. BT सिंदीरी; KS सिंदिरं. (702) HD. 1.129. (703) HD.
(वड्डइओ) 7.44. BT. चड्डइओ; S वड्डइओ (704) HD. (कुडारो) 2.37.
BT कुडारो; K कुंठारो. (705) HD. (चोटी) 3.1. B चुट्टी; KS चुल्ली. (706)
HD. (पासी) 6.37. (707) HD. (कंवर) 2.13. KS कंवर. (708)
HD. 2.13. BT कोट्टुरी; KS कौथुरं. (709) HD. 4.45. B जारे; KS
पौरे for चोरे.

(७१०) पडिओ बन्दिनि आचार्ये च॥ (७११) कमढो दधिकलशीपिठरयोः॥
 (७१२) अवडुअं उद्धवलविसंस्थुल्योः ॥ (७१३) गोला गोनघोः ॥
 (७१४) अक्खणवेलं निधुवने प्रदोषे च ॥ (७१५) णिज्जाओ उपकारे
 पुष्पप्रकारे च ॥ (७१६) काहल्ली व्यकरणे भ्राष्ट्रे च ॥ (७१७) करंडो
 शार्दूलवायसयोः ॥ (७१८) एकमुहो निर्धर्माधनयोः ॥ (७१९) अंतल्ली
 उदरे ऊर्मिमध्ये च ॥ (७२०) उअआरो ग्रामे संघे च ॥ (७२१)
 महल्लो मुखरे राशौ विस्तीर्णे च ॥ (७२२) कव्वालं कर्मस्थाने वैष्मनि
 च ॥ (७२३) वेल्लवं विलासे लतायां च ॥ (७२४) आअट्टिआ परा-
 यतायां नववध्वां च ॥ (७२५) सकप्यं आर्दे अल्पे चापे प्रचुरे च ॥
 (७२६) करोडो काके नालिकेरे वृषे च ॥ (७२७) रोहं (७२८) रोडी
 इच्छामत्योः ॥ (७२९) कालिवअं शरोराम्बुदयोः ॥ (७३०) केज्ज
 रज्ज्वामसत्यां कन्दे च ॥ (७३१) णिआरं रिपौ ऋजौ प्रकटे च ॥
 (७३२) कुरुलो (७३३) कुरुडो द्वावप्यनघे निपुणे च ॥

(710) ? (पडिअज्झओ ? HD. 6.31). (711) HD. 2.55. B कमलो; KS कमलो. After this word KS add बिरेडो. (712) HD. (अवडुओ) 1.26. (713) HD. 2.104. (714) HD. 1.59. B अक्खणवेली. (715) HD. 4.34. B णिज्जाओ; KS णिज्जाओ, (HD. 4.33). (716) HD. 2.59. B काहिल्ली; KS होहिल्लि; KS राष्ट्रे for भ्राष्ट्रे. (717) HD. (करडो) 2.55. (718) HD. 1.148. B एकसंहो; K एकसुहो; S एकसहो T एकसुहो, B निर्धर्मासनयोः for निर्धर्माधनयोः. (719) HD. (अंतेल्ली) 1.55. KS पुत्तिहिल्लि. B क्वर्वा ऊअआरो for उदरे. (720) ? (721) HD. 6.143. (722) HD. 2.52. BT अप्पालं. (723) HD. (वेल्लहली ?) 7.96. BT ललनायां. (724) HD. (आअट्टिआ) 1.68. T आअट्टिआ. (725) ? S सकप्यं. BT पुरे for प्रचुरे. (726) HD. 2.54. K वृष्टे. for वृषे. (727) HD. (= प्रमाणं) 7.16. KS लोहं. (728) HD. 7.15. BT. रोहं. KS इच्छामत्योः; T₂ उच्छामत्योः for इच्छामत्योः. (729) HD. (कालिबो) 7.59. (730) केआ ? HD. 2.44. BT केज्ज. (731) HD. (= रिपुहं) 4.29. B ऋजौ for ऋजौ. (732) HD. 2.63. S om. the word. (733) HD. (कुरुडो) 2.63. S om. the word. B द्वावप्यनघे त्रपुणि च; S निर्दय निपुणे च. or द्वावप्यनघे निपुणे च.

(७३४) आ अं अतिदीर्घे विषमे मुसले कालायसे च ॥ (७३५) किण्ठं सितें-
 S शुके सूक्ष्मे च ॥ (७३६) लाइ अं अजिरार्धे भूषणे गृहीते च ॥ (७३७)
 का लि आ ऋणवृद्धौ काये अम्बुदे च ॥ (७३८) कड अल्ली कण्ठे कर्णि-
 कायां च ॥ (७३९) उद्वाणो कुररे सगर्वे प्रतिशब्दे च ॥ (७४०) ओ ल-
 अणं दयितीभूतायां नववध्वां च ॥ (७४१) ख ल्यो वामहस्ते गर्दमे च ॥
 (७४२) डोंगी रघ्यास्यासकयोः ॥ (७४३) चेंडा (७४४) सीहली
 शिखानवमालिकयोः ॥ (७४५) उदो ककुदि जलपुंसि दान्तपृष्ठे च ॥
 (७४६) कोट्टी स्वलनायां दोहविषमायां च ॥ (७४७) त मणी लतायां
 व्यधिकरणे च ॥ (७४८) सत्ती बन्धने वचने इच्छायां शिरःस्रजि च ॥
 (७४९) उ पिञ्जलं रते काके रजसि च ॥ (७५०) ण डुलं विनते दुर्दिने
 च ॥ (७५१) उच्चाडणं उपवने शीते च ॥ (७५२) दाबो दासगर्दभयोः ॥
 (७५३) बोंदी रूपवचनयोः ॥ (७५४) उम्नल्लो सान्द्रे भूपतौ च ॥
 (७५५) बोडो धार्मिके यतिनि च ॥ (७५६) उच्चं डिगो अधिकमाने
 निःसीम्नि च ॥

(734) HD. 1.73. S आलं. (735) HD. 2.59. BT
 किण्ठो. (736) IID. 7.27. KS लाइरं. K अचिरार्धे for अजिरार्धे. (737)
 HD. 2.58. KS कुलिआ. KS तृणवृद्धौ for ऋणवृद्धौ. (738) HD. 2.15.
 KS कण्ठे कटिकायां for कण्ठे कर्णिकायां. (739) HD. (उद्वाणा चुल्ली) 1.87.
 KS उद्वाणो. KS कुचरे for कुररे. (740) HD. (ओलङ्गी) 1.160. BT
 ओलङ्गी; S उलङ्गणं. (741) HD. 2.77. BT खल्यो. (742) HD.
 4.13. BT डोंगी; S कोंडि. (743) HD. 3.39. BT चेंडा; S देंडा.
 (744) HD. (सीहलिआ) 8.55. KS सिंहडो. (745) HD. (उद्)
 1.123. B ददो; T ददो. K उदके; T ककुदे for ककुदि. K दातृपृष्ठे;
 S धातृपृष्ठे for दान्तपृष्ठे. (746) HD. 2.64. BT कोल्ली; KS कोंडि.
 KS जीवनायां for स्वलनायां. K दोहदविषमायां for दोहविष-
 मायां. (747) HD. (=मुजः) 5.20. B नमणी; K तनणी; S तगणी. (748)
 8.1. (749) HD. 1.135. BT उपिञ्जलं. K तरे; S तले for रते. (750)
 HD. 4.47. HD. रते for विनते. (751) HD. (उच्चाडो विपुलः) 1.97 K
 इच्छाडनं. (752) HD. (दाओ प्रतिभूः). 5.38. BT दचो. (753) HD. 6.99.
 BT बोंदी; K बोडि; S बदि. (754) HD. 1.131. (755) HD. 6.96.
 BT बोधो. (756) HD. (उच्चविओ) 1.106. BT उच्चविहो अशिकामाने ?

(७५७) इल्ली वर्षत्राणे व्याघ्रे सिंहे च ॥ (७५८) पत्तणं
 बाणफले शरपुंखे च ॥ (७५९) अकंडतलिमो अपरिणीतनिष्प्रेम्णोः ॥
 (७६०) दं अं उदकशोकयोः ॥ (७६१) घो लि अं शिलातले हठाकृते च ॥
 (७६२) ज व णं हये शशिवदने च ॥ (७६३) खं ज णो खञ्जरीटे कर्दमे च ॥
 (७६४) त लि मो गृहोर्ध्वभूमौ वासगृहे कुट्टिमे भ्राष्ट्रे शय्यायां च ॥ (७६५)
 झसो गम्भीरे तटस्थे अयशसि दीर्घे च ॥ (७६६) व प्पो भूतगृहीते बलाधिके
 च ॥ (७६७) वल्लरो मरौ महिषे तरुणे क्षेत्रे अरण्ये च ॥ (७६८)
 मरालो सुन्दरे अलसे मसृणे च ॥ (७६९) मम्मक्को गर्वे उत्कण्ठायां च ॥
 (७७०) वि सि डो विरते विसंस्थुले च ॥ (७७१) बलवद्दी व्यायामसहायां
 सख्यां च ॥ (७७२) सुज्झओ रजकनापितयोः ॥ (७७३) वेइडो तनौ
 शिथिले आविद्धे ऊर्ध्वाकृते विसंस्थुले च ॥ (७७४) मलइओ हते तीक्ष्णे
 च ॥

(757) HD. 1.83. BT बल्ली. B वफत्राणे for वर्षत्राणे. Cf इरली in Marathi and Dravidian Puli. (758) HD. 6.64. (759) HD. 1.60. BT अकंडमलिमो (760) HD. (दयं) 5.33. BT उअं. (761) HD. 2.112. BT योलिअं; KS गालिअं. (762) HD. (= हलशिखा ?) 3.41. KS अयसिवदने for हये शशिवदने. (763) HD. 2.69. B खज्जनी; KS खज्जरी; T खंचनी. (764) HD. 5.20. BT कलिमो. B गृहे बद्धभूमौ for गृहोर्ध्वभूमौ. B वासगृहे for वास°. (765) HD. 3.60. BT झझझा (?). (766) HD. 7.83. BT वपो; KS वउप्पा. B सभिके for बलाधिके. (767) HD. (बल्लरी) 7.86. (768) HD. 6.112. B मराली; KS मरालं. HD. हंस इति सातवाहनः. (769) HD. (मम्मक्का) 6.143. B चम्मक्को; T चर्मकेका (?). (770) HD. (विसडो ?) 7.62. KS पिसडो; T२ विसिडो. (771) HD. 6.91. B बलवडं; K बलपुच्छि; S बलपुट्टि. B व्यायामे सभायां; K व्यायामसभायां; HD. व्यायामसहेत्यन्ये. (772) HD. 8.56. BT सिशिओ; KS सिझओ. B रजत° for रजक°. (773) HD. (वेइडो) 7.95. B वेइडो; T वेइटो. KS तनी for तनौ. (774) ?

(७७५) वडपं लतागृहे सततपवने हिमवर्षे च ॥ (७७६) राहो
प्रिये शोभिते मलिने सनाथे विसंस्थुले च ॥ (७७७) वंठो निःक्षेहे अकृत-
विवाहे भृत्ये च ॥ (७७८) मंथरं कुटिले बहौ कुसुम्मे च ॥ (७७९)
लअणं तनुकोमलयोः ॥ (७८०) मम्मणं अव्यक्तवचसि रोषे च ॥
(७८१) तुण्हिक्कं मृदुनिश्चलयोः ॥ (७८२) ठेणो स्यासक्के चरे चोरे च ॥
(७८३) तुं बि छि मधुपटले उल्लूखले च ॥ (७८४) पत्थरी शयने संहतौ
च ॥ (७८५) णिच्चि वटं रत्थारभटे समुचिते च ॥ (७८६) दअरो पिशाचे
ईर्ष्यायां च ॥ (७८७) झसुरं ताम्बूले अर्थे च ॥ (७८८) पिंजरो
(७८९) पाडलो हंसवृषयोः ॥ (७९०) बिम्बोवणं क्षोमे उपधाने
विकारे च ॥ (७९१) कुल्लो असमर्थे ग्रीवायां विच्छिन्नपुच्छे वा ॥ (७९२)
चुंणु णिआ मुष्टिद्यूते यूकायां समर्थे च ॥ (७९३) टंको खड्गे छिन्ने
जंघापाते तटे खनित्रे च ॥ (७९४) कोणो गर्विते निर्दये च ॥ (७९५)
णे लज्जे षण्ढे पण्डिते च ॥ (७९६) खुलुखी मिथ्यायामघटमाने च ॥

(775)HD. 7.84.T सततवपन° for सततपवन°. (776)HD 7.13.(777)
HD. 7.83. S चंडो. B भ्रमे for भृत्ये. (778) HD. 6.145. BT
मत्थरं. BT कुटुंबे for कुसुम्मे. (779) HD. (लयणं) 7.27. B लअनं;
T लयनं. (780) HD. (मम्मणो) 6.141. B सरोषे for रोषे. (781)
HD. (तुण्हिक्को) 5.15. B तुण्हिक्को; KS तुण्हिक्कं. (782)? BT छोणो.
KS चले for चरे; K जेरे; S चोले. (783) HD. 5.23. BT तुण्विच्छि.
(784) HD. (पत्थारी) 6 69. S पंथरी. B स्वमतौ; K संतती; T स्वतौ
(?). (785) HD. 4.34. B णिच्चविटं; KS णिच्चि वटं. KS उद्धटे for
रत्थारभटे. (786)? KS पदयोरपि (?). (787) HD. 3.61. BT झसुरो.
(788)? B विप्परो. (789) HD. 6.76. B पाडलो; K पाडिले; S पाडिरो.
(790) HD. 6.98. S बिम्बोवणं. (791) HD. 2.61. KS कुल्लो.
(792) HD. 3.23. B चुंणुणिआ; K चुंवाणिआ; S चुंणुणेओ. B मुष्टिकेछ-
कायां for मुष्टिद्यूते यूकायां समर्थे च. (793) HD. 4.4. BT छिदको; S ढको.
(794) HD.2.45. BT छिण्णं; S किणो. (795) HD. 4.44. B दान्ते; KS
ज्ञाणे for षण्ढे. (796) HD.(खुलुखी?) 2.76. K बेलकं; S देलकं. KS मिथ्या
घटमाने च ?

(७९७) अण्णओ धूर्ते यूनि देवरे च ॥ (७९८) दूणावेढं अशक्ये
तडाले च ॥ (७९९) अरलो (८००) अरलाओ चिरिकायां मशके च ॥
(८०१) अच्चं अत्थये शीघ्रे च ॥ (८०२) अलिआ पितृष्वसरे कनिष्ठ-
सोदरस्य वच्चां च ॥ (८०३) पक्कणं अतिशोभावति भग्ने श्लक्ष्णे च ॥
(८०४) पम्मारो संघाते गिरिगुहायां च ॥ (८०५) पच्चुज्जो काण्डे
नखे शिशुमूगे च ॥ (८०६) पासण्णो वेस्मद्वारे तिरश्चीने च ॥ (८०७)
विप्पओ उन्नते चीर्यां च ॥ (८०८) कोप्परो वर्णसंकरे
जालके च ॥ केड्डो व्यापने फेने श्याले दुर्बले च ॥ (८१०)
ओहइं नीव्यामवगुण्ठने च ॥ (८११) ओहित्यं रभसे विगदे च ॥
(८१२) तोलो (८१३) तड्डो पिशाचे शलभे च ॥ (८१४) डसरी
उष्णजले स्याल्यां च ॥ (८१५) णिउक्कणो वायसे मूके च ॥ (८१६)
पइरेकं एकान्ते पृथगित्यस्मिन्नर्थे शून्ये च ॥ (८१७) तुरी उपकरणे तूळि-
कायां शून्ये च ॥ (८१८) वोक्कअं अनिमित्ते तात्पर्यार्थे च ॥ (८१९)
पसुलो काकोले जारे च ॥ (८२०) किवडी पार्श्वद्वारे पश्चिमाङ्गणे च ॥

(797) HD. 1.55. (798) HD. 5.56. BT वेड (799) HD.
1.52. (800) HD. (अरलाया) 1.26. BT अरलाओ. BT मरवत for मशके.
(801) HD. 1.49. (802) HD. 1.16. BKT अलिआ. (803) HD.
(पक्कणी) 6.65. BT कक्कणं; S पचणं. BT अतिरोमाभावति for अतिशोभा-
वति. (804) HD. 6.66. BT वम्मारो. (805) HD. 6.69. B पच्चुज्जो;
K चुच्चुज्जो; S चुच्चुज्जो. (806) HD. (पासल्ल) 6.76. BT वाअणो; KS
वासण्णो. (807) HD. (विप्पयं ?) 7.49. (808) ? KS अलंकारे च for
जालके च. (809) ? KS कुड्डो व्यापने; T केड्डो. (810) HD. (ओहइं)
1.153. (811) HD. 1.168. BT ओहक्क; KS ओहइ. (812) HD.
(टोलो) 4.4. KS शेलो. (813) HD. 5.23. BT तोड्डो. (814) HD.
(डहरी ?) 4.7. BT डसरी; KS डसरं. (815) HD. 4.51. BT छणी-
उक्कणे (?); KS णिउक्कणो. B कार्मुके; KS कामे for वायसे. (816) HD.
6.71. B वक्कं; T चक्कं. (817) HD. 5.22. BT तुरं; KS तुरि. B कलि-
कायां for तूळिकायां. (818) ? KST वोक्कअं अतिमित्रे तात्पर्यार्थे शक्ये च. (819)
Sk पांशुलः ? KS छंसुलो काकोले काले च. T₂ फंसुलो. (820) HD. (किवडी)
2.60. B किवटी; K किष्कडी.

(८२१) छा आ भ्रमरी ॥ (८२२) सिप्यं तिलके शिरसो भूषणविशेषे च ॥
 (८२३) णलु अं वृत्तिविवरे कर्दमिते निमित्ते प्रयोजने च ॥ (८२४) इच्छा-
 उक्तो योगिनीसुते ईश्वरे च ॥ (८२५) पहेण अं उत्सवे भोज्ये च ॥
 (८२६) चारो इच्छाबन्धनयोः ॥ (८२७) जच्चंदणं अगुरुकुङ्कुमयोः ॥
 (८२८) ढिंखा आतङ्गे त्रासे च ॥ (८२९) दलिअं अङ्गुलौ दारुणि
 कूणिताक्षे च ॥ (८३०) चिप्पं डी (८३१) विप्पत्ती व्रते उत्सवविशेषे
 च ॥ (८३२) उंचाडइओ हुंकृतगर्जनयोः (८३३) पच्चलं असहने
 समर्थे च ॥ (८३४) साहुली वल्लशाखाभूसखीसदृशबाहुषु ॥ (८३५) लुंबी
 लतास्तबकयोः ॥ (८३६) रंजणं घटकुण्डयोः ॥ (८३७) धुडूकी मुख-
 संभेदे मौने च ॥ (८३८) लुहइद्विआ द्वेष्यायामस्पृश्यायां च ॥ (८३९)
 सरी प्रशस्ताकृतौ दीर्घे च ॥ (८४०) गोरो ग्रीवायामक्षिणी सीतायां च ॥
 (८४१) भसत्तो वह्निदीप्तयोः ॥ (८४२) भेली चेत्यामाज्ञायां च ॥

(821) HD. (छाया) 3.34. KS भ्रमरीद्राण्याः for
 भ्रमरी. (822) HD. 8.28. KS डिप्प. KS शिरसा विभूषणे च for
 शिरसो भूषणविशेषे. (823) HD. (णल्यं) 4.46. (824) Sk इच्छापुत्रः.
 KS नियोगिसुते for योगिनीसुते. (825) HD. (पहेणयं) 6.73.
 KS पहेणेअं. (826) HD. 3.21. (827) HD. 3.52. B जयंदणं; K
 अवंदणं; S अवंधणं. KS अगहं for अगुहं. (828) Sk दश ? KS ढिबा;
 T डीआ. (829) HD. 5.52. KS दनिअं; T दुलिअं. (830) ? S om
 the word. (831) ? KS चिप्पत्ति. (832) ? KS उंचाडइओ; T₂ ओं-
 इओ. (833) HD. (पच्चलो) 6.69. B पचलं; KS पचनं; T वच्चलं.
 K असमाने for असहने. (834) HD. 8.52. T बाहुली. (835) HD.
 7.28. B लुंबी; T लुंबी. (836) B घटकुण्डयोः for 'कुण्डयोः. (837) ?
 KS दूकी. (838) HD. (छोव्माइत्ती) 3.39. KS लुहइद्विआ; T लुम-
 इच्छिआ. (839) HD. 8.2. S सरि. (840) HD. (गोरा) 2.104.
 B सितायां; T भीतायां for सीतायाम्. (841) ? Sk भस्मात्मन् ? (842)
 HD. 6.110. BKS गेली. B वेद्यां for चेत्याम्.

(८४३) कण्णो वि आ चञ्चौ अवतंसे च ॥ (८४४) अल्लत्थी अङ्गदे
नलार्द्रायां च ॥ (८४५) अमारो नदीमध्यद्वीपे कमठे च ॥ (८४६)
उप्फे सो भीतौ सद्भावे च ॥ इत्यादि ॥

अथ (१) आ डम्बरो पटहः ॥ (२) ओन्दुरो मूषिकः ॥ (३)
बामलूरो वल्मीकम् ॥ (४) किरी वराहः ॥ (५) लहरी तरङ्गः प्रवाहो
बा ॥ (६) तल्लं कासारः ॥ (७) महाबिलं गगनम् ॥ (८) पाढा शोभा ॥
(९) खेडं ग्रामस्थानम् ॥ (१०) महानडो रुद्रः ॥ (११) पुडइणी
नलिनी ॥ (१२) जयणं भयसंनहनम् ॥ (१३) पाडलं कमलम् ॥
(१४) कमडो भिक्षापात्रम् ॥ (१५) कल्लं कल्यम् ॥ (१६) गन्धुत्तमा
सुरा इत्यादयः शब्दास्तत्समतद्भवात्मना प्रयोगपदवीमासादयन्ति ॥ सिद्धा
इति पदं मङ्गलार्थम् ॥

॥ इति श्रीमदर्हणन्दित्रैविद्यदेवश्रुतधरश्रीपादप्रसादासादितसमस्तविद्याप्रभाव-

श्रीमत्रिविक्रमदेवविरचितप्राकृतव्याकरणवृत्तौ

तृतीयाध्यायस्य चतुर्थः पादः ॥

समाप्तश्च तृतीयोऽध्यायः ॥

(843) HD.(कण्णोल्ली). 2.57. (844) HD. 1.54. B अल्लिद्धी; K अल्लच्छि;
S अल्लत्थि. (845) ? K ओमारो; S ओमालो; T उज्जारो. (846) HD.
1.94. BKS उक्खो; T उप्फेसो. HD अपवादाथोऽप्ययं दृश्यते.

The following words are either तत्सम or तद्भव. (1) T खाडिवरो. (2) S ओदुल्लो. (3) — (4) K किरो; S किलो; T कीरो.
(5) S om. (6) T कलि. (7) T महाबल. (8) B पाढा; KS पाठा. (9)
T खेडी. (10) T महाडो. (11) KS पुडइणी तलिमा. (12) K जयण;
T नयणी. (13) T पडली कमली. (14) KS कमठो. (15) T कलि. (16) —
KS तत्समवर्तमानाः for तत्समतद्भवात्मना. Colophon: ST om. from
श्रीमदर्हण down to श्रीमत्. KST तृतीयस्याध्यायस्य.

*

*

*

सप्रत्ययप्रकृतिसिद्धमदीर्घसूत्र-

सत्कारकं बहुविधक्रियमाप्तदेक्ष्यम् ।

शब्दानुशासनमिदं प्रगुणप्रयोगं

त्रैविक्रमं जपत मन्त्रमिवार्थसिद्धयै ॥ १ ॥

विशन्नन्तःश्रोत्रं पदमधुरिमा मेदुरयति

प्रणता नूलोऽर्थः प्रतिपदमहो साधुवचसम् ।

रसः पात्रीकुर्याद् भुवनमनुभावादिव कृते-

र्यदि श्राव्यं काव्यं मम रसिकनैयायिकजनैः ॥ २ ॥

वक्तारः सन्तु सर्वेऽपि स्वाभिप्रायप्रकाशने ।

स्वपराशयसंवादिकथास्वेकस्त्रिविक्रमः ॥ ३ ॥

T om. all the three stanzas as also one of the two
Mss used for B. 2. BT साधुवचनं for साधुवचसम्. BT 'सवेदी
क्यासु for संवादिकथासु.

परिशिष्टं प्रथमम्

त्रिविक्रमशब्दानुशासनस्य सूत्रपाठः

क्रमाङ्कः	पृष्ठाङ्कः	क्रमाङ्कः	पृष्ठाङ्कः
प्रथमोऽध्यायः		१८ दिहौ मिथः से	६
प्रथमः पादः ।		१९ संधिस्त्वपदे	७
१ सिद्धिलोकाच्च	३	२० न यण्	७
२ अनुक्रमन्यशब्दानुशासनवत्	३	२१ णङ्	८
३ संज्ञा प्रत्याहारमयी वा	३	२२ शेषेऽच्यच्चः	८
४ सुप्स्वादिरन्त्यहला	४	२३ तिङ्	८
५ हो ह्रस्वः	४	२४ लोपः	८
६ दिर्दीर्घः	४	२५ अन्त्यहलोऽध्रदुदी	९
७ शवसाः शुः	४	२६ निर्दुरि वा	९
८ सः समासः	४	२७ अन्तरि च नाचि	९
९ आदिः खुः	५	२८ शि श्लुक् नपुनरि तु	९
१० गो गणपरः	५	२९ अविद्युति स्त्रियामाह्	१०
११ द्वितीयः फुः	५	३० रो रा	१०
१२ संयुक्तं स्तु	५	३१ हः क्षुत्कुम्भि	१०
१३ तु विकल्पे	५	३२ धनुषि वा	१०
१४ प्रायो लिति न विकल्पः	५	३३ सशशिषि	१०
१५ शिति दीर्घः	५	३४ स आयुरप्सरसोः	१०
१६ सानुनासिकोच्चारं जित्	६	३५ दिक्प्रावृषि	११
१७ बहुलम्	६	३६ शरदामत्	११

१७ बहुलम् (१.२). १८ दीर्घद्वौ मिथो वृत्तौ (१.४). १९ पदयोः संचिर्वा (१.५). २० न युवर्णस्यास्वे (१.६). २१ एदोतोः स्वरे (१.७). २२ स्वरस्योद्वृत्ते (१.८). २३ त्यादेः (१.९). २४ लृक् (१.१०). २५ अन्त्य-व्यञ्जनस्य (१.११); न ध्रुदोः (१.१२). २६ निर्दुरोर्वा (१.१३). २७ स्वरेऽन्तर्य (१.१४). २८ नात्पुनर्वादाह वा (१.१५). २९ स्त्रियामादाविद्युतः (१.१५). ३० रो रा (१.१६). ३१ क्षुधो हः (१.१७); ककुभो हः (१.२१). ३२ धनुषो वा (१.२२). ३३ आयुरप्सरसोर्वा (१.२०). ३५ दिक्प्रावृषोः सः (१.१९). ३६ शरदादेरत् (१.१८).

क्रमाङ्कः	पृष्ठाङ्कः	क्रमाङ्कः	पृष्ठाङ्कः
३७ तु सक्खिणभवन्तजम्मण-		द्वितीयः पादः ।	
महन्ताः	११	१ निष्पती ओत्परी माव्य-	
३८ यत्तत्सम्यग्निवव्वकृथको मल्ल	११	स्थोर्वा	१७
३९ मोऽचि वा	११	२ आदेः	१७
४० बिन्दुल्ल	११	३ लुगव्ययत्यदाधात्तद्वः	१७
४१ हलि डमणनाम	१२	४ वालाव्वरण्ये	१७
४२ स्वरेभ्यो वक्रादौ	१२	५ अपेः पदात्	१७
४३ क्त्वासुपोस्तु सुणात्	१३	६ इतेः	१८
४४ लुङ् मांसादौ	१३	७ तोऽचः	१८
४५ संस्कृतसंस्कारे	१३	८ शोर्लुत्तयव्वरशोर्दिः	१८
४६ डे तु किशुकै	१३	९ हे दक्षिणस्य	१९
४७ वगेऽन्त्यः	१४	१० तु समृद्धयादौ	१९
४८ विंशतिषु त्या ऋओपल्	१४	११ स्वप्रादाविल्	२०
४९ स्तमदामशिरोनभो नरि	१४	१२ पक्काहारललाटे तु	२०
५० शरत्प्रावुद्	१५	१३ सप्तपर्णे फोः	२०
५१ अक्षयर्थकुलाद्या वा	१५	१४ मध्यमकतमे च	२०
५२ क्लीबे गुणगाः	१६	१५ हरे त्वी	२०
५३ स्त्रियामिमाञ्जलिगाः	१६		

३९ वा स्वरे मश्च (१-२४). ४० मोऽनुस्वारः (१-२३). ४१ डमणजो व्यञ्जने (१-२५). ४२ वक्रादावन्तः (१-२६). ४३ क्त्वास्यादेर्गेस्वोर्वा (१-२७). ४४ मांसादेर्वा (१-२९). ४६ किशुकै वा (१-८६). ४७ वगेऽन्त्यो वा (१-३०). ४८ विंशत्यादेर्लुक् (१-२८). ४९ स्तमदामशिरोनभः (१-३२). ५० प्रावुद्स्तरणयः पुंसि (१-३१). ५१ वाक्षयर्थवचनाद्याः (१-३३). ५२ गुणाद्याः क्लीबे वा (१-३४). ५३ वेमाञ्जल्याद्याः स्त्रियाम् (१-३५).

१ निष्पती ओत्परी माव्यस्थोर्वा (१-३८). २ आदेः (१-३९). ३ त्यदाद्यव्ययात्तत्स्वरस्य लुक् (१-४०). ४ वालाव्वरण्ये लुक् (१-६६). ५ पदादपेर्वा (१-४१). ६ इतेःस्वरात्तच्च द्विः (१-४२). ७ लुत्तयव्वरण्यसा शपसा दीघः (१-४३). ९ दक्षिणे हे (१-४५). १० अतः समृद्धयादौ वा (१-४६). ११ इः स्वप्रादौ (१-४६). १२ पक्काहारललाटे वा (१-४७). १३ सप्तपर्णे वा (१-४९). १४ मध्यमकतमे द्वितीयस्य (१-४८). १५ ईहरे वा (१-५१).

क्रमाङ्कः	पृष्ठाङ्कः	क्रमाङ्कः	पृष्ठाङ्कः
१६ उल् ध्वनिगवयविष्वचो वः	२०	३२ त्वर्पो	२३
१७ जो णोऽभिज्ञादौ	२१	३३ ईल् सत्त्वाटस्यानयोरातः	२३
१८ स्तावकसास्ने	२१	३४ इत्तु सदादौ	२४
१९ चण्डखण्डिते णा वा	२१	३५ आचार्ये चो हश्च	२४
२० प्रथमे प्योः	२१	३६ श्यामाके मः	२४
२१ आर्यायां र्यः श्वध्वामूल	२१	३७ न वाव्ययोत्खातादौ	२४
२२ आसारे तु	२२	३८ घञि वा	२५
२३ तोऽन्तर्येल्	२२	३९ स्वरस्य बिन्द्वमि	२५
२४ पारापते तु फोः	२२	४० संयोगे	२५
२५ उत्करवलीद्वारमात्रचः	२२	४१ त्वेदितः	२६
२६ शय्यादौ	२२	४२ मिरायां लिप्त	२६
२७ त्वाद्रं उदोत्	२२	४३ मूषिकविभीतकहरिद्रा-	
२८ स्वपि	२३	पथिपृथिवीप्रतिश्रुत्यत्	२६
२९ ओदात्यां पंक्तौ	२३	४४ रस्तिस्तिरौ	२६
३० फोः परस्परनमस्कारे	२३	४५ इतौ तो वाक्यादौ	२६
३१ पञ्चे मि	२३	४६ वेङ्गुदशिथिलयोः	२७
		४७ उ युधिष्ठिरे	२७

१६ ध्वनिविष्वचोः (१-५१); गवये वः (१-५४). १७ जो णत्वेऽभिज्ञादौ (१-५६). १८ उः सास्नास्तावके (१-७५). १९ चण्डखण्डिते णा वा (१-५३). २० प्रथमे पयोर्वा (१-५५). २१ आर्यायां र्यः श्वध्वाम् (१-७७). २२ ऊद्वासारे (१-७६). २३ तोऽन्तरि (१-६०). २४ पारापते रो वा (१-८०). २५ वल्युत्करपर्यन्ताक्षर्ये वा (१-५८); द्वारे वा (१-७९). २६ एच्छय्यादौ (१-५७). २७ उदोद्वाद्रं (१-८२). २८ स्वपावुच्च (१-६४). २९ ओदात्यां पंक्तौ (१-८३). ३० नमस्कारपरस्परं द्वितीयस्य (१-६२). ३१ ओत्पये (१-६१). ३२ वापौ (१-६३). ३३ ईः स्यान्सत्त्वाटे (१-७४). ३४ इः सदादौ वा (१-७२). ३५ आचार्ये चोश्च (१-७३). ३६ श्यामाके मः (१-७९). ३७ वाव्ययोत्खातादावदातः (१-६७). ३८ घञ्द्वेर्वा (१-६८). ३९ ह्रस्वोऽमि (३-३६). ४० ह्रस्वः संयोगे (१-८४). ४१ इत एद्वा (१-८५). ४२ मिरायाम् (१-८७). ४३ पथिपृथिवीप्रतिश्रुन्मूषिकहरिद्राविभीतकेष्वत् (१-८८). ४४ तिसिरी रः (१-९०). ४५ इतौ तो वाक्यादौ (१-९१). ४६ शिथिलेङ्गुदे वा (१-८९). ४७ युधिष्ठिरे वा (१-९६).

क्रमाङ्कः	पृष्ठाङ्कः	क्रमाङ्कः	पृष्ठाङ्कः
४८ द्विनीधुप्रवासिषु	२७	६३ सुभगमुसलयोः	३१
४९ तु निर्झरद्विधाकृजोरोभा	२८	६४ ह्यौत्कुतूहले	३१
५० ईतः काश्मीरहरीतक्यो-		६५ स्तौ	३१
लालौ	२८	६६ सूक्ष्मेऽद्रोतः	३१
५१ गभीरग इत्	२८	६७ अल् दुकूले	३१
५२ वा पानीयगे	२८	६८ ईदुव्यूढे	३२
५३ उल् जीणें	२९	६९ उल् कण्डूयहनूमद्रातूले	३२
५४ तीर्थे ह्यल्	२९	७० वा मधूके	३२
५५ विहीनहीने वा	२९	७१ इदेन्नु पुरे	३२
५६ एल् पीठनीडकीदशपीयूष-		७२ ओल् स्थूणातूणमूत्यतूणीर-	
विभीतकेदशपीडे	२९	कूर्परगुड्वचीकृष्माण्डी-	
५७ त्वदुत उपरिगुरुके	२९	ताम्बूलीषु	३२
५८ मुकुलादौ	३०	७३ ऋतोऽत्	३२
५९ रो भ्रुकुटिपुरुषयोरित्	३०	७४ आद्वा मृदुत्वमृदुकृद्दशासु	३२
६० क्षुत ईत्	३०	७५ इल् रूपगे	३३
६१ दोदोऽनुत्सादोत्सन्न		७६ शृङ्गमृगाङ्कमृत्युधृष्टमसृणेषु	
ऊच्छसि	३०	वा	३३
६२ दुरो रलुकि तु	३१		

४८ द्विन्योक्त (१.९४); प्रवासीश्री (१.९५). ४९ वा निर्झरे ना (१.९८); ओच्च द्विधाकृगः (१.९७). ५० हरीतक्यामीतोत् (१.९९); आत्कर्मारे (१.१००). ५१ पानीयादिष्वित् (१.१०१). ५३ उज्जीणें (१.१०२). ५४ तीर्थे हे (१.१०४). ५५ ऊर्हीनविहीने वा (१.१०३). ५६ एत्पायूषापाण्डविभीतककादशेदशे (१.१०५); नोडपीठे वा (१.१०६). ५७ वोपरौ (१.१०८). गुरौ क वा (१.१०९). ५८ उतो मुकुलादिष्वित् (१.१०७). ५९ ईर्भ्रुकुटी (१.११०); पुरुषे रोः (१.१११). ६० ईः क्षुते (१.११२). ६१ अनुत्सादोत्सन्ने त्सच्छे (१.११४). ६२ लुकि दुरो बा (१.११५). ६३ ऊत्सुभगमुसले वा (१.११३). ६४ कुतूहले वा ह्रस्वश्च (१.११७). ६५ ओत्संयोगे (१.११६). ६६ अदूतः सूक्ष्मे वा (१.११८). ६७ दुकूले वा लक्ष द्विः (१.११९). ६८ ईर्वोद्व्यूढे (१.१२०). ६९ उर्भूहनूमत्कण्डू-यवातूले (१.१२१). ७० मधूके वा (१.१२२). ७१ इदेती नूपुरे वा (१.१२३). ७२ ओत्कृष्माण्डीतूणीरकूर्परस्थूलताम्बूलगुड्वचीमूत्ये (१.१२४); स्थूणातूणे वा (१.१२५). ७३ ऋतोऽत् (१.१२६). ७४ आत्कृशामृदुकमृदुत्वे वा (१.१२७). ७५ शृङ्गादौ (१.१२८). ७६ मसृणमृगाङ्कमृत्युधृष्टमृष्टे वा (१.१३०).

क्रमाङ्कः	पृष्ठाङ्कः	क्रमाङ्कः	पृष्ठाङ्कः
७७ पृष्ठेऽनुत्तरपदे	३३	९४ सन्धवशनैश्चरे	३७
७८ उद् वृषमे वुः	३४	९५ त्वत्सरोरुहमनोहरप्रकोष्ठा-	
७९ वृन्दारकनिवृत्तयोः	३४	तोद्यान्योन्ये वक्ष कोः	३७
८० ऋतुगे	३४	९६ कौक्षेयक उत्	३७
८१ गौणान्यस्य	३४	९७ शौण्डिगेषु	३७
८२ इदुन्मातुः	३५	९८ गव्यउदाईत्	३८
८३ वृष्टिपृथङ्मुदङ्गनप्लुकवृष्टे	३५	९९ ऊ स्तेने वा	३८
८४ तु बृहस्पती	३५	१०० सोच्छ्वासे	३८
८५ उद्दोल् वृषि	३५	१०१ ऐव एङ्	३८
८६ वृन्त इदेङ्	३५	१०२ अह तु वैरादी	३८
८७ ङिराहते	३५	१०३ दैत्यादौ	३९
८८ हस्तेऽरि ता	३६	१०४ नाव्यावः	३९
८९ केवलस्य रिः	३६	१०५ गौरव आत्	३९
९० दृश्यक्सक्किपि	३६	१०६ पोरगे चाउत्	३९
९१ ऋतुऋजुऋणऋषिऋषमे वा३६	३६	१०७ उच्चैर्नीचैसोरजः	३९
९२ क्लृप्त इलिः	३६	१०८ ई धैर्ये	४०
९३ चपेटाकेसरदेवरसैन्यवेदना-		१०९ वा पुआय्याद्याः	४०
स्वेचस्त्विच्	३७		

७७ पृष्ठे वानुत्तरपदे (१.१२९). ७८ वृषमे वा वा (१.१३३). ७९ निवृत्तवृन्दारके वा (१.१३२). ८० उदत्वादी (१.१३१). ८१ गौणान्यस्य (१.१३४). ८२ मातुरिद्धा (१.१३५). ८३ इदुती वृष्टिपृथङ्मुदङ्गनप्लुके (१.१३७). ८४ वा बृहस्पती (१.१३८). ८५ उद्दोन्मृषि (१.१३६). ८६ इदेदोद् वृन्ते (१.१३९). ८७ आहते ङिः (१.१४३). ८८ अरिहंते (१.१४४). ८९ रिः केवलस्य (१.१४०). ९० दृशः क्लिप्तक्सकः (१.१४२). ९१ ऋणज्वृषमर्तृषी वा (१.१४१). ९२ लृत इलिः क्लृप्तक्लृष्टे (१.१४५). ९३ एत इद्वा वेदनाचपेटादेवरकेसरे (१.१४६); सैन्ये वा (१.१५०). ९४ इत्सैन्धवशनैश्चरे (१.१४९). ९५ ओतोद्धान्योन्यप्रकोष्ठातोद्यशिरोवेदनामनोहरसरोरुहे कोश्च वः (१.१५६). ९६ कौक्षेयके वा (१.१६१). ९७ उत्तीन्दर्यादी (१.१६०). ९८ गव्यउ आजः (१.१५८). ९९ ऊः स्तेने वा (१.१४७). १०० ऊत्सोच्छ्वासे (१.१५७). १०१ ऐत एत् (१.१४८). १०२ वैरादी वा (१.१५२). १०३ अहदैत्यादौ च (१.१५१). १०४ नाव्यावः (१.१६४). १०५ आन्व गौरवे (१.१६३). १०६ अउः पौरादी च (१.१६२). १०७ उच्चैर्नीचस्यैवः (१.१५४). १०८ ईधैर्ये (१.१५५).

क्रमाङ्कः	पृष्ठाङ्कः	क्रमाङ्कः	पृष्ठाङ्कः
तृतीयः पादः ।		१२ खोऽपुष्पकुब्जकर्परकीले	
१ एत् साज्जला		कोः	४६
त्रयोदशगेऽचः	४२	१३ छागशृङ्खलकिराते लफचाः	४७
२ कदले तु	४२	१४ वैकादौ गः	४७
३ कर्णिकारे फोः	४२	१५ खोः कन्दुकमरकतमदकले	४७
४ नवमालिकाबदनवफलिका-		१६ पुष्पागभागिनीचन्द्रिकासु	
पूगफलपूतर ओल्	४२	मः	४७
५ तु मयूरचतुर्थचतुर्धरचतु-		१७ शीकरे तु भहौ	४७
र्दशचतुर्गुणमयूखोल-		१८ ऊत्वे दुर्भगसुभगे वः	४८
खलसुकुमारोदूखललवण-		१९ निकषस्फटिकचिकुरे हः	४८
कुतूहले	४३	२० खद्ययधभाम्	४८
६ निषण्ण उमः	४३	२१ घः पृथकि तु	४९
७ अस्तोरखोरचः	४३	२२ चोः खचितपिशाचयोः	
८ प्रायो लुक्काचजतदपयवाम्	४४	सल्लौ	४९
९ नात्यः	४५	२३ शो जटिले	४९
१० यश्रुतिरः	४५	२४ टोर्वडिशादौ लः	४९
११ कामुकयमुनाचामुण्डाति-		२५ स्फटिके	४९
मुक्तके मो इलुक्	४६	२६ लरङ्कोठे	४९

१ एत् त्रयोदशार्दी स्वरस्य सस्वरव्यञ्जनेन (१.१६५). २ वा कदले (१.१६७).
 ३ वेतः कर्णिकारे (१.१६८). ४ ओत्पूत्रबदनवमालिकानवफलिकापूगफले (१.१७०).
 ५ न वा मयूखलवणचतुर्गुणचतुर्थचतुर्दशचतुर्वारसुकुमारकुतूहलोदूखलोलूखले (१.१७१).
 ६ उमो निषण्णे (१.१७४). ७ स्वरादसंयुक्तस्यानादेः (१.१७६). ८ कगचदपयवां
 प्रायो लुक् (१.१७७). ९ नावर्णात्पः (१.१७९). १० अवर्णो यश्रुतिः (१.१८०).
 ११ यमुनाचामुण्डाकामुकातिमुक्तके मोऽनुनासिकश्च (१.१७८). १२ कुब्जकर्परकीले
 कः खोऽपुष्पे (१.१८१). १३ छागे लः (१.१९१); शृखले खः कः (१.१८९);
 किराते चः (१.१८३). १५ मरकतमदकले गः कन्दुके त्वादेः (१.१८२). १६ पुष्पाग-
 भागिन्योर्गो मः (१.१९०); चन्द्रिकायां मः (१.१८५). १७ शीकरे भहौ वा (१.१८४).
 १८ ऊत्वे दुर्भगसुभगे वः (१.१९२). १९ निकषस्फटिकचिकुरे हः (१.१८६). २०
 खद्ययधभाम् (१.१८७). २१ पृथकि घो वा (१.१८८). २२ खचितपिशाचयोःश्चः
 सल्लौ वा (१.१९३). २३ जटिले जो शो वा (१.१९४). २४ डो लः (१.२०२);
 चपेटापाटी वा (१.१९८). २५ स्फटिके लः (१.१९७). २६ अंकोठे लः (१.२००).

क्रमाङ्कः	पृष्ठाङ्कः	क्रमाङ्कः	पृष्ठाङ्कः
२७ ङः कैटमशकटसटे	५०	४१ दोहप्रदीपशातवाहना-	
२८ ठः	५०	तस्याम्	५३
२९ पिठरे हस्तु रश्च ङः	५०	४२ रल् सप्तत्यादौ	५३
३० लल् डोऽनुडुगे	५०	४३ अद्रुमे कदल्याम्	५३
३१ टो ङः	५०	४४ कदर्थिते खोर्वः	५३
३२ वेतस इति तोः	५१	४५ पीते ले वा	५३
३३ प्रतिगेऽप्रतीपगे	५१	४६ डो दीपि	५४
३४ दंशदहोः	५१	४७ ङः पृथिव्यौषधनिशीथे	५४
३५ दम्भदरदर्भगर्दभदष्टदशन-		४८ प्रथमशिथिलमेथिशिथिर-	
दग्धदाहदोहददोलादण्ड-		निषधेषु	५४
कदने तु	५२	४९ गर्दिना रुदिते	५४
३६ तुच्छे चच्छौ	५२	५० णो वातिमुक्तके	५५
३७ टल् त्रसरचृन्ततूबरतगरे	५२	५१ गर्भिते	५५
३८ हः कातरककुदवितस्ति-	५२	५२ नः	५५
मातुलिङ्गे	५२	५३ आदेस्तु	५५
३९ तु वसतिभरते	५२	५४ नापिते ण्हः	५५
४० लः पलितनिम्बकदम्बे	५३	५५ पो वः	५५

२७ सटाशकटकैटमे ङः (१.१९६). २८ ठो ङः (१.१९९). २९ पिठरे हो वा रश्च ङः (१.२०१). ३० डो लः (१.२०२). ३१ टो ङः (१.१९५). ३२ इत्वे वेतसे (१.२००). ३३ प्रत्यादौ ङः (१.२०६). ३४ दंशदहोः (१.२१८). ३५ दशनदष्ट-दग्धदोलादण्डदरदाहदम्भदर्भकदनदोहदे दो वा ङः (१.२१७); गर्दमे वा (१.२१७). ३६ तुच्छे तश्छौ वा (१.२०४). ३७ तगरत्रसरतूबरे टः (१.२०५); वृन्ते ण्टः (१.२११). ३८ वितस्तिवसतिभरतकातरमातुलिङ्गे हः (१.२१४); ककुदे हः (१.२१५). ४० पलिते वा (१.२१२); कदम्बे वा (१.२१२). ४१ प्रदीपिदोहदे लः (१.२२१); अतसीसातवाहने लः (१.२११). ४२ समतौ रः (१.२१०). ४३ कदल्यामद्रुमे (१.२१०). ४४ कदर्थिते वः (१.२२४). ४५ पीते वो ले वा (१.२१३). ४६ दीपि धी वा (१.२२३). ४७ निशीथपृथिव्योर्वो (१.२१६); वौषधे (१.२२७). ४८ मेथि-शिथिरशिथिलप्रथमे थस्य ङः (१.२१५); निषधे धो ङः (१.२१६). ४९ रुदिते दिना णः (१.२०९). ५०-५१ गर्भितातिमुक्तके णः (१.२०८). ५२ नो णः (१.२२८). ५३ वादी (१.२२९). ५४ निम्बनापिते लण्हं वा (१.२३०). ५५ पो वः (१.२३१).

क्रमाङ्कः	पृष्ठाङ्कः	क्रमाङ्कः	पृष्ठाङ्कः
५६ फः पाटिपरिघपरिखापरुष-		७३ अर्थपरे तो गुष्मदि	५९
पनसपारिभद्रेषु	५६	७४ आदर्जः	५९
५७ नीपापीडे मो वा	५६	७५ म्यौ बृहस्पतौ तु बहोः	५९
५८ रल् पापद्धौ	५६	७६ रो डा पर्याणे	५९
५९ प्रभूते वः	५६	७७ लो जठरघटरनिष्ठुरे	५९
६० फस्य भहौ वा	५७	७८ हरिद्रादौ	६०
६१ बो वः	५७	७९ किरिवरे डः	६०
६२ क्वयौ कबन्धे	५७	८० खोः करवीरे णः	६०
६३ विसिन्या भः	५७	८१ लो ललाटे च	६०
६४ वो भस्य कैटमे	५७	८२ लोहललाङ्गललाङ्गूले वा	६१
६५ त्वभिमन्यौ मः	५७	८३ स्थूले रत्नतश्चौत्	६१
६६ मन्मथे	५८	८४ बो मः शबरे	६१
६७ तु ढो विषमे	५८	८५ नीवीस्वप्ने वा	६१
६८ यो जर्तीयानीयोत्तरीयकृत्येषु	५८	८६ हस्य घो बिन्दोः	६१
६९ इन्मयटि	५८	८७ शोः सल्	६१
७० छायायां होऽकान्तौ	५८	८८ प्रत्यूषदिवसदशपाषाणे	
७१ यष्ट्यां लल्	५८	तु हः	६२
७२ कतिपये वहशौ	५९		

५६ पाटिपरिघपरिखापनसपारिभद्रे फः (१-२३२). ५७ नीपापीडे मो वा (१-२३४). ५८ पापद्धौ रः (१-२३५). ५९ प्रभूते वः (१-२३३). ६० फो भहौ (१-२३६). ६१ बो वः (१-२३७). ६२ कबन्धे मयौ (१-२३९). ६३ विसिन्या भः (१-२३८). ६४ कैटमे मो वः (१-२४०). ६५ वाभिमन्यौ (१-२४३). ६६ मन्मथे वः (१-२४२). ६७ विषमे मो ढो वा (१-२४१). ६८ वोत्तरीयानीयोत्तरीयकृत्येषु जः (१-२४८). ६९ मयटिहो (१-५०). ७० छायायां होऽकान्तौ वा (१-२४९). ७१ यष्ट्यां लः (१-२४७). ७२ डाहवौ कतिपये (१-२५०). ७३ गुष्मदर्थपरे तः (१-२४६). ७४ आदर्जो जः (१-२४५). ७५ बृहस्पतौ बहो भयः (२-१३७). ७६ पर्याणे डा वा (१-२५२). ७८ हरिद्रादौ लः (१-२५४). ७९ किरिवरे रो डः (१-२५१). ८० करवीरे णः (१-२५३). ८१ ललाटे च (१-२५७). ८२ लोहललाङ्गललाङ्गूले वादर्जः (१-२५६). ८३ स्थूले लो रः (१-२५५). ८४ शबरे बो मः (१-२५८). ८५ स्वप्नो-नीवीर्वा (१-२५९). ८६ हो घोऽनुस्वारात् (१-२६४). ८७ शोः सः (१-२६०). ८८ दशपाषाणे हः (१-२६२); दिवसे सः (१-२६३); प्रत्यूषे पश्व हो वा (२-१४४).

क्रमाङ्कः	पृष्ठाङ्कः	क्रमाङ्कः	पृष्ठाङ्कः
८९ स्नुषायां ण्डः फोः	६२	९९ मलिनधृतिपूर्वबैदूर्याणां	
९० छल् षट्शमीसुवाशाव-		मइलदिहिपुरिमबैललिभाः	६४
सप्तपर्णे	६२	१०० स्मरकट्वोरोसरकारौ	६४
९१ सिरायां वा	६२	१०१ बाहिंवाहिरी बहिसः	६४
९२ लुकपावपीठपादपतनदुर्गा-		१०२ कूते गीणेषट्:	६५
वैद्युदुम्बरेऽन्तर्दः	६२	१०३ एण्ह एत्ताहे इदानीमः	६५
९३ व्याकरणप्राकारागते कगोः	६३	१०४ तिर्यक्पदातिशुकेस्ति-	
९४ एवमेवदेव कुलप्राधारकयाव-		रिच्छि पाइक् सिप्पी	६५
जीवितावटार्तमान-		१०५ गोणाद्याः	६५
तावति वः	६३	चतुर्थः पादः ।	
९५ ज्योर्दनुजवच राजकुलभाजन-		१ स्तोः	७०
कालायसकिसलयहृदयेषु	६३	२ वा रक्ते गः	७०
९६ अपतौ घरो गृहस्य	६४	३ शुल्के कः	७०
९७ स्त्रीभगिनी दुहितृवनिताना-		४ कः शक्तमुक्तदष्टमृदुत्व-	
मिर्त्युबहिणीधूआविलयाः	६४	हणेषु	७०
९८ उभयावसोरवहहेट्टौ	६४		

८९ स्नुषायां ण्डो न वा (१.२६१). ९० षट्शमीशावसुवासप्तपर्णेच्चादेश्छः (१.२६५).
 ९१ सिरायां वा (१.२६६). ९२ दुर्गादेव्युदुम्बरपादपतनपादपीठेऽन्तर्दः (१.२७०).
 ९३ व्याकरणप्राकारागते कगोः (१.२६८). ९४ यावत्तावज्जीवितावर्तमानावटप्रावा-
 रकदेवकुलैवमेवे वः (१.२७१). ९५ लुभाजनदनुजराजकुले जः सस्वरस्य न वा
 (१.२९७); किसलयकालायसहृदये यः (१.२६९). ९६ गृहस्य घरोऽपतौ (२.१४४).
 ९७ दुहितृभगिन्योर्धूआबहिर्ण्या (२.१२६); वनितया विलया (२.१२८); स्त्रिया
 इत्वी (२.१३०). ९८ अधसो हेट्टौ (२.१४१); मलिनोभयं (२.१३८). ९९ मलिनो-
 भयशुक्तिश्रुत्पारब्धपदातेर्मइलावहसिप्पिच्छिक्काहत्पाइक् (२.१३८); धृतेर्दिहिः (२.१३१);
 पूर्वस्य पुरिमः (२.१३५); वैदूर्यस्य बैललिभं (२.१३३). १०१ बाहिंसो बाहिवाहिरी
 (२.१४०). १०२ गीणस्येषटः कूरः (२.१२९). १०३ एण्ह एत्ताहे इदानीमः
 (२.१३४). १०४ तिर्यचस्तिरिच्छिः (२.१४३); मलिनोभयं (२.१३८). १०५
 गोणादयः (२.१७४).

१ संयुक्तस्य (२.१). २ रक्ते गो वा (२.१०). ३ शुल्के कौ वा (२.११).
 ४ शक्तमुक्तदष्टमृदुत्वे कौ वा (२.२).

क्रमाङ्कः	पृष्ठाङ्कः	क्रमाङ्कः	पृष्ठाङ्कः
५ क्ष्वेडकणे खल्	७०	२० क्षमायां कौ	७३
६ ष्कस्कोर्नामिन्	७१	२१ क्षण उत्सवे	७३
७ बुध्न हर्षुक्षे	७१	२२ स्पृहादौ	७३
८ क्षः	७१	२३ ध्यश्चत्सप्सामनिश्चले	७४
९ स्थाणावहरे	७१	२४ द्यय्यर्या जः	७४
१० स्कन्दतीक्ष्णशुष्के तु खोः	७१	२५ त्वमिमन्यौ जर्जौ	७४
११ स्तम्भे	७२	२६ ध्यहोर्हल्	७४
१२ थलस्पन्दे	७२	२७ साध्वसे	७४
१३ स्त्यानचतुर्थे च तु ठः	७२	२८ ध्वजे वा	७५
१४ घः	७२	२९ इन्धौ	७५
१५ विसंस्थुलास्थिधनार्थे	७२	३० तस्याधूर्तादौ टः	७५
१६ चः कृत्तिचत्वरे	७२	३१ प्रवृत्तसंदष्टमृत्तिवृत्तेष्टा-	
१७ त्योऽचैत्ये	७३	पत्तनकदर्थितोष्ट्रे	७५
१८ ध्रुवृक्षिके ङ्चुर्वा	७३	३२ वा न्तन्यौ मन्युचिह्नयोः	७६
१९ उत्सवक्रशोत्सुकसामर्थ्ये		३३ डल् फोर्मर्दितविच्छर्दच्छर्दि-	
छो वा	७३	कपर्दवितर्दिगर्तसंमर्दे	७६

५ क्ष्वेडकादौ (२.६) ६ ष्कस्कोर्नामिन् (२.४). ७ बुध्नक्षिप्तवो बस्वछूदौ (२.१२७). ८ क्षः खः कचित् छद्मौ (२.३). ९ स्थाणावहरे (२.७). १० शुष्कस्कन्दे वा (२.५); तीक्ष्णे णः (२.८२). ११ स्तम्भे स्तो वा (२.८). १२ थठावस्पन्दे (२.९). १३ स्त्यानचतुर्थार्थे वा (२.३३). १४ घस्यानुष्टेष्टा-संदष्टे (२.३४). १५ ठोऽस्थिविसंस्थुले (२.३२). १६ कृत्तिचत्वरे चः (२.१२). १७ त्योऽचैत्ये (२.१३). १८ वृक्षिके ध्वे ङ्चुर्वाः (२.१६). १९ सामर्थ्योत्सुकोत्सवे वा (२.२२); क्रशे वा (२.१९). २० क्षमायां कौ (२.१८). २१ क्षण उत्सवे (२.२०). २२ स्पृहायाम् (२.२३). २३ ह्रस्वात् ध्यश्चत्सप्सामनिश्चले (२.२१). २४ द्यय्यर्यां जः (२.२४). २५ अभिमन्यौ जर्जौ वा (२.२५). २६-२७ साध्वसध्यह्यां झः (२.२६). २८ ध्वजे वा (२.२७). २९ इन्धौ झा (२.२८). ३० तस्याधूर्तादौ (२.३०). ३१ वृत्तप्रवृत्तमृत्तिकापत्तनकदर्थिते टः (२.२९); घस्यानुष्टेष्टासंदष्टे (२.३४) ३२ मन्थौ न्तो वा (२.४४); विह्ने न्धो वा (२.५०). ३३ गर्ते डः (२.३५); संमर्दवितर्दिविच्छर्द-च्छर्दिक्पर्दमर्दिते देस्य (२.३६).

क्रमाङ्कः	पृष्ठाङ्कः	क्रमाङ्कः	पृष्ठाङ्कः
३४ होऽर्धोर्ध्वध्वामूर्ध्वं तु	७६	५० ऊर्ध्वं भो वा	७९
३५ दग्धविदग्धवृद्धिदंष्ट्रावृद्धे	७६	५१ हः	७९
३६ पञ्चदशदत्तपञ्चाशति णः	७६	५२ वक्ष विहले	७९
३७ जन्तोः	७७	५३ काश्मीरे म्भः	७९
३८ स्तब्धो थो वा	७७	५४ लो वार्दे	७९
३९ रो ह्योत्साहे	७७	५५ र्यः सौकुमार्यपर्यस्तपर्याणि	७९
४० स्तः	७७	५६ अररीअरिज्जमाश्चर्ये	७९
४१ पर्यस्ते टश्च	७७	५७ हेरो ब्रह्मचर्यसौन्दर्ये च	८०
४२ आत्ममस्मनि पः	७७	५८ वा पर्यन्ते	८०
४३ इमक्मोः	७८	५९ धैर्ये रः	८०
४४ ण्यस्योः फः	७८	६० तूर्यदशार्हशौण्डीर्ये	८०
४५ भीष्मे	७८	६१ बाण्ये होऽश्रुणि	८०
४६ श्लेष्मवृहस्पतौ तु फोः	७८	६२ कार्षापणे	८०
४७ ग्मो मः	७८	६३ न वा तीर्यदुःखदक्षिणदीर्घे	८१
४८ नमः	७८	६४ कृष्माण्ड्या ण्डश्च तु लः	८१
४९ ताम्रात्रयोर्ध्वः	७८	६५ त्वथ्वद्वधां कचिच्चञ्जशाः	८१
		६६ हो ल्हः	८१

३४ अर्धोर्ध्वध्वामूर्ध्वं न्ते वा (२०४१). ३५ दग्धविदग्धवृद्धिदंष्ट्रावृद्धे ङः (२०४०); दंष्ट्राया दाढा (२०३९). ३६ पञ्चाशत्पञ्चदशदत्ते (२०४३). ३७ जन्तोर्णः (२०४२). ३८ स्तब्धे थो वा (२०४६). ३९ वोत्साहे थो ह्यश्च. रः (२०४८). ४० स्तस्य थोऽसमस्तस्तम्बे (२०४५). ४१ पर्यस्ते थटौ (२०४७). ४२ मस्मात्मनोः पो वा (२०५१). ४३ इमक्मोः (२०५२). ४४ ण्यस्योः फः (२०५३). ४५ भीष्मे ष्यः (२०५४). ४६ श्लेष्मणि वा (२०५५); वृहस्पतिवनस्पत्योः सो वा (२०६९). ४७ ग्मो वा (२०६२). ४८ न्मो मः (२०६१). ४९ ताम्रात्रे म्भः (२०५६). ५० वोर्ध्वं (२०५९). ५१ हो भो वा (२०५७). ५२ वा विहले भो वक्ष (२०५८). ५३ कश्मीरे म्भो वा (२०६०). ५४ उदोद्वादे (१०८२). ५५ पर्यस्तपर्याणिसौकुमार्यं लः (२०६८). ५६ अतो रिभाररिज्जरीजं (२०६७). ५७ ब्रह्मचर्यतूर्यसौन्दर्यशौण्डीर्ये र्यो रः (२०६३). ५८ एतः पर्यन्ते (२०६५). ५९ धैर्ये वा (२०६४). ६० ब्रह्मचर्यतूर्यसौन्दर्यशौण्डीर्ये र्यो रः (२०६३); दशार्हे (२०८५). ६१ बाण्ये होऽश्रुणि (२०७०). ६२ कार्षापणे (२०७१). ६३ दुःखदक्षिणतीर्थे वा (२०७२). ६४ कृष्माण्ड्यां ष्यो लस्तु ण्डो वा (२०७३). ६५ त्वथ्वद्वधां चञ्जशाः कचित् (२०५५). ६६ ह्यो ल्हः (२०७६).

क्रमाङ्कः	पृष्ठाङ्कः	क्रमाङ्कः	पृष्ठाङ्कः
६७ इमष्मस्महामस्मररश्मौ गृहः	८१	८२ नो जोऽविज्ञाने	८५
६८ पक्ष्मणि	८२	८३ द्वोर्बारे	८५
६९ अष्णस्नहहृक्षणां गृहः	८२	८४ रात्रौ	८५
७० सूक्ष्मे	८२	८५ रितो द्वित्वल्	८६
७१ आश्लिष्टे लघौ	८२	८६ शेषादेशस्याहोऽचोऽखोः	८६
७२ ठढी स्तब्धे	८२	८७ दीर्घाव	८७
७३ तो ढो रश्मारब्धे तु	८२	८८ कर्णिकारे णो वा	८७
७४ सो बृहस्पतिवनस्पत्योः	८२	८९ धृष्टद्युम्ने	८७
७५ शोलुक् खोः स्तम्भसमस्त-		९० वा से	८७
निस्युहपरस्परश्मशान-		९१ प्रमुक्तगे	८८
इमश्चौ	८३	९२ दैवगेषु	८८
७६ अस्थ हरिश्चन्द्रे	८३	९३ तैलादौ	८८
७७ कगटउतदप-क-पशो-		९४ पूर्वमुपरि वर्गस्य युजः	८९
रुपर्यद्रे	८३	९५ प्राक् श्लाघामुक्षशाङ्गे	
७८ लवरामधश्च	८४	इलोऽत्	८९
७९ मनयाम्	८४	९६ क्षमारत्नेऽन्त्यहलः	८९
८० धात्रीद्रे रस्तु	८५	९७ स्नेहाग्न्योर्वा	८९
८१ हस्य मध्याह्ने	८५	९८ शर्षतप्तवज्रेष्वित्	९०

६७-६८ पक्ष्मश्मस्महामस्मररश्मौ गृहः (२.७४). ६९-७० सूक्ष्मश्लेष्महहृक्षणां गृहः (२.७५). ७१ आश्लिष्टे लघौ (२.४९). ७२ स्तब्धे ठढी (२.३९). ७३ आङो रमे रश्मलवौ (४.१५५). ७४ बृहस्पतिवनस्पत्योः सो वा (२.६९). ७५ स्तस्य थोऽसमस्तस्तम्भे (२.४५); आदेः इमश्चश्मशाने (२.८६). ७६ श्रो हरिश्चन्द्रे (२.८७). ७७ कगट-उतदपशष-क-पशामूर्ध्व लक् (२.७७). ७८ सर्वत्र लवरामवन्द्रे (२.७९). ७९ अधो मनयाम् (२.७८). ८० धात्र्याम् (२.८१); द्रे रो न वा (२.८०). ८१ मध्याह्ने हः (२.८४). ८२ जो वः (२.८३). ८४ रात्रौ वा (२.८८). ८६ अनादौ शेषादेशयो-द्वित्वम् (२.८९). ८७ न दीर्घानुस्वारात् (२.९२). ८८ कर्णिकारे वा (२.९५). ८९ धृष्टद्युम्ने णः (२.९४). ९०-९१ समासे वा (२.९७). ९२ सेवादौ वा (२.९९); ९३ तैलादौ (२.९८). ९४ द्वितीयतुर्ययोपरि पूर्व. (२.९०) ९५ क्षमाश्लाघारत्नेऽन्त्य-व्यजनात् (२.१०१); शाङ्गे जात्यूर्वाऽत् (२.१००); प्रक्षे लात् (२.१०३). ९६ क्षमाश्लाघारत्नेऽन्त्यव्यजनात् (२.१०१). ९७ स्नेहाग्न्योर्वा (२.१०२). ९८ शर्षतप्त-वज्रे वा (२.१०५).

क्रमाङ्कः	पृष्ठाङ्कः	क्रमाङ्कः	पृष्ठाङ्कः
९९ हर्षमर्षश्रीह्रीकिष्वापरामर्श-		११५ हवे दहयोः	९३
कृत्स्नदिष्ट्याहं	९०	११६ चलयोरचलपुरे	९३
१०० स्याद्भ्रम्यचैत्यचौर्यसमे		११७ हो ह्योर्वा	९३
यात्	९०	११८ लघुके लहोः	९४
१०१ लादकलीबेषु	९१	११९ रलोर्हरिताले	९४
१०२ नात्स्वमे	९१	१२० दर्वीकरनिबहौ दब्धी-	
१०३ स्निग्धे त्वदितौ	९१	रयणिह्यौ	९४
१०४ कृष्णे वर्णे	९१	१२१ गहिआद्याः	९४
१०५ अर्हत्युश्च	९२		
१०६ तन्वयामे	९२	द्वितीयोऽध्यायः ।	
१०७ नृक्षे यात्	९२	प्रथमः पादः ।	
१०८ एकाचि श्वःस्वे	९२	१ मन्तमणवन्तमाजालुआल-	
१०९ वा छग्रपग्रमूर्खद्वारे	९३	इरल्लउल्लइन्ता मनुपः	१०१
११० ईल् ज्यायाम्	९३	२ वतुपो डित्तिअमेतल्लुक्	
१११ हश्च महाराष्ट्रे ह्योर्व्यत्ययः	९३	चैत्तत्तघदः	१०१
११२ लनोरालाने	९३	३ किमिदमश्च डेत्तिअडित्तिल-	
११३ वाराणसीकरेण्वां रणोः	९३	पह्दम्	१०२
११४ ललाटे डलोः	९३	४ इकः पयो णस्य	१०२

९९ हर्षमर्षश्रीह्रीकृत्स्नक्रियादिष्ट्यास्वित् (२.१०४). १०० स्याद्भ्रम्यचैत्य-
चौर्यसमेषु यात् (२.१०७). १०१ लात् (२.१०६). १०२ स्वमे नात् (२.१०८).
१०३ स्निग्धे वादितौ (२.१०९). १०४ कृष्णे वर्णे वा (२.११०). १०५ उच्चार्यति
(२.१११). १०६ तन्वीतुल्येषु (२.११३). १०८ एकस्वरे श्वःस्वे (२.११४). १०९
पग्रछग्रमूर्खद्वारे वा (२.११२). ११० ज्यायामीत् (२.११५). १११ महाराष्ट्रे
हरोः (२.११९). ११२ आलानेऽलनोः (२.११७). ११३ करेणूवाराणस्यो रणोर्व्य-
त्ययः (२.११६). ११४ ललाटे लडोः (१.१२३). ११५ हवे दहोः (२.१२०)
११६ अचलपुरे चलोः (२.११८). ११७ हो ह्योः (२.१२४). ११८ लघुके लहोः
(२.१२२). ११९ हरिताले रलोर्ने वा (२.११९).

१ आत्विहोलावन्तमन्तेतेरमणा मतोः (२.१५९). २ यत्तदेतदोतीरित्तिअ
एतल्लुक् च (२.१५६). ३ इदंकिमश्च डेत्तिअडित्तिलडेह्वाः (२.१५७). ४ पयो णस्येकट्
(२.१५२).

क्रमाङ्कः	पृष्ठाङ्कः	क्रमाङ्कः	पृष्ठाङ्कः
५ खस्य सर्वाङ्गात्	१०२	२३ मनाको डं च वा	१०५
६ छस्यात्मनो णमः	१०२	२४ रो दीर्घात्	१०६
७ द्वित्वाहास्यलः	१०२	२५ डुमभडमऔल् भ्रुषः	१०६
८ केर इदमर्थे	१०३	२६ लो वा विद्युत्पत्रपीतान्धात्	१०६
९ राजपराङ्मुक्कडकी	१०३	२७ त्वादेः सः	१०६
१० डेञ्चओ युष्मदस्मदोऽणः	१०३	२८ इरः शीलाद्यर्थस्य	१०६
११ वर्वतेः	१०३	२९ तुमत्तुआणत्तणाः क्तवः	१०७
१२ तैलस्यानङ्गोलाङ्गुलः	१०३	३० वरइस्तगास्तुनाद्यैः	१०७
१३ त्वस्य तु डिमात्तणौ	१०३	३१ अव्ययम्	११४
१४ दो तो तसः	१०४	३२ आम अभ्युपगमे	११५
१५ एकाहः सिसिआइआ	१०४	३३ तं वाक्योपन्यासे	११५
१६ लुत्तः कृत्वसुचः	१०४	३४ णइ चेअ चिअ च एवार्ये	११५
१७ भवे डिल्लोड्डौ	१०४	३५ हडि निर्वेदे	११५
१८ स्वार्थे तु कश्च	१०५	३६ दर अर्थेऽल्पे वा	११५
१९ उपरेः संव्याने हल्ल	१०५	३७ किणो प्रश्ने	११५
२० नवैकाद्वा	१०५	३८ मिव पिव विव विअ व व्व	
२१ मिश्राह्लिअश्	१०५	इवार्ये	११६
२२ शनैसो ल्डिअं	१०५	३९ किर इर हिर किलार्ये	११६

५ सर्वाङ्गादीनस्येकः (२०१५१). ६ ईयस्यात्मनो णयः (२०१५३). ७ त्रयो द्वित्वाः (२०१६१). ८ इदमर्थस्य केरः (२०१४७). ९ परराजभ्यां कडिकी च (२०१४८). १० युष्मदस्मदोऽण एच्चयः (२०१४९). ११ वतेर्व्वः (२०१५०). १२ अनङ्गोठातैलस्य डेल्लः (२०१५५). १३ त्वस्य डिमात्तणौ वा (२०१५४). १४ तो दो तसो वा (२०१६०). १५ वैकाहः सिसिआइआ (२०१६२). १६ कृत्वसो हुत्तं (२०१५८). १७ डिल्लुड्डौ भवे (२०१६३). १८ स्वार्थे कश्च वा (२०१६४). १९ उपरेः संव्याने (२०१६६). २० लो नवैकाद्वा (२०१६५). २१ मिश्राह्लिअः (२०१७०). २२ शनैसो डिअं (२०१६८). २३ मनाको न वा डयं च (२०१६९). २४ रो दीर्घात् (२०१७१). २५ भ्रुवो मया डमया (२०१६७). २६ विद्युत्पत्रपीतान्धाहः (२०१७३). २७ त्वादेः सः (२०१७२). २८ शीलाद्यर्थस्येः (२०१४५). २९ क्तवस्तुमत्तणुआणाः (२०१४६). ३१ अव्ययम् (२०१७५). ३२ आम अभ्युपगमे (२०१७७). ३३ तं वाक्योपन्यासे (२०१७६). ३४ णइ चेअ चिअ च अवधारणे (२०१८४). ३५ हडि निर्वेदे (२०१९२). ३६ दराधीत्ये (२०१९५). ३७ किणो प्रश्ने (२०१९६). ३८ मिव पिव व्व विअ इवार्ये वा (२०१८२). ३९ किरिहिर किलार्ये वा (२०१८६).

क्रमाङ्कः	पृष्ठाङ्कः	क्रमाङ्कः	पृष्ठाङ्कः
४० अम्हो आश्चर्ये	११६	५४ हु खु निश्चयविस्मयवितर्क	११८
४१ अम्हो पश्चात्तापसूचनादुःख-		५५ णवि वैपरीत्ये	११९
संभाषणापराधानन्दादर-		५६ वेव्वे विषादभयवारणे	११९
खेदविस्मयविषादभये	११६	५७ आमन्त्रणे वेव्वे च	११९
४२ हुं पृच्छादाननिवारणे	११७	५८ वा सख्या मामि हला हले	११९
४३ वणे निश्चयानुकम्प्यविकल्पे	११७	५९ दे संमुखीकरणे	११९
४४ संभावने अहं च	११७	६० ओ पश्चात्तापसूचने	११९
४५ आनन्तर्ये णवरिअ	११७	६१ अण णाहं नञर्थे	१२०
४६ केवले णवर	११७	६२ निश्चयनिर्धारणे वले	१२०
४७ भन्द ग्रहणार्थे	११७	६३ मणे विमर्शे	१२०
४८ भन्दि विकल्पविषादसत्य-		६४ माहं मार्थे	१२०
निश्चयपश्चात्तापेषु च	११७	६५ अलाहि निवारणे	१२०
४९ संभाषणरतिकलहे रे अरे	११८	६६ लक्षणे जेण तेण	१२०
५० हरे क्षेपे च	११८	६७ त्वोदवापोताः	१२०
५१ धू कुत्सायाम्	११८	६८ उ ओ उपेः	१२१
५२ ऊ गर्हाविस्मयसूचनाक्षेपे	११८	६९ प्रत्येकमः पडिपकं पाडिकं	१२१
५३ पुणरुत्तं कृतकरणे	११८	७० स्वयमोऽर्थे अप्पणा	१२१

४० अम्हो आश्चर्ये (२.२०८). ४१ अम्हो सूचनादुःखसंभाषणापराधविस्मयानन्दादरभयखेदविषादपश्चात्तापे (२.२०४). ४२ हुं दानपृच्छानिवारणे (२.१९७). ४३ वणे निश्चयविकल्पानुकम्प्ये च (२.२०६). ४४ अहं संभावने (२.२०५). ४५ आनन्तर्ये णवरि (२.१८८). ४६ णवर केवले (२.१८७). ४७ हन्द च ग्रहाणार्थे (२.१८१). ४८ हन्दि विषादविकल्पपश्चात्तापनिश्चयसत्ये (२.१८०). ४९ रे अरे संभाषणरतिकलहे (२.२०१). ५० हरे क्षेपे च (२.२०२). ५१ धू कुत्सायाम् (२.२००). ५२ ऊ गर्हाक्षेपविस्मयसूचने (२.१९९). ५३ पुणरुत्तं कृतकरणे (२.१७९). ५४ हु खु निश्चयवितर्कसंभावनविस्मये (२.१९८). ५५ णवि वैपरीत्ये (२.१७८). ५६ वेव्वे भयवारणविषादे (२.१९३). ५७ वेव्वे च आमन्त्रणे (२.१९४). ५८ मामि हला हले सख्या वा (२.१९५). ५९ दे संमुखीकरणे च (२.१९६). ६० ओ सूचनापश्चात्तापे (२.२०३). ६१ अण णाहं नञर्थे (२.१९०). ६२ वले निर्धारणनिश्चययोः (२.१८५). ६३ मणे विमर्शे (२.२०७). ६४ माहं मार्थे (२.१९१). ६५ अलाहि निवारणे (२.१८९). ६६ जेण तेण लक्षणे (२.१८३). ६७ अवापोते (१.१७२). ६८ उच्चोपे (१.१७३). ६९ प्रत्येकमः पाडिकं पाडिपकं (२.२१०). ७० स्वयमोर्थे अप्पणा न वा (२.२०९).

क्रमाङ्कः	पृष्ठाङ्कः	क्रमाङ्कः	पृष्ठाङ्कः
७१ एकसरिअं झटिति संप्रति	१२१	१० डसोऽस्त्रियां सर्	१२५
७२ इहरा इतरथा	१२१	११ डेर्मि	१२५
७३ मुधा मोरउल्ला	१२१	१२ अतो डो विसर्गः	१२६
७४ अयि पे	१२१	१३ सोः	१२६
७५ उअ पश्य	१२२	१४ वैतत्तदः	१२६
७६ इजेराः पादपूरणे	१२२	१५ डसोः श्लुक्	१२६
७७ प्याद्याः	१२२	१६ डेडे	१२६
द्वितीयः पादः ।		१७ डसिसो हि	१२६
१ वीप्सार्थात्तदचि सुपो मस्तु	१२३	१८ टो डेणल्	१२६
२ अमः	१२३	१९ दिर्घा भ्यसि	१२७
३ श्लुजशसोः	१२३	२० शस्येत्	१२७
४ णशामः	१२३	२१ भिस्भ्यस्तुपि	१२७
५ हिं हिं हि भिसः	१२४	२२ इदुतोर्धिः	१२७
६ हितोत्तोदोदु डसिस्	१२४	२३ चतुरो वा	१२७
७ सुतो भ्यसः	१२४	२४ पुंसो जसो डउडओ	१२८
८ दिर्दोत्तोदु डसौ	१२५	२५ डवो उतः	१२८
९ सोर्लुक्	१२५	२६ णो शसश्च	१२८
		२७ नूनपि डसिडसोः	१२८
		२८ टो णा	१२८

७१ एकसरिअं झगिति संप्रति (२.२१३). ७२ इहरा इतरथा (२.२१२).
 ७३ मोरउल्ला मुधा (२.२१४). ७४ अयि वैन् (१.१६९). ७५ उअ पश्य (२.२११).
 ७६ इजेराः पादपूरणे (२.२१७). ७७ प्यादयः (२.२१८).

१ वीप्सार्थात्तदचि सुपो मस्तु (३.१). २ अमोऽस्य (३.५). ३ जशसो-
 ल्लुक् (३.४). ४ टा-आमोर्णः (३.६). ५ भिसो हि हिं हिं (३.७). ६ डसेस्तोदोदुहिहि-
 न्तोल्लुक् (३.८). ७ भ्यसस्तोदोदुहिहित्तोमुन्तो (३.९). ८ जसशसश्चसि तौदोदामि
 दीर्घः (३.१२). १० डसः स्सः (३.१०). ११ डे म्मि डेः (३.११). १२ अत-
 सेडोः (३.२). १३ अतः सेडोः (३.२). १४ वैतत्तदः (३.३). १५ डसेस्तोदोदुहिहि-
 न्तोल्लुक् (३.८). १६ डे म्मि डेः (३.११). १७ डसेस्तोदोदुहिहित्तोल्लुक् (३.८). १८
 टामोर्णः (३.६); टाण शस्येत् (३.१४). १९ भ्यसि वा (३.१३). २० टाण शस्येत्
 (३.१४). २१ भिस्भ्यस्तुपि (३.१५). २२ इदुतोर्दीर्घः (३.१६). २३ चतुरो वा
 (३.१७). २४ पुंसि जसो डउ डओ वा (३.२०). २५ वीतो डवो (३.२१). २६
 जसशसोर्णो वा (३.२२). २७ डसिडसो पुंल्लिबे वा (३.२३). २८ टो णा (३.२४).

क्रमाङ्कः	पृष्ठाङ्कः	क्रमाङ्कः	पृष्ठाङ्कः
२९ श्रुगनपि सोः	१२९	४७ क्पिः	१३२
३० मङ्गुलुगसंबुद्धेर्नयः	१२९	४८ उहतां त्वस्वमामि	१३३
३१ श्रिशिशिश्च जश्शसोः	१२९	४९ आरः सुपि	१३३
३२ शो शु स्त्रियां तु	१२९	५० मातुरा अरा	१३३
३३ आदीतः सोश्च	१२९	५१ संज्ञायामरः	१३४
३४ ऊसेः शशाशिशे	१३०	५२ आ सौ वा	१३४
३५ टाङ्गिङ्साम्	१३०	५३ राज्ञः	१३४
३६ नातः शा	१३०	५४ टो णा	१३४
३७ पुंसोऽजातेर्डीष्वा	१३०	५५ जश्शस्ङ्सिङ्सं णोश्	१३४
३८ डीप्रत्यये	१३१	५६ णोणाङिष्विदना जः	१३५
३९ हरिद्राच्छाये	१३१	५७ इणममामा	१३५
४० कियत्तदोऽस्वमामि सुपि	१३१	५८ भिरुभ्यसामसुप्स्वीत्	१३५
४१ स्वस्वगाङ्गाल्	१३१	५९ ङस्ङ्सिटां णोणोर्डेण्	१३५
४२ डोश्चुक्नौ तु संबुद्धेः	१३१	६० पुंस्याणो राजवच्चानः	१३६
४३ ऋदन्ताङ्	१३२	६१ टो वात्मनो णिआ णइआ	१३६
४४ नाम्नि डरम्	१३२	६२ सर्वादेर्जसोऽतो डे	१३७
४५ टापो डे	१३२	६३ डेः स्थस्तिस्मि	१३७
४६ ह्रस्वलीवृतः	१३२		

२९ अङ्गिबे सौ (३-१९). ३० ऋबे स्वरान्म् सेः (३-२५). ३१ जस्शस ईङ्गयः समागदीर्घाः (३-२६). ३२ स्त्रियामुदोती वा (३-२७). ३३ ईतः सेष्वा वा (३-२८). ३४-३५ टाङ्गिङ्गरेदादिदेव्वा तु ङसेः (३-२९). ३६ नात आत् (३-३०). ३७ अजाते पुंसः (३-३२). ३८ प्रत्यये डीर्न वा (३-३१). ३९ छायाहरिद्रयोः (३-३४). ४० कियत्तदोऽस्यमामि (३-३३). ४१ स्वस्वादेर्डी (३-३५). ४२ डो दीर्घा वा (३-३८). ४३ ऋतोऽङ्गा (३-३९). ४४ नाम्न्यरं वा (३-४०). ४५ वाप ए (३-४१). ४६ ईदूतोर्हस्वः (३-४२). ४७ क्पिः (३-४३). ४८ ऋतामुदस्यमांसु वा (३-४४). ४९ आरः स्यादौ (३-४५). ५० आ अरा मातुः (३-४६). ५१ नाम्न्यरः (३-४७). ५२ आ सौ न वा (३-४८). ५३ राज्ञः (३-४९). ५४ टो णा (३-५१). ५५ जस्-शस्ङ्सिङ्सं णौ (३-५०). ५६ इर्जस्य णो णा ली (३-५२). ५७ इणममामा (३-५३). ५८ ईद् भिरुभ्यसामसुपि (३-५४). ५९ आ जस्य टाङ्गिङ्गसु सणाणोध्वण् (३-५५). ६० पुंस्यान आणो राजवच्च (३-५६). ६१ आत्मनष्टो णिआ णइआ (३-५७). ६२ अतः सर्वादेर्जसः (३-५८). ६३ डेः स्तिस्मिन्थाः (३-५९).

क्रमाङ्कः	पृष्ठाङ्कः	क्रमाङ्कः	पृष्ठाङ्कः
६४ अनिदमेतदस्तु कियत्तदः		८० इहेणं उथमः	१४०
स्त्रियां च हि	१३७	८१ न त्थः	१४०
६५ आमां डेसि	१३७	८२ क्लीबे स्वमेदमिणमिणमो	१४०
६६ कितद्भ्यां सश	१३७	८३ किं किं	१४०
६७ कियत्तद्भ्यो डस्	१३८	८४ तदिदमेतदां सेसि तु	
६८ ईतः सेसार	१३८	डसामा	१४०
६९ डिदिआ डाहे डाला काले	१३८	८५ एत्तो एत्ताहे डसिनैतदः	१४१
७० म्हा डसेः	१३८	८६ थें डेल्ल	१४१
७१ किमो डीस डिणो	१३८	८७ एतदो म्मावदितौ वा	१४१
७२ डो तदस्तु	१३८	८८ सुनैस इणमो इणं	१४१
७३ इदमेतत्कियत्तद्भ्यष्टो		८९ तस्सौ सोऽक्लीबे तदश्च	१४१
डिणा	१३९	९० सुप्यदसोऽमुः	१४२
७४ कचित्सुपि तदो णः	१३९	९१ अहव्वा सुना	१४२
७५ त्रतसि च किमो ल्कः	१३९	९२ इआऔ म्मौ	१४२
७६ इदम इमः	१३९		
७७ पुंसि सुना त्वयं स्त्रिया-		तृतीयः पादः ।	
मिमिआ	१३९		
७८ अत्सुस्सिहस्से	१३९	१ युष्मत्सुना तुवं तुं तुमं तुह	१४३
७९ टाससि णः	१४०	२ अमा तुमे तुए च	१४३

६४ न वानिदमेतदो हि (३.६०). ६५ आमो डेसि (३.६१). ६६ कितद्भ्यां वासः (३.६२). ६७ कियत्तद्भ्यो डसः (३.६३). ६८ इदम्भ्यः स्सासे (३.६४). ६९ डेडाहे डाला इआ काले (३.६५). ७० व्हेम्हा (३.६६). ७१ किमो डिणोडीसी (३.६८). ७२ तदो डोः (३.६७). ७३ इदमेतत्कियत्तद्भ्यष्टो डिणा (३.६९). ७४ तदो णः स्यादा कचित् (३.७०). ७५ किमः कञ्जतसोश्च (३.७१). ७६ इदम इमः (३.७२). ७७ पुंसियोर्नवायमिमिआ सौ (३.७३). ७८ स्सिस्सयोरत्तु (३.७४). ७९ णोमशसटामिसि (३.७७). ८० अमेणम् (३.७८). ८१ न त्थः (३.७६). ८२ क्लीबे स्वमेदमिणमो च (३.७९). ८३ किमः किं (३.८०). ८४ वेदतदेतदो व्जाम्भ्यां सेसिमी (३.८१). ८५ वैतदो व्जस्सोत्तो ताहे (३.८२). ८६ थें च तस्य छक् (३.८३). ८७ एरदीतौ म्मौ वा (३.८४). ८८ वेसेणमिणमो सिना (३.८५). ८९ तदश्च तः सोऽक्लीबे (३.८६). ९० मुः स्यादा (३.८८). ९१ वादसो दस्व होनोदाम् (३.८७). ९२ म्मावयेऔ वा (३.८९).

१ युष्मदस्तं तुं तुवं तुह तुमं सिना (३.९०). २ तं तुं तुमं तुवं तुह तुमे तुए अमा (३.९२).

क्रमाङ्कः	पृष्ठाङ्कः	क्रमाङ्कः	पृष्ठाङ्कः
३ जसा मे तुब्मे तुग्हे उग्हे		१४ वा ब्भो म्हुज्जौ	१४६
तुब्भ	१४३	१५ अस्सत्सुना अग्धि इमहअम-	
४ शसा वो च	१४३	इमहअग्गम्मि	१४६
५ टा मे ते दे दि तुमं तुमइ	१४४	१६ मो मे वअं जसा	१४६
६ डिटाभ्यां तुमए तुइ तुए		१७ अग्हे अग्घो अग्घ	१४६
तुमाइ तुमे	१४४	१८ जे च शसा	१४६
७ तुब्भ तुहितो तुम्ह ऊसिना	१४४	१९ मं जे णं मि मिमं मममग्गि	
८ तु तुइ डिण्डसौ	१४४	अहं मग्गहग्ग अमा	१४६
९ तुव तुम तुह तुब्भ	१४४	२० मि मइ ममाइ मए मे डिटा	१४७
१० भिसा मेतुब्भेत्तुब्भेत्तुग्हे-		२१ ममं जे मआइ ममए टा	१४७
दितुग्हेहि	१४५	२२ जेऽग्गेहग्गहग्गहग्गेऽग्ग	
११ उग्गेहग्गहग्गहग्गहग्ग भ्यसि	१४५	भिसा	१४७
१२ तुब्भोब्भोग्गहग्गहग्गहग्गहग्ग-		२३ मइ मम मह मज्झ ऊसौ	१४७
तुवतुमतुमेतुमाइतुमो-		२४ अग्ग मम भ्यसि	१४७
देतेदितितुइए ऊसा	१४५	२५ अग्गं मज्झं मज्झ मइ मह	
१३ तुग्गहाणतुब्भतुग्गहाणतुमाण-		मइ मे च ऊसा	१४७
तुवाण तुहाण तुब्भ वो मे			
त्वामा	१४५		

३ मे तुब्भे तुज्ज तुम्ह तुग्हे उग्हे जसा (३.९१). ४ वो तुज्ज तुब्भे तुग्हे उग्हे मे शसा (३.९३). ५ मे दि दे ते तइ तुमं तुमइ तुमए तुमे तुमाइ टा (३.९४). ६ तुमे तुमए तुमाइ तइ तए ङिना (३.१०१). ७ तुग्ग तुब्भ तहिन्तो ऊसिना (३.९७). ८-९ तु तुव तुम तुह तुब्भा ङी (३.१०२); तइ तुव तुम तुह तुब्भा ऊसौ (३.९६). १० मे तुब्भेहि उज्जेहि उग्गेहि तुग्गेहि उग्गेहि भिसा (३.९५). ११ तुब्भतुग्गेहग्गहग्गहग्ग भ्यसि (३.९८). १२ तइ तु ते तुम्हं तुह तुहं तुव तुम तुमे तुमो तुमाइ दि दे इ ए तुब्भोब्भोग्गहा ऊसा (३.९९). १३ तु वो मे तुब्भ तुब्भं तुग्गहाण तुवाण तुमाण तुहाण उग्गहाण आमा (३.१००). १४ ब्भो म्हुज्जौ वा (३.१०४). १५ अस्सदो मिम अग्गि अग्गि अग्गि हं अहं अहयं सिना (३.१०५). १६-१७ अग्ग अग्गे अग्घो मो वयं मे जसा (३.१०६). १८ अग्गे अग्घो अग्ग जे शसा (३.१०८). १९ जे णं मि अग्गि अग्ग अग्ग मं ममं मिमं अहं अमा (३.१०७). २०-२१ मि मे मम ममए ममाइ मइ मए मयाइ जे टा (३.१०९). २२ अग्गेहि अग्गहि अग्ग अग्गे जे भिसा (३.११०). २३ मइ मम मह मज्झा ऊसौ (३.१११). २४ ममाग्गो भ्यसि (३.११२). २५ मे मइ मम मह मइ मज्झ मज्झ अग्ग अग्ग ऊसा (३.११३).

क्रमाङ्कः	पृष्ठाङ्कः	क्रमाङ्कः	पृष्ठाङ्कः
२६ अम्हे अम्हो अम्हाण ममाण		३९ अस्तासोर्दिप्	१५०
महाण मज्झाण मज्झा-		४० उस्सिसहाअ	१५१
म्हाम्हं णे णो आमा	१४८	४१ डिपोऽस्	१५१
२७ अम्ह मम मज्झ मह डिपि	१४८	४२ लुक् क्यडोर्यस्तु	१५१
२८ चतुरो जश्शस्म्यां चउरो		चतुर्थः पादः ।	
चत्तारो चत्तारि	१४८	१ लटस्तिमाविजेच्	१५२
२९ तिण्णि त्रेः	१४८	२ सिण्णास्सेसि	१५२
३० दोण्णि दुवे बेण्णि द्वे	१४८	३ मिमिंबिटौ	१५२
३१ दो वे टादौ च	१४९	४ झिझौ न्ति न्ते इरे	१५२
३२ ति त्रेः	१४९	५ थध्वमित्थाहचौ	१५३
३३ ण्ह ण्हं संख्याया आमोऽ-		६ मो म मु मस्महिङ्	१५३
विंशतिणे	१४९	७ अत एवैच् से	१५३
३४ द्विवचनस्य बहुवचनम्	१४९	८ त्वस्तेर्म्हम्होहि ममोमिना	१५३
३५ डेसो डम्	१४९	९ सिना त्सि	१५३
३६ तादर्थ्ये डेस्तु	१५०	१० तिङात्थि	१५४
३७ वधाङ्गाश्च	१५०	११ णिजदेदावावे	१५४
३८ कचिदसादेः	१५०	१२ गुण्यादेरविर्वा	१५४

२६ णे णो मज्झ अम्ह अम्हं अम्हे अम्हो अम्हाण ममाण महाण मज्झाण आमा (३.११४). २७ अम्ह मम मह मज्झा ही (३.११६); मि मह ममाइ मए मे डिना (३.११५). २८ चतुरश्चत्तारो चउरो चत्तारि (३.१२२). २९ त्रेस्तिण्णिः (३.१२१). ३० दुवे दोण्णि बेण्णि च जसशसा (३.१२०). ३१ द्वेदां बे (३.११९). ३२ त्रेस्ती तृतीयादी (३.११८). ३३ संख्याया आमो ण्ह ण्हं (३.१२३). ३४ द्विवचनस्य बहुवचनम् (३.१३०). ३५ चतुर्थ्याः षष्ठी (३.१३१). ३६ तादर्थ्येर्वा (३.१३२). ३७ वधाङ्गाश्च वा (३.१३३). ३८ कचिद् द्वितीयादेः (३.१३४). ३९ द्वितीया-तृतीययोः सप्तमी (३.१३५). ४० पञ्चम्यास्तृतीया च (३.१३६). ४१ सप्तम्या द्वितीया (३.१३७). ४२ क्यडोर्यलुक् (३.१३८).

१ त्यादीनामाद्यत्रयस्याद्यस्येचौ (३.१३९). २ द्वितीयस्य सि से (३.१४०). ३ तृतीयस्य मिः (३.१४१). ४ बहुव्चाद्यस्य न्ति न्ते इरे (३.१४२). ५ मध्यमस्ये-त्थाहचौ (३.१४३). ६ तृतीयस्य मोमुमाः (३.१४४). ७ अत एवैच् से (३.१४५). ८ मिमोमिम्हिम्होम्हा वा (३.१४७). ९ सिनास्तेः सिः (३.१४६). १० अत्थिस्त्या-दिना (३.१४८). ११ णेरदेदावावे (३.१४९). १२ गुर्वादेरविर्वा (३.१५०).

क्रमाङ्कः	पृष्ठाङ्कः	क्रमाङ्कः	पृष्ठाङ्कः
१३ भ्रमेराडः	१५४	२९ मिदिविदिच्छिदो वेच्छ	१५८
१४ लुगाविल भावकर्मके	१५४	३० डोच्छ वचिमुचिदिश्रुभुजः	१५९
१५ अवेत्लुक्पात्खोरतः	१५५	३१ डं मेच्छात्ततः	१६०
१६ तु मौ	१५५	३२ कुदो हं	१६०
१७ मोममुष्विद्य	१५५	३३ स्सं	१६०
१८ के	१५५	३४ त्विज्जाल्लिङ्गः	१६०
१९ एष्व क्त्वातुतव्यमविष्यति	१५६	३५ एकस्मिन्प्रथमादेर्विध्यादिषु	
२० वा लट् लोट् लृट्	१५६	दु सु मु	१६०
२१ जा जे	१५६	३६ बहु न्तु ह मो	१६१
२२ भूतार्थस्य सी हीअ ही	१५६	३७ सोस्तु हि	१६१
२३ हल ईअ	१५६	३८ लुगिज्जहीज्जस्विज्जेऽतः	१६१
२४ अहेस्यासी तेनास्तेः	१५६	३९ लट् लोट् लृट् जर्जरौ	१६१
२५ भविष्यति हिरादिः	१५६	४० मध्यं चाजन्तात्	१६२
२६ हा र्त्ता मिमोमुमे वा	१५६	४१ माणन्तील् च लङ्	१६२
२७ हिस्सा हित्था मुमोमस्य	१५७	४२ शत्रुशान्तोः	१६२
२८ डच्छ दृशिगम इजादौ		४३ त्रियामी च	१६२
हिलुक् च वा	१५८		

१३ भ्रमेराडो वा (३.१५१). १४ लुगावी कभावकर्मसु (३.१५२). १५ अवेत्लुक्पादेराट आः (३.१५३). १६ मौ वा (३.१५४). १७ इच्च मो सु मे वा (३.१५५). १८ के (३.१५६). १९ एष्व क्त्वातुतव्यमविष्यत्सु (३.१५७). २० वर्तमानापक्षमीश तृषु वा (३.१५८). २१ जाज्जे (३.१५९). २२ सी ही हीअ भूतार्थस्य (३.१६२). २३ व्यञ्जनादांशः (३.१६३). २४ तेनास्तेरास्येहसी (३.१६४). २५ भविष्यति हिरादिः (३.१६६). २६ मिमोमुमे स्ता हा न वा (३.१६७). २७ मांमुमानां हिस्सा हित्था (३.१६८). २८ भुगमिदिविदिदृशिमुचिचिच्छिदिमिदिभुजां सोच्छं गच्छं रोच्छं वेच्छं दृच्छं मोच्छं वोच्छं छेच्छं मेच्छं भोच्छं (३.१७१); सोच्छादय इजादिषु हिलुक् च वा (३.१७२). २९-३१ = (३.१७१-१७२). ३२ कुदो हं (३.१७०). ३३ मेः स्सं (३.१६९). ३४ जात्सप्तम्या र्त्ता (३.१६५). ३५ दु सु मु विध्यादिष्वेकस्मिन्प्रथमायाणाम् (३.१७३). ३६ बहुषु न्तु ह मो (३.१७६). ३७ सोर्हिर्वा (३.१७४). ३८ अत इज्जिस्विज्जहीज्जेलुको वा (३.१७५). ३९ वर्तमानामविष्यन्त्योश्च ज्ज ज्जप् वा (३.१७७). ४० मध्ये च स्वरान्ताद्वा (३.१७८). ४१ न्तमाणां (३.१८०). ४२ शत्रुशान्ताः (३.१८१). ४३ ई च त्रियाम् (३.१८२).

क्रमाङ्कः	पृष्ठाङ्कः	क्रमाङ्कः	पृष्ठाङ्कः
४४ घेत् तुंतव्यक्त्वास्तु ग्रहेः	१६३	६० डः सीदपति	१६६
४५ अन्त्यस्य वचिमुचिरुदि-		६१ मीलेः प्रादेर्दे तु	१६६
श्रुभुजां डोत्	१६३	६२ चलस्फुटे	१६६
४६ ता ङो दशः	१६३	६३ शकरो	१६६
४७ आ भूतमविष्यति च कृजः	१६३	६४ उवर्णस्यावः	१६६
४८ नमोद्विजरुदां वः	१६४	६५ योरेङ्	१६७
४९ चर्नुतिमदिवजाम्	१६४	६६ अर उः	१६७
५० छर्गमिष्यमासाम्	१६४	६७ अरि वृषाम्	१६७
५१ रुयो न्यम्भौ	१६४	६८ रूपगेऽचो दिः	१६७
५२ युधबुधगृधकुधसिधमुहां च		६९ हलोऽक्	१६८
ज्जः	१६४	७० त्वनतः	१६८
५३ जर स्विदाम्	१६४	७१ अचोऽचाम्	१६८
५४ छिदिमिदो न्दः	१६५	७२ णो हश्च विजिपूश्रुधूस्तुहु-	
५५ ङः कथिवर्धाम्	१६५	लूभ्यः	१६८
५६ वेष्टेः	१६५	७३ भावकर्मणि तु वर्यग्लुक् च	१६९
५७ समुदो लर्	१६५	७४ मर्चेः	१६९
५८ खादधावि लुक्	१६५	७५ अन्त्यस्य हनखनोः	१६९
५९ रः सृजि	१६६		

४४ क्त्वातुंतव्येषु घेत् (४.२१०). ४५ वचो वोत् (४.२११); रुदभुजमुचां तोऽन्त्यस्य (४.२१२). ४६ दशस्तेन दृः (४.२१३). ४७ आ कृणो भूतमविष्यतोश्च (४.२१४). ४८ ददनमोर्वः (४.२२६); उद्विजः (४.२२७). ४९ व्रजनृतमदां चः (४.२२९). ५० गर्गमिष्यमासां छः (४.२१५). ५१ रुयो न्यम्भौ च (४.२१८). ५२ युधबुधगृधकुधसिधमुहां ज्जः (४.११७). ५३ स्विदा जः (४.२२४). ५४ छिदिमिदो न्दः (४.२१६). ५५ कथिवर्धो ङः (४.२२०). ५६ वेष्टः (४.२२१). ५७ समो लः (४.२२२). ५८ खादधावलुक् (४.२२८). ५९ सृजो रः (४.२२९). ६० सदपतोर्दः (४.२१९). ६१ प्रादेर्मालेः (४.२३२). ६२ स्फुटि चलेः (४.२३१). ६३ शकादीनां द्वित्वम् (४.२३०). ६४ उवर्णस्यावः (४.२३३). ६५ उवर्णस्य गुणः (४.२३७). ६६ ऋवर्णस्यारः (४.२३४). ६७ वृषादीनामरिः (४.२३५). ६८ वषादीनां दीर्घः (४.२३६). ६९ व्यञ्जनाददन्ते (४.२३९). ७० स्वरादनतो वा (४.२४०). ७१ स्वराणां स्वराः (४.२३८). ७२ विजिपूश्रुधूस्तुलूपधूणां णो हस्वश्च (४.२४१). ७३ न वा कर्मभावे व्वः क्यस्य च लुक् (४.२४२). ७४ म्मश्चेः (४.२४३). ७५ हन्खनोऽन्त्यस्य (४.२४४).

क्रमाङ्कः	पृष्ठाङ्कः	क्रमाङ्कः	पृष्ठाङ्कः
७६ दुहलिहवहरां भरत उच्च	१६९	९३ निवृपतोर्णिहोडो वा	१७३
७७ दहेक्षर	१७०	९४ धवलोट्टोर्णिहोडो	१७३
७८ बन्धो न्यः	१७०	९५ भ्रमवेष्टोस्तालिअण्टपरि-	
७९ रुध उपसमनोः	१७०	आलो	१७३
८० द्वे गमिगे	१७०	९६ रावो रञ्जयतेः	१७३
८१ ईर इरुतृजाम्	१७१	९७ तुलिडोत्योरोहामरक्खोलौ	१७४
८२ अर्जेर्विदण्यः	१७१	९८ आसंघः संभावेः	१७४
८३ आरभ आदण्यः	१७१	९९ अपेरल्लिवपणामचन्नुप्याः	१७४
८४ णव्यणज्जो कः	१७१	१०० गुलुगुल्लोत्थङ्घोव्वेल्लो-	
८५ सिप्यः सिचल्लिहोः	१७१	ल्लाला उन्नमेः	१७४
८६ वाद्विण्णो व्याहुः	१७१	१०१ प्रकाशेणुव्वः	१७४
८७ ग्रहेर्घेण्यः	१७२	१०२ णिहुवः कमेः	१७४
८८ छिप्यः स्पृशतेः	१७२	१०३ नशेर्विण्णालनासवपलाव-	
८९ दीसल्ल द्रोः	१७२	हारवविउडाः	१७५
९० वचेरञ्चः	१७२	१०४ वल आरोपेः	१७५
९१ ईअज्जो यक्	१७२	१०५ विरेवेरोल्लुङ्गोल्लुङ्-	
९२ स्पृहन्तोः सिहन्मौ णिचोः	१७३	पल्लत्थाः	१७५
		१०६ कप्पेर्विण्णोलः	१७५

७६ ओ दुहलिहवहरांभामुच्चातः (४.२४५). ७७ दहो उच्चः (४.२४६).
 ७८ बन्धो न्यः (४.२४७). ७९ समनूपादुधेः (४.२४८). ८० गमादीनां द्वित्वम्
 (४.२४९). ८१ इरुतृजामांशः (४.२५०). ८२ अर्जेर्विदण्यः (४.२५१). ८३ आरभेरा-
 दण्यः (४.२५४). ८४ ज्ञो णव्यणज्जो (४.२५२). ८५ लिहसिचोः सिप्यः (४.२५५).
 ८६ व्याहृगेर्वाहिप्यः (४.२५३). ८७ ग्रहेर्घेण्यः (४.२५६). ८८ स्पृशेच्छिप्यः (४.२५७).
 ८९-९० दशिवचेडीसदुन्व (१.१६१). ९१ ईअज्जो क्यस्य (३.१६०). ९२ दूडो
 दूमः (४.२३); स्पृहः सिहः (४.३४). ९३ निवृपत्योर्णिहोडः (४.२२). ९४ धवलोट्टुमः
 (४.२४); उद्वट्टेरुमाः (४.३३). ९५ भ्रमेस्तालिअण्टमाडी (४.३०). ९६ रञ्जे
 रावः (४.४९). ९७ दाले रंखोलः (४.४८); तुलेरोहामः (४.२५). ९८ संभावेरासंघः
 (४.३५). ९९ अपेरल्लिवचन्नुपणामाः (४.३९). १०० उन्नमेःत्थंघोल्लालगुलुगु-
 ल्लोप्येलाः (४.३६). १०१ प्रकाशेणुव्वः (४.४५). १०२ कमेर्णिहुवः (४.४४).
 १०३ नशेर्विण्णालनासवहारवविपणालपलावाः (४.३१). १०४ आरोपेर्वलः (४.४७).
 १०५ विरेवेरोल्लुङ्गोल्लुङ्गपल्लत्थाः (४.२६). १०६ कप्पेर्विण्णोलः (४.४६).

क्रमाङ्कः	पृष्ठाङ्कः	क्रमाङ्कः	पृष्ठाङ्कः
१०७ रोमन्थेरोग्गालवगगालौ	१७५	१२३ के च वे:	१७८
१०८ ग्वावेरोग्गालपग्गालौ	१७५	१२४ स्यः समः खा	१७८
१०९ मिश्रेर्मीसालमेलवौ	१७६	१२५ ध्मो धुमोदः	१७८
११० छादेर्णुमनुमोग्गालडक्क-		१२६ स्थष्टकुक्कुरौ	१७८
पग्गालसंतुमा:	१७६	१२७ निरप्पथक्कठाचिट्ठा:	१७९
१११ अच्चुक्कवोक्कौ विज्ञापे:	१७६	१२८ विस्मरः पग्गसवीसरौ	१७९
११२ परिवाडो घटे:	१७६	१२९ कृपौ णिजवहः	१७९
११३ द्दशेर्दावदक्खवर्दसा:	१७६	१३० जाणमुणौ ङः	१७९
११४ प्रस्थापे: पट्टवपेण्डवौ	१७६	१३१ धो दहः श्रदः	१७९
११५ यापेर्जवः	१७७	१३२ स्पृशिन्धिवालुक्खफरिस-	
११६ विकोशे: पक्खोडः	११७	फासफंसालिहच्छिहान्	१८०
११७ गुण्ठ उट्ठले:	१७७	१३३ फक्कस्थक्कः	१८०
११८ तडेराहोडविहोडौ	१७७	१३४ श्लाघः सलहः	१८०
११९ ह्लादेरवक्कच्छलणिचश्च	१७७	१३५ थिप्पस्तृपः	१८०
१२० निमेर्निम्मवनिम्माणौ	१७७	१३६ भियो भाविहौ	१८०
१२१ आल्लीडोऽल्लि:	१७८	१३७ भुजिरणभुज्जकम्मसमाण-	
१२२ क्रियः कीणः	१७८	चमडचट्टजेमजिमान्	१८०

१०७ रोमन्थेरोग्गालवगगालौ (४.४३). १०८ ग्वावेरोग्गालपग्गालौ (४.४१). १०९ मिश्रेर्वीसालमेलवौ (४.२८). ११० छादेर्णुमनुमोग्गालडक्कौग्गालपग्गालाः (४.२१). १११ विशपेवोक्कालुक्कौ (४.३८). ११२ घटे: परिवाडः (४.५०). ११३ द्दशेर्दावदंसदक्खवाः (४.३२). ११४ प्रस्थापे: पट्टवपेण्डवौ (४.३७). ११५ यापेर्जवः (४.४०). ११६ विकोशे: पक्खोडः (४.४२). ११७ उट्ठलेगुण्ठः (४.२९). ११८ तडेराहोडविहोडौ (४.२७). ११९ ह्लादेरवक्कच्छः (४.१२२). १२० निर्मो निर्माणनिम्मवौ (४.१९). १२१ आल्लीडोऽल्लि (४.५४). १२२-१२३ क्रियः किणो वेस्तु के च (४.५२). १२४ समः स्यः खाः (४.१५). १२५ उदो ध्मो धुमा (४.८). १२६ उदक्कुकुक्कुरौ (४.१७). १२७ स्थष्टायक्कचित्ठनिरप्पाः (४.१६). १२८ विस्सुः पग्गसविमहरवीसराः (४.७५). १२९ कृपोऽवहो णिः (४.१५१). १३० ज्ञो जाणमुणौ (४.७). १३१ श्रदो धो दहः (४.९). १३२ स्पृशः फासफंसफरिसल्लिवालुक्खलिहाः (४.१८२). १३३ फक्कस्थक्कः (४.८७). १३४ श्लाघः सलहः (४.८८). १३५ तृप्पस्थिप्पः (४.१३८). १३६ भियो भावीहौ (४.५३). १३७ भुजो भुज्जजिमेमकम्मण्हसमाणचमडचट्टाः (४.११०).

क्रमाङ्कः	पृष्ठाङ्कः	क्रमाङ्कः	पृष्ठाङ्कः
१३८ जृम्मेऽवेर्जम्भा	१८१	१५३ दृशिरोअक्खणिअच्छाव-	
१३९ जुञ्जुञ्जुप्पा युजेः	१८१	अच्छावज्जावअज्जपुलअपु-	
१४० जनो जाजम्भो	१८१	लोअदेक्खविअक्खपेच्छा-	
१४१ उत्थल उच्चलेः	१८१	वआसपासणिअसञ्जाव-	
१४२ घूर्णेघुम्मपहल्लघोलघुलाः	१८१	क्खान्	१८३
१४३ लिम्पो लिपः	१८१	१५४ शरपज्जरपञ्चदुत्तिरणि-	
१४४ शदेर्शङ्कपक्खोडौ	१८१	इदुअणिध्वलाः शरेः	१८३
१४५ नेः सदेर्भज्जः	१८२	१५५ कासेरवाद्वासः	१८३
१४६ पुच्छः पुच्छेः	१८२	१५६ न्यसेर्णिमणुमौ	१८३
१४७ गण्ठो ग्रन्थेः	१८३	१५७ ग्रहेर्णिस्वारोण्हबलहर-	
१४८ तुवरजअडौ त्वरेः	१८२	पग्गाहिपच्चुआः	१८४
१४९ अतिङ्गि तुः	१८२	तृतीयोऽध्यायः ।	
१५० तुरः शतृतिङ्गि	१८२	प्रथमः पादः ।	
१५१ पर्यसः पल्लट्टपल्लट्टहत्थाः	१८२	१ होहुवहवा भुवेस्तु	१८५
१५२ मृदातेर्मलपरिहट्टवुड्पनाड-		२ पृथक्स्पष्टे णिव्वडः	१८५
चट्टमड्डमडाः	१८३	३ प्रमौ हुपः	१८५

१३८ अवेर्जम्भो जम्भा (४.१५७). १३९ युजे जुञ्जुञ्जुप्पाः (४.१०९).
 १४० जनो जाजम्भो (४.१३६). १४१ उत्थल उच्चलः (४.१७४). १४२ घूर्णो घुल-
 घोलघुम्मपहल्लाः (४.११७). १४३ लिपो लिम्पः (४.१४९). १४४ शदो शङ्कपक्खोडौ
 (४.१३०). १४५ नेः सदो मज्जः (४.१२३). १४६ प्रच्छः पुच्छः (४.१७). १४७
 ग्रन्थो गण्ठः (४.१२०). १४८ त्वरस्तुवरजअडौ (४.१७०). १४९ त्यादिशत्रोस्तुरः
 (४.१७०). १५० तुरोत्यादौ (४.१७२). १५१ पर्यसः पलोहपल्लट्टहत्थाः (४.२००).
 १५२ मृदो मलमलपरिहट्टवुड्पनाडाः (४.१२६). १५३ दृक्षे निअच्छापे-
 क्खावअच्छावयज्जअज्जसच्चवेक्खावक्खावक्खावअक्खपुलोअपुलअनिआवआसपासाः
 (४.१८१). १५४ शरः खिरशरपज्जरपञ्चदुत्तिरणिट्टुआः (४.१७३). १५५ अवा-
 त्काशो वासः (४.१७९). १५६ न्यसो णिमणुमौ (४.१९९). १५७ ग्रहो वल्लोण्हहर-
 पङ्गनिस्वारोहिपच्चुआः (४.२०९).

१ भुवेहोहुवहवाः (४.१०). २ पृथक्स्पष्टे णिव्वडः (४.६२). ३ प्रमौ हुपौ
 वा (४.६३).

क्रमाङ्कः	पृष्ठाङ्कः	क्रमाङ्कः	पृष्ठाङ्कः
४ हु के	१८५	१८ हणः शृणोतेः	१८८
५ हुरचिति	१८५	१९ म्लैर्वापव्वाऔ	१८८
६ आघ्राक्षिस्नामाङ्गघणित्त-		२० कृजः कुणः	१८८
राब्बुत्ताः	१८६	२१ काणेक्षिते णिआरः	१८८
७ रा वेर्लियः	१८६	२२ निष्टम्मे निट्ठुहः	१८८
८ निना लिहक्कणिलुकणिलिअ-		२३ श्रमे वापम्फः	१८८
लिकलुकणिरुग्घाः	१८६	२४ संदाणोऽवष्टम्मे	१८९
९ सारः प्रहुः	१८६	२५ णिव्वोलो मन्थुनौष्ठमालिन्ये	१८९
१० प्रसुरुवेल्हवअल्लौ	१८६	२६ गुललश्चाटौ	१८९
११ महमहो गन्धे	१८६	२७ पअल्लो लम्बनशैथिल्ययोः	१८९
१२ श्ररझरसुमरविमहरहरहल-		२८ क्षुरे कम्मः	१८९
लुदपअरपम्हुहाः स्मरतेः	१८७	२९ णिलुञ्छो निष्पाताच्छोटे	१८९
१३ व्याप्रेराअङ्गः	१८७	३० साहट्टसाहट्टौ संवुः	१९०
१४ निस्सुर्निहरनिलदाढवर-		३१ ओहिरोग्घौ निद्रः	१९०
हाढाः	१८७	३२ उद्ध ओरुम्मावसुऔ	१९०
१५ जाप्रेज्जग्गः	१८७	३३ खो रुज्जरुण्टौ	१९०
१६ पट्टघोदुडल्लपिज्जाः पिबेः	१८७	३४ कोकवोक्कौ व्याहुः	१९०
१७ धुवो धूजः	१८८	३५ संनाम आटङ्कः	१९०

४ के हूः (४.६४). ५ अचिति हुः (४.६१). ६ आघ्राक्षः (४.१३); स्नातेरब्भुत्तः (४.१४); क्षेणिज्जरो वा (४.२०). ७ विलिहेर्विरा (४.५६). ८ निलाडोणिनीअणिलुकणिरिग्घल्लकलिकल्लिहक्काः (४.५५). ९ प्रहगेः सारः (४.८४). १० प्रसरेः पयल्लोवेर्लौ (४.७७). ११ महमहो गन्धे (४.७८). १२ स्मरेक्षरझूरभरभल-लडविमहरसुमरपयरपम्हुहाः (४.७४). १३ व्याप्रेराअङ्गः (४.८१). १४ निस्सरेणीहर-नीलधाढवरहाडाः (४.७९). १५ जाप्रेज्जग्गः (४.८०). १६ पिबेः पिज्जल्लपट्टघोष्टाः (४.१०). १७ धुगेधुवः (४.५९). १८ ध्रुटेर्हणः (४.५८). १९ म्लैर्वापव्वाऔ (४.१८). २० कृजः कुणः (४.६५). २१ काणेक्षिते णिआरः (४.६६). २२ निष्टम्मा-वष्टम्मे णिट्ठुहसंदाण (४.६७). २३ श्रमे वापम्फः (४.६८). २४ निष्टम्मावष्टम्मे णिट्ठुहसंदाण (४.६७). २५ मन्थुनौष्ठमालिन्ये णिव्वोलः (४.६९). २६ चाटौ गुललः (४.७३). २७ शैथिल्यलम्बने पयल्लः (४.७०). २८ क्षुरे कम्मः (४.७२). २९ निष्पाताच्छोटे णालुञ्छः (४.७१). ३० संवुगः साहरसाहट्टौ (४.८२). ३१ निद्रातेरोहीरौघौ (४.१२). ३२ उद्धातेरोरुम्मावसुआ (४.११). ३३ रुते रुज्जरुण्टौ (४.५७). ३४ व्याहगेः कोकपोक्कौ (४.७६). ३५ आटङ्केः संनामः (४.८३).

क्रमाङ्कः	पृष्ठाङ्कः	क्रमाङ्कः	पृष्ठाङ्कः
३६ ओहरोसराववतरेस्तु	१९०	४९ मञ्जुर्वेमममुसुमूरमूरपविर-	
३७ शकेस्तरतीरपारचवाः	१९१	ञ्जसूरसूडकरञ्जनिरञ्ज-	
३८ सोल्लपडल्लौ पचेः	१९१	विराः	१९३
३९ वेअडः स्वचेः	१९१	५० गर्जेर्बुक्कः	१९३
४० णिञ्चलो मुचेर्दुःखे	१९१	५१ डिको वृषे	१९३
४१ अवहेडमेल्लणि ल्लुङ्गोसिक-		५२ तिजेरोसुकः	१९३
दिसडरेअवछण्डाः	१९१	५३ आरोलवमालौ पुञ्जेः	१९३
४२ सिञ्चसिण्यौ सिचेः	१९१	५४ कम्मवमुपमुजि	१९४
४३ रचेर्विडधिइयडोग्गहाः	१९२	५५ विडवमर्जिः	१९४
४४ केवलाअसारवसमारोव-		५६ लञ्जेर्जीहः	१९४
इत्थाः समारचेः	१९२	५७ राजेः सहरेहडञ्जिराग्घाः	१९४
४५ मस्जेराउडुणिउडुबुडुखुप्पाः	१९२	५८ घटेर्गडः	१९४
४६ अनुव्रजतेः पडिअग्गः	१९२	५९ समो गलः	१९४
४७ वञ्चवेहववेलवजुर-		६० हासेन रुफुत्तेर्मुः	१९४
वोम्मच्छाः	१९२	६१ मण्डेधिविडिकरिडचिञ्च-	
४८ रोसाणोवुसलुहलुच्छपुच्छ-		चिञ्चल्लचिञ्चआः	१९४
फुसफुसस्यसडुला मार्हेः	१९३	६२ तुडिरल्लुक्कणि ल्लुकोल्लूरो-	
		वखुडल्लुक्कोडखुडुडान्	१९५

३६ अवतरोहोरासी (४.८५). ३७ शकेश्वयतरतीरपाराः (४.८६). ३८ पचेः
सोल पडलौ (४.९०). ३९ खचेंवेंअंडः (४.८९). ४० दुःखे गिन्वलः (४.९२).
४१ मुचेश्छडावहेडमेल्लोसिकोरभवणिस्तुच्छवंसाडाः (४.९१). ४२ सिंचेः सिंचिसिन्धौ
(४.९६). ४३ रवेरुगहावहविडिङ्गाः (४.९४). ४४ समारचेरवहत्यसारवसमार-
केलायाः (४.९५). ४५ मस्तेराउगुणितुनुकुप्पाः (४.१०१). ४६ अनुब्रजेः पडिअग्गः
(४.१०७). ४७ वझेव्हवेलवजूरवोमळ्ळाः (४.९३). ४८ भृजेरुघुसलुच्छपुञ्छपुंस-
फुसपुसलहुलुरीसाणाः (४.१०५). ४९ भजेर्वेमयमुसूमूरसरसूडविरपविरजकरज-
नीरजाः (४.१०६). ५० गर्जेर्बुकः (४.९८). ५१ वृषे ढिकः (४.९९). ५२ तिजेरोसुकः
(४.१०४). ५३ पुजेरारोलवमाली (४.१०२). ५४ वोपेन कम्मवः (४.१११). ५५
अर्जेर्विढवः (४.१०८). ५६ लस्तेर्जोहः (४.१०३). ५७ राजेरग्घछज्सहरीरेहाः
(४.१००). ५८ घटेर्गढः (४.११२). ५९ समो गलः (४.११३). ६० हासेन स्फुटे-
र्मुरः (४.११४). ६१ मण्डेक्षिन्नचिन्नअचिन्निल्लीटडिविडिकाः (४.११५). ६२ तुडे-
स्तोडत्तुष्टुडोक्कुडोलकणिलकल्लोहराः (४.११६).

क्रमाङ्कः	पृष्ठाङ्कः	क्रमाङ्कः	पृष्ठाङ्कः
६३ धुसलविरोलौ मन्थे:	१९५	७६ संतपां शंखः	१९७
६४ ढंसोत्थंघौ विवृतिरुध्यो:	१९५	७७ ओअगमसमाणी व्यापि-	
६५ णिहर आक्रन्दे:	१९५	समाप्यो:	१९७
६६ ओअन्दोहालौ छिदेराडा	१९५	७८ णिरवो बुभुक्ष्याक्षिप्यो:	१९७
६७ णिल्लूरलूरणिव्वरणिच्छल्ल-		७९ क्षिपिरिङ्गस्सपरिहुलघत्तल्लुह-	
दुहावणिज्झोडा:	१९५	फेळुणोल्लसोल्लगल्लत्थान्	१९७
६८ अट्टः कथे:	१९६	८० उत्क्षिपिरुत्थग्योसिक्कहक्खु-	
६९ कथेर्वज्जरपज्जरसग्यसास-		वाल्लत्थगुल्लुगुल्लाम्भुत्तान्	१९७
साहचवज्जप्पिसुण-		८१ वेपेराअम्भाज्झी	१९८
बोल्लोव्वाला:	१९६	८२ विरणडौ गुपे:	१९८
७० दुःखे णिव्वर:	१९६	८३ चच्चारवेलवावुपालमे:	१९८
७१ निषेधेर्हकः	१९६	८४ खउरपड्डुहौ क्षुमे:	१९८
७२ जूरः कुपे:	१९६	८५ प्रदीपे: संधुक्काब्बुत्ततेअव-	
७३ विसूरब्ध खिदे:	१९६	संधुमा:	१९८
७४ तड्वविरल्लुतडतड्वास्तने:	१९६	८६ अल्लिअ उपसर्पे:	१९८
७५ निरः पद्यतेर्वलः	१९७	८७ कमवसलिसलोद्वा: स्वपे:	१९८

६३ मन्थेर्धुसलविरोलौ (४.१२१). ६४ विवृतेर्हसः (४.११८); ढधेदत्थंघः (४.११३). ६५ आक्रन्देर्णीहरः (४.१३१). ६६ आवा ओअन्दोहालौ (४.१२५). ६७ छिदेर्दुहावणिच्छल्लणिज्झोडणिव्वरणिल्लूरलूराः (४.१२४). ६८ कथेः (४.११९). ६९ कथेर्वज्जरपज्जरोप्पालपिसुणसंघबोल्लचवज्जम्पसीससाहाः (४.२). ७० दुःखे णिव्वरः (४.३). ७१ निषेधेर्हकः (४.१३४). ७२ कुपेर्जूरः (४.१३५). ७३ खिदेर्जूर-विसूरी (४.१३२). ७४ तनेस्तडतड्वातड्वविरल्लाः (४.१३७). ७५ निरः पदेर्वलः (४.१२८). ७६ संतपेर्शंखः (४.१४०). ७७ व्यापेरोअगमः (४.१४१); समापेः समाणः (४.१४२). ७८ बुभुक्षिबीज्येणीरववोज्जी (४.५); आक्षिपेणीरवः (४.१४५). ७९ क्षिपेर्गल्लत्थाङ्गस्ससोल्लपेळणोल्लुहल्लुहल्लपरीघत्ताः (४.१४३). ८० उत्क्षिपेर्गुल्लुगुल्लो-त्थंवाल्लत्थोन्मुत्तेर्गोस्सिक्कहक्खुवाः (४.१४४). ८१ वेपेरायम्भायज्झी (४.१४७). ८२ गुपेर्विरणडौ (४.१५०). ८३ उपाळम्भेर्शंखपच्चारवेलवाः (४.१५६). ८४ क्षुमेः खउरपड्डुहौ (४.१५४). ८५ प्रदीपेस्तेअवसंधुमसंधुक्काब्बुत्ताः (४.१५२). ८६ उप-सर्पेर्ल्लिअः (४.१३९). ८७ स्वपेः कमवसलिसलोद्वाः (४.१४६).

क्रमाङ्कः	पृष्ठाङ्कः	क्रमाङ्कः	पृष्ठाङ्कः
८८ बडबडो विलपेः	१९९	९७ गमिरणुवज्जावज्जसावकुसो-	
८९ रमिराडो रम्मडवौ	१९९	ककुसाइच्छाईभवहरावसे-	
९० भाराक्रान्ते नमेर्निमुडः	१९९	इवडभवरिअलवरिअलवो-	
९१ उम्माववेल्लणिसरकोड्डुम-		ल्लणिरिणासवच्छुणिण-	
सक्खुड्डुखेड्डुमोहाअकिलि-		णिम्महपच्छन्दणिलुक्क-	
किञ्चा रमतेः	१९९	रम्मणिणिवहान्	२००
९२ पडिसापारिसामौ शमेः	१९९	९८ प्रत्यागमागमाभ्यागमां पलो-	
९३ लुमेः संभावः	१९९	हाहिपच्चुओम्मच्छाः	२०१
९४ आकामिरोहावोत्थार-		९९ रिहरिगौ प्रविशेः	२०१
च्छन्दान्	२००	१०० संगमोऽम्भिडः	२०१
९५ विश्रमेर्णिप्पा	२००	१०१ डिप्पणिड्डुहौ विगलेः	२०१
९६ डुण्डुल्लुडुमडण्डल्लभमाड-		१०२ णिवहणिरणासणिरिणज्ज-	
भम्मभमुडतलअण्टझण्ट-		रोञ्चचड्डाः पिषेः	२०१
गुमटिरिटिलपरिपरघमच्चक्क-		१०३ बलेव्वम्फः	२०१
मभमडघससम्पडुसा		१०४ भ्रंशेः पिड्डुपिड्डुक्कल्ल-	
अमेः	२००	पुट्टपुडाः	२०२
		१०५ भवेमुक्कः	२०२

८८ विलपेर्षखवडवडौ (४.१४८). ८९ आडो रमे रम्मडवौ (४.१५५).
 ९० भाराक्रान्ते नमेर्निमुडः (४.१५८). ९१ रमेः संखुड्डुखेड्डुमोहावकिलि-
 किञ्चकोट्टुममोहायणीसरवेलाः (४.१६८). ९२ शमेः पडिसापारिसामौ (४.१६७).
 ९३ लुमेः संभावः (४.१५३). ९४ आकमेरोहावोत्थारच्छन्दाः (४.१६०). ९५
 विश्रमेर्णिप्पा (४.१५९). ९६ अमेष्टिरिटिलडुण्डुल्लडण्डल्लचक्कम्मभम्मडभमडभमाडतल-
 अण्टझण्टअप्पमुमगुमफुमफुसदुमदुसपरीपराः (४.१६१). ९७ गमेरईअच्छाणुव-
 ज्जावज्जसावकुसाककुसपक्खुपच्छन्दणिम्महणीणीणणीलुक्कपदअरम्मपरिअल्लवोलपरिअल-
 णिरिणासणिवहावसेहावहराः (४.१६२). ९८ आळा अहिपच्चुअः (४.१६३). प्रत्याग-
 पलोहः (४.१६६); अभ्याडोऽम्मत्थः (४.१६५). ९९ प्रविशे रिअः (४.१८३). १००
 समा अम्भिडः (४.१६४). १०१ विगलेः स्थप्पणिड्डुहा (४.१७५). १०२ पिषेर्णिवह-
 णिरिणासणिरिणज्जरोञ्चचड्डाः (४.१८५). १०३ दलिव्व्योविसद्वम्फा (४.१७६).
 १०४ भ्रंशेः पिड्डुपिड्डुक्कल्लुक्कः (४.१७७). १०५ भवेमुक्कः (४.१८६).
 त्रि.प्रा.२४

क्रमाङ्कः	पृष्ठाङ्कः	क्रमाङ्कः	पृष्ठाङ्कः
१०६ पुरग्धवाग्घोडाहिरेमागु-		११८ विसट्टो दलेः	२०४
माकुमाः	२०२	११९ त्रसेर्वज्जडरौ	२०४
१०७ आहाहिलंघवच्चाहिल-		१२० वोज्जो वीज्जेअ	२०४
क्खमहसिहविल्लुम्प-		१२१ गवेपेर्वत्तगमेसडुण्डुल-	
चम्पाः कांक्षेः	२०२	डण्डोलाः	२०४
१०८ नशिखइरावसेहणिवहप-		१२२ तक्षेस्त्तच्छरम्परम्पाः	२०४
डिसासेहणिरिणासान्	२०२	१२३ हसेर्गुज्जः	२०४
१०९ साअट्ठाणच्छकड्ढाच्छा-		१२४ दहिरहिल्लालुक्खौ	२०४
अच्छाणच्छाः कृषेः	२०२	१२५ विकसेः कोआसवोसगौ	२०५
११० असावक्खोडः	२०३	१२६ त्रिषोऽवआससामग्ग-	
१११ उल्लसेरुसल्लोसुम्मभारोअ-		परिअन्ताः	२०५
णिल्लसगुज्जोल्लपुलआआः	२०३	१२७ जुगुप्सेर्दुग्गुच्छल्लण-	
११२ संदिशोऽप्पाहः	२०३	दुग्गुच्छाः	२०५
११३ त्रसेर्विसः	२०३	१२८ वल्लगचडमारुहेः	२०५
११४ भासेर्मिसः	२०३	१२९ हुल्लो लक्ष्यात् स्वलेः	२०५
११५ प्रतीक्षेर्विहिरविरमाल-		१३० गाहोऽवाद्वाहः	२०५
सामआः	२०३	१३१ गुम्मगुम्मडौ मुहेः	२०५
११६ छंसेल्हसडिम्मौ	२०३	१३२ अपुण्णगाः केन	२०६
११७ मृक्षेओप्पडः	२०४	१३३ घातवोऽर्थान्तरेष्वपि	२१६

१०६ पुरेग्घाडाग्घवोडुमाङ्गुमाहिरेमाः (४.१६९). १०७ कांक्षेराहाहिलंघाहिलेक्ख-
वन्ववम्फमहसिहविल्लुम्पाः (४.१९२). १०८ नशेणिरणासणिवहावसेहपडिसासिहावहराः
(४.१७८). १०९ कृषेः कड्ढसाअट्ठावाणच्छायच्छाड्छाः (४.१८७). ११० असाव-
क्खोडः (४.१८८). १११ उल्लसेरुसल्लोसुम्मणिस्सल्लसगुज्जोल्लारोआः (४.२०२).
११२ संदिशेरप्पाहः (४.१८०). ११३ त्रसेर्विसः (४.२०४). ११४ भासेर्मिसः
(४.२०३). ११५ प्रतीक्षेः सामयविहीरविरमालाः (४.१९३). ११६ छंसेल्हसडिम्मौ
(४.१९७). ११७ त्रसेओप्पडः (४.१९९). ११८ दल्लिवल्लोर्विसम्भम्फो (४.१७६).
११९ त्रसेर्वज्जोवज्जज्जाः (४.१९८). १२० बुभुक्षिवीज्जोणारववोज्जौ (४.५).
१२१ गवेपेर्दुण्डुल्लहणोल्लामेसवत्ताः (४.१८९). १२२ तक्षेस्त्तच्छरम्परम्पाः
(४.१९४). १२३ हसेर्गुज्जः (४.१९६). १२४ दहिरहिल्लालुक्खौ (४.२०८). १२५
विकसेः कोआसवोसट्टौ (४.१९५). १२६ त्रिषेः सामग्गावसापरिअन्ताः (४.१९०).
१२७ जुगुप्सेर्दुग्गुच्छल्लदुग्गुच्छाः (४.४). १२८ आरुहेस्त्तच्छरम्परम्पाः (४.२०७). १३०
अवाद्वाहोवाहः (४.२०५). १३१ मुहेर्गुम्मगुम्मडौ (४.२०७). १३२ केनाप्पुण्णा-
दयः (४.२५८). १३३ घातवोऽर्थान्तरेऽपि (४.२५९).

क्रमाङ्कः	पृष्ठाङ्कः	क्रमाङ्कः	पृष्ठाङ्कः
द्वितीयः पादः ।		१८ एवार्थे एव	२२०
१ वस्तस्य शौरसेन्यामखाव-		१९ हजे चेट्याहाने	२२०
चोऽस्तोः	२१७	२० अतो ङसेर्दुदोश्	२२०
२ अधः क्वचित्	२१७	२१ आत्सावामन्त्य इनो नः	२२०
३ तावति खोर्वा	२१७	२२ मः	२२०
४ थो घः	२१७	२३ भवताम्	२२१
५ इहहचोर्हस्य	२१८	२४ भविष्यति स्तिः	२२१
६ भुवो भः	२१८	२५ इचेचोर्दद्	२२१
७ अन्त्यादिदेति मो णः	२१८	२६ शेषं प्राकृतवत्	२२१
८ यो व्यः	२१८	२७ मागध्यां शौरसेनीवत्	२२२
९ पूर्वस्य पुरवः	२१८	२८ त्वाडाहो ङ्सः	२२३
१० इअदूणौ क्त्वः	२१८	२९ आमो डाहङ्	२२३
११ कृगमोर्दुअः	२१९	३० सौ पुंस्येलतः	२२४
१२ इदानीमो दाणिं	२१९	३१ इगेऽहंवयमोः	२२४
१३ तस्मात्ता	२१९	३२ छोऽनादी अः	२२४
१४ णं नन्वर्थे	२१९	३३ क्षः ऋः	२२४
१५ अम्महे हर्षे	२१९	३४ स्कः प्रेक्षाचक्षेः	२२४
१६ हीही विदूषके	२१९	३५ सः सषोः संयोगेऽप्रीप्ते	२२५
१७ हीमाणहे निर्वेदविस्मये	२२०		

१ तो दोऽनादी शौरसेन्यामयुक्तस्य (४.२६०). २ अधः क्वचित् (४.२६१). ३ वादेस्तावति (४.२६२). ४ थो घः (४.२६७). ५ इहहचोर्हस्य (४.२६८). ६ भुवो भः (४.२६९). ७ मोऽन्त्यादिदेतोः (४.२७९). ८ न वा यो व्यः (४.२६६). ९ पूर्वस्य पुरवः (४.२७०). १० क्त्व इयदूणौ (४.२७१). ११ कृगमोर्दुअः (४.२७२). १२ इदानीमो दाणिं (४.२७७). १३ तस्मात्ताः (४.२७८). १४ णं नन्वर्थे (४.२८३). १५ अम्महे हर्षे (४.२८४). १६ हीही विदूषकस्य (४.२८५). १७ हीमाणहे विस्मयनिर्वेदे (४.२८२). १८ एवार्थे एव (४.२८०). १९ हजे चेट्याहाने (४.२८१). २० अतो ङसेर्दोडाद् (४.२७६). २१ आ आमन्त्ये सौ वेनो नः (४.२६३). २२ मो वा (४.२६४). २३ भवद्भवतोः (४.२६५). २४ भविष्यति स्तिः (४.२७५). २५ दिरिचेचोः (४.२७३). २६ शेषं प्राकृतवत् (४.२८६). २७ शेषं शौरसेनीवत् (४.३०२). २८ अवर्णाद्वा ङ्सो डाहः (४.२९९). २९ आमो डाहं वा (४.३००). ३० अत एत्सौ पुंसि मागध्याम् (४.२८७). ३१ अहंवयमोर्हगे (४.३०१). ३२ छस्य श्रोऽनादी (४.२९५). ३३ अस्य ऋः (४.२९६). ३४ ऋः प्रेक्षाचक्षोः (४.२९७). ३५ सषोः संयोगे सोऽप्रीप्ते (४.२८९).

क्रमाङ्कः	पृष्ठाङ्कः	क्रमाङ्कः	पृष्ठाङ्कः
३६ ऋः श्लौ	२२५	५३ टा नेन तदिदमोः	२२८
३७ न्यण्यज्ञां जर्	२२५	५४ नाए खियाम्	२२८
३८ जो व्रजेः	२२५	५५ ङसेस्तोतुशतः	२२९
३९ जयद्यां यः	२२५	५६ तडिजेचः	२२९
४० छट्टौ स्तम्	२२६	५७ एय्य एव भविष्यति	२२९
४१ स्थयौ स्तम्	२२६	५८ इय्यो यकः	२२९
४२ चिष्ठस्तिष्ठस्य	२२६	५९ कृओ डीरः	२२९
४३ नो नणोः पैशाच्याम्	२२६	६० कत्वा तूनं	२३०
४४ न्यण्यज्ञां जर्	२२६	६१ छवः दूनत्यूनौ	२३०
४५ राज्ञो ज्ञो वा चिञ्	२२७	६२ शेषं शौरसेनीवत्	२३०
४६ तत्तदोः	२२७	६३ न प्रायो लुक्कादिच्छलषट्-	
४७ शषोः सः	२२७	शम्यन्तसुत्रोक्तम्	२३०
४८ लो ङः	२२७	६४ रो लस्तु चूलिकापैशा-	
४९ दुस्तिर्यादशो	२२८	च्याम्	२३०
५० र्येक्षणां रिअसिनसिटाः		६५ गजडदघघक्षदघभां कचट-	
कचित्	२२८	तपखछटथफाल्	२३१
५१ टोस्तु तु	२२८	६६ अन्येयामादियुजि न	२३१
५२ यः पो हृदये	२२८	६७ शेषं प्राग्वत्	२३१

३६ रसोर्लशी (४.२८८). ३७ न्यण्यज्ञां जः (४.२९३). ३८ व्रजो जः (४.२९४). ३९ जयद्यां यः (४.२९२). ४० छट्टयोस्तः (४.२९०). ४१ स्थययोस्तः (४.२९१). ४२ तिष्ठचिष्ठः (४.२९८). ४३ णो नः (४.३०६). ४४ ज्ञो ङः पैशाच्याम् (४.३०३); न्यण्योर्जः (४.३०५). ४५ राज्ञो वा चिञ् (४.३०४). ४६ तदोस्तः (४.३०७). ४७ शषोः सः (४.३०९). ४८ लो ङः (४.३०८). ४९ यादृशादेर्दुस्तिः (४.३१७). ५० र्येक्षणां रियासिनसटाः कचित् (४.३१४). ५१ टोस्तुर्वा (४.३११). ५२ हृदये यस्य पः (४.३१०). ५३-५४ तदिदमोष्टा नेन खियां तु नाए (४.३२२). ५५ अतो ङसेर्डातोडातू (४.३२१). ५६ इवेचः (४.३१८); आलेख (४.३१९). ५७ भविष्यत्येय्य एव (४.३२०). ५८ क्यस्येय्यः (४.३१५). ५९ कृगो डीरः (४.३१६). ६० कत्वस्तूनः (४.३१२). ६१ दूनत्यूनौ छवः (४.३१३). ६२ शेषं शौरसेनीवत् (४.३२३). ६३ न कगजजादिषट्शम्यन्तसुत्रोक्तम् (४.३२४). ६४ रस्य लो वा (४.३२६). ६५ चूलिकापैशाचिके तृतीयतुर्ययोराद्यद्वितीयौ (४.३२५). ६६ नादियुज्योरन्येषाम् (४.३२७). ६७ शेषं प्राग्वत् (४.३२८).

क्रमाङ्कः	पृष्ठाङ्कः	क्रमाङ्कः	पृष्ठाङ्कः
तृतीयः पादः ।		१२ डेसुलडेवडावियत्कियति च	
१ प्रायोऽपभ्रंशोऽचोऽच्च	२३२	व्यादेर्वतुपः	२३९
२ अचोऽस्तवोऽखौ कखतथ-		१३ डेत्तहे त्रलः	२३९
पफा गघदधबभान्	२३२	१४ यत्तदोडेत्तु	२४०
३ तु मो ऊधम्	२३४	१५ कुत्रात्रे च डेत्यु	२४०
४ ह्यो म्धम्	२३४	१६ त्वतलौ प्पणम्	२४०
५ रो लुकमधः	२३४	१७ तव्यस्य एव्वइएव्वउरवाः	२४१
६ कच्चिद्भूतोऽपि	२३५	१८ क्व इ इउ इवि अवि	२४२
७ विपदापत्संपदि द इ	२३५	१९ एप्प्येप्पिण्वेव्येविणु	२४३
८ कथं यथा तथा डिहडिध-		२० तुम एवमणाणहमणहिं च	२४४
डिमडेमास्थादेः	२३६	२१ गमेस्त्वेप्प्येपिण्वोरैलुक्	२४४
९ दादेडेहो यादक्तादक्कीदगी-		२२ तनो णअल्	२४५
दशाम्	२३७	२३ छस्य युष्मदादेर्दोरः	२४६
१० डइसोऽताम्	२३८	२४ जणि जणु नं नइ नावइ	
११ यावत्तावयुंमहिमा वादेः	२३८	नाव इवार्ये	२४६
		२५ तणेण रेसि रेसि तेहिं केहिं	
		तादर्थ्ये	२४८

१ स्वराणां स्वराः प्रायोऽपभ्रंशे (४-३२९). २ अनादी स्वरादसंयुक्तानां कखतथपफां गघदधबभाः (४-३९६). ३ मोऽनुनासिको वो वा (४-३९७). ४ म्धो म्भो वा (४-४१२). ५ वाघो रो लुक् (४-३९८). ६ अभूतोऽपि कचित् (४-३९९). ७ आपद्विपत्संपदां द इः (४-४००). ८ कथं यथा तथा थादेरेमेहेघा डितः (४-४०१). ९ यादक्तादक्कीदगीदशां दादेडेहः (४-४०२). १० अतां डइसः (४-४०३). ११ यावत्तावतोर्वादिर्म उं महि (४-४०६). १२ वा यत्तदोऽतोडेवडः (४-४०७). १३ त्रस्य डेत्तहे (४-४३६). १४ यत्रतत्रयोस्त्रस्य डिदेत्थवु (४-४०४). १५ एत्थु कुत्रात्रे (४-४०५). १६ त्वतलोः प्पणः (४-४३७). १७ तव्यस्य इएव्वउं एव्वउं एवा (४-४३८). १८ क्व इइउइविअवयः (४-४३९). १९ एप्प्येप्पिण्वेव्येविणवः (४-४४०). २० तुम एवमणाणहमणहिं च (४-४४१). २१ गमेरोप्पिण्वेप्पोरेलुक्वा (४-४४२). २२ तनोणअः (४-४४३). २३ युष्मदादेरीयस्य डारः (४-४३४). २४ इवार्ये ननउनाह-नावइजणिजगवः (४-४४४). २५ तादर्थ्ये केहितेहिरोसिरोसितणेणाः (४-४२५).

क्रमाङ्कः	पृष्ठाङ्कः	क्रमाङ्कः	पृष्ठाङ्कः
२६ स्वार्थे डुः पुनर्विनाश्रुषमः	२४९	४३ दिवा दिवे	२५८
२७ डेंडावष्यमः	२४९	४४ सह सहं	२५८
२८ परमेकशसोर्डेडि	२५०	४५ मा मं	२५९
२९ अडडडुल्लाः स्वार्थिक- कलुक् च	२५१	४६ कुतः कउ कहंतिहु	२५९
३० तयोगजाम्	२५२	४७ अथवा मनागहवइ मणाउं	२६०
३१ डीतः स्त्रियाम्	२५३	४८ इतसेसहे	२६१
३२ अदन्ताड्	२५३	४९ पश्चात्पच्छइ	२६१
३३ इदतोऽति	२५४	५० ततस्तदा तो	२६१
३४ इदानीमेव्वहि	२५४	५१ त्वनुसाहावन्यथासर्वौ	२६१
३५ एष जि	२५४	५२ किं काईकवणौ	२६१
३६ एषमेम	२५५	५३ उअविअवुत्ता विषण्ण- वत्तमोकाः	२६२
३७ नहि नाहि	२५५	५४ अत्तुः परस्परस्य	२६२
३८ प्रत्युत पच्चलिउ	२५५	५५ अन्याहशस्याण्णाइसावरा- इसौ	२६३
३९ एवमेव एमइ	२५६	५६ वहिल्लगाः शीघ्रादीनाम्	२६३
४० समं समाणु	२५६	५७ हुहुअधिग्घगाः शब्दचेष्टा- नुकृत्योः	२७०
४१ किल किर	२५७	५८ अनर्थका घइमादयः	२७१
४२ पणिम प्राइम प्राउ प्राइव प्रायसः	२५७		

२६ पुनर्विनः स्वार्थे डुः (४.४२६); एवं परं समं ध्रुवं मा मनाक एव परं समाणु ध्रुव
मं मणाउं (४.४१८). २७ अवश्यमो डेंडी (४.४२७). २८ एकशसो डः (४.४२८).
२९ अडडडुल्लाः स्वार्थिककलुक् च (४.४२९). ३० योगजाशेषाम् (४.४३०).
३१ स्त्रियां तदन्ताड्ः (४.४३१). ३२ आन्तान्ताड्ः (४.४३२). ३३ अस्थेदे
(४.४३३). ३४-३६ पश्चादेवमेववेदानीं प्रत्युतेतसः पच्छइ एव्वहि जि एव्वहि
पच्चलिउ एतहे (४.४२०). ३७ किलाथवादिवासहनदेः किराहवइ दिवे सहं नाहि
(४.४१९) ३८-३९ = (४.४२०). ४० = (४.४१८). ४१ = (४.४१९). ४२
प्रायसः प्राउ प्राइव प्राइवपणिग्घाः (४.४१४). ४३-४४ = (४.४१९). ४५ =
(४.४१८). ४६ कुतसः कउ कहंतिहु (४.४१६). ४७ = (४.४१९). ४८-४९ =
(४.४२०). ५० ततस्तदोस्तोः (४.४१७). ५१ वान्यथोऽनुः (४.४१५); सर्वस्य
साहो वा (४.३६६). ५२ किमः काईकवणौ वा (४.३६७). ५३ विषण्णोक्तवत्तमो
नुअवुतविच्चं (४.४२१). ५४ परस्परस्यादिरः (४.४०९). ५५ अन्याहशोऽजाइसाव-
राइसो (४.४१३). ५६ शीघ्रादीनां वहिल्लादयः (४.४२२). ५७ हुहुअधिग्घादयः
शब्दचेष्टानुकरणयोः (४.४२३). ५८ घइमादयोऽनर्थकाः (४.४२४).

क्रमाङ्कः	पृष्ठाङ्कः	क्रमाङ्कः	पृष्ठाङ्कः
चतुर्थः पादः ।		१७ सुससोः	२८१
१ दिहौ सुपि	२७३	१८ हो जसामन्त्र्ये	२८२
२ स्वस्यम उत्	२७५	१९ हिं भिस्सुपोः	२८२
३ ओत्सौ पुंसि तु	२७५	२० स्त्रियां डेहिं	२८२
४ ए भित्ति	२७६	२१ ङ्सङ्स्योर्हि	२८२
५ टि	२७६	२२ हुमाम्म्यसोः	२८३
६ ङिनेच्च	२७६	२३ उदोतौ जश्शसः	२८४
७ ङसेर्हेहु	२७७	२४ ई नपि	२८४
८ भ्यसो हुं	२७७	२५ कान्तस्यात उं स्वमोः	२८५
९ सुस्सुहो ङ्सः	२७७	२६ सर्वगात् ङि हिं	२८५
१० आमो हं	२७८	२७ ङसिर्हि	२८६
११ टो णानुस्वारौ	२७८	२८ तु किमो डिह	२८६
१२ एं चेदुतः	२७८	२९ ङ्सः सुश्रू यत्तत्किभ्यः	२८६
१३ हि द्वे ङ्सङ्स्योः	२७९	३० स्त्रियां डहे	२८७
१४ हुं भ्यसः	२८०	३१ यत्तद् धुं वुं स्वमोः	२८७
१५ आमो हं च	२८०	३२ इदम इमु नपुंसके	२८८
१६ ङ्सो लुक्	२८१	३३ एतदेह एहो एहु स्त्रीनृनपि	२८८

१ स्यादौ दीर्घहस्वौ (४०३३०). २ स्यमोरस्योत् (४०३३१). ३ सी पुंस्योद्वा (४०३३२). ४ भित्त्येद्वा (४०३३५). ५ एटि (४०३३३). ६ ङिनेच्च (४०३३४). ७ ङसेर्हेहु (४०३३६). ८ भ्यसो हुं (४०३३७). ९ ङ्सः सुहोस्सवः (४०३३८). १० आमो हं (४०३३९). ११ आद्यो णानुस्वारौ (४०३४२). १२ एं चेदुतः (४०३४३). १३-१४ ङसिभ्यस्सङ्गीनां हेहुद्वयः (४०३४१). १५ हुं चेदुद्भ्याम् (४०३४०). १६ षष्ठ्याः (४०३४५). १७ स्यमज्जसशां लुक् (४०३४४). १८ आमन्त्र्ये जसो होः (४०३४६). १९ भिस्सुपोर्हि (४०३४७). २० डेहिं (४०३५२). २१ ङ्सङ्स्योर्हि (४०३५०). २२ भ्यसामोर्हुः (४०३५१). २३ स्त्रियां जस्रशोऽदौत् (४०३४८). २४ स्त्रीवे जस्रशोरि (४०३५३). २५ कान्तस्यात उं स्वमोः (४०३५४). २६ डेहिं (४०३५७). २७ सर्वादेर्ङसेर्हा (४०३५५). २८ किमो डिहे वा (४०३५६). २९ यत्तत्किभ्यो ङ्सो ङासुर्न वा (४०३५८). ३० स्त्रियां डहे (४०३५९). ३१ यत्तदः स्यमो-धुं (४०३६०). ३२ इदम इमुः स्त्रीवे (४०३६१). ३३ एतदः स्त्रीपुंस्त्रीवे एह एहो एहु (४०३६२).

क्रमाङ्कः	पृष्ठाङ्कः	क्रमाङ्कः	पृष्ठाङ्कः
३४ जसशसोरेश	२८८	५० सुपाग्हासु	२९५
३५ ओइ अवसः	२८९	५१ लटो हि वा झश्योः	२९५
३६ इदम आअः	२८९	५२ हि थास्सिपोः	२९५
३७ सौ युष्मदस्तुहुं	२९०	५३ सप्तम्याश्च	२९६
३८ तुम्हे तुम्हई जसशसोः	२९०	५४ हु थप्पमोः	२९६
३९ भिसा तुम्हेहिं	२९०	५५ उं मिबिटोः	२९७
४० ङयग्ता पई तई	२९१	५६ हुं मस्महिङोः	२९७
४१ तुज्ज तुध तउ ङसिङसा	२९२	५७ इदुदेत्स्वहेः	२९८
४२ सुपा तुम्हासु	२९३	५८ स्यस्य सो लटि	२९९
४३ तुम्हहमाम्भ्यम्भ्याम्	२९३	५९ पर्याप्ती भुवः पहुञ्चः	२९९
४४ अस्मदोऽम्हहं	२९३	६० व्रजेर्वञ्जः	३००
४५ सौ हउं	२९३	६१ ब्रूजो वुवः	३००
४६ मई ङयग्ता	२९३	६२ क्रियेः कीसु	३००
४७ ङस्सिङसिना महु मज्जु	२९४	६३ पस्सगण्ढी दशिग्रहोः	३०१
४८ अम्हई अम्हे जसशसोः	२९४	६४ तक्षायाम्छोल्लादीन्	३०१
४९ भिसाम्हेहिं	२९५		

३४ एजसशसोः (४.३६३). ३५ अदस ओइ (४.३६४). ३६ इदम आयः (४.३६५). ३७ युष्मदः सौ तुहुं (४.३६८). ३८ जसशसोस्तुम्हे तुम्हई (४.३६९). ३९ भिसा तुम्हेहिं (४.३७१). ४० टाव्यमा पई तई (४.३७०). ४१ ङसिङस्यं तउ तुज्ज तुध (४.३७२). ४२ तुम्हासु सुपा (४.३७४). ४३ भ्यसाम्भ्यां तुम्हई (४.३७३). ४४ अम्हहं भ्यसाम्भ्याम् (४.३८०). ४५ सावस्मदो हउं (४.३७५). ४६ टाव्यमा मई (४.३७७). ४७ महु मज्जु ङसिङस्यं (४.३७९). ४८ जसशसोरम्हे अम्हई (४.३७९). ४९ अम्हेहिं भिसा (४.३७८). ५० सुपा अम्हासु (४.३८१). ५१ त्यादेराद्यत्रयस्य संबन्धिनो हिं न वा (४.३८२). ५२ मध्य-त्रयस्याद्यस्य हिः (४.३८३). ५३-५४ बहुलैः हुः (४.३८४). ५५ अन्यत्रयस्याद्यस्य उं (४.३८५). ५६ बहुलैः हुं (४.३८६). ५७ हिस्वयोरिदुदेत् (४.३८७). ५८ वत्स्य-तिस्यस्य सः (४.३८८). ५९ भुवः पर्याप्ती हुन्वः (४.३९०). ६० व्रजेर्वुञ्जः (४.३९२). ६१ ब्रूजो वुवो वा (४.३९१). ६२ क्रियेः कीसु (४.३८९). ६३ दशोः प्रस्तः (४.३९३); ग्रहेर्गृहः (४.३९४). ६४ तक्षयादीनां छोल्लादयः (४.३९५).

क्रमाङ्कः	पृष्ठाङ्कः	क्रमाङ्कः	पृष्ठाङ्कः
६५ होः स्तोत्रञ्चारलाघवम्	३०३	६९ शौरसेनीवत्	३०४
६६ बिन्दोरन्ते	३०३	७० तद्व्यत्ययश्च	३०५
६७ हलृस्थैकः	३०३	७१ शेषं संस्कृतवत्	३०६
६८ लिङ्गमतन्त्रम्	३०३	७२ झाङगास्तु देश्याः सिद्धाः	३०६

६५ कादिस्वैदीतोश्चारलाघवम् (४-४१०) ६८ लिङ्गमतन्त्रम् (४-४४५).
 ६९ शौरसेनीवत् (४-४४६). ७० व्यत्ययश्च (४-४४७). ७१ शेषं संस्कृतवत्सिद्धम्
 (४-४४८).

परिशिष्टं द्वितीयम्

प्राकृतसूत्राणामकारादिकमेणानुक्रमणिका

पृष्ठाङ्कः	क्रमाङ्कः	पृष्ठाङ्कः	क्रमाङ्कः
३८ अइ तु वैरादौ	१-२-१०२	१९२ अनुव्रजतेः पङ्क्तिवगाः	३-१-४६
१५ अक्षयर्थकुलाद्या वा	१-१-५१	९ अन्तरि च नाचि	१-१-२७
१७६ अच्युक्त्वोक्त्वा विज्ञापेः	२-४-१११	१६२ अन्त्यस्य वचिमुचिरुदि-	
१६८ अचोऽचाम्	२-४-७१	ध्रुमुजां डोत्	२-४-४५
२३२ अचोऽस्तवोऽखौ कखतथ-		१६९ अन्त्यस्य हनखनोः	२-४-७५
पफा गघदधबभान्	३-३-२	९ अन्त्यहलोऽध्रुद्वी	१-१-२५
१९६ अट्टः कथेः	३-१-६८	२१८ अन्यादिदेति मो णः	३-२-७
२५१ अडडडुल्लाः स्वार्थिककलुक च	३-३-२९	२६३ अन्यादृशस्याण्णादृशावराहसौ	३-३-५५
१२० अण णाहं नञर्थे	२-१-६१	२३१ अन्येवामादियुजि न	३-२-६६
१५३ अत एवैच से	२-४-७	६४ अपतौ घरो गृहस्य	१-३-९६
१८२ अतिङि तुरः	२-४-१४९	२०६ अपुण्णगाः केन	३-१-१३२
२२० अतो ङसेदुर्वीश	३-२-२०	१७ अपेः पदात्	१-२-५
१२६ अतो डो विसर्गः	२-२-१२	११६ अचो पश्चात्तापसूचनादुःख-	
२६२ अत्कुः परस्परस्य	३-३-५४	संभाषणापराधानन्दादर-	
१३९ अत्सुस्तिहिस्ते	२-२-७८	खेदविस्मयविषादभये	२-१-४१
२६० अथवा मनागहवह मणाउं	३-३-४७	१२३ अमः	२-२-२
२५३ अदन्ताङ्का	३-३-३२	१४३ अमा तुमे तुप च	२-३-२
१५५ अदेल्लुकयात्खोरतः	२-४-१५	२१९ अम्महे हर्षे	३-२-१५
५३ अद्रुमे कदल्याम्	१-३-४३	२९४ अम्हई अम्हे जइशसोः	३-४-४८
२१७ अधः काचित्	३-२-२	१४७ अम्हं मज्झं मज्झ मइ मइ	
२७१ अनर्थका घइमादयः	३-३-५८	महं मे च ङसा	२-३-२५
१३७ अनिदमेतदस्तु कियत्तदः		१४७ अम्ह मम भ्यसि	२-३-२४
स्त्रियां च हि	२-२-६४	१४८ अम्ह मम मज्झ मइ डिपि	२-३-२७
३ अनुक्रमन्यशब्दानुशासनवत्	१-१-२	१४६ अम्हे अम्हो अम्ह	२-३-१७

पृष्ठाङ्कः	क्रमाङ्कः
१४८ अम्हो अम्हो अम्हाण ममाण	
महाण मज्झाण मज्झा-	
म्हाम्हं णे णो आमा	२-३-२६
११६ अम्हो आश्चर्ये	२-१-४०
१२१ अयि पे	२-१-७४
१६७ अर उः	२-४-६६
७९ अररीअरिज्जमाश्चर्ये	१-४-५६
१६७ अरि वृषाम्	२-४-६७
१७१ अर्जेर्विदण्यः	२-४-८२
५९ अर्थपरे तो युष्मदि	१-३-७३
१७४ अपैरल्लिवपणामचच्चुप्पाः	२-४-९९
९२ अर्हत्पुच्छ	१-४-१०५
१२० अलाहि निवारणे	२-१-६५
३१ अल्ल दुकूले	१-२-६७
१९८ अल्लिअ उपसर्पेः	३-१-८६
१९१ अवहेडमेल्लिणल्लुञ्छोसिक-	
दिसडरेअवल्लण्डाः	३-१-४१
१० अविद्युति खियामाल्	१-१-२९
११४ अव्ययम्	२-१-३१
२०३ असावक्खोडः	३-१-११०
१५० अस्टासोर्दिप्	२-३-३९
४३ अस्तोरखोरचः	१-३-७
१४६ अस्मत्सुना अम्हि हमहअम-	
हमहम्मयम्मि	२-३-१५
२९३ अस्मदोऽम्हहं	३-४-४४
१४२ अहव्रा सुना	२-२-९१
१५७ अहेस्यासी तेनास्तेः	२-४-२४
२०० आक्रामिरोहावोत्थारल्लुन्दान्	३-१-९४
१८६ आघ्राक्षिस्नामाइग्घणिज्झरा-	
ब्बुत्ताः	३-१-६

पृष्ठाङ्कः	क्रमाङ्कः
२४ आचार्ये चो ह्व	१-२-३५
२२० आत्सावामन्थ इनो नः	३-२-२१
५ आदिः खुः	१-१-९
१२९ आदीतः सोम्ह	२-२-३३
१७ आदेः	१-२-२
५९ आदेर्जः	१-३-७४
५५ आदेस्तु	१-३-५३
३२ आघ्रा मृदुत्वमृदुक्करास्तु	१-२-७४
११७ आनन्तर्ये णवरिअ	२-१-४५
१६३ आ भूतभविष्यति च क्वः	२-४-४७
११५ आम अभ्युपगमे	२-१-३२
११९ आमन्त्रणे वेत्ते च	२-१-५७
१३७ आमां डेसि	२-२-६५
२२३ आमो डाहह	३-२-२९
२७८ आमो हं	३-४-१०
२८० आमो हं च	३-४-१५
१३३ आरः सुपि	२-२-४९
१७१ आरभ आढण्यः	२-४-८३
१९३ आरोलवमालौ पुज्जेः	३-१-५३
२१ आर्यायां र्यः श्वध्वामूल्	१-२-२१
१७८ आल्लीडोऽल्लिः	२-४-१२१
८२ आश्लिष्टे लघौ	१-४-७१
१७४ आसंघः संभावेः	२-४-९८
२२ आसारे तु	१-२-२२
१३४ आ सी वा	२-२-५२
२०२ आहाहिल्लघवच्चाहिल्लक्खमह-	
सिहविल्लुम्पचम्पाः कांक्षेः	३-१-१०७
२८४ ई नपि	३-४-२४
२१८ इअदुणौ क्वः	३-२-१०

पृष्ठाङ्कः	क्रमाङ्कः
१४२ इआऔ स्मौ	२-२-९२
१०२ इकः पथो णस्य	२-१-४
२२१ इचेचोर्द्व	३-२-२५
१२२ इजेराः पादपूरणे	२-१-७६
१३५ इणममामा	२-२-५७
२६१ इतसेत्तहे	३-३-४८
१८ इतेः	१-२-६
२६ इतौ तो वाक्यादौ	१-२-४५
२४ इत्तु सदादौ	१-२-३४
२५४ इदतोऽति	३-३-३३
२८९ इदम आभः	३-४-३६
१३९ इदम इमः	२-२-७६
२८८ इदम इमु नपुंसके	३-४-३२
१३९ इदमेतत्किञ्चिद्व्यष्टौ	
डिणा	२-२-७३
२५४ इदानीमेव्वहि	३-३-३४
२१९ इदानीमो त्वाणि	३-२-१२
१२७ इदुतोर्दिः	२-२-२२
२९८ इदुवेत्स्वहेः	३-४-५७
३२ इदुव्यूदे	१-२-६८
३५ इदुन्मातुः	१-२-८२
३२ इदेन्नुपुरे	१-२-७१
७५ इन्धौ	१-४-२९
५८ इन्मयटि	१-३-६९
२२९ इय्यो यकः	३-२-५८
१०६ इरः शीलाद्यर्थस्य	२-१-२८
३३ इल् कृपणे	१-२-७५
१२१ इहरा इतरथा	२-१-७२
२१८ इहहचोर्द्वस्य	३-२-५
१४० इहेणं ड्यमः	२-२-८०
१७२ ईअइजौ यक्	२-४-९१

पृष्ठाङ्कः	क्रमाङ्कः
२८ ईत्तः काश्मीरहरीतक्यो-	
लालौ	१-२-५०
१३८ ईतः सेसा	२-२-६८
४० ई धैर्ये	१-२-१०८
१७१ ईर हकृतृजाम्	२-४-८१
२३ ईल् खल्वाटस्त्यानयोरातः	
	१-२-३३
९२ ईल् ज्यायाम्	१-४-११०
१२२ उअ पश्य	२-१-७५
१२१ उ ओ उपेः	२-१-६८
३९ उच्चैर्नीचैसोरअः	१-२-१०७
२२ उत्करवल्लीद्वारमात्रचः	२-४-२५
१९७ उत्क्षिपिरुत्थग्योसिक्कहक्खु-	
वाल्लत्थगुलुगुञ्छाभुत्तान्	
	३-१-८०
१८१ उत्थल उच्चलेः	२-४-१४१
७३ उत्सवन्तक्षोत्सुकसामर्थ्ये	
छो वा	१-४-१९
३५ उद्दोलं मृषि	१-२-८५
१३३ उदतां त्वस्वमामि	२-२-४८
२८४ उदोतौ जशसः	३-४-२३
१९० उद्ग ओहम्मावसुऔ	३-१-३२
३४ उद् मृषमे वुः	१-२-७८
२६२ उअविच्चवुत्ता विषण्ण-	
वत्तमाकाः	३-३-५३
१०५ उपरेः संव्याने लल्ल	२-१-१९
१९९ उअभावेल्लणिसरकोड्डुम-	
सक्खुदुल्लेड्डुमोद्वाअकिल-	
किञ्चा रमतेः	३-१-९१
६४ उभयाधसोरवहहेट्ठी	१-३-९८

पृष्ठाङ्कः	क्रमाङ्कः
२९७ उ मिषिटोः	३.४.५५
१४५ उम्होयहतुहत्तुम्भ भ्यति	२.३.११
२७ उ युधिष्ठिरे	१.२.४७
३२ उल् कण्डूयहन्महात्ले	१.२.६९
२९ उल् जीर्णे	१.२.५३
२० उल् ध्वनिगव्यविष्वचो वः	१.२.१६
२०३ उल्लसेरुसलोसुंमारोअणि- ल्लसगुञ्जोल्लपुलआआः	३.१.१११
१६७ उवर्णस्यावः	२.४.६४
११८ ऊ गहाविस्मयसूचनाक्षेपे	२.१.५२
४८ ऊत्वे दुर्भगसुभगे वः	१.३.१८
७९ ऊर्ध्वं भो वा	१.४.५०
३८ ऊ स्तेने वा	१.२.९९
३६ ऋतुऋजुऋणऋषिऋपमे वा	१.२.९१
३४ ऋतुगे	१.२.८०
३२ ऋतोऽत्	१.२.७३
१३२ ऋदन्ताङ्कः	२.२.४३
१६० एकस्मिन्प्रथमादेर्विध्यादिषु दु सु मु	२.४.३५
९२ एकाचि श्वःस्वे	१.४.१०८
१०४ एकाहः सिसिआहआ	२.१.१५
१२१ एकसरिअं श्रटिति संप्रति	२.१.७१
८ एङः	१.१.२१
१५६ एष क्त्वातुंतव्यभविष्यति	२.४.१९
६५ एण्ह एत्ताहे इदानीमः	१.३.१०३

पृष्ठाङ्कः	क्रमाङ्कः
२८८ एतदेहयहोएहु स्त्रीनृनपि	३.४.३३
१४१ एतदो म्मावदितौ वा	२.२.८७
१४१ एत्तो एत्ताहे ऊसिनैतदः	२.२.८५
४२ एत् साज्जला	
त्रयोदशगेऽच्चः	१.३.१
२४३ एण्येण्यिण्वेव्येविणु	३.३.१९
२७६ ए भिसि	३.४.४
२२९ एय्य एव भविष्यति	३.२.५७
२९ एल् पीठनीडकीह शपीयूष- विभीतकेहशापीडे	१.२.५६
२५४ एव जि	३.३.३५
२५५ एवमेम	३.३.३६
२५६ एवमेव एमइ	३.३.३९
६३ एवमेवदेवकुलमावारकयाव- जीविताषटावर्तमान- तावति वः	१.३.९४
२२० एवार्थे एव्व	३.२.१८
२७८ एं चेदुतः	३.४.१२
३८ ऐच एङ्	१.२.१०१
१९५ ओअन्दोहालौ छिदेराङ्क	३.१.६६
१९७ ओअग्गसमाणौ व्यापि- समाप्योः	३.१.७७
२८९ ओइ अदसः	३.४.३५
२७५ ओत्तौ पुंसि तु	३.४.३
२३ ओदात्यां पंक्तौ	१.२.२९
११९ ओ पश्चात्तापसूचने	२.१.६०
३२ ओल् स्थूणात्तृणमूल्यत्तृणीर- कूर्परगुड्डीकृष्माण्डी- ताम्बूलीषु	१.२.७२

पृष्ठाङ्कः	क्रमाङ्कः	पृष्ठाङ्कः	क्रमाङ्कः
१९० ओह्रौसराववतरेस्तु	३-१-३६	१३१ कियस्तदोऽस्वमामि सुपि	२-२-४०
१९० ओह्रिरोघौ निद्रः	३-१-३१	१३८ कियस्तद्गयो डस्	२-२-६७
१७० कः शक्तमुक्तदष्टवृत्त- हणेषु	१-४-४	११५ किणो प्रभे	२-१-३७
८३ कगटडतदपःकःपशो- रुपर्यदे	१-४-७७	१०२ किमिदमभ डेत्तिअडित्तिल- डेहहम्	२-१-३
५९ कतिपये बहशौ	१-३-७२	१३८ किमो डीस डिणो	२-२-७१
२३६ कथं यथा तथा डिहडिध- डिमडेमास्थादेः	३-३-८	११६ किर इर हिर किलार्थे	२-१-३९
१९६ कथेर्वज्जरपज्जरसग्घसास- साहचवजप्पपिसुण-		६० किरिवेरे डः	१-३-७९
बोल्लोव्वालाः	३-१-६९	२५७ किल किर	३-३-४१
५३ कदर्थिते खोर्वः	१-३-४४	२५९ कुतः कउ कहंतिहु	३-३-४६
४२ कदले तु	१-३-२	२४० कुत्रात्रे च डेत्यु	३-३-१५
१९८ कमवसलिसलोह्वाः स्वपेः		६५ कूरो गौणेष्वः	१-३-१०२
	३-१-८७	८१ कूप्पाण्ड्यां ण्डम तु लः	१-४-६४
१७५ कप्पेर्विच्छोलः	२-४-१०६	२१९ कृगमोर्डुअः	३-२-११
१९४ कम्मवमुपमुंजिः	३-१-५४	१८८ कृत्रः कुणः	३-१-२०
८७ कर्णिकारे णोवा	१-४-८८	२२९ कृत्रो डीरः	३-२-५९
४२ कर्णिकारे फोः	१-३-३	१६० कृदो हं	२-४-३२
१८८ काणेक्षिते णिआरः	३-१-२१	१७९ कृणौ णिजवहः	२-४-१२९
२८५ कान्तस्यात उं स्वमोः	३-४-२५	९१ कृण्णे वर्णे	१-४-१०४
४६ कामुकयमुनाचामुण्डाति- मुक्के मो इलुक्	१-३-११	३६ कल्हस इलिः	१-२-९२
८० कार्षापणे	१-४-६२	१०३ केर इदमर्थे	२-१-८
७९ काश्मीरे ममः	१-४-५३	१७८ केर च वेः	२-४-१२३
१८३ कासेरवाद्वासः	२-४-१५५	३६ केवलस्य रिः	१-२-८९
२६१ कि कार्षकवणौ	३-३-५२	१९२ केवलाअसारवसमारोव- हत्याः समारचेः	३-१-४४
१४० कि किं	२-२-८३	११७ केवले णवर	२-१-४६
१३७ कितद्ग्यां सश्	२-२-६६	१९० कोक्कोवौ व्याहुः	३-१-३४
		३७ कौक्षेयक उत्	१-२-९६
		१५५ के	२-४-१८
		२४२ क्व इइउइविअवि	३-३-१८

पृष्ठाङ्कः	क्रमाङ्कः
२३० क्त्वा त्वं	३-२-६०
१३ क्त्वासुपोस्तु सुणात्	१-१-४३
१७८ क्रियः कीणः	२-४-१२२
३०० क्रियेः कीलु	३-४-६२
१६ क्लीबे गुणगाः	१-१-५२
१४० क्लीबे स्वमेदमिणमिणमो	२-२-८२
२३५ कचिदभूतोऽपि	३-३-६
१५० कचिदसादेः	३-३-३८
१३९ कचित्सुपि तदो णः	२-२-७४
१३२ क्विपः	२-४-४७
७१ क्षः	१-४-८
२२४ क्षः ङकः	३-२-३३
७३ क्षण उत्सवे	१-४-२१
७३ क्षमायां कौ	१-४-२०
१९७ क्षिपिरङ्कस्वपरिहुलघत्तलुह- फेल्णोल्लसोल्लगल्लत्थान्	३-१-७९
३० क्षुत ईत्	१-२-६०
१८९ क्षुरे कम्मः	३-१-२८
८९ क्षमारत्नेऽन्त्यहलः	१-४-९६
७० क्ष्वेडकगो खल	१-४-५
१९८ खउरपङ्गुहौ क्षुमेः	३-१-८४
४८ खघथघमाम्	१-३-२०
१०२ खस्य सर्वाङ्गात्	२-१-५
१६५ खादधावि लुक्	२-४-५८
४७ खोः कन्दुकमरकतमदकले	१-३-१५
६० खोः कखीरे णः	१-३-८०
४६ खोऽपुण्णकुञ्जकर्परकी कोः	१-३-१२

पृष्ठाङ्कः	क्रमाङ्कः
२३१ गजङ्कदधमदधमां कचट-	
तपखलटथफाल	३-२-६५
१८२ गण्टो ग्रन्थेः	२-४-१४७
२८ गभीरग इत्	१-२-५१
२०० गमिरणुवज्जावज्जसाक्कुसो-	
क्कुसाइच्छअईअवहरअवसे-	
हवडअवरिअलवरिअल्लवो-	
ल्लणिरिणासवच्छङ्गणिण-	
णिम्महपच्छन्दणिलुकरम्म-	
णिणिवहान्	३-१-९७
२४४ गमेस्त्वेप्येपिण्वारेलुक्	३-३-३१
१९३ गर्जेर्बुक्कः	३-१-५०
५५ गर्भिते	१-३-५१
२०५ गवेयेर्घत्तगमेसङ्कुल्लङ्ङोलाः	
	३-१-१२१
३८ गव्यउदाईत्	१-२-९८
९४ गहिआघाः	१-४-१२१
२०५ गाहोऽवाद्वाहः	३-१-१३०
१७७ गुण्ट उङ्गलेः	२-४-११७
२०५ गुम्मगुम्मडौ मुहेः	३-१-१३१
१८९ गुललम्माटौ	३-१-२६
१७४ गुलुगुच्छोत्थङ्घोवेल्लो-	
ल्लाला उन्नमेः	२-४-१००
५ गो गणपरः	१-१-१०
६५ गोणाघाः	१-३-१०५
३४ गौणान्त्यस्य	१-२-८१
३९ गौरव आत्	१-२-१०५
७८ ग्मो मः	१-४-४७
२०३ ग्रसेर्घिसः	३-१-११३
१७२ ग्रहेर्घेप्पः	२-४-८७

पृष्ठाङ्कः	क्रमाङ्कः
१८४ ग्रहेर्णिरुधारणेणहबलहर-	
पग्गाहिपञ्चुआः	२-४-१५७
२५ धभि वा	१-२-३८
१९४ घटेर्गडः	३-१-५८
१९५ घुसलविरोलौ मन्योः	३-१-६३
१८१ घूर्णेधुम्मपहल्लघोलघुलाः	
	२-४-१४२
१६३ घेतुं तुंतव्यक्त्वासु ग्रहेः	
	२-४-४४
२८६ ऊसः सुशू यत्तत्किभ्यः	३-४-२९
२८६ ऊसिहं	३-४-२७
१५१ ऊसिसप्ताब्ध	२-३-४०
१२६ ऊसिसो हि	२-२-१७
१३० ऊसेः शशाशिशे	२-२-३४
१२६ ऊसेः श्लुक्	२-२-१५
२७७ ऊसेहंहु	३-४-७
२२९ ऊसेस्तोतुशतः	३-२-५५
२८१ ऊसो लुक्	३-४-१६
१२५ ऊसोऽस्त्रियां सर्	२-२-१०
१३५ ऊस्डसितां णोणोर्द्धण	२-२-५९
२९४ ऊस्डसिना महुमज्जु	३-४-४७
२८२ ऊस्डस्योहं	३-४-२१
१४४ डिताभ्यां तुमप तुइ तुण	
तुमाइ तुमे	२-३-६
२७६ डिनेच्च	३-४-६
१५१ डिणोऽस्	२-३-४१
१३८ डिरिआ डाहे डाला काले	
	२-२-६९
१३१ डीप्रत्यये	२-२-३८
१२६ डेडं	२-२-१६

पृष्ठाङ्कः	क्रमाङ्कः
१२५ डेर्मि	२-१-११
१३७ डेस्थर्त्तिसिम्मि	२-२-६३
१४९ डेत्तो डम्	२-३-३५
२९१ ड्यम्टा पई तई	३-४-४०
५७ ड्ययौ कबन्धे	१-३-६२
७२ चः कृत्तिचत्तरे	१-४-१६
१९८ चञ्चारवेलवाधुपालमेः	३-१-८३
२१ चण्डस्त्रिण्डिते णा वा	१-२-१९
१४८ चतुरो जइशस्त्र्यां चउरो	
चत्तारो चत्तारि	२-३-२८
१२७ चतुरो वा	२-२-२३
३७ चपेटाकेसरदेवरसैन्यवेवना-	
स्वेचस्त्रित्	१-३-९३
१६४ चर्नुतिमदिप्रजाम्	२-४-४९
९३ चलयोरचलपुरे	१-४-११६
१६६ चलस्फुटे	२-४-६२
२२६ चिष्टिस्तिष्ठस्य	३-२-४२
४९ चोः स्वचितपिशाचयोः	
सल्लौ	१-३-२२
१६४ छर्गमिष्यमासाम्	२-४-५०
६२ छल षट्शमीसुधाशाव-	
सप्तपर्णे	१-३-९०
२४६ छस्य शुष्मदावेडाः	३-३-२३
१०२ छस्यात्मनो णअः	२-१-६
४७ छागशृङ्खलफिराते लकचाः	
	१-३-१३
१७६ छावेर्नमनुमोव्वालडक्-	
पत्वालसंतुमाः	२-४-११०
५८ छायायां होऽकात्तौ	१-३-७०
१६५ छिविमिदो न्दः	२-४-५४

पृष्ठाङ्कः	क्रमाङ्कः
१७२ छिप्यः स्मरतेः	२-४-८८
२२४ छोऽनादौ ध्वः	३-२-३२
२४६ जणि जणु नं नइ नावइ नाइ	
इवार्ये	३-३-२४
१८१ जनो जाजम्मौ	२-४-१४०
२२५ जयद्यां यः	३-२-३९
१६४ जर् स्विदाम्	२-४-५३
२८८ जइशसोरेइ	३-४-३४
१३४ जइशसूडसिडसां णोश	
	२-२-५५
१४३ जसा मे तुध्मे तुय्हे उय्हे	
तुध्म	२-३-३
१७९ जाणमुणौ ऋः	२-४-१३०
१८७ जाय्रेजग्गः	३-१-१५
१८१ जुज्जजुज्जुप्पा युजेः	२-४-१३९
२०५ जुगुप्सतेर्दुगुज्जुणदुगुच्छाः	
	३-१-१२७
१९६ जूरः कुधेः	३-१-७२
१८१ ज्जम्मेऽवेज्जम्मा	२-४-१३८
२२५ जो वजेः	३-२-३८
१५६ ज्ञा ज्ञे	२-४-२१
७७ ज्ञम्नोः	१-४-३७
८५ ऋ जोऽविज्ञाने	१-४-८२
२१ ऋ णोऽभिज्ञादौ	१-२-१७
६३ ज्योर्द्विजवधराजकुलभाजन-	
कालायसकिसलयहृदयेषु	
	१-३-९५
१८७ झरझरसुमरविम्हरहरहल-	
लुठपभरपम्भुहाः स्मरतेः	३-१-१२
१८३ झरपञ्झरपञ्चुखिरणि-	
इड्डअणिच्चलाः क्षरेः	२-४-१५४
त्रि.मा.२५	

पृष्ठाङ्कः	क्रमाङ्कः
३०६ झाडगास्तु देह्याः सिद्धाः	
	३-४-७२
१५२ झिझौ न्ति न्ते इरे	२-४-४
४९ झो जटिले	१-३-२३
५२ टल् त्रसरवृन्ततूबरतगरे	१-३-३७
१३० टाडिड्साम्	२-२-३५
२२८ टा नेन तदिदमोः	३-२-५३
१३२ टापो डे	२-२-४५
१४४ टा मे ते दे दि तुमं तुमइ	
	२-३-५
१४० टाससि णः	२-२-७९
२७६ टि	३-४-५
५० टो डः	१-३-३१
१२६ टो डेणल्	२-२-१८
१२८ टो णा	२-२-२८
१३४ टो णा	२-२-५४
२७८ टो णानुस्वारौ	३-४-११
४९ टोर्बडिशादौ लः	१-३-२४
१३६ टो वात्मनो णिआ णइआ	
	२-२-६१
२२८ टोस्तु तु	३-२-५१
५० ठः	१-३-२८
८२ ठदौ स्तब्धे	१-४-७२
१६० डं मेध्छासतः	२-४-३१
१६६ डः सीदपति	२-४-६०
२३८ डइसोऽताम्	३-३-१०
१५८ डच्छ दशिगम हजादौ	
हिलुक् च वा	२-४-२८
७६ डल् फोर्मर्दितविच्छर्दछर्दि-	
कपर्दधितर्दितगर्तसंमर्दं	१-४-३३
१२८ डवो उतः	२-२-२५

पृष्ठाङ्कः	क्रमाङ्कः
१९३ डिक्को वृषे	३.१.५१
२०१ डिप्पणिइडुहौ विगलेः	३.१.१०१
२५३ डीतः स्त्रियाम्	३.३.३१
२०० डुण्डुल्लडुमडण्डल्लभमाड-	
भम्मभमुडतलअण्टझण्टगुम-	
टिरिटिल्लपरिपरघम-	
चक्रमभमडघसझग्गडुसा	
अमेः	३.१.९६
१०६ डुमअडमऔल भ्रुवः	२.१.२५
१०३ डेच्चओ युप्पदस्मदोऽणः	
	२.१.१०
२४९ डेंडाववश्यमः	३.३.२७
१३ डे तु किंशुके	१.१.४६
२३९ डेत्तहे त्रलः	३.३.१३
२३९ डेत्तुलडेवडावियत्कियति च	
व्यादेर्वतुपः	३.३.१२
८० डेरो ब्रह्मचर्यसौन्दर्ये च	१.४.५७
१५९ डोच्छ वच्चिमुच्चिरुविश्रुभुजः	
	२.४.३०
१३८ डो तदस्तु	२.२.७२
५४ डो दीपि	१.३.४६
१३१ डोभ्लुको तु संबुद्धेः	२.२.४२
७७ द्दमकमोः	१.४.४३
१९५ दंसोत्थंघौ विवृतिरुध्योः	
	३.१.६४
५० दः कैटभशकटसटे	१.३.२७
१६५ दः कथिवर्धाम्	२.४.५५
५४ दः पृथिव्यौषधनिशीथे	१.४.४७
३५ दिराहते	१.२.८७
७६ दोऽर्धर्द्धिश्चद्दामूर्ध्नि तु	१.४.३४
२१९ णं नन्वर्थे	३.२.१४

पृष्ठाङ्कः	क्रमाङ्कः
११५ णइ चेअ चिअ च एवाथे	
	२.१.३४
१७१ णप्पणज्जौ झः	२.४.८४
५४ णदिंना रुदिते	१.३.४९
११९ णवि वैपरीत्ये	२.१.५५
१२३ णशामः	२.२.४
१५४ णिजदेदावावे	२.४.११
१९१ णिच्चलो मुचेर्दुःखे	३.१.४०
१९७ णिरवो बुभुक्ष्याक्षिप्योः	३.१.७८
१८९ णिलुच्छो निष्पाताच्छोटे	
	३.१.२९
१९५ णिल्लूरत्तूरणिच्चरणिच्छल-	
दुहावणिज्जोडाः	३.१.६७
२०१ णिवहणिरिणासणिरिणिज्ज-	
रोच्चवद्वाः पिपेः	३.१.१०२
१८९ णिच्चोलो मन्थुनौष्ठमालिन्ये	
	३.१.२५
१९५ णिहर आक्रन्देः	३.१.६५
१७४ णिहुवः कमेः	२.४.१०२
१४६ णे च शसा	२.३.१८
१४७ णेऽम्हेह्यम्हाह्यम्हेऽम्ह	
भिसा	२.३.२२
१३५ णोणाडिच्चिदना जः	२.२.५६
५५ णो वातिमुक्तके	१.३.५०
१२८ णो शसम्भ	२.२.२६
१६८ णो ह्वश्च चिजिपूधुस्तुहु-	
लूय्यः	२.४.७२
१४९ ण्ह ण्ह संख्याया आमोऽ-	
विंशतिगे	२.३.३३
११५ तं वाक्योपन्यासे	२.१.३३
३०१ तक्षाद्याभ्छोल्लादीन्	३.४.६४

पृष्ठाङ्कः	क्रमाङ्कः
२०४ तक्षेक्षच्छरम्परम्पाः	३-१-१२२
२२९ तडिजेचः	३-२-५६
१७७ तडेराहोडविहोडौ	२-४-११८
१९६ तड्वविरल्लतडतड्वास्तनेः	३-१-७४
२४८ तणेणरेसिरेसितोहिंकोहिं	३-३-२५
तादर्थ्यं	३-३-५०
२६१ ततस्तदा तो	३-३-५०
१४० तदिवमेतदां सेसि तु	२-२-८४
डस्सामा	३-३-३०
२५२ तद्योगजाश्च	३-४-७०
३०५ तद्वयत्ययश्च	१-४-१०६
९२ तन्व्यामे	३-२-४६
२२७ तत्तदोः	३-३-१७
२४१ तव्यस्य एव्वइएव्वउएव्वाः	३-२-१३
२१९ तस्मात्ता	२-२-८९
१४१ तस्सौ सोऽक्कीबे तदश्च	२-४-४६
१६३ ता ढो दशः	२-३-३६
१५० तादर्थ्यं केस्तु	१-४-४९
७८ ताम्नामयोर्भः	३-२-३
२१७ ताषति खोर्वा	१-१-२३
८ तिङः	२-४-१०
१५४ तिङात्थि	३-१-५२
१९३ तिजेरोसुक्कः	२-३-२९
१४८ तिणिण त्रेः	२-३-३२
१४९ ति त्रेः	६५ तिर्यक्पदातिशुकेस्तिरिच्छि
पाइक् सिप्पी	१-३-१०४
२९ तीर्थे भूल्	१-२-५४

पृष्ठाङ्कः	क्रमाङ्कः
२८६ तु किमो डिह	३-४-२८
५२ तुच्छे चच्छौ	१-३-३६
२९२ तुज्झ तुध तउ डसिडसा	३-४-४१
१९५ तुडिरुल्लुक्कणिऽल्लुकोऽल्लुयो-	३-१-६२
क्खुडल्लुक्कोड्खुड्खुडान्	१-३-६७
५८ तु दो विपमे	२-३-८
१४४ तु तुह डिप्पुसौ	१-२-४९
२८ तु निर्हरद्विधाकजोरोषा	१-२-८४
३५ तु बृहस्पतौ	२-३-७
१४४ तुग्ग तुहिंतो तुग्ग डसिना	२-३-१२
१४५ तुग्गोग्गोय्हतइतुहंतुहंतुहं-	३-३-२०
तुवतुमतुमेतुमाइतुमादेते-	१-०७ तुमतुआणतृणाः क्वः २-१-२९
दितितुइए डसा	४३ तु मयूरचतुर्थचतुर्वारचतुर्दश-
२४४ तुम एवमणाणहमणहिं च	चतुर्गुणमयूखोल्लखल-
	सुकुमारोवूखल्लवण-
	कुतुहले १-३-५
	२३४ तु मो ड्वम् ३-३-३
	१५५ तु मौ २-४-१६
	२९३ तुग्गहमाग्ग्यसग्ग्याम् ३-४-४३
	१४५ तुग्गहाणतुग्गंतुग्गहाणतुग्गमाण-
	तुवाणतुहाणतुग्गमोमे
	त्वामा २-३-१३
	२९० तुग्गे तुग्गह जइशासोः ३-४-३८

पृष्ठाङ्कः	क्रमाङ्कः	पृष्ठाङ्कः	क्रमाङ्कः
१७४ तुलिङोल्योरोहामरक्खोलौ	२-४-९७	१५३ त्वस्तेर्महोहिह ममोमिना	२-४-८
१४४ तुव तुम तुह तुम्भ	२-३-९	१०३ त्वस्य तु डिमात्तणौ	२-१-१३
१८२ तुवरजअडौ त्वरेः	२-४-१४८	२३ त्वर्णौ	१-२-३२
५२ तु वसतिभरते	१-३-३९	२२३ त्वाङ्गाहो ऊसः	३-२-२८
५ तु विकल्पे	१-१-१३	१०६ त्वादेः सः	२-१-२७
११ तु सक्खिणभवन्तजम्मण-		२२ त्वादे उदोत्	१-२-२७
महन्ताः	१-१-३७	१६० त्विज्जाल्लिङः	२-४-३४
१९ तु सवृद्धपादौ	१-२-१०	२६ त्वेदितः	१-२-४१
१८२ तूरः शततिङि	२-४-१५०	१२० त्वोदवापोताः	२-१-६७
८० तूर्यदशार्हशौण्डीयै	१-४-६०	७२ थलस्पन्दे	१-४-१२
२४५ तुनो णअल्	३-३-२२	१८० थिप्पस्सुपः	२-४-१३५
१०३ तैलस्यानङ्गोलाङ्गेल्लः	२-१-१२	२१७ थो धः	३-२-४
८८ तैलादौ	१-४-९३	१५३ थध्वमित्याहचो	२-४-५
१८ तोऽचः	१-२-७	७४ थयश्चत्तस्सामनिश्चले	१-४-२३
८२ तो ढो रश्चारब्धे तु	१-४-७३	५१ दंशदहोः	१-३-३४
२२ तोऽन्तर्येल्	१-२-२३	७६ दग्धविदग्धवृद्धिदंष्ट्रावृद्धे	१-४-३५
७३ त्योऽचैत्ये	१-४-१७	५२ दग्धदरदर्भगर्भदद्ददशन-	
१३९ त्रतसि च किमो ल्कः	२-२-७५	दग्धदाहदोहददोलादण्ड-	
२०४ त्रसेर्वज्जडरौ	३-१-११९	कदने तु	१-३-३५
२४० त्वतलौ प्पणम्	३-३-१६	११५ दर अर्थेऽल्पे वा	२-१-३६
३७ त्वत्सरोरुहमनोहरप्रकोष्ठा-		९४ दर्वीकरनिवहौ दर्वी-	
तोद्यान्योन्ये वश्च कोः	१-२-९५	रयणिहवौ	१-४-१२०
८१ त्वथ्वद्वधां कचिच्चलजझाः		२१७ दस्तस्य शौरसेन्यामखाव-	
	१-४-६५	चोऽस्तोः	३-२-१
२९ त्वदुत उपरिगुरुके	१-२-५७	२०४ दहिरहिज्जलालुक्खौ	३-१-१२४
१६८ त्वनतः	२-४-७०	१७० दहेर्शर	२-४-७७
२६१ त्वनुसाहावन्यथासर्वौ		२३७ दावेर्द्धो यादक्तादकीदगी-	
	३-३-५१	दशाम्	३-३-९
७४ त्वमिमन्यौ जजौ	१-४-२५		
५७ त्वमिमन्यौ मः	१-३-६५		

पृष्ठाङ्कः	क्रमाङ्कः	पृष्ठाङ्कः	क्रमाङ्कः
११ दिक्पावृषि	१.१.३५	५३ दोहद्वप्रदीपशातवाहना-	
४ दिर्वाधः	१.१.६	तस्याम्	१.३.४१
१२५ दिर्दोसोदोदु ऊसौ	२.२.८	७४ चय्यर्या जः	१.४.२४
१२७ दिर्वा भ्यसि	२.२.१९	५ द्वितीयः फुः	१.१.११
२५८ दिवा दिवे	३.३.४३	२७ द्विनीधुप्रवासिषु	१.२.४८
६ दिहौ मिथः से	१.१.१८	१४९ द्विवचनस्य बहुवचनम्	२.३.३४
२७३ दिहौ सुपि	३.४.१	१७० द्वे गमिगे	२.४.८०
८७ दीर्घाश्च	१.४.८७	८५ द्वोद्वारे	१.४.८३
१७२ दीसल हरोः	२.४.८९	४९ घः पृथकि तु	१.३.२१
१९६ दुःखे णिव्वरः	३.१.७०	१० घनुषि वा	१.१.३२
३१ दुरो लुकि तु	१.२.६२	१७३ घवलोद्धटोर्दुमोग्गौ	२.४.९४
२२८ दुस्तिर्याद्वशागे	३.२.४९	२१६ घातवोऽर्थान्तरेष्वपि	३.१.१३३
१६९ दुहलिहवहहं भरत उच्च	२.४.७६	८५ घात्रीद्रे रस्तु	१.४.८०
३६ हमेऽरि सा	१.२.८८	१८८ ध्रुवो धूजः	३.१.१७
१८३ दृशिरोअक्खणिअच्छाव-		११८ धू कुत्सायाम्	२.१.५१
अच्छवजावअज्झपुलअपु-		८७ धृद्युग्मे	१.४.८९
लोअदेक्खावअक्खपेच्छा-		८० धैर्ये रः	१.४.५९
वआसपासणिअसच्चवाव-		१७९ धो दहः भदः	२.४.१३१
क्खान्	२.४.१५३	१७८ ध्मो धुमोदः	२.४.१२५
१७६ दृशोर्दावदक्खवदसाः	२.४.११३	७४ ध्यहोर्हल्	१.४.२६
३६ दृश्यक्खक्किपि	१.२.९०	७५ ध्वजे वा	१.४.२८
११९ दे संमुखीकरणे	२.१.५९	५५ नः	१.३.५२
३८ दैत्यादौ	१.२.१०३	१४० न त्थः	२.२.८१
८८ दैवगेषु	१.४.९२	२३० न प्रायो लुकादिच्छल्लषट्-	
१४८ दोणिण दुवे वेणिण द्वे	२.३.३०	शम्यन्त सूत्रोक्तम्	३.२.६३
१०४ दो त्तो तसः	२.१.१४	१६४ नमोद्विजलदां कः	२.४.४८
३० दोदोऽनुत्साहोत्सअ		७ न यण्	१.१.२०
ऊच्छसि	१.२.६१	४२ नवमालिकावदनवफलिका-	
१४९ दो वे टादौ च	२.३.३१	पूगफलपूतर ओल्	१.३.४

पृष्ठाङ्कः क्रमाङ्कः

८१ न वा तीर्थदुःखश्चक्षिणदीर्घे	१-४-६३
२४ न वाच्ययोत्खातादी	१-२-३७
१०५ नवैकाद्व्या	२-१-२०
२०२ नशिखहृत्पावसेहणिवहपडि- सासेहणिरिणासान्	३-१-१०८
१७५ नशेर्विष्णुगालनासवपलाव- हारवविउडाः	२-४-१०३
२५५ नहि नाहि	३-३-३७
२२८ नार खियाम्	३-२-५४
१३० नातः शा	२-२-३६
४५ नात्पः	१-३-९
९१ नात्स्वमे	१-४-१०२
५५ नापिते ण्हः	१-३-५४
१३२ नाप्ति डरम्	२-२-४४
३९ नाव्यावः	१-२-१०४
४८ निकषस्कटिकचिकुरे हः	१-३-१९
१८६ निना लिहकणिलुक्कणिलिअ- लिकलुक्कणिरुग्घाः	३-१-८
१९७ निरः पद्यतेर्बलः	३-१-७५
१७९ निरप्पथक्कठाचिट्टाः	२-४-१२७
९ निर्दुरि वा	१-१-२६
१७७ निमेर्निम्मवनिम्माणौ	२-४-१२०
१७३ निवृपतोर्णिहोडो वा	२-४-९३
१२० निश्चयनिर्धारणे घले	२-१-६२
४३ निषण्ण उमः	१-३-६
१९६ निषेधेर्दकः	३-१-७१
१८८ निवृप्ते निट्टुहः	३-१-२२
१७ निष्पत्तो ओत्पत्ती माल्य- स्योर्वा	१-२-१

पृष्ठाङ्कः क्रमाङ्कः

१८७ निस्सुर्निहरनिलशब्बर- हादाः	३-१-१४
५६ नीपापीडे मो वा	१-३-५७
६१ नीवोस्वमे वा	१-३-८५
१२८ नूनपि डसिडलोः	२-२-२७
१८२ नेः सदेर्मज्जः	२-४-१४५
२२६ नो नणोः पैशाच्याम्	३-२-४३
७८ न्मः	१-४-४८
२२५ न्यण्यक्कजां जार	३-२-३७
२२६ न्यण्यक्कां जार	३-२-४४
१८३ न्यसेर्णिमणुमौ	२-४-१५६
१८९ पअल्लो लम्बनशैथिल्ययोः	३-१-२७
२० पकाक्कारललाटे तु	१-२-१२
८२ पक्कमणि	१-४-६८
२५७ पगिम प्राइम प्राउ प्राइव प्रायसः	३-३-४२
७६ पञ्चदशदत्तपञ्चाशति णः	१-४-३६
१८७ पट्टघोट्टल्लपिज्जाः पिबेः	३-१-१६
१९९ पडिसापारिसामौ शमेः	३-१-९२
२३ पडे मि	१-२-३१
२५० परमेकशसोर्डडि	३-३-२८
१७६ परिवाडो घटेः	२-४-११२
१८२ पर्यसः पल्लट्टपल्लोट्टपल्लट्टाः	२-४-१५१
७७ पर्यस्ते टच्च	१-४-४१
२९९ पर्याप्ती भुवोप हुच्चः	१-४-५९
२६१ पश्चात्पच्छा	३-३-४९

पृष्ठाङ्कः	क्रमाङ्कः
२०१ पस्सगण्णो दशिस्रहोः	३-४-६३
२२ पापवते तु फोः	१-२-२४
५० पिठरे हस्तु रश्च ढः	१-३-२९
५३ पीते ले वा	१-३-४५
१३९ पुंसि सुना त्वयं स्त्रिया-	
मिमिआ	२-२-७७
१२८ पुंसो जसो डडडओ	२-२-२४
१३० पुंसोऽजातेर्डीब्वा	२-२-३७
१३६ पुस्याणो राजवञ्चानः	२-२-६०
१८२ पुच्छः पृच्छेः	२-४-१४६
११८ पुणरुत्तं कृतकरणे	२-१-५३
४७ पुन्नागभाणिनीचन्द्रिकासु	
मः	१-३-१६
२०२ पुरग्रवाग्रघोडाहिरेमाग्गु-	
माडुमाः	३-१-१०६
८९ पूर्वमुपरि वर्गस्य युजः	१-४-९४
२१८ पूर्वस्य पुरवः	३-२-९
१८५ पृथक्स्पष्टे णिव्वडः	३-१-२
३३ पृष्ठेऽनुत्तरपदे	१-२-७७
५५ पो वः	१-३-५५
३९ पौरगे चाडत्	१-२-१०६
१२२ प्याद्याः	२-१-७७
१७४ प्रकाशेर्णुव्वः	२-४-१०१
५१ प्रतिगेऽप्रतीपगे	१-३-३३
२०३ प्रतीक्षेर्विहिरविरमाल-	
सामआः	३-१-११५
२०१ प्रत्यागमागमाभ्यागमां पल्ल-	
ट्टाहिपच्चुओम्मच्छाः	३-१-९८
२५५ प्रत्युत पञ्चलिउ	३-३-३८
६२ प्रत्यूषदिवसदशपापाणे तु	
हः	१-३-८८

पृष्ठाङ्कः	क्रमाङ्कः
१२१ प्रत्येकमः पडियकं पाडिकं	२-१-६९
५४ प्रथमशिशिलमेथिशिशिर-	
निषघेषु	१-३-४८
२१ प्रथमे प्योः	१-२-२०
१९८ प्रदीपेः संघुक्काब्बुत्ततेभव-	
संघुमाः	३-१-८५
५६ प्रभूते वः	१-३-५९
१८५ प्रभौ डुप्पः	३-१-३
८८ प्रमुक्तगे	१-४-९१
७५ प्रवृत्तसंदष्टमृत्तिवृत्तेष्वा-	
पत्तनकदर्थितोष्ट्रे	१-४-३१
१८६ प्रसुरुवेल्लवअल्लौ	३-१-१०
१७६ प्रस्थापेः पेडवपेड्वौ	२-४-११४
८९ प्राक् श्लाघालक्षणाङ्गे	
ड्लोऽत्	१-४-९५
२३२ प्रायोऽपभ्रंशेऽचोऽच्	३-३-१
५ प्रायो लिति न विकल्पः	१-१-१४
४४ प्रायो लुक्काचजतदपयचाम्	
	१-३-८
१७५ प्लावेरोव्वालपव्वालौ	२-४-१०८
५६ फः पाटिपरिघपरिखापरव-	
पनसपाभिद्रेषु	१-३-५६
१८० फक्कस्थकः	२-४-१३३
५७ फस्य भहौ वा	१-३-६०
२३ फोः परस्परनमस्कारे	१-२-३०
१९९ बडबडो विलपेः	३-१-८८
१७० बन्धो न्धः	२-४-७८
२०१ बलेर्वग्गः	३-१-१०३
६ बहुलम्	१-१-१७
१६१ बहौ न्तु ह मो	२-४-३६

पृष्ठाङ्कः	क्रमाङ्कः
८० बाण्ये होऽष्टुणि	१-४-६१
६४ बाहिंवाहिरो बहिसः	१-३-१०१
११ बिन्दुल्	१-१-४०
३०३ बिन्दोरन्ते	३-४-६६
५७ विसिन्यां भः	१-३-६३
६१ बो मः शबरे	१-३-८४
५७ बो वः	१-३-६१
३०० ब्रूञो बुवः	३-४-६१
११७ भन्द ग्रहणार्थे	२-१-४७
११७ भन्दि विकल्पविषादसत्य- निश्चयपश्चात्तापेषु च	२-१-४८
१९३ भञ्जेवैमजमुसमूरमूरपविर- ञ्जसूरसूडकरञ्जिनिरञ्ज- विराः	३-१-४९
२२१ भवताम	३-२-२३
२२१ भविष्यति स्सिः	३-२-२४
१५७ भविष्यति द्विरादिः	२-४-२५
१०४ भवे डिलोलडौ	२-१-१७
२०२ भषेर्बुक्कः	३-१-१०५
१९९ भाराक्रान्ते नमेर्निसुडः	३-१-९०
१६९ भावकर्मणि तु वर्गग्लुक्	२-४-७३
२०३ भासेभिंसः	३-१-११४
१५८ भिदिविदिच्छिदो डेच्छ	२-४-२९
१८० भियो भाबिहौ	२-४-१३६
२९० भिसा तुहेहिं	३-४-१३६
१४५ भिसा भेतुम्भेष्टुम्भेष्टुह्ये- दितुह्येहि	२-३-१०
२९५ भिसाम्हेहिं	३-४-४९

पृष्ठाङ्कः	क्रमाङ्कः
१३५ भिरुभ्यसाम्भुप्स्वीत्	२-२-५८
१२७ भिरुभ्यस्तुपि	२-२-२१
७८ भीष्मे	१-४-४५
१८० भुजिरण्णभुञ्जकम्मसमाण- चमडचडुजेमजिमान्	२-४-१३७
२१८ भुवो भः	३-२-६
१५६ भूतार्थस्य सी हीअ हीर	२-४-२२
२७७ भ्यसो हुं	३-४-८
५९ भ्यौ बृहस्पतौ तु बहोः	१-३-७५
२०२ भ्रंशोः पिडुपिट्टुक्कुल्लपुट्ट- पुडाः	३-१-१०४
१७३ भ्रमवेष्टोस्तालिअण्टपरि- आलौ	२-४-९५
१५४ भ्रमेराडः	२-४-१३
१४६ भं णे णं मि मिमं मममम्मि अहं मग्गाम्ह अमा	२-३-१९
२२० मः	३-२-२२
२९३ महं डयम्टा	३-४-४६
१४७ मह मम मह मज्झ डस्सौ	२-३-२३
१२९ मङ्गलुगसंबुद्धेर्नपः	२-२-३०
१२० मणे विमशे	२-१-६३
१९४ मण्डेष्टिविडिक्करिडचिञ्च- चिञ्चिल्लचिञ्चाः	३-१-६१
२० मध्यमकतमे च	१-२-१४
१६२ मध्यं चाजन्तात्	२-४-४०
८४ मनयाम्	१-४-७९
१०५ मनाको डअं च वा	२-१-२३
१०१ मन्तमणवन्तमाआलुआल- इरइलउल्लइन्ता मतुपः	२-१-१
५८ मन्मये	१-३-६६

पृष्ठाङ्कः	क्रमाङ्कः	पृष्ठाङ्कः	क्रमाङ्कः
१४७ ममं जे ममाह ममप टा	२-३-२१	१५५ मोममुषिष	२-४-१७
१६९ मचैः	२-४-७४	१८८ म्लैर्वापञ्वाञी	३-१-१९
६४ मलिनधृतिपूर्ववैदूर्याणां		१३८ म्हा ऊसेः	२-२-७०
महलदिहिपुरिमवेरुलिआः	१-३-९९	२२८ यः पो हृदये	३-२-५२
१९२ मस्तेराउडुणिउडुधुडुधुप्याः	३-१-४५	११ यत्तत्सम्यग्विषयकपृथको मल	१-१-३८
१८६ महमहो गन्धे	३-१-११	२४० यत्तदोडेतु	३-३-१४
१२० माई मार्ये	२-१-६४	२८७ यत्तद् धुं नं स्वमोः	३-४-३१
२२२ मागण्यां शौरसेनीवत्	३-२-२७	४५ यद्युतिरः	१-३-१०
१६२ माणन्तौल च लङ्कः	२-४-४१	५८ यद्यथां लल	१-३-७१
१३३ मातुरा अरा	२-२-५०	१७७ यापेर्जवः	२-४-११५
२५९ मा मं	३-३-४५	२३८ यावत्तावत्युंमार्हिमा वादेः	३-३-११
१४७ मि मइ ममाह मप मे डिटा	२-३-२०	१६४ युधनुयगृधकुधसिधमुहां च	२-४-५२
२६ मिरायां लिट्	१-२-४२	ज्ज्ञः	
१५२ मिर्मिषिटौ	२-४-३	१४३ युष्मत्सुना तुवं तुं तुमं तुह	२-३-१
११६ मिव पिब विव विअ व व्व	२-१-३८	५८ यो जर्तयानीयोत्तरीयहृत्येषु	१-३-६८
इवार्थे	२-१-३८	१६७ योरेड्	२-४-६५
१०५ मिध्राल्लिअश	२-१-२१	१६६ रः सृजि	२-४-५९
१७६ मिधर्मालमेलयौ	२-४-१०९	१९२ रत्नेर्विडविड्वावहोग्गहाः	३-१-४३
१६६ मीलेः प्रादेर्दे तु	२-४-६१	१९९ रभिराडो रम्भडवौ	३-१-८९
३० मुकुलादौ	१-२-५८	९४ रलोर्हरिताले	१-४-११९
१२१ मुधा मोरउल्ला	२-१-७३	५६ रल् पापद्वौ	१-३-५८
२६ मूषिकविमीतकहरिद्रा-		५३ रल् सप्तत्यादौ	१-३-४२
पथिपृथिवीप्रतिधुत्यत्	१-२-४३	२६ रस्तिस्तिरौ	१-२-४४
२०४ मृक्षेक्षोपडः	३-१-११७	१०३ राजपराङ्गिकडक्कौ	२-१-९
१८३ मृद्नातेर्मलपरिहृष्टुडुपत्राड-		१९४ राज्ञेः सहरेहडज्रिराग्याः	३-१-५७
चड्मड्मडाः	२-४-१५२	१३४ राङ्गः	२-२-५३
११ मोऽचि वा	१-१-३९		
१४६ मो मे वअं जसा	२-३-१६		
१५३ मो म मु मस्महिङ्	२-४-६		

पृष्ठाङ्कः	क्रमाङ्कः
२२७ राशो शो वा चिञ्	३-२-४५
८५ रात्रौ	१-४-८४
१८६ रा बेल्लियः	३-१-७
१७३ रावो रञ्जयतेः	२-४-९६
८६ रितो द्वित्वल्	१-४-८५
२०१ रिहिरिगौ प्रविशेः	३-१-९९
१७० रुध उपसमनोः	२-४-७९
१६४ रुधो न्यम्नौ	२-४-५१
१९० रुवो रुञ्जरुण्टौ	३-१-३३
१६७ रुषगेऽचो द्विः	२-४-६८
५९ रो डा पर्याणि	१-३-७६
१०६ रो दोर्धात्	२-१-२४
३० रो भ्रुकुटिपुरुषयोरित्	१-२-५९
१७५ रोमन्थेरोग्गालवग्गालौ	२-४-१०७
१० रो रा	१-१-३०
२३० रो लस्तु चूलिकापैशाच्याम्	३-२-६४
२३४ रो लुकमधः	३-३-५
१९३ रोसाणोबुसलुहलुच्छपुच्छ- कुसकुस्सघसहुला मार्हेः	३-१-४८
७७ रो हश्चोत्साहे	१-४-३९
७५ तस्याधूर्तादौ टः	१-४-३०
१४१ र्धे डेल्	२-२-८६
७९ र्यः सौकुमार्यपर्यस्तपर्याणि	१-४-५५
२२८ र्यक्लृष्टां रिअसिनसिताः	
क्वचित्	३-२-५०
२१८ र्यो ग्यः	३-२-८
९० र्शर्पतस्त्वज्जेखित्	१-४-९८
१६० र्से	२-४-३३

पृष्ठाङ्कः	क्रमाङ्कः
५३ लः पलितनिम्बकदम्बे	१-३-४०
१२० लक्षणे जेण तेण	२-१-६६
९४ लघुके लहोः	१-४-११८
१९४ लजेर्जीहः	३-१-५६
१५२ लटस्तिताविजेच्	२-४-१
२९५ लटो हि वा झश्योः	३-४-५१
१६१ लड्लटोश्च जर्जरौ	२-४-३९
९३ लनोरालाने	१-४-११२
४९ लरङ्कोटे	१-३-२६
९३ ललाटे डलोः	१-४-११४
५० लल डोऽनुडुगे	१-३-३०
८४ लवगामधश्च	१-४-७८
९१ लादक्लीवेषु	१-४-१०१
३०३ लिङ्गमतन्त्रम्	३-४-६८
१८१ लिम्पो लिपः	२-४-१४३
१५१ लुक् क्यङोर्यस्य तु	२-३-४२
६२ लुकपादपीठपादपतनदुर्गा- देव्युदुम्बरेचान्तर्दः	१-३-९२
१७ लुगव्ययत्यदाद्यात्तदचः	१-२-३
१५४ लुगाविल् भावकर्मके	२-४-१४
१६१ लुगिज्जहीज्जस्विज्जेऽतः	२-४-३८
१३ लुङ् मांसादौ	१-१-४४
१९९ लुमेः संभावः	३-१-९३
५९ लो जठरखठरनिण्डुरे	१-३-७७
८ लोपः	१-१-२४
६० लो ललाटे च	१-३-८१
२२७ लो लः	३-२-४८
७९ लो वाद्रे	१-४-५४
१०६ लो वा विद्युत्पत्रपीतान्धात्	२-१-२६

पृष्ठाङ्कः	क्रमाङ्कः	पृष्ठाङ्कः	क्रमाङ्कः
६१ लोहललाङ्गललाङ्गुले वा	१-३-८२	१७ वालाध्वरण्ये	१-२-४
१०४ लुप्तः कृत्वसुचः	२-१-१६	११९ वा सख्या मामि हला हले	२-१-५८
१७२ वचैरुच्चः	२-४-९०	८७ वा से	१-४-९०
१९२ वञ्जेर्वेदववेलवञ्जुर-		१७१ वाहिप्यो व्याहुः	२-४-८६
वोस्मच्छाः	३-१-४७	१४ विंशतिषु त्या श्लोपल्	१-१-४८
११७ वगे निश्चयानुकरप्यविकल्पे	२-१-४३	२०५ विकसेः कोआसवोसगौ	३-१-१२५
१०१ वतुपो डित्तिअमेतल्लुक		१७७ विक्रोरोः पक्खोडः	२-४-११६
चैतत्तद्यदः	२-१-२	१९४ विडवमर्जिः	३-१-५५
१५० वधाङ्गाइ च	२-३-३७	२३५ विपदापत्संपदि द इ	३-३-७
१०७ वरइत्तगास्त्तनाथैः	२-१-३०	१९८ विरणडौ गुपेः	३-१-८२
१४ वर्गेऽन्त्यः	१-१-४७	१७५ विरेवेपोल्लुडोल्लुड-	
१०३ वर्वतेः	२-१-११	पल्लुत्थाः	२-४-१०५
१७५ वल आरोपेः	२-४-१०४	२०० विअमेणिप्पा	३-१-९५
२०५ वलगचडमारुहेः	३-१-१२८	७२ विसंस्थुलास्थयधनार्थे	१-४-१५
७९ वञ्च विहले	१-४-५२	२०४ विसटो दलेः	३-१-११८
२६३ वहिल्लागाः शीघ्रादीनाम्	३-३-५६	१९६ विसूरञ्च खिदेः	३-१-७३
९२ वा छापपञ्चमूर्खद्वारे	१-४-१०९	१७९ विस्मरः पम्हसवीसरौ	२-४-१२८
७७ वात्मभस्मनि पः	१-४-४२	२९ विहीनहीते वा	१-२-५५
७६ वा न्तन्धो मन्पुचिहपोः	१-४-३२	१२३ वोत्सार्थात्तदचि सुपो मस्तु	२-२-१
८० वा पर्यन्ते	१-४-५८	७१ वुञ्च रुवुञ्जे	१-४-७
२८ वा पानीयोगे	१-२-५२	३५ वृन्त इदेङ्	१-२-८६
४० वा पुआय्याद्याः	१-२-१०९	३४ वृन्दारकनिवृत्तयोः	१-२-७९
१४६ वा ओ महज्झौ	२-३-१४	३५ वृष्टिपृथङ्मृदङ्गनपृक्कवृष्टे	१-२-८३
३२ वा मधूके	१-२-७०	१९१ वेअडः खवेः	३-१-३९
७० वा रक्ते गः	१-४-२	२७ वेङ्गुदशिथिलयोः	१-२-४६
९३ वाराणसीकरेण्वां रणोः	१-४-११३	५१ वेतस इति तोः	१-३-३२
१५६ वा लदलोदछत्तुषु	२-४-२०	१९८ वेपेराअवाअज्झौ	३-१-८१

पृष्ठाङ्कः	क्रमाङ्कः
११९ वेष्वे विषादभयधारणे	२-१-५६
१६५ वेष्टे:	२-४-५६
४७ वैकादौ गः	१-३-१४
१२६ वैतसदः	२-२-१४
२०४ वोज्जो बीजेञ्च	३-१-१२०
५७ वो भस्य कैटसे	१-३-६४
६३ व्याकरणप्राकारागते कगोः	१-३-९३
१८७ व्याघ्रेराअङ्गः	३-१-१३
३०० व्रजेर्वञ्जः	३-४-६०
१६६ शकणे	२-४-६३
१९१ शकेस्तरतीरपारचआः	३-१-३७
१६२ शतृशानचोः	२-४-४२
१८१ शवेर्शडपक्खोडौ	२-४-१४४
१०५ शनैसो लिडअं	२-१-२२
२२ शय्यादौ	१-२-२६
१५ शरत्मावृद्	१-१-५०
११ शरदामत्	१-१-३६
४ शषसाः शुः	१-१-७
२२७ शषोः सः	३-२-४७
१४३ शसा वो च	२-३-४
१२७ शस्येत्	२-२-२०
५ शिति दीर्घः	१-१-१५
९ शि श्लुक् नपुनरि तु	१-१-२८
४७ शीकरे तु भहौ	१-३-१७
७० शुल्के कः	१-४-३
१५४ शुप्यादेरविर्वा	२-४-१२
३३ शृक्मृगाङ्कमृत्युधृष्टमसृणेषु	
वा	१-२-७६
२२१ शेषं प्राकृतवत्	३-२-२६
२३१ शेषं प्राग्वत्	३-२-६७

पृष्ठाङ्कः	क्रमाङ्कः
२३० शेषं शौरसेनीवत्	३-२-६२
३०६ शेषं संस्कृतवत्	३-४-७१
८६ शेषादेशस्याहोऽचोऽखोः	१-४-८६
८ शेषेऽच्यचः	१-१-२२
६१ शोः सल्	१-३-८७
८३ शोर्लुक् खोः स्तम्बसमस्त-	
निसृहपरस्परश्मशान-	
श्मधौ	१-४-७५
१८ शोर्लुक्प्रत्ययशोर्दिः	१-२-८
१२९ शो शु स्त्रियां तु	२-२-३२
३७ शौण्डिगेषु	१-२-९७
३०४ शौरसेनीवत्	३-४-६९
८३ शस्य हरिश्चन्द्रे	१-४-७६
७३ श्वेर्ध्वधिके ऽध्वुर्वा	१-४-१८
८२ श्रणस्नहृहृक्षणां ण्हः	१-४-६९
१२९ श्रिंशिशिक् जश्शसोः	२-२-३१
१२९ श्रुगनपि सोः	२-२-२९
८१ श्मप्स्मस्महामस्मररश्मौ ष्हः	१-४-६७
२४ श्यामाके मः	१-२-३७
१८८ श्रमे वापम्फः	३-१-२३
१८० श्राघः सलाहः	२-४-१३४
२०५ श्लिषोऽवआससामग्गपरि-	
अन्ताः	३-१-१२६
१२३ श्लुगजश्शसोः	२-२-३
७८ श्लेष्मवृहस्पतौ तु फोः	१-४-४६
७१ श्क्स्कोर्नाम्नि	१-४-६
७२ ष्टः	१-४-१४
२३० ष्वः दृढनत्थनौ	३-२-६१
२२६ छट्टौ स्टम्	३-२-४०

पृष्ठाङ्कः	क्रमाङ्कः
७८ षष्ठ्योः फः	१-४-४४
२०१ संगमोऽभिङः	३-१-१००
३ संज्ञा प्रत्याहारमयी वा	१-१-३
१३४ संज्ञायामरः	२-२-५१
१९७ संतपां श्रृंखः	३-१-७६
१८९ संदाणोऽवहृम्मे	३-१-२४
२०३ संदिशोऽप्याङः	३-१-११२
१९० संनाम आहङः	३-१-३५
५ संयुक्तं स्तु	१-१-१२
२५ संयोगे	१-२-४०
१३ संस्कृतसंस्कारे	१-१-४५
४ सः समासः	१-१-८
२२५ सः सगोः संयोगेऽग्रीष्मे	
	३-२-३५
१० स आयुरण्सरसोः	१-१-३४
२९६ सप्तम्याश्च	३-४-५३
२० सप्तर्षेः फोः	१-२-१३
२५६ समं समाणु	३-३-४०
१४ स्तम्भदामशिरोनभो नरि	
	१-१-४९
७ संधिस्त्वपदे	१-१-१९
१६५ समुद्रो लर	२-४-५७
१९४ समो गलः	३-१-५९
११७ संभावने अह च	२-१-४४
११८ संभाषणरतिकलहे रे अरे	
	२-१-४९
२८५ सर्वगात् डि द्वि	३-४-२६
१३७ सर्वादिर्जसोऽतो डे	२-२-६२
१० सशशिषि	१-१-३३
२५८ सह सहं	३-३-४४

पृष्ठाङ्कः	क्रमाङ्कः
२०९ साअहृदाण्यच्छकहृदाच्छा-	
अच्छाण्यच्छाः कृषेः	३-१-१०९
७४ साध्वसे	१-४-२७
६ सानुनासिकोच्चारं छित्	
	१-१-१६
१८६ सारः प्रहुः	३-१-९
१९० साहृसाहरो संबुः	३-१-३०
१९१ सिञ्चसिण्यौ सिचेः	३-१-४२
३ सिद्धिलोकाश्च	१-१-१
१७१ सिप्यः सिचबिहोः	२-४-८५
१५२ सिप्यास्सेसि	२-४-२
६२ सिरायां वा	१-३-९१
१५३ सिना ल्सि	२-४-९
१२४ सुनो भ्यसः	२-२-७
१४१ सुनेस इणमो इणं	२-२-८८
२९३ सुपा तुम्हासु	३-४-४२
२९५ सुपाग्हासु	३-४-५०
१४२ सुप्यदसोऽमुः	२-२-९०
४ सुस्वादिरन्यहला	१-१-४
३१ सुभगमुसलयोः	१-२-६३
२८१ सुससोः	३-४-१७
२७७ सुस्सुहो ऊसः	३-४-९
८२ सूक्ष्मे	१-४-७०
३१ सूक्ष्मेऽद्वोतः	१-२-६६
३७ सैन्धवशनैश्चरे	१-२-९४
१२६ सोः	२-२-१३
३८ सोच्छ्वासे	१-२-१००
८२ सो बृहस्पतिवन्स्पत्योः	
	१-४-७४
१२५ सोर्लुक्	२-२-९
१९१ सोल्लपउल्लौ पचेः	३-१-३८

पृष्ठाङ्कः	क्रमाङ्कः
१६१ सोस्तु हि	२४३७
२२४ सौ पुंस्येलतः	३२३०
२९० सौ युष्मदस्तुहुं	३४३७
२९३ सौ हउं	३४४५
२२४ स्कः प्रेक्षाचक्षेः	३२३४
७१ स्कन्दतीक्ष्णशुक्ले तु खोः	१४१०
७७ स्तः	१४४०
७२ स्तम्मे	१४११
७७ स्तवो थो वा	१४३८
२१ स्तावकसास्ने	१२१८
७० स्तोः	१४१
३१ स्तो	१२६५
१७८ स्त्यः समः खा	२४१२४
७२ स्यानचतुर्थे च तु ठः	१४१३
२८२ स्त्रियां ङेहिं	३४२०
२८७ स्त्रियां डहे	३४३०
१६ स्त्रियामिमाञ्जलिगाः	११५३
१६२ स्त्रियामी च	२४४३
६४ स्त्रीभगिनीदुहितृवनिताना-	
मित्थीबहिणीधूआविलयाः	१३९७
२२६ स्थथौ स्तम्	३२४१
१७८ स्थष्टकुपुरौ	२४१२६
७१ स्थाणावहरे	१४९
६१ स्थूले रलूतश्चौत्	१३८३
९१ स्तिग्धे त्वदितौ	१४१०३
६२ स्नुषायां ण्हः फोः	१३८९
८९ स्नेहान्योर्वा	१४९७
१८० स्पृशिम्बिवालुवखफरिस-	
फासफंसालिहच्छिहान्	२४१३२

पृष्ठाङ्कः	क्रमाङ्कः
१७३ स्पृहवृजोः सिहवृमौ णिचोः	२४९२
७३ स्पृहादौ	१४२२
४९ स्फटिके	१३२५
६४ स्मरकट्वोरीसरकारौ	१३१००
२९९ स्यस्य सो लटि	३४५८
९० स्याद्भव्यचैत्यचौर्यसमे	
यात्	१४१००
२०३ संसेर्हसडिभौ	३१११६
९२ क्षुप्ते रात्	१४१०७
२२५ क्षोः श्रौ	३२३६
२३ स्वपि	१२२८
२० स्वप्रादाविल्	१२११
२७५ स्वम्यम उत्	३४२
१२१ स्वयमोऽर्थे अपणा	२१७०
२५ स्वरस्य बिन्द्मि	१२३९
१२ स्वरेभ्यो वकादौ	११४२
१३१ स्वसृगाडाल्	२२४१
२४९ स्वार्धे डुः पुनर्विनाधुवमः	३३२६
१०५ स्वार्थे तु कश्च	२२१८
५२ हः कातरककुदवितरित-	
मातुलिङ्गे	१३३८
१० हः क्षुत्ककुमि	११३१
२२४ हगोऽहं वयमोः	३२३१
२२० हञ्जे चेत्याह्वाने	३२१९
११८ हणः शणोतेः	३११८
११५ हद्दि निर्वेदे	२१३५
१३१ हरिद्राच्छाये	२२३९
६० हरिद्रादौ	१३५८

पृष्ठाङ्कः	क्रमाङ्कः
११८ हरे क्षेपे च	२-१-५०
२० हरे त्वी	१-२-१५
९० हर्षामर्षधीहीक्रियापरामर्श- कृत्स्नविष्टयाहं	१-४-९९
१५७ हा सर्गो मिमोमु मे वा	२-४-२६
१५६ हल ईअ	२-४-२३
१२ हलि डञ्जणनाम	१-१-४१
१६८ हलोऽक्	२-४-६९
३०३ हल्स्थैकुः	३-४-६७
९३ हश्च महाराष्ट्रे होर्व्यत्ययः	१-४-१११
३१ हश्चौत्कुतूहले	१-२-६४
२०४ हर्सेर्गुञ्जः	३-१-१२३
६१ हस्य घो बिन्दोः	१-३-८६
८५ हस्य मध्याह्ने	१-४-८१
१९४ हासेन स्फुटतेर्मुः	३-१-६०
२८२ हिं मिस्तुपोः	३-४-१९
१२४ हितोत्तोदोदु डसिस्	२-२-६
१२४ हिं हिं हिं भिसः	२-२-५
१०२ हित्यहाखलः	२-१-७
२९५ हिं थासिसपोः	३-४-५२
१५७ हिस्सा हित्या मुमोमस्य	२-४-२७
२७९ हि हे डिङ्कुस्योः	३-४-१३
२२० हीमाणहे निर्वेदविस्मये	३-२-१७
२१९ ही ही वैवृषके	३-२-१६

पृष्ठाङ्कः	क्रमाङ्कः
११७ हुं पृच्छादाननिवारणे	२-१-४२
२८० हुं भ्यसः	३-४-१४
२९७ हुं मस्महिङोः	३-४-५६
१८५ हुं के	३-१-४
११८ हुं खु निश्चयविस्मयवितर्के	२-१-५४
२९३ हुं यध्वमोः	३-४-५४
२८३ हुमाग्भ्यसोः	३-४-२२
१८५ हुरचिति	३-१-५
२०५ हुल्लो लक्ष्यात् स्थलेः	३-१-१२९
२७० हुहुर्घिघिघनाः शब्दचेष्टा- नुरक्त्योः	३-३-५७
१९ हे दक्षिणस्य	१-२-९
२८१ हो जसामन्त्ये	३-४-१८
१८५ होहुवहवा भुवेस्तु	३-१-१
४ हो ह्रस्वः	१-१-५
९३ हो होर्वा	१-४-११७
९३ हवे दहयोः	१-४-११५
१३२ ह्रस्वलीवृतः	२-२-४६
३०३ होः स्तोत्रचारलाघवम्	३-४-६५
१७७ ह्लादेरवच्छलणिवध	२-४-११९
८१ हो ल्हः	१-४-६६
७९ ह्रः	१-४-५१

परिशिष्टं तृतीयम्

छन्दःछायापन्नत्वेनाभिमतः सूत्रपाठः

प्रथमोऽध्यायः

[प्रथमः पादः]

सिद्धिलोका^१वानुक्तमन्यशब्दानुशासनवत्^२ ।
 संज्ञा प्रत्याहारमयी वा^३ सुप्तादिरन्यहला^४ ॥ १ ॥
 हो ह्रस्वो^५ दिदीर्घः^६ शपसाः शुः^७ सः समास^८ आदिः सुः^९ ।
 गो गणपरो^{१०} द्वितीयः कुः^{११} संयुक्तं स्तु^{१२} तु विकल्पे^{१३} ॥ २ ॥
 प्रायो लिति न विकल्पः^{१४} शिति दीर्घः^{१५} सानुनासिकोच्चारं क्ति^{१६} ।
 बहुल^{१७} दिहो मिथः से^{१८} संबिस्वपदे^{१९} न य^{२०} णोङः^{२१} ॥ ३ ॥
 शेषेऽन्यच्च^{२२} स्तिङो^{२३} लोपो^{२४} ऽन्यहलोऽध्नुदि^{२५} निर्दुरि वा^{२६} ।
 अन्तरि च नाचि^{२७} शिभ्लुक् नपुनरि^{२८} त्वविद्युति स्त्रियामाल्^{२९} रो रा^{३०} ॥ ४ ॥
 हः क्षुत्कुम्भि^{३१} धनुषि वा^{३२} सशाशिपि^{३३} स आयुरप्सरसोः^{३४} ।
 दिक्प्रावृषि^{३५} शरदामत्^{३६} तु सक्खिणभवन्तजम्भणमहन्ताः^{३७} ॥ ५ ॥
 यत्तत्सम्यग्विष्वक्वृथको मल्^{३८} मोऽचि वा^{३९} बिन्दुल्^{४०} ।
 हलि ङञ्जनमां^{४१} स्वरेभ्यो वक्रादौ^{४२} क्वासुपोस्तु सुणात्^{४३} ॥ ६ ॥
 लुङ् मांसादौ^{४४} संस्कृतसंस्कारे^{४५} डे तु किंशुके^{४६} वर्गेऽन्यः^{४७} ।
 विशतिषु त्या श्लोपल्^{४८} स्नमदामशिरोनभो नरि^{४९} शरप्रावृह्^{५०} ॥ ७ ॥
 अक्षयर्थकुलाद्या वा^{५१} क्लीबे गुणगाः^{५२} स्त्रियामिसाञ्जलिगाः^{५३} ।

[द्वितीयः पादः]

निष्प्रती ओपरी माल्यस्थो^१ वादि^२ लुंगव्यय- ॥ ८ ॥
 त्यदाद्यात्तदचो^३ वालाव्वरण्ये^४ ऽपेः पदा^५ दितेः^६ ।
 तोऽचः^७ शोर्लुंसयवरशोर्दि^८ हं दक्षिणेऽस्य^९ तु समृद्धपादौ^{१०} ॥ ९ ॥
 स्वप्नादाविल्^{११} पकाङ्गारललाटे तु^{१२} सप्तपर्णे फोः^{१३} ।
 मध्यमकतमे च^{१४} हरे त्वी^{१५} उल् ध्वनिगवयविष्वचो वोः^{१६} शो णो- ॥ १० ॥
 [ऽ]भिज्ञादौ^{१७} स्तावकसास्ते^{१८} णा वा चण्डस्वण्डिते^{१९} प्रथमे प्योः^{२०} ।
 आर्यायां यः श्वश्र्वामूल्^{२१} आसारे तु^{२२} तोऽन्तर्येल्^{२३} ॥ ११ ॥

पारावते तु फो^{२४}लकरवल्लीद्वारमासवः^{२५} शब्दादौ^{२६} ।
 त्वाद्र उदोत्^{२७}स्वपि^{२८} ओदास्यां पंक्ती^{२९} फोः परस्परनमस्कारे^{३०} ॥ १२ ॥
 पद्ये मि^{३१} स्वपी^{३२}वील्लववाटस्थानयोरात्^{३३} इत्तु सदादौ^{३४} ।
 आचार्ये चो ह्रस्व^{३५} श्यामाके मो^{३६} न वाक्ययोस्त्वातादौ^{३७} ॥ १३ ॥
 घञि वा^{३८} स्वरस्य बिन्दुमि^{३९} संयोगे^{४०} त्वेदितो^{४१} मिरायां लि^{४२} ।
 मूषिकविभीतकहरिद्रापथिपृथिवीप्रतिश्रुत्यत्^{४३} ॥ १४ ॥
 रस्तिस्तिरा^{४४}वितौ तो वाक्यादौ^{४५} वेङ्गुदशिथिलयोः^{४६} ।
 उ युधिष्ठिरे^{४७} द्विनीक्षुप्रवासिषु^{४८} तु निर्झरद्विघाकृजोरोक्ता^{४९} ॥ १५ ॥
 ईतः काश्मीरहरीतक्योलौ^{५०} गभीरग इत्^{५१} ।
 वा पानीयग^{५२} उल् जीर्णे^{५३} तीर्थे ह्र^{५४}स्विहीनहीने वा^{५५} ॥ १६ ॥
 एलीठनीडकीटशपीयूपविभीतकेटशापीडे^{५६} ।
 एवदुत उपरिगुल्के^{५७} मुकुलादौ^{५८} रो भुकुटिपुरुष इ^{५९}क्षुत ईत्^{६०} ॥ १७ ॥
 दोदोनुत्साहोत्सन्नञ्जसि^{६१} दुरो रलुकि तु^{६२} सुभगमुसलयोः^{६३} ।
 ह्रस्वाकुलहले^{६४} स्तौ^{६५} सूस्मे^{६६}ऽद्वोतोऽल्लूकूल^{६७} ईदुद्वृष्टे^{६८} ॥ १८ ॥
 उल् कण्डूयहनूमद्वात्ले^{६९} वा मभूक^{७०} इवे- ।
 कूपुर^{७१} ओल् स्थूणात्पूणमूल्यतूणीरर्कुरगुह्वरी- ॥ १९ ॥
 कृष्माण्डीताम्बूली^{७२}वृतोऽता^{७३}द्वा मृदुत्वमृदुककृशासु^{७४} ।
 इल् कृपगे^{७५} शृङ्गमृगाकृमृत्पुष्ट्युन्ममसृणेषु वा^{७६} पृष्ठे- ॥ २० ॥
 [ऽ]नुत्तरपद^{७७} उद् वृषभे^{७८} वुर्वन्दारकनिवृत्तयो^{७९}कृतुगे^{८०} ।
 गौणान्यस्ये^{८१}दुन्मातु^{८२}वृष्टिपृथक्मृदङ्गनपृकवृष्टे^{८३} ॥ २१ ॥
 तु वृहस्पता^{८४}वुदूदोल्मृवि^{८५} वृन्त इदे^{८६} विराहते^{८७}छ्तेऽ रि ।
 सा^{८८} केवलस्य^{८९} रिईश्यक्सकिण्डू^{९०}तुक्कुक्कणकपिकृषभे वा^{९१} ॥ २२ ॥
 क्लृप्त इलि^{९२} चपेटाकेसरदेवरसैन्यवेदनास्वेचस्त्वित्^{९३} ।
 सैन्यवचनैश्चरे^{९४} त्वसरोरुहमनोहरप्रकोट्टातोद्या- ॥ २३ ॥
 [ऽ]न्योन्ये वञ्च क्त्वा^{९५} कौश्लेषक उत्^{९६} कौण्डरोषु^{९७} गव्यउदाईत्^{९८} ।
 ऊ स्तेवे वा^{९९} लोच्छ्वास^{१००} ऐष एङ्^{१०१} अह तु वैरादौ^{१०२} ॥ २४ ॥
 दैत्यादौ^{१०३} नाव्यावो^{१०४} गौरव^{१०५} आत्पीरगे चाउत्^{१०६} ।
 उच्चैर्नीचैस्तोद्वज^{१०७} ई चैर्धे^{१०८} वा पुआव्याद्याः^{१०९} ॥ २५ ॥

[तृतीयः पादः]

एसाज्जला त्रयोदशगेऽचः^१ कदले तु^२ कर्णिकारे फोः^३ ।
 नवमालिकावदनवफलिकापूगफलपूतर ओरू^४ ॥ २६ ॥
 तु मधूरस्तुर्यचतुर्षारस्तुर्दशचतुर्णमधूलो- ।
 लल्लसुकुमारोदूलललवणकुतूहले^५ निषण्ण उमः^६ ॥ २७ ॥
 अस्तोरखोरचः^७ प्रायो लुङ्गचजतदपयवा^८ नात्पः^९ ।
 यभ्रुतिरः^{१०} कामुकयमुनाचामुण्डातिमुक्तके मो ड्लुक्^{११} ॥ २८ ॥
 सोऽपुष्पकुञ्जकर्परफीले को^{१२} छागशृङ्खलकिराते ।
 लकचा^{१३} वैकादौ गः^{१४} खोः कन्दुकमरकतमदकले^{१५} ॥ २९ ॥
 पुष्पागभागिनीचन्द्रिकासु मः^{१६} शीकरे तु भहौ^{१७} ।
 उरवे दुर्भंगसुभगे वो^{१८} निकषस्फटिकचिकुरे हः^{१९} ॥ ३० ॥
 खचयधभां^{२०} धः पृथकि तु^{२१} चोः खचितपिशाचयोः सल्लौ^{२२} ।
 शो जटिले^{२३} टोर्बडिशदौ लः^{२४} स्फटिके^{२५} लरङ्कोठे^{२६} ॥ ३१ ॥
 ठः कैटभशकटसटे^{२७} ठः^{२८} पिठरे हस्तु रश्म^{२९} ठो लल्लो- ।
 [५] नुडुगे^{३०} टो डो^{३१} वेतस इति तोः^{३२} प्रतिगेऽप्रतीपगे^{३३} दशदहोः^{३४} ॥ ३२ ॥
 दम्भदरदर्भगर्दभदष्टदशनदग्धदाहदोहददोला- ।
 दण्डकदने तु^{३५} तुच्छे चच्छौ^{३६} टल् वसरवृन्ततूबरतगरे^{३७} ॥ ३३ ॥
 हः कातरककुदवितस्तिमातुलिङ्गे तु^{३८} वसतिभरते वा^{३९} ।
 लो निम्बपलितयो^{४०} दौहदप्रदीपशातवाहनातस्याम्^{४१} ॥ ३४ ॥
 रल् सप्तधादा^{४२} वद्रुमे कदल्यां^{४३} कदर्थिते खोर्वः^{४४} ।
 पीते ले वा^{४५} डो दीपि^{४६} ठः पृथिव्यौषधनिशीथे^{४७} ॥ ३५ ॥
 प्रथमशिथिलमेथिथिथिरनिषधेषु^{४८} णो दिना रुदिते^{४९} ।
 णो वातिमुक्तके^{५०} गर्भिते न^{५१} आदेस्तु^{५२} नापिते णहः^{५३} पो वः^{५४} ॥ ३६ ॥
 फः पाटिपरिषपरिखापरूपनसपारिभद्रेषु^{५५} ।
 नीपापीडे मो वा^{५६} रल् पापद्धौ^{५७} प्रभूते वः^{५८} ॥ ३७ ॥
 फस्य भहौ वा^{५९} बो वो^{६०} क्वयौ कवन्धे^{६१} बिसिन्यां मः^{६२} ।
 वो भस्य कैटभे^{६३} त्वमिमन्यौ मो^{६४} मन्मथे^{६५} तु ठो विषमे^{६६} ॥ ३८ ॥
 यो जर्तीयानीयोत्तरीयकृषेपु^{६७} इन्मयटि^{६८} ।
 छायायां होऽकान्तौ^{६९} यष्ट्यां लल्ल^{७०} कतिपये वहशौ^{७१} ॥ ३९ ॥

अथपरं तो युष्मद्या^{७३}देजो^{७४} म्यौ गृहस्पतौ तु बहोः^{७५} ।
 रो डा पर्याणे^{७६} लो जठरबठरनिष्ठुरे^{७७} हरिद्रादौ^{७८} ॥ ४० ॥
 किरिचरे हः^{७९} लोः करवीरे जो^{८०} लो ललाटे च^{८१}
 कोइललाङ्गललाङ्गले वा^{८२} स्थले रत्नतमोत्^{८३} ॥ ४१ ॥
 वो मः शबरे^{८४} नीवीस्त्रमे वा^{८५} हस्य धो बिन्दोः^{८६} ।
 शोः सल्^{८७} प्रत्यूषदिवसदशपाषाणे तु हः^{८८} स्नुषायां णहः^{८९} फोः ॥ ४२ ॥
 छल् चद्रशमीसुधाशावससपर्णे^{९०} सिरायां वा^{९१} ।
 लुक् पादपीठपादपतनदुर्गादेभ्युदुस्वरेऽचान्तर्दः^{९२} ॥ ४३ ॥
 व्याकरणप्राकारागते क्रमो^{९३}रेवमेवदेवकुल- ।
 प्रावारकयावजीवितावटवर्तमानतावति वः^{९४} ॥ ४४ ॥
 ज्योर्दनुजराजकुलभाजनकालायसकिसलयहृदयेषु^{९५} ।
 अपतौ घरो गृहस्य^{९६} स्त्रीभगिनीदुहितृवनिताना- ॥ ४५ ॥
 मित्र्यीबहिणीधूआविलआ^{९७} उभयाधसोरवहहेटौ^{९८} ।
 मलिनघृतिपूर्ववैदूर्याणां महलदिहीपुरिमवेरुलिआः^{९९} ॥ ४६ ॥
 स्मरकट्वोरीसरकारौ^{१००} बाहिंबाहिरौ बहिसः^{१०१} ।
 कूरो गौणेषद^{१०२} एण्ह एत्ताहे इदानीमः^{१०३} ॥ ४७ ॥
 तिर्यक्पदातिमुक्तेस्तिरिच्छिपाइकसिप्पि^{१०४} गोणाद्याः^{१०५} ।

[चतुर्थः पादः]

स्तो^१वां रक्ते गः^२ झुल्के ऋः^३ कः शक्कुमुक्तदष्टमदुत्त्व- ॥ ४८ ॥
 हग्नेषु^४ क्ष्वेडकगो खल्^५ ञ्क्कोर्नाम्नि^६ बुध्न स्वर्ध्रु^७ ।
 क्षः^८ स्थानावहरे^९ स्कन्दतीक्ष्णमुष्के तु लोः^{१०} स्तम्भे ॥ ४९ ॥
 ल्यो^{११}ऽस्पन्दे स्थानचतुर्थे च तु ठः^{१२} टो^{१३} विसंस्थुलास्थ्यधनार्ये^{१४} ।
 चः कृत्तिचत्तरे^{१५} ल्योऽचैत्ये^{१६} श्रेष्ठृत्रिके न्युर्वा^{१७} ॥ ५० ॥
 उत्सवभ्रुओत्सुकसामर्थ्ये लो वा^{१८} क्षमायां कौ^{१९} ।
 क्षण उत्सवे^{२०} स्पृहादौ^{२१} ध्यश्चत्सप्तसामनिश्चले^{२२} धन्ययां ॥ ५१ ॥
 ज^{२३}स्वमिमन्यौ जजौ^{२४} ध्यद्योर्झल्^{२५} साध्वसे^{२६} ध्वजे^{२७} वेन्धी^{२८} ।
 तस्याभूतादौ टः^{२९} प्रवृत्तसंदष्टमृत्तिवृत्तेष्टा- ॥ ५२ ॥
 पत्तनकदर्थितोष्टे^{३०} वा न्तन्धौ मन्युचिद्ध^{३१}योडल्^{३२} फो- ।
 मैर्दितविच्छर्दच्छर्दिक्पद्वितर्दिगर्तसंमर्दे^{३३} ॥ ५३ ॥

दोऽर्धर्द्धिध्रुमूर्ध्नि तु^{१४} दग्धविदग्धवृद्धिदंष्ट्रावृद्धे^{१५} ।
 पञ्चदशदत्तपञ्चाषाति णो^{१६} ज्ञम्नोः^{१७} स्तवे यो वा^{१८} ॥ ५४ ॥
 रो ह्यभोत्साहे^{१९} स्तः^{२०} पर्यस्ते टश्च^{२१} वात्समस्मनि पः^{२२} ।
 इमममोः^{२३} व्यस्योः फो^{२४} भीष्मे^{२५} श्लेष्मवृहस्पतौ तु फो^{२६} र्मो मो^{२७} न्मः^{२८} ॥ ५५ ॥
 ताम्राम्रयोर्भ्य^{२९} ऊर्ध्वे भो वा^{३०} क्लो^{३१} वश्च विह्वले^{३२} काश्मीरे ।
 म्मो^{३३} लो वाद्रौ^{३४} र्यः सौकुमार्यपर्यस्तपर्याणि^{३५} ॥ ५६ ॥
 अररीभरिज्जमाश्चर्ये^{३६} डेरो ब्रह्मचर्यसौन्दर्ये च^{३७} ।
 वा पर्यन्ते^{३८} धैर्ये र^{३९} स्तूर्यदशार्हशौण्डीर्ये^{४०} ॥ ५७ ॥
 बाण्ये होऽश्रुणि^{४१} कार्षापणे^{४२} न वा तीर्थदुःखदक्षिणदीर्घे^{४३} ।
 कृष्णाल्प्यां डश्च तु ल^{४४} स्वध्वद्वध्वां कचिञ्छज्जसा^{४५} क्लो ल्हः^{४६} ॥ ५८ ॥
 इममस्मह्मामस्सररश्मौ ग्हः^{४७} पक्ष्मणि^{४८} भण्णञ्च- ।
 ह्रस्वणां ग्हः^{४९} सूक्ष्म^{५०} आश्लिष्टे लघौ^{५१} ठवौ स्तब्धे^{५२} ॥ ५९ ॥
 तो ढो रश्मारब्धे तु^{५३} सो वृहस्पतिवनस्पत्योः^{५४} ।
 शोर्लुक् खोः स्तम्बसमस्तनिःस्पृहपरस्परश्मशानश्मशौ^{५५} ॥ ६० ॥
 अस्य हरिश्चन्द्रे^{५६} कगटवृत्तदपःकःपशोरुपर्यद्रे^{५७} ।
 लवरामधश्च^{५८} मनया^{५९} धात्राद्रि रस्तु^{६०} हस्य मध्याह्ने^{६१} ॥ ६१ ॥
 जो जोऽविज्ञाने^{६२} द्वोद्वारे^{६३} रात्रौ^{६४} रितो द्विरवल्^{६५} ।
 दोषादेशस्याहोऽचोऽखो^{६६} दीर्घाञ्च^{६७} कर्णिकारे णो वा^{६८} ॥ ६२ ॥
 छष्टद्युम्ने^{६९} वा से^{७०} प्रमुक्तगे^{७१} दैवगेषु^{७२} तैलादौ^{७३} ।
 पूर्वमुपरि वर्गयुजः^{७४} प्राक्छाषाष्टक्षराङ्गे इलोत्^{७५} ॥ ६३ ॥
 क्षमारत्नेऽन्त्यहलः^{७६} कोहाग्न्योवा^{७७} शीर्षतप्तवज्रेष्विवत्^{७८} ।
 हर्षामर्षश्रीह्रीक्रियापरामर्शकृत्स्नदिष्ट्याह्ने^{७९} ॥ ६४ ॥
 स्यान्नव्यचैत्यचौर्यसमे यात्^{८०} लादह्नीवेषु^{८१} नात्स्वप्ने^{८२} ।
 खिग्धे ऽवदिती^{८३} कृष्णे वर्णे^{८४} ऽर्हस्युच्च^{८५} तन्वयाभे^{८६} ॥ ६५ ॥
 कुब्जे रा^{८७} देकाचि श्वःस्त्रे^{८८} वा छत्रपद्ममूर्खद्वारे^{८९} ।
 ईल् ज्यायां^{९०} इश्च महाराष्ट्रे होव्येत्ययो^{९१} लनोरालाने^{९२} ॥ ६६ ॥
 वाराणसीकोण्ठवां रणो^{९३} ललाटे डलो^{९४} ईदे दहयोः^{९५} ।
 चल्योरचलपुरे^{९६} हो होर्वा^{९७} लघुके लहो^{९८} रलोर्हरिताले^{९९} ॥ ६७ ॥
 दर्बीकरनिवहौ दब्बीरयणिहवौ तु^{१००} गहिआद्याः^{१०१} ।

[प्रथमोऽध्यायः समाप्तः]

द्वितीयोऽध्यायः

[प्रथमः पादः]

मन्तमणवन्तमाभालुआलइरइलडलइन्ता मतुपः^१ ॥ ६८ ॥
 वतुपो दित्तिअमेतल्लुकू पैतच्चत्तदः^२ किमिदमअ ।
 डेत्तिअदित्तिलडेइह^३मिकः पयो णस्य^४ खस्य सर्वाङ्गात्^५ ॥ ६९ ॥
 छस्यात्मनो णओ^६ हित्थहाअलः^७ केर इदमर्थे^८ ।
 राजपराङ्मुखिकौ डे^९अओ पुप्फदस्मदोऽणो^{१०}र्व वतेः^{११} ॥ ७० ॥
 तैलस्यानङ्गोलादुल^{१२}स्त्वस्य तु डिमात्तणौ^{१३} दो त्तो ।
 तस^{१४} एकाहः सि सिआ इआ^{१५} ल्हुत्तं कृत्वसो^{१६} मवे ढिल्लोछइ^{१७} ॥ ७१ ॥
 स्वायें तु क^{१८}ओपरेः संन्याने ल्ह^{१९} नवैकाद्वा^{२०} ।
 मिआलिअण्^{२१} शनैसो डिज^{२२} मनाको डंअ च वा^{२३} रो दीर्घात्^{२४} ॥ ७२ ॥
 बुभअडमओल् भुवो^{२५} लो वा विणुत्तपत्तपीतान्वात्^{२६} ।
 र्वादेः स^{२७} इरः शिलाअर्थस्य^{२८} तुमत्तुआणत्तणाः कवः^{२९} ॥ ७३ ॥
 वरइत्तगास्तृनाघै^{३०}रथय^{३१}मन्युपगमे आम^{३२} ।
 तं वाक्योपन्यासे^{३३} णइ चेअ विअ च एवायें^{३४} ॥ ७४ ॥
 हत्थी निर्वेदे^{३५} दर अर्थेऽल्ये वा^{३६} किणो प्रभे^{३७} ।
 मिव पिव विव विअ व ड्व इवार्ये^{३८} किर इर हिर किलार्ये^{३९} ॥ ७५ ॥
 अम्हो आश्रयें^{४०}ऽअओ पञ्चात्तापसूचनादुःख- ।
 संभाषणापराधानन्ददादरखेदविस्मयविषादभये^{४१} ॥ ७६ ॥
 हुं पृच्छादाननिवारणे^{४२} वणे निश्रयानुकम्प्यविकल्पे^{४३} ।
 संभावने अइ चा^{४४}नन्तर्ये णवरिअ^{४५} केवले णवर^{४६} ॥ ७७ ॥
 भन्द गृहाणार्ये^{४७} भन्दि विकल्पविषादसत्थनिश्रयपञ्चा- ।
 तापेषु च^{४८} संभाषणरतिकलहे रे अरे^{४९} हरे क्षेपे च^{५०} ॥ ७८ ॥
 धू कुलसाया^{५१}मू गार्हाविस्मयसूचनाक्षेपे^{५२} ।
 पुणरुत्तं कृतकरणे^{५३} हु लु निश्रयविस्मयवितर्के^{५४} ॥ ७९ ॥
 णवि वैपरीत्ये^{५५} वेब्बे विषादभयवारणे^{५६} ।
 आमन्त्रणे वेब्बे च^{५७} वा सत्थ्या मामि हला हले^{५८} ॥ ८० ॥
 दे संमुखीकरणे च^{५९} ओ पञ्चात्तापसूचने^{६०} ।
 अण णाहं नजर्थे^{६१} निश्रयनिर्धारणे बले^{६२} ॥ ८१ ॥

अये विमर्शे^{६३} माई मर्थे^{६४}ऽलाहि निवारणे^{६५} ।

लक्षणे जेण तेण^{६६} त्वोदवापोता^{६७} उ ओ उपे^{६८} ॥ ८२ ॥

अत्येकमः पादिएकं पाडिकं^{६९} स्वयमप्यणा^{७०} ।

एकसदिथं श्रुतिं संप्रति^{७१} इहरा इतरथा^{७२} मुथा मोर- ॥ ८३ ॥

उल्ला^{७३} अथि ऐ^{७४} उअ पइये^{७५} जेराः पादपूर्णे^{७६} प्याथाः^{७७} ।

[द्वितीयः पादः]

वीप्सार्थात्तदधि सुपो मस्तु^१ अमः^२ श्लुगजशसो^३ णशाम^४ हि हि^५ ॥ ८४ ॥

हि भितो^६ हितो तो दो दु कसिस्^७ सुतो म्यसो^८ दिदोतोदोदु कसौ^९ ।

सोलुंक्^{१०} कसोऽक्षियां सर्^{१०} केमिर^{११} तो डो विसर्गः^{१२} सोः^{१३} ॥ ८५ ॥

वैतत्तदो^{१४} कसेः श्लुक्^{१५} केडे^{१६} कसिसो हि^{१७} टो ठेणल्^{१८} ।

दिवा^{१९} म्यसि^{१९} शस्येत्^{२०} भिस्म्यस्तुपी^{२१} दुतोर्दि^{२२} चतुरो वा^{२३} ॥ ८६ ॥

पुंसो जसो डउ डओ^{२४} डवो उतो^{२५} णो शसश्च^{२६} नूनपि कसिकसोः^{२७} ।

टो णा^{२८} नुगनपि सो^{२९} भङ्गलुगसंबुद्धेर्नपः^{३०} भि शि शिक् जस्शस्^{३१} ॥ ८७ ॥

शो शु क्षियां त्वा^{३२} दीतः सोश्च^{३३} कसेः शशाशिशे^{३४} टाडिकसाम्^{३५} ।

नातः शा^{३६} पुंसोऽजातेर्कीन्वा^{३७} प्रत्यये^{३८} हरिद्राच्छाये^{३९} ॥ ८८ ॥

कियत्तदोऽस्वमामि सुपि^{४०} स्वसृगाङ्गल्^{४१} डोश्लुकौ तु संबुद्धेः^{४२} ।

ऋदन्ताङ्गो^{४३} नाभि डर^{४४} टापो डे^{४५} हस्वलीकृतः^{४६} ॥ ८९ ॥

क्लिप^{४७} उदृतां त्वस्वमामि^{४८} आरः सुपि^{४९} मातुराभरा^{५०} संज्ञाया- ।

मर^{५१} आ सौ वा^{५२} राज्ञ^{५३} टो णा^{५४} जशस्कुसिकसां णोक्^{५५} ॥ ९० ॥

णोणाङ्गिष्विदना ज^{५६} इणममामा^{५७} भिस्म्यसाम्मुप्स्वीत्^{५८} ।

कस्कुसितां णोणोर्डण्^{५९} पुंस्याणो राजवच्चानः^{६०} ॥ ९१ ॥

टो वात्मनो णिआ णहआ^{६१} सर्वादेजसोऽतो डे^{६२} ।

केस्थस्सि^{६३} म्यनिदमेतदस्तु कियत्तदः क्षियां च हिममाम्^{६४} ॥ ९२ ॥

डेसि^{६५} कितज्ञयां सश्^{६६} कियत्तज्ञयो कम्^{६७} ईतः से- ।

सार्^{६८} छिरिआ डाहे डाला काले^{६९} म्हा कसेः^{७०} किमो डीसडिणो^{७१} ॥ ९३ ॥

डो तद^{७२} इदमेतत्कियत्तज्ञयष्टो डिणा^{७३} कचित्सुपि तदो णः^{७४} ।

अतसि च किमो क्क^{७५} इदम इमः^{७६} पुंसि सुना त्वथ क्षियामिमिआ^{७७} ॥ ९४ ॥

असुस्तिहिस्ते^८ दासति ण^९ इहेणं क्यमा^{१०} न त्यः^{११} ।
 छीबे एवमेदमिणमिणमो^{१२} किं किं^{१३} तदिदमेतदां से सिं ॥ ९५ ॥
 तु कसामा^{१४} एतो एसाह कसिनैतदः^{१५} ये डेल्ल^{१६} ।
 एतो म्मावदितौ वा^{१७} सुनैस इणमो इण^{१८} तः सौ सो- ॥ ९६ ॥
 [५] छीबे तदश्च^{१९} सुप्यदसोऽमुः^{२०} अहद्वा सुना^{२१} इआजी म्मी ।

[तृतीयः पादः]

युष्मत्सुना तुवं तुं तुमं तुहा^१मा तुमे तुए च^२ जसा भे ॥ ९७ ॥
 तुब्मे तुय्हे उय्हे तुब्म^३ हासा वो च^४ टा भे ते ।
 दे दि तुमं तुमह^५ छिटाम्यां तुमए तुइ तुए तुमाइ तुमे^६ ॥ ९८ ॥
 तुब्म तुहिंतो तुम्ह कसिना^७ तु तुइ किम्बसौ^८ तुव तुम तुह ।
 तुब्म^९ भिसा भे तुब्मेद्युब्मेद्युय्हेहि तुय्हेहि^{१०} ॥ ९९ ॥
 उम्होय्ह तुय्ह तुब्म म्यसि^{११} तुब्मोम्होय्ह तह तुहं तुह तुम्हं ।
 तुव तुम तुमे तुमाइ तुमी दे ते दि ति तु इ ए कसो^{१२}म्हाण ॥ १०० ॥
 तुब्मं तुब्माण तुमाण तुवाण तुहाण तुब्म वो भे एवामा^{१३} ।
 वा ब्मो म्हाज्जी^{१४} अस्मत्सुनामिह हमहअमहं म्यमि^{१५} ॥ १०१ ॥
 मो भे ववं जसा^{१६}म्हे अम्हो अम्ह^{१७} णे च हासा^{१८} ।
 मं णे णं मि मिमं ममममिह अहं मम्ह अम्ह अमा^{१९} ॥ १०२ ॥
 मि मइ ममाइ मए मे छिटा^{२०} ममं णे ममाइ ममए टा^{२१} ।
 णे अम्हे ह्यम्हाह्यम्हे अम्ह भिसा^{२२} मइ मम मह मज्ज कसौ^{२३} ॥ १०३ ॥
 अम्ह मम म्यसि^{२४} अम्हं मज्जं मज्ज मइ मह महं भे च कसा^{२५} ।
 अम्हे अम्हो अम्हाण ममाण महण मज्जाण ॥ १०४ ॥
 मज्जाग्हाम्हं णे णो आमा^{२६} अम्म मम मज्ज मह क्किपि^{२७} चतुरो ।
 जसुहास्स्यां चउरो चत्तारो चत्तारि^{२८} तिणि ञेः^{२९} ॥ १०५ ॥
 दोणि दुवे बेणि ङ्गे^{३०}दो बे टादौ च^{३१} ति ञेः^{३२} ण्ह ।
 ण्हं संख्याया आमोऽविशतियो^{३३} द्विवचनस्य बहुवचनम्^{३४} ॥ १०६ ॥
 कसो कम्^{३५} तादर्थ्ये कसु^{३६} वच्चाइ च^{३७} कचिदसादेः^{३८} ।
 अस्तासो क्किप्^{३९} कसिक्कस्ताश्च^{४०} क्किपोऽस्^{४१} लुक्कय्कोर्यस्य तु^{४२} ॥ १०७ ॥

[चतुर्थः पादः]

लटस्तिताविजेच्^१ सिप्यास्ते सि^२ भिमिभिदौ^३ सिहौ ।

न्ति न्ते हरे^४ थध्वमिथाहचौ^५ मो ममु मस्महि^६ ॥ १०८ ॥

अत एवैच् से^७ त्वस्तेर्म्हं म्हो मिह ममोमिना^८ सिना स्ति^९ तिक्कास्थि^{१०} ।

णिजदेदावावे^{११} शुष्पादेरविवा^{१२} अमेराडः^{१३} ॥ १०९ ॥

लुगाविष्मावकर्मके^{१४} देल्लुक्कास्खोरतस्तु मौ^{१५} ।

मोममुषिक्क^{१६} के^{१७} एक्क क्कवातुंतव्यभविप्यति^{१८} ॥ ११० ॥

वा लङ्गलोट्टु^{२०} जाज्जे^{२१} भूताभस्य सी हीअ ।

ही^{२२} हल ईजो^{२३} ऽहेस्यासी तेना^{२४} स्तेर्भविप्यति हिरादिः^{२५} ॥ १११ ॥

हासां मिमोमुमे वा^{२६} हिस्सा हित्था मुमोमस्य^{२७} ।

डच्छ दशिगम हजादौ हिलुक् च वा^{२८} भिदिविदिच्छिदो डेच्छ^{२९} ॥ ११२ ॥

डोच्छ वचिमुचिरुदिशुभुजो^{३०} डं मेम्भात्ततः^{३१} कदो हं^{३२} सँ^{३३} त्वि- ।

आल्लि^{३४} एकस्मिन्प्रथमादेर्विध्यादिषु दु सु मु^{३५} बहौ न्तु ह मो^{३६} ॥ ११३ ॥

सोस्तु हि^{३७} लुगिज्जहीज्जस्विजो^{३८} ऽतो लङ्गलोत्थ जजरी^{३९} मध्ये ।

चाजन्ता^{४०} न्माणन्तौल् च लङ्कः^{४१} शतृज्ञानचः^{४२} क्षियामी च^{४३} ॥ ११४ ॥

चेत्तुंतव्यक्कवासु ग्रहे^{४४} रन्त्यस्य वचिमुचिरुदिशुभुजां डोत्^{४५} ।

ता ढो द्वा^{४६} आ भूतभविप्यति च कृजो^{४७} नमोद्विज्जरुदां वः^{४८} ॥ ११५ ॥

चनृतिमदिज्जजां^{४९} छर्गमिप्यमासां^{५०} रुधो न्धम्भौ^{५१} ।

युधयुधगृधक्कुषसिधमुहां च ज्जो^{५२} जस्सिदा^{५३} छिदिभिदो न्दः^{५४} ॥ ११६ ॥

डः कथिवर्वा^{५५} वेष्टेः^{५६} समुदो लर्^{५७} खावधावि लुक्^{५८} रःसुजि^{५९} डः ।

सीदपति^{६०} मीलेः प्रादेद्वं तु^{६१} चलस्फुटे^{६२} शक्का^{६३} उवर्णस्यावः^{६४} ॥ ११७ ॥

पोरे^{६५} अरउ^{६६} ररि वृषां^{६७} रुषगोऽघोदि^{६८} हँलोऽक्^{६९} त्वनतो^{७०} ऽचोऽचा^{७१} णो ।

इक्क चिजिपूश्रुपूस्तुल्लुम्यो^{७२} बर्भावकर्मणि तुवर्थलुक् च^{७३} ॥ ११८ ॥

मर्वे^{७४} रन्त्यस्य हनस्सनो^{७५} पुँहलिहवहुरुहां भरत उक्क^{७६} दहे- ।

शँर्^{७७} बन्धो न्धो^{७८} रुध उपसमनो^{७९} द्वं गमिग^{८०} ईर हकृतुत्राम्^{८१} ॥ ११९ ॥

अजेंविठप्य^{८२} आरम आठप्यो^{८३} णप्पणजौ जः^{८४} ।

सिप्यः सिचस्तिहो^{८५} वाहिप्यो व्याहु^{८६} ग्रहिर्वेप्यः^{८७} ॥ १२० ॥

छिप्यः स्पृहाते^{१०८} दीसल् रसे^{१०९} बचेवुं^{११०} ईअह्मी यक्^{१११} ।
 स्पृहवृन्तोः सिहवृमौ णिचो^{११२} निहृपतोर्मिहोडो वा^{११३} ॥ १२१ ॥
 भवलोद्धटोदुर्मोमौ^{११४} अमवेष्टोस्तालिअष्टपरिआलौ^{११५} ।
 रापो रअयते^{११६} स्तुलिडोस्पोरोहामरसोलौ^{११७} ॥ १२२ ॥
 आसंघः संभावे^{११८} रपेरल्लिवणामचक्षुष्याः^{११९} ।
 गुलुगुच्छोत्थंघोव्वेल्लाला उच्चमेः^{१२०} प्रकाशोण्वः^{१२१} ॥ १२३ ॥
 णिहुवः कमे^{१२२} नैरोविण्यगालणासवपलावहारवविउडाः^{१२३} ।
 वल आरोपे^{१२४} विरिचेरोलुडोस्तुड्डपल्लथाः^{१२५} ॥ १२४ ॥
 कम्पेविच्छोलो^{१२६} रोमन्धेरोग्गालवग्गालौ^{१२७} ।
 छुवेरोन्वालयव्वाली^{१२८} मिअेर्मीसालमेलवी^{१२९} ॥ १२५ ॥
 छदेन्मनुमोन्वालयडक्कपन्वालयसन्नुमाः^{१३०} ।
 अच्चुक्कवोक्की विज्ञापेः^{१३१} परिवाडो घटे^{१३२} ईशो- ॥ १२६ ॥
 दावदक्कवदसाः^{१३३} प्रस्थापेः पेहवपेडुवी^{१३४} ।
 थापेर्जवो^{१३५} विकोशोः पक्खोडो^{१३६} गुण्ड उध्दूलेः^{१३७} ॥ १२७ ॥
 तड आहोडविहोडौ^{१३८} ह्लादेरवअच्छलणिचश्च^{१३९} ।
 निमेनिम्मवनिम्माणौ^{१४०} आल्लीडोऽल्लिः^{१४१} क्रियः कीणः^{१४२} ॥ १२८ ॥
 केव्व वेः^{१४३} सयः समः खा^{१४४} ध्मो धुमोदः^{१४५} स्थल्लुकुरी^{१४६} ।
 णिरप्पथक्कठाचिट्ठाः^{१४७} विस्मरः पम्हसवीसरौ^{१४८} ॥ १२९ ॥
 कूपौ णिजवहो^{१४९} जाणमुणौ शो^{१५०} धो दह अदः^{१५१} ।
 स्पृशिअिच्छिवालुक्कफरिसफासफंसालिहच्छिहान्^{१५२} ॥ १३० ॥
 फक्कस्थक्कः^{१५३} श्लाघः सलाहः^{१५४} थिप्पस्पृपो^{१५५} भियो भाविहौ^{१५६} ।
 भुजिरण्णभुंजकम्मसमाणचमडक्कज्जेमजिमान्^{१५७} ॥ १३१ ॥
 जृम्भोऽवेर्जम्भा^{१५८} जुअजुअजुप्पा युजे^{१५९} जंनो जाजम्भौ^{१६०} ।
 उत्थल्ल उच्चले^{१६१} वूर्णेव्वम्मपहल्लघोल्लुल्लाः^{१६२} ॥ १३२ ॥
 लिम्पो लिपः^{१६३} शादेर्साडपक्खोडौ^{१६४} नेः सदेर्जजः^{१६५} ।
 पुच्छः प्रच्छे^{१६६} ण्णो ग्रन्थे^{१६७} स्तुवरजअडौ एवे^{१६८} रतिक्कि तुरः^{१६९} ॥ १३३ ॥

तूरः शतृतिङि^{१५०} पयस् पलट्पलोट्पलट्पलट्याः^{१५१} ।
 मृदातिर्मलपरिहृदस्तुपण्णाडचडुमडुमडाः^{१५२} ॥ १३४ ॥
 दक्षिरोअक्खणिअच्छावअच्छावजावअजसपुलअपुलोअ- ।
 देक्खावअक्खपेच्छावआसपासणिअसक्खावक्खान्^{१५३} ॥ १३५ ॥
 झरपझरपञ्चडुखिरणिडुअणिब्बलाः ।
 झरेः^{१५४} काशेरवाद्वासो^{१५५} न्यसेर्णिमणुमौ^{१५६} ग्रहे- ॥ १३६ ॥
 णिरुवारगेण्हबलहरपंगाहिपण्णुआः ।

[द्वितीयोऽध्यायः समाप्तः]

तृतीयोऽध्यायः

[प्रथमः पादः]

हेडुवहवा भुवेस्तु^१ पृथक्स्पष्टे णिव्वडः^२ प्रभौ डुप्पः^३ ॥ १३७ ॥
 हू के^४ डुरचित्पा^५ प्राक्षिञ्जामाङ्घणिज्झराब्बुत्ताः^६ ।
 रा वेर्लीयो^७ निना द्विक्खणिलुक्खणिलिअलिक्खलुक्खणिरुग्घाः^८ ॥ १३८ ॥
 सारः ग्रहुः^९ प्रसुरुवेल्लपयल्ली^{१०} महमहो गन्धे^{११} ।
 झरझरसुसरविम्हरभरभललदपअरपम्हुहाः स्मरतेः^{१२} ॥ १३९ ॥
 वयाप्रेराअड्डो^{१३} निस्सुणीहरणीलदाडवरहाढाः^{१४} ।
 जाग्गेर्जगाः^{१५} पट्ठोदडल्लपिजाः पिबे^{१६} धुवो ॥ १४० ॥
 धूमो^{१७} इणः शृणोते^{१८} स्सै वापव्वाओ^{१९} कृजः कुणः^{२०} ।
 काणेक्षिते णिआरो^{२१} निट्ठम्भे णिट्ठुहः^{२२} अमे वापंफः^{२३} ॥ १४१ ॥
 संदाणोऽवट्ठम्भे^{२४} णिव्वोलो मन्थुनौष्ठमालिन्ये^{२५} ।
 गुल्लश्चाटी^{२६} पअलो लम्बनवौथिल्लयोः^{२७} क्षुरे कम्मः^{२८} ॥ १४२ ॥
 णीलुञ्छो निष्पाताण्छोटे^{२९} साहट्ठाहरी संडुः^{३०} ।
 ओहीरोग्घौ निद्र^{३१} उड्ढ ओरुम्मावसुओ^{३२} रुवो ॥ १४३ ॥

रंजयौ^{१२} कोकबोको व्याहुः^{१४} संनाम आरुः^{१५} ।
 ओहौसराववतरेस्तु^{१६} शकेस्तरतीरपारवभाः^{१७} ॥ १४४ ॥
 सोल्लपलौ पथे^{१८} बेंअडः खवे^{१९} णिग्वलो मुचेरुः^{२०} खे^{२१} ।
 अवहेहमेल्लणिल्लुंकोसिकदिसडरेअवछण्डाः^{२२} ॥ १४५ ॥
 सिञ्जसिम्पो सिचे^{२३} रचेविडविङ्गावहोगाहाः^{२४} ।
 केलाभसारवसमारोवहंथाः समादयेः^{२५} ॥ १४६ ॥
 मस्वेराउड्डणितड्डुड्डुल्लुप्पा^{२६} अनुजतेः ।
 पडिअयो^{२७} वञ्जेवेहववेलवजूरवोम्मच्छाः ॥ १४७ ॥
 रोसाणोसुसल्लुहल्लुच्छुल्लुफुल्लुफुल्लुसवसहुला मारुः^{२८} ।
 मजेवेमअमुसुमूरसूरपविरंजसूरसूडकरंज- ॥ १४८ ॥
 निरंजविरा^{२९} गजेवुंको^{३०} डिको वृषे^{३१} तिजेरोसुकः^{३२} ।
 आरोलवमालौ पुञ्जे^{३३} कम्मवमुपभुजि^{३४} विडवमजिः^{३५} ॥ १४९ ॥
 लजेजौहो^{३६} राजेः सहरेहच्छज्जरिराग्धाः^{३७} ।
 चेटोडः^{३८} समो गलो^{३९} हासेन रुकुटतेमुरः^{४०} ॥ १५० ॥
 मण्णेटिविडिकरिडचिचचिचिल्लचिचभाः^{४१} ।
 तुडिरुल्लणिल्लुकोल्लोरोक्खुडल्लुक्तोडसुडल्लुडान्^{४२} ॥ १५१ ॥
 सुसल्लविरोलौ मन्थे^{४३} डंसोधंधौ विवृतिरुण्योः^{४४} ।
 णीहर आक्रन्दे^{४५} रोअंदोहालौ छिदेराळः^{४६} ॥ १५२ ॥
 णिल्लूरल्लरणिव्वरणिल्लुल्लुहावणिज्जोडाः^{४७} ।
 अट्टः कथेः^{४८} कथेवज्जरपज्जरसग्घसाससाहचव- ॥ १५३ ॥
 जंपपिसुणबोल्लोब्बाला^{४९} दुःखे णिव्वरो^{५०} निषेधेहंकाः^{५१} ।
 जूरः कुधे^{५२} विसूरश्च खिदे^{५३} स्तड्डुवविरल्लतड- ॥ १५४ ॥
 तड्डास्तने^{५४} निरः पद्यतेवैलः^{५५} संतपां शंसः^{५६} ।
 ओअम्मासमाणी व्यापिसमाप्यो^{५७} णीरवो बुभुक्ष्याक्षिप्योः^{५८} ॥ १५५ ॥
 क्षिपिरड्डुक्खपरिहुल्लघत्तच्छुहफेळ्णोल्लसोल्लगल्लयान्^{५९} ।
 उल्लिपिरुत्थन्धोस्सिक्कहक्खुवाल्लत्थगुल्लुगुल्ल- ॥ १५६ ॥
 उम्भुत्तान्^{६०} बेपेराअम्माअज्जौ^{६१} विरणडौ गुपेः^{६२} ।
 चप्पार वेलव उपालजेः^{६३} खउरपड्डुहौ ॥ १५७ ॥

लुभेः^{८४} प्रदीपेः संयुक्ताब्भुत्तेभवसंपुमाः^{८५} ।
 अलिङ्ग उपसर्पेः^{८६} कमवसलिसलोद्गाः स्वपे^{८७}र्द्धवडो विलपेः ॥ १५८ ॥
 रभिराळो रम्भठवौ^{८८} भाराक्रान्ते नमेर्णिसुडः^{९०} ।
 उब्भाववेल्हणीसरकोड्ढुमसक्कुडुलेडुमोद्गाभ- ॥ १५९ ॥
 किलिकिंचा रमेः^{९१} पडिसा परिसाम शमेः^{९२} लुभेः संभावः^{९३} ।
 आक्रामिरोहावोत्थारच्छुन्दान्^{९४} विअमेर्णिप्पा^{९५} ॥ १६० ॥
 डुण्डुलडुमड्डलभमाडभम्मभमुड- ।
 तलभंठसंठगुमटिरिटिल्लपरीपर- ॥ १६१ ॥
 घमचक्कमभमडघससंपडुसा भमेः^{९६} ।
 गभिरणुवज्जभवज्जसअक्कुसउक्कुसअहच्छअई- ॥ १६२ ॥
 अवहरवसेहवडअवरिअलवरिअल्लवोल्हणिरिणास- ।
 वच्छडुणिणणिम्महपच्छदणिलुक्करंभणीणिवहान्^{९७} ॥ १६३ ॥
 प्रत्यागामागमाभ्यागमां पल्लोद्गाहिपच्चुओम्मच्छाः^{९८} ।
 रिहरिगौ प्रविशेः^{९९} संगमोऽदिभड^{१००}डिप्पणिड्डुहौ विगलेः^{१०१} ॥ १६४ ॥
 णिवहणिरिणासणिरिणिज्जरोचचट्टाः^{१०२}पिषेवळेवफः^{१०३} ।
 अंशेः पिडपिट्टुक्कुल्लुपुट्टुडा^{१०४} भये- ॥ १६५ ॥
 डुंक्कः^{१०५} पूरेरगवग्घाडाहिरिमागुमोडुमाः^{१०६} ।
 आहाहिलंघववाहिलक्कमहसिहच्चिल्लुपचंपाः कांक्षेः^{१०७} ॥ १६६ ॥
 नशिरवहरावसेहणिवहपडिसासेहणिरिणासान्^{१०८} ।
 साअड्डाणच्छक्कड्डाच्छाअंछाणंछाः कृषे^{१०९}रसा- ॥ १६७ ॥
 वक्खोड^{११०} उल्लसेरुसलोसुंभारोअणिल्लस- ।
 गुंजोल्लपुल्लाभाः^{१११} संदिशोऽप्याहो^{११२} असेर्विसः^{११३} ॥ १६८ ॥
 भासेर्विसः^{११४} प्रतीक्षेर्विहिरविरमालसाम्माः^{११५} खंसे- ।
 ल्हंसडिंभी^{११६} अक्षेओप्पडो^{११७} विसट्टो दले^{११८}स्ससेर्वज्जडरी^{११९} ॥ १६९ ॥
 वोजो वीजेश्च^{१२०} गवेषेर्वत्तगमेसडुंहुल्ल- ।
 डंडोला^{१२१}स्तक्षेश्चच्छरंपरंफा^{१२२} हसेर्गुजः ॥ १७० ॥
 दहिरहिज्जलालुक्खो^{१२४} विकसेः कोभासवोसमो^{१२५} ।
 श्लिषोऽवभाससामग्यपरिअंता^{१२६} जुगुप्सते- ॥ १७१ ॥

हुं गुण्डाणुगुंछा^{१२०} बलमाचडमाखे^{१२०} ।
 हुडो कक्ष्यास्खले^{१२१} गाहोऽवाद्वाहो^{१२०} गुम्मगुम्मडौ ॥ १७२ ॥
 मुहे^{१२१} रप्युणगाः केन^{१२२} धातवोऽर्थान्तरेण्वपि^{१२३} ।

[द्वितीयः पादः]

दस्तस्य शौरसेन्यामखावचोऽस्तो^{१२४} रघः कचि^{१२५} तावति खो- ॥ १७३ ॥
 यो^{१२६} यो ध^{१२७} इहहचोर्हस्य^{१२८} भुवो मो^{१२९} ऽन्त्यादिदेति मो गो^{१३०} यो व्यः^{१३१} ।
 पूर्वस्य पुरव^{१३२} इअदूणी कवः^{१३३} कृगमो इदुअ^{१३४} इदानीमो ॥ १७४ ॥
 ह्दाणि^{१३५} तस्मात्ता^{१३६} नं नन्वर्थे^{१३७} ऽस्महे हर्षे^{१३८} ।
 ही ही वैदूषके^{१३९} हीमाणहे निर्वेदविस्मये^{१४०} ॥ १७५ ॥
 एवार्थे येव^{१४१} हजे वेद्याङ्गाने^{१४२} ऽतो कसेर्दुदोश्^{१४३} ।
 आत्सावामन्य इनो नो^{१४४} मो^{१४५} भवतां^{१४६} भविष्यति स्ति^{१४७} रिचेचो- ॥ १७६ ॥
 दैट्^{१४८} शेषं प्राकृतव^{१४९} ऽन्मागध्यां शौरसेनीवत्^{१५०} ।
 स्वाङ्गाहो डस्^{१५१} आमो डिट्^{१५२} सौ पुंस्वेलतो^{१५३} हगेऽहंवयमोः^{१५४} ॥ १७७ ॥
 छोऽनादौ श्रः^{१५५} क्षः^{१५६} ऽकः^{१५७} स्कः प्रेक्षाचक्षे^{१५८} सः सपोः संयोगे- ।
 [ऽ] ग्रीष्मे^{१५९} खोः श्लौ^{१६०} न्यण्यज्ञां जर्^{१६१} जो वजे^{१६२} र्जयद्यां यः^{१६३} ॥ १७८ ॥
 हट्टौ स्^{१६४} स्थयीं स्तं^{१६५} विष्टस्तिष्ठस्य^{१६६} नो नणोः पैशाच्याम्^{१६७} ।
 न्यण्यज्ञां जर्^{१६८} राजो शो वा चिञ्^{१६९} तल् तदोः^{१७०} शपोः सो^{१७१} लो छः^{१७२} ॥ १७९ ॥
 दुस्तिर्याहशगे^{१७३} यंछष्टां रिअसिनसिटाः कचि^{१७४} टोस्तु तु^{१७५} यः ।
 पो इदये^{१७६} टा नेन तदिदमो^{१७७} नाणं खियां^{१७८} कसेस्तोतुषातः^{१७९} ॥ १८० ॥
 तदिजेव^{१८०} एय एव भविष्यति^{१८१} इय्यो यकः^{१८२} कृजो डीरः^{१८३} क्वा ।
 खनं^{१८४} इवः टूहनत्थूनौ^{१८५} शेषं शौरसेनीवत्^{१८६} ॥ १८१ ॥
 न प्राचो लुक्कादिच्छलषट्शम्यन्तसूत्रोक्तम्^{१८७} ।
 रो कस्तु चूलिकापैशाच्यां^{१८८} गजडदबघमवधमाम् ॥ १८२ ॥
 कचटतपखडयफाल्^{१८९} अन्येषामादियुजि न^{१९०} शेषं प्राग्वत् ।

[तृतीयः पादः]

प्राचोऽपभ्रंशोऽचोऽष्ट^{१९१} अचोऽस्तवोऽखौ कस्ततथपफा ॥ १८३ ॥
 गघदधधमान्^{१९२} तु मो ह्वं^{१९३} ह्यो म्भं^{१९४} रोलुक्मवः^{१९५} कचिदभृतोऽपि ।
 विषदापत्संपदि द इ^{१९६} कथं तथायपि डिहडिषडिमडेमाः था- ॥ १८४ ॥

दे^१दादे^२हो यादकादकीरगीरसा^३ इइसोऽताम्^४ ।
 यावत्तावत्तुमहिमा वादे^५इत्तुलहेवडा- ॥ १८५ ॥
 वियत्कियति च व्यादेवत्तुपो^{१२} डेतहे त्रलः^{१३} ।
 यत्तदोहेत्तु^{१४} कुप्रात्रे च हेत्तु^{१५} त्वतलौ प्यणम्^{१६} ॥ १८६ ॥
 तत्तस्य एवइएवउएववाः^{१७} कव इ इउ इवि अवि^{१८} ।
 एवप्येपिप्येव्येविणु^{१९} तुम एवमणाणहमणहि च^{२०} गमे- ॥ १८७ ॥
 स्वेप्येपिप्येव्येरेलुक्^{२१} एनोऽणभल्^{२२} छस्य युप्मदादेडारः^{२३} ।
 जणि जणु नं नइ नावइ नाइ इवार्थे^{२४} तणेण रेसि रेसि ॥ १८८ ॥
 तेहि केहि तादर्थ्ये^{२५} स्वार्थे डुः पुनर्विनाधुवमः^{२६} ।
 डेडाववश्यमः^{२७} परमेकशसोईडि^{२८} अडडुल्लाः ॥ १८९ ॥
 स्वार्थिककलुक् च^{२९} तद्योगजाश्च^{३०} डीतः श्रिया^{३१}मदन्ताड्वा^{३२} ।
 इदतोऽति^{३३} इदानीमेवहि^{३४} एव जि^{३५} एवमेम^{३६} नहि नाहि^{३७} ॥ १९० ॥
 प्रत्युत पचलिउ^{३८} एवमेवेमइ^{३९} समं समणु^{४०} किल किर^{४१} ।
 पग्गिमाप्राइमप्राउप्राइवप्रायसो^{४२} दिवा ॥ १९१ ॥
 दिवे^{४३} सह सहुं^{४४} मा मं^{४५} कुतः कउ कइतिहु^{४६} ।
 अथवा मनागहवइ मणाउ^{४७}मितसेत्तहे^{४८} पश्चात् ॥ १९२ ॥
 पच्छइ^{४९} ततस्तदा तो^{५०} त्वनुसाहावन्यथासर्वो^{५१} ।
 किं काइंकवणौ^{५२} उच्चविच्चवुत्ता विषण्णवत्तोक्ताः^{५३} ॥ १९३ ॥
 अत्तुः परस्परस्या^{५४}न्यादशस्याञ्जाइसाववरा- ।
 इसौ^{५५} वहिल्लगाः शीघ्रादीनां^{५६} हुहुरुचित्तिवगाः ॥ १९४ ॥
 शब्दचेष्टानुकृत्यो^{५७}रनर्थका वइमादयः ।

[चतुर्थः पादः]

दिहौ सुपि^१ स्वम्यत उ^२दोत्सौ पुंसि त्वे^३ भिसि^४ ॥ १९५ ॥
 टि^५ किनेच्च^६ क्त्सेहेडू^७ म्यसो हुं सुसुहो क्सः^८ ।
 आमो हं^९ टो णानुस्वारौ^{११} पं चेदुत्तो^{१२} हि हे किक्त्सेहुं^{१३} ॥ १९६ ॥
 म्यस^{१४} आमो हं च^{१५} क्सो लुक्^{१६} सुससो^{१७}हो जसाम्मये^{१८} ।
 हिं भिस्सुपोः^{१९} श्रियां के^{२०}र्त्तस् क्स्योहे^{२१} हुमाम्मयस^{२२} उदोत्तौ ज- ॥ १९७ ॥
 श्शस^{२३} इं नपि^{२४} कान्तस्यात उं स्वमोः^{२५} सर्वगाड्कि हि^{२६} कसि इंम्^{२७} ।
 तु किम्मो डिहे^{२८} क्सः सुश् यत्तत्किम्यः^{२९} श्रियां बहे^{३०} यत्तत् ॥ १९८ ॥

ध्रुं चूं स्वमो^{११}रिदम इयु नपुंसक^{१२} एतदेह परो पदु ।
 कीनृनपि^{१३} जशसोरेह^{१४} ओह् अदस^{१५} इदम आभः^{१६} ॥ १९९ ॥
 सौ युष्मदस्तुह^{१७} तुम्हे तुम्हइ जशसो^{१८}मिसा तुम्हेहि^{१९} ।
 क्यम्टा पई तई^{२०} तुज्ज तुभ तउ कसिकसा^{२१} सुपा तुम्हासु^{२२} ॥ २०० ॥
 तुम्हइमाम्यस्या^{२३}मस्मदोऽम्ह^{२४} सौ इउं^{२५} मई क्यम्टा^{२६} ।
 कस्कसिसा महु मज्जा^{२७}म्हइममे जशसो^{२८}मिसामेहि^{२९} ॥ २०१ ॥
 सुपाम्हासु^{३०} कटो हि वा शस्यो^{३१}हिंयोस्तिसो^{३२}[ससम्भाष]हुं थ- ।
 ध्वमो^{३३}हं मिबिटो^{३४}हुं मस्महिणो^{३५}रिदुदेस्वहे^{३६} ॥ २०२ ॥
 त्यस्य सो रटि^{३७} पर्याप्तौ भुवो पदु^{३८} वजेवंजः^{३९} ।
 भूवो भुवः^{४०} क्रियेः कीलु^{४१} प्रस्तगृह्णी इशिग्रहोः^{४२} ॥ २०३ ॥
 तक्षाधाम्छोलादीन्^{४३} होस्तोरुबारलाभव^{४४} बिन्दो- ।
 रस्ते^{४५} हल्त्यैको^{४६} लिङ्गमतन्त्रं^{४७} शौरसेनीवत्^{४८} ॥ २०४ ॥
 तद्वयत्ययञ्च^{४९} शेषं संस्कृतवद्^{५०} शाङ्गगास्तु देश्याः सिद्धाः^{५१} ।

[तृतीयोऽध्यायः समाप्तः]

चतुर्थ परिशिष्टम्

अपभ्रंशपद्यसूची

Index of Apabhramsa's Stanzas

[The figures indicate the number of the stanza in III. iii-iv]

अहत्तुंगस्तणु जं थणहं-१५३
(हे. ३९०.१)
अगलिअनेहनिवट्ठाहं-१०२
(हे. ३३२.१)
अगिणं उण्हउं होइ जगु-१०९
(हे. ३४३.१)
अज्जु वि नाहु महु ज्जि घरि-९४
(हे. ४२३.३)
अजे ते दीहर लोअण-६३
(हे. ४१४.१)
अब्भा लगा लुंगरिहि-१६१
(हे. ४४५.१)
अम्मिणं सरथावथेहि-२
(हे. ३९६.२)
अम्मि पओहर वज्जमा-२६
(हे. ३९५.५)
अम्हे थोवा रिउ बहुअ-१४३
(हे. ३७६.१)
अह रक्खसि जाइट्ठिअणं-७७
(हे. ४२२.१७)
अह विरलपहाउ जि-१११
(हे. ३४१.३)
अंगहि अंगु न मिलिउं-५८
(हे. ३३२.२)
अंबणु लाइवि जे गया-१४३
(हे. ३७६.२)

अंसुजलं प्राइव गोरिअहे-६४
(हे. ४१४.३)
आअई लोअहो लोअणई-१३२
(हे. ३६५.१)
आअहि जम्महि-१४६
(हे. ३८३.३)
आअहो दडुकलेवरहो-१३४
(हे. ३६५.३)
उअ कणिआरु पफुलिअउ-५
(हे. ३९६.५)
एह ति घोडा एह थलि-१००
(हे. ३३०.४)
एउं गृण्हेप्पिणु धुं मइ-२२
(हे. ४३८.१)
एक्कु कुडुली पंचहि ल्खी-७८
(हे. ४२२.१२)
एक्कमेकउं जइ वि पेक्खइ-९१
(हे. ४२२.५)
एक्कसि सीलकलंकिअहं-४६
(हे. ४२८.१)
एक्कहि अक्खिहि सावणु-
(हे. ३५७.२)
एक्कु कइह वि न आवहि-७४
(हे. ४२२.१)
एत्तउं बोप्पिणु सउणि ठिउ-१५४
(हे. ३९१.१)

एतेहें मेह पिबति जलु-५६

(हे. ४१९.४)

एसी पिउ रुतेहुँ हउँ-६१

(हे. ४१४.४)

एह कुमारी एहो बर-१३०

(हे. ३६२.१)

ओ गौरीमुहणिजिअउ-११

(हे. ४०१.२)

कमलहँ मेलिधि-१२३

(हे. ३५३.१)

कहिँ ससहर कहिँ मभरहर-८४

(हे. ४२२.७)

कंतु जं सीहहौँ उवमिअइ-५९

(हे. ४१८.२)

कंतु महारउ हलि सहिए-१२७

(हे. ३५८.१)

कुंजर सुमरि म सलइउ-१४९

(हे. ३८७.१)

कुंजर अअहँ तरुवरहँ-८८

(हे. ४२२.८)

केम समण्यउ दुट्टु दिणु-१०

(हे. ४०१.१)

कगविसाहिउँ जहिँ लहहुँ-१४८

(हे. ३८६.१)

कज्जइ न कसरेहँहि-९३

(हे. ४२३.२)

केहुणं कयमहेहिँ-८३

(हे. ४२२.९)

गभउ सु केसरि-९०

(हे. ४२२.१५)

गंग गमेधियु जो मरइ-३३

(हे. ४४२.२)

त्रि.प्रा.२७

गपियु बाणारसिहि नर-३९

(हे. ४४२.१)

गिरिहँ सिखायलु-११२

(हे. ३४१.१)

गुणहिँ न संपह किधि पर-४५

(हे. ३३५.१)

चकैहिँ चकैतैहिँ लोअणैहिँ-८१

(हे. ४२२.१४)

चंचलु जीविउ धुवु मरणु-४३

(हे. ४१८.३)

चंपअकुंपलमझि-३६

(हे. ४४४.४)

चूडलउ चुणीहोइसइ-१५७

(हे. ३९५.२)

जह कंबइ पावीसु पिउ-४

(हे. ३९६.४)

जह तुह तुटउ नेहडा-१२६

(हे. ३५६.१)

जह पवसंतै सहुँ न गय-६५

(हे. ४१९.३)

जह पुच्छह घर बड्गहँ-१३१

(हे. ३६४.१)

जह भग्ना पारकडा-७

(हे. ३७९.२)

जह सु न आवह दूइ घर-७१

(हे. ३६७.१)

जह सो घडिदि प्रयावदी-२०

(हे. ४०४.१)

जहिँ खंडिज्जइ सरिण सर-१२५

(हे. ३५७.१)

जं दिहउँ खोमगाहणु-१

(हे. ३९६.१)

आइज्जइ तहिँ देसइइ-६८
 (हे. ४१९.२)
 आउ म जंतउ पल्लवइ-५४
 (हे. ४२०.१)
 आम न विवडइ कुंभअडि-१८
 (हे. ४०६.१)
 आमहिँ विसमी कज्जगइ-१७
 (हे. ४०६.३)
 जिहिँमदिउँ नायउ वसि करहुँ-४४
 (हे. ४२७.१)
 जिम जिम वंकिम लोअणहँ-१३
 (हे. ३४४.१)
 जिम तिम तिक्ला लेवि-१५६
 (हे. ३९५.१)
 जिम सुउरिस तिमै घगलहुँ-७५
 (हे. ४२२.२)
 जीविउँ कासु न वल्लहउँ-१२८
 (हे. ३५८.२)
 जे छडेविणु रअणनिहि-८६
 (हे. ४२२.३)
 जेत्तहँ तेत्तहँ वारि घरि-१९
 (हे. ४३६.१)
 जेप्पि अत्तेसु कसाअवल्लु-२९
 (हे. ४४०.१)
 जेप्पि अण्णपिणु सअल भर-३१
 (हे. ४४१.२)
 जे महु दिण्णा दिअहडा-१०३
 (हे. ३३३.१)
 जेवहु अंतर् पट्ठणगामहँ-१९
 (हे. ४०७.१)
 जो गुण गोवइ अण्णणा-१०७
 (हे. ३३८.१)

जो पुणु मणि जि-८५
 (हे. ४२२.१३)
 जोछा एँइ परिहासडी-४१
 (हे. ४२५.१)
 जोछा मई तुहुँ वारिआ-९८
 (हे. ३३०.२)
 जोछा सौवला-९७
 (हे. ३३०.१)
 तउ गुणसंपइ तुज्ज मदि-१४१
 (हे. ३७२.१)
 तणहँ तहज्जी अंगि न वि-१०८
 (हे. ३३९.१)
 तरुणहो तरुणिहो-११७
 (हे. ३४६.१)
 तरुहुँ वि वल्लु-११३
 (हे. ३४१.२)
 तं तेत्तिउँ जलु सायरहो-१६०
 (हे. ३९५.७)
 तिलहँ तिलसणु ताउँ पर-१६
 (हे. ४०६.२)
 तुच्छमज्जहँ तुच्छ-१२०
 (हे. ३५०.१)
 ते मुग्गहा हराविआ-७३
 (हे. ४०९.१)
 तुम्हैहिँ अम्हैहिँ जं किअउँ-१३६
 (हे. ३७१.१)
 दहखु घडावइ वणि-११४
 (हे. ३४०.१)
 दहसुहु अण्णमअंकल-१०१
 (हे. ३३१.१)
 दिअहा जंति झडप्पइहिँ-१५२
 (हे. ३८८.१)

दिवैहि विरतउँ खाहि वड-७९
 (हे. ४२२.४)
 दूख्खणें पडिउ खलु-१०६
 (हे. ३३७.१)
 देयं दुकरु गिअअवणु-३०
 (हे. ४४१.१)
 देसुबाडणु सिहिकवणु-२३
 (हे. ४३८.२)
 धवलु विसुरह-११५
 (हे. ३४०.२)
 न किर खाह न पिअह-६०
 (हे. ४१९.१)
 पईं मईं वेहिं वि-१३७
 (हे. ३७०.३)
 पईं मुकाहैं वि वरतरु-१३९
 (हे. ३७०.१)
 पईं मेळतिहैं महु मरणु-१३८
 (हे. ३७०.४)
 पहिआ दिह्ठी गोरडी-५१
 (हे. ४३१.१)
 पाह विलगी अंउडी-१६२
 (हे. ४४५.२)
 पिअसंगमि कउ निह्डी-५५
 (हे. ४१८.१)
 पिउ आगअउ-५२ (हे. ४३२.१)
 पुतें जायं कवणु गुणु-१५९
 (हे. ३९५.६)
 पेक्खेविणु सुहुँ जिणवरह-३९
 (हे. ४४४.३)
 पेम्महि पच्छायावडा-९६
 (हे. ४२४.१)
 प्रगाणि चिट्ठदि जाहु-१२९
 (हे. ३६०.१)

प्राइम मुणिहैं वि भंतडी-६२
 (हे. ४१४.२)
 प्रिअ एवहिं कैं सेल्लु करि-१५१
 (हे. ३८७.३)
 फोडेन्ति जे हिअडउँ-४९
 (हे. ३५०.२)
 वण्णीहा काहैं बोळिएण-१४५
 (हे. ३८३.२)
 वण्णीहा पिउ पिउ करवि-१४४
 (हे. ३८३.१)
 वम्ह तें विरला के वि नर-६
 (हे. ४१२.१)
 बलिअअमरथणि महुमहणु-१४७
 (हे. ३८४.१)
 बाह विछोडवि जाहि तुहुँ-२८
 (हे. ४३९.३)
 बिट्ठिण मईं भणिअ तुहुँ-९९
 (हे. ३३०.३)
 बिंवाहरि तणु रअणवणु-९
 (हे. ४०१.३)
 भगाउँ देखिखवि निअअवलु-१२४
 (हे. ३२४.१)
 भण सहि बिहुअउँ तेम-१२
 (हे. ४०१.४)
 भमर म रुण्णणि-१३५
 (हे. ३६८.१)
 भमरा एत्थु बि लिबडह-१५०
 (हे. ३८७.२)
 भला हुआ उ मारिआ-१२१
 (हे. ३५१.१)
 भाईरहि जिअ मारह-११८
 (हे. ३४७.१)

मई जाणिउँ पिअबिरहिअई-१३
 (हे. ४०१.५)
 मई जाणिउँ सुझीहुँ हउँ-१२
 (हे. ४२३.१)
 मई भणिअउ बलिराउ-१५
 (हे. ४०२.१)
 मई बुत्तउ तुहुँ धर धरहि-७२
 (हे. ४२१.१)
 महु कंतहौं गुढडिअहौं-६७
 (हे. ४१६.१)
 महु कंतहौंवि दोसदा-४८
 (हे. ३७९.१)
 महु हिअउँ तहं-१४०
 (हे. ३७०.२)
 माणि पणहुइ जइ ण तणु-६६
 (हे. ४१८.४)
 मुहकवरिबंध तहौं सोह-३७
 (हे. ३८२.१)
 रक्खइ सा विसहारिणी-२७
 (हे. ४३९.२)
 रविअथमणसमाउल्लेण-३८
 (हे. ४४४.१)
 वण्छहौं गिणहुइ फलई-१०५
 (हे. ३३६.१)
 वलआवलिणिवडणअएण-४०
 (हे. ४४४.२)
 वायसु उड्ढावतिअए-११९
 (हे. ३५२.१)
 विभिअभारउ जइ वि पिउ-११०
 (हे. ३४३.२)
 विरहाणलजालकरालिअउ-७०
 (हे. ४१५.१)

विरहाणलजालकरालिअउ-४७
 (हे. ४२९.१)
 विहवि पणहुइ बंजुडउ-६९
 (हे. ४१८.६)
 विहवे कस्तु धिरत्तणउँ-८२
 (हे. ४२२.६)
 विहि विणडउ पीठसु गह-८९
 (हे. ३८५.१)
 वासु महारिसि एउँ अणह-८
 (हे. ३९९.१)
 सत्थावत्थहौं आलवणु-८०
 (हे. ४२२.१६)
 सबधु करेणियु-३
 (हे. ३९६.३)
 सरिहि न सेरेंहि न सर-७६
 (हे. ४२२.१०)
 संगरसएहि वि जो-११६
 (हे. ३४५.१)
 संता भोग जु परिहरइ-१५५
 (हे. ३८९.१)
 संदेसैं काई तुम्हारेण-३५
 (हे. ४३४.१)
 साअर उप्परि तणु भरइ-१०४
 (हे. ३३४.१)
 सामिपसाउ सलज्जु पिउ-५०
 (हे. ४३०.१)
 सावसलोणी गोरदी-५७
 (हे. ४२०.३)
 साहु वि लोउ तहफुडइ-२१
 (हे. ३६६.१)
 सिरि चडिआ खंति-१६३
 (हे. ४४५.३)

सिरि जरखंडी कोणडी-१५

(हे. ४२३.४)

सीसि सेहक सणु-१६४

(हे. ४४६.१)

सुंदरसम्बंगाड विका-१२२

(हे. ३४८.१)

सुमरिज्ज तं वल्लहवै-४२

(हे. ४२६.१)

सोपवा पर वारिआ-२४

(हे. ४३८.३)

सोसड म सोसड बिअ-१३३

(हे. ३६५.२)

हरि मारणड-३४

(हे. ४४३.१)

हरि गणायिड पंगणड-५३

(हे. ४२०.२)

हिजड सुडुडड गोरडी-१५८

(हे. ३९५.४)

हिजडा जड वेरिअ जणा-२५

(हे. ४३९.१)

हिजडा पई बहु वोळिअडै-८७

(हे. ४४२.११)

पञ्चमं परिशिष्टम्

देश्यशब्दसूची

[अस्यां सूच्यां प्रथमं स्थूलाक्षरैर्देश्यशब्दः, तदनन्तरं प्रस्तुतग्रन्थस्य पृष्ठाङ्कः, ततो गीर्वाणभाषया देश्यशब्दस्य अर्थाः, ततः कंसयोर्मध्ये मध्यमाक्षरैः हेमचन्द्राचार्य-विरचितायां देशीनाममालायां बोधकं दे, अथवा हेमचन्द्राचार्यविरचितस्य प्राकृत-व्याकरणस्य बोधकं हेन्या इत्यक्षरम्, ततः तत्रत्यरूपभेदार्थभेदयोर्निर्देशः, ततो वर्णाङ्कः श्लोकाङ्कश्च]

अ

अहरजुघई ६६ अचिरयुवति. (दे-१-४८)

अहराणी ३२६ इन्द्राणी (दे-१-५८)

अहरिण्यो ३१४ क या ब न्धः

(दे-अहरिण्यो १२६)

अउज्जहरो ९७ रहस्यभेदी (दे-१-४२)

अकासिअं २०७ पर्याप्तम्

(दे-अकासि १-८)

अकंदतलिमो ३३४ अ प रि णी तः,

निष्प्रेमा (दे-१-१०)

अकन्तो २०९ प्रवृद्धः (दे-अकंत १-९)

अकसालो ३२७ ब ला का रः

(दे-अकसाला १-५८)

अकोडो ३२५ अजः, छागः (दे-१-१२)

अको ३१० दूतः (दे-१-९)

अक्खणखेल्ल ३३२ निधुवनम्, प्रदोषः

(दे-१-५९)

अक्खवाआ ३१२ दिक्

(दे-अक्खवाया १-३५)

अगंढिगोहो ३३१ यी व नो क्क टः

(दे-अगंढिगेहो १-४०)

अगिला ३२२ अविच्छिन्नस्वररोदनम्

(दे-अगिला अवज्ञा १-१७)

अग्गिआओ ९९ इन्द्रगोपः (दे-१-५३)

अङ्किअं २०९ आलिङ्गितम् (दे-१-११)

अच्छं ३३६ अ त्य र्थ म्, शो प्र म्

(दे-१-४९)

अच्छिज्जडणं ९७ निमीलनम् (दे-१-३९)

अच्छिविअच्छी १०९ प र स् प रा कृ ष्टिः

(दे-१-४१)

अच्छिइल्लो १०८ द्वेष्यः (दे-१-४१)

अजडो ९४ अजडः शीघ्रकारित्वात्

अजणिअं ३१४ सायंभोजनम्

अज्जमो ९९ ऋजुः

अज्जसिअं २१२ उत्कृष्टम् (दे-१-३०)

अज्जसिअं २१५ दृष्टम् (दे-१-३०)

अज्जसोलिआ ३२७ पुनः पुनर्या दुहते

धेनुः (दे-अज्जसोली दुग्धदोद्या

धेनुः १-७)

अट्टणो ११२ आर्तज्ञः

अट्टो २१२ यातः (दे-१-१०)

अट्टलो ३२३ अनपराधः

अट्टअणा १०८ असती (दे-१-१८)

अट्टज्जिअं ३१९ वि प री त र त म्

(दे-१-४२)

अट्टा ३१० प्रलम्बाः केशाः

अडो ११७ आरामः
 अड्डिम १२१ अतिरिक्तम्
 अण्मापल्लुहं ११३ पुनरुक्तम्
 अण्डो १४ अनृतम् (दे-अण्डो १०१८)
 अणरुह ६६ नववधूः
 (दे-अणुवहुआ १०४८)
 अणरामअं ११८ अरतिः
 (दे-अणरामओ १०४५)
 अणत्तं ११९ निर्मास्यम् (दे-१०१०)
 अणहृष्यणअं ११३ भस्तिस्तम्
 (दे-१०४८)
 अणिकज्जो २०६ अ न व स्थितः
 (दे-४०३३)
 अणिअं ३२४ मुखम् (दे-अणिहं १०५१)
 अणुअज्जिओ २१० प्रयातः, प्रति-
 जागरितः (दे-अणुवज्जिअं १०४१)
 अणुअत्थं ३३० प्रकामम्
 अणुदिवं ६८ दिनमुखम् (दे-१०१९)
 अणुसुआ ११४ आ स स प्र स वा
 (दे-१०२३)
 अण्णइओ ११० सर्वत्रायें तृप्तः
 (दे-१०१९)
 अण्णं २१४ आरोपितम्
 अण्णओ ३३६ धूर्तः, देवरः, युवा
 (दे-१०५१)
 अण्णसअं २१३ आस्तुतम्
 अण्णोलो ३१९ दिनमुखम्
 (दे-अणोलयं १०१९)
 अस्तिहरी ९५ भार्तिहरी सतर्पणशीलत्वात्
 (दे-१०३५)
 अत्थकं ६८ अकाण्डम् (देव्या-१०१७४)
 अड्डघरणी ३१० नववधूः

अन्तरिक्षं ११० रक्षणा, कटि सूत्रम्
 (दे-१०३५)
 अपुण्णं २०६ आ का न्तम्
 (दे-अपुण्णं पूर्णम् १०२०)
 अपुण्णं २१० प रि पूर्णम्
 (दे-अपुण्णं १०२०)
 अब्बा ६८ अम्बा
 अब्बुद्धसिरी ९८ मनोरथाधिककण-
 प्राप्तिः (दे-१०४२)
 अभ्मपिप्साओ ३२२ अभ्रपिशाचः, राहुः
 अमअणिग्गामो ३३० शशी, चन्द्रः
 (दे-१०१५)
 अमआ ६६ असुराः (दे-१०१५)
 अमलो ३२८ ध्वस्ततेजाः
 अमारो ३३८ नदीमध्यद्वीपम्, कमलः
 अरणी ६९ सरणिः, मार्गः, रथवा
 अरलं ३१६ चीरी, कोटकविशेषः
 (दे-१०५२)
 अरलाओ ३३६ चिरिका, मशकः
 (दे-अरलाया १०२६)
 अरलो ३३६ चि रि का, म श क
 (दे-१०५३)
 अलमज्जुलो ३१७ अलसः (दे-१०४६)
 अलवल्लवसहो १११ धूर्तः, दुष्टः, पृष्ठबाही
 बलीवर्दः (दे-अलमलो १०२५)
 अलिअल्लिका ३१८ कस्तूरी (दे-१०५६)
 अलिआ ४० आली, सखी (दे-१०१६);
 ३३६ पितृध्वसा, कनिष्ठसोदरस्य
 वधूः (दे-१०१६)
 अलिणो ३१५ वृषिकः (दे-१०११)
 अलिसारं ३१९ क्षीरम्
 (दे-अलिआरं १०२३)
 अल्लुओ ३१० कृतपरिचयः (दे-१०१२)

अङ्गुली ३३८ अङ्गदम्, अङ्गकां
 (दे-१०५४)
 अङ्गुली १०७ अमरः
 (दे-अङ्गुली १.१३)
 अङ्गुली ३१३ व्याघ्रः
 (दे-अङ्गुली, अङ्गुली १.५६)
 अवज्जिओ ३१९ अन्त्यः (दे-१.४४)
 अवज्जण्ड ३०९ उल्लुखलम्
 (दे-अवज्जणो १.२६)
 अवज्जारो ३२६ लो कया जा (दे-अवज्जारो
 माध्यामुत्सवविशेषः १.३२)
 अवज्जु ३२९ व्यलीकम्
 (दे-अवज्जु १.२०)
 अवज्जुम्माणि ३२५ विलासः
 अवज्जदो २१३ आक्रान्तम्
 अवज्जो ३१७ आरामः
 (दे-१.२०; १.५३)
 अवज्जो २१२ उत्कुष्टम्
 (दे-१.४७)
 अवज्जु ३३२ उल्लुखलम्, विसंस्थुलम्
 (दे-अवज्जु १.२६)
 अवज्जुकि ११० कूपाद्यवेषु निपतितम्
 (दे-अवज्जुकि १.४७)
 अवज्जसो ३२७ कटिः
 (दे-अवज्जस १.५६)
 अवज्जि १०९ अद्वितीयम् (दे-अवज्जि
 अद्वितीयः १.३६); ३१४ उत्त-
 रीयम्
 अवज्जसिओ ३२२ विरहः
 अवज्जु २०९ दर्पितः (दे-१.२३)
 अवज्जु ३२० मुसलम् (दे-१.३२)
 अवज्जो ९६ विरहः (दे-१.३५)

अवज्जो ३२० अपामार्गः
 (दे-अवज्जो १.६२)
 अवज्जिओ २१३ अभ्यासितम्
 अवज्जि २०९ उक्तम् (दे-१.१०)
 अवज्जियवई ९४ अविनयपतिः
 (दे-१.१८)
 अवज्जि ३१४ सायंभोजनम् (दे-अव-
 रिओ क्षणरहितः, निरवसरः १.२०)
 अवज्जिओ २०९ सक्तः (दे-१.५५)
 अवज्जि ३२१ प्रावरणम्
 (दे-अवज्जि १.३४)
 अवज्जो ३०७ कदली (दे-१.१२)
 अवज्जो ३२७ ओ ह र हितः
 (दे-अवज्जो १.१३)
 अवज्जिओ ९६ क्रोधः (दे-१.३६)
 अवज्जिओ ३२० विच्छायाः
 (दे-अवज्जिओ १.२७)
 अवज्जि २१० परिपूर्णम्
 अवज्जिओ १०९ प्रहशङ्कया कदितः
 (दे-१.३०)
 अवज्जि ३२२ देवगृहम्
 (दे-अवज्जि १.५७)
 अवज्जि ३११ ईश्वरः (दे-अवज्जि १.१०)
 अवज्जि ३१४ उत्तरीयम् (दे-१.२५)
 अवज्जि ३२९ तनुचलनम्
 (दे-१.४२)
 अवज्जि ३२७ अङ्गुलीयकम्
 (दे-१.३१)
 अवज्जि ३१९ इक्षुशकलम्
 (दे-अवज्जि १.२८)
 अवज्जि ३१९ तापिष्ठम्
 (दे-१.३७)

अजयिआ ३१९ तापिच्छम्
(दे-१-३७)
अंतली ३३२ उदरम्, कर्ममध्यम्
(दे-अंतली १-५५)
अंबडो ३२५ निष्ठुरः (दे-१-१६)

आ

आअट्टिआ ३३२ परायत्ता, नववधूः
(दे-आअट्टिअं १-६८)
आअर ३२० मुसलम्
(दे-आअर उदूखलम् १-७४)
आअलण ३१४ रतिगृहम्
(दे-आअलण १-६९)
आअलो ३२२ के श ब म्ध न म्
(दे-आअलो ! १-६२)
आअं ३१६, ३३३ दधि (दे-आअं
दीर्घम्, अतिदीर्घम्, मुसलम्,
विषमम्, कालायसम् १-७३)
आआसतलं ९७ हर्म्यष्टम् (दे-१-७२)
आइप्यं २११ पिष्टम् (दे-१-७८)
आओ ६५ आपः (दे-१-७)
आइम्बरो ३३८ पटहः
आओरो ३०६ श्वपचः
(दे-आणूवो ! १-६४)
आणको ३२५ तिर्यक्
(दे-आणिकं तिर्यक्सुरतम् १-६१)
आणन्वडो ९७ नववध्वा रक्षा क ण
वक्षम्, प्रथमरजस्वलाया रक्षाक्तः
पटः (दे-१-७२)
आणुअं ६८ आननम् (दे-१-६२)
आदओ ३२९ आदर्शः
(दे-आराओ १-१४)

आमल्लम् ३३१ धम्मिअरचना
(दे-आमेलो ! १-६२)
आमेलो ३२२ केशवन्धनम् (दे-१-६२)
आरओ २०९ वृद्धिमतः, गृहायातव
(दे-१-७५)
आरजालं ९६ कमलम् (दे-१-६६)
आरतिओ ३१५ मा ला का रः
(दे-आरमिओ १-७१)
आरंदरं ३३० संकटम् (दे-१-७८)
आरिलो ३१५ बन्धः (दे-१-६३)
आरेइअं २०९ मुकुलितम्, मुक्कम्,
भ्रान्तम्, पुककितम् (दे-१-७७)
आरोगिअं २१० परिपूर्णम् (दे-१-६९)
आलत्थओ ३१५ के की, म यूरः
(दे-आलत्थो १-६५)
आलोलं ३२२ केशवन्धनम्
आलसो ३१५ वृक्षिकः
(दे-आलासो १-६१)
आवसणं ३१४ रतिगृहम्
(दे-आअलण १-६९)
आविअं २०९ प्रोतम् (दे-१-७६)
आसंघो ६७ आत्मा
आइडं ११३ सीत्कारः
(दे-आहुडं १-७४)
आइविओ २१४ चूर्णितम्
आहित्यो २०७ रुद्धः, ग लि तः
(दे-१-७६)

इ

इक्कुसी ३२६ नी ला ज्ज म्
(दे-इक्कुसं १-७९)
इच्छाउत्तो ३१७ योगिनीधुतः, ईश्वरः

इली ३३४ वर्षत्राणम्, सिंहः, व्याघ्रः
(दे-१-८३)

ईदग्गिधूमं १८; ३२४ तु हि न म्
(दे-१-८०)

उ

उअआरो ३३२ ग्रामः, संघः

उअकिअं २१४ पुञ्जीकृतम् (दे-१-१०७)

उअहारी ३१६ दोहनकारी
(दे-१-१०८)

उइत्तणं ३०८ नि व स न म्
(दे-उइत्तणं १-१०३)

उक्कगो २०६ अनवस्थितः

उकट्टी ३१२ कूपतुला (दे-उकट्टी १-८७)

उक्कासं २१२ उत्कृष्टम्
(दे-उक्कासिअं १-११४)

उक्कासारो ३१६ भीमः

उक्कासिअं २१४ रणलब्धम्
(दे-१-११४)

उकिअं २१२ प्रसृतम्

उक्कुण्डं २१३ विप्रलब्धः
(दे-उक्कुण्डो १-९१)

उक्खण्डिअं २१४ मुटितम्
(दे-१-११२)

उक्खिण्णं २०६ अवकीर्णम्
(दे-१-१३०)

उग्गाहिओ २११ निपुणगृहीतः विर-
चितश्च (दे-उग्गाहिअं १-१०४)

उग्गालो ३१५ तनुस्तोतः, सुस्वल्पजल-
प्रवहणम् (दे-ओग्गालो १-१५१)

उग्गाहिअं २०८ उत्क्षिप्तम्

उग्घओ २१३ विस्तीर्णः
(दे-उग्घाओ १-१२६)

उग्घकं २०७ प्रकपितम्

उच्चण्णो २१० आरुढः (दे-१-११०)

उच्चल्लो २१५ दृष्टः

उच्चंडं ३२१ शीर्षेण कियते यच्चरितम्
(दे-उच्चंडं १-१०६)

उच्चंडिगो ३३३ निःसीमः, अधिकप्रमाणः
(दे-उच्चंडिओ १-१०६)

उच्चंतो ३१९ गाढः

(दे-उच्चंतो दृढः १-९७)

उच्चाडनं ३३३ उपवनम्, शीतम्
(दे-उच्चाडो विपुलः १-९७)

उच्चुल्लो २०७ उद्धिमः
(दे-उच्चुल्लं १-१२७)

उच्छड्डिअं २१२ मुषितम्
(दे-उच्छड्डिअं १-११२)

उच्छण्डिअं २०९ शरादिव्यधितम्,
अपहतम् (दे-१-११२)

उच्छल्लओ ३१३ गृहम्
(दे-उत्थलिअं १-१०७)

उच्छुण्णं २१० परिपूर्णम्

उच्छुरिअं २१३ आपूर्णम्
(दे-उच्छुरं १-९०)

उच्छुल्लो २१३ अध्यासितम्;
२१५ विधारितः (दे-१-१३१)

उच्छूरणं २०७ उत्च्छिष्टम्
(दे-उच्छूरणं १-१०६)

उज्जणिअं २०८ वक्रितम्, निम्नीकृतम्
(दे-१-१११)

उज्जरिअं २०८ शुष्कम्, निम्नीकृतम्
(दे-१-१३३)

उज्जल्लो ९८ बहुबलवान्
(दे-१-१५४); २१३ अभ्यासितम्
(दे-१-९७; हेम्या-२-१७४)

उज्जोगलं ३२५ भटः (?)
 उज्जमागं २११ पलायितम्
 (दे-उज्जमागं १-१०३)
 उज्जरिओ २१३ विस्तीर्णः
 (दे-उज्जरिओ १-१३३)
 उज्जं ३२३ अरम्यम् (दे-ओज्जं १-१४८)
 उद्वाहिअं २०८ उ त्ति त म्
 उद्दो ३१५ कृपादिखनकः (दे-१-८५)
 उणिआ ३१४ कसरा, यवागुः
 (दे-उणिहआ १-८८)
 उत्तप्पो २१३ अध्यासितम् (दे-१-१३१)
 उत्ताणफलं ३०८ एरण्डः
 (दे-उत्ताणपसयं १-१२०)
 उत्तालो ३२३ गर्वितः (दे-उत्तप्पो ?
 १-१३१)
 उत्तिरिविडिअं ३२१ उपर्युपरिस्थानम्
 (दे-उत्तिरिविडो १-१२२)
 उत्थलपत्थल्ला १०९ मार्शयुगापवृत्तिः
 (दे-१-१२१)
 उत्थिअं २१४ रणलब्धम्
 उद्दच्छिओ २११ निषिद्धः
 उद्दणो १६ उद्ददनः (दे-१-९९)
 उद्दणो ३३३ कुररः, सगर्वः, प्रतिशब्दः
 (दे-उद्दणा चुल्लो १-८७)
 उद्दरिअं २१२ उत्खातम्
 (दे-उद्दरिअं १-११०)
 उद्दालिअं २११ रण दु त म्
 (दे-उद्दलिअं १-१००)
 उद्दो ३३३ ककुदम्, जलमानुषः,
 दान्तपृष्ठः (दे-उद्दं १-१२३)
 उद्दओ २०७ भ्रान्तः
 (दे-उद्दाओ १-१२४)

उद्दच्छो २१३ लिप्तम्
 (दे-उद्दत्थो १-९६)
 उद्दरिअं २०६ अर्दितः
 (दे-उद्दरिअं १-१००)
 उद्दुमाअं २१० परिपूर्णम्
 उद्दुस्तिअं २०९ रोमाञ्चितम्
 उद्दुलिअं २१२ अवनतम्
 उप्पकिआ ३१५ रजकी
 (दे-उप्पुकिआ १-११४)
 उप्पड्डिअं २१३ नष्टम्
 उप्पहं ३१३ वृद्धम्
 उप्पा ३२१ मण्यादेर्माज्जनम्
 (दे-ओप्पा १-१४८)
 उप्पालओ ३२१ रणरणकम्
 उप्पिअं २०७ हतं रोषितं विद्युक्तं च
 (दे-उप्पित्थं ? १-१२९)
 उप्पिणिअं ३२२ शून्यम्
 उप्पित्थो २०७ प्रस्तः, क्रुद्धः
 (दे-१-१२९)
 उप्पिगरिआ ३२१ हस्तोत्सेपः
 (दे-उप्पिगालिआ करोत्सङ्गः
 १-११८)
 उप्पिजलं ३३३ रतम्, काका, रजः
 (दे-१-१३५)
 उप्पुलपोलिअं ३२१ कौ तुकेन त्वरा
 (दे-उन्नुलउलिअं १-१२१)
 उप्पेसो ३३८ भीतिः, सद्भावः
 (दे-१-९४)
 उब्बालो २१३ अ ष्या सि त म्
 (दे-ओब्बालो १-१०२)
 उब्भग्गो २०७ मु णि तः
 (दे-उब्भग्गो गुण्ठितः १-९५)

उष्मालणं २१० प रि पूर्णम्

(दे-१.१.३)

उष्मच्छं २०१ असंबद्धं क्रोधेन भग्नया

च भणितम् (दे-१.१.२५)

उष्मण्डो २०७ उदतः (दे-१.१.२४)

उष्मरिअं २०८ उन्मूलितम् (१.१.००)

उष्मलं २१० घनीभूतम् (दे-१.१.११)

उष्मल्ला ३१४ तुष्णा (दे-१.१.४)

उष्मल्लो ३३३ भू प तिः, सा न्द्रम्

(दे-१.१.३१)

उष्मुद्धो १६ उन्मुखः (दे-१.१.९)

उरओ ६९ ऋजुः

उरणी ३२३ पशुः (दे-उररी १.८८)

उरुसोल्लो २०६ प्रेरितः (दे-उरुसोलं

१.१.०८)

उलुकुसिअं २०९ रो मा श्रितम्

(दे-उलुकसिअं १.१.१५)

उलुहंतो ३१३ काकः (दे-१.१.०९)

उलुहुण्डियं २१४ हे श्रितम्

(दे-उलुउण्डिअं १.१.१९)

उलुहुलिओ २१० अ वि त्तः

(दे-उलुहलिओ १.१.१७)

उल्लिकं २१२ दुखेष्टितम्

उल्लुक्को २०६ त्रुटितः (दे-१.१.२२)

उल्लुण्डिअं २०७ क्षितम्; २१४ रण

क्षयम् (दे-१.१.०९)

उल्लुसिअं २०९ रोमाश्रितम्

(दे-उल्लसिअं १.१.१५)

उल्लूढो २१० आरूढः (दे-१.१.००)

उवउज्जो ११२ उपकारी (दे-१.१.०८)

उवलंडंतो ३१५ वृढावलयम्

(दे-उवलमत्ता १.१.२०)

उवस्तड्डो ३१४ सारधिः

उवसेरो ३१४ रषार्हः (दे-उवसेरं रति-

योगम्! १.१.०४)

उव्वत्तालं ३२२ अविच्छिन्नस्वररोदनम्

(दे-उव्वेत्तालं १.१.०१)

उव्वत्तो २१० गलितः, विरक्तः

(दे-१.१.२९)

उव्विलं २०७ चकितम्, क्लान्तम्

(दे-उव्वित्थं! १.१.२९)

उव्वेलं ३१४ कौशलम्

उव्वस्ता ३२२ गावः

उंचाड्डओ ३३७ हुंकृतम्, गर्जनम्

उंडलं ३३१ मद्यः (दे-१.१.२९)

ऊ

ऊआ ६६ यूका (दे-१.१.३१)

ऊढं २०८ त्यक्तम्

ऊणंदिअं ४० आनन्दितम्

(दे-१.१.४१)

ऊसअं २०९ उप धा नी कृतम्

(दे-१.१.४०)

ऊसलिअं २०९ रोमाश्रितम्

(दे-१.१.४१)

ऊसविअं २०७ उद्ध्वान्तम्

(दे-१.१.४३)

ऊससिअं २०९ उप धा नी कृतम्

ऊसाअत्तो ३०८ खेदेन शिथिलः

(दे-ऊसाअत्तो १.१.४१)

ऊसारो ३१५ गर्तः (दे-१.१.४०)

ऊसुंभिअं ११२ रुद्धगल्गरोदनम्

(दे-१.१.४१)

ए

एकघरिलो ३१८ देवरः (दे-१-१४६)
 एकमुहो ३३२ निर्धमः (?), अधनः
 (दे-१-१४८)
 एकलो (एकलो ?) ११२ प्रबलः
 एकसाहिलो ३३० यः सममुपितः
 (दे-१-१४६)
 एकनी ३०६ चन्दनम् (दे-१-१४४)
 एराणी ३२६ इन्द्राणी (दे-१-१४७)
 एलविलो ९७ वृषः, धनवान्

ओ

ओअग्निअं २०७ आग्रातम्
 (दे-ओअग्निअं १-१७२)
 ओअहो ९८ अपसारः, कम्पः, २०९
 छन्नः (दे-१-१६५)
 ओआमिअं २०८ अमिभूतम्
 (दे-ओहाइओ १-१५६)
 ओइलुयं २१३ विप्रलब्धः
 (दे-ओइलं १-१५८)
 ओक्खलिअं २१४ त्रुटितम्
 (दे-ओक्खलिअं १-११२)
 ओग्निओ ३१० नीहारः
 (दे-ओग्निओ १-१४९)
 ओच्छहो ३११ चोरः (दे-उच्छहो,
 ओच्छहो १-१०१)
 ओज्जरो ११३ मीरुः
 (दे-ओज्जलो १-१५४)
 ओज्जरिअं २१२ प्रक्षिप्तम्, विक्रिप्तम्
 (दे-उज्जरिअं १-१३८)
 ओहुअं २०८ अभिभूतम्

ओत्थअं २११ अवसन्नम्
 (दे-ओत्थओ १-१५१)
 ओत्थरिअं २१४ रणलब्धम्
 (दे-ओत्थरिओ १-१६९)
 ओन्बुरो ४० उन्दुकः; ३३८ मूषिकः
 ओर्य २१० मृष्टम् (दे-ओप्पा १-१४८)
 ओमहिअं २१४ पुरस्कृतम्
 ओमिसं २०७ अग्रवृत्तम्
 ओरग्निअं २१४ त्रुटितम् (दे-१-१७१)
 ओरल्ली ३१२ गभीरदीर्घरवः
 (दे-१-१५४)
 ओरिल् ३३० पक्षात् (दे-ओरिल्लो:
 अचिरकालः १-१५५)
 ओलअणं ३३३ दयिता, नववधुः
 (दे-ओलइणी १-१६०)
 ओलुकी ३०९ चक्षुःस्थगनकीडा
 (दे-ओलुंकी छन्नरमणम्, नंहुवा
 यत्र शिखः कीडन्ति १-१५३)
 ओलेइडो २०८ प्रवृद्धः, अन्यासक्तः
 (दे-१-१७२)
 ओवाअओ ९९ अस्तकालः, अपातपः
 (दे-१-१६२)
 ओसक्किओ २१५ मुक्तः
 (दे-ओसक्की १-१४९)
 ओसण्णो २०६ त्रुटितः (दे-१-१५६)
 ओसत्तं २१२ अवनतम्
 ओसत्थो ३२९ परिरम्भणम्
 ओसरिओ २०८ आकीर्णः, अक्षि-
 निष्कोचासङ्कुचितः (दे-१-१७१)
 ओसविअं २११ अवसन्नम्
 (दे-ओसज्जिअं १-१६८)
 ओसा ३०९ नीहारः (दे-१-१६४)

ओसाओ ३१५ पीडा (दे-१-१५२)
 ओसायणं ६५ आपोशनम् (दे-१-६४)
 ओसिक्खओ ३१८ गतिविधातः
 (दे-ओसिक्खअं १-१७३)
 ओहट्ठं ३३६ नीवी, अवगुण्ठनम्
 (दे-ओहट्ठो १-१५३)
 ओहरणं २०७ आघ्रातम् (दे-१-१७४)
 ओहल्ली ११४ अपसृतिः
 ओहंसं ३०६ चन्दनम् (दे-ओहरिसं
 चन्दनधर्षणशिला १-१६९)
 ओहिअं ३०७ अधोमुखम्
 (दे-ओहुरं १-१५७)
 ओहित्यं ३३६ रमसम्, विषादः
 (दे-१-१६८)

क

कइलबइल्लो ३२२ स्वेच्छोत्थायी
 बलीवर्दः (दे-२-२५)
 कउलं ३३० गोमयखण्डम् (दे-२-७)
 कउहं ३१७ नित्यम् (दे-२-५)
 ककुडं ६७ ककुदम्
 कक्कालं ६९ कक्कालः, शरीरास्थि
 कक्कलडो ६७ कर्कशः (दे-२-११)
 कक्कं ११० कार्यम् (दे-२-२)
 कच्छरं ३०९ कर्दमः (दे-कच्छरो २-२)
 कडअल्ली ३३३ कण्ठः, कर्णिका
 (दे-२-१५)
 कडप्पो ६८ कलापः समूहः (दे-२-१३)
 कडसी ३१७ श्मशानम् (दे-२-६)
 कडं (पडं ?) ३१५ पश्चिमाङ्गणम्
 कडंतर् ३३० शर्पादिजीर्णमाण्डम्
 (दे-२-१६)

कडंतरीअं २०६ छिन्नम्, छिद्रितम्
 (दे-२-२०)
 कडंतं ३२० मुसलम् (दे-२-५६)
 कडिल्लं १०९ गहनम्, दौवारिकः,
 कटिवक्कम्, निर्विवरम्, विपक्षः,
 आशीः (दे-२-५२)
 कडो २०९ उपरतः, क्षीणः (दे-२-५)
 कणआ ३१६ नीवी
 कणइल्लो १०७ शुक्रः (दे-२-२१)
 कणई १०८ कृता (दे-२-५)
 कण्णारामं ३२१ अवतंसः
 कण्णोघिआ ३३८ कञ्चूः, अवतंसः
 (दे-कण्णोल्ली २-५७)
 कत्तं ६७ कलत्रम्
 कत्थइ ६९ कचित्
 कन्दोहं ९७ उत्पलम् (दे-२-९)
 कप्परिअं २१४ आरोपितम् (दे-२-२०)
 कमडो ३३८ भिक्षापात्रम्
 कमडो ३३२ दधिकलशी, पिठरम्
 (दे-२-५५)
 कमणी ११० निश्रेणिः, सोगानम्
 (दे-२-८)
 कमलं १०० आस्यम्, कलहः
 (दे-२-५४)
 कमलो ३११ चोरः (दे-कलमो २-२०)
 कमिओ २०६ उपसर्पितः (दे-२-३)
 करअडी ३१९ स्थूलवक्त्रम्
 (दे-करयरी २-१६)
 करइल्लो ३०७ शुष्कमहीनः (दे-२-१७)
 करमो २०९ क्षीणः (दे-२-६)
 करंडो ३३२ शार्दूलः, बायसः
 (दे-करडो २-५५)

करमरी ११३ हठहता बी
(दे-२-१५)
करल्लं ३१९ अवशुष्कम् (दे-करिल्लं १
२-१०)
कराणी ३१७ शास्त्रमलः (दे-२-१८)
करिल्लं ६६ करीरम्
करोडो ३३२ काकः, नालिकेरः, वृषः
(दे-२-५४)
कलबू ६७ अलाबू
कलिमं ९७ उत्पलम् (दे-२-९)
कली ३२८ शात्रवः (दे-२-२)
कलेरं ६९ करालम् (दे-२-५३)
कल्लं ३३८ कस्यम्
कल्लो ३२० ह्रीः, लज्जा
कव्यालं ३३२ कर्मस्थानम्, वेद्यम्
(दे-२-५२)
कहेडो ३३१ तरुणः (दे-२-१३)
कहोडो ३१६ तरुणः (दे-कहेडो २-१३)
कंकअसुकओ ३११ अल्पसुकृतलभ्यः
(दे-अंकअसुकओ ३-४५)
कंठमल्लं ३२९ यानपात्रम् (दे-२-२०)
कंठिओ ३२९ द्वाःस्थः (दे-२-१५)
कंठो ३२९ सूकरः (दे-२-५१)
कंडदिणारो ३१२ वृत्ति विवरम्
(दे-कंडदिणारो २-२४)
कंडपडव ३२९ तिरस्करिणी
(दे-कंडपडवा ०-२५)
कंपरं ३३१ विज्ञानम् (दे-कंबरो २-१३)
काअपिडला ११३ कोकिला
(दे-२-३०)
काअरो ९९ कातरः (दे-२-५८)
काअंजी ३१३ परिहासः
(दे-कायंदी २-२८)

काणडू ३१३ परिहासः
(दे-काणडू २-२८)
कामकिसोरो ३२० गर्दमः (दे-२-३०)
कारा ३२८ रेखा (दे-२-२६)
कारिमं ११३ कृत्रिमम् (दे-२-२७)
कालं ९८ तमिलम् (दे-२-६)
कालणो ३२५ पुमा न्
(दे-कालओ धूर्तः २-२८)
कालिआ ३३३ कृणवृद्धिः, कायः,
अम्बुदः (दे-२-५८)
कालिबअं ३३२ शरीरम्, अम्बुदः
(दे-कालिनो २-५९)
काहल्ली ३३२ व्ययकरणम्, ब्राह्मम्
(दे-२-५९)
काहिलो ३२८ वत्सपालकः (दे-२-२८)
किकिडी ३०९ सर्पः
(दे-किकिडी २-३९)
किण्डं ३३३ सितांशुकम्, सूक्ष्मम्
(दे-२-५९)
किमिघरवसणं ९४ कौशेयम्
किरिकिरिआ ११० कर्णोपकर्णिका,
कुतूहलम् (दे-किरिइरिआ २-६१)
किरी ३३८ वराहः
किरो ४० किरिः, वराहः (दे-२-३०)
किबडी ३३६ पार्श्वद्वारम्, पश्चिमाग्नम्
(दे-किबिडी २-६०)
किवाडो ३११ स्थलितः
(दे-किनोडो २-३१)
किलिणी ३१५ प्रतोली, रथ्या
(दे-किलणी २-३१)
किजुकखो ३२९ शिरीषः
(दे-किजकखो २-३१)

कीलं ३१६ स्तोकम् (दे-२.२१)
 कीला ३१० नववधूः (दे-२.३३)
 कुई ३२३ बलाका
 कुकुला ३१० नववधूः (दे-२.३३)
 कुच्छिणी ३१२ वृत्तिविवरम्
 (दे-कुच्छि २.२४)
 कुच्छिमई ११२ गर्भवती (दे-२.४१)
 कुहमिओ ३१६ महिषः
 (दे-कुहमिओ २.१५)
 कुह्यारो ३३१ चर्मकारः
 (दे-कुह्यारो २.३०)
 कुडओ ११३ लताग्रहम् (दे-२.३१)
 कुडको ११३ लताग्रहम् (दे-२.३१)
 कुडुको १०९ लताग्रहम् (दे-२.३१)
 कुडुम्बिअं ११० सुरतम्
 (दे-कुडुम्बिअं २.४१)
 कुडुंगो १०९ लताग्रहम् (दे-२.३१)
 कुडं ६८ कुपुम् (दे-२.३३)
 कुणिआ ३१२ वृत्तिविवरम् (दे-२.२४)
 कुडो २१३ आक्रान्तम् (दे-कुई २.३४)
 कुम्मणो १०८ म्लानः (दे-२.४०)
 कुरुडो ३३२ अनघः, निपुणः
 (दे-कुरुडो २.६३)
 कुरुलो ३३२ अनघः, निपुणः
 (दे-२.६३)
 कुल्लो ३३५ असमर्थः, प्रीवा, विच्छिन्न-
 पुच्छः (दे-२.६१)
 कुल्हो ३२५ शृगालः (दे-२.३४)
 कुविलो ३११ चोरः
 (दे-कुविलो २.६९)
 कुसुमालो ३११ चोरः (दे-२.१०)
 कुहणी ३१५ रघ्या
 (दे-कुहणी २.६२)

कुहिथं ३११ कर्पूरम्
 (दे-कुहिणी २.६२)
 कुंगो १०९ लताग्रहम् (दे-२.३१)
 कुडं ३२८ हव्यधमः, अग्निः (दे-२.३३)
 कुडिओ ३२६ प्रामेयः (दे-२.३०)
 कुतो ३१० शुक्रः (दे-२.२१)
 कुंभी ३२३ सुवर्णादिकमन्तर्निधाया बहि-
 र्बद्धं कर्पटकखण्डम् (दे-कुंटी बल-
 निबद्धं इवम् २.३४)
 कूरं ३०८ भक्तम् (दे-२.४३)
 केआ ३१६ केली (दे-केआ रज्जुः २.४४)
 केडो ३३६ व्यापनम्, फेनः, स्थालः,
 दुर्बलः
 कैजू ३३२ रज्जुः, असती, कन्दः
 (दे-केआ ? २.४४)
 कोञ्जणं ३२२ अलीकहितकरणम्
 (दे-२.४८)
 कोञ्जरिअं २१० पुरितम्
 (दे-कोञ्जरिअं २.५०)
 कोट्टी ३३३ स्थलना, दोहविषमा गीः
 (दे-२.६४)
 कोडिल्लो ११२ पिशुनः (दे-२.४०)
 कोणो ३३५ गर्वितः, निर्दयः
 (दे-२.४५)
 कोण्णाअं ३०८ म्लानम्
 कोत्थरं ३३१ विज्ञानम् (दे-२.१३)
 कोत्थुअवत्थं ३१६ नीवी
 (दे-कुत्थुहवत्थं २.३८)
 कोप्परो ३३६ वर्णसंकरः, जालकम्
 कोप्पो २६ अपराधः (दे-२.४५)
 कोलंबं ३१६ पिठरम्
 (दे-कोलंबो २.४७)

कोलीरं ६७ कुरुविन्दम् (दे-२४६)
कोसलो ३१६ नीवी (दे-कोसलं २३८)
कोसिओ ३२९ कुविन्दः

ख

खट्वांगो ३१६ छाया (दे-खट्वांगं २६८)
खड्डइअं २१० संकुचितम् (दे-२७२)
खड्डिरिअं ३०८ क लु ष म् (दे-खरडिअं
रुक्षम् २७९)
खड्डुं ६७ खेलम्; ३०८ इमश्रु
(दे-२६९)
खड्डिको ३२६ सैनिकः
(दे-खड्डिको २७०)
खण्डिओ २१५ मद्यासक्तः (दे-२७८)
खज्जोओ ९९ खद्योतः, तारका
(दे-२६९)
खन्धमसो ९९ भुजः (दे-२७१)
खन्धलट्टी ९९ भुजः, स्कन्धस्य यष्टिः
(दे-२७१)
खण्णरो ३२३ रुक्षः (दे-२६९)
खण्णिअं २१० परिपूर्णम्
(दे-खरिअं २६७)
खण्णो ३०८ दक्षः (दे-खवो, खवो
वामकरः २७७)
खरडिओ ३२३ रुक्षः
(दे-खरडिअं २७९)
खरुण्णा ३२३ विषमा भूः
खल्लिरिआ १०८ संकेतः (दे-२७०)
खल्लिरी ३०८ संकेतः (दे-२७०)
खवडिअं ३३० प्रतिहतगमनम्
(दे-२७१)
खवल्लिओ २१० कुपितः (दे-२७२)

त्रि.पा.२८

खव्वो ३३३ वामहस्तः, गर्दमः
(दे-२७७)
खसिअं २१३ आपूर्णम्
खंजणो ३३४ खजरीटः, कर्दमः
(दे-२६९)
खंडीधारा ३१८ अत्युष्णोदकधारा
(दे-खंधीधारो २७२)
खंदजी ३०८ स्थूलेन्धनबहिः
(दे-खंदगी २७०)
खिखिणी ३१७ शुगाली (दे-२७४)
खुडिआ ३२७ स्वत्परतम्
(दे-खुडिअं २७२)
खुडुओ ६८ क्षुल्लकः (दे-२७४)
खुडुं ३२७ स्वत्परतम् (दे-२७४)
खुरहखुडी १११ प्रणयकोपः
(दे-खुरडुक्खुडी २७६)
खुलुखी ३३५ मिथ्याघटमानम्
(दे-खुलुखी २७६)
खेआलुअं ३२६ हासः, हासे सति
हसितम् (दे-खेआलु निःसहः,
असहन इत्यन्ये २७७)
खेडं ३३८ ग्रामस्थानम्
खोडो ३१३ धार्मिकः (दे-२८०)
खोड्डी ३०९ दासी (दे-खोड्डी २७७)
खोहत्तं ३२३ पाणिभ्यामाहतं जलम्

ग

गअणरई ३०८ मेघः (दे-२८८)
गअसाउलो ११० विरक्तः
(दे-गअसाउलो २८८)
गअणसहो ३२३ मृगनिषेधरवः
(दे-२८८)

गज्जिलिओ १०९ स्पृष्टेऽङ्गे हासः,
 पुलकः (दे-गजोल्लिअं २०१००)
 गजोल्लो ११२ पीडितः
 (दे-गजोल्लो २०८३)
 गणस्समो ३१३ गोष्ठयां रतः
 (दे-२०८६)
 गत्तडी ११३ गायिका (दे-२०८२)
 गद्दहो ३१९ कुमुदम् (दे-गद्दहं २०४३)
 गन्धपिप्साओ ३०७ गान्धिकः
 (दे-२०८७)
 गन्धुत्तमा ३३८ सुरा
 गमरोट्टं ३१९ शेखरकम्
 गमिअं २११ अवधृतम्
 गलत्थलिओ २०६ प्रेरितः (दे-२०८७)
 गल्लं ६८ गण्डम्
 गहकल्लोलो ३२२ ग्रहकल्लोलः, राहुः
 गहणं ३२८ निर्जलस्थानम् (दे-२०८२)
 गहणी ३१४ बन्दी (दे-२०८४)
 गहरो १९ गृध्रः (दे-२०८४)
 गहिआ ९४ काम्यमाना (दे-२०८५)
 गहिल्लो ६६ ग्रहिलः
 गहेरो ३१४ बन्दी (दे-गहरो
 गृध्नः २०८४)
 गंजं ३३० गण्डः (दे-गंजो गल्लः २०८१)
 गामरेडो १११ योऽन्तर्मुत्त्वा ग्रामं भुङ्क्ते
 (दे-गामरोडो २०९०)
 गामहणं ६६ ग्रामस्थानम् (दे-२०९०)
 गावी १०९ गौः
 गांडी ३०६ मञ्जरी
 गिडिली ३२४ ऐक्षवं दलम्, इक्षुखण्डम्
 (दे-गांडीरी २०८२)
 गुडिओ २१० संनद्धः

गुज्जणिअं २०६ संघटितम्
 (दे-गुजेल्लिअं २०९२)
 गुत्थिअं २०८ उन्मूलितम्
 गुप्पी ३३० इच्छा (दे-गुम्मो २०१०)
 गुमिलो ११० मूढः; २१५ मूढः
 स्खलितः आपूर्णश्च (दे-गुमिलं
 २०१०२)
 गुम्मइओ २१० आपूरितः, स्खलितः,
 आमूलात्संवर्तितः, मूढः, विघटितः
 (दे-२०१०३)
 गुम्मिओ २१४ मूलोत्सङ्गः
 गुलिअं २०८ मथितम्
 गेड्डा ३२६ यवः (दे-गेड्डं २०१०४)
 गोच्चअं ३२९ प्रतोदः
 (दे-गोच्चओ २०९७)
 गोजा ३०७ कलशी (दे-गोआ २०८९)
 गोड्डं ३०७ स्तनयोरुपरि रचितो वासो-
 ग्रन्थिः (दे-गोड्डुअं २०९३);
 ३०९ पङ्कः, कर्दमः (दे-गेड्डं
 २०१०४)
 गोणिको ६६ गोनीकः, गवामयनम्,
 गवां समूहः (दे-गोणिको २०९७)
 गोणो ६५ गौः (दे-२०१०४)
 गोत्तण्हाणं ३२६ पित्रोर्जलाञ्जलिः
 (दे-२०९३)
 गोप्पी ३०६ बाला
 गोस्सपडिआ ३१९ गोधा
 (दे-गोरंफिडी २०९८)
 गोरिहिअं २०७ व्रस्तः
 गोरो ३३७ ग्रीवा, अक्षि, सीता
 (दे-गोरा २०१०४)
 गोला ६५ गोदा; ३३२ गौः, नदी
 (दे-२०१०४)

गोविओ ३२६ अल्पजल्पनः (दे-२.९७)
 गोसण्णो ९८ मूर्खः (दे-२.९७)
 गोसो ६६ गोसर्गः, प्रत्यूषः (दे-२.९६)
 गोहो ३२७ ग्राम्यजनाग्रणीः (दे-२.८९)
 गौडी ३०६ मज्जरी (दे-गौठी २.९५)
 गौजलं ३३० प्रवेयम्
 गौजी ३०६ मज्जरी (दे-२.९५)

घ

घग्घत्थणं ३१० खेदः
 (दे-घुग्घुच्छणयं २.११०)
 घग्घरं ३२५ जघने वस्त्रविशेषः
 (दे-२.१०७)
 घडिअघडा ११० गोष्ठी (दे-२.१०५)
 घडी ११० गोष्ठी (दे-२.१०५)
 घणंवाहिओ ३२५ इन्द्रः
 (दे-घणवाही २.१०७)
 घरअन्दं ९७ दर्पणः, मुकुरम्
 (दे-२.१०७)
 घायणो ६७ गायनः (दे-२.१०८)
 घुग्घुरुडो ३१४ राशिः
 (दे-घुग्घुरुडो २.१०९)
 घुग्घुस्सिअं २०९ अशङ्कं भणितम्
 (दे-२.१०९)
 घुत्तिअं २०९ अन्विष्टम्
 (दे-घुत्तिअं २.१०९)
 घुत्तिणिअं २०९ अन्विष्टम्
 (दे-२.१०९)
 घुत्तिअं ६६ घुत्तणम्
 धोलिअं ३३४ हठात्कृतम्, शिलातलम्
 (दे-२.११२)

च

चउक्कं ६९ चतुष्पथ (दे-३.२)
 चक्कग्गहो ३२० मकरः
 (दे-पक्कग्गहो ६.२३)
 चक्कडिअं २१० प्रीणितम्
 (दे-चक्कडिअं ३.६)
 चक्कलं ११३ परिवर्तुलम् (दे-३.२०)
 चक्खिअं २१५ आस्तादितम्
 चच्चा ९९ चर्चा, तलाहतिः (दे-३.१९)
 चच्चिको ९८ स्थासकः, चर्विकः
 (देव्या २.१७४)
 चडआणा ३१३ कुन्तलाः
 (दे-चडो ३.१)
 चडिआसो ३१४ आटोपः
 (दे-चडिआरो ३.५)
 चण्टिअं २०९ छन्नम्
 चण्डिको १०८ कोपः (दे-३.२)
 चण्डिजो १०८ पिशुनः, कोपः
 (दे-३.२०)
 चदुरुडो ३०८ शा त वा ह नः
 (दे-चउरविधो ३.७)
 चन्दोज्जं ९७ कुमुदम् (दे-३.४)
 चप्पलओ १०८ मिथ्याबहुभाषी
 (दे-३.२०)
 चप्पलं ३२५ मिथ्यावचः (दे-३.२०)
 चवेडी ९८ करसंपुटाघातः (दे-३.३)
 चलणाओहो ४० चरणायुधः, कुक्कुटः
 (दे-३.७)
 चंचरिओ ४१ चञ्चरीकः, भ्रमरः
 (दे-३.६)
 चंचुप्परं ३१३ मिथ्या
 (दे-चंचप्परं ३.४)

चंदवडाआ ३१० अर्धप्रावृतदेहा
 (दे-३.७)
 चारवाओ ३२४ ग्रीष्मवातः (दे-३.९)
 चारो ३३७ इच्छा, बन्धनम्
 (दे-३.२१)
 चिकं ४० स्तोकम् (दे-३.२१)
 चिक्खअणो १११ असहनः
 चिक्खिलं ३०९ कर्दमः
 (दे-चिक्खलो ३.११)
 चित्तओ ३१३ व्याघ्रः
 चित्तलं १०९ रम्यम् (दे-३.४)
 चित्तविओ २०८ परितोषितः
 चिपंडी ३३७ व्रतम्, उत्सवविशेषः
 चिमिणं २०९ रोमाञ्चितम्
 (दे-चिमिणो ३.११)
 चिरओ ३२८ कुल्या, अल्पा कृत्रिमा
 सरित् (दे-चिरिचिरा-चिरिचिरा
 ३.१३)
 चिरिआ ३२६ कुटी (दे-चिरया ३.११)
 चिरिका ३२७ चर्मणं वारिभाण्डम्
 (दे-३.२१)
 चिरिचिरिआ ९५ चिरिचिराति ध्वनि-
 र्यस्याः (दे-३.१३)
 चिलिचिडिआ ९५ चिलिचिलाति ध्वनि-
 र्यस्याः (दे-३.१३)
 चिल्लो ३११ बालः (दे-३.१०)
 चुक्को ३१३ मुष्टिः (दे-३.१४)
 चुच्चुलिअं ३१९ चुलकम्
 (दे-चुच्चुलि ३.२३)
 चुट्टी ३३१ शिखा (दे-चोट्टा ३.१)
 चुडुली ३२३ उल्का (दे-३.१५)
 चुप्पो ३२३ मेदुरः (दे-चुप्पो सक्केहः
 ३.१५)

चुल्लो ३११ बालः (दे-३.२२)
 चुल्लोडओ ३२० ज्येष्ठः (दे-३.१७)
 चुंचुणिआ ३३५ मुष्टिदूतम्, यूका,
 समर्थः (दे-३.२३)
 चुंचुमालिओ ३१७ अलसः
 (दे-चुंचुमाली ३.१८)
 चुंचुलिआरो ३२० चुलकम्
 (दे-चुंचुलिपूरो २.१८)
 चुंदिणी ३३१ कुमारी
 चेडो ३११ बालः (दे-३.१०)
 चेंडा ३३३ शिखा, नवमालिका
 (दे-३.३९)

छ

छट्टा ६७ छटा
 छट्टो ३०७ मर्म (दे-वष्टा ? ७.३१)
 छवडी ३१६ चर्म (दे-३.२५)
 छाआ ३३७ भ्रमरी (दे-छाया ३.३४)
 छाइल्लो १०९ रूपवान्; ३२० वैदग्ध्य-
 वान् (दे-३.३५)
 छाहो ३१९ गगनम् (दे-छाहीं ३.२६)
 छिकं २११ स्पृष्टम्; २१२ क्षुतम्
 (दे-३.३६)
 छिच्छअणो ३२४ असोढा
 (दे-छिक्कोअणो ३.२९)
 छिच्छई १०८ असती
 छिच्छओ ९५ अक्षिप्तः नयनप्रीत्यनई-
 त्वात् (दे-३.१७४)
 छिच्छि ६६ धिक् धिक्
 छिच्छिणरमणं ३०९ चक्षुःस्थगन-
 क्रीडा (दे-छिछटरमणं ३.३०)
 छिण्णालो ९५ सदान्चारिच्छिणां छात्या-
 दत्त इति

छिण्णो ९५ छिणः स्मरशरच्छिन्नत्वात्
(दे-३.२७)

छिहं १९ छिप्रम् (दे-३.५)

छिविअं ३१८ इच्छुसकलम् (दे-३.२७)

छिविओ ३०९ चयः, समूहः
(दे-छिवओ ३.३९)

छिहंडहिल्लो ३१९ दधि (दे-सिहंड-
हिल्लो बालो, दधिसरः, मयूरः
८.५४)

छिछोली ३१५ तनुत्तोतः, स्वल्पजल-
प्रवहणम् (दे-३.२७)

छुप्पलयं ३१९ शेखरकम् (दे-चुप्पलो-
चुंभलो शेखरः ३.१६)

छुइइडिआ ३२७ छेप्या, अस्पृश्या
(दे-छोडमाह्ती ? ३.३९)

छुहिअं २१३ पार्श्वपरावृत्तम् (दे-३.३०)

छेओ ३२० विदग्धः

छेणो ६७ स्तेनः

छेत्तसोवणी ३३१ क्षेत्रजागरः
(दे-छेत्तसोवणयं ३.३२)

छेलिआ ३२५ अल्पपुष्पा सक्
(दे-छेली ३.३१)

छोहो ३०९ समूहः (दे-३.३९)

ज

जब्बंदणं ३३७ अगुरुः, कुङ्कुमम्
(दे-३.५२)

जच्छन्दो ६८ स्वच्छन्दः (दे-३.४३)

जणउत्तो ९६ ग्रामप्रधाननरः
(दे-३.५२)

जण्णहरो ९६ यज्ञहरः, राक्षसः
(दे-३.४३)

जमणं ३१५ बालशिखा

(दे-जवणं ३.४१)

जम्बालं १८ शैवालम् (दे-३.४२)

जयणं ३३८ भयसंहननम्

जरण्डो १०९ वृद्धः (दे-३.४०)

जवणं ३३४ हयः, वा शिव द ना
(दे-जवणं हलशिखा ? ३.४१)

जवो ३२५ पुमान्

जहणारोहो ९७ ऊरुः (दे-३.४४)

जहणूसुअं ९८ जघनांशुकम्
(दे-३.४५)

जंघामओ ११३ दूतः (दे-३.४२)

जंघालुओ ११३ दूतः (दे-३.४२)

जंपेक्खिरमगिरओ ११० यद् दृष्टं
तद्याचते (दे-३.४४)

जंभणंभणो ११३ स्वरभाषणः
(दे-जंभणवो ३.४४)

जंभलो ३२० मूर्खः (दे-३.४१)

जाई ३१७ मदिरा, सुरा (दे-३.४५)

जिग्घिअं २०७ आप्रातम् (दे-३.४६)

जीविअमई ३२४ कामुकाकर्षिणी मृगी
(दे-जीवयमई ३.४६)

जुअणो ११३ युवा

जुण्णो ३२० वैदग्ध्यवान् (दे-३.४७)

जुसिअं २०८ क्षितम्

जोअणा ९९ तारका (दे-३.५०)

जोइओ ९९ ज्योतिरिक्कणः, खद्योतः
(दे-३.५०); ३१६ व्याधः
(दे-जोडिओ ३.४९)

जोइक्खो ९६ ज्योतिष्कः (दे-३.४९)

जोइसो ९९ तारका (दे-३.५०)

जोई ९८ विद्युत्, ज्योतिः (दे-३.४९)

जोओ १५ कन्धः (दे-३.४०)

जोडो १९ तारका (दे-३.४९)

जोव्वणजोअ ३१२ जरा

(दे-जोव्वणवेअं ३.५१)

जोव्वणणी ३१२ जरा

(दे-जोव्वणणोवयं ? ३.५१)

जोव्वणिरं ३१२ जरा

(दे-जोव्वणणीरं ३.५१)

झ

झडी ३१० गुल्मः (दे-झडी निरन्तर-
वृष्टिः ३.५३)

झण्टिअं २१० प्रहृतम् (दे-३.५५)

झत्थो २१२ गतः (दे-झत्थं ३.६१)

झसिअं २०८ पर्यस्तम् (दे-३.६२)

झरओ ३३० सुवर्णकारः (दे-३.५४)

झरंको ३२३ तृणमनुष्यः (दे-३.५५)

झल्लरी ३११ गुल्मः

झसुरं ३३५ ताम्बूलम्, अर्थः

(दे-३.६१)

झसो ३३४ गम्भीरः, तटस्थः, दीर्घः,

अवशः (दे-३.६०)

झंटिलिआ ३११ चक्रमणम्

(दे-झंटिलिआ ३.५५)

झंडली ३२३ असती (दे-३.५४)

झंडुली ३२३ असती (दे-३.६१)

झाडं ३०६ लतादिगहनम् (दे-३.५७)

झुत्ति ३१० स्रोतः (दे-३.३८)

झुत्ती ३२८ रजस्वला (दे-३.५८)

ट

टंको ३३५ खज्जः, लिङ्गः, जंघापातः,
तटम्, खनित्रम् (दे-४.४)

टोंबरो ४० तुम्बुरः (दे-४.३)

ठ

ठाणिज्जं ११२ गौरवम् (दे-४.५)

ठाणो ३१३ अहंकारः (दे-४.५)

ठेणो ३३५ स्थासकः, चरः, चोरः

ड

डक्खरो ३३१ युवा, तदनः

(दे-पडिक्खरो कूरः ? ६.२५)

डड्ढो ३०७ प्रस्तः

डव्वो ३३० वामकरः (दे-४.६)

डसरी ३३६ उष्णजलम्, स्थाली

(दे-डहरी ? ४.७)

डहरो ३११ बालः (दे-४.८)

डंको ३१३ काकः (दे-डंको ४.१३)

डंडरं ३२२ ई ध्या कल हः

(दे-डंडरो ४.१६)

डंडरिआ ३०९ कर्दमः

(दे-डंडरिओ ४.१५)

डंडसिओ ३१९ ग्रामतटः

(दे-डंडसिओ ४.१५)

डंडा ३०९ कर्दमः (दे-डंडो ४.१६)

डंभिओ ६८ दाम्भिकः (दे-४.८)

डाली ३१३ शाखा (दे-४.९)

डिढओ २०८ जलान्तः पतितः

(दे-डिढयं ४.१५)

डिषओ ३३० वामकरः

डिखा ३३७ आतङ्कः, प्रासः

डुल्लरयं ३०७ कपदानां भूषा, कपर्दि-

कामिः कृतद्राभरणम् (दे-उल्लरयं
१.११०)

डेडुरी ३१८ कीडा
 डेडुरी ६९ दर्दुरः (दे-४-९)
 डेंडी ३२३ बलाका (दे-डेंकी ४-१५)
 डोअलो ६९ लोचनम् (दे-४-९)
 डोअणो ६९ लोचनम् (दे-४-९)
 डोको ३१३ कूपतुला (दे-डोओ ४-११)
 डोबरओ ३२७ गुरुहारिकः
 डोलो ६९ लोचनम् (दे-४-११)
 डोंगी ३३३ रथ्या, स्थासकः (दे-४-१३)

ढ

ढेक्कुणो ६७ मःकुणः
 (दे-ढेंकुणो ४-१४)

ण

णज्झरं २१० दलितम्; ३१९ विमलम्
 (दे-णज्झरो ४-१९)
 णडिओ २१५ वञ्चितः (दे-४-१०)
 णडुलं ३३३ विनतः, दुर्दिनम्
 (दे-४-४७)
 णदरी ३३० क्षुरिका
 णन्दिणी ९४ धेनुः (दे-४-१८)
 णलुअं ३३७ वृत्तिविवरम्, कर्दमितम्,
 निमित्तम्, प्रयोजनम् (दे-णल्लयं
 ४-४६)
 णंदणो ३२७ कर्मकृत् (४-१९)
 णाओ ३२३ गर्वितः (दे-४-२३)
 णामुक्कसिअं ३१३ कार्यम् (दे-४-२५)
 णालं २०७ त्रस्तः
 णिअंधणं ९८ प रि घा न म् (दे-४-३)
 णिअंसणं ३१० परिधानम्
 (दे-४-३८)

णिआणिका ३२५ कृतृणलुब्धनम्
 (दे-४-३५)
 णिआरं ३३२ कजुः, रिपुः, प्रकटः
 (दे-णिआरं रिपुगृहम् ४-२९)
 णिउक्कणो ३३६ वायसः, मूकः
 (दे-४-५१)
 णिउक्को ११९ तूष्णीकः, मूकः
 (दे-४-५१)
 णिउ[प]त्तउ ३१७ शात्मलिः
 णिक्कज्जो २०६ अनवस्थितः (दे-४-३३)
 णिक्कडो ६७ निश्चलः, ६७ निश्चयः
 (दे-४-२९)
 णिक्कसरिओ ३११ गलितसारः
 (दे-णिक्कसरिओ ४-४१)
 णिक्खो ३३१ चोरः, सुवर्णम्
 (दे-४-४५)
 णिग्गिण्णो २११ निर्गतः (दे-४-३६)
 णिग्घट्टो ३१० कौशलोपेतः
 (दे-णिग्घट्टो ४-३४)
 णिग्घोरो ३१५ निर्दयः (दे-४-३७)
 णिक्खणिओ २१५ जलधौतः
 णिच्छुडो ३१५ निर्दयः
 (दे-णिच्छुंडो ४-३७)
 णिज्जरं २१३ जीर्णं खिन्नं च
 (दे-णिज्जरं ४-२९)
 णिज्जाओ ३३२ पुष्पप्रकरः, उपकारः
 (दे-४-३४)
 णिज्जो २०८ सुप्तः (दे-४-२५)
 णिडो ३१७ पिशाचः (दे-४-२५)
 णिण्फंसो ६७ निक्षिप्तः
 णिम्मिओ २१५ स्थापितः
 णिम्मिसुओ ९७ युवा, निःश्मश्रुकः
 (दे-णिम्मिसू ४-३२)

णिरासो ६७ नृशंसः

(दे-णिराहो ४.३७)

णिरिको ३११ चोरः (दे-णिरिको ४.४९)

णिरित्तो २१४ नतः (दे-णिरिको ४.३०)

णिरुत्तं २१५ निश्चितम् (दे-४.३०)

णिघच्छणं ३१० अवतारणम्

(दे-४.४०)

णिवाओ ३२३ प्रस्वेदः (दे-४.३४)

णिवूढो २०७ उद्धतः (दे-४.३३)

णिलापा ३३१ पतद्ग्रहः, पात्रम्

(दे-णिलंको ४.३१)

णिलंको ३३१ पतद्ग्रहः, पात्रम्

(दे-४.३१)

णिविद्धो २०७ सुसोस्थितः

(दे-णिविद्धो ४.४८)

णिव्वहणं ६६ उद्वहनम्, विवाहः

(दे-४.३९)

णिव्विट्ठं ३३५ रत्नारमटः, समुचितः

(दे-४.३४)

णिसुद्धो २०७ निपातितः (दे-४.३६)

णिस्सीमिओ २१४ निर्वासितः

णिहलं ३१८ कूलम्

(दे-णिहणं कुलम् ४.२७)

णिहसो ३१८ वल्मीकम् (दे-४.२५)

णिहुअं ९७ निधुवनम्, सुरतम्

(दे-४.५०)

णिहुणं ३२० व्यापारः (दे-४.२६)

णिदिणिआ ३२५ कुतृणल्लखनम्

(दे-णिदिणी ४.३५)

णीसद्धो ९७ वृषः (निःसद्धः)

णीसारो ३२३ मण्डपः (दे-४.४१)

णेलच्छिआ ३१२ कूपतुला

(दे-णेलिच्छी ४.४४)

णेलच्छो ३३५ षण्डः, पण्डितः

(दे-४.४४)

णेवच्छणं ३१० अवतारणम्

(दे-४.४०)

णेव्वं ३२९ तीव्रम् (दे-णिव्वं ककुदं

व्याजः ४.४८)

णेसरो ३२७ सूर्यः (दे-४.४४)

त

तग्गं ३२८ सूत्रम् (दे-५.१)

तडहडिओ २०६ अनवस्थितः

(दे-तडफडिअं ५.९)

तड्डो ३३९ पिशाचः, शलभः (दे-५.३८)

तणसोल्लं ४० तृणशकम्, मल्लिका

(दे-५.९)

तणेसी ९९ तृणराशिः (दे-५.३)

तण्णाअं १११ आर्द्रम्

(दे-तण्णायं ५.२)

तत्तिहो ११२ तच्छीलः (दे-५.३)

तत्ती १११ तत्परता (दे-५.२०)

तत्तुडिल्लं ३३१ सुरतम् (दे-५.९)

तमणी ३३३ लता, व्यधिकरणम्

(दे-तमणी भुजः ५.२०)

तम्बकिमी ९९ इन्द्रगोपः (दे-५.९)

तम्बकुसुमं ९५ कुरबकं कुरण्टकं च

(दे-५.९)

तरिडी ३१० अनुष्णो वायुः

(दे-तिरिडी उष्णवातः ५.१२)

तलपत्तं ३२४ योनिः, वराहम्

(दे-तलवत्ती ५.२१)

तलप्फलं ३१० शालिः

(दे-तलप्फलो ५.७)

तलं ६५ तल्पम् (दे-५.१९)
 तलारो १८ तलवरः, पुराध्यक्षः
 (दे-५.३)
 तलिमो ३३४ शुहोर्ध्वभूमिः, वासगृहम्,
 कुडिमम्, भ्राष्ट्रम्, शय्या
 (दे-५.२०)
 तलं ६५ तल्पम्; ३३८ कासारः
 (दे-५.१९)
 तलुडं ६५ तल्पम् (दे-तलं-तलं ५.१९)
 तहली ३३० अपस्तुतिः
 (दे-तहलिआ गोवाटः ५.८)
 तंडं ३०८ शिरोहीनम् (दे-५.१९)
 तामरो ३२६ सुन्दरः
 (दे-तामरं रम्यम् ५.१०)
 तारत्तरो ३१८ मुहूर्तः (दे-५.१०)
 तालफली ३०९ दासा
 (दे-तालफली ५.११)
 तिक्खालिअं २११ शातम्, तीक्ष्णितम्
 (दे-५.१३)
 तित्तिरिओ ३३० निरन्तरम्
 (दे-तित्तिरिअं खानार्द्रम् ५.१२)
 तिस्ती ३१३ सारः; ३१६ स्तोकम्
 (दे-तिस्ती सारम् ५.११)
 तिमिच्छाहो ३३० पथिकः
 (दे-५.१३)
 तिविडी ३०८ सूची (दे-पुटिका तिविडा
 सूचीति केचित् ५.१२)
 तिगआ ३०८ पुष्परजः
 (दे-तिगिआ ५.१२)
 तिगिच्छी ३०८ पुष्परजः
 (दे-तिगिच्छी ५.१२)
 तुच्छअं २१५ रजितम् (दे-५.१५)

तुण्डिर्क ३३५ मृदु, निश्चलः
 (दे-तुण्डिर्को ५.१५)
 तुरी ३३६ उपकरणम्, तूलिका, शन्यम्
 (दे-५.२२)
 तुंगी ३११ रात्रिः (दे-५.१४)
 तुंबिल्लि ३३५ मधुपटलम्, उल्लखलम्
 (दे-५.२३)
 तेआलीसा ६७ त्रिचत्वारिंशत्
 तेवण्णा ६६ त्रिपञ्चाशत्
 तोमरिओ ११४ शस्त्रप्रमार्जकः
 (दे-५.१८)
 तोमरी ३२५ लता (दे-५.१७)
 तोलणो ३२५ पुमान् (दे-५.१८)
 तोलो ३३६ पिशाचः, शलभः
 (दे-टोलो ४.४)

थ

थक्को ३२६ प्रसज्जनम्
 (दे-थक्को अवसरः ५.२४)
 थमिअं २१२ विस्तृतम् (दे-५.२५)
 थलओ ३२३ मण्डपः (दे-५.२५)
 थसलो ३२६ पृथुः (दे-थसलो ५.५८)
 थासो ३२७ पृथुः (दे-थसो ५.२५)
 थिरण्णोसो ९६ नपलहृदयः
 (दे-५.२७)
 थेट्रो ३१३ गृहम्
 थेणिळ्ळुअं २११ हृतम्
 (दे-थेणिळ्ळिअं ५.३२)
 थेरोसणं ९७ अम्बुजम् (दे-५.२९)
 थेवो ६५ स्तोकः, ९५ बिन्दुः
 (दे-५.२९)
 थोओ ३२० रजकः (दे-५.३२)

थोको १५ स्तोकः (दे-५.२९)

थोवो १५ स्तोकः (दे-५.२९)

थोहं ३३० बलम् (दे-५.३०)

द

दअरो ३३५ पिशाचः, ईर्ष्या

दअं ३३४ उदकम्, शोकः

(दे-दयं ५.३३)

दइढाली ११३ दववर्त्म, दवामिमार्गः

दमदंडो ३२२ अमरः

दरमत्ता ३२७ बलात्कारः (दे-५.३७)

दरवल्लहो ९९ कान्तः (दे-५.३७)

दरंदरो ३१४ उल्लासः (दे-५.३७)

दलिअं ३३७ दाढ, अङ्गुलिः,

कूणिताक्षः (दे-५.५२)

दंडवर्ण ३२१ आज्यम्

दावो ३३३ दासः, गर्दभः

(दे-दाओ प्रतिभूः ? ५.३८)

दिरिआ ३२४ कामुकाकर्षिणी मुग्धी

दुक्खित्तो ३०७ कम्पः

दुग्गं ६९ दुःखम् (दे-५.५३)

दुग्गुच्छं २११ अमितम्

दुग्घोहो १०७ द्विपः (दे-५.४४)

दुहहणो ३११ चोरः

दुहोलणा ११४ दुग्धापि या दुह्यते गीः

(दे-दुहोलणी ५.४६)

दुप्परिअल्लं ३०७ अशक्यम्

(दे-५.५५)

दुब्भो ३२२ अमरः (दे-धंगो ? ५.५७)

दुम्मइणी १११ कलहपरा (दे-५.४७)

दुहअं २१४ रणलब्धम्

(दे-दुहओ ५.४५)

दुदुमिअं २०८ रसितम् (दे-५.४५)

दूणावेढं ३३६ अशक्यम्, तडागः

(दे-५.५६)

दूणो १०७ द्विपः (दे-५.४४)

दूसलं ३२५ उद्वेगः (दे-५.४३)

दूसलो ६८ दुर्भगः (दे-५.४३)

देवरिअं ३१२ सुतजन्मनि तूर्यम्

(दे-थेवरिअं ५.२९)

दोग्गं ६६ युग्मम् (दे-५.४९)

दोग्घोहो १०७ द्विपः (दे-५.४४)

दोडि ३१४ सायंभोजनम्

दोवेलि ३१४ सायंभोजनम् (दे-५.५०)

दोणणिजन्तो ९५ चन्द्रः (दे-५.५१)

दोसारअणो ९५ चन्द्रः

दोस्सिणी ६७ ज्योत्स्ना (दे-५.५०)

दोस्तो ९९ कोपः (दे-५.५६)

दोहणी ३०९ कर्दमः (दे-५.४८)

दोहासलं ३२७ कटिः (दे-५.५०)

ध

धणिआ ६६ धन्या, प्रियतमा

(दे-५.५८)

धणी ३११ पर्याप्तिः, गुप्तिः (दे-५.६२)

धमो ३२५ विलासः

धम्मअं ३२४ रक्तबलिः, पुरुषोपहारः

(दे-५.६३)

धसलं ३२७ पृथु (दे-५.२५)

धारा ३२६ रणमुखम् (दे-५.५९)

धारावासो १०० ददुरः (दे-५.६३)

धिरत्थु ६६ धिगस्तु

धुअराओ १०० अमरः

(दे-धुअराओ ५.५७)

घुङ्की ३३७ मौनम्, मुखसंभेदः
घुत्तो २१३ आक्रान्तम् (दे-५.५८)
घुरिअं ३२७ पृथु (दे-५.६२)
धुंघुमारा ३२६ इन्द्राणी (दे-५.६०)
धूमद्रमअहिंसीओ ९६ कृत्तिकाः
(५.६२)
धूमरी १०९ तुहितम् (दे-५.६१)
धोरणी ११३ पंक्तिः

न

नलिअं ६७ निलयः (दे-णलिअं ४.२०)
निअत्थं ३०९ परिहितम्, वल्लम्
(दे-णिअत्थं ४.३३)
निङ्गुरिआ ३०९ आद्रपदसितदशम्या-
मुत्सवविशेषः (दे-णिङ्गुरिआ
४.४५)
निहेलणं ६७ निलयः
(दे-णिहेलणं ४.५१)

प

पअरो १०० प्रवरः, अर्थपरः
पअलाओ ९६ फणी, सर्पः (दे-६.७२)
पइओ २१३ विस्तीर्णः
(दे-पइअं भांसितम् ६.६४)
पइण्णो २१३ आक्रान्तम् (दे-६.७७)
पइरेकं ३३६ एकान्तः, शून्यम्
(दे-६.७१)
पउडं ३१३ गृहम् (दे-६.४)
पउलिअं ३०८ शूलप्रोतं मांसम्
(दे-६.२९)
पऊडं ३२६ दीर्घमन्दिरम् (दे-६.४)
पक्कड्डिअं २१५ प्रस्फुरितम्
(दे-पक्खड्डिअं ६.२०)

पक्कणं ३३६ अतिशोभावत्, भग्नम्,
खण्डम् (दे-पक्कणी ६.६५)
पक्कं २११ पिष्टम् (दे-पक्को ६.६४)
पग्गेज्जो ३०९ समूहः (दे-पग्गेज्जो
६.१५)
पच्चलं ३३७ असहनः, समर्थः
(दे-पच्चलो ६.६९)
पक्खावेणिओ २११ संमुखागतः
(दे-पक्खोवणी ६.२४)
पच्चुअं ३२७ दीर्घम्
(दे-पच्चुहिअं ? ६.२५)
पच्चुच्छाहणं ३१७ सुरा
(दे-पच्चुच्छुहणी ६.३५)
पच्चुडरिअं २०९ प्रत्युन्नतम्
(दे-उच्चुलउलिअं ? १.१२१)
पच्चूहो ३२७ सूर्यः (दे-६.५)
पज्जा ३१० अधिकारः (दे-६.१)
पझामुरो ३११ प्रवयाः वृद्धः
पञ्चावण्णा ६६ पञ्चपञ्चाशत्
पट्टं ३२८ अंशुकम्
पडअसाहमा ३२५ दाबरमूर्धनि पत्रपुटी
पडड्ढाली ३१८ क्रीडा
पडमा ११३ दूष्पपट्टगृहम्
(दे-पडवा ६.६)
पडं ३०७ ग्रामसीमास्थानम्
पडंसुगा ३१८ ज्या, सीमा
(दे-पडंसुआ ६.१४)
पडिअग्गिअं २१५ वर्षोपितम्, परि-
भुक्तम् (दे-६.७४)
पडिओ ३३२ बन्दा, आचार्यः
(दे-पडिअज्जओ ? ६.३१)
पडिक्किआ ३१२ प्रतिकृतिः
(दे-पडिक्कओ प्रतिक्रिया ६.१९)

पडिक्खरो ९५ प्रतिकूलः (दे-६-१८)

पडिच्छिरो ३१७ सदशः

(दे-पडिच्छिरो ६-२०)

पडिणिअंसणं ३१२ निशि प्रावरणम्

(दे-६-३६)

पडिपल्लो ३०७ विहितपूजः

(दे-पडिपल्लो १ ६-३२)

पडिरिगअं २१० भग्नम्

(दे-पडिरिगअं ६-८२)

पडिवेसो ३१२ विशेषः (दे-६-२१)

पडिसाओ ९४ घर्घरकण्ठः (दे-६-१७)

पडिसारिअं २११ स्मृतम् (दे-६-३३)

पडिसिद्धी ६८ प्रतिस्पर्धा (दे-६-७७)

पडिसोत्तो ९५ प्रतिकूलः (दे-६-१८)

पडिहत्थो २१३ आपूर्णम् (दे-६-१९);

३२८ प्रतिक्रिया (दे-६-१९);

६-२८ वचनमिति सातवाहनः)

पडीरो ३२९ चौरसंहतिः (दे-६-८)

पडुज्जइणी ३१२ तरुणी

(दे-पडुज्जइ ६-३१)

पडोहरं ३१६ पश्चिमाङ्गणम्

(दे-६-२२)

पडुलो ३१८ अधनः (दे-पडुलो

असहनः १ ६-६९)

पड्डो ३३० वामकरः

पणओ ३०९ कर्दमः (दे-६-७)

पण्डरङ्को ९९ महेश्वरः (दे-६-२३)

पणवण्णा ६६ पञ्चपञ्चाशत्

(दे-६-२७)

पत्तणं ३३४ बाणफलम्, शरपुंखम्

(दे-६-६४)

पत्तण्णी ३१५ रथ्या

पत्तलं ३०८ तीक्ष्णम् (दे-६-१४)

पत्थणं ३१९ स्थूलबलम्

पत्थरं ९८ पादताडनम् (दे-पत्थरा ६-८);

३१८ ज्या, मौर्वी (दे-पत्थरं

ऋजु ६-१०)

पत्थरी ३३५ शयनम्, संहतिः

(दे-पत्थरी ६-६९)

पत्थेवाअं ६६ पाथेयम्

पप्फाडो ३३० अग्निविशेषः (दे-६-९)

पप्भारो ३३६ संघातः, गिरिगुहा

(दे-६-६६)

पम्हलो ९९ केसरः (दे-६-१३)

पम्हुट्ठो २०८ प्रमुषितः, प्रमृष्टः

पम्हुरं ३२० अपमृत्युः (दे-६-३)

परट्ठो २१५ भीतः, पतितः, पांडितः

परभत्तो ९८ मीरः, निष्पांडः

(दे-परिबभत्तो ६-७२)

परिअट्ठलिअं २१० परिच्छिन्नम्

(दे-६-३६)

परिअडी ३१० मूर्खः (दे-६-७३)

परिअड्डिअं २१० प्रकटितम्

परिअम्मिअं २१२ अलंकृतम्

परिअंभओ ३२७ कर्मकृतम्

परिआली ३२९ भोजनभाण्डम्

(दे-परिआली ६-१२)

परिक्खाइअं २१२ परिसीणम्

परिच्चुडं २०८ उत्क्षिप्तम्

परिह्वाइअं २०६ परिसीणम्

(दे-परिह्वाओ ६-२५)

परिहालो ३०७ अलनिर्गमः (दे-६-२९)

परेओ ९८ परेतः, पिशाचः (दे-६-१२)

पलं ३२३ प्रस्वेदः (दे-६-१)

पलसू ३२६ सेवा (दे-६.३)
 पलहिनओ १०८ मूर्खः
 पल्लुजीहो ९७ पर्यस्तजिहो गुह्यहरः
 (दे-६.३५)
 पल्लुवाअं ३२७ क्षेत्रम् (दे-६.२६)
 पल्लुविअं ९० लाक्षारक्तम् (दे-६.१९)
 पल्लोट्टं २०८ पर्यस्तम् (दे-६.३५)
 पल्लुत्थं २०८ पर्यस्तम्
 पविरेजिओ २१२ स्निग्धः (दे-६.७४)
 पव्वज्जो ३३६ काण्डम्, नखम्, शिशुमुगः
 (दे-६.६९)
 पव्वंचलओ ३१९ अशक्तः
 (दे-पञ्चबलोको आसक्तः ६.३४)
 पसवडकं ३१८ अवलोकः (दे-६.३०)
 पसंडी ३१७ कनकम् (दे-६.१०)
 पसाइमा ३२५ शबरमूर्धनि पत्रपुटी
 (दे-पसाइआ ६.२)
 पसुलो ३३६ काकोलः, जारः
 पड्डं २०६ अविरतदृष्टम्
 (दे-पड्डो दत्तः ६.९)
 पड्डो ९६ प्रवृष्टः, गर्वो (दे-६.९)
 पड्ढणी ३१६ संमुखागतिनिरोधः
 (दे-६.५)
 पड्डम्मो ३२९ देवखातम्
 (दे-पड्डम्मं ६.११)
 पड्डेण्यं ३३७ उत्सवः, भोज्यम्
 (दे-६.७३)
 पड्डोइअं २०७ पर्याप्तम् (दे-६.२६)
 पंगुरणं ६७ प्रावरणम् (दे-६.४३)
 पंडारो ३१८ गोपः (दे-पेंडारो ६.५८)
 पाउरणं ६७ प्रावरणम्; ९८ कवचः
 (दे-पाउरणां ६.४३)

पाओ ९६ फणी, सर्पः (दे-६.३८)
 पाडलं ३२९ अञ्जम् ३३८ कमलम्;
 (दे-पाडलो ६.७६)
 पाडलो ३३५ हंसः, वृषः (दे-६.८६)
 पाडहुओ १०९ प्रतिभूः (दे-पाडहुओ
 ६.४२)
 पाडिअज्जो ३२७ बधू पतिगृहातिपतृ-
 गृहं नेता (दे-६.४३)
 पाडिग्गहो ३२७ विश्रामः (दे-पाडि-
 अग्गो ६.४४)
 पाडुंकी ३२४ व्रणिशिबिका (दे-६.३९)
 पाढा ३३८ शोभा
 पाण्डी ३१५ रथ्या (दे-पाण्डी ६.३९)
 पाणाअओ ३०७ सपचः (दे-६.३८)
 पाणाओ ३१८ पाणिद्वयाघातः
 (दे-पाणाली ६.४०)
 पाणो ३२६ चाण्डालः (दे-६.३८)
 पाडुग्गो ३०८ मन्थः (दे-पाडुग्गो
 ६.४२)
 पारङ्गं २११ अभिषिद्धितम् (दे-६.७७)
 पारमरो ३२३ रक्षः (दे-पारंपरो ६.४४)
 पारावरो ३२४ वातायनम् (दे-६.४३)
 पासणिओ १०९ साक्षी (दे-६.४१)
 पासण्णो ३३६ वेश्मद्वारम्, तिरश्चीनम्
 (दे-पासलं ६.७६)
 पासाणिओ १०९ साक्षी (दे-६.४१)
 पासावओ ९६ गवाक्षः (दे-६.४३)
 पासो ९६ अक्षि (दे-६.७५)
 पाहिआवडा ३१२ ललना
 पिउच्छा ९९ सखी; ११४ पितृष्वसा
 (दे-६.४९)
 पिउसिआ ११४ पितृष्वसा

पिच्छलं ३०७ लज्जा

(दे-पिच्छली ६०७४)

पिडिल्लिको ३१२ क्रूरः

पिणाओ ३२७ बलात्कारः (दे-६०४९)

पिण्डइअं २१४ प्रशान्तम् (दे-६०५४)

पिप्पिडिअं ११० यत्किंचित्पठितम्

(दे-६०५०)

पिच्चं १०८ जलम् (दे-६०४६)

पिल्लरी ३३१ धर्मः (दे-६०७९)

पिहुणं ३१९ पुच्छम् (दे-पेहुण ६०५६)

पिजरो ३३५ हंसः, वृषः

पिजलं ३१४ प्रमाणम्

पिजुरुओ ३१८ भेरुण्डः (पक्षी)

(दे-पिजुरुओ ६०५०)

पिडरवो ३१४ तैलादीनां विक्रेता वणिक्

(दे-पेडइओ कणादिविक्रेता

६०५९)

पीडर्यं ३१२ चौयेण वधूः (दे-६०५१)

पुआई ३२६ चाण्डालः

पुअंडो ३३१ तरुणः (दे-६०५३)

पुआई ४० पिशाचः उन्मत्तश्च

(दे-६०४०); ३३१ तरुणः

(दे-६०८०)

पुआइणिआ ४१ पिशाचिनी, उन्मत्ता,

दुःशीला (दे-६०५४)

पुइओ ३२६ चाण्डालः

पुडइणी ३३८ नलिनी

पुण्णाली १०८ असती (दे-६०५३)

पुरिल्लदेवा ९८ दैत्याः (दे-६०५५)

पुण्फी ११४ पिण्डवसा (दे-पुण्फा ६०५२)

पुल्ली ३१३ व्याघ्रः (दे-६०७९)

पुंडरिआ ३१२ उत्कलि का

(दे-पुरुपुरिआ ६०५५)

पुंसुलं ३०९ विसंवादः

पूणो ३२३ गर्वितः

पेआलं ३१३ प्रमाणम् (दे-६०५७)

पेकिअं २०९ वृषरटितम्

पेज्जलिअं २०६ संघटितम्

(दे-पेज्जलं प्रमाणम् ६०५७)

पेट्टं ३२२ उदरम् (दे-६०६०)

पेण्डइअं २११ पिण्डितम्

(दे-पेट्टं ६०८१)

पेलबं ३२९ मार्दवम्

पेसणआरी ९५ दूता (दे-६०५९)

पेंडओ ३३१ तरुणः (दे-६०५३)

पेंडलो ३१८ रसः (दे-६०५८)

पोअगो ३१२ निर्भयः (दे-पोअंडो

६०३१)

पोइओ ३२७ ज्योतिरिक्कणः, खद्योतः

(दे-पोइओ कान्दविकः, खद्योत

इत्यन्ये ६०६३)

पोट्टलिकं ३२३ सुवर्णादिकमन्तर्निधाय

बहिर्बद्धं कर्पटकसण्डम्

पोरत्थो ९९ मत्सरी (दे-६०६२)

पोरवगो ३२७ बिभ्रामः

(दे-पाइअगो ६०४४)

पोलिओ ३२६ सैनिकः (दे-६०६२)

फ

फलसं ३२० कार्पासः (दे-फलही ६०८२)

फंसुलो २१५ मुक्तः (दे-फंसुलो ६०८२)

फुड्डं २०८ स्पृष्टम्

फुल्लंघओ १०७ अमरः (दे-फुल्लंघओ

६०८५)

फेणवडो ३१६ वरुणः (दे-फेणवंधो

६०८५)

ब

बहलो ६७ बलीवर्तः (दे-६.९१)
 बक्रो ३१३ परिहासः (दे-बक्रं ६.८९)
 बन्दिणो ११२ बन्दी
 बन्धोलो ११२ मेलकः (दे-६.८९)
 बन्धरी ३३१ धम्मिल्लरचना (दे-६.९०)
 बन्धहरं ९६ कमलम् (दे-६.९१)
 बन्हाणी ३१९ गोधा (दे-बन्हाणी
 ६.९०)
 बन्ही ६८ वाणी
 बलवट्टी ३३४ व्यायामसहा, सखी
 (दे-६.९१)
 बलामोडी ११३ बलात्कारः (दे-६.९२)
 बब्बाडो ३०८ दक्षिणो हस्तः
 (दे-६.८९)
 बहलं ३०९ कर्मदः (दे-६.८९)
 बहुजाणो ९८ चोरो धूर्तश्च
 (दे-बहुणो ६.९७)
 बहुधारिणी ३१० नववधूः
 (दे-बहुधारिणी ७.५०)
 बहुरा ३१७ शृगाली
 (दे-बहुरावा ६.९१)
 बहुराणो ३०८ असिधारा
 (दे-बहुराणा ६.९१)
 बंकडो ३२५ अजः, छागः
 बंढलो ११२ अपस्मारः
 बाउली ११३ पुत्रिका, कुमारीकीडो-
 चिता सालभञ्जिका (दे-६.९२)
 बिम्बोवणअं ३३५ शोभः, उपधानम्,
 विकारः (दे-६.९८)
 बुक्को ३१३ काकः (दे-६.९४)
 बुद्धिरो ११० महिषः

बुलुबुलो ९६ बुद्धदः (दे-बुलुबुला
 ६.९५)
 बोडो ३३३ धार्मिकः, यती (दे-६.९६)
 बोडुरं ३०८ श्मश्रु (दे-६.९५)
 बोहो ३१८ कलकलः (दे-बोहो ६.९०)
 बौदी ३३३ रूपम्, शरीरम्, वचनम्
 (दे-६.९९)

भ

भगलअं ३१६ अप्रियम् (दे-भमलं
 ६.११०)
 भब्बो ११४ भगिनीसुतः
 भट्टिओ ९८ विष्णुः (दे-६.१०)
 भहसिरी ३०६ बन्द नम्
 (दे-६.१०२)
 भल्लुंकी ३१७ कोष्टी, शृगाली
 (दे-६.१०१)
 भसआ ३१७ शृगाली (दे-भसुआ
 ६.१०१)
 भसत्तो ३३७ बहिः, दीप्तः
 भंगोठणं ३२१ घणितम्
 भंडो ३२५ सुतासुतो दौहित्रः
 (दे-६.१०९)
 भंढलो ३२० मूर्खः (दे-भंढलो
 ६.११०)
 भाअलो ३२४ जा त्व तु र गः
 (दे-६.१०४)
 भाइरो ११३ भीरुः (दे-६.१०७)
 भाउज्जा १०८ भातृवधूः (दे-६.१०३)
 भाउलं ३१६ आषाढो कात्यायन्या
 उत्सवविशेषः (दे-भाउअं
 ६.१०३)

भावई ३०७ गृहिणी (दे-भावइआ
धार्मिकगृहिणी ६०१०४)
भिक्षं ९८ कृष्णम् (दे-४०१०४)
भित्तं ३२० गृहद्वारम् (दे-६०१०५)
भित्तं ३२० गृहद्वारम् (दे-६०११०)
भूयो ३३० यन्त्रवाहकः (दे-६०१०७)
मेज्जलो ११३ भीरुः (दे-६०१०७)
मेज्जो ११३ भीरुः (दे-६०१०७)
मेली ३३७ चेटी, आज्ञा (दे-६०११०)
मोहओ ९९ ग्रामेशः (दे-६०१०८)
मोहणो ३०७ भृतकः (दे-भुत्तूणो,
भोत्तूणो ६०१०६)

म

मइओ २१३ विस्तीर्णः (दे-मइअं
मस्तिताम् ६०११४)
मइमोहिणी १०० सुरा (दे-६०११३)
मइलपुत्ती १०७ पुष्पवती
मई ३१७ मदिरा, सुरा (दे-६०११३)
मग्नो ३३० पश्चात् (दे-६०१११)
मघोणो १०८ मघवा
मडप्फरो ११४ मधुपरः (दे-मडप्फरो
६०१२०)
मइल्लो ३२४ गर्वितः
मइ ३२७ बलात्कारः (दे-६०१४०)
मइ ३१७ अलसः (दे-मइ ६०११२)
मणिणाअहरो ३२९ वार्धिः, समुद्रः
(दे-मणिणाअहरं ६०१२८)
मज्झिमगंडं ३२३ उदरम्
(दे-६०१२५)
मत्तल्ली ३२७ बलात्कारः (दे-६०११३)
मत्तवालो ११३ मत्तः (दे-६०१२२)

मदोली ९५ मदः, कामपरंपराकारण-
त्वात् (दे-६०१४२)
मप्पा ३३० आज्ञा
मम्भक्खरं ३१७ सुरा
मम्मको ११४ गर्वः; ३३४ गर्वः,
उत्कण्ठा (दे-मम्मका ६०१४३)
मम्मणं ३३५ अवयक्तं वचः, रोषः
(दे-मम्मणो ६०१४१)
मरट्टो ३१५ गर्वः (दे-६०१२०)
मराली ९५ दूती (दे-६०१४२)
मरालो ३३४ सुन्दरः, अलसः, मष्टणः
(दे-६०११२)
मरुलो ३२९ भूतः (दे-६०११४)
मरो ३४४ केशसंबन्धः (दे-६०१४०)
मलइओ ३३४ हतः, तीक्ष्णः
मलओ ३१५ गिर्येकदेशः (दे-६०१४४)
मलहलो ३१८ कलकलः (दे-मलहरो
६०१२०)
मलो ३२३ प्रस्वेदः (दे-६०१११)
महई ३२३ पितृमन्दिरम् (दे-महणं ?
६०११४)
महल्लो ११२ मुखरः; ३३२ मुखरः,
राशिः, विस्तीर्णः, (दे-६०१४३)
महानडो ३३८ रुद्रः
महाबिलं ३३८ गगनम्
महारअणं ३२५ वज्रम्
महालक्खो ३३१ तट्टणः (दे-६०१२१)
महालक्खो ४१ महालयपक्षः
(दे-६०१२७)
महिंडं ३०९ कर्दमः
(दे-महेडो ६०११९)

मङ्गुरालिङं २१४ निर्वासितः
(दे-६०१२५)
मंजरो ६९ मार्जारः
मंतकखरं ३०८ लज्जा (दे-मंतकख
६०१४१)
मंथरं ३३५ कुटिलं, बहु, कुसुम्भम्
(दे-६०१४५)
माअली ३२९ मृदुः (दे-माइली
६०१२९)
माइन्दो ४० माकन्दः (दे-१२८)
माउआ ९९ सखी (दे-६०१४८)
माउच्छा ११२ मातृषसा
(दे-६०१३१)
माउसिआ ११२ मातृषसा
(दे-माअलिआ ६०१३१)
माडा ३०८ समकालम्
माणंसी ११२ मायावी, मनस्वी
(दे-६०१४७)
मादलिआ ३२० माता (दे-६०१३१)
माभाइ ११४ अभयम् (दे-६०१२९)
मामा ३१३ मातुलभार्या (दे-६०११२)
मामी ३१३ मातुलभार्या (दे-६०११२)
माला ३१४ ज्योत्स्ना (दे-६०१२८)
माला ३२२ डाकिनी (दे-माला
ज्योत्स्ना ६०१२८)
माहिषाओ ४० माघवातः
(दे-६०१३१)
मिओ २१५ विघटितः
मिलाओ ३२७ बलात्कारः (दे-मिणाय
६०११३)
मुङ्गुडी ३११ जटः (दे-मुक्कुंडी
६०११७)
त्रि.प्रा.२९

मुग्गुओ ३२४ नकुलः (दे-मुग्गुओ,
मुग्गुओ ६०११८)
मुचमुंडो ३११ जटः (दे-मुक्कुंडो
राशिः ? ६०१३६)
मुमिअं २१४ शीलितम्
मुरई ३२३ असती (दे-६०१३५)
मुरुओ २०६ त्रुटितः (दे-मुरिअं
६०११५)
मुहंडी ३१७ शृगाली (दे-मुहंडिआ
६०१०१)
मुल्लिअं २१४ शीलितम्
मुव्वइह ६६ उद्रहति
मुहत्थडी ३२९ मुखेन पतनम्
(दे-६०१३६)
मुहरोमराई ९५ भूः श्मश्रूवा
(दे-६०१३६)
मुहलं ११३ मुखम् (दे-६०१३४)
मुहिअं ३२२ मृषाकरणम् (दे-६०१३४)
मुहुलो ३१४ बन्दी
मुङ्गुडो ३१४ राशिः (दे-मुक्कुंडो
६०१३६)
मुंगुडो ३१४ राशिः
मुंडी ३२५ नीरङ्गी, अवगुण्ठनशीलः
(दे-६०१३३)
मूसलं ४१ मांसलम् (दे-६०१३७)
मेक्खं ३१२ पार्श्वक्षेत्राक्षम्
मेठिअं ३१३ गृहम्
मेडुणिआ १०८ मातुलात्मजा, स्थाली
(दे-६०१४८)
मोओ २१२ गतः (दे-६०१४८)
मोडी ३१७ मयिनी
मोरअं ३२० अपामार्गः

मोरसओ ३०७ श्वपचः (दे-६-१४६)
 मोरहं ३२० अपामार्गः (दे-मउरंदो
 ६-११८)
 मोरो ३०७ श्वपचः (दे-६-१४०)

र

रअणिज्जअं ९७ कुसुदम् (दे-७-४)
 रइलक्खं ९८ रतिलक्ष्यम्, जघनम्
 (दे-७-१३)
 रद्धी ३०८ प्रधानम् (दे-७-२)
 रल्ला ३२६ प्रियंगवः (तृणधान्यम्)
 (दे-७-१)
 रसाओ १०८ भ्रमरः (दे-२साऊ
 ७-२)

रंजणं ३३७ कुण्डम्, घटः

रंभडिआ ३१९ गोधा (दे-रप्फडिआ
 ७-४)

राअल्लो ३२६ प्रियंगवः (दे-राअला
 ७-१)

राडी ३२५ रणम् (दे-७-४)

राला ३२६ प्रियंगवः (दे-७-१)

राहो ३३५ प्रियः, शोभितः, मलिनः,
 सनाथः, विसंस्थुलः (दे-७-१३)

रिग्गो ३२८ प्रवेशः (दे-७-५)

रिज्जोलो ११२ कक्षालिः, नक्षत्रमाला
 (दे-७-७)

रिट्ठो ४० अरिष्टो दैत्यः काको वा
 (दे-७-६)

रिमिणो १०८ रोदनशीलः (दे-७-७)

रअरुइआ ११४ उत्कलिका (दे-७-८)

रुमिहं २०८ अभिलषितम्

रुवसिणी ११० रूपवती (दे-७-९)

रेकिअं २१५ आक्षिप्तम् (दे-रेकिअं
 ७-१४)

रेणं ३०९ कर्दमः (दे-रेणी ७-९)

रोडी ३३१ इच्छा, मतिः (दे-७-१५)

रोण्णलो ३२४ वातायनम्

रोरली ३२४ कृष्णश्रावणन्तुर्दशी;
 ३१८ कलकलः (दे-७-१५)

रोलो ३२८ दरिद्रः (दे-रोरो रक्कः
 ७-११)

रोहं ३३२ इच्छा, मतिः (दे-रोहं प्रमा-
 णम् ७-१६)

रोहिआ ३२४ अणिशिबिका (दे-रोडी
 ७-१५)

ल

लअणं ३३५ तनुः, कोमलः (दे-लयणं
 ७-२७)

लअणा १०८ लता (दे-७-२७)

लअणी १०८ लता (दे-७-२७)

लक्कुडो ६७ लगुडः (दे-७-१९)

लक्खिओ २१५ विषटितः

लडहा १११ विलासवती (दे-७-१७)

लज्जालुइणी १११ लज्जावती

लम्बा ९६ केशाः (दे-७-२६)

लम्मिको १११ बोरः

(दे-लपिक्खो ७-१९)

ललं ३२८ स्पृहान्वितम् (दे-७-२६)

लवओ २०८ सुप्तः

लसअं ३२८ विटपिशीरम् (दे-लसकं
 तक्षीरम् ७-१८)

लसुअं ३२२ तैलम् (दे-७-१८)

लहरी ३३८ तरङ्गः, प्रवाहः

लाइअं ३१३ अजिरार्थम्, भूषणम्,
गृहीतम् (दे-७-२७)
लाइलो ३१४ बलीवर्दः (दे-७-१९)
लासअविहओ ३१५ केकी, मयूरः
(दे-लासयविहओ ७-२१)
लाहिलो १०९ लम्पटः
लिलो ३२९ यज्ञः (दे-लीलो ७-२३)
लिहओ २०८ सुतः (दे-लिहिलो ७-२८)
लिको ३११ बालः (दे-७-२२)
लुओ २०८ सुतः (दे-लुओ ७-२८)
लुओ ३१३ कुन्तलाः
लुंवी ३३७ लता, स्तबकः (दे-७-२८)
लोहो २११ अत्यासक्तः स्मृतश्च
(दे-लोहो ७-२९)
लिहओ २१२ गतः

व

वओलो ३१८ कलकलः (दे-वओलो ७-८४)
वओलो ३२८ वटः (दे-वओलो ७-१५)
वओलो ९४ जारः (दे-७-४१)
वई ३१० मर्यादा
वओवओ ३२१ विषरहितो भुजगः
(दे-वओवओ ७-५१)
वओ ३२५ मेघतिमिरम् (दे-७-३५)
वओवओ २१४ उ त्त त्त त्त म्
(दे-वओवओ ७-४६)
वओवओ ३२४ नकुलः (दे-वओवओ
७-४८)
वओवओ ३२५ रणम्
वओ ३१० अधिकारः (दे-७-३९)
वओवओ २११ समापितम्
वओ ३३५ लतागृहम्, सततपवनः,
हिमवर्षः (दे-७-८४)

वओवओ ३१८ जपवान्
वओवओ ६६ विहम्बना (दे-७-९५)
वओवओ ३३१ चर्मकारः (दे-वओवओ
७-४४)
वओवओ ६८ वृहत्तरः
वओ ६८ वटः (मूलः ?)
वओवओ ३२२ शर मः
(दे-७-५२)
वओवओ ६५ वनराजिः (दे-वओवओ ७-१८)
वओ ३१० मर्यादा (दे-७-३१)
वओ ३२५ मेघतिमिरम् (दे-७-३५)
वओ ४० वृन्दम् (दे-७-२०९)
वओवओ ३०७ मारः
वओवओ ३३१ चातकः कुमारश्च
(दे-वओवओ ७-४०)
वओवओ २१० परिपूर्णम्
वओवओ ११२ केदारः (दे-वओवओ
७-८५)
वओवओ ३२७ क्षेत्रम् (दे-वओवओ
७-८५)
वओवओ चातकः कुमारश्च (दे-वओवओ
६-९०)
वओ ३३४ भूतगृहीतः, बलाधिकः
(दे-७-८३)
वओवओ १०७ नूतनवरः (दे-७-४४)
वओवओ १११ वरणः, प्राकारः
(दे-७-८५)
वओवओ ३२७ वृत्तिः (दे-७-४३)
वओवओ ३१८ जपवान्
वओवओ ३१८ उषा, मीर्वा (दे-वओवओ
७-३४)
वओवओ ३२८ कर्कटी
वओवओ ३२८ मीषणम्

वल्लरो ३३४ मरुः, महिषः, तरुणः,
 क्षेत्रम्, अरण्यम् (दे-वल्लरं ७.८६)
ववहओ ३२८ द्विजः
ववहओ २१२ उन्मत्तः
वस्तुंडो ३१३ काकः (दे-वसमुद्धो
 ७.४९)
वहओ ३२४ मणिकारः (दे-वेअडिओ ?
 ७.७७)
वहओ ६७ मथितः
वहुज्जा १०८ कनीयसी श्रभूः
 (दे-वहुव्वा ? ७.४०)
वहुणिआ ११३ ज्येष्ठभ्रातृवधूः
 (दे-वहुण्णी ७.४१)
वहुहाडिणी ११४; ३३१ आवध्वा उपरि
 परिणीयते (दे-७.५०)
वंडो ३३५ निःश्रेहः, अकृतविवाहः,
 मृत्युः (दे-७.८३)
वंजरो ६९ मार्जारः
वावडो १०७ शुक्रः
वाउसो ३२२ विटः (दे-७.८८)
वाउल्लो १०८ प्रलपिता (दे-७.५६)
वाडी ६६ वृत्तिः (दे-७.४३)
वाडुंबी ३१७ अश्वालंकारः
 (दे-पाडुन्नी ६.३९)
वाणो ३२६ चाण्डालः (दे-६.३८)
वामरोरो ४० वामलूरः वल्मीकम्
वामलूरो ३३८ वल्मीकम्
वामो २१३ आक्रान्तम् (दे-७.४७)
वारिज्जो ११२ विवाहः (दे-७.५५)
वालर्प ३२२ पुच्छम् (दे-७.५७)
वालओ ३२३ गर्वितः
वावडो ९८ कुटुम्बी व्यापृतः
 (दे-७.५४)

वासी ३३१ शिखा (दे-पासी ६.३७)
वासुली ३२९ पक्तिः (दे-७.५५)
विआलो ३११ चोरः (दे-७.९०)
विउलं ३१९ क्षीरम्
विउलो २११ आविभ्रः
 (दे-विओलो ७.६३)
विकिखण्णो २१४ अवकीर्णः
 (दे-विकिखण्णं ७.८८)
विच्छुओ ३१७ पिशाचः
विच्छेओ ३२२ विलासः (दे-७.९०)
विज्झडो ३०९ समूहः
 (दे-विच्छडो ७.३२)
विडत्तं ३११ अर्जितम्
विडप्पं ३२२ राहुः (दे-७.६५)
विडुरं ६८ विस्तारः
विडुरिआ ३११ रात्रिः
 (दे-विडुरिणी ७.६७)
विट्ठई ३२३ गर्वितः (दे-७.९१)
विट्ठणा ३०७ लज्जा (दे-७.६५)
विप्पओ ३३६ चोरी, उन्मत्तः
 (दे-विप्पयं ? ७.४९)
विप्पत्ती ३३० व्रतम्, उत्सवविशेषः
विमइओ २१३ विस्तीर्णः
 (दे-विमइअं ७.७१)
विरणिअं ३२२ आर्यम्
 (दे-विरणिअं ७.७१)
विरिचरो १०७ धाराविरेचनशीलः
 (दे-विरिचरो ७.९३)
विरुअं ६५ विरुद्धम् (दे-७.६३)
विसगो ६७ व्युत्सर्गः
विसारो ९६ सैन्यम् (दे-७.७२)
विसिडो ३३४ विरतः, विसंस्तुलः
 (दे-विसडो ? ७.६२)

विस्तुओ २१२ उन्मत्तः
 विहलो ३१८ ज्या, मीर्वा
 विहाडणो ९९ अनर्थः (दे-७०७१)
 विहिमिहिओ २०६ विकसितः
 (दे-विहसिग्विअं ७०६१)
 विहुंजुओ ६७ बिधुंतुदो राहुः
 (दे-७०६५)
 वीवी ६८ वीची
 वीलणी ३२६ पिच्छिलम् (दे-वीलणं
 ७०७३)
 वीली ६८ वीची
 वेआलं ३२८ अन्धकारः (दे-वेआलो
 ७०९५)
 वेइह्दो ३३४ तनुः, शिथिलः, आविद्धः,
 ऊर्ध्वीकृतः, विसंस्थुलः (दे-वेइह्दो
 ७०९५)
 वेखासओ ३१६ विरूपः
 वेखासो ३१६ विरूपः (दे-विकखासो
 ७०६३)
 वेडिओ २१५ वेष्टितः
 वेडिओ ३२४ मणिकारः (दे-७०७७)
 वेड्णी ३०७ लज्जा (दे-वेल्णा, वेल्णयं
 इति केचित्, ७०६५)
 वेडो ३०८ इमधु (दे-वेड्हा ६०९५)
 वेणिअं १११ वचनीयम् (दे-७०७५)
 वेणुसाओ १०० भ्रमरः (दे-७०७८)
 वेण्पो ३१० पिशाचाकान्तः (दे-७०७४)
 वेलंबो ६६ विहम्बना (दे-७०९५)
 वेला ३१० मर्यादा
 वेल् ३११ चोरः (दे-७०९४)
 वेल्हा ३०८ लज्जा (दे-वेल्णा ७०६५)
 वेल्हरिआ ९६ बह्वरी (दे-७०३२)

वेल्हरी १११ विलासवती (दे-७०७६)
 वेल्ह्वं ३३२ विलासः, लता
 (दे-वेल्हलो ? ७०९६)
 वेल्हलो १०७ कोमलो विलासी च
 (दे-७०९६)
 वेल्हाइअं २१० संकुचितम् (दे-७०७९)
 वेल्ली ९६ बल्ली (दे-७०३१)
 वेडं ३१४ सुरापिष्टम् (दे-वेडसुरा
 कलषा सुरा ७०७८)
 वोक्रअं ३३६ अनिमित्तं तात्पर्यम्
 वोगिगण्णं २१२ अलंकृतम्
 वोदही ३३१ तरुणी (दे-वोदहो ७०४०)
 वोलीणो २१५ अतिक्रान्तः
 वोसट्टो २०६ विकसितः (दे-वोसट्टं
 ८०८१)
 वोसिरणं ६६ व्युत्सर्जनम्

स

सअराहं ३०८ क्षति (दे-सअराहं
 ८०११)
 सअली ३१७ शृगाली
 सइकोडी ४० शतकोटिः
 सइदिहं ३०९ मनोरथेनैव संघटना
 (दे-८०९१)
 सइलंतं ३०९ मनोरथेनैव संघटना
 (दे-सइलंतं ८०९८)
 सइलासिओ १०८ मयूरः (दे-८०२०)
 सइसिलिण्णो ३३१ युवा तरुणः
 (दे-सइसिलिबो स्कन्दः कुमारः
 ८०२०)
 सउलिओ २०६ प्रेरितः
 (दे-सउलिअं ८०१२)

सकप्यं ३३२ आर्द्रम्, अत्यम्, चापम्,
प्रचुरम्

सखरो ३३० गृध्रः

सगगओ २१५ मुक्तः

(दे-सगगहो-सगगहो ८०४)

सगगहो १०० मुक्तः (दे-८०४)

सच्छिहो ३१८ सदशः

(दे-सच्छहो ८०९)

सडा ३१० प्रलम्बाः केशाः

(दे-सडा ८०४६)

सढअं ३१९ कुमुदम् (दे-सढय ८०३)

सणिओ ३२५ साशी (दे-८०४७)

सणिअं ३२२ आर्द्रम् (दे-८०५)

ससी ३३३ बन्धनम्, वचनम्, इच्छा,

शिरःस्रक् (दे-८०९)

सत्थो २१२ गतः (दे-८०९)

सत्थरो ६८ संस्तरः (दे-८०४)

सद्दालं १०७ नृपुत्रम् (दे-८०१०)

सपत्तिआ ३०६ बाला

(दे-सपत्तिआ ८०१८)

सबिसं ३१७ मदिरा (दे-सबिसं ८०४)

समराइअं २११ पिष्टम्

समुद्दणवणीअं ९५ चन्द्रः (दे-८०५०)

समुद्दहरं ९५ अम्बुगृहम् (दे-८०२१)

सरली ३१६ चोरी (दे-८०२)

सराहओ ३०९ सर्पः (दे-८०१२)

सराहो ३३० दर्पोक्षुरः (दे-८०५)

सरिवओ ३१६ हंसः

(दे-सेरवओ ८०४८)

सरिवाओ ३२१ आसारः (दे-८०१२)

सरिसाहुलो ११० सदशः (दे-८०९)

सरी ३३७ प्रशस्ताकृतिः, दीर्घः

(दे-८०२)

सरेवाओ २१६ हंसः (दे-सेरवओ
८०४८)

सहउत्थिआ ९५ सहोत्थिता दूती
(दे-८०९)

संकरो १०० रथ्या (दे-८०६)

संखोडी ३११ व्यतिकरः (दे-संखोडी
८०८)

संगा ३१६ वल्का, प्रग्रहः (दे-८०२)

संगोलं ६८ संघातः (दे-८०४)

संघयणं ६७ संहननम्, शरीरमित्यर्थः
(दे-८०१४)

संचारी ९५ दूती

संचुल्लो ३१२ पिशुनः (दे-संभुल्लो
८०७)

संडी ३१७ वल्का, प्रग्रहः (दे-८०२)

संपुओ ३१० पिशाचक्रान्तः
(दे-सिपुअं ८०३०)

संफ ३१९ कुमुदम् (दे-८०९)

संफाली ३२९ पक्तिः (दे-८०५)

संविड्डाणा ३२२ आभिजात्यम्
(दे-सतिअणा ८०१६)

संसोसिओ २१५ चूर्णितः भीतः
आरूढः उद्विग्नश्च

साइआ ६९ सारिका

साउल्लो ११२ अनुरागः (दे-७०५५)

साणिअं २११ शातम् (दे-साणइअं
८०१३)

सामरी ६८ शात्मलिः (दे-सामरा
८०२३)

सामली ६८ शात्मलिः (दे-८०२३)

सारोवही ३०७ लज्जा

साही ३१५ रथ्या (दे-८०६)

साङ्गुली ११०; ३३७ वस्त्रम्, शाखा, मूः,
सखी, सटशः, बाहुः (दे-८-५२)
सिअणअं ३१७ श्मशानम् (दे-सीअ-
णअं ८-५५)
सिञ्जिरो ९९ ध्वनिः
सिद्धा ३१० सुसनासिकानादः
(दे-सिद्धा ८-२९)
सिणी ३०७ लज्जा
सिण्ठो ३१५ केकी मयूरः
(दे-सिण्ठो ८-२०)
सिण्हा ३१० नीहारः (दे-८-५३)
सिण्यं ३३७ तिलकः, शिरोभूषणम्
(दे-८-२८)
सिण्पी ६८ सूची
सिलिपो ३११ बालः (दे-सिलिबो
८-३०)
सिहडो ३१० सु स ना सि का ना दः
(दे-सिबाडा ? ८-२९)
सिहण्डहिल्लो १११ बालः
(दे-सिहण्डहिल्लो ८-५४)
सिहिणं ९६ स्तनम् (दे-७-३१)
सिदीरं ३३१ नूपुरम् (दे-८-१०)
सिदूरिआ ३२१ राज्यम्
(दे-सिदुरयं ८-५४)
सिधुवणो ३१५ हुताशः,
(दे-सिधुवणो अग्निः ८-३२)
सिहलो ३२१ वस्त्रादेर्भूषणस्य यन्त्रम्
(दे-सीहलयं ८-३४)
सीउगं १११ हिमकाले दुर्दिनम्
सीउली १११ हिमकाले दुर्दिनम्
सीसकं ६८ शिरःपत्रम् (दे-८-३४)
सीहली ३३३ शिखा, नवमालिका
(दे-सीहलिआ ८-५५)

सुई ३२८ बुद्धिः (दे-८-३६)
सुज्जओ ३३४ रजकः, नापितः
(दे-८-५६)
सुज्जुओ ३२० रजकः (दे-सुज्जओ
८-५६)
सुदिओ २०६ श्रान्तः (दे-८-३६)
सुण्हसिओ १११ निद्रालः (दे-८-३९)
सुदारणी ३२९ चाण्डाली
(दे-सुदारणो ८-३९)
सुदुम्मणिआ ३१४ रूपवती
(दे-८-४०)
सुलोसो ३२० कौसुम्मनिवसनम्
(दे-सुलसं ८-३७)
सुव्विजा ३२१ माता
(दे-सुव्विआ ८-३८)
सुहरओ ९७ दारिकागृहं वटकथ
(दे-८-५६)
सूरको ९६ दीपः (दे-८-४१)
सूरज्जओ ९७ दिवसः (दे-८-४२)
सूरली १०७ मध्याह्नः (दे-८-५७)
सेआलिआ ३२५ दूर्वा
(दे-सेआली ८-२७)
सेआलो ३२६ ग्रामेशः (दे-८-५८)
सेओ ३२८ विनायकः (दे-८-४२)
सेट्टी ३२६ ग्रामेशः (दे-८-४२)
सेवालं ६७ जम्बालम् (दे-८-४३)
सोअणो ३२१ मलः (दे-सोवणो ८-५८)
सोअं ३२१ स्वापः (दे-८-४४)
सोआलो ३२१ उपयाचितकम्
(दे-सेआलुओ ८-४४)
सोज्जिओ ३३० निद्रालः
सोसी १०९ तरङ्गिणी, नदी (दे-८-४४)
सोमालं ३०७ मांसम् (दे-८-४४)

सोरी ३२६ शौनिकः

(दे-सडरी शकुनिकः ८०८)

सोर्ल ३०७ मांसम् (दे-८०४४)

सोषणं ३२१ अन्तःपुरम् (दे-८०५८)

सोहिलं २११ पिष्टम्

ह

हड्डमहड्डो ९७ स्वस्थः (दे-८०६५)

हड्डहड्डं ११२ अनुरागः (दे-८०७४)

हड्डवं ३१६ कलहः (दे-मंडणं १०१०१)

हणं ३११ दूरम् (दे-८०५९)

हत्थारं ३३० साहाय्यम् (दे-हत्थलां
८०६१)

हत्थं ३१२ शीघ्रम् (दे-८०३९)

हस्त्रिणं ३०९ चक्षुःस्थगनकीडा
(दे-गंदीणी २०८३)

हरणं ३२५ वक्रम्

हरं ३२८ तृणम्

हलबोलो ३१८ कलकलः (दे-८०६४)

हलपफलिअं २१२ स्वरितम्
(दे-८०५९)

हलबोलो ३१८ कलकलः (दे-८०६४)

हालो ३०८ शातवाहनः (दे-८०१६)

हासिअं २०८ दसम्

हिका ३१५ रजकी (दे-८०६६)

हिजो ६७ द्यः

हितं ३२३ असती

हित्यो २०७ व्रस्तः (दे-८०६७)

हिमोरं ६६ हिमोदरम्

हिल्ला ३१५ सिकताः (दे-हिला-हिल्ला
८०६६)

हिंडोली ३१५ केदारस्य रक्षणयन्त्रम्
(दे-हिंडोले-हिंडोलेयं ८०६९)

हिबिआ ३३० यत्रैकं पदमुत्क्षिप्य शिशुः
कीडति (दे-हिबिअं एकपद-
गमनकीडा ८०६८)

हीरणा १११ त्रपा (दे-८०६७)

हीसमणं २१४ उन्नतं उत्तमं चुम्बितं च
(दे-८०६८)

हुडुमा ३२० पताका (दे-हुडुमो
८०७०)

हुलहुण्डिअं २१२ अवनतम्

हुलिअं ४० लघुशीघ्रमित्यर्थः

हुलुविआ ३२८ प्रसवपरा
(दे-हुलुव्वी ८०७१)

हूमो ३२९ लोहकारः (दे-८०७१)

हेआलं ३२८ अहिभोगाहस्तेन
निवारणम् (दे-८०७२)

हेक्रिअं २१४ उन्नतम्, उत्तमं चुम्बितं च

हेरिम्बो ४० हेरम्बः (दे-८०७२)

हेला ३२२ अविच्छिन्नस्वरोदनम्
(दे-हेला वेगः ८०७१)

हेलुअं २१२ क्षुत्तम् (दे-८०७२)

हेसिअं २०८ रसितम्

षष्ठं परिशिष्टम्

धात्वादेशसूची

(अ) संस्कृत-प्राकृत

[अस्यां सूच्यां प्रथमं स्थूलाक्षरैः संस्कृतधातुरूपम्, ततः कंसयोर्मध्ये भावकर्मणि रूपनिर्देशः सोपसर्गकसंस्कृतधातुनिर्देशो वा, ततः प्राकृतभाषायामुपलभ्यमानाः तस्य आदेशाः, ततः अप्याषाकः, पादाकः सूत्राकः ॥ (अप.) अपभ्रंशे]

अर्ज्-विहव ३.१.५५
अर्जप्-(भावकर्मणि) विहव्य २.४.८२
अर्पय्-अलिव, पणाम, च्चुप्य २.४.२९
अस्-(नि+अस्) गिम, गुम २.४.१५६;
(परि+अस्) पलह, पलोह,
पलहथ २.४.१५१
आप्-(वि+आप्) ओअगा ३.१.७७;
(सम्+आप्) समाण ३.१.७७
ईक्ष्-(प्रति+ईक्ष्) विहिर, विरमाल,
सामअ ३.१.११५
कथ्-वज्जर, पज्जर, सग्घ, सास, साह,
चव, जप्प, पिसुण, बोह, उच्चाव
३.१.६९; (दुःखं कथ्) गिन्वर
३.१.७०
कमय्-गिहुव २.४.१०२
कम्पय्-विच्छोल २.४.१०६
कस्-(वि+कस्) कोआस, वोसगा
३.१.१२५
काशय्-(प्र+काशय्) गुब्ब २.४.१०१
कास्-(अव+कास्) वास २.४.१५५
कांक्ष्-आह, अहिलंघ, बच्च, अहिलक्ख,
मह, सिंह, चिलुम्प, चम्प
३.१.१०७

कृ-कुण ३.१.२०; (काणेक्षितं कृ)
णिआर ३.१.२१; (विष्टम्भं कृ)
गिट्ठह ३.१.२२; (अमं कृ)
वापम्फ ३.१.२३; (अवष्टम्भं कृ)
संदाण ३.१.२४; (मन्युनीह-
मालिन्ध्यं कृ) गिन्वोल ३.१.२५;
(चाटु कृ) गुलल ३.१.२६;
(लम्बनं कृ, शैथिल्यं कृ) पअह
३.१.२७; (क्षुरविषयं कृ) कम्म
३.१.२८; (निरपतनं कृ, आच्छो-
टनं कृ) गिलुन्ध ३.१.२९;
(सुट्शब्दं कृ) सुडुक्क (अप.)
३.४.६४; (घट्टघट्टशब्दं कृ)
सुडुक्क (अप.) ३.४.६४
कृप्-अवहावे, अवहावय (२.४.१२९)
कृष्-साअड्ड, अणच्छ, कट्ट, अच्छ,
आअच्छ, आणच्छ ३.१.१०९;
(असिं कृष्) अक्खोड ३.१.११०
क्रन्द्-(आ + क्रन्द्) गिहर ३.१.६५
क्रम्-(आ + क्रम्) ओहाव, उरधार,
छुन्द ३.१.९४; चम्प (अप.)
३.४.६४
क्री-कीण २.४.१२२; (वि + क्री)
विक्के २.४.१२३

कुब्-जूर ३.१.७२

कथ्-अट्ट ३.१.६८

कर-कर, पञ्जर, पञ्चदु, खिर, गिहुअ,
गिब्बल २.४.१५४

क्षि-गिज्जर ३.१.६

क्षिप्-अङ्कुल, परि, हुल, घत्त, छुर,
फेह, णोह, सोह, गछ्त्थ
३.१.७९; (आ + क्षिप्) गिरव
३.१.७८; (उद् + क्षिप्) उत्थग्व,
उसिक, हक्खुव, अछ्त्थ, गुल-
गुच्छ, अब्भुत्त ३.१.८०

क्षुम्-खउर, पङ्कह ३.१.८४

खच्-वेअड ३.१.३९

खिद्-विसूर ३.१.७३

गर्ज-बुक्क ३.१.५०; (वृषकर्तृकं गर्ज्)
बिक्क ३.१.५१गम्-अणुवज्ज, अवज्जस, अक्कुस,
उक्कुस, अह्छ, अई, अवहर,
अवसेह, वडअ, वरिअल, वरिअल,
बोह, गिरिणास, वच्छङ्क, गिण,
गिम्मह, पच्छन्द, गिलुक्क, रम्भ,
गि, गिवह ३.१.९७; (प्रति + आ +
गम्) पलोह ३.१.९८; (आ +
गम्) अहिपच्छुअ ३.१.९८;
(अभि + आ + गम्) उम्मच्छ
३.१.९८; (सम् + गम्) अम्भिड
३.१.९००गल्-(वि + गल्) गिहुह, डिप्प
३.१.१०१गवेप्-घत्त, गमेस, कुण्डुल, डण्डोल
३.१.१२१

गाह्-(अव + गाह्) वाह ३.१.१३०

गुप्-विर, णड ३.१.८२

ग्रन्थ्-गण्ड २.४.१४७

ग्रस्-विस ३.१.११३

ग्रह्-गिल्वार, गेण्ह, बल, हर, पग्ग,
अहिपच्छुअ २.४.१५७; (भाव-
कर्मणि) घेप्प २.४.८७; गण्ह
(अप.) ३.४.६३घट्-गड ३.१.५८; (सम् + घट्) गल
३.१.५९घटय्-परिवाड २.४.११२; (उद् +
घटय्) उग्ग २.४.९४घूर्ण्-घुम्म, पहल, घोल, घुल
२.४.१४२

घ्रा-(आ + घ्रा) आह्ग्व ३.१.६

चल्-(उद् + चल्) उत्थल २.४.१४१

छादय्-नुम, नुम, उच्चाळ, डक्क,
पम्वाल, संतुम २.४.११०छिद्-गिल्लूर, लूर, गिन्वर, गिच्छल,
दुहाव, गिज्जोड ३.१.६७;
(आ + छिद्) ओअन्द, उद्दाल
३.१.६६

जज्-जा, जम्म २.४.१४०

जुगुप्स्-दुगुच्छ, झण, दुगुच्छ ३.१.१२७

जृम्भ्-जम्भा २.४.१३८

ज्ञा-जाण, मुण २.४.१३०; (भाव-
कर्मणि) णप्प, णज २.४.८४ज्ञापय्-(वि + ज्ञापय्) अच्छुक्क, बोक्क
२.४.१११

तन्-तङ्कव, विरल, तड, तङ्क ३.१.७४

तप्-(सम् + तप्) त्थस् ३.१.७६

तश्-चच्छ, रम्प, रम्फ ३.१.१२२;
ओल (अप.) ३.४.६४

ताड्य्-आहोड, विहोड २.४.११८
 तिज्-मोसुङ ३.१.५२
 तुङ्-उल्लुङ, गिल्लुङ, उल्लुङ, उल्लुङ,
 लुङ, तोड, लुङ, लुङ ३.१.६२
 तुलय्-ओहाम २.४.९७
 तु-(अव+तु) ओहर, ओसर ३.१.३६
 तुप्-थिप्प २.४.१३५
 अस्-वज्ज, डर ३.१.११९; वोज्ज
 ३.१.१२०
 त्वर्-तुवर, जड २.४.१४८; तूर
 २.४.१५०
 दल्-विसद ३.१.११८
 दर्शय्-दाव, दक्खव, दंस २.४.११३
 दह्-अहिङ्गल, आलुक्ख ३.१.१२४;
 झलक्क (अप.) ३.४.६४
 दिश्-(सम्+दिश) अप्पाह ३.१.११२
 दीप्-(प्र+दीप्) संधुक्क, अन्धुत्त, तेअव,
 संधुम ३.१.८५
 द्- (आ+द्) संनाम ३.१.३५
 दृश्-ओअक्ख, गिअक्ख, अवअक्ख,
 कज्ज, अवअज्ज, पुलअ, पुलोअ,
 देक्ख, अवअक्ख, पेच्छ, अवआस,
 पास, गिअ, सच्चव, अवक्ख
 २.४.१५३; (भावकर्मणि) दीस
 २.४.८९; पस्स (अप.) ३.४.६३
 दोलय्-रक्खोल २.४.९७
 द्रै-(नि + द्रै, द्रा) ओहिर, उग्घ
 ३.१.३१
 घवल्य्-वुम २.४.९४
 घा-(अद् + घा) सहह २.४.१३१
 धू-(धूय कम्पने) धुव ३.१.१७
 धूल्य्-(उद् + धूल्य) गुण्ड २.४.११७

घ्मा-(उद् + घ्मा) उद्धुमा २.४.१२५
 नम्-(आराक्कान्तः नम्) निसुड
 ३.१.९०
 नमय्-(उद् + नमय्) गुल्लुगुल्ल,
 उरथंघ, उव्वेह, उल्लाल २.४.१००
 नश्-अवहर, अवसेह, गिवह, पडिसा,
 सेह, गिरिणास ३.१.१०८
 नाशय्-विप्पगाल, नासव, पलाव,
 हारव, विउड २.४.१०३
 पच्-सोह, पडल ३.१.३८
 पद् (निस + पद्) वल ३.१.७५
 पा-(पिन्)-पट्ट, चोह, डल्ल, पिज्ज
 ३.१.१६
 पातय्-गिहोड २.४.९३
 पिष्-गिवह, गिरिणास, गिरिगिज्ज,
 रोझ, चङ्ग ३.१.१०२
 पुज्ज-आरोल, वमाल ३.१.५३
 पृ-(वि + आ + पृ) आअङ्ग ३.१.१३
 पृ-अग्घव, अग्घोड, अहिरेम, अग्गुम,
 अद्धुम ३.१.१०६
 प्रच्छ-पुच्छ २.४.१४६
 प्लावय्-ओव्वाल, पव्वाल २.४.१२८
 फक्क्-थक्क २.४.१३३
 बुभुक्ष्-गिरव ३.१.७८
 बू-बुव (अप.) ३.४.६१
 भञ्ज्-वेमअ, सुसुमूर, मूर, पविरज्ज,
 सूर, सूड, करअ, निरअ, विर
 ३.१.४९
 भष्-बुक्क ३.१.१०५
 भावय्-(सम्+भावय्) आसंव
 २.४.९८
 भास्-भिस ३.१.११४

भी-भा, बिह (बीह) २.४.१३६
 भुज्-भण्ण, भुज्ज, कम्म, समाण,
 चमड, चट्ठ, जेम, जिम २.४.१३७;
 (उप+भुज्) कम्मव ३.१.५४
 भू-हो, हुप, हव ३.१.१; णिव्वड
 ३.१.२; (प्र+भू) हुप्प ३.१.३;
 (पर्याप्तौ भू) पटुच्च (अप.)
 ३.४.५९
 भ्रम्-डण्डल, डुम, डण्डल, भमाड,
 भम्म, भमुड, तलअण्ट, झण्ट,
 गुम, टिरिटिल, परि, पर, घम,
 चकम, भमड, घस, झम्प, डुस
 ३.१.९६
 भ्रम्य्-तालिअण्ट २.४.९५
 भ्रंश्-पिड्ड, पिट्ट, झुक्क, झुल, पुट्ट, पुड
 ३.१.१०४
 मण्डय्-टिविडिक्क, रिड, चिच्च, चिच्चिल,
 चिच्चअ ३.१.६१
 मन्थ्-सुसल, विरोल ३.१.६३
 मस्ज्-आउड्ड, णिउड्ड, उड्ड, सुप्प
 ३.१.४५
 मिश्रय्-मीसाल, मेलव २.४.१०९
 मी-(निर्+मी) निम्मव, निम्माण
 २.४.१२०
 मुच्-अवहेड, मेल, णिल्लुन्ठ, उसिक्क,
 दिसड, रेअव, छण्ड ३.१.४१;
 (दुःखं मुच्) णिव्वल ३.१.४०
 मुह्-गुम्म, गुम्मड ३.१.१३१
 मृज्-रोसाण, उडुस, लुह, लुण्ड, पुण्ड,
 फुस, फुस्स, घस, हुल ३.१.४८
 मुद्-मल, परिहट्ट, सुड्ड, पन्नाड, चट्ट,
 मड्ड, मड २.४.१५२

म्रश्- (सृश्) चोप्पड ३.१.११७
 म्लै-वा, पन्नाअ ३.१.१९
 यापय्-जव २.४.११५
 युज्-जुअ, जुज्ज, जुप्प २.४.१३९
 रच्-विडविड्ड, अवह, उमाह ३.१.४३;
 (सम् + आ + रच्) केवलाअ,
 सारव, समार, उवहत्थ ३.१.४४
 रञ्जय्-राव २.४.९६
 रम्-(आ + रम्) रम्म, डव ३.१.८९;
 (मावकर्मणि) आडप्प २.४.८३
 रम्-उन्भाव, वेह, णिसर, कोडुम,
 सक्खुड, खेड्ड, मोट्टाअ, किलिकिक्क
 ३.१.९१
 राज्-सह, रेह, छज्ज, रिर, अगक्क
 ३.१.५७
 रु-रुज्ज, रुण्ट ३.१.३३
 रुध्-उरथंघ ३.१.६४
 रुह्-(आ + रुह्) बलगा, चड
 ३.१.१२८
 रेचय्-(वि + रेचय्) ओल्लुड्ड,
 उल्लुड्ड, पल्लथ २.४.१०५
 रोपय्-(आ + रोपय्) बल २.४.१०४
 रोमन्थय्-ओग्गाल, बग्गाल २.४.१०७
 लप्-(वि + लप्) संख ३.१.७६;
 बडबड ३.१.८८
 लम्-(उप + आ + लम्) चच्चार,
 बेलव ३.१.८३
 लस्-(उद् + लस्) जसल, ऊसुम्म,
 आरोअ, णिल्लस, गुओल, पुरु-
 आअ ३.१.१११
 लस्ज्-जीह ३.१.५६
 लिप्-लिप्प २.४.१४३

ली- (आ+ली) अलि २.४.१२१;
(नि+ली) लिह, गिलुह,
गिलिअ, लिह, लुह, गिरग्व
३.१.८; (वि+ली) विरा,
विराअ ३.१.७

लुम्-संभाव ३.१.९३

ल्हाद्-अवअच्छ २.४.११९

ल्हाद्व-अवअच्छ २.४.११९

वञ्च्-वेहव, वेल्व, जूरव, उम्मच्छ
३.१.४७; (भावकर्मणि) उञ्च
२.४.९०

वल्-वम्फ ३.१.१०३

वा- (उद्+वा) ओरुम्मा, वसुआ
३.१.३२

विकोशप्-पक्खोड २.४.११६

विश- (प्र+विश) रिह, रिगा ३.१.९९

वीज्-वोज्ज ३.१.१२०

वृ- (सम्+वृ) साहट, साहर ३.१.३०;
(नि+वृ-गिन्व) गिहोड २.४.९३

वृत्- (वि+वृत्) ठंस ३.१.६४

वेप्-आअल्ब, आअज्ज ३.१.८१

वेष्टय्-परिआल २.४.९५

व्रज्- (अनु+व्रज्) पडिअग्ग ३.१.४६;
वञ्ज (अप.) ३.४.६०

शक्-तर, तीर, पार, चअ ३.१.३७

शद्-सड, पक्खोड २.४.१४४

शब्बाय्-धुदुअ (अप.) ३.४.६४

शम्-पडिसा, परिसाम ३.१.९२

धम्- (वि+धम्) गिण्या ३.१.९५

धु-हण ३.१.१८

श्लाप्-सलाह २.४.१३४

श्लिष्-अवआस, सामग्ग, परिअन्त
३.१.१२६

श्वस्- (निस् + श्वस्) शंस ३.१.७६

सद्- (नि + सद्) मज्ज २.४.१४५

सिच्-सिञ्च, सिप्प ३.१.४२; (भाव-
कर्मणि) सिप्प २.४.८५

सिध्- (नि + सिध्) हक्क ३.१.७१

सृ- (प्र + सृ) उवेह, वअल, महमह
३.१.१०; (नि + सृ) निहर,
निल, वाड, वरहाड ३.१.१४

सृप्- (उप + सृप्) अलिअ ३.१.८६

स्खल्- (लक्ष्यात् स्खल् हुल) ३.१.१२९

स्त्यै- (सम् + स्त्यै) स्ता २.४.१२४

स्था-निरप्प, गिरप्प, थक्क, ठा, विहा
२.४.१२७; (उद् + स्था) उड,
उक्कुर २.४.१२६

स्थापय्- (प्र + स्थापय्) पेहव, पेहुव
२.४.११४

स्ना-अब्बुल, पहा ३.१.६

स्निह- (भावकर्मणि) सिप्प २.४.८५

स्पृहय्-सिह, वृम २.४.९२

स्पृश्-छिक्क, आलुक्क, फरिस, फास,
फंस, आलिह, छिह २.४.१३२;
(भावकर्मणि) छिप्प २.४.८८

स्फुट् (हासेन स्फुट्) मुर ३.१.६०

स्मृ-क्षर, क्षर, सुमर, विम्हर, हर,
हल, लुड, पअर, पम्हुह ३.१.१२;
(वि + स्मृ) पम्हस, बीसर
२.४.१२८

संस-लहस, डिम्म ३.१.११६

स्वप्-कमवस, लिस, लोह ३.१.८७

हस्-गुअ ३.१.१२३

ह- (प्र + ह) सार ३.१.९;
(वि + आ + ह) वोक्क, कोक्क,
३.३.३४; कोक्क ३.१.३४;
(वि + आ + ह) (भावकर्मणि)
वाहिप्प २.४.८६

(आ) प्राकृत-संस्कृत

[अस्यां सूच्यां प्रथमं स्थूलाक्षरैः प्राकृतधातुवादेशनिर्देशः, ततः कंसयोर्मध्ये संस्कृते समानार्थकं धातुरूपम्, ततः त्रिविक्रमीयशब्दानुशासनस्य अध्यायाङ्कः पादाङ्कः सूत्राङ्कश्च ।]

अ

अइच्छ-(गम्) ३.१.९७
 अई-(गम्) ३.१.९७
 अक्कुत्स-(गम्) ३.१.९७
 अक्खोड-(अस्ति कृष्) ३.१.११०
 अग्गुम्-(पृ) ३.१.१०६
 अग्घ-(राज्) ३.१.५७
 अग्घव-(पृ) ३.१.१०६
 अग्घोड-(पृ) ३.१.१०६
 अच्चुक्क-(वि + ज्ञापय्) २.४.१११
 अच्छ-(कृष्) ३.१.१०९
 अट्ट-(कथ्) ३.१.६८
 अडुक्ख-(क्षिप्) ३.१.७९
 अणच्छ-(कृष्) ३.१.१०९
 अणुवज्ज-(गम्) ३.१.९७
 अण्ण-(मुञ्ज्) २.४.१३७
 अन्दुम्-(पृ) ३.१.१०६
 अप्पाह-(सम् + दिश्) ३.१.११२
 अब्बुत्त-(प्र + दीप्) ३.१.८५
 अम्मिड-(सम् + गम्) ३.१.१००
 अब्भुत्त-(उद् + क्षिप्) ३.१.८०
 अल्लत्थ-(उद् + क्षिप्) ३.१.८०
 अल्लि-(आ + ली) २.४.१२१
 अल्लिअ-(उप + सृप्) ३.१.८६
 अल्लिव-(अर्पय्) २.४.९९
 अवअक्ख-(दृश्) २.४.१५३
 गवअच्छ-(ह्लाप्, ह्लादय्) २.४.११९;
 (दृश्) २.४.१५३

अवअज्झ-(दृश्) २.४.१५३
 अवआस-(दृश्) २.४.१५३; (क्षिप्)
 ३.१.१२६
 अवक्ख-(दृश्) २.४.१५३
 अवज्जस-(गम्) ३.१.९७
 अवसेह-(गम्) ३.१.९७; (नश्)
 ३.१.१०८
 अवह-(रक्) ३.१.४३
 अवहर-(नश्) ३.१.१०८; (गम्)
 ३.१.९७
 अवहावे-(कृष्) २.४.१२९
 अवहेड-(मुञ्ज्) ३.१.४१
 अहिज्जल-(दह्) ३.१.१२४
 अहिपच्चुअ-(आ + गम्) ३.१.८९;
 (ग्रह्) २.४.१५७
 अहिरेम-(पृ) ३.१.१०६
 अहिलक्ख-(कांश्) ३.१.१०७
 अहिलंघ-(कांश्) ३.१.१०७

आ

आअच्छ-(कृष्) ३.१.१०९
 आअज्झ-(वेप्) ३.१.८१
 आअडु-(वि + आ + पृ) ३.१.१३
 आअब्ब-(वेप्) ३.१.८१
 आइग्घ-(आ + घ्रा) ३.१.६
 आउडु-(मस्ज्) ३.१.४५
 आढण्ण-(आ + रम्) २.४.८३
 आणच्छ-(कृष्) ३.१.१०९

आरोअ-(उद् + लस्) ३.१.१११
 आरोल-(पुञ्ज्) ३.१.५३
 आलिह-(स्थ्) २.४.१३२
 आलुक्ख-(स्थ्) २.४.१३२;
 (दह्) ३.१.१२४
 आसंघ-(सम् + भावय्) २.४.९८
 आह-(कांश्च) ३.१.१०७
 आहोड-(ताडय्) २.४.११८

उ

उक्कुर-(उद् + स्था) २.४.१२६
 उक्कुस-(गम्) ३.१.९७
 उक्कुड-(तुद्) ३.१.६२
 उग्ग-(उद् + घटय्) २.४.९४
 उग्गह-(रच्) ३.१.४३
 उग्घ-(नि + दै) ३.१.३१
 उञ्च-(वञ्च्) २.४.९०
 उट्ट-(उद् + स्था) २.४.१२६
 उत्थग्घ-(उद् + क्षिप्) ३.१.८०
 उत्थल-(उद् + चल) २.४.१४१
 उत्थंघ-(रुप्) ३.१.६४; (उद् +
 नमय्) २.४.१००
 उत्थार-(आ + क्रम्) ३.१.९४
 उद्दाल-(आ + छिद्) ३.१.६६
 उद्धुमा-(उद् + ध्मा) २.४.१२५
 उद्धुस-(सृज्) ३.१.४८
 उद्धाव-(रम्) ३.१.९१
 उम्मच्छ-(वञ्च्) ३.१.४७;
 (अभि + आ + गम्) ३.१.९८
 उल्लाल-(उद् + नमय्) २.४.१००
 उल्लुक्क-(तुद्) ३.१.६२
 उल्लुङ्ग-(वि + रेचय्) २.४.१०५
 उल्लूर-(तुद्) ३.१.६२

उवहत्थ-(सम् + आ + रच्) ३.१.४४
 उवेल्ल-(प्र + सृ) ३.१.१०
 उव्वाल-(क्य्) ३.१.६९; (छादय्) २.४.११०
 उव्वेल्ल-(उद् + नमय्) २.४.११०
 उसिक्क-(मुच्) ३.१.४१;
 (उद् + क्षिप्) ३.१.८०

ऊ

ऊसल-(उद् + लस्) ३.१.१११
 ऊसुम्म-(उद् + लस्) ३.१.११४

ओ

ओअक्ख-(हृद्) २.४.१५३
 ओअग्ग-(वि + आ + आप्) ३.१.७७
 ओअन्द-(आ + छिद्) ३.१.६६
 ओग्गाल-(रोमन्थय्) २.४.१०७
 ओल्लम्मा-(उद् + बा) ३.१.३२
 ओल्लुङ्ग-(वि + रेचय्) २.४.१०५
 ओल्लवाल-(घ्रावय्) २.४.१०८
 ओसर-(अव + तृ) ३.१.३६
 ओसुक्क-(तिज्) ३.१.५२
 ओहर-(अव + तृ) ३.१.३६
 ओहाम-(तुल्य्) २.४.९७
 ओहाव-(आ + क्रम्) ३.१.९१
 ओहिर-(नि + दै) ३.१.३१

क

कङ्क-(कृप्) ३.१.१०९
 कम्मवस-(स्वप्) ३.१.८७
 कम्म-(क्षुरविपर्य कृ) ३.१.२८;
 (मुज्) २.४.१३७

कम्मव-(उप + मुज्) ३.१.५४
 करञ्ज-(भञ्ज्) ३.१.४९
 किलिकिञ्च-(रम्) ३.१.९१
 कीण-(क्री) २.४.१२२
 कुण-(कृ) ३.१.२०
 केवलाञ-(सम् + आ + रच्) ३.१.४४
 कोआस-(वि + कस्) ३.१.१२५
 कोक-(वि + आ + क्) ३.१.३४
 कोडुम-(रम्) ३.१.९१

ख

खउर-(क्षुम्) ३.१.८४
 खा-(सम् + खवै) २.४.१२४
 खिर-(क्षर्) २.४.१५४
 खुट्ट-(तुट्) ३.१.६२
 खुड-(तुट्) ३.१.६२
 खुडुक-(अप.) (खुदशब्दं कृ) ३.४.६४
 खुडु-(खुट्) २.४.१५२
 खुप्य-(मस्थ्) ३.१.४५
 खेडु-(रम्) ३.१.९१

ग

गड-(घट्) ३.१.५८
 गण्ठ-(ग्रन्थ्) २.४.१४७
 गणह-(अप.)-(ग्रह्) ३.४.६३
 गमेस-(गवेष्) ३.१.१२१
 गल-(सम् + घट्) ३.१.५९
 गल्लत्थ-(क्षिप) ३.१.७९
 गुञ्ज-(हस्) ३.१.१२३
 गुओल्ल-(उद् + लस्) ३.१.१११
 गुण्ठ-(उद् + पूल्य्) २.४.११७

गुम-(अम्) ३.१.९६
 गुम्म-(सुह्) ३.१.१३१
 गुम्मड-(सुह्) ३.१.१३१
 गुलल-(चाट् कृ) ३.१.२६
 गुलुगुळ्ळ-(उद् + क्षिप) ३.१.८०
 गुलुगुळ्ळ-(उद् + नमय्) २.४.१००
 गेण्ह-(ग्रह्) २.४.१५७

घ

घत्त-(क्षिप) ३.१.७९; (गवेष्) ३.१.१२१
 घम-(अम्) ३.१.९६
 घस-(सृज्) ३.१.४८; (अम्) ३.१.९६
 घिस-(ग्रस्) ३.१.११३
 घुडुक-(अप.)-(घडपडाशब्दं कृ) ३.४.६४
 घुम्म-(घूर्ण्) २.४.१४२
 घुल-(घूर्ण्) २.४.१४२
 घुसल-(मन्य्) ३.१.६३
 घेप्प-(ग्रह्) २.४.८७
 घोट्ट-(पा) ३.१.१६
 घोल-(घूर्ण्) २.४.१४२

च

चअ-(चाक्) ३.१.३७
 चकम-(अम्) ३.१.९६
 चच्चार-(उप + आ + लम्) ३.१.८३
 चच्चुप्प-(अप्य्) २.४.९९
 चड्ड-(तक्ष्) ३.१.१२२
 चज्ज-(हस्) २.४.१५३
 चिह्न-(स्था) २.४.१२७
 चड-(आ + रुह्) ३.१.१२८

खड्-(भुज्) २-४-१३७; (खद्) २-४-१५२; (पिप्) ३-१-१०२

खमड्-(भुज्) २-४-१३७

खग्-(कांश्) ३-१-१०७; (अप.)-(आ + क्रम्) ३-४-६४

खव-(कथ्) ३-१-६९

खिञ्च-(मण्डय्) ३-१-६१

खिञ्चज्-(मण्डय्) ३-१-६१

खिञ्चिल्ल-(मण्डय्) ३-१-६१

खिल्लुग्-(कांश्) ३-१-१०७

खोण्ड-(अक्ष्) ३-१-११७

छ

छज्-(राज्) ३-१-५७

छण्ड-(मुञ्) ३-१-४१

छिप्प-(सृष्ट्) २-४-८८

छुक-(अंश्) ३-१-१०४

छुन्-(आ + क्रम्) ३-१-९४

छुल्ल-(अंश्) ३-१-१०४

छुह्-(क्षिप्) ३-१-७९

छाल्ल-(अप.)-(तथ्) ३-४-६४

छिव्-(सृष्ट्) २-४-१३२

छिह्-(सृष्ट्) २-४-१३२

ज

जड्-(खद्) २-४-१४८

जप्प-(कथ्) ३-१-६९

जम्भा-(जृम्) २-४-१३८

जम्म-(जन्) २-४-१४०

जव्-(पाप्) २-४-११५

जा-(जन्) २-४-१४०

जाण्-(जग्) ३-१-१५

जाण्-(ज्ञा) २-४-१३०

त्रि.मा.३०

जिम-(मुञ्) २-४-१३७

जीह्-(लप्) ३-१-५६

जुञ्ज-(युञ्) २-४-१३९

जुज्ज-(युञ्) २-४-१३९

जुप्प-(युञ्) २-४-१३९

जूर-(कुप्) ३-१-७२

जूरव्-(कथ्) ३-१-४७

जेम-(मुञ्) २-४-१३७

झ

झड्-(शद्) २-४-१४४

झण्ट-(अम्) ३-१-९६

झग्प-(अम्) ३-१-९६

झर-(स्त्) ३-१-१२; (क्षर्) २-४-१५४

झलक-(अप.)-(वह्) ३-४-६४

झस्त्र-(संतप्, निःशस्, विलप्) ३-१-७६

झण्ण-(जुगुप्स्) ३-१-१२७

झर-(स्त्) ३-१-१२

ट

टिरिटिल्ल-(अम्) ३-१-९६

टिविडिक-(मण्डय्) ३-१-६१

ठ

ठा-(स्था) २-४-१२७

ड

डक-(डाव्य्) २-४-११०

डण्डल्ल-(अम्) ३-१-९६

डण्डोल्ल-(गवेप्) ३-१-१२४

डर-(अस्) ३-१-११९

डल्ल-(पा) ३.१.१६
 डव-(आ + रम्) ३.१.८९
 डिक-(वृषकर्तृकं गर्ज्) ३.१.५१
 डिप्य-(वि + गल्) ३.१.१०१
 डिम्भ-(संस्) ३.१.११६
 दुण्डुल्ल-(गवेष्) ३.१.१२१; (अम्) ३.१.९६
 दुम्-(अम्) ३.१.९६
 दुस-(अम्) ३.१.९६

ड

डंस-(वि + वृप्) ३.१.६४

ण

णज्ज-(जा) २.४.८४
 णड-(गुप्) ३.१.८२
 णप्प-(जा) २.४.८४
 णि-(गम्) ३.१.९७
 णिअ-(हस्) २.४.१५३
 णिअच्छ-(हस्) २.४.१५३
 णिआर-(काणोक्षितं कृ) ३.१.२१
 णिउड्-(मस्) ३.१.४५
 णिच्छल्ल-(छिद्) ३.१.६७
 णिज्जर-(क्षि) ३.१.६
 णिज्जोड-(छिद्) ३.१.६७
 णिट्ठुह-(निट्ठम् कृ) ३.१.२२
 णिह्हुअ-(हर्) २.४.१५४
 णिह्हुड्-(वि + गल्) ३.१.१०१
 णिण-(गम्) ३.१.९७
 णिप्पा-(वि + अम्) ३.१.९५
 णिण्वल्ल-(हर्) २.४.१५४; (दुःखं मुक्) ३.१.४०
 णिम-(नि + अम्) २.४.१५६

णिम्मह-(गम्) ३.१.९७
 णिरग्घ-(नि + ली) ३.१.८
 णिरप्प-(स्या) २.४.१२७
 णिरष्-(बुभुक्ष्; आ + क्षिप्) ३.१.७८
 णिरिणास-(गम्) ३.१.९७; (पिप्) ३.१.१०२; (नस्) ३.१.१०८
 णिरिणिज्ज-(पिप्) ३.१.१०२
 णिरुवार-(ग्रह्) २.४.१५७
 णिलिअ-(नि + ली) ३.१.८
 णिलुक्क-(गम्) ३.१.९७; (नि + ली) ३.१.८
 णिलुल्ल-(निष्पतनं कृ, आण्कोटनं कृ) ३.१.२९
 णिल्लस-(उद् + लस्) ३.१.१११
 णिल्लुक्क-(तुह्) ३.१.६२
 णिल्लुल्ल-(मुक्) ३.१.४१
 णिल्लूर-(छिद्) ३.१.६७
 णिवह-(गम्) ३.१.९७; (पिप्) ३.१.१०२; (नस्) ३.१.१०८
 णिव्वड्-(भू) ३.१.२
 णिव्वर-(छिद्) ३.१.६७; (दुःखं कप्) ३.१.७०
 णिव्वोल्ल-(मन्युनौष्ठमाक्षिब्ध कृ) ३.१.२५
 णिसर-(रम्) ३.१.९१
 णिहर-(आ + कम्) ३.१.६५
 णिहुप्प-(कम्) २.४.१०२
 णिहोड-(नि + वृ; पद्) २.४.९३
 णुम-(नि + अम्) २.४.१५६
 णुव्व-(प्र + काशप्) २.४.१०१
 णोल्ल-(क्षिप्) ३.१.७९

पम्बुह-(स्मृ) ३.१.१२
 पर-(अस्) ३.१.९६
 परि-(अस्) ३.१.९६; (क्षिप्) ३.१.७९
 परिअन्त-(स्मिप्) ३.१.१२६
 परिआल-(वेष्टय्) २.४.९५
 परिबाड-(घटय्) २.४.११२
 परिसाम-(शाम्) ३.१.९२
 परिहट्ट-(सृष्ट्) २.४.१५२
 पल्लट्ट-(परि + अस्) २.४.१५१
 पल्लथ्य-(वि + रेचय्) २.४.१०५
 पलाव-(नाशय्) २.४.१०३
 पलोट्ट-(परि + अस्) २.४.१५१;
 (प्रति + आ + गम्) ३.१.९८
 पल्लथ्य-(परि + अस्) २.४.१५१
 पविरज्ज-(भञ्ज्) ३.१.४९
 पव्वाअ-(स्मै) ३.१.१९
 पव्वाल-(प्लावय्) २.४.१०८;
 (छादय्) २.४.११०
 पस्स (अप.)-(हश्) ३.४.६३
 पल्ल-(वृण्) २.४.१४२
 पम्बुह-(पर्याप्त्यर्थे भू) (अप.) ३.४.५९
 पार-(शक्) ३.१.३७
 पास-(हश्) २.४.१५३
 पिज्ज-(पा) ३.१.१६
 पिट्ट-(अंश्) ३.१.१०४
 पिड्ड-(अंश्) ३.१.१०४
 पिसुण-(कथ्) ३.१.६९
 पुच्छ-(सृज्) ३.१.४८; (प्रच्छ्) २.४.१४६
 पुट्ट-(अंश्) ३.१.१०४
 पुड्ड-(अंश्) ३.१.१०४

पुलअ-(हश्) २.४.१५३
 पुलआअ-(उद् + लस्) २.१.११४
 पुलोअ-(हश्) २.४.१५३
 पेच्छ-(हश्) २.४.१५३
 पेट्टव-(प्र + स्थापय्) २.४.११४
 पेड्डव-(प्र + स्थापय्) २.४.११४

फ

फरिस-(सृष्टश्) २.४.१३२
 फंस-(सृष्टश्) २.४.१३२
 फास्-(सृष्टश्) २.४.१३२
 फुस्-(सृज्) ३.१.४८
 फुस्स-(सृज्) ३.१.४८
 फेल्ल-(क्षिप्) ३.१.७९

ब

बुक्क-(गर्ज्) ३.१.५०; (भक्) ३.१.१०५
 बडबड-(वि + लप्) ३.१.८८
 बल-(ग्रह्) २.४.१५७
 बुड्ड-(मस्ज्) ३.१.४५
 बुव (अप.)-(ह्) ३.४.६१
 बिह (बीह्)-(मी) २.४.१३६
 बोल्ल-(कथ्) ३.१.६९

भ

भममड्ड-(अस्) ३.१.९६
 भमाड्ड-(अस्) ३.१.९६
 भम्म-(अस्) ३.१.९६
 भमुड्ड-(अस्) ३.१.९६
 भा-(मी) २.४.१३६
 भिस-(भास्) ३.१.११४
 भुज्ज-(सृज्) २.४.१३७

म

- मञ्ज-(नि + सद्) २.४.१४५
मङ्-(सृद्) २.४.१५२
मङ्-(सृद्) २.४.१५२
मल-(सृद्) २.४.१५२
मह-(कांश्) ३.१.१०७
महमह-(प्र + सृ) ३.१.११
मीसाल-(मिश्रय्) २.४.१०९
मुण-(ज्ञा) २.४.१३०
मुर-(हासेन स्फुट्) ३.१.६०
मुसुमूर-(भञ्ज्) ३.१.४९
मूर-(भञ्ज्) ३.१.४९
मेलव-(मिश्रय्) २.४.१०९
मेल्ल-(मुच्) ३.१.४१
मोहाअ-(रम्) ३.१.९१

र

- रक्खोल-(दोलय्) २.४.९७
रम्प-(तक्ष्) ३.१.१२२
रम्प-(तक्ष्) ३.१.१२२
रम्भ-(गम्) ३.१.९७; (आ + रम्) ३.१.८९
राव-(रञ्जय्) २.४.९६
रिगा-(प्र + विश्) ३.१.९९
रिड-(मण्डय्) ३.१.६१
रिर-(राज्) ३.१.५७
रिह-(राज्) ३.१.५७; (प्र + विश्) ३.१.९९
रुञ्ज-(रु) ३.१.३३
रुण्ट-(रु) ३.१.३३
रेअव-(मुच्) ३.१.४१
रेह-(राज्) ३.१.५७
रोञ्ज-(पिष्) ३.१.१०२
रोसाण-(मृज्) ३.१.४८

ल

- लिक्क-(नि + ली) ३.१.८
लिम्प-(लिप्) २.४.१४३
लिस-(स्वप्) ३.१.८७
लुक्क-(नि + ली) ३.१.८; (तुद्) ३.१.६२
लुड-(स्मृ) ३.१.१२
लुच्छ-(सृज्) ३.१.४८
लुह-(सृज्) ३.१.४८
लूर-(छिद्) ३.१.६७
लोह्-(स्वप्) ३.१.८७
लहस-(लंस) ३.१.११६
लहक्क-(नि + ली) ३.१.८

व

- वअल्ल-(प्र + सृ) ३.१.१०
वग्गाल-(रोमन्थय्) २.४.१०७
वच्च-(कांश्) ३.१.१०७
वच्छड्ड-(गम्) ३.१.९७
वज्ज-(व्रस्) ३.१.११९; (अप.)-(व्रज्) ३.४.६०
वज्जर-(कथ्) ३.१.६९
वड्डअ-(गम्) ३.१.९७
वम्प-(वल्ल) ३.१.१०३
वमाल-(पुञ्ज्) ३.१.५३
वरहाड-(निस + सृ) ३.१.१४
वरिअल-(गम्) ३.१.९७
वरिअल्ल-(गम्) ३.१.९७
वल-(आ + रोपय्) २.४.१०४; (निर + पद्) ३.१.७५
वलग्ग-(आ + रुह्) ३.१.१२८
वसुआ-(उद् + वा) ३.१.३२
वा-(स्त्री) ३.१.१९

वापम्फ-(अस् कृ) ३.१.२३
 वास-(अव + कास्) २.४.१५५
 वाह-(अव + गाह्) ३.१.१३०
 वाहिप्प-(वि + आ + ह्) २.४.८६
 विउड-(नाशय्) २.४.१०३
 विके-(वि + क्री) २.४.१२३
 विच्छोल-(कम्पय्) २.४.१०६
 विडव-(अर्जय्) ३.१.५५
 विडविड्-(रक्) ३.१.४३
 विटप्प-(अर्जय्-भावकर्मणि) २.४.८२
 विप्पगाल-(नाशय्) २.४.१०३
 विग्हर-(स्मृ) ३.१.१२
 विर-(भञ्ज्) ३.१.४९; (गुण)
 ३.१.८२
 विरमाल-(प्रति + ईश्) ३.१.११५
 विरल्ल-(तन्) ३.१.७४
 विरा-(वि + ली) ३.१.७
 विरात्र-(वि + ली) ३.१.७
 विरोल-(मन्य्) ३.१.६३
 विसट्ट-(दस्) ३.१.११८
 विसूर-(खिद्) ३.१.७३
 विद्धिर-(प्रति + ईश्) ३.१.११५
 विहोड-(ताडय्) २.४.११८
 वीसर-(वि + स्मृ) २.४.१२८
 वेअड-(खच्) ३.१.३९
 वेमअ-(भञ्ज्) ३.१.४९
 वेलव-(वण्च्) ३.१.४७; (उप +
 आ + लम्) ३.१.८३
 वेल्ल-(रम्) ३.१.९१
 वेहव-(वण्च्) ३.१.४७
 वोक्क-(वि + श्रापय्) २.४.१११;
 (वि + आ + ह्) ३.१.३४

वोळ-(वीज्) ३.१.१२०; (अस्)
 ३.१.१२०
 वोळ्-(गम्) ३.१.९७
 वोसग्ग-(वि + कस्) ३.१.१२५
 स
 सक्कवुड्-(रम्) ३.१.९१
 सग्घ-(कय्) ३.१.६९
 सच्चव-(दस्) २.४.१५३
 सहह्-(अद् + धा) २.४.१३१
 समाण-(भुज्) २.४.१३७; (सम् +
 आप्) ३.१.७७
 समार-(सम् + आ + रक्) ३.१.४४
 सलाह्-(श्लषि) २.४.१३४
 सह्-(राज्) ३.१.५७
 संतुम-(छादय्) २.४.११०
 संदाण-(अवष्टम्भं कृ) ३.१.२४
 संधुक्क-(प्र + दीप्) ३.१.८५
 संधुम-(प्र + दीप्) ३.१.८५
 संभाव-(लुभ्) ३.१.९३
 संनाम-(आ + ह्) ३.१.३५
 सामड्ड-(कृष्) ३.१.१०९
 सामअ-(प्रति + ईश्) ३.१.११५
 सामग्ग-(श्लिप्) ३.१.१२६
 सार-(प्र + ह्) ३.१.९
 सारव-(सम् + आ + रक्) ३.१.४४
 सास-(कय्) ३.१.६९
 साह्-(कय्) ३.१.६९
 साहट्ट-(सम् + वृ) ३.१.३०
 साहर-(सम् + वृ) ३.१.३०
 सिञ्च-(सिच्) ३.१.४२
 सिप्प-(सिच्) ३.१.४२; (सिच्;
 सिद्धि) २.४.८५

सिह्—(सृह्) २.४.१२; (कंश्च)
३.१.१०७

सुमर—(स्मृ) ३.१.१२

सूख—(भञ्ज्) ३.१.४९

सुर—(भञ्ज्) ३.१.४९

सेह्—(नद्य्) ३.१.१०८

सोल्लि—(क्षिप्) ३.१.७९; (पक्)
३.१.३८

ह

हक—(नि + सिप्) ३.१.७१

हक्कुव—(उद् + क्षिप्) ३.१.८०

हण—(ञु) ३.१.१८

हर—(मह्) २.४.१५७; (स्मृ)
३.१.१२

हल—(स्मृ) ३.१.१२

हव—(भू) ३.१.१

हारव—(नाशय्) २.४.१०३

हुप्य—(प्र + भू) ३.१.३

हुल—(क्षिप्) ३.१.७९; (सृज्)
३.१.४८

हुल्लि—(लक्ष्याद् स्वात्) ३.१.१२९

हुव—(भू) ३.१.१

ह्री—(भू) ३.१.१

सप्तमं परिशिष्टम्

भरतमुनिमिबद्धं प्राकृतभाषाणां स्वरूपम्

[१७. ७-२५; ५९-६३]

एओआरपराणिअ अंआरपरं च* पाअए णत्थि ।
 बसआरमज्झिमाणि अ कच्चवगतवग्गणिहणाई ॥ ७ ॥
 वञ्चंति कगतदयवा लोपं, अत्थं च सै व्हंति सरा ।
 खघथधमा उण हत्तं उव्वेति अत्थं अमुंचंता ॥ ८ ॥
 उप्परहुत्तरआरो हेट्ठाहुत्तो* अ पाअए णत्थि ।
 मोत्तूण भद्रवोद्दहपद्रह्दच्चन्द्रधा*ईसु* ॥ ९ ॥
 खघथधमाण हआरो मुहमेहकहावह्पहूपसु ।
 कगतदयवाण णिञ्चं बीयम्मि ठिओ सरो होइ ॥ १० ॥
 छ इति पकारो नित्यं बोद्धव्यः षट्पदादियोगेषु ।
 किलशब्दान्त्यो रेफो भवति तथा खु त्ति खलुशब्दः ॥ ११ ॥
 ङ इति च भवति टकारो भटकटककुटीतटाद्येषु ।
 सत्वं च भवति शषयोः सर्वत्र, यथा विसं संका ॥ १२ ॥
 अस्पष्टञ्च दकारो भवत्यनादौ तकार इतराद्यः ।
 व*ङ्घातडागतुल्यो भवति डकारोऽपि च ल*कारः ॥ १३ ॥
 [व*धमधुशब्दे च तथा धकारवर्णो हकारतां याति ।
 शठपाठपीठिकादिषु ठकार]वर्णोऽपि दत्वमुपयाति ।
 सर्वत्र च प्रयोगे भवति नकारोऽपि च णकारः ॥ १४ ॥
 आपानं आषाणं भवति पकारेण वत्वयुक्तेन ।
 अयथातथादिकेषु तु थ*कारवर्णो व्रजति धत्वम् ॥ १५ ॥
 परुषं फरुसं विद्यात्पकारवर्णोऽपि फत्वमुपयाति ।
 यस्तु मृतः सोऽपि मओ, यञ्च मृगः सोऽपि हि तथैव ॥ १६ ॥
 ओकारत्वं गच्छेदौकारश्चौषधादिषु नियुक्तः ।
 प्रचलाचिराचलादिषु भवति चकारोऽपि तु यकारः ॥ १७ ॥
 अपरस्परनिष्पन्ना होवं प्राकृतसमाश्रया वर्णाः ।
 संयुक्तानां तु पुनर्वक्ष्ये परिवृत्तिसंयोगम् ॥ १८ ॥

The * mark indicates that the text printed in GOS edition has been emended by me.

अप्सत्सध्याः छ इति तथा भ्यहाज्या भवन्ति तु झकाराः ।
 छः हः, स्तः त्यः, णो ङ्हः, णो ण्हः, णो ण्हः, क्षः खकाररूपोऽपि ॥ १९ ॥
 आश्रयं अच्छरिअं, निश्रयमिच्छन्ति पिच्छयं च त*था ।
 घत्सं वच्छं च त*था अप्सरसं तद्वदच्छरअं ॥ २० ॥
 उत्साहो उच्छाहो पथ्यं पच्छं च विज्ञेयम् ।
 तुभ्यं तुज्झं मह्यं मज्झं विन्ध्यश्च भवति विंज्ञो त्ति ॥ २१ ॥
 दहो बहो त्ति तद्वा हस्तोऽपि च भवति हृत्यो त्ति ।
 ग्रीष्मो गिग्मो त्ति तथा ऋक्षं सण्डं सदा तु विज्ञेयम् ॥ २२ ॥
 उष्णं उण्हं यक्षो जक्खो पर्ल्लको* भवति पर्यङ्कः* ।
 विपरीतं हमयोगे ब्रह्मादौ स्याद् बृहस्पतौ फत्वम् ॥ २३ ॥
 यक्षो भवति च जश्रो भीष्मो भिग्मो त्ति विज्ञेयः ।
 उपरिगतोऽधस्ताद्वा भवेत्ककारादिकस्तु यो वर्णः ।
 स हि संयोगविहीनः शुद्धः कार्यः प्रयोगेऽस्मिन् ॥ २४ ॥
 [एवमेतन्मया प्रोक्तं किञ्चित्प्राकृतलक्षणम् ।
 शेषं देशीप्रसिद्धं च ज्ञेयं विप्राः प्रयोगतः ॥ २५ ॥]
 × × ×
 गङ्गासागरमध्ये तु ये देशाः संप्रकीर्तिताः ।
 पकारबहुलां भाषां तेषु तज्ज्ञः प्रयोजयेत् ॥ ५९ ॥
 विन्ध्यसागरमध्ये तु ये देशाः ध्रु(स्थि ?)तिमागताः ।
 नकारबहुलां तेषु भाषां तज्ज्ञः प्रयोजयेत् ॥ ६० ॥
 सुराष्ट्रावन्तिदेशेषु वेत्रवत्युत्तरेषु च ।
 ये देशास्तेषु कुर्वीत चकारप्रायसंश्रयाम् ॥ ६१ ॥
 हिमवत्सिन्धुसौवीरान् ये जनाः समुपाश्रिताः ।
 उकारबहुलां तज्ज्ञस्तेषु भाषां प्रयोजयेत् ॥ ६२ ॥
 चर्मण्वतीनदीतीरे ये चार्बुदसमाध्रयाः ।
 ओकारबहुलां नित्यं तेषु भाषां प्रयोजयेत् ॥ ६३ ॥

Above is the text in Bharata's Nāṭyaśāstra (XVII, 7-25; 59-63) on the principal Prakrit and on some characteristics of its dialects. I give below the description of the Prakrit language as found there.

Vowels—The following vowels are not found in Prakrits, viz., क, ऋ, ए, ऌ, ऐ, औ and विसर्ग.

Consonants—The following consonants are not found in Prakrits, viz., ङ, ञ, ण, श, ष.

Treatment of single (and non-initial or medial?) consonants :

(1) Non-initial क, ग, त, द, य and व lose their vocalic element, the vowel left carrying the sense of the word.

(2) Non-initial ख, घ, च, ष and झ are changed to ह.

Illustrations of (2) मुख = मुह; मेघ = मेह; कथा = कहा; वधू = वहू; and प्रभूत = पहुत.

(3) ष (initial) is changed to छ; षट्पद = छप्पज.

(4) ट (non-initial) is changed to ड; मट = मड; कटक = कडज; कुटी = कुडी and तट = तड.

(5) स and ष (initial as well as non-initial) are changed to स; विष = विस; शङ्खा = संका.

(6) ठ changed to ड; शठ = सड; पाठ = पाड; पीठ = पीड.

(7) न (initial as well as non-initial) is changed to ण everywhere.

(8) प (non-initial) is changed to व; आपान = आवाण.

(9) ड (non-initial) is changed to ल; बडवा = बलवा; तडाग = तलाज.

(10) च (non-initial) is changed to य; प्रचल = पयल; अचिर = अहूर; अचल = अयल.

(11) Non-initial द becomes soft and pronounced with a light vocalic sound (अस्पष्ट or लघुप्रयत्न, corresponding to कृचुप्रयत्नतरयश्रुति of Hemacandra).

(12) Miscellaneous words : किल = किर; खलु = खु; यथा = जथा; तथा = तधा; परुष = फरस; मृत or मृग = मज; औषध = ओसह.

Treatment of conjunct consonants :

(1) रेफ as first or second member of a conjunct consonant is not found in Prakrits except in the following words : यद्, बोद्ध, हद्, द्रह, चन्द्र and धात्री.

(2) श्र = छ; आश्रय = अच्छरिज; निश्रय = निच्छज.

(3) प्स = छ; अप्सरस् = अच्छरा.

(4) रस = छ; उत्साह = उच्छाह.

(5) थ्य = छ; पथ्य = पच्छ.

- (6) म्य = झ ; तुम्य = तुज्झ.
- (7) झ = झ ; मझां = मज्झां.
- (8) ध्य = झ ; विन्ध्य = विंझ.
- (9) दृ = ढ ; दष्ट = दड.
- (10) स्त = थ ; हस्त = हरथ.
- (11) प्म = म्ह ; ग्रीप्म = गिम्ह.
- (12) ण्ण = ण्ह ; म्लण्ण = सण्ह.
- (13) ण्ण = ण्ह ; उण्ण = उण्ह.
- (14) क्ष = ख ; यक्ष = जक्ख.
- (15) झ = म्ह ; ब्रह्मा = बम्हा.
- (16) र्य = ल ; पर्यङ्क = पलङ्क.
- (17) स्प = फ ; बृहस्पति = बहप्फडि.
- (18) ज्ञ = झ ; यज्ञ = जझ.
- (19) प्म = म्ह ; भीप्म = भिम्ह.
- (20) क OR कं = क्क ; अकं = अक्क ; शक = सक्क.

At the end of the treatment of Prakrit Grammar, a manuscript of Bharata's Nāṭyaśāstra adds :

एवमेतन्मया प्रोक्तं किञ्चित्प्राकृतलक्षणम् ।

शेषं देशीप्रसिद्धं च ज्ञेयं विप्राः प्रयोगतः ॥

In stanzas 59-63 of the same adhyāya, Bharata states certain dialectal peculiarities of the Deśabhāṣās which deserve notice :

(1) ए (at the end of a masculine noun in Nom. case?) is found in regions between गङ्गा and सागर (Magadha?).

(2) उ (as above) is found in regions of हिमवान् and सिन्धुसौवीर (a characteristic of Apabhraṃśa?).

(3) ओ (as above) is found in the regions चर्मण्वती and अर्बुद mountains (a characteristic of Saurasenī?).

(4) न् is found in place of ण् in regions between विन्ध्य and सागर (a characteristic of Paisācī?).

(5) च (a clear palatal sound?) is found in regions like सौराष्ट्र, अवन्ती and river वेन्वती (a characteristic of the influence of Prācyā or Paisācī?).

त्रुटिशोधनम्

[प्राधान्येन त्रिविक्रमप्राकृतशब्दानुशासनस्था एव त्रुटयोऽत्र निर्दिष्टाः ।]

पृष्ठम्	सूत्रम्	अशुद्धम्	शुद्धम्
१४	१०१०४७	अङ्गणं । अंगणं	अङ्गणं अंगणं
१४	१०१०४७	अन्तरं अन्तरं	अन्तरं अंतरं
५७	१०३०६३	भिसिन्यां भः	बिसिन्यां भः
६२	१०३०८८ (टि)	M T पञ्चसो	M. T पञ्चसो
”	१०३०८९	ण्ह फोः	ण्हः फोः
७९	१०४०५२	वध्व विह्वले	मध्व विह्वले
९१	१०४०१०१	किलितं	किलिन्तं
९२	१०४०१०७	स्तुष्णे रात्	स्तुष्णे रात्
९२	१०४०१०७	स्तुष्णे संयु°	स्तुष्णे संयु°
१००	पुष्पिका	प्रथमोध्यायस्य	प्रथमाध्यायस्य
१०२	२०१०३	°डितिल्लएइहम्	°डितिल्लडेइहम्
१२९	२०२०२९	श्रुगनपि सोः	श्रुगनपि सोः
१४५	२०३०१२	°दितुइए ङसा	°दितितुइए ङसा
१७५	२०४०१०४	वल आरोपे	वल आरोपेः
१८१	२०४०४२	घूर्णेधुम्म°	घूर्णेधुम्म°
१९४	३०१०५४	कम्मवमुपमुजि	कम्मवमुपमुजिः
२०७	(४६)	णिब्बूठो	(४६) णिब्बूठो
२५३	३०३०३२	तदन्ताजाम्नाः	तदन्ताजाम्नाः
२८२	३०४०२०	स्त्रियां केहिं	स्त्रियां केहिं

पुष्पम्	सूत्रम्	अशुद्धम्	शुद्धम्
२८४	३०४.२३	सुन्दरसर्वाङ्गयो	सुन्दरसर्वाङ्गीः
२८७	३०४.३०	परस्य ढसो	परस्य षसो
३०१	३०४.६४	पुङ्गुलउ	पुङ्गुलउ
३२०	(४०२)	(४०१)	(४०२)
३४९	९७	विलयाः	विलयाः
३६०	४२	क्यङोर्यस्तु	क्यङोर्यस्तु तु
३७२	४५	६२७	२२७
३७५	१८	२८२	२८१

बोर सेवा मन्दिर

पुस्तकालय

काल नं० 2482 / 242

लेखक

Vaidya, P.L.

शीर्ष

Prakrit Grammar at Thiruvananthapuram